

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

NEDERL.
LEESZAAL

H 200

ODA 8 558 LME

STO

bi a

riora

RIJ

M E

HISTORIE

A A

BALT

BY

RIJKSUNIVERSITEIT UTRECHT

0556 4327

RIJMKRONIJK

V A N

M E L I S S T O K E

M E T

HISTORIE- OUDHEID- EN TAALKUNDIGE

A A N M E R K I N G E N

D O O R

BALTHAZAR HUYDECOPER.

D E R D E D E E L.

Instituut De Vooy-

---

voor Nederlāndse Taal-

---

en Letterkunde aan de
Rijksuniversiteit te Utrecht

T E L E Y D E N,

BY JOHANNES LE MAIR.

M D C C L X X I I.

BIBLIOTHEEK
RIJKSUNIVERSITEIT
UTRECHT.

R

R I J M K R O N I J K

V A N

M E L I S S T O K E .

Z E V E N D E B O E K .

De Grabe voer harentaer /
 Te Haerlem / en tote Almaer /
 Te Leiden / te Delf / te Doordrecht /
 En bede hem hulden / na slands recht /
 5 Als mett pleghet ; inden Steden
 Bede hi hem hulden / naden zede.

JAN de
 Twee-
 de.

Dan

†. 6 naden zede) in *A* staat *na desen*. in de *Andd. na den seden*; om 't Rijn. *Zede* is hier *Landsgebruik*: te weeten, dat de Graaven van Holland, om zich te doen huldigen, in persoon van Stad tot Stad moesten reizen. In deeze betekenis komt dit woord altijd *Eenv.* voor. Zie onzen Dichter l. 479. 1162. II. 224. X. 411. Ferguut f. 6 a.

Dus es die fede in dit Lant.

Walewein f. 9 a.

Het es onze zede in dit Lant.

Limborg B. XI. f. 109 a.

In onsen Lande es een fede.

Voeg hierby uit Maerlant B. II. c. 32. f. 28 d.

Of die Kerke bout den zede.

uit onzen Dichter, hieronder †. 230.

Hadden Heren sulken zede.

uit Walewein f. 41 b.

Vrouwen hebben enen zede,

Si moeten hebben bate begeoren,

III. DEEL.

A

f. 8

JAN de
Twee-
de.

Van Renesse her Jan
 Was inden lande comen dan
 Viden Graue van Henegoutwen/
 10 In dogheden ende in groter trouwen/
 Op dat hi hem purgeren soude
 En claren vander scoude/
 Met sinen vrienden eil maghen/
 Van battene Ghetuet hadde bedraghen
 15 Van Delsen/ alsmen heeft ghehoert:

En

ƴ. 8 Was inden lande comen) niet nu eerst na de dood van Graaf Jan I. maar aanstonds na het omkomen van Heer Wolfaard, in de Maand van Augustus. Daarom zegt Melis ook, dat Heer Jan kwam *by den Graue van Henegouwen*; die toen noch geen Graaf van Holland was. Ondertusschen zijn deeze 14 regels, ƴ. 7-20, hier zeer wel geplaatst, als eene Inleiding tot het volgende verhaal wegens dien inlandschen oorlog tusschen den Graaf en de voornaamste Edelen van Zeeland.

ƴ. 10 In dogheden ende in groter trouwen) een loflijk getuigenis, door onzen Dichter gegeven aan de oprechtheid van Jan van Renesse, dien *boveschen viant*, gelijk hy hem noemt X. 247. daar hy omstandiger tot des-zelfs lof spreekt, en klaagt. dat zo *bovesch*, zo *koen* een Edelman zijn vermoegen gebruikte tegen den Graaf.

ƴ. 17 Zoeghen/ de hi bede beschiben In enen brieue) zie deezen Brief in het Charterb. p. 605, 606. De zelve is gedagtekend op Barrolomeusdag, 24 Aug. 1299. dat is maar 23 dagen na de dood van Wolfaard, boven VI. 908. Daar in verblijft hy aan de twee Graaven, van Holland en van Henegouwen, of aan eenen der zelve by overlyden des anderen, als mede aan der zelve goede Waarheid, en aan alle goede Liederen; uitgenomen de geenen, diemen, ter Waarheid, bewyzen konde, zyne openbaare Vyanden te zijn; dat, zo zy hem, van dien tijd af tot Paasschen 1300 toe, schuldig vonden, met raad of met daad, aan de gevangnisse of dood van Florens V geholpen te hebben, hy zulks ontgelden zoude met Lijf en Goed: Enz. Voor dit alles hadt hy gebedden, of

En hier soude hi setten woert
 Wooghē / de hi bede besectuen
 In enen brieue. Doe most bliben /
 Want si den brief besegelden niet.

20 Aldus is dat ghesiet.

Als her Jan dit hebet verstaen /
 Doer hi in Zelant herde zaen /
 En ghinc de van Warssele ane /
 Dat huse brochte in sijne hane.

JAN de
 Twec-
 de.

25 De

of verzocht, zyne Borgen te weezen, *Heer Henrik Borggraaf van Leiden, Heer Geraard van Egmond, Ridder; Geraard Heer van Voorne Borggraaf van Zeeland, Niklaas van Putte, Tonis van den Vliete, en Willem den Gouwen, Knaapen.* By deeze Borgen voegden zich noch, in een onderschrift, *Henrik en Costijn, Broeders van Heer Jan van Renesse, op verbeurte van bun Lijf en van al bun Goed.* En alle deeze acht Persoonen getuigen, in 't slot, eenpaarlijk, dat zy deezen Brief **BEZEGELD** hebben met bunne **ZEGELEN**, *uitbangende, gemeen met het ZEGEL van Heer Jan van Renesse.* En nochtans bleef het Zegelen achter, en gevolgelijk de Brief krachteloos. Ten zelven dage, 24 Aug. 1299, stelde Renesse zich Borg voor de geenē die met hem uit den Lande geweeken waeren, uitgezonderd eenigen die hy noemt. Hier blijkt dat hy toen in den Haag was. Ondertusschen is vreemd, dat zulke Brieven, of liever Ontwerpen van Brieven, noch tegenwoordig gevonden worden onder de Charters van Holland, schoon geen gevolg gehad hebbende. gelijk wy nu, uit dit getrouwe verhaal van Melis, met zekerheid weten.

†. 24 in *sijne hane*) de Andd. kwaalijk, *onder sine vane.* Ik twijffel of Graaf Jan II van onbedachtsaamheid vry gesproken kan worden. Hy zelf en Renesse waaren de voornaamste voorwerpen geweest van den haat van Wolfaard; wiens Kinderen ook zyne Vyanden waaren, en grooten aanhang in Zeeland hadden. Om deezen het hoofd te bieden, kon hem niemand nutter geweest zijn dan Renesse, die hem vruchteloos aanzocht; doch schoon hy des zelfs vriendschap niet te duur hadt kunnen betaalen, met verachtinge afgeweezen werdt.

A 2

De

JAN de
Twee-
dc.

- 25 De Grave boet tote Sirix.
 Her Jan hadde doe lieden mee
 Van de Grave conde ghetrighen.
 Doe begonde her Jan te prighen
 Teghen den Grave alle de daghe/
 30 Daer sint of quam menig je claghe.
 Her Jan streec doe Scouden duere/
 En duanc de lude metten bure/
 Dat si met hem mosten gaen/
 Wast lief wast leet/ al wast meghaent.
 35 De Grave sach toe met sinen oghe.
 Al wast hem leet/ hi most ghedoghen:
 Want si hadden helpen mee.
 En hi was te Sirix.
 Hi sende sine boden but
 40 In Hollant/ ende onboot saluut
 Sinen mannen en sinen breenden/

En

De verbittering en wraakzucht van Renesse konnen ons niet anders doen denken. Deezen vervoeren hem om zyne toevlucht te neemen tot die van Borsele, welker Vader de eenige oorzaak van zyne Ballingschap geweest was. Na welke vereeniging de Graaf 'er in Zeeland geheel onder raakte.

†. 28 te prighen) zie onze Aantek. I. 276. daar wy dit verklaarden, *zich openlijk en geweldiglijk verzetten*. Maar gelijkwe Alk. daar bestraffen, omdat hy *prigbe* verklaarde door *neerlag*; zo moeten wy hem hier pryzen, omdat hy *prighen* nam voor *zich kanten, opstaan*.

†. 30 claghe) de Andd. *plagbe*. Het een is zo goed als het ander.

†. 31 streec doe Scouden duere) hier volg ik de Andd. *A* is hier gansch bedorven; *street* voor *strec*, en *stonden* voor *Scouden*: en dus tweemaal *t* voor *c*, en eens *n* voor *u*.

†. 44 menich hceelt coene) zo leeftmen in Allen, uitgezonderd by Alk. die *beelt* veranderde in *belt*; en dus de taal van
 Me-

JAN de
Twee-
de.

- Eñ bat hem / dat si hem dienben
 Te deser noot: hi hadt te doene.
 Doe rebe hem menich heelt coene /
 45 Eñ quamen tsamen toten Grave /
 De dat prijsde hoer grote habe.
 Doe dat volc comen was /
 So wart men te rade dag /
 Dat men baren soude ghemene
 50 Cote Arnhemden groet eñ diene /
 Eñ dat men sonder ander tale
 Volghede Hollandre van Nemerstvale /
 De Marscalc was van den here.
 Dat volc hoer met groten ghere /
 55 Eñ hadden den lint goet ter cuere.
 Recht op de selve ure /
 Dat men hoer de Dere quam /
 Sachj de Grave ende vernam /

Dat

Melis bedorf, omdat hyze niet verstondt. De overeenkomst van alle de MSS van onzen Dichter bevestigt de spelling van Heelt genoegsaam. Maerlant Evang. c. 49. f. 123 c.

Ik weet wel, dattu Gods Heelde sijt.

zie Matth. VIII. 29. *Held* is verkort van *Heeld*; en dit het zelfde woord met het oude *Helet*. Fragm. de bello K. M. v. 116.

*Sie saben uber al
 Menegen Helet kuonen.*

juist de drie zelfde woorden, in den vierden Naamval, die Melis hier heeft in den Eersten,

— *menich Heelt coene.*

't Woord is daar gemeen, ook in 't Meerv. *Helethe*. Ik genoeg my met dit eene v. 25.

*Mit vunfbundert Helethe
 Kuone unde etbele.*

v. 52 (Hollandre van Nemerstvale) zie hier achter.

JAN de
Twee-
dc.

- Dat quade wichter liepen daer
 60 En webeden met swerden daer,
 Hi boet an al sonder raet /
 Daer hi an bede quaet /
 Want hire scade om ontfinc.
 Als there versach de diuc /
 65 Doert al op / en spranc but.
 Doe wozt daer een groot gheslut.
 En als men voben was op tlant /
 Verkeret doe tweber alte hant /
 En quam een doure scuere so groot;
 70 Dat water van den hemele bloot
 Of ment met backen hadde ghegoten.
 Esolt quam met groten roten
 Weder tsepe met groter pine.
 Her Gue quam / ente sine
 75 Tsepe inde dagheraet
 Ente Grave hadde sulken raet /

Dat

*. 59 quade wichten) dat is booswichten. J. v. Maerlant
 B. III. c. 5. f. 30 a.

So dat tquade wicht die gbone,
 Up enen man van Ysrael
 Scalt, als een quaet en een fel,
 En vloucte ons Heren Name.

zie Levit. XXIV. 10. 11. Van een quaet, zie boven II.
 766.

*. 60 webeden) de Andd. weveden. nu zegtmen vrouwen.
 zie Winschotens Zeeman p. 367. *weiven* schrijft ook Seb. En
 hiervan *weiffelen*; *weiffelaar*, in het Fransch, *irresolu*.

*. 69 een doure scuere) dat is *scheure*. By Kiliaan vind
 ik noch, *Donder-schore*: en elders, *Schoore* is *Scheure*, *Rup-*
tura. 't komt overeen met ons *dondervlaag*. In de Vaderl.
 Hist. p. 142. wordt het wel uitgedrukt, *eene schieleyke don-*
derbui.

*. 71

- Dat hi voren was ghebaren
 Allene/ luten sinen scaren/
 Te Middelhorch inde poort.
 80 Als sijn broeder dit heeft ghehoert/
 Dat de Grave was ghebaren/
 Diet hi doe/ al sonder sparen/
 Dat here porren al ghemene.
 Doe ginc varen groot en clene.
 85 De scepe waren somme groot.
 Dat was een swaer weder stoot.
 Want de selve wint de wande/
 Was so clene/ dat hi blande
 So lettel/ dat de grote scepe
 90 Metten andren gheselscepe
 Niet conden ghecomen voer de Arne;
 En de vianden volgheden garne
 Met haesten anders heren start/
 En quamen an hem also hart/

95 Dat

†. 71 Of ment met backen hadde ghegoten) juist gelijkmen noch tegenwoordig spreekt. Dan zegtmen elders, 't regent heel water. dat is te zeggen, gelijkmen 't my verklaard heeft, dat de Regen, niet by droppelen, maar met beele, onafgebroke, straalen, nederstort.

†. 72 quam) de Andd. swam.

†. 83 Dat here porren) kwaalijk in *A* Dat haer porters.

†. 88 blande So lettel) Alk. verklaart dit door *blaasde*. doch dat is geen taal. Kiliaan vertaalt *blaeyen* door *pandure*, *curvare*. Zou dit dan wel betrekking hebben tot het *rondstaan* der zeilen, waartoe wind noodig is? Jan van Heerlu schreef *bladen*, en gebruikte 't van de beweging eener baniere in den wind: waarvan zie by IX. 1005. In dien zin zeggen wy, *de vlag waait*. By Kiliaan vindtmen ook, *blaeyen oft waeyen een sweerd*. Dit noemde Melis hierbo-

JAN de
Twee-
de.

95 **Dat siere versloeghen een groot deel.**
De mochte ontgaen / prijsde sijn heel.
Graven Broeder bleef ghevaen.
Teerste datment hadde verstaen /
Dat des Graven Broeder was /

100 **Doe wort men te rade dag:**
Dat si doe hem vieren vonden /
Somme doot van groten wonden /
En somme hadden tlijf doe inne;
Dien si deden zulkte omminne /

105 **Dat**

ven **†. 60. weiven met swaerden.** Voor dit waaien, zeggen wy nu zwaaien.

†. 96 prijsde sijn heel) zijn beil, zijn geluk.

†. 100 Doe wort men te rade dag) ik vind hier een groote duisterheid in den saamenhang der vaarzen. Wat was het, *wes men te raade, werdt?* Was het, gelijk volgt **†. 101.**

Dat si doe bem vieren vonden?

Maar men kan wel te raade worden, om eenige personen, 't zy in een schip of in een huis, gevangen te neemen: maar men kan niet te raade worden, *hoeveel* personen *men 'er zal vinden.* Daar is dan geen verband tusschen die twee regels; waaromze gescheiden moeten worden. Den eersten breng ik tot het voorgaande: Naauwelijks hadden zy 's Graaven Broeder vernomen, of *zy beslooten* dit te doen; te weeten, *bem gevangen te neemen* **†. 97.** Waarom ik hier, voor *Doe wort men,* liever zou leezen, *Soe wort men.*

†. 101 Dat si doe hem vieren vonden) *Dat,* staat in Al-
 len; en daarom maak ik hier geen verandering. Ik meen ech-
 ter, dat het weezen moet *Dar,* dat is *Daar.* Die zelfde
 mischryving komt hier meermaalen voor: zie boven by VI.
 1242: enz. *Daar,* ter plaatse alwaar zy Guy gevangen na-
 men, *vonden zy 'er noch vier.* Want *bem vieren,* is *vier* of
noch vier: zie VI. 579. Alk. die nergensvoor stilstondt, ver-
 klaarde *bem vieren vonden,* door *bem verschoonden.* Maar dee-
 ze uitlegging van *bem vieren* wil ik in Alk. wel ten goede hou-
 den

- 105 Dat sise deden rade braken /
 En metten rade legghen op staken.
 Van haesten comt menich verbriet.
 Dit was in haesten dus ghesiet.
 Haddemen gheturocht bi broeden rade /
- 110 Men hadde wel leden sonder scade.
 Een selven tiden wast so comen /
 Also als ic hebbe vernomen /
 Dat al Vlaendren groot ende clene
 Stont in Coninx hant ghemene /

JAN de
 Twee-
 de.

115 En

den, waarvan zie hieronder by *v.* 876. De oogen van Alk. vielen hier toe; en toen hy het volgende vaars verklaarde, sliep hy reeds.

v. 102 *Somme boot van groten wonden*) dat is, sommigen waaren aan hunne wonden reeds overleeden. Alk. droomde, *Soo men Grootte Heeren gewoon is.*

v. 103 *En somme hadden tlijf doe inne*) en sommigen leeden noch. En ook hier meen ik dat *noch* behoorde geleezen te worden voor *doe*. doch *doe* staat in Allen. Alk. noch niet ontwaakt, las uit dit vaars, *'t Gemeene volk moest over de kling springen.*

v. 105 *rade braken*) van 't geval zelf zullen wy hier achter wat breeder spreken. Hier zie ik alleen op de woorden van Melis. Wie zijn zy, die zo deerlijk mishandeld werden? Ik zal u hieromtrent myne bedenking oopgeeven; welke is, dat de meening des Dichters schijnt geweest te zijn, dat de vyanden, 's Graaven Broeder gevangen neemende, by hem vonden alleen vier perfoonen die noch *gezond*, anderen die *gesneuveld*, anderen die *gekweest* waaren: en dat zy alle de leevenden- (buiten Guy) deden raabraaken.

v. 106 *legghen*) dit woord was in *A* vergeeten. Ik heb 't ontleend uit *B*. In *U* leestmen minder wel, *ligghen*.

A 5

v. 115.

JAN de
Twee-
de.

115 En Coninx Broeder hebt inde hant;
De ober onboot in Zelant/
Dat hi woude/ dat men beghebe/
Des o:loghen/ ende men's liebe
Op den Coninc sinen Here/

120 En op hem selven. Met groter ere
Nocht ment doen an beiden siden.
Hi soude soenen al dat striden.
Men woet's te rade dat ment dede/
En makeden daer enen vrede/

125 So

†. 115 (hadt inde hant) voor *in de band*, hebben de Andd. *in hand*; dat ik verkiezen zoude zo 't niet beide goed en gebruikelijk was. Datmen by Alk. *bad* leeft voor *badt*, is weer een bewijs dat hy den nadruk van 1620 gevolgd heeft. Want in de Uitg. van 1591 staat, even als in alle de Handschriften, *badt*, dat is, *bad bet*.

†. 116 (De ober onboot) die vandaar, uit Vlaandren, liet boodschappen.

†. 127 (En voert heren Karel voeren) en voeren, zich begaven, tot den persoon van Heer Karel van Valois, 's Konings Broeder. 't Is aanmerkelijk, dat alleen dees Heer Karel, zo hier, als aanstonds weder †. 129 en 137, ja ook X. 921, in *A* genoemd wordt *Tjarels*; alle anderen van dien naam, *Karel*. 't Schijnt dat dees, die sedert geweest is de Schoonvader van den jongen Graaf Willem, hier te lande meest bekend geweest is by zynen Franschen naam *Charles*, waarvoornen, in plat Hollandsch, zeide, *Sarles*, *Tjarles*, *Tjarels*: gelijk onze Amsterdamsche *Kartuizers* zich zelfs, van het Fransche *Chartreux*, noemden en schreeven, *Sartroyfen* en *Tsartroyfen*. Hierom twijffel ik, of Melis zelf, op de aangetoogen plaatfen, niet geschreeven hebbe *Tjarels*. Ik voldoe, meen ik, met dit te melden; en volg ondertusschen de Andd. die overal *Karel* hebben.

†. 129 (Ct houdene) in de plaatse van dit en het volgende vaars, die zeer goed zijn, leeftmen in de Andd.

Heren Karels seggen te houden,

En

125 So datmenſ op den Coninc bleef/
 En men briete daer of ſcreef/
 En voer heren Karel voeren/
 En daer belobeden en zwoeren
 Te houden heren Karels woert/

130 En wattie Coninc ſeide voert.

En ſelven tiden hadde de Grabe
 Ene dinc/ daer ic ave

Hebbe gheſwegghen. dat waren drie
 Heren Wolfaerts kinder/ ſeit men mie/

135 De

En des niet laaten en ſouden.

zo in B. In H noch erger, *ende ſouden.* Te weeten, v. 130 was daar uitgevallen, en men ſtopte het gat, naar gewoonte, met de gereedſte vodden. *Zeggen* is hier, gelijk honderdmaal, *Uitſpraak doen*; niet als Rechter, maar als Middelaar, daarvoor by partijen gekoozen, of erkend. *Karels woord* was, dat zy hun verſchil moeſten verblyven aan 't oordeel des Konings van Vrankrijk v. 119. Zy belooven zich aan dat *woord van Karel* te zullen houden; en onderwerpen zich tevens aan de *Uitſpraake* diē de Koning, na onderzoek van zaaken, zoude mogen doen.

v. 134 *Heren Wolfaerts kinder / ſeit men mie*) zo ſtaat in de Aadd. In H was 't aldus uitgerekt:

Tſeren Wolfaerts kindere dat ſeide men mie.

Deeze drie Kinderen (om met Melis te ſpreken) waaren dan eigelijk Gevangenen des Konings van Vrankrijk, doch onder bewaaringe van Graaf Jan. Deezen werden uitgewiſfeld, op den voorſlag van Karel van Valois, tegen den gevangen Guy. Dit kon onze Dichter niet ſtilzwygende voorbygaan: en daarom komen hier die Kinderen, eenigszins, als uit de lucht vallen. Maar ik geloof ook, dat Melis zich verzinde, daarin, dat hyze, *alle drie*, noemt *Heeren Wolfaards Kinderen*. In 't Charterb. p. 609. vindenwe cen' Brief van VRANK en KLAAS. Henrijk [lees Heeren] WOLFAERTS Kinderen, en van PIETER, Heeren FLORENS zoon; waarby zy beloofden, op verbeurte van lijf en goed, weder in des Graaven hechteniſſe te zullen komen voor 24 Juny 1300. De Brief

is

JAN de
Twee-
de.

- 135 De hi in hoeden hilt ghebaen
 Van gConinc weghen/ heb ic verstaen.
 De seide her Karel dat hi woude
 Dat men den kindren gheben soude
 Uter vanghenesse haren maghen;
 140 En men/ sonder weder braghen/
 Des Graven broeder/ heren Ghen/
 Hem der mede soude vrien.
 Dit was ghebaen in elcke sibe.
 De ghevanghene waren ulide/
 145 Dat hem nu albus es comen.
 Entie dach es woert ghenomen
 Dorben Coninck in Brancricke,
 Daer hoeren si alle ghelike/

De

is van 11 October 1299. Kort te vooren, 26 Sept. p. 607. waaren voor *Vranke* en *Klaas* (die te Haarlem, niet voor *Pieter* die in den Haag gevangen lag) reeds, ten zelfden einde Borgen gebleeven Heer *Rafe* en Heer *Florens van Borsele*, nevens meer andere Zeeusche Edelen Wegens deezen *Florens* zie wat verder by §. 188. Of die twee Broeders, *Vranke* en *Klaas*, op die Brieven ontslagen zijn geworden, weet ik niet; maar geloof't niet.

§. 137 De) in de Andd. Die, te weten, *Kinderen*. Lees nu deeze drie regels met aandacht:

DE [KINDEREN] seide Her Karel dat bi woude
 Datmen DEN KINDEREN gheven soude
 Uter vangbenesse HAREN MAGHEN.

Het oude gebrek. De Uitschryver schreef, by verzinninge, in den tweeden regel, *den Kinderen*, voor *den Magen*: en ziende dat 'er 't woord *maghen* ontbrak, gaf hy ons, tot bethernisse, een geheel vaars van zijn eigen maaksel. Hierdoor met het Rijn in den war geraakt, smeedde hy in zijn brein een tweede vaars, waardoor hy ook de volgenden ten eenen maale bedorf. Lees nu ook deeze drie regels:

En MEN, sonder weder vraghen,
 Des Graven Broeder, HEREN GHYEN,

HEM

- De Grave entie andre mede,
 150 Alsi quamen toter stede/
 Albaer si den Coninc spraken/
 Woorden verbeelt ghene zaken
 Woorden Coninc alst was ghesiet.
 De Coninc en woutz laten niet/
 155 Hine woude de zaken maken te goede,
 Doe quam hem in sinen moede/
 Dat hijs seker wesen woude/
 Dat men sijn Segghen hier of houde.
 Du moghedi weten bozwaer
 160 Dat de Grave vant albaer
 Bozghē/ deen wel verbinghen.
 Maer dander en hadde te dien dinghen

Ghe-

Hem daer mede soude vryen.

Daar, door dat zotte invoegsel van 't woordeken *men*, omdat 'er kwansuis voorgaat, *Datmen*, de goede woorden *Heren Gbyen* en *bem*, even belachelijk gemaakt worden, als in 't voorige zijn *de Kinderen den Kinderen*. Melis schreef korter en beter:

*De seide Her Karel dat bi woude
 Datmen den Maghen gbeven soude;
 En sGraven Broeder, Heren Gbyen,
 Hem daer mede laten vryen.*

†. 152. *Woorden verbeelt ghene zaken*) de *Andd. gbetelt*: en dit schijnt de verklaring te zijn. *deelen is scheiden*. en van dit laatste, *iets bescheiden*, voor iets *bescheidenlijk*, dat is duidelijk, *voordragen*. En dit is juist het geen de Dichter hier meende, en door *verdeelen* keurelijk uitdrukte. De *zaaken werden verdeeld*, is dan, *onderscheidenlijk voorgesteld*.

†. 158 *hier of*) *B* en *U* *bi of*. Die zelfde mislag komt in *U* noch eens voor B. V. †. 1018. niettegenstaande Seb. op beide die plaatsen aangetekend heeft, dat in *T* stondt *bier of*. *Hi*, voor *bier*, is geen woord. zie boven by l. 41.

†. 161 *deen wel verbinghen*) *deen*, of, gelijk in de *Andd.*
die.

JAN de
Twee-
de. . .

- Ghene boezghen inden lande:
 Waer dat si gaben in Coninx hande/
 165 Souden si niet dorren breken.
 Dit was den Coninc doe haer spreken.
 Dit mosten si sweren ende gheloven.
 Entie Coninc hiet hier boven
 Dat si ghiscle souden gheben/
 170 Haer kindre of haer neven/
 Entie bringhen te Bierbliet
 Wente Lang misse/ en latens niet.
 Dan soude hi segghen openbare.
 De brede woort verlanghet bare
 175 Coten halven Oeste toe.

Si

diene, is, die hem, te wecten, die Graaf Jan; en niet, die baar, gelijk Alk. beuzelde. *wel* wordt niet gevonden in de Andd. daar *vervinghen* bedorven is tot *vorvinghen*; gelijk in *A* tot *veringhen*.

†. 166 den Coninc) zo ook in de Andd. doch lees *ten Coninc*. Dit was het geene zy *ten*, dat is *tot den*, Koning spraken,

†. 180. Si Gode!) dit is 't Voorlooptje: 't Sermoen zal straks volgen.

†. 182 in straten of in weghen / Of in husen of in hoben) van al deeze woorden waar het beste alleen overtollig geweest. Melis verkwistte de zynen zo niet.

†. 188 Her Florens van Barscle) om het gedrag van deezen Heer Florens in helderen dag te stellen, merkt de Dichter vooraf aan, deeze drie omstandigheden: hy hadt den Graaf ontvangen, erkend, voor zynen Heer: hy hadt hem hulde gezworen; en droeg 's Graaven kleederen. En laat 'er op volgen, dat hy den Graaf schande en schade gedaan heeft, eer hy oorlof van hem genomen, dat is, eer hy hem ontzeid hadt. Welke ontzegging wel geschied is, doch te spade. Toen de Zeeusche Heeren, in 1290, den Vlaming in 't Land riepen, schijnt hy daaraan geen deel gehad te hebben. Wy lazzen boven, IV. 769.

Her

JAN de
Twec.
de.

- Si ghelobdent / en zwoerent doe /
 Te doene dat de Coninc woude /
 En te houden dat hi segghen soude.
 Op dit / so boeren si te lande.
 180 Zi Gode! het es grote scande
 Dat lude sulke sake plegghen /
 Dat si in straten of in weegghen /
 Of in husen of in hoben
 Stichten zweren en gheloben /
 185 De si met rechte doen souden /
 En si des niet en houden /
 Alse dese hadden ghebaen.
 En her Florens hadde ontfaen

Dan

*Her Florens van Borsele keerdem niet an
 Den Neve, daer bie doe an wan,
 En was metten Grave wale.*

Die Neef was Wolfaard, die toen, met zyne Broederen, uit den Lande verdreeven werdt, terwijl de meeste Heeren, en daaronder ook Jan van Renesse, hunnen peis maakten met Graaf Florens. Doch zo deedt ook wel haast Heer Wolfaard, die den 30 October, gelijk Heer Florens den 5 November 1290, door den Graaf aangesteld werdt tot des zelfs Raad: zie Charterb. p. 510 en 511. Den 14 December 1291 (p. 543) verbondt Heer Florens, by eenen byzonderen Brief, zich nader, den Graave in alles getrouw te zullen zijn: daar hy zich noemde, *Florens van Borsele, Heeren Pieters Zoon.* Misschien was hy de Vader van dien *Pieter van Borsele, Heeren Florens Zoon*, gemeld 11 October 1299: van wien zie boven by §. 134. Hieronder §. 560. kuntge leezen, hoe hy, door cene verhaaste vlucht, de handen van *Jan zonder genade* ontkomen is. Dees Heer Florens schijnt geweeft te zijn het Hoofd der Zeelanders, die naar Vrankrijk gereisd waaren, maar daar, tegen Graaf Jan, te kort schietende, zich vervoegden aan Keizer Aelbrecht, om Holland aan eenen vreemden Heer te onderwerpen: maar ook dit mislukkende, werdt hy het Hoofd der Zecusche Ballingen. Want dat Renesse daarvoor te houden zy, gelijk sedert lang geschied is, zalmen uit

ON-

JAN de
Twee-
de.

- Van Warsle den Grabe over Here/
 190 Eñ hulde ghesworen/ dat was mere/
 Eñ droech sGraben cleder an.
 Dat hi hem liet entghen man
 So verkeren in enighen weghen/
 Dat hiere hem soude setten tieghen/
 195 Hine hadden tersten doch ontseget.
 Want niemant habeffcher en pleget.
 Want hi ontfeyden te spade/
 Eñ hadde hem ghedaen scande eñ scade
 Eer hi ozlof nam an hem.
 200 Ic seg u/ dez ic seker ven.
 Diet altoez willen spien/
 Hoe si ghenederen moghen dien/
 Dien hi van rechter scout sal eren/
 Sijn si knechten ofte heren/
 205 Eñ niet ne roeken wat si sweren/
 Eñ diez niet ne achten tute peren/
 Eñ breken selve haren eet/
 God ez hem int ende wrecht/

Want

onzer Dichter niet licht goedmaaken. Uit al deeze omstandigheden zoumen mogen gissen, dat Heer Florens geweest is Oom van Heer Wolfaard.

v. 200 *Ic seg u*) een onnut Sermoen van 26 regels.

v. 201 *Diet altoez willen spien*) de Andd. *Die*: en dat is beter. *Spien* komt elders in dit Werk niet voor. De Ouden zeiden doorgaands, *spien om iets*, in de betekenis van toeleggen op iets. Walewein f. 8 d.

*Want bem dinct in sinen sin,
 Dat ic niet beters waert en bin,
 Danne bi dus spiet omme minen scamp.*

en f. 29 c.

*Ic was in harde dommen rade,
 Dat ic spiede omme jou scade.*

Fer:

- Want si recht meenedich sijn.
 210 Dat neemt gherne quaden sijn.
 Al binden si sulken de hem ghelobet;
 Nochtan dinct mi dat hi doet/
 En altoes is buiten here/
 De hem ghelobet enmermere.
 215 Want dat selve binden si wals
 Ane hem te sulken male/
 Wanneer si haren wille niet al
 Van hem hebben groot en smal:
 Si laten dien/ en gaen ten anderen.
 220 De hier albus comen wanderen/
 Hem ne roect wat si lieghen/
 Up dat si moghen bedriegghen
 Met woerden en met valschen eden/
 Daer si haer sticken mede leden.
 225 Nu keric weder ten beginne.
 Hem dochte doe in haren sinne/
 Dat si int hof van Brancricke
 Den Grave waren onghelike/

JAN de
 Twee-
 de.

XI

Fergunt f. 8. d.

Om enen anderen salic spien.

Fabelen van Esopet f. 7 d.

Het is om u al dat bi spiet.

Hiervan spiere, verspieder. Maerlant I. 68. f. 17 c.

Josepb sprac: Men mach wel boren,

Dat gbi alle spieres sijt.

en kort daarna:

Dat gbi sijt spierers, en niet el.

en IV. 5. f. 31 b.

Die spierres keerden metter spoet.

In dien zin vind ik *Spé*, in 't Fragm. de bello K. M. 7. 1521:

immers zo verklaart het Scherzius, *Exploratores, Spionen.*

Wy zeggen ook noch *Spie*: beter Duitisch dan *Spion*.

7. 206 (twee peeren) zie by III. 1290.

III DEEL.

B

f. 270

JAN de
Twee-
de.

- Als oec waren in effe stede.
 230 Hadden heren sulken zede/
 Dat si dan dat merken wouden/
 Hoet toe quame/ en hi: wat scouden
 Dat doe comen waren dese dade.
 Doe so wozden si te rade/
 235 Dat si noch sochten enen Here.
 Anders ne mochten si vernuermere
 Staende bliuen in desen zaken.
 Wi weten wel/ dat si doe spraken/
 Tie hem holpen an eenre dinc/
 240 Dat si spraken den Coninc

Dan

†. 230 Hadden heren) dit en de drie volgende vaarzen zijn weder loutere wildzang. Ik verwerpze ganschelijk, en zag liever, dat *rade* †. 234, rijmde op *stede* †. 229; 't welk men echter zou kunnen veranderen in *stade*, dat is, *gelegenheid*; gelijk meermaalen by onzen Dichter. zie hem VI. 988.

†. 235 sochten enen) deeze twee woorden staan niet in *A*, zijnde het geene daar gestaan hadt uitgedaan, doch niets in de plaats gesteld. Wy hebben 't gebrek aangevuld uit de *Andd.*

†. 237 staende bliuen) in *A* *standen bliuen*: dat wel verklaard kan worden, *staen bliuen*: zie II. 614. Maar behalve dat *staende* hier in de *Andd.* gevonden wordt, zo komt het ook, en met de eigenschap der taale en met de gewoonte van onzen Dichter, best overeen: zie VI. 940. 1101. VIII. 516. alleen in de eerste deezer plaatsen hebben *B* en *U* *staen*; in de overigen *staende*. Mat. der Sonden f. 38 a. *en doe* — *bleef* staende mijn leytzman. alwaar ook f. 23 b. *doe oen* [hem] *sijn vader aldus* sach bevende. en f. 135 c. *wanneer dese* hoert *ymant* vertellende, *boe een ander*, enz.

†. 238 dat si doe spraken) dat zy spraken met de zulken, die hun gelegenheid gaven om te spreken met Koning Aelbrecht.

†. 242 En seiden / dat hem) zo staat in *Allen*. doch 't kan niet

- Van Almaenghen *Steffrechte* /
 En seiden / dat hem niet *rechte*
 Graefscap ant *Stike* waer *bestoepen*;
 En sijt also hadden *verwoepen* /
 245 Dat hem al dat *lant* *swaer* *houde* /
 Waert dat hi *neder* *comen* *woude* /
 Ten *minsten* *tote* *Dinaghen* /
 En *bede* *den* *Grave* *hoer* *hem* *daghen*;
 Hine *worde* *so* *coene* *nemmer* *dan* /
 250 Dat hine *saghe* *niet* *oghen* *an* :
 Si *souden* *hem* *comen* *also* *tide* /
 Dat *hijz* *te* *rechte* *mocht* *wesen* *stide* :

JAN de
 Twee-
 de.

De

niet bestaan. 't Graafschap, zeidenze, was aan 't Rijk be-
 storven; niet bem aan 't Rijk. Om evenwel bem hier niet te
 verwerpen, zo lees, met kleine verandering, En seiden bem,
 dat ———

*. 244 En sijt also hadden *verwoepen*) en dat zy reeds
 uitgewerkt hadden.

*. 245 *houde*) dat is *bulde*, gelijk hier in B; daar, bo-
 ven dien, het Rijnwoord *woude* verbasterd is in *wille*. In
 M zijn *boude* en *woude*, verkeerd in *bilde* en *wilde*. dat rijmt
 ten minsten. Maar hoe waaren die uitschryvers hier zo afkee-
 rig van het goede woord *boude*, daarmen X. 879. zo wel by
 hen als in A leeft,

En *swaeren* *bem* *daer* *houde*

De *porters* *alle* *jonghe* *en* *oude* ?

Maerl. IX. 27. f. 54 d. ——— *quamen* *die* *oude*

Te *Davite*, *en* *zwoeren* *bem* *houde*.

zie by II. 173.

*. 251 *also* *tide*) dat is, zo *tydig*, zo *ras*. Maar in de
 Andd. staat, *also* *stide*; waarop Seb. aantekende, *fide*, *so* *na*
bi. Alk. *te* *stade*, *te* *bulp*. Doch *stide* is geen woord, gelijk
 Seb. ook klaargenoeg te kennen geeft. A helpt ons uit dee-
 ze onzekerheid. Datmen zo ontydig eene *f* geplaatst heeft
 voor *tide*, is gesprooten uit de voorgaande greep *so*, by ver-
 zinninge, *so* *stide* voor *so* *tide*. Belangende de verklaring

B 2

van

JAN de
Twee-
de.

- De Grave soude dan alte hant
Doet hem moeten rumen tiant:
255 Quame hi in tiant / men soude ghemene
Hem opgheben / groet ende clene /
Weide lant ende steden.
Dat sine met deser behendicheden
Daer toe brochten / dat hi seide /
260 Hi souder comen op dat gheleide
Dat si hem toe hadden gheseghet.
De Coninc was up dit ontweget /
Dat hi de ghene gheloben woude /
De geen goet man heten soude.
265 Dat waren de met haren rade /
Weide met helpen en met bade /

Den

van Seb. *sida*, *so na bi*; vergelijk die met

In den avont berde sida;

te vinden boven in onze Br. Aantek. V. 660. in dien brok van 128 regels, en in den zelve *ŷ. 121*.

ŷ. 258 Dat (*sine*) dat is, *dat zy bem.* en zo moet het weezen. Kwaalijk in de Andd. *Dat si. Dat* is hier *zodat*.

ŷ. 260 op dat gheleide) slecht geleide voor eenen Keizer. Hunnen rechten Heer te verdryven, was al wat zy zochten. Om dat oogmerk te bereiken, waagden zy menigmaal de Vlaamingen. Nu waagen zy 'er ook den Keizer aan.

ŷ. 261 si — hadden) de Andd. wederom bedorven, *bi — bad*.

ŷ. 262 ontweget) dat is, *van den weg af*, in dien zin als wy nu zeggen *spoorbijster*. In plaaste van 't voorgaande *up dit*, hebben de Andd. *in dien*; beide is 't, *bierin*.

ŷ. 265 Dat waren) deeze vier regels kunnen niet geschreeven zijn van Melis, die in zijn verhaal van het vangen en vermoorden van Florens geen woord spreekt van *Zeelanders*; gelijk uit onze voorige Aanteekeningen genoeg blijkt.

ŷ. 273

- Den edelen Florense deden vaen /
 En iamerliken verflaen ;
 En willen met dieſe Coninc machte
 270 Dort verdriven ſine gheſlachte /
 En in vreemde hant al bringhen.
 Maer God en woutſ niet ghehinghen.
 Hi verſaghet hi ſijne ghenade.
 Al wert de Coninc deſ te rade /
 275 De raet ſleef al verloren ;
 Als gi hier na wel ſult horen.
 De Coninc ſende boden ute
 Met brieven ende met ſalute /
 In Holland en in Zelant mede /
 280 Heimeliſe in elke ſtede /

JAN de
 Twee-
 dc.

Als

†. 273 verſaghet) dat is, *verboedde het*, of, gelijk wy nu ſpreken, *voorzag daarin*.

†. 278 *Met Brieven*) den inhoud deezer Brieven kanmen in 't Latijn leezen by Beka p. 102 (in het Duitsch by des zelfs Vertaaler, in de Holl. Kronijk, en elders) waarop Buchelius p. 104 (o) aantekende, *dat, by een rechtelijk onderzoek, de Keizer hadt moeten triomfeeren*. Over welk zeggen hy zeer gepreezen wordt van H. Conringius de Finibus Imp. C. XXVIII. p. 740. ſchoon het my ten uiterſten eenzydig voorkomt. In een rechtelijk onderzoek moet men alleen zien op de bewyzen die de Eifcher bybrengt. Ondertuffchen veſtigt Buchelius het Recht des Keizers op een ander verhaal van Beka; naamelijk, dat Graaf Willem I het Graaffchap van Holland te leen ontvangen hadt van Keizer Frederik. Maar dit wiſt Keizer Aelbrechts niet, die hetechter, zo 't waar geweest was, noodzaakelijk hadt moeten weeten. Want hy beriep zich, in zyne Brieven, alleen daarop, dat Diederik het Graaffchap te leen verkreegen hadt van Koning Karel. En daarom alleen moeſt Aelbrecht, na rechtelijk onderzoek, dit Pleit zekerlijk verliezen. Want, behalve dat, in 't gemeen, noit beweezen is, noch kan worden, dat eenig Koning, Karel genoemd, zulk een gifte aan Diederik *te leen* zoude gegeeven hebben;

JAN de
Twee-
de.

- Als hem sijn raet hadde gheleert.
 De hoetscap wert also verkeert;
 So wien dat hi sende briebe/
 Had den ten Grave meerre liebe.
 285 Van ten Coninc: en hoeren te hant/
 En gavense den Grave inde hant.
 Ende dit quam also bort/
 Dat de Grave hebet ghesort/
 Dat de Coninc porren sal
 290 Van Coeloe / hebet hys ghebal/
 En neder comen in corten daghen.
 Cote sinen huse te Amaghen.
 En hi hebet den Grave ghegehen
 Gheleide / ende dat bescreven /
 295 En enen bescreiden dach gheset/
 Dat hire mach comen dies te bet
 Sinden gheleide vrilike.
 De Grave pensede des ghelike/
 Dat hi sijn gheleide soude

300 Duer

20 vraag ik, in 't byzonder, welken *Koning Karel* Keizer Aelbrecht bedoelde? den *Kaalen*? of den *Simpelen*? De laatste is noit Keizer geweest. De eerste was het noch niet in 868. Beide waaren zy *Koningen van Vrankrijk*. Nu wilde ik wel geleerd worden, op wat gronden van Rechte een *Roomsch Koning*, of *Keizer*, aan het Rijk konde trekken eenig Land of Graaffschap, omdat het vier eeuwen te vooren, door eenen *Koning van Vrankrijk*, geen *Keizer* zijnde, aan iemand te leen was gegeven. Maar zonder rechtelijk onderzoek schoot Keizer Aelbrecht evenwel te kort. En waarom? Buchelius zegt ons, *quia parum valebat*. Dat is, omdat de Keizer ondernomen hadt het geen hy niet kon uitvoeren. Hierop past het zeggen van eenen, niet onverstandigen, *Historieschryver*: *Ou il falloit le souffrir & se taire, ou il falloit avoir des moïens pour l'empêcher*.

γ. 282 De hoetscap wert also verkeert) viel anders uit dan

- 300 Daer hem bringhen. Also houde
 Dat hi vriende ende man/
 Die hem wilde dienen dan/
 Sijn si arm ofte rike;
 Hi wilg hem danken ewelike.
- 305 Van Hollant de edele liebe
 Quamen daer met groten biede;
 Porters en ghemeente mede
 Van alden lande/ quamen ter stede
 Al daerse de Grabe onhoet:
- 310 En hadde een heer also groet
 Als nouw gheleet was uten lande.
 Hi boer wech al souder scande/
 Sint Laurens avonde/ te Gorinchem:
 Als hi daer quam/ doe dachte hem
- 315 Dattie Dresen niet goet daer waren/
 En hietse te Woudrichem varen.
 Sander darsch/ wel lietide/
 Ghinc te zeyle de Grabe vande/

JAN de
 Twede

En

dan de Keizer verwachtte. De Hollandsche Edelen stelden alle die Brieven des Keizers in handen van Graaf Jan.

†. 290 Dat hi sijn gheleide soude Doer hem bringhen) de Keizer zoude zich meelter maaken van Holland onder 't geleide der Zeeusche Wederspannelingen. Hy belooft Graaf Jan vry geleide om te Nymegen te komen. Jan kout daar; maar met zijns zelfs geleide, gelijk Melis elders spreekt; zie by VIII. 630. Men reist noit veiliger, dan wanneer men zijn eigen geleide mede brengt.

†. 313 Sint Laurens avonde) den 9 Augustus 1300.

†. 316 En hietse te Woudrichem varen) in de Andd. bedorven, Daer met bem te varen. 't Blijkt klaar, dat de Graaf den Vriezen, in deezen togt tegen den Keizer, niet dorst vrouwen.

JAN de
Twee-
de.

- En boer hi Nimeghen an Wonswerde /
 320 En met hem / an sine berde /
 Al sijn here op enen dach.
 Als de Coninc dat ghesach /
 Datte Grabe quam so starr /
 De hadde hi niet / om dusent marc /
 325 Binnen Nimaghen ghebleben.
 De hem den raet hadde ghegeben /
 Wiste hijs doe wel elenen danc,
 Hi sat op / eer tet lanc /
 En boer op Cranenborch de beste.
 330 Dat dochte den Grabe van Cleve tbeste /
 Dat hi daer wel seker ware.
 Den Grabe van Holland quam de mare /
 Eer hi quam daer hi logierde,
 Op den abont men bislerde .
 335 Wat men best hier toe dade.
 De Bisscop van Coelne wert te rade /

Dat

†. 320 En met) in *A* *Et met,*

†. 332 de mare) de tyding, dat de Keizer te rug was ge-
weeken.

†. 338 ghebreken) zo hebben de Andd. maar in *A* lees
sk, *gbewreken.*

†. 340 hem so verre onderminghen) in de Andd. ont-
breekt *bem.* Voor *onderminghen*, gelijk ik in alle drie de
MSS gevonden heb, staat in alle drie de Uitgaaven *onderlin-*
ghen.

†. 341 enen brede) *namentlijk*, zegt Alk. dat Graaf Jan
Holland en Seeland van den Keiser te leen ontfing. De oude
deun, dien de Kinderen aan de Kindskinderen voorgezongen
hebben; doch dien zy noit van hunne Vaderen geleerd had-
den. Water en vuur stryden niet meer, van deeze verklaa-
ring van Alk. met die van den zelfden Alk. B. IV. †. 193.
Verstandig schreef Heda p. 227. dat dees Vrede *meer noodzaa-*
kelijk

- Dat hi den Grave quam te spreken/
 En pijnde hem/ of hi ghebrenken
 Die sticken mochte/ en te goede bringen;
 340 En ghinc hem sa verre onderminghen/
 Dat men makede enen brede/
 En een bestant albaer ter stede
 Tusschen den Coninc enten Grave.
 Doe trac weder al hier abe
 345 De Grave tsmen lande neder:
 Entie Coninc soude heren weder.
 Onder weeghen quam hem niemars
 Dat dat Zeusche here ware
 De Leclie op waert ghebaren
 350 Met hondert scepe teenre scaren.
 Dat was op onser Vrouwen dach
 Te halven Oest/ als men mach
 Ghebinken/ dat het achter bleef/
 Als ment iaer ons Heren screef

355 Du-

kelijk was om 's Konings eer te bewaaren, dan hem nut.

†. 351 onser Vrouwen dach (Te halven Oest) eveneens beneden, X. 22, behalve *misse* voor *dach*. zie ook hier boven †. 175. Zo ook in het Hoogd. *unser Frowwen tag zu mitten Augsten*. zie Haltaus, Calend. Med. Ævi p. 121. te weeten, den 15 Aug. wanneer de Roomschegezinden de Hemelvaart van hunne Lieve Vrouwe vieren.

†. 353 dat het) in de Andd. *dattet*. alleen by Alk. *dat 'et*. Zo bedorf hy boven †. 13, *dattem*, gelijk hy gevonden hadt, in *dat 'em*. elders *datti* in *dat'i*; zie hier onder †. 661, 663, 675. enz. of in *datt'i* VIII. 83. enz. Maar ook de Eerfte Uitgeever heeft, zonder echter de taal te bederven, ook nu en dan zulke veranderingen gemaakt: als boven †. 137, *datti* in *dat bi*. beneden †. 872, 923, 1057 en 1093. *dattie* in *dat die*, en †. 403, *optie* in *op die*. Want zo staat op die plaatsen in *℄*. Doch dit zijn kleinigheden. Voor 't volgende *achter bleef*, hebben de Andd. alleen bleef: kwaalijk; schoonwé in

JAN de
Twee-
de

1300.

- 355 Dusent ende drie hondert mede/
Dat ghemaect was dese vrede.
Op den derden dach daer naer
Quamen de Zeelanders openbaer/
Als ic hoerde ghewapen dag/
360 Coten Coninc/ daer hi was.
Het es ghevreet/ sprac de Coninc/
Ghi moghet baren op de diac
Weder thuis uwer veerde.
De Coninc sat op sinen peerde/
365 En reet te Lande/ al dat hi mochte.
Ic wane/ dat hi lettel dorchte
Op haer pleit meer voert an/
Also als ic ghemerken ran.
Nu hadde de Grave albus ghescreven
370 An sinen Sone/ de was bleven

In

dit zelfde Boek v. 18. ook leezen, *doe most bliven*, in de betekenis van *achter bliven*; daar is 't klaar uit het volgende,

Want si den brief besegelden niet.

dat moest dan *ongedaan blyven*, gelijk VI. 197.

Men wouts niet doen, doe most bliven.

elders is het, *gedaan blyven*, als III. 1575.

Het moste bliven, het was gedaen.

Blyven, is, *blyven zo als 't is*, 't zy gedaen, of ongedaan.

v. 361 *ghevreet*) de Andd. *ghevredet*.

v. 362 *Gi moghet baren*) op de *gesloten vrede* (zegt Alk.) *kond gy veilig wederkeeren*. Te weeten, omtrent zo *veilig*, ofze tusschen twee stoelen in de asschen zaten. en zo deden zy. De Keizer, nu bewust dat zy hem bedroogen hadden, zette hen kort af. *Het is gevreed*, sprak hy; niet zonder bedekt verwijt, dat zy *te laat kwamen*. en gaf hun tevens oorlof om te gaan waar 't hun lustte. En toen zy weder naar huis wilden, vonden zy, dat Graaf Jan de deur zo wel grendeld hadt, dat zy 'er niet konden inkomen.

v. 375 *Eist*) ik geloof niet, dat de Brief zelf verstaanlyker

- In *Middelborch* / in *fine stede*;
 En an *Witten* / *sinen Meere* / *mede* /
 De was *bleven in Sicize*;
 En *screef aldus an de thoe*;
 375 *Eist* / *dat onse hantde riden*
Uten laude / *en si riden*
Sempelike haerre straten /
So suldise met ghemake laten;
Maer baren si niet heercacht /
 380 *So trect toe met alre macht* /
En verhornt / *sonder sparen* /
De ghene de met hem baren.
Dit heten wi en liddens mede
Onsen vrenden in elke stede.
 385 *Alse hi hem dat onboet* /
Si vermaerden clene en groet /

JAN de
 Twee-
 de.

En

ker en eenvoudiger gesteld is geweest, dan deeze tien vaar-
 zen, waarin Melis diën berijmd heeft.

†. 281 *verhornt*) in *† verbout*. kwaalijk. *Verbouden*
 is veritouten, moed scheppen: zie Kiliaan en onzen Dich-
 ter II. 792 en IX. 1294. of ook, anderen moed geeven.
Walewein f. 13 d.

Onne te verboudene zine lieden.

Bediedenis der Missè f. 4 b.

En ons berte daer mede verbounde,
Alfoe dat wi gerne wouden
Voor dat beilege Gelove striden.

Fergut f. 20 c.

Hi ware bleven doet ter stede,
Waer die seilt dedene verbouden.

Waer is maer. ib. f. 23 d.

Hine es niet van desen lande:

Waer vromeren Ridder ic noit en kande.

anders ne waer: waar van zie de Aantek. II. 195. en we-
gens verbornt II. 197.

†. 392.

JAW de
Twee-
de.

- En haben sijn ghebot doe wale.
 De Grabe hoer ten selven male
 Te Dozbrecht in sine poort.
 390 Alse dat volc dat heeft ghehort /
 Dat de Zelanberç doe sijn leden /
 Achten si clene doe des breiden /
 En riepen up den Grabe doe :
 Edel Here / barew toe.
 395 Laet ons be diepe nu beleggghen /
 En hem dat heren weder segghen :
 Laet ons wreken onse maghe ;
 Dat hem routwet alle daghe /
 Dat si comen sijn int Lant.
 400 De Grabe beriet hem alte hant /
 En ginc hier op mecken /
 En leide volc op der Lecken /
 En op der Wertwebe ander liede ;
 Up babenture / oft ghesiede
 405 Dat si tenen watre quamen /
 Dat hem gGraben lude benamen.
 Die Grabe lach opde Wertwebe
 In enen scepe teentre stede.
 Doe quam op een avond spade
 410 Een wode / de seide : Here / wat rade ?
 I ombiet / al sonder sparen /
 Jan van Arkele / dat comen ghebaren

Wie
 †. 392 des breiden) welk een vrede? die tusschen den Keizer en Graaf Jan geslooten was? Wacht u zulks te gelooven. Die Vrede raakte deeze zwervende Zeelanders niet. Verstaai hier door vrede niet anders dan ruste. Die van Dordrecht konden, of wilden, niet stil zitten, toen zy hoorden, enz. Even als die van Zieriksee, die ook niet wouden stille sitten †. 541: Zie by IX. 81.

†. 401 mecken) in A staat hier merken; tegen 't Rijn.

†. 405 tenen watre quamen) Alk. verklaart dit, in 't ge-

- Moe viande nevens den Dale.
 De Grabe verhoerde dese tale /
 415 Eñ braghede: Comen si dese sibe but?
 Ja / Here: sprac hi ober lunt
 De hode doe: men sachse, heden /
 Dat si Ciele waren leden
 Laetter dan te Despertide.
 420 De Grabe sprac: nu / wese wi blide;
 Eñ sende ter heert op dat here /
 Dat opder Lecken lach te were;
 Eñ in Dozrecht tsinen vrienden /
 De hem trouwelike dienden.
 425 Si quamen al op de wachte.
 De Zelanders stiepen inder nachte
 Te Boemel / van Dozrecht zes milen.
 De Grabe lach ter selver wilen
 Op den watre / eñ al sijn here /
 430 Eñ hadde hem recht gheset ter were.
 Smargens / als hem slapens luste /
 Doe boer elc in sine ruste.
 De grote scepe bleben daer.
 Op de Noene recht daer naer
 435 Quam een Bode / eñ brochte mare /
 Dat dat heer leden ware
 Werkendamme / eñ waren comen
 In sinen Lande. Te haren onbromen

Sal
 gemeen, te water afkwamen. Maar tenen watre betekens
 hier, langs een der wateren; het zy langs de Lek of de
 Merwe.

†. 416 Ja / Here / sprac hi) de Andd. Ja si, Here,
 sprac (zonder bi) en dit zoude ik verkiezen.

†. 418 (Ciele) dit woord is in A verbasterd tot vele.

†. 431 (slapens luste) zo lees ik niet alleen in A, maar
 ook in B. kwaalijk in H, slapen luste. Zie by IX. 926.

†. 444

JAN de
Twee-
de.

- Sal dat sijn / al sonder waen :
- 440 Vaste gaet de clocke slaen /
Sprac de Grabe sonder sparen /
Laet ons op onse viande baren.
Doe wort daer een groot ghelugt :
- Het trac al ter weren wat
- 445 Dat daer was / clene en groot.
Menich scijp en menich boot.
Doeren uter pozten doe.
Al goet volc sette toe
Met ghenende / alte gaber :
- 450 Als of si hare alre vader
Hadden verslegghen / de daer quamen.
De achter bleef / mochte hem scamen.
De wint wayde wel te maten.
Daer liepen lude up der straten /
- 455 En op ten dike herde vele.
Daer mochte men horen menighe kele
Roepen: Nu toe hurre boere!

Dat

†. 444 ter weren) ter verdediging. kwaalijk in *A* weder.

†. 448 al goet volc) de *Andd.* al *gbint volc*; dat mis-
schien beter is.

†. 457 Roepen: Nu toe hurre boere!) zo onderscheide
ik deeze woorden, gelijk ikze vinde in *A*. In de *Andd.*
leestmen, volgens de zinsnydinge die 'er de Uitgevers aan
gegeeven hebben,

Roepen toe, nu boere voere.

Alk. tekent 'er op aan: een *spreekwyze.* also eigenlijk zou
hy gezeid hebben, een *schreeuw-wyze.* Want het was een
gewoon. *Gefchrei,* immers onder de Poorters van Dordrecht,
wanneer die schielijk op de been kwamen, en de egn der
anderen wilden opwekken, om hunnen vyand gezaamelijk
op 't lijf te vallen. Zo schreeuwden zy, toenze, de dood
van Wolfaard vernomen hebbende, elkanderen aanspoorden
om den Baljuw Aloud te gaan bezoeken, Vl. 950.

En

- Dat volc waert al in roere/
 En al comen up de baert.
- 460 Doe quam een gode verwaert:
 Daer seide de al openbare/
 Dat dat heer ghekeert ware/
 En waer leben te Woudric en.
 Oec seide hi / en vermat hem /
- 465 Dat si te Huesden baren souden /
 En ober tiant ganghen wouden /
 So si eerst mochten / hare straten;
 En haer scepe te Huesden laten.
 Dus ghebeet / alse hi sprac.
- 470 Entie Grabe weder trac
 Binnen Doordrecht / en sine liede.
 Hier binnen so ghesiede /
 Dat dat heer van Zelant quam
 Doer Scoenhoven ; en dat hernam
- 475 Her Nicolaes / de der was here /
 En woudse stercken in allen here.

De

*En dat volc wart al in roere ;
 Si riepen al : Toe horre voere !
 Make wi ons wt algemene.*

welke plaats in de Andd. geheel bedorven is,
Si riepen alle in bare voere.

Zo schreeuwden ook de Zeeuwen, IV. 942.
*Wort al Zeelant in roere.
 Het riep al : Toe hurre voerel
 En Zeelant trac al ter were.*

vergelijk 'er mede 't geschrei van de Vlamingen, VIII. 299.
*Nu toe metter vaert,
 Hannin, Pieter en Gberaert.
 Laet ons winnen dit Crayennist.*

Doch vermeng dit Volksgeschrei niet met Veldgeschrei, waar-
 van zie by IX. 1015. en wegens borre voere nader by IX.
 463.

*. 473 dat heer van Zelant) zie hier achter.

*. 478

JAN de
Twec-
de-

De pozters de vernamen dat/
En vielen staphans up der stat
Ter weren/ en lietsje niet in comen.
480 Hadt her Niclas moghen vromen
Dusent marc van goude root /
Hine hadde niet/ in deser noot /
Moghjen spreken vozde poozt.
Want si bleuen rechte boert
485 Ligghende voer deen castele.
En de Zelanders/ te haren dele/

Moghe

†. 478 staphans up der stat) dit moet niet gescheiden worden. Het betekent zonder eenig uitsel. even als VIII. 481. *staphans ter stede.* en IX. 784. *staphans ter stat.*

†. 479 lietsje niet) dat is *lietense niet*; of, gelijk in de Andd. *lietens niet.* want het is alleen by Alk. datmen hier vindt *lietens s'niet.* Ferguut f. 16 b.

Some lietsje boer boest te pande.

dat is, *lieten zy'er.* Bedied. der Misse f. 5 e.

Si spraken: laetwine te live bliuen.

dat is, *laten wy bem.* Walewein f. 12 a.

— die scachte bede braken:

Doe lietsese vallen, en traken

Die zwaerden —

dat is *lieten zy ze.* Enz.

†. 480 Hadt her Niclas) *bad*, gelijk hier in Allen staat; heb ik veranderd in *badt*, dat is *bad 't*, of *bad bet*, omdat Melis zo gewoon was. zo lees ik IX. 540. in Allen:

Hadt bem de werelt moghen vromen.

en vervolgens †. 752.

Hadt bem groot goet moghen vromen.

Jan van Heelu f. 208.

Maer al hadt bem mogen vromen

De werelt al —

zo ook hier:

Hadt ber Niclas moghen vromen

Dusent marc —

Dit *badt* komt hier dikwils voor: ook by anderen.

Fer-
guut

Mosten varen hare verbe/
 Want mense daer ter pozten werbe.
 Dus boeren si/ als men seget.
 490 De Grave dede als men pleget.
 Doe hijt ghebreifte/ sette hi toe/
 En sende der pozten helpe doe:
 Een deel Dresen sende hi daer/
 Of der pozten ware te swaer/
 495 Dat hire niet soude sciden af:
 So dat het Nicolaes op gaf

JAN de
Twee-
de.

Dat

guut f. 22 a.

Dat ors was des groets resen,
 Hine hadt gegeven omme geen gelt.
 des groets resen, is, van den grooten reus. Walewein f. 4 d.

Haddi gbeweset van Parijs
 Here, bi adt wel gberne willen gbeven.
 gelijk elders in dat Werk ad voor bad. En f. 2 a.

Hi hadt wel metter bant gbevaen;
 Maer bi liet dor der gore tale
 Die boven laghen in die zale.
 daar hebtge ook liet voor liet bet: naar gewoonte. gore is
 daar goonne, geepet: om bet praaten der geenens; die, enz.
 En f. 12 a.

Sijn paert was van lopene moede,
 Vanden scume en vanden bloede
 Hadt gbemaect die weghe nat.
 Voeg hier noch by, om de juistheid der spellinge, uit Fer-
 guut f. 22. b.

— — — — — hadten geraect,
 Het hadden littedijn gemaect.
 dat is, Had bet bem geraect, het bad bem, enz.

v. 482 hadde) zo staat in A en II. maar in B bad. Het
 schijnt te moeten zijn badse; te weeten, de Zeelanders, die
 voor de Stad waaren.

x. 484 si bleben) te weeten, de Poorters.

y. 495 Dat hire niet soude sciden af) de Andd. hebben
 III. DREL. C in

JAN de
Twee-
dc.

- Dat huns/ behouden lijf en lede/
 Hi/ ende de sine mede.
 Men ontfinghen doe opt gone/
 500 En Nicolause sinen zone/
 En alke de met hem waren/
 Doerde men ghevangen/ sonder sparen/
 Te Middelborch in de beste.
 Du dochte den Grave wesen dbeste/
 505 Dat hi voere metter vaert
 Met sinen volkie te Zelant waert/
 Cote sinen Neve en sinen Zone.
 Doe quam hem te boren tgone/
 Dat Jan/ sijn Sone/ had aughestreden
 510 Dat huns/ met ghenendicheden/
 Te Middelborch/ dat Bersdorp hiet;
 En hi daer boven niet en liet

Enen

in dit vaars verscheidelijk gebroddeld; maar beide komenze overeen in *sire souden*, en dan verklaart Alk. het volgende *afscieden* niet kwaalijk door 't *beleg staaken*. Maar volgendz de leezing van *A*, zal dees regel betekenen, dat *beer Nicolaes van het Huis niet ontkomen mogt*. En zo dacht Melis.

†. 511 (Te Middelborch) in de Andd. *Bi Middelburch*. Alk. zegt hier: *Baarsdorp word niet gevonden in Walcheren by Middelburg, maar in Suid-Beveland by ter Goes*. 't Is de waarheid: zie Tegenw. Staat van Zeeland II. p. 295. daarmen onder anderen leest: *By Baarsdorp heeft welcer een deftig Kasteel gestaan, 't welk den naam droeg van 't HUIS TE BAARSDORP, thans geheel vernietigd*. Of dat *Huis te Baarsdorp in Zuidbeveland* by eenig oud Schryver genoemd zy, weet ik niet. Doch wacht u van het te verwaren met *dat Huis, dat Bersdorp biet*, waarvan onze Dichter hier spreekt; want dat lag in *Walcheren by Middelborg*. Alk. zal misschien gedacht hebben, dat Melis niet wist waar hy was. Doch die wist het zeer wel. Want verhaald hebbende, hoe Jonkheer Jan te *Bersdorp* huisgehouden hadt, zegt hy †. 515 *dat by trok door al WALCHEREN; en vandaar, †. 518 overstak naar*

- Enen man te libe bliuen /
 Hine deden te hant ontliuen:
 515 Eñ was ghegaen al Walchren bore.
 Hem dorste niemant standen bore /
 Al dat volc ghinc in hant.
 Eñ was ghetrect in Bebelant
 Eñ dede aldaer dat hi woude.
 520 Eñ alstie Grabe varen zoude /
 Eñ recht trecte daer waert;
 Quam hem boetscap op de vaert /
 Hoe de viande comen waren;
 Wel bijf hondert teenre scaren /
 525 Over van Bergghen an den Doem.
 Hier toe nam mijn Joncheer goem /
 Sprac de gode met cozter tale /
 De doe was te Reimerswale /

JAN de
 Twee-
 de.

Eñ

naar BEVELAND: te wecten Zuidbeveland; want straks daarop vinden wy hem v. 528 te REIMERSWALE. Voor Bersdorp als in *H*, of Baerstorp gelijk in de Andd. vind ik in de Holl. Kronijk Divis. XXI. c. 4. 't slot te Berendorp.

v. 516 (standen bore) de Andd. *staen vore*: en dat is, volgens Seb. en Alk. *tegenstaan*. dat luidt wat vreemd. 't is echter, zaakelijk, waar. Maar, woordelijk beteekent dees regel,
Hem dorste niemant standen vore,
 niet anders dan, *voor hem dorst niemand staan of stand houden*. Van *standen* voor *staen*, zie boven by II. 614. en VII. 237. en voeg 'er by uit Walewein f. 3 a.

Eñ ghinc vor die scure standen.
 doch dit is niet zeer gemeen: echter genoegzaam zeker, dat *staen* enkel is een verkorting van het oudere *standen*. Daar is een tijd geweest, als blijkt uit verscheidene oude MSS, datmen genoegzaam noit schreef *vangen*, *vangt*, *gevangen*; al-
 tijd, *vaen*, *vaet*, *gevaen*; *ontfaet*, *ontfaen*: enz. 't Gebruik, sedert, heeft *vangen* behouden, en *vaen* verworpen; en in-
 tendendeel *standen* verworpen, en *staen* behouden.

v. 518 (Eñ was) *Hy was*: te wecten Jonkheer Jan.

C 2

*. 535

JAN de
Twee-
de.

- En ginc der tegen openbare
 530 En leebde ene scone scare;
 Entie andre welken horen.
 Ceersten dat si dat verhoeren/
 Alstie gene de hadden vaer/
 Scieden si hem harentaer.
 535 Heerscap ginc te Biselingshe/
 Dat hem ontsach van deseu dinge;
 En mosten baren uten lande
 Met cleenre haet/ met groter scande!
 De Graue hebet oec verhoert/
 540 Hoe Birix/ sijn liebe poert/
 Niet en woude stille sitten.
 Si waren lut met Honchere Witten/
 De wel droeghen ober een/
 Al den Sweimer doe wel scen/
 545 Entie binden huse waren.
 Si traken lut met haren scaren/
 En dwonghen doe an hem al Scouben/
 Dat si node laten souden/

CGra

†. 535 (Heerscap) verstaet de Zeeusche *Ballingen*, gelijk zy nu genoemd werden, sedert dat zy, door hun hof by den Keizer te maaken, zich zelfs buiten het nest gewerkt hadden. *De verdrevene scaren*, noemtze onze Dichter hieronder †: 736. wegens *Heerscap*, zie de Aantek. by †. 757.

†. 536 (Dat hem ontsach) niet *bet Heerscap*, gelijk Alk. 't nam; maar *Bieselingshe*. *Dat ontsach hem*, was zeer bevreesd, op de komste der *Ballingen*: maar deezen waaren noch meer bevreesd voor Jan zonder genade, gingen daar weder scheep, en koozen de vlucht.

†. 544 (den Sweimer) zo in A. in B den Sweimer. in A den Swenner. Op dit laatste tekent Alk. aan: *Misschien 't Huys te Swanenburg nu vervallen, in Duyveland*. Doch dit is een blinde gissing. Melis is hier niet in *Duiveland*, maar in

- 550 **De Graven behoef/ haerz liefz heren.**
Si dedent toe met groter eren.
De Grabe hadde dit al vernomen/
En is boert in Zeelant comen/
En woude den Zane baren sien/
Tie boert boert recht mettieu
 555 **Als een de sparen niet en woude.**
Hi seide/ dat hi also houde
Woude besien dat huyz van Troyen/
Wien datz oet mochte vernouen.
Hi verstant al openbaer/
 560 **Dat her Florenz noch der waer;**
En der vanden een groot ghetal
Waren daer hina al.
Als vernamen/ dat Jan daer quam/
Worben si op hem selben gram/
 565 **En seiden; sine dorsteng beiden niet:**
Het ez een dubel: want men siet
Dat hine spaert niet en twint/
Wat dat hi met crachte wint/

JAN de
Twee
de.

Of

in Scouden v. 547, waarvan Zieriksee v. 540. de Hoofdstad is.
Dat hy van een Huis spreekt, blijkt uit v. 545.

v. 560 her Florenz) van Borsele. Zie boven by v. 188.

v. 565 En seiden) zo lees ik in A. maar beter, zo 't my
toeschijnt, in de Andd.

En dorsten sijns ontbeiden niet.

Si seiden: Dits die Duvel ———

v. 566 Het ez een Dubel) Ferguut f. 21 a.

Dits die Duvel, bens gheen man.

Walewein f. 53 d.

Het is die Duvel uter bellen.

Zo gebruikte men in de zelfde betekenis noch gemeener, het
woord *Vyand*. Joh. X. MS. *En veel van hem luden spraken:*
Hi bevet den Viant, waerom boerdi bem? Somich ander sei-
den:

JAN de
Twec-
de.

- Of tegens hem wil setten.
 570 Trouwen hier en doet geen letten:
 Du laet ons te scepe gaen.
 Si lieten thung al idel staen/
 Doe si Janne naken saghen.
 Du so moghedi mi braghen/
 575 Hoe hi dus sere was tontien?
 Ic seg u/ dat hi hadde dien
 Bi hem te rade/ de dat dooste
 Wel raden/ dat hi sonder dooste

Hech.

den: Dit en sijn gbeen woerde eens menschen die den Viant be-
 vet. Mach die Viant der blinder lude ogen opdoen? Walewein
 f. 39 c.

*Doe seiden si: Hets een Viant;
 Wine moghen op hem niet winnen.*

Ja zo sprak ook Pigmalion, toen hy zag dat zijn beeld begon
 te leeven, Roman de la Rose v. 22069.

*Est-ce fantosme ou Ennemys
 Qui s'est en mon ymage mis?*

Molinet in dien zelfden Roman, translaté de Rime en Prose,
 Ch. 4. f. II c. plus noires que lennemy denfer. Ferguut f. 10 d.

— — — *bet sceen een Viant:
 Hi hadde niet wits dan den tant.
 Het was al swert dat hi hadde ane.
 Wel geleec bi Barbelane.*

voor *Barbelane*, lees *Barlebane*. Vanwaar de Duvel dien
 naam gekreegen hebbe, is my noch niet gebleeken. Maar zo
 lees ik aldaar f. 22 b.

Dit nes geen paert, bets Barlebaen.
 Walewein f. 53 d.

*Al badt gbewesen Barlabaeen,
 Hine bads achter niet gbegaen,
 Hine badden gevolgt toter helle.*

Limborg B. IV. f. 39 b.

*Soe ontmoeti comen gbereden
 Enen Ridder met overmoedicheden,
 Dravende ghelijc enen Barlibaen.*

Voor een vyand, in deezen zin, vind ik in Walewein een
 Gods

- Rechte over dien / de met hoererden
 580 Geerne sinen vader werden
 Alten lande / hadden sijz machte;
 En hi met alle sijne crachte
 Sinen vrienden stonde in staden.
 Dit liet hi hem wel gheraden /
 585 En bede oec dat met gheuende.
 Want hi den vader so ghedaen kende /
 Dat hijz niet en hadde ghedaen /
 Al hadde hi sine viande ghebaen :

JAN de
 Twee-
 de.

Dat

Gods viant : zie het in de Aant. IX. 348. aan 't einde.

†. 570 *hier en doet*) men kan dit verstaan als 't Lat. *buc non facit*. Doch liever las ik met de Andd. *'doech*, dat is, *deugt*. het welk nochmaal voorkomt X. 508. *Profectus B. II. c. 4. f. 52 a. al dat edel is en lief, dat proefstmen oftet al-joe doech alset sal doghen.* dat is, *zoude, of moet, deugen.*

†. 586 *so ghedaen*) zodaanig. Walewein f. 1 c.

*Datter niemen was so ghedaen
 Die dat belof durste ane vaen.*

Floris en Bl. f. 6 d.

*Enen cop gewracht van goude,
 Die nu so gedanen maken soude,
 Hi soude groten cost doen daer toe.*

en in de beschryvinge van dien kop:

*Daer stoet, hoe gedane wijs
 Des cōx sone van Troien Parijs
 Helenam voerde en gewan.*

dat is, op boedanig een wyze. *cōx* is een verkorting van *Coninx*; gelijk *cō* van *Coninc*. Dit laatste, vooral, is zeer gemeen in oude MSS, ook in die van onzen Dichter. In *W* evenwel, wordt *cōx* nergens gevonden, maar *coninx* of *conincs* altijd voluit geschreeven, uitgezonderd alleen III. 1057. daar het verkort is, niet tot *cōx*, gelijk in *W*, maar tot *cō*. zie by I. 337.

†. 587 *Dat hijz niet en hadde ghedaen*) dat hy geen recht deedt over zyne Vyanden, al hadt hyze gevangen. Bepaal dit tot zulke Vyanden, die hem Trouw schuldig waaren.

C 4

†. 589

JAN de
Twee-
de.

Dat hise quite hadde ghelaten /
 590 Hadst hem iet willen maten /
 Hoe valsch dat hise te boren vant.
 Mer Jan / welken hi ghepraunt /
 Daer rechte hi ober sonder ghenade /
 En wouder niet meer of sijn verladen
 595 Met haer verradenesse / de si dreven :
 En hebben hem enen name ghegeven /
 Niet de goede / maer de quade /
 En hieten / Jan sonder ghenade.

Al is ons exemple bleven
 600 Van onsen Here / de ons ghegeven
 Hebet exempel van ghenaden
 En van oetmorden: ic dorste wel raden /
 Dat een here gherechtich ware /
 Weide stille ende openbare /

605 En
 †. 589 (Dat hise quite hadde ghelaten) maar, dat hyze,
 integendeel, weder het loopen, enz.

†. 590 (Hadst hem iet willen maten) op hoope, dat zy
 zich gemaatigd, gebeterd, zouden hebben: schoon zy hem
 al meer dan eens bedroogen hadden.

†. 594 (En wouder niet meer of sijn verladen) in plaats
 van *of*, heeft *Al over*; 't welk hier uit den voorigen regel,
 by verzinninge, herhaald schijnt. *of*, gelijk de Audd. heb-
 ben, is *van*. *wouder of*, woude daarvan: dat is, van zyne
 vyanden. korter zoumen ook kunnen leezen,

En woude niet meer sijn verladen

Met haer verradenesse ———

†. 597 (Niet de goede) niet de welmeenenden, maar de
 kwaalijkgezinden, de verraders, gaven hem dien naam.

†. 599 (Al is ons) hier hebbenwe weder een Sermoen,
 want zo noemt het de Maaker zelf †. 616. 't welk, schoon
 het in niet minder dan 50 regels bestaat, noch zotter is dan het
 lang is. 't Is gesprooten uit het geen Melis in de voorgaande
 25 vaarzen, wegens de strafheid van den Zoon, en de flap-
 heid van den Vader, zaakelijk gezeid hadt; en het werk van
 eenen

- 605 En rechte/ en wese een deel loeret
 Ten ghenen diene hebben leet/
 En herde gherne souden scaden/
 Mochten si/ en quaeint hem in staden.
 Ic der wel seggen openbare/
 610 Dat een Lantshere niet en ware
 Gherrecht Here/ de niet en recht
 Ober here en ober knecht/
 Die hem altoes setten in dien/
 Dat sine niet willen ontsien
 615 Sine willen haren wille doen.
 Crouwen/ soude dit sermoen
 Du doen enich Predicare;
 Ic wane/ datter ghene en ware/
 Mine soude mi volghen deser tale.
 620 Want ic wil proeben wale/

JAN de
 Twee-
 de.

Dat

eenen Monik of Moniksgelyken, die in den blinde moralizeeren, tot datze niet weten waarze zijn; en daarom niet weten van ophouden: zie de Voorrede van Douza v. 81.

v. 606 *diene hebben leet*) wy zeggen noch iemand, of iets, *lief hebben*; maar niet meer, iemand, of iets, *leed hebben*, dat ook gemeen was by de Ouden. Zie onzen Dichter II. 849. en III. 804. Wouter de Klerk achter dit Werk:

En alle deene hebben leet.
 Doctrinale f. 14 b.
Al eest dat men oude cleder
Om bare outbeit heeft te leder;
Men sal nochtan, dat verstaet,
Niet versmaden den ouden raet.

In 't gemeen heefmen *lief* 't geenmen *lieffelijk*; heefmen *leed* het geenmen *leedelijk* schat. En dit is 't geen men van ouds, zo wel als nu, noemde, *leelik*.

v. 608 *Mochten si en quaeint hem in staden*) in de Andd. geheel anders:

Met rechte mach bi bem toren beraden.
 wat hier best zy beslisse ik niet.

JAN de
Twee-
de.

Dat elc Here de liede berecht /
 Eñ hi here ofte knecht /
 Eñ hi hertoghe ofte grave /
 Eñ hi coninc / de der ave
 625 Hebben wil dat hi begeert /
 Na dien dat elc is weert /
 Hi moet elken te rechte houden /
 Sal hi bliuen onbesouden.
 Nu gheballet wel desen /
 630 Dat hi ontfarmich wil wesen;
 Sine arme lude roepen dan:

Lie-

†. 622 Eñ hi here) de Andd. *ridder*. misschien, om het woord *here* eens minder te leezen. Doch dees Sermoenmaaker, of Rymelaar, was een liefhebber van zulke herhaalingen. Hier zegt hy:

*Dat elc HERE de liede BERECHT,
 Es bi HERE ofte KNECHT.*

even te vooren lazen wy †. 610.

*Dat een lants-HERE niet en ware
 GHERECHT HERE, de niet en RECHT
 Over HERE en over KNECHT.*

en wat verder zullenwe leezen †. 645.

*Dan mach niet sijn sonder GHERECHTE,
 Sijn si HEREN ofte KNECHTE,
 Die ieghen den HERE altoes bem setten.*

Daarenboven is dat alles gestolen uit Melis, die boven III. 805. gezeid hadt: -

*En woude sijn lant houden te rechte
 Ieghen beren en ieghen knechten.*

't welk hy in 't slot zijns Werks, dat in de Andd. niet gevonden wordt, aldus uitdrukte X. 1073.

*Hout u liede en u lant te rechte
 Ieghen beren en knechten.*

En dit zelf is geen bloote herhaaling. Want het eerste is een Historisch verhaal van 't geen Willem II deedt: het ander een vermaaning van 't geen Willem III, toen noch jong, in 't vervolg behoorde te doen. Ook staan die twee plaatsen,
 III.

Lieve Here / dese man
 Neemt ons tonse; doet ons recht.
 Hoe mach ic gheproeben echt /
 635 Hine moet rechten sonder ghenade /
 Al waert dat mens hem niet en hade /
 Als hi sine liede hoert claghē?
 Al woude hi selve dat verdraghen /
 Dat men sloech of stakē /
 640 Of bi sinen haerde trakē
 In oetmoeden om onsen Here /
 Hine mochte laten nemmermere /

JAN de
 Twee-
 de.

Hine

III. 805. en X. 1073. verre genoeg van elkander. De drie anderen vindtmen allen in dit eene Sermoen, en zelfs in 38 regels. Maar sedert die kakelbonte lap hier, B. VII. zo sterk in 't oog steekt, heeft het goede en 't kwaade even belachlijk moeten voorkomen. Melis hadt 'er geen schuld aan.

†. 634 *echt*) wy hebben van dit woordeken meermaalen gesproken, en het somtijds gehouden voor eenen enkelen Rijmlap; somtijds verklaard, gelijk de saamenhang naast scheen te vorderen. Doch het komt altijd uit op *achter, na, voorts*, enz. Deeze betekenis blijkt ten vollen uit de gemeene spreekwyze van *nu en echt*, voor *nu en bierna*, waarvan wy, te deezer plaatse, eenige voorbeelden aangetekend hebben. Walewein f. 1 c.

*Deer Walewein, die nu eñ echt
 In dogbeden es gbetrect voort.*

Limborg B. II. f. 18 b.

God souds bem lonen nu eñ echt.
 en kort daarna: ——— *ic wille u*

Dienen, beide hecht eñ nu.

Doctrinale B. III. f. 31 c.

*Aldus en es niemen so quaet,
 Noot en dawincten, nu eñ echt,
 Dat bi wesen moet gberecht.*

waarmede overeenkomt Walewein f. 9 d.

————— *tote morghen*
Of tote echt, dat ic weder kere.

†. 643

JAN de
Twee-
de.

- Hine moete sine lude te rechte houden/
Sal hijs bliuen onbesconden:
645 Dan mach niet sijn sonder gherechte/
Sijn si heren ofte knechten.
Die teghen den Here altoes hem setten/
En achter steken ende letten/
Dat sijn de ghene van wien si claghen/
650 Beide bi nachte en bi daghe.
Want so wie sinen Here ontsiet/
Over hem sonē claghet men niet:
Mer de sinen Here hout voꝛ cleue/
Dat de ghene/ dien ic meue/
655 De sinen Here weder staet.
Dade Here minen raet/
Hi soude doen als God doet/
Die altoes settet sinen moet
Den hoerbighen te wederstane.
660 Want de hoerbe brinct hem ane/
Dat hi hem verheffen moet.
En den oetmoebighen doet hi goet/
Dat hi hem ghebet sine graciē
In oetmoeden/ in tribulaciē.

665 Duf

¶ 643 Hine moete) vergelijk deeze regels,
Hine moete sine lude te RECHTE bouden
Sal hijs bliuen onbesconden.
met de voorgaande ¶ 627.
Hi moet elken te RECHTE bouden
Sal bi bliuen onbesconden.

¶ 645 Dan) dat is, *dat en*, gelijk Seb. reeds gezeld heeft; en
niet *daar*, gelijk Alk. 't hier uitlegt. Bedied. der Misse. f. 5 a.
Dan es sonder sake niet.

Wy hebben ook dit meermaalen aangeroord.

¶ 653 voꝛ cleue) in *A cleine*. In de plaatse van *vor* hebben
de Andd. over.

¶ 656

- 665 Duſ moet een ghererechtich wesen
Den armen / ghelijc den riken / in desen.
Al noeme ic de arme / ic mene de gone /
De altoes sijn ghewone
Te doene dat haer Here wille
- 670 In goede altoes lude en stille.
Wil hi buten weghe tet
Dat somme wile oec ghesciet /
Want hi es een mensche / als wi sijn /
So donct mi wesen de beste sijn /
- 675 Dat hi hem dat weder sta
In oetmoede / ende ga
Hem so na / dat hi can
Met rebenen hem ghelweren dan.
Dat is dat ic niet en weet
- 680 Een Here en moct / wien lief of leet /
Rechten / sal hi ghepriset wesen /
Of hi verliest al in desen
Tant / erve ende liede.
Al ghebiect oec dat ghesiede /
- 685 Dat hijt behout hi die quade /
Dat es hem te mere scade :

In de
Twee-
de.

Hi

†. 656 *Dade Here*) hier zal eens *de* vergeeten zijn. de
Andd. *Dade die Here*.

†. 667 *de gone*) voor dit en het Rijmwoord *ghewone*,
lees ik in *A de ghenē* en *gherwoene*.

†. 671 *buten weghe tet*) iet onredelijks, onrechtvaardigs;
of iet buitenspoorigs.

†. 674 *de beste sijn*) en 't Sermoen eindigt, †. 688, met
quaden sijn.

†. 677 *dat hij can*) voor *bi*, hebben de Andd. *beter*, *bi-
ne*, dat is *by en*, of *by niet*; en geenszins *by bem*, gelijk *Alk*.
droomde. *bem* volgt aanstonds.

†. 689

JAN de
Twee-
de.

- Hi moet altoes bedwonghen sijn.
Dat nemet gherne gnaden sijn.
Dus pensede de tonghe man /
690 En vinc de saken scerper an /
En bede dat men hem riet /
Dat ne woude hi laten niet.
Hie voer boert inden lande.
Ghemene volc boet de hande /
695 Die den vianden behoerden toe.
Jonchere Jan ontsincse doe;
En bede de boezh wel besetten.
Doe woude hi daer niet langer letten /
En keerde weder uten lande:
700 Dat mochte hi doen / al sonder scande:
En voer tArnemuden waert.
De Grave quam an die vaert /
Anden Zone / ende keerde
Met hem / en dankeden; en eerde.
705 Sine lieden al ghemene /
Arm en rijk / groot en kleine /
En gaf hem oerlof thung te baren;
De dat deden sonder sparen.
En hi bleef liggjende bort

710 Ce

†. 689 (Dus pensede de tonghe man) niet al dien wild-
zang, in 't voorige Sermoen begreepen; maar, met één
woord, datmen anders met deeze wederspannelingen moest
omspringen, dan zijn Vader tot noch toe gedaan hadt.

†. 697 (de boezh) 't Huis van Troyen †. 557. dat de Zee-
landers verlaaten hadden †. 572.

†. 704 (dankeden; en eerde) ook in de Andd. *dancten en
eerde*. De Graaf *dankte* zijn' zoon, en *eerde* zijn lieden.

†. 719 (Doe voer her Jan) de Andd. *Doe voer Jan*. En zo wordt
Jonchere Jan ook boven meermaalen simpeljk genoemd *Jan*.

†. 729

- 710 Te Middellborch inde port
 Ene wite / ende sijn Sone.
 Doe quam hem te boren tgone /
 Dat hi in Henegoulwen baren soude.
 Hi boer wech / ende also houde
- 715 Bleeft Joncheer Jan in Zeelant /
 Om te berechten gDader lant.
 Dit ghebuerde / als ic vernam /
 Cote de Dader weder quam.
 Doe boer her Jan te Henegoulwen waert.
- 720 Aldus dedden si de vaert.
 Want elc lant moet hebben here /
 Sallet bliuen in sijn ere.
 In Zeelant bleef de Grave doe /
 En sine bianden setten toe /
- 725 En gaderden dat si gaderen mochten.
 Hoert / wes si hem bedochten.
 Si wouden zoeken Suutbedelant /
 Dat hem so wel ginc in hant.
 Wat si bevesten Yerseke bonden
- 730 Sloech an hem ten zeluen stonden.
 Ter Goeg was een begin
 Van enen huse / daer doe in

Jan de
 Tump-
 de.

Wout-

*. 729 Wat si bevesten Yerseke bonden) in *Want si*; waarvan ik liever heb willen maaken *Wat si*, dan, gelijk hier de Andd. hebben *Dat si*. De twee volgende woorden staan aldus in *A*, *bewestē*. *Yerseke*, met een goedē ruimte tusschen beide. Wat Wouter daarmede bedoelde, begrijp ik niet. Zuid Beveland *Becosten Yerseke* is verdronken met de Stad Reimerswaal, zo dikwils by Melis gemeld, en straks weder te melden. Zy is bewoond geweest en heeft haaren Baljuw en Burgermeesters gehad tot het jaar 1631. maar is sedert van alle haare Inwooneren begeeven; en haar Uitvaart en Boel-huis gehouden in 1634. zie Boxhorn, enz.

*. 733

JAN de
Twce-
de

- Bouden was/ Kerninx sone /
 De hem pijnde te houden tgone
 735 Metten knapen/ de met hem waren/
 Legen de verdbrebene scaren.
 Si quamen nachts/ hider mane/
 Inden lande/ en streben ane
 Chuns/ der Bouden inne was.
 740 Den Grabe quam de mare das
 Ce Sire inde poort.
 Alse hi dit hebet ghehoort/
 Sende hi tallen posten but
 Briebe/ en onfoot saluut/
 745 En bat manne en vrienden
 Dat si teser noet hen diende;
 Hi souds hem danken al sijn leven.
 Die lieden wouden niet begheben/
 En quamen alghemene
 750 Tot hem/ ghetwapent/ groot en kleine.

(Ce
 * 733 Bouden Kerninx sone) zo staat, niet alleen in **A**,
 maar ook in **B** en in **C**. dus kwaalijk in **II**, *Kervinx*. zie hier
 achter by * 52. daarwe en van dien naam, en van deezen
 perfoon, genoeg gezeid hebben.

* 736 de verdbrebene scaren) de Ballingen.

* 748 wouden) dat is, *wouden bem.* de *Andd. woudent.*
 kwaalijk. maar zeer goed waare, *woudens*, volgens den stijl
 van Melis.

* 751 Kaets) zo wordt dees naam doorgaands geschree-
 ven in **A**. of *Caets*, als * 813. in de *Andd. Cats*.

* 755 streec) in **A** *streech*. in **B** en **II** *street*. Van de
 gemeene verwarring van *streec* en *street*, spraken wy meer-
 maalen. Zie II. 510. enz.

* 757 dat Heerscap van Kemerswale) Alk. verklaart
 dit, *de Heer van Romerwale*: zonder acht te geeven, eerste-
 lijk, dat onze Dichter voortgaat in 't Meerv. 't Heerscap ga-
 der-

- Te haets boer de Grabe doe.
 En sine vianden setten toe
 In den lande daer si waren/
 En heelden hem in twee scaren;
 755 Die ene streec oest/ dander west/
 Om soolt dat te dwinghen best.
 En dat Heerscap van Remerswale
 Gaberden ten selven male
 Alse tontsettene Boudine;
 760 Of wilder om doghen pine.
 Doe quam hem boetscap sciere.
 Wi Gode! de viande comen hiere/
 Edele heren/ siet boer u nu.
 Graven viande comen tot u.
 765 Willecome! spraken si te hant;
 Hier es so menich coene seriant.
 Teghen hem sulle wi gaen/
 En bromelike wederstaen/.

Dat
derden: ten anderen, dat Melis noit *Heerscap* gezeid heeft
 voor *Heer*, wel voor *Heeren*. Boven §. 535. zeide hy en-
 kel, *theerscap*, spreekende van de Ballingen. IV. 609 lazende
theerscap van Holland; het welk daar genoeg opgehelder
 wordt door het tegengestelde, *de Heeren van Zeelant* §. 604.
 Zo ook hier: *dat beerscap van Remerswale*, zijn, in 't ge-
 meen, de Edelen van die Stad en Heerlijkheid; die aldaar,
 onder den naam van Ambachtsheeren, gezaamelijk Heerschap
 hadden; alswe gezien hebben by §. 52. Met ons *Heerschap*
 komt overeen het Fr. *Baronnie*. Rom. de la Rose §. 11005.

Le dieu d'Amours, sans terme mettre

De lieu, ne de temps, ne de lettre,

Toute sa Baronnye mande.

en vervolgens §. 11255.

Quant il eut sa rayson finie,

Conseilla soy sa Baronnie.

§. 763 (siet boer u nu) 't laatste woord, *nu*, is in de
 Andd. vergeeten; en dus rijmt daar, kwaalijk, u op u.

JAN de
Twee-
de.

- Dat hem rouwen sal de baert.
 770 Doe ghinghen si al onghespaert/
 Eñ wapenden hem ten zelven male/
 Eñ streken van Kēmerſwale
 Kechte woert te Vernoudſ ee.
 Vandre quamen hi Dubene/
 775 Eñ scaerden hem selven boren
 My den dijc/ alſ wi horen;
 Eñ haer brient an hem vaste.
 Van Poertblijt de goede gaste
 Waren binnen diſke ghescaert/
 780 De mede waren ande baert;
 Eñ buten diſke an bander ſide
 De bander Collen: dieſ ſi blide
 Seder waren/ alſt wel ſceen.
 Van hem allen waſſer gheen/
 785 Hine woude ſterben/ eer hi bla.
 Duſ woerden ſi te rade doe/
 Dat ſi ghinghen op de Lode/
 Daer ſo wouden ſi ſceiden node/
 Eñ daer nemen dabouture/

790 De

4. 772 (van Kēmerſwale) voor *van*, ſtaat in **A** voor. wy volgen de Andd.

5. 773 (Vernoudſ ee) zie boven by III. 5. p. 148. en voeg daarby, dat hier in **B** geloezen wordt, *Nouds ee*, zonder *Ver*.

5. 774 (Dubene) zo in **A**. In **U** *Duven ee*. In **B** *Dunen ee*. Tegenwoordig is dit alles water.

5. 781 (an bander ſide) dit heb ik ontleend uit de Andd. in **A** lees ik, *ande ſide*.

5. 782 (bander Collen) zo hebben beide mijn MSS. in **U** vindtmen *vander Tolen*. Die den naam van *Tolen* of *Tbolen* afleiden van *Tol*, konnen het voortaan uit deeze plaats bevestigen. Voor 't volgende, *dies ſi blide Seder waren*, leeftmen,

- 790 De hem God gabe. Op die ure/
 Quam dandre toe ghegaen.
 Daer vielen si te zamen zaen /
 En bochten der wel scerpeliken.
 Dene pertie moste wiken.
- 795 Graben pertie had zulk ghebal/
 Dat si dandre vertwonnen al/
 En sloegher ende vingher vele
 Aldaer ter Lode inden nitspele.
 Den Grave quam hier of niemare /
- 800 Dat aldaer ghebochten ware /
 En sine vriende behilden tseft:
 Dandre verbreben met ghelweft.
 Des de Grave dancte Gode;
 En danckes oec den zelven hode /
- 805 Die de voetscap hadde ghebrocht.
 Doe wert de Grave also bedocht/
 Dat hi des ander daghes woude
 Daer varen. Also houde
 Pensde Bouden / mocht hi ontgaen.
- 810 Want men dede hem verstaen /

JAN de
 Twee-
 de.

Dat

men, ganfch onverstaaelijk, in de Andd. waren bliden Daer waren.

†. 787 op de Lode) waarvan Lodike, of Loodijk, zekerlijk zynen naam zal geleend hebben, al mede verdronken. Maar vanwaar deeze overeenkomst tusschen **L** en **U**, daar niet alleen in **B**, maar ook in **C**, geleezen wordt, tot op die Lode?

†. 791 Quam dandre) versta *partie* †. 794 en 795 uitgedrukt, of lees met **B** en **U** *Quamen dandre*; of met **C**, *dandren*. en dít is hier wel zo natuurlijk.

†. 809 mocht hi ontgaen) dat is volgens Alk. van 't Beleg ontslagen zijn. Hy zag, denk ik, op †. 759. Eenvoudig is 't, boe by mogt ontkomen. Bouden, verschrikt op het valsehe gerucht van de nederlaag zijns Broeders, schatte het

JAN de
Twee-
dc.

- Dat sijn Broeder hadde verloren;
 En ontfach hem mere toren;
 En quam te Caets. Doe hi vernam
 Dat was verwonnen / wozt hi gram /
- 815 Dat hi danen was ontfaren.
 Dit was in ons Heren iaren /
 Als te voren bescreven es /
 Op den iaersdach / sijn gheweß
 Des ander daech al daer naer
- 820 Doet de Grave / weet ic bozwaet /
 Met sinen luden te Remerswale;
 En soude ten selven mate
 Sine viande sien onder dogen;
 En woude niet ghedogen /
- 825 Dat sine viande bleven int lant.
 Hi hoer daer / ende alte hant
 Quam hem daer de boetscap /
 Dat si hadden gherumet tscap.
 Met rouwen en met groten scanden
- 830 Waren si ghevaren uten lande.
 Des de Grave was wel blide;
 En alle de van sijnre sibe
 Danctens Gode onsen Here.
 Entie Grave pijnde hem sere

835 Ce

Huis verlooren. kon hy dat niet behouden, hy zocht ten minsten zich zelven te redden. 't Luidt niet wel voor een' Krijgsman, een Plaats te verlaaten *om van 't Beleg ontslagen te zijn.*

γ. 811 sijn Broeder) de Hollander van Remerswale.

γ. 818 op den iaersdach) den eersten January 1301.

γ. 828 gherumet tscap) zo staat in de Andd. in A alleen scap, daar de t vermolten is in de voorgaande t. Seb. verklaarde 't; *de baen geruimt, Waren gaen scbaven.* deezø ruime betekenis is kennelijk uit den saamenhang. Alk. aldus: 't Sap, 't ruime sap, 't vaarwater. doch dat is verkeerd. Zy
ruim-

- 835 Te dankene groetlike sinen lieben /
 De hem holpen ende rieden.
 Wat mach ic hier of segghen mee?
 Men boerde de ghebanghen t'Sixte /
 Daer si lagghen ene stonde.
- 840 Doe men dat toe bringhen conde /
 Boerdemense / wit boz waer /
 In Henegoutwen aldaer naer /
 Doer Vlaendren / als ic hebbe verstaen.
 Want het was also vergaen /
- 845 Dat her Ghe van Vlaendren lant
 Was ghegaen in s'Coning hant
 Ghebanghen / alset wel seen.
 Hen was man doe en gheen
 In al Vlaendren / diet hem weerde.
- 850 Dus wast dat hem niement deerde.
 De Grave hadde sijn lant beset /
 En hopede te rusten bet /
 Dan hi daer te boren bede /
 Hi en alle de sine mede
- 855 Waren te rusten meer dan te boren.
 Doet somer was / moghedt horen /
 Behal hi sinen Broeder tlant!
 En boer in Henegoutwen te hant.

Mil-
 ruimden 't Land, en begaven zich op 't ruime Sap of Vaar-
 water.

†. 829 Met routwen) dit en 't volgende vaars worden in
 de Andd. aldus verplaatst, en gelezen:

En waren ghevoaren uten lande
 Met rcuwe en met grooter scande.

†. 833 Danctens Gode) in *A*, Danctens groetlike: 't welk
 hier zeer kwaalijk ingesloopen is uit †. 835. Te dankens groet-
 like. doch daar staat in de Andd. goetlike.

†. 841 wit) dat is, weet; gelijk in *B* en *U*.

JAN de
Twee-
de.

Willem/ zijn Sone/ bleef metten Ome/ ;
860 De sijns nam goeden gome.

In Middelboezch was her Gne
Van Henegoutwen/ ghelobet mie/
Doe men seide al openbare/
Dattie Bisscop Willem ware

865 Comen met enen groten here/
En waende wimen sonder were
De lande van Aemstelle en van Woerden/

De

†. 864 Bisscop Willem) hier begint het laatste Bedrijf van het Treurspel van dien onrustigen Kerkvoogd.

†. 868 De heren Gneu toebehoerden) naamelijk de Landen van *Aemstel* en *Woerden*. Want, gelijk ook Beka getuigt p. 102. zoras Jan II Graaf van Holland geworden was, gaf hy die twee Heerlijkheden aan zynen Broeder, Heer Guy. Waarop Buchelius aantekende: *Nec tamen de Suo, nam erant absque controversia Ecclesie Traject:* „ Niet uit het Zyne, „ want zy behoorden, buiten bedenkinge, aan de Kerke van „ Utrecht“. Een Leenman des Bisschops, zegt hy, misdään hebbende tegen den Graaf van Holland, geeft den Graaf geen recht om een Goed des Bisschops naar zich te neemen, het welk, vervallen zijnde, altijd moet wederkeeren tot den Leenheer, *Dominum directum*. Dit is zo: maar komt hier niet te pas, omdat de Bisschop de *Dominus directus* niet war. Buchelius voegt 'er by, dat het van ouds de gewoonte der Magtigen was, meer met wapenen dan met wetten te pleiten; en dat BRIEVEN te zwak waaren tegen zwaarden. En ook dit is de waarheid. Maar een eenvoudijg Historieschryver, die zaaken schrijft, welken gebeurd zijn in den zelfden tijd, en in 't zelfde land, waarin hy schreef; en bevestigd wordt door een' anderen, die maar een halve Eeuw jonger was; verdient niet zo lichtvaardig verworpen te worden, onder voorwendfel van *Brieven*, die hier zelfs niet genoemd noch aangewezen worden. Ik begeer hier geen andere Wapenen; dan *Brieven*; en heb 'er maar éenen noodig. Dees is nu te vinden in het Charterb. p. 587. en behelst een Verdrag, den 29 September 1297 geslooten tusschen Graaf Jan I en deezen zelf-

- De heren Gpen toe behoerden;
 En Hollant waende hi doz baren/
 870 En verherent met sinen scaren.
 Want hi bozwaer hadde vernomen/
 Dattie Grabe niet mochte comen
 Inden lande ter selver stonden;
 En dat her Gye oec niet en conde
 875 Dut Zeelant comen also sciene.
 Hi boer toe/ al sonder biere/

JAN de
Twee-
de.

Den

zelfden Bisschop Willem: waarby zy overeenkwamen, dat de Graaf van Holland zoude behouden en hebben, *gebeelike ende al*, het Goed, zo van *Aemstel* als van *Woerden*. Daarenboven, dat de Graaf die Goederen zoude geeven aan wien hy wilde, mids dat die persoon den Bisschop voldeede in alles, waartoe de voorige Heeren van Aemstel en Woerden verplicht waaren geweest. Uit welk laatste blijkt, dat de Bisschop bleef die hy te vooren geweest was. En dat Jan II deeze Heerlijkheden vermogt te geeven aan wien hy wilde, en dus aan zynen Broeder zo wel als aan eenen anderen. Maar blijkt hieruit niet minder de trouwloosheid van Bisschop Willem, die, mogelijk, alleen om 't bezit der Landen van Aemstel en Woerden, aanstonds berouw hadt van den Vrede met Graaf Jan, door bemiddeling van Heer Wolfaard, geslooten. zie B. V. v. 98.

v. 876 *(zonder biere)* Seb. en Alk. verklaaren het, *Jonder rusten*. Het is, *zonder ruste*. Jan van Heelu p. 208.

Dien biet bi doen met sire banieren

Dapperlike, sonder vieren,

Dove die Brabantre dringen.

en dat is, *zonder rusten*. Maar *viere* is *vierte*, of *ruste*. Maerlant Evang. c. 64. f 126 a.

Die Pbariseen begreepse sciene

Ende seiden, dat si braken die viere.

en f. 128 d.

Alse die Fueden Ibesumme scouden,

Dat bi niet ne wilde houden

Van den Saterdaghe die viere.

D 4

Bui-

JAN de
Twee-
de

- Den enen dach/ den anderen na:
 En hernde/ als ic versta/
 Graben vriende omtrent de Stat.
 880 Dat dede hi om dat /
 Dat hise an hem dwinghen woude.
 Men vreischet in Hollant. Also houde
 Doer de meente but elker stede/
 Poters ende lantvolc mede/
 885 Beide edel en ghemene diede.
 Daer mochte men ghewillighe liebe
 Coe sien gaen met herten groot/
 Also de niet gaben om de dooi,
 De blode waren en versaghet/
 890 Si bloen/ of mense hadde ghelaget/
 Eer si yement saghen comen.
 Daer mochte men hoe den bromen
 Sien beaghen prijs ende ere.
 Want si weerden hem so sere/
 895 Daer mense ane street met rube;
 En sine hadden an hare sibe
 Niet enen man teghen zesse/
 Dat was ene sware lesse/
 Des ic herde seker ven.
 900 De Bisscop hi quam op hem/
 Corst ente hoet/ met menighen man/

Ghe-

Buiten het Rijn schreef hy vierte. IX. 43. f. 102 c.

———— up enen Saterdach,

Dier der Fueden vierte up lach,

en IV. 6. f. 31 d.

Enen man, die bout daer las,

Dat tegen die vierte was.

†. 877 Den enen dach/ den anderen na) zo staat in Al-
 len, zonder oenig verschil. Wy zeggen nu, den eenen dag
 voor, den anderen na, of korter dag aan dag. met één
 woord, dagelijks.

†. 879

- Ghehjt of si but enen dan
 Waren comen onbersien /
 Eñ reden hem ane doe mettien /
 905 Eñ beringhebense an biten siben.
 Doe mosten si breselike striden.
 Als de Hollanderz dat bersten /
 Dat si niet en moghen ontslien /
 Al hadden si der blucht begeert
 910 (Het es an elke sibe gheweert)
 Mosten si hem weren doe? de noot /
 Of si mosten bliben doot.
 Doe ghinghen si hem weren strange /
 Eñ bochten also langhe /
 915 Beide met staven eñ met swerden /
 Daer hem de Hollanderz mede werden /
 Dat si verloren van haren lieben
 Een deel/ eer dat si verscieden.
 Wie so quam onder de stave /
 920 De moster emmer vallen ave.
 Si weerden hem / het moste wesen.
 Doe ghebielt also in desen /
 Dattie Bisscop wert gheraket
 Aut hoeft / eñ so mezmaket /
 925 Dat hi vallen moeste op beerde /
 Waft lief / waft leet / van sinen peerde /

En

*. 879 omtrent de Stat) rondom Utrecht.

*. 887 (Coe sien gaen) de Andd. Doe sien. zo goed niet.

*. 902 but enen dan) zie de Aantek. III. 930.

*. 910 (Het es an elke sibe gheweert) ik heb dit vaars,
 als een tuschenrede, diemen in 't leezen kan overslaan, tus-
 fchen twee haaken gezet. Ja wy konden het geheel missen.
 zie *. 905.

*. 915 met staven) zie hier achter.

Van de
Tweede.

En bleef daer doot in cozter ure.
 Dus ghebel sine abouture.
 Doe hadden vander sivez brucht/
 930 En pensden om de blucht/
 Weide torz en te voete.
 Haer hadde lettel nement moete/
 Dat hi dez anders beiden woude.
 De Hollanders gingheu also houde
 935 Rechte voert tote in de Stat.
 Dat deden si omme dat/
 Dat si basten/ en wouden eten/

En
 v. 932 Haer hadde lettel nement moete) voor Haer, dat is baerre, haarer, vind ik in de Andd. Dat. kwaalijk. Moete is tijd, gelegenheid. De een hadt geen tijd om den ander te wachten. In de zelfde betekenis komt het voor by Maerlant, Evang. c. 156. f. 144 c.

Soe seide: Meeſter! ende tart vort,

En wilde tasten sine voete;

Maer bine gaefs baer gene moete.

Zie Joh. XX. 16, 17. In myne Proeve p. 3. heb ik een plaats aangehaald uit den Byenkorf van Aldegonde B. I. c. 1. daar hy 't woord eveneens gebruikt. doch wees gewaarſchouwd, dat het in myne aanhaalinge verkeerd is in moete. Kiliaan: MOETE, moette, wyle: otium, tempus vacuum: vacatio. MET GOEDE MOETE: otioſe, cunctanter, tractim, commode. En deeze is de verklaring van de volgende, veel oude voorbeelden. Maerl. Ev. c. 28. f. 119 b.

Doe ſi leden met drogen voeten

Die Jordane met goeder moeten.

en in de Hiſt. van Tobias, X. 9. f. 84 d.

Dingel ſprac mit goeder moete:

Ondoe den viſch. ———

Walewein f. 15 b.

En daden af met goeder moete

Sne ſcoen, en dwougben sine voete

Met warmen borne. ———

v. 945 ſente Meertijns dach (In den zomer) 4 July 1301.
 En dus ſtorf Biſſchop Willem, gelijk hy, Biſſchop zijnde, geleefd

- En een deel haerz leetz verghten.
 De Hoghlerz deden hem vele eren.
 940 Dit gheviel int iaer ons Heren
 Mccc en ene mede/
 Buten Utrecht/ teenre stede/
 Die men heet de Hoghe woert/
 Pattie Bisscop dus was ghevoert;
 945 En was op sente Meertijns dach
 Inden zomer als hi ghelach.
 Hadde hi de Stat te vriende gheshouden
 De hi verturocht bi siere scouden/

JAN de
Twee-
de.

1301.

En geleefd hadt. Ik kan my niet genoeg verwonderen over Buchelius, die, op Beka p. 105, de *Henegouwers*; op Heda p. 229, de *Hollanders*, schuldig verklaart aan de dood van deezen Bisschop, enz. De beschuldiging, tot laste der *Henegouwers*, is ten eenen maale beuzelachtig. Die der *Hollanders* zou gegrond zijn, indien het waar was dat die geen, die onvoorziens door zynen vyand overvallen wordt, en den zelve ter nederslaat, daardoor een bloedschuld op zich laadt. Heda zelf verhaalt, dat de Bisschop, een en andermaal door zyne vyanden, de *Hollanders*, heen geslagen hebbende, en roekeloos genoeg zijnde om het voor de derde reize te waagen, aldus getoefd werdt: dat is te zeggen, dat hem een *Hollandische Boer*, met zynen *Staf*, zo onzacht *Goedendag* zeide, dat hem de lust tot antwoorden verging. Vreemd zou zijn, dat een Bisschop, die zich herschept in een' Soldaat, ook dan, niet als Soldaat gehandeld, maar als Bisschop geëerd, zou moeten worden; en dat zulke heilige Vaders zouden mogen vechten en slaan, en zelfs niet geslagen worden. Daniel, Hist. de Fr. T. II. p. 712. verhaalt, dat Philips van Dreux, Bisschop van Beauvais, in den slag van Bouvines 1214, vocht met een Knods, zonder Degen of Schicht te gebruiken; om reden, dat hy, als Bisschop, geen bloed mogt vergieten. 't Is sijn uitgedacht. Maar hieruit zou in bedenking kunnen genomen worden, of, eenen vechtenden Bisschop dood te slaan, dus ook niet verschoonlyker waare, dan hem dood te steeken.

*. 948 bi siere scouden) in Allen staat hier, bi sijn scou-

JAN de
Twee-
de

- En tGraeffcap onghemoent ghelaten /
 950 Hi hadde, wel / te siere baten /
 Sijn lijf behouden / en sijn lant
 Wel ghehadt tot siere hant.
 Des en noeghede hem niet.
 Daer om eist albus ghesiet.
- 955 Te Sirixie quam de niemare /
 Dat albaet ghebochten ware /
 Entie Bisseop waer bleben doet.
 Der Oye staphang onboet
 Sinen Neve en der poert
- 960 Van Middelhorch / wat hi ghehoert
 Hebet / en es voert ghebaren /
 Om de lande te verwaren /
 En om in breiden te setten plant.
 Ic waen / men noyt lesende vant /
- 965 En nieuwer oet ghescreven siet /
 Dat een arm ghemene diet
 Sulke daet ne ghedebe /
 Als daer gheviel ter selver stede /
 Sonder here en sonder hobet.
- 970 Hoe mocht mens hebben ghelobet /
 Cert ghesiede / en ment sach?
 Ic seg u / datmer of mach
 Spreken over dusent iaer /
 Vander trouwen al hier naer /
- 975 Des toggheden haren Here.
 Wi Gode! het es te prisene mere /

Dat
 scouden. Ik heb het verbeterd uit II. 165. Aanstonds hier
 onder, †. 950, staat weder in *U sinen baten*; maar in de
 Andd. *te siere baten*; 't welk ik gevolgd heb. De Uitschry-
 vers waaren hierin zich zelfs altijd ongelijk.

†. 963 (En om in breiden te setten plant) dees regel is,
 om den voorgaanden, gansch onnut; en, zo ik geloove,
 niet van Melis, maar van den Maaker der 43 volgenden,

964-

- Dat een man doet sine trouwe
Sinen here of sijne vrouwen/
Bi vrien wille/ sijn seker deſ/
980 Daer hi selve niet en es/
Dan sijnre ieghenwozdicheide/
En oec bi ghehede mede.
Si liepen toe al ongheseden/
En begherden geens vreden/
985 En bochten bi haers selves sime
Om haers Heren gherechte minne/
De uten lande was herde verre.
Hier omme wozen si dus erre/
Dat si liepen al te stride.
990 Oec mochte men sien ten selven tide
De blode blien haerre beerde/
Debe te voet ende te peerde.
De scamele treckeden rechte voert.
Men heeft dicke wel ghehoert/
995 Een scamel man soude node blien/
Daer ment horen mocht of sten.
Hi soude wanen ober waer
Dat ment hem al openbaer
Mochte berwiten/ alst also quame/
1000 Paer hi hebben mochte scame.
De onscamele en achtens niet;
Wat men hoert of wat men siet/
Sine scamets hem niet/ deſ sijn ghetweſ.
Trecke hem an/ diez scoudich es.

1005 Mal-
964-1006. Welker eerste gedeelte, 964-990, ontleend schijnt uit de woorden van Melis, 882-888. het tweede, 991-1003, uit Melis, v. 889-899. Die de voorgaande Sermoenen, met eenige aandacht, overwoogen en tegen den stijl van Melis vergeleeken heeft, zal, gelijk ik vertrouwe, over deeze 43 regels niet anders oordeelen, dan ik gedaan heb.

JAN de
Twec-
de.

- 1005 *Mallie kent hem selven wale.*
Du licric weder ter eerster tale.
Du eist hier aldus vergaen.
Alst de Grabe heeft verstaen
In Henegouwen/ daer hi was/
 1010 *Dancti onsen Here dag/*
En pensede also houde
Dat hi in Hollant varen soude/
En setter an sijn ghedochte/
En quamer in/ als hi eerst mochte.

1015 *Alz*
 †. 1005 *Mallie kent hem selven wale*) dit zelfde vaars
 komt voor X. 93. Ook leezenwe VIII. 95.

Mallie riet hier toe sijn beste.

Walewein f. 42 a.

Mallie proeve sine cracht.

Ferguut f. 1 a.

Mallie spranc op sine been.

en f. 27 c.

Mallie so sach al omtrent:

dat is *rondom*. Uit deeze voorbeelden, en onze woorden
Elkander en *Malkander*, is licht te zien dat *Mallie* niet an-
 ders betekent dan *Elk*. Vreemder luidt *elker manlijc*, Be-
 died. der *Misse* f. 4 a.

Dat. dit elker manlijc seit.

Men vindt by de Ouden ook dikwils *mallie anderen*; doch
 altijd als twee woorden, en in de betekenis van, *de een den*
anderen. Zie hier even onder, †. 1031. Ferguut f. 14 c.

Mallie andren wel vergout

Sijn gelof ———

dat is *elk den anderen*: of in 't Meerv. Zy *vergolden malkan-*
doren: hun belofte. Ook *manlijc anderen*. Walewcin f. 44 d.

Ic segge in sonder minen waen,

Dat siere manlijc andren binnen,

Biden rade vander Minnen,

Custen en helseden hondert waerf.

zo moeten leezen, niet *Custen si*, gelijk 'er staat; want *si*
 is reeds uitgedrukt in *siere*, dat is zy 'er: zy daar binnen, te
 weeten in de gevangenis, daar zy *malkanderen* kusten en om-
 helsden: en f. 50 c.

Ne

1015 Als hi comen was int lant /
Sette hi toe alte hant /
En sprac an sine vriende /
En bat elken / dat hi hem diende /
Die brient waer / teler noet.

1020 Hi beder om bede groet /
Om sineu Broeder te kiesene recht
Te wesen Bisscop van Utrecht.
Het gheviel / als hi begherde /
Vatten lettelt yement werde.

1025 Dus

Ne waer den troest, die si gheven

Mallie andren in dit miskief.

dien zy malkander geeven. Boven VI. 689.

Want si scoten menich quareel

Mallie op anderen in den stride.

Hier zienwe 't onderscheid tusschen 't oude en 't nieuwe.
want voor *mallie op anderen*, zeggen wy op *malkanderen*.
Limborg B. VIII. f. 91 b.

Vreeselijc, of mallie anders vader

Doet [gedood] badde, soe sloughen si.

dat is, *de een des anders, elk des anders*. Zelfs konnen wy
dit met ons *malkanders* niet uitdrukken, zonder andere ver-
anderingen te maaken. Een aanmerkelyke plaats vind ik in
Walewein f. 46 b. waarin zich verтоont byna alles watwe van
Elk en Mallie, van *Elkander* en *malkander*, van 't *Eenv.* en
Meerv. konnen zeggen:

ELC clagede sere van bem beden,

Dat si also waren versceden,

En dat si MALLINC ANDREN niet

Vertroesten mochten in dat verdriet.

ELC clagede ANDREN meer dan bem selven.

Maar, eindelijk, wat woord is *mallie*? Ik zal 't kortelijc zeggen.
Het is een verkorte uitspraak van *manlic* of *manlijc*; welk laat-
ste wy in de bovenstaande voorbeelden reeds tweemaal gezien
hebben; en dat, ten opzichte van dit Werk, meest voorkomt
in **B**, gelijk *manlic* in **U**, en *mallie* in **A**. *Man* is *menscb.* en
manlijc of *mangelijc*, is *elk der menscben*, of *elk menscb*: even
als wy IV. 80 getoond hebben, dat *baerlijc* en *baergelijc* be-
tekende *elk baarer*. Gy kunt daar nader bericht vinden.

†. 1026

JAN de
Twee-
de.

- 1025 Onſ was her Ghne Biſſcop ghecoren:
Eñ beſit al ſonder toren
Dat Biſſcopboem / weet men wale.
Wat hulpe hier of langhe tale?
Als dese twee Broedere hadden beide
- 1030 De twe Lande in haer gheleide
Stont mallie andren doe in ſtaden /
Bebe met yade eñ met baden.
Duſ mochten ſi te bet gheboren,
Welc van hem tween mocht ghebueren /
- 1035 Dat hi woude baren fiere ſtraten /
De mochte doe den anderen laten
In den lande / in ſijnre ſteden.
Diet al hilden in goeden breiden.
Duſ ghebielt ſo / dattie Grabe
- 1040 Weder achter waert trac ave /
Eñ hoer te Henegouwen waert.
Jan / ſijn Sone / bleef ande vaert
In Hollant / eñ berechte dat.

De

†. 1026 beſit) in *A beſet.* in de *Andd. beſat.* Melis eindigde zijn Werk in 1305. en Guy heeft het Biſdom *bezeten* tot 29 Mey 1317. En dus kon onze Dichter niet anders zeggen dan *beſit.*

†. 1041 te *Henegouwen waert*) Graaf Jan II was veel liever in Henegouwen, dan in Holland. Noit kon hy veiliger derwaart reizen dan nu: hebbende zynen Broeder Guy, op wien hy zich kon verlaaten, doen kiezen tot Biſſchop van Utrecht, en zijn Zoon' Jan, hartelyker dan hy zelf was, geſteld tot zijn' Stadhouder in Holland: terwijl zijn tweede Zoon Willem, jong maar vol vuurs, zyne plaats bekleedde in Zeeland. Maar toen Willem Graaf was, deedt hy als zijn Vader, volgens den Procurator an. 1323, die toen leefde, en, volgens de vertaaling der Graaven van Seriverius p. 285. van hem zeide: *Dat by dan liever Holland, 't welk hem vruchtbaarer is, wat meer bezoeke, en niet altijd naar Henegouwen,*

- De Bisscop bleef inde Stat/
 1045 Eñ Willeim bleef in Zeelant.
 Daer na gheviel alte hant/
 Dat Jan wech dorre daer naer
 In Venegouwen / weet hoer waer.
 Nu hoert / hoet hier na verginc.
- 1050 In den zomer quam de Coninc
 Van Brancrike in Vlaendrenlant/
 Eñ het ginc hem al in hant /
 Bede lant ende steden:
 Eñ waren doe in groten breiden/
 1055 Dat onlanghe moeste staen.
 Doet also verre was vergaen /
 Dattie Coninc woer te lande/
 Koerde daer ene nieuwe scande /
 Also als men hebet ghehoert /
 1060 Dat te Brugge inde poert
 De ghemeente wort vbonden /
 Eñ enen neuen Coninc vonden /

JAN de
 Tyce
 de.

Eñ

wen, dat SIERLYKER bloeiende is, omzie: Want, zode ZOONEN uitwyzen, Jacob heeft zich meer gevoegd met LEA, hoewel de schoonheid van RACHEL bem meer aanlokke.

†. 1058 ene nieuwe scande) Koning Philips van Vrankrijk, nu meester van Vlaandren, zullende zijn intrede doen te Brugge, zo beval de Regeering der Stad, op verbeurte van 't leeven, dat niemand den Koning eenig verzoek soude doen om vermindering der nieuwe Schattingen. 't Volk, hierover te onvrede, stondt vervolgens by die intrede, als een deel stomme beelden, tot geen kleine verwondering des Konings. Maar de trotse houding en de pracht der Bruggeche Vrouwen ging vooral der Koninginne zulks ter harte, dat zy zich liet ontvallen: *Ik meende alleen Koningin te zijn, en zie 'er bier wel zeshonderd.* Zie Meyerus op 't jaar 1301.

†. 1062 enen neuen Coninc) deezen beschrijft ons de zelfde Meyerus op 't jaar 1302 aldus: De eerste van allen, die
 III. DEEL. E zich

JAN de
Twee-
de.

En sloeghen *Coninx* luden but/
En iaghete stille en oberluut.
1065 De kindre van Vlaendren quamen in/
En pensden om haer ghesin.
Des de ghemeeente was wel bide/
En ontfanghense tes selven tiden.

Dan

zich tegen de Tieramy der Franschen verzetten dorst, was *Pieter de Koning*, een man van burgerlyke afkomste, met één oog, zestig jaaren oud, een Lakenweever van zijn handwerk, kort van gestalte, en van weezen niet zeer bevallig; maar groot en stout van moed, kloek van raad en snel van daad: *Talem excitavit Deus Davidem contra Goliath.*

†. 1063 (En sloeghen *Coninx* luden but) in de Andd. is dit vaars aldus verlengd:

En sloeghen des Coninx lieden wter poert.

Ik twijffel niet, of het volgende vaars was daar vergeeten; gelijk dikwils. Dus hadt de Uitschryver, die het wilde invullen, keur van Rijmwoorden. Ter invullinge vondt hy niets gereeder, dan eene herhaaling van †. 1059.

Als men wel bevet gbeoert.

en daarom verlengde hy wt †. 1063. tot *wter poert*: en bedorft dus tevens het vaars, ja ook de kracht der taale van Melis.

†. 1074 (En herden hem an hare boere) Seb. niet wetende wat hy hier van *voere*, of *bare voere*, maaken moest, schreef 'er nevens, *miffchien, berevaert of buere vaert. Alk. om bare saken uit te voeren.* Wy hebben aan 'teen zo veel als aan 't ander. Dit oude woord, *voere*, wordt thans vervangen door andere woorden of spreekwyzen, naar de verscheidenheid der omstandigheden, waarin het by de Ouden voorkomt; als door *Zede*, *Gewoonte*; *Daaden*, *Werken*, *Bedryven*; *Stukken die men uitvoert*, of, met een woord, allerlei *uitvoeringen*. Wy verklaarden het boven VI. 794. door *gedoen*. en wy laaten die Aantek. zo. omdat die uitlegging daar natuurlijkst is; en het woord in verscheiden betekenissen voorkomt. zie ook onzen Dichter V. 2. en hieronder †. 1086. Maar hier ter plaatse, schijnt het voegelijkst genomen te konnen worden voor *zede*, *gewoonte*. Deze verklaring vindte ook by Kiliaan. Maar van meer gezags is hier het volgende voorbeeld

VAN

Dan haren geesten laet ic staen.
 1070 Daer om heb ic niet omc vaen
 Ce teine. Wat hem daer na ghebet/
 Wat si haden / weet men wel.
 Dus wort Diaendren al in roere /
 En kerden hem an hare boere /

Jan de
 Twee-
 de.

1075 Dat

van Maerlant, Evang. c. 3. f. 114 a. b.

*Ende Elyfabet die ontfinc.
 Soe decte hare maanden voere,
 Na die voere van scamelen wive.*

Zy bedekte zich vijf maanden, naar de gewoonte van eerbaars
 vrouwen. Maar meest komt het voor in een' kwaaden zin.
 Claes Willemsz B. I. c. 9.

*Twaer seker scade dat si bet voer
 Si en hadde loon na boirre voer.*

loon naar werken. En B. IV. c. 1.

*Mer onrecht veel en groot onroer
 Comt vander zwacker vrouwen voer.*

noch aldaar c. 2.

Want wrake boirt tot sulcker voer.

Walewein f. 31 a.

Als of ic ware van lichter voere.

een lichtekooi. En daarvan, mogelijk, eerst *lichtvoerig*; nu;
lichtvaardig. onze Dichter VI. 1284.

Altoes plaghen si sulcker voeren.

en IV. 1473.

Gbine sult niet meer der voeren driven.

dat is, gy zult niet meer doen gelijk gy tot hier toe gedaan
 hebt. Maerlant, Evang. c. 133. f. 139 b.

Judas vernam dese voere.

naamelijk, de booze overleggingen der Priesteren en Schrift-
 geleerden. Limborg B. VII. f. 79 a.

*En riep: weerdu, edel beren,
 Wi selen bem onser voeren leren.*

Dus sloech bi der Heydine vele.

dat is, wy zullen hen leeren hoe wy gewoon zijn met onze
 vyanden te leven. zie verder onzen Dichter V. 376. VIII.
 1214. en IX. 50.

VAN de
Twec-
de.

- 1075 Dat si over een droeghen/
Een vele volc versloeghen
Ee Coztrike / als men heeft ghehoert/
Recht al vaste bider poort.
Daer bleef menich edel man;
- 1080 Van Henegouwen mijn heer Jas
Bleef haer doot ten selven tiden:
Dieg de Grabe wort onblide/
Alst recht was / doe hi wiste tgone;
Want het was sijn outste Zone.
- 1085 E Flaemsche diet wort al in roeren.
Men hoerde nit man sulke boeren.
Sine rusten noch en laghen.
Diet verloog moste men slaghen.

Si

1081 Bleef daer doot) niet den 9 Juny, gelijk men leeft by Mezeray, Abr. p. 796. maar den 11 July; die by den ongenoemden Klerk p. 191. heet *S. Effrems dach*: zie aldaar de Aantek. van Mieris. Meyerus zegt, *V Idus Julii*; dat het een *Woensdag* was; en dat de gedachtenis deezer overwinninge, lange Jaaren, te Brugge, plegtig gevierd is op den 11 July. Dat het een *Woensdag* geweest is, vind ik ook in mijn Chron. de S. Denis f. 475 c. a un Mercredi, *j jour du mois de Juillet*. daar j moet genomen worden voor *un*, en niet voor *premier*; of men moet leezen, *xi*, want 1 July in 1302 was *Zondag*, maar 11 July *Woensdag*. De zelve was ook S. Benedictus dag. die Excellente Cron. van Vlaendren f. 45 d. op *S. Benedictus dach*, den *xi dach in Hoymaent*. Butkens Trop. de Brab. L. IV. p. 352. *iour de la Translation de S. Benoist*, *xi de Juillet*. zie ook Wandalbertus Diac. in Martyrol. by D'Achery, Spicil. T. II. Te weeten, men wil, dat de overblijffels van 't Lighaam van S. Benedictus overgebragt zijn, van Mont Cassin, naar 't Klooster van Fleury in Vrankrijk, sedert genoemd *S. Benoit sur Loire*. En men heeft 'er in Vrankrijk, een Feest van gemaakt, datmen vierde op den 11 July. Waaron het vreemd is, dat zo voornaam een Fransch Historieschryver, als G. Daniel, zulks kan schynen niet geweeten te hebben. Want spreekende, op 't jaar

1316,

- Si fochten dicke walle Artong.
 1090 Daer si bonden some Francoug;
 Diez si zomtwile scade ontfinghen.
 So verre hoeren dese dinghen/
 Dattie van Vlaendren setten toe/
 Eñ hoeren in Henegoutwen doe
 1095 Doer Liffines dien casteel/
 Eñ braken dien al gheheel.
 Die Grabe/ die dez hadde routwe/
 Was doe ter wilen in Henegoutwen/
 Eñ screef an Willelem/ sinen Sone/
 1100 Eñ claghede sinen breenden tgone/
 Beide met boden eñ met brieven/
 Eñ hat hem alle/ doer sine liebe/

JAN de
 Twee-
 de.

Of

1316, p. 364, van 't overlyden van Lodewijk X, verzinde hy zich eerst in dien Sterfdag, 7, voor 5, Juny. Want in mijn MS. Chron. wordt duidelijk gezeid, dat het was op den *Zaterdag na Pingster*. In 1316 is het Paasch geweest 11 April, gevolgelijk Pingster 30 Mei, en *Zaterdag* daarna 5 Juny. Toen was Philips te Lion, daar hy de Kardinaalen dwong om eenen Paus te verkiezen, welke bezigheid hem daar noch wat ophieldt; zodat hy, volgens Daniel, eerst in 't laatste van Juny, of in 't begin van July, en dus, zegt hy, *drie weeken of een maand* na de dood zijns Broeders, te Parijs kwam. Maar de Continuator van Nangius, een schryver op wien hy zich hier, en allerdikwilft, beroept, zegt, dat Philips te Parijs gekomen is des Maandags na de *Translatie van S. Benedictus*: en dus niet *drie weeken of een maand*, maar *vijf weeken en twee dagen* na 5 Juny, die, in 1316, een *Zaterdag* geweest was. Gevolgelijk 11 July of *Benedictusdag*, Zondag; en Maandag daarna 12 July.

† j 1101 *Beide met boden eñ met brieven*) voor *boden*, geli k ook in C staat, leestmen kwaalijk in *U beden*. W. von Gravenberg f. 89 c.

*Den Vursten allen wart enpoten,
 Beide mit brieven eñ mit boden, enz.*

IAN de
Twee-
de.

- Of sine in eren wiffen handen/
Dat si op Vlaendren varen souben/
1105 Sonder merren/ met alre crachte/
Scaden bi daghe en bi nachte.
Jonchere Willem ginc te rade/
Wat hi hier toe best dade.
Men riet hem doe al openbare/
1110 Dat hem geen dinc beter en waare/
Dan hi gaderde al dat hi mochte/
En hi Vlaendren besochte.
Hi bede alghen hem riet.
Die liede wouwen laten niet/
1115 Sine quamen tote hem alghemene/
Die van Zelant/ groot en diene;
En voer/ met enen sonen here/
Van Arnemuden ober dat mere
Cote in Vlaendren/ met sonen scaren.
1120 Als si binnen den Bloere waren/
Wochtemen sien vele masten.
Daer quamen doe de Zeuschje gaste
Ieghen stroem en ieghen hant.
Jonchere Willem/ dat tonghe hant/

1125 *Doer*

. 1106 *Scaden*) in de Uitg. *Beide*; hoewel in *C Bode*; gelijk ook in *B*. En staat in 't een en 't ander *scaden* *v.* 1104, in de plaats van ons *varen*. Waaruit blijkt, dat het woord *scaden* hier echt is, doch verplaatst. De verzinning schijnt in 't onze te weezen, omdat tusschen *varen* en *scaden* het kopelwoord *en* ontbreekt.

v. 1120 *binnen den Bloere*) in *B* en *C binder vloere*. Niet *vloeren*, gelijk in *H*. In de Kaart van Zeeland, voor de Kronijk van Smallegange, zie ik een groote Bank, Zuidoostwaarts van Vlissingen, getekend *de Vloer*. Zie Gargon, Walch. Arkadia II. p. 122.

v. 1140 *te Doerde*) zo staat in *H*. in de Andd. *ten oerde*. zie by VIII. 228.

v. 1144

JAN de
Twee-
de.

- 1125 Doer al mede ter hoefsteden an,
Daer ontscpeede menich man/
Daer si qualstke mochten ontslien,
De blode doxtent cume zien/
Dattie coene wouben sriben,
- 1130 Die Vlaminghe quamen ten selven tiben
Tegen hem niet groten ghere/
En mozpen hem albaer ter here
Tegghen dat stoute Zensche diet.
Mer het en diede algader niet.
- 1135 Al waren si stout in haren lande/
Over hem so ginc de scande.
Si verloren daer den strijt.
Men ghehoet ter zelver tijt/
Dat men de scepe voeren soude
- 1140 Weder te Noerde, en also houde
Debe men daer dat men ghehoet;
En al dat heer/ cleen en groot/
Streken door tiant alte male.
Dat heerst om dat/ weet ic wale/
- 1145 Dat si seker wouben gaen
Te scepe/ als ic heerde herstaen.

Het

†. 1144 deedst) dat is, deeden zy. Kwaalijk in *A deetst*:
Beter in *B* en *H deedst*. en zo ook in *A IX*. 369 en 786.
Alk, mismaakte dit vaas aldus:

Dat deed si om (dat weet ic wale)

Dat si seker wouden gaen.

dat moest noodzaakelijk buiten die haaken gebleeven zijn. Om
dat is daarom: gelijk om dit hierom, boven II. 849.

Om dit *baddene Saladijn* leet.

En dus is, om dat dat, niet anders dan, daarom dat. in 't
Latijn *propterea quod*. Boven †. 879.

Dat dede hi omme dat,

Dat hise an hem dwingben woude;

en weder †. 936.

Dat deden si omme dat,

E 4

Dat

JAN de
Twede.
de.

- Het ghebiel als si achten;
 En quamen recht inder nachten
 Weder Arnhemuden binnen/
 1150 Sere blide in haren sinnen.
 Dit ghebiel al ober waer/
 Als men screef ons Heren iaer
 Tuseht/ driehondert/ en twee/
 g'Onredaghes/ mijn no mee/
 1155 Doer Palme daghe in de goede tijt/
 Als men ozloghe noch strijt
 Diet beginnen soude te rechte/
 Diet liden mochten sonder vechten.
 Willem de was herde blide/
 1160 En alle de van sijne side
 Waren blide en seer verhoghet.
 Ic seg u/ dat ghi merken moghet/
 Dat vertsche bliscap mach niet duren;
 Si verkeert te so menighen uren.
 1165 Tabenture es onghefaste.
 De leben wil hi minen rade/

1303.

Dat si vasten en wouden eten.
 noch eens Vl. 272.

ic wane bijt dede omme dat,
Dat men Yffelsteine wan.
 Limborg B. IV. f. 44 b.

Die bi mi dede om dat,
Dat ic dese Ridders liet varen.
 Bedied. der Misse f. 1 a.

Dat doe ic al omme dat,
Dat elc mensche des te bat
Hem selven wille daer soe keeren.
 Strickerus in Epilogo:

Ditz tet der Caiser umbe das,
Das di untrewer dester bas
Mit in also geschendet were.

1153 Tuseht drie hondert en twee) zie hier achter.

1155

- Hine sal hem verheffen niet /
 Al est dat hem ghelucke sciet.
 Want tonghebal hoert so nauwe.
- 1170 Hoer / mensche / en dit woert kaulwe.
 Al moghestu hat dan dijn ghenoot /
 Ontfaghestu el niet dan de doet /
 Du soust di haer omme ghematen /
 En dinen ebenkersten laten
- 1175 Onberduwet / al bestu hoven.
 Men sout prisen ende loben /
 Daer ment breischet in elken lande.
 Hebestu ghedaen grote scande
 Dinen biant / verhes di niet.
- 1180 So mislije es / dat ghesiet /
 En hoe de avonture keert.
 Job de hebet ons gheleert /
 En salt u segghen / wilbijt horen :
 Als de mensch wert gheboren
- 1185 Dag den wiive / lebet hi onlanghe /
 En doghet mentighe broessheit stranghe.

Al

*. 1155 in de goede tijt) wy hebben IV. 1151. uit zeker Kloosterboek aangehaald eene plaats, waarin de dagen der Vasten, van Vastenavond tot Paasschen, aangeduid worden, in desen beylighen tiden. En dat is juist het geen Melis hier zegt, in de goede tijt. Want goed is beilig. Hiervan goede week en goede Vrydag: en by onzen Dichter X. 204. op den goeden Pinsterdach. Alk. was hier, naar gewoonte, verstrooid van gedachten, verklaarende goede tijd door goede week. Die vogt NA Palmzondag; doch Melis zeide, VOOR Palmdaghe.

*. 1162 Ic seg u) in de Andd. leestmen hier:
 Om dat God so badde gbevogbet.

*. 1171 dijn genoot) dat is, uws gelijk. Zie by VI. 916.
 Maar volgens Alk. zou 't zijn, gy geniet.

JAN de
Twee-
de.

- Als ene bloeme comt hi hoert /
 En eer mens tet weet en hoert /
 Wort hi te niere / ende te gaet,
 1190 Dits des armez menschen staet ;
 En hi bliet als ene scade /
 En al sijn dinc es onghestade /
 En slijbet niet in enen doene.
 O man ! hoe bestu so coene /
 1195 Die dit an dijn selven proebes ?
 Dine pens om dat du behoebes /
 En lech de hoerbe onder hoet /
 De di nimmer goet en doet.
 Al ghesiet di een ghebal /
 1200 De maechter of gheen ghesal,
 De wes niet blibe / met danck Gode /
 En stant altoes tinen ghebode.
 Hi mach di helpen / en niemant el.
 Op hem so moghestu leven wel.
 1205 Dan hem comen alle saken.
 Wel hem / deet beste can gheraken.
 SONDER GODE NES GHEEN GOET,
 NOCH BEST, NOCH BETER. DATS MIJN MOET.

y. 1208 datz mijn moet) dat is, myne innerlyke, myne
 oorechte meening. Gravenberg f. 86 d.

Her sprach: Min berre ber Wigaloyz

Der wil in gerne wesen gut,

Ob ir nach sinem wille tut.

Diz est sin rede, usi ouch sin mut,

Zo spreek hy, en zo meent hy.

B R E E.

B R E E D E R A A N T E K E N I N G E N

O P H E T Z E V E N D E B O E K.

¶. 52 ~~De~~ ~~Hollandre~~ ~~van~~ ~~Remerswaale~~) het is we- B.VII
derom alleen by Alk. datmen leeft, *Volgbe de*, als twee
woorden: doch dan moest hy van de ook den gemaakt heb- ¶. 52.
ben, gelijk V. 7128.

— — — *en ontbieden*

Den Hollandre *met sinen lieden.*

uit alle omstandigheden blijkt, dat daar *de Hollander*, wiens
Broeder was *Bouden*, de zelfde is, die hier voorkomt onder
den naam van

— *Hollandre van Remerswaale,*

De Marscalc was van den bere.

dat is, volgens Alk. *Opper Veldbeer van HOLLAND.* En
op de eerstgemelde plaats tekende hy aan: *Den Heere van
Naaldwijk, Marscalc van Holland, wiens Broeder was Bou-
dewijn van Naaldwijk.* Door deezzen laatste verstondt hy
zekerlijk dien *Bouwen van Naaldwijk*, die in de Holl. Kron.
Divis. XVIII. c. 20. gemeld wordt op 't jaar 1295. Maar
waarom noemt Alk. den Naam niet van dien *Heer van Naald-
wijk, Maarscalc van Holland en Broeder van Boudewijn?*
En waar heeft hy gevonden, dat die *Boudewijn* zelf geen
Heer, maar een *Broeder des Heeren van Naaldwijk*; en in-
zonderheid, dat 'er toen een *Heer van Naaldwijk Maarscalc
van Holland* geweest is? Dit laatste, denk ik, in de zelfde
Kronijk XXVI. 39. Want daar vind ik tweemaal; *Willem,
Heer van Naaldwijk, Maarscalc van Holland*: naamelijk
op de jaaren 1358 en 1392, en daarom hier niet te pas ko-
mende. Ik vrees dat deeze dwaaling van Alkemake, ook den
Schryver der *Vaderl. Hist.* van 't rechte spoor gebragt heeft.
Dees zegt, B. X. p. 141. *De Graaf ontboodt, hierop, eene
Vloot uit Holland, die, ONDER 'T GELEIDE van den Hee-
re van Remerswaale, enz.* Meer heb ik niet noodig; dan
alleen, dat de Leezer, aan 't einde van dat verhaal, verzon-
den wordt tot onzen Dichter p. 178, 179 (by Alk.). Doch

B.VII.p. 177 behoorde daar niet vergeeten te zijn. Want p. 178
 * 52. noemt niet Melis, maar Alkemade, den *Hollander*, *Opper
 Veluweer van Holland*. Maar p. 177 zegt, niet Alkemade,
 maar Melis, dat de Graaf, te Zieriksee zijnde, volk t'zyner
 hulpe ontboodt uit *Holland*; hier v. 38-44. En, doe zy ge-
 komen waaren v. 47. werdt hun, onder anderen, gelast, dat
 zy te volgen hadden *Hollandre van Remerswale* v. 52. met
 byvoeginge van reden; want hy was *Maarschalk van 't beir*
 v. 53. Ik weet niet, hoe Melis duidelyker zou hebben kon-
 nen zeggen, dat de *Hollanders*, zo ras zy in *Zeeland* geko-
 men waaren, gesteld werden onder 't bevel van den *Maarschalk
 van ZEELAND*: gelijk billik was. De naam van *Hollander*
 was een bynaam. zijn eigen naam was *Willem*. Ook was hy
 eigelijk niet *Heer van Reimerswale*; maar hy was een van die
 geenen die, als *Ambachtsbeeren*, gezaamelijk *Heerschap badden
 te Reimerswale*; volgens het hoofd eens Briefs van 2 Aug.
 1292 (*Charterb. p. 547*) toen hy, als zoodaanig, mede ge-
 staan heeft over de *Opdragt van 22 Gemeten lands*, die Graaf
Florens gekocht hadt in 't *Ambacht van Reimerswale*. „ *Wy*
 „ *WILLEM DE HOLLANDRE*, ende *BOUDIN ZIJN*
 „ *BROEDERE*, *Flore Claeys zone* ende *Willem zijn broe-*
 „ *dere*, *Clays Kerninck*, *Gillis 's Haeren Peeters zoone* ende
 „ *Henrick Canseken* zijn broedere, *die Heerschap hebben te*
 „ *Reymerswale*; ende wy ——— *Schepenen van Reymers-*
 „ *wale*, maken condit. enz. ——— *In oorconde van allen*
 „ *desen dinghen*. zoe hebben wy voorgenoemde *Ambachts-*
 „ *beeren van Reymerswale*, daer over waren dese voorz
 „ *Schepene*, dese letteren beseghelt met onsen ghemeenen
 „ *zeghele van Reymerswale*.“ Des anderen daags geschied-
 „ de eene gelyke *opdragt van 42 Gemeten*, mede ten behoeve
 „ des *Graafs*, daar drie van de bovengemelde *Ambachtsheeren*
 „ nu verscheenen als *verkoopers*. In 't hoofd staat: „ *Wy Hu-*
 „ *ghe tsheren Claeyszone* ende *Claes Kernynick* zijn zone,
 „ *Splinter tsheren Pieter Blockse*, *Willem* ende *Kempe zyne*
 „ *broeders*, *Flore tsheren Claeys zone*, *Inffreyt* ende *Wil-*
 „ *lem zyne broeders*, ende *Boudin Kernincks zone*, de *Heer-*
 „ *schap hebben*, enz.“ Het slot even als boven. Dees laat-
 „ ste, *Boudin Kernincks zone*, is, meen ik, de zelfde *Boudin*
 „ die boven den eersten Brief heet *Broeder van Willem den Hol-*
 „ *lander*; en dien onze Dichter, VII. 733. ook noemt *Bouden*
 „ *Kerninx zone*. Melis verhaalt daar, dat *Bouden* het Huis ter Goes
 be

bewaarde tegen de Ballingen, die het by nacht wilden aantasten. **B. VII.**
 Hy krijgt hulpe, zo van den Graaf, als van dat Heerjcap van **Remerswale**, **¶. 757.** De vyanden worden op de vlugt gedreeven; maar men bericht *Bouden* valschelijk **¶. 811.**

Dat sijn Broeder hadde verloren:

waarop hy het Huis verliet, Enz. Was dees *Broeder* een ander geweest, dan *Hollander van Remerswale*, gelijk *Melis* hem reeds genoemd hadt; ik denk dat hy hem hier nader genoemd zou hebben.

¶. 105 **Dat sijn deden rabraaken**) dit geval verdient onze **¶. 105.** opmerking, te meer, omdat het by geene anderen, noch ouden noch nieuwen, zo veel my bekend is, gedacht wordt, dan alleen, zo 't schijnt, by den Procurator; doch gebrekkelijk. Hy zegt p. 550. dat 'er toen, *ter Veere*, veele *Hollandsche Edelen* by nacht overvallen en verslagen zijn, en, daaronder, zo wel die onschuldig als die schuldig waaren aan de dood van *Wolfaard*: maar van dat *Rabraaken*, 't welk de ziel is van 't verhaal van *Melis*, geen woord. Die onderscheiden melding van *schuldig of onschuldig* aan de Moord van *Wolfaard* geeft genoeg te kennen, dat 'er wat ergers gepleegd moet zijn dan *overvallen en verslaan*, het welk onder oorloogende Partyen gemeen is; en dat zulks geschied is met opzet, out wraak te neemen over de dood van *Wolfaard*. Maar als *Melis* het uitdrukkelijk noemt *rabraaken*, geeft hy ons dat zelfde opzet, al zegt hy het niet, duidelijk genoeg te verstaan. Ondertusschen vinden wy, noch by den eenen noch by den anderen, wie van zo verfoeilijk een stuk de aanleggers en uitvoerers geweest zijn. Meer lichts zal ons geeven de *Zoenbrief*, waarbij tevens de gedachtenis van de Moord van *Heer Wolfaard* in *Holland*, en van het *Rabraaken* van *Hollandsche Edelen* in *Zeeland*, voor altoos is uitgewischt geworden. Want daarin wordt buiten twijffel gedoeld op het zelfde geval, daar onze Dichter hier al te schielijk over heen loopt. Deeze wederzijdsche Verzoening is eerst getroffen den 11 Mei 1309, op het Zeggen van den gemelden *Heer Guy* toen *Bisschop van Utrecht*, van *Willem Graaf van Holland*, en van *Geraard Borggraaf van Zeeland*. Zie den Brief by *A. Matthæus*, *Anal. T. I. p. 745.* nu ook in het Tweede Deel van 't Charterboek p. 84. Aan de misdaad, te *Delf* gepleegd, waaren veele Geslachten schuldig. In den Brief worden genoemd, *Heer Pbilip*; Erfnaamen van **DUVENVOIRDE**, *Heer Pbilip*

B.VII. *lips van ZANTHORST, Heer Wouser van HARLEM, Heer 7.105. Simon van BENTHEM, Heer Philips VOERNESSE, Heer Gbifekins Erfnaamen van AMMERS, Heer Vriesen Erfnaamen VANDER MEYE, Diederiks Erfnaamen van ZANTHORST, Florens en Wouters Erfnaamen van DUVENVOIRDE, Jan van ZASSENEM, Willem VANDER LANE, en Gerard EVER; voor zich en de hunnen, in zo verre die zich mede aan deeze Uitspraake onderworpen hadden. Deeze allen zouden de dood van Wolfaard boeten met eene somme van EEN DUIZEND pont swarter tornoyfen, eenen grooten tournoys gerekend voer seftien penninge. Aan den anderen kant, die zich schuldig gemaakt hadden aan die misdaet en broke, die daer na gefchiede ter Vere int jaer ons Heren 1301, in de weke voer Sinte Cruusdage, ingaandens Meye, zouden zulks boeten met DRIE DUIZEND gelyke ponden: welke penningen de Graaf van Holland, naar zijn goeddunken, zoude verdeelen onder der gbeenre Maagen die daar dood bleeven. Die deeze 3000 ponden moesten betaalen, waaren, alleen met naamen genoemd, Heeren Wolfaards Kinderen van Borssela: als Heer Wolfaard en Heer Florens, Ridders, en Frank en Klaas Knaapen, nevens der zelve Maagen, Vrienden en Helpers.*

Maar hier rijft eene zwaarigheid, die het voorgestelde eensklaps schijnt om verre te werpen; Want het is eenvoudig waar, dat het geene geschied is ingaandens Meye 1301, gelijk de Brief spreekt, een ander geval moet zijn, dan 't geen Melis ons verhaalt op het jaer 1300. of in een' van beiden moet een mislag ingesloopen zijn. Dit is niet wel mogelijk ten opzigte van Melis, die dat *rabraaken*, tusschen zijn verhaal van 't gebeurde in 1299, waarmede het voorgaande Boek eindigde, en het voorgevallene in 1300, hier te leezen van 7. 1 tot 818, zulks ingevlochten heeft, dat het ontwijffelbaar in 1300 moet geschied zijn: behalve dat het ook zeer waarfchynelijk geschied is *ter Veere*; en nauwlijks kan geschied zijn dan omtrent het begin van de maand *Mei*, of in 't Voorjaar. Maar ten opzigte des Briefs is een mislag in 't jaartal niet slechts mogelijk, maar elders dikwils te vinden: en daarom wordenze altijd gezet op rekening der Uitschryvers. Ook wil ik my hier niet beroepen op het voorrecht der Oudsten, die doorgaands veiligft gevolgd worden, en in welk geval Melis het zou moeten winnen; want zijn

zijn gansche Kronijk was geeindigd vier jaaren eer dees Brief B.VII. van 1309 geschreeven is. Doch dit alles onderstelt alleen, *†. 305.* in den Brief, eenen mislag, die noch niet beweezen is. Ik vertrouw, dat het volgende bewijs volkomen beslissende zal bevonden worden. Overweeg dan, bid ik, dat de Keizer, die Holland aan het Rijk meende te hechten, en reeds tot Nymeegeen was afgekomen, aldaar, met Graaf Jan, dien gedwongen Vrede sloot den 15 Aug. 1300: Dat de Zeeusche Heiden, met hunne vloot van honderd schepen, toen zy, onverrichter zaake, weder naar huis wilden, den weg geslooten vonden, en sedert bekend zijn geweest onder den naam van *Ballingen*: Dat zy, noch in dat zelfde jaar, tweemaal gepoogd hebben in Zeeland te dringen; eerst over Bergen op Zoom, *†. 523.*, daar zy verdreeven; andermaal in Zuidbeveland, daar zy geslagen werden, *†. 798.*, naamelijk op den 1 Jan. 1301, *†. 818.* Waarna zy, voor goed, de vlucht namen, en niet weder post gevat hebben in Zeeland, dan in 't jaar 1303, gelijk wy in het volgende Boek zien zullen. Met één woord, lees onzen Dichter slechts van *†. 816* tot *858*, daar hy springt van 1 *January* tot in den *Zomer* 1301 (welk jaar genoemd wordt *†. 941*) en 't zal zonneklaar blyken, dat die van Borsele, in *Mei* 1301, noch *ter Veere*, noch elders in Zeeland geweest zijn; en daar, gevolgelijk, niet hebben kunnen verrichten 't geen, na verloop van verscheiden jaaren, verzoend moest worden. Melis is, in 't geen hy zeker wist, meer dan eens, zeer naauwkeurig in 't bepaalen der *Dagen*. Omtrent de *Jaaren* is hy minder naauwkeurig.

†. 473 (dat heit van Zeelant) wat was dit voor een heit *†. 473.* van Zeeland? Volgens de Vaderl. Hist. B. X. p. 147, 148. zou het geweest zijn dat heit, 't welk zich verbeeld hadt den Keizer tot geleide naar Holland te zullen dienen; maar nu met schande te rug kwam. Maar als men 't verhaal van Melis naargaat, kan zulks niet weezen. Hy onderricht ons zeer duideljk, *†. 460-468.*, dat de Zeelanders, die reeds tot beneden Werkendam afgezakt, doch niet verder durvende, weder te rug gekeerd waaren tot voorby *Woudrichem*, vaaren zouden naar *Heusden*, daar zy hunne Schepen laaten, en zich te lande begeeven wilden. 't Is waar, de Bode, die dit den Graaf berichtte, spreekt van dat vaaren naar *Heusden*, als van iets dat noch niet volvoerd was. En dus verre kon het een

B.VII. een ydel voorwendfel geweest zijn. Maar Melis zelf beante-
 ¶. 473. woordt die tegenwerping zo kort, zo fraai, als mogelijk is,
 latende daarop volgen :

Dus gbevielt, alse bi sprac.

De Zeelanders zijn dan naar Heusden gevaaren, hebben 'er
 hunne Schepen gelaaten, en stapten aldaar aan land; vanwaar
 zy zich, aanstonds, en buiten gevaar, konden begeeven op
Brabantjchen bodem, en verder waar 't hun lustte. Die Zeeu-
 sche vloot is dan noit verstrooid geweest, zijnde door haaren
 Vyand noit aangetast en zelve geen gevecht zoekende. Zy is
 nergens door de Zeelanders verlaaten, dan te *Heusden*. Zy
 heeft zich onmogelijk konnen vertoonen voor *Schoonhoven*.
 Men kan de Zeeufche Heeren, die zich op die vloot bevon-
 den, na eenen zo hoog opgegeeven en zo kwaalijk uitgevoer-
 den togt, zich niet anders verbeelden, dan als menschen,
 die, gelijkmen zegt, het hoofd laten hangen; en nu enkel
 poogen zich te redden uit een tegenwoordig gevaar. Daartoe
 koozen zy den veiligsten weg; en de Graaf lietze in vrede
 trekken.

Dat het *beer van Zeeland*, dat voor *Schoonhoven* kwam,
 met het welke Melis, ¶. 472, een nieuw verhaal begint, een
 ander geweest is dan dat geene, waarvan hy in 't voorige ge-
 sproken hadt, blijkt noch, ten oërvloede, uit het woord
bierbinnen, dat is, *inniddels* of *ondertuffchen*, waardoor hy
 die twee verhaalen in dier voegen te saamen hecht, datze be-
 schouwd moeten worden als gelijkydig. Terwijl de Zeeuwer
 met hunne Vloot naar *Heusden* weeken, en de Graaf zich
 naar *Dordrecht* begaf, ter zelve tijd kwam 'er een heir van
 Zeeland voor *Schoonhoven*. Dus is de Vraag weder als voo-
 ren. Wat was dit voor een *beer van Zeeland*? Vanwaar
 kwam het? Kwam het te land of te water? Wat heeft het uit-
 gevoerd? Waar is het gebleeven? Sterk kan 't niet geweest
 zijn. Graaf Jan achtte 't niet waardig om 'er een' voet om te
 verzetten. Alleenlijk zondt hy, ¶. 493, een deel *Vriezen*
 naar *Schoonhoven*, tot ondersteuninge der Poorteren. Maar
 deezen hadden zelfs dier ondersteuninge niet noodig: want
 toen die kwam, hadden zy reeds Heer Niklaas op 't Kasteek
 bezet, en tevens de Zeelanders buiten de Stad gehouden;
 die ook, op de eerste afwyzinge, naar elders vertrokken,
 zonder iets te onderneemen: ¶. 484-488. Zy schynen zelfs
 niet anders gezocht te hebben dan Kats te spreken; en die
 zocht

gocht van zijn' kant het zelfde: maar dit werdt hun door de B.VII. Poorters belet: *†. 480-483.* En dewijl de woorden *†. 487. †.473. varen bare verde,* vergeleeken met *†. 466, 467, over ilant gangen bare straten,* genoegzaam aanwyzzen, dat deeze Zee-landers te water van Schoonhoven afstrokken, zo zijn zy ook zekerlijk te water voor Schoonhoven gekomen. En hierom geloof ik, dat zy geweest zijn eenige weinigen van de Vloot (of van 't bere, volgens de taal van Melis) die, mogelijk met een' Boot of twee, door de Hoofden, langs de *Lek,* afgezonden waaren om Heer Niklaas te waarfchouwen, of om hem af te haalen, dewijl hy te *Schoonhoven* niets meer kon uitrechten, en zy wel voorzien konden het geen ook aanstonds gevolgd is. Wy zullen deezen zelfden Heer van Kats noch eens deeze zelfde rol, te *Schoonhoven,* zien speelen: daarom willen wy hier niet te veel vooruit loopen. Verlangt gy om hem nader te kennen, zo zie onze Breeder Aantek. op het volgende Boek *†. 1221.*

†. 915 Beide met staven en met swerden) *Staven* zijn, *†.915.* in 't gemeen, *Stokken;* hier, eigenlijk, *Knodsen;* als blijkt uit het geene aanstonds volgt *†. 919.*

*Wie so quam onder de stave
De moster emmer vallen ave.*

zo leezenwe IX. 812.

*Oec quamen mede ande vaert
Der Hollanders vele met baren staven,
De bem grote smete gaven.*

en VIII. 1160.

Beide met pieken en met staven.

Fergunt f. 19 b. van een gevecht in een schip:

Beide met riemen en met staven.

Walewein f. 49 d.

*Si namen piken en gbfarmen
En glavien en staven.*

De twee laatste voorbeelden dienen hier enkelijk tot bevestiging van 't gebruik van 't woord *staven.* maar die van onzen Dichter strekken tot bewijs, dat ook de Hollanders, met zulke *staven* gewapend, den stoutsten vyand dorsten onder de oogen zien. Daar mede wist het gemeen, zo hier als elders, beter om te gaan, dan met zwaarden of ander scherp geweer. J. van Heelu p. 202. noemtze *Kluppels;* en *Prikkelen,* prikkels:

B.VII.
 7.915.

*Maer ic sal nu vore vertellen,
 Hoe dat, met baren prikellen,
 Toe quamen ende voort voeren
 Vanden Berge die coene Gbeoeren,
 Die, na die tale van Brabant,
 Dorplieden sijn te recbte ghenant.
 Dese quamen alle wel ten stride bereet,
 Na die gbewoente die daer steet.
 Diere badden een groot deel
 Beide wambeys en beckeneel,
 En een deel baddender platen.
 Maer diere swaert met scarpem waten
 En wouden si ben niet onderwinden:
 Maer clupple baddens alle, tinden
 Met grooten boesden gheprikelt.*

Dit waaren dan Boeren, of geboeren, die toen in Brabant *Dorplieden* genoemd werden. Sommigen der zelven dekten hun hoofd met yzeren *Bekkeneelen*, hun lighaam met *Wambeys* en *Plaaten*. Met *Zwaarden* scherp van snede of punt, be-
 moeiden zy zich niet. Maar elk hadt eenen goeden *Kluppel*,
 aan het dikke einde wel voorzien van yzeren *prikkels*; waar-
 mede zy alles overhooft worpen, wat hun ontmoette; en de
 laatste hand leidden aan de overwinning, die de dappere Hertog
 Jan I daar behaald heeft. Hier was yder Boer een *Herkules*,
 die ook nergens met een *Zwaard*, overal met een *Knods*, ver-
 beeld wordt. Decze *geprikkelde Kluppelen* heeten in de Vert.
 van Barth. Angl. XVII. 131. f. 331 c. *Kusen*, die vol na-
 gbelen steken. Schaakspel f. 63 a. doe dese vader doot was,
 quamen zijn zwagers en zijn dochteren mit groter blyfcaep tot-
 ten scrien, en boepten dat gbelt te vinden. Mar dos si tscrien
 ontsloten, en vonden si daer niet dan een grote Kuyse, andat
 een eynde beslagen mit groten yferen nagelen, en anden steel
 gescreven aldus: *Ik Jan Ganasa maeck dit testament, datmen
 mit desen Stock enen ygeliken doot slaen moet, die enen ande-
 ren also besorcht dat bi hem selven verget.* Ik heb dat zelfde
 verhaal, met andere woorden, eertijds geleezen in het Kaats-
 spel p. 165. en vond daar, voor *Kuyse* en *Stok*, tweemaal
Codde. Mat. der Sonden f. 50 d. een groet boep — mit
basunen en mit *bonghen*, mit *zweerden* en mit *kuysen*, mit
glavien en mit *bardaxen*. Elders, *Kudse*. M. v. Vaerne-
 wijck III. 51.

Te

*Te Groeninghen hadde by ooc groote victorie ,
Daer broer Willems van Renesse cudse zwaer woucb,
Die vjc vermoeyde Fransoyfen verslouch,*

B.VII.
†.915.

Men hietze ook *Kolven*. Du Cange: *COLUM, ex Flandri-
co Kolve, clava*. Ik lees in Ferguut f. 2 d.

*Alse dit des Dorpers sone vernam,
Sinen ploech liet bi, en quam
Ten knape wert, so bi seerst mochte;
Sine grote colve dat bi brochte.*

doch beter ter zaake W. von Gravenberg f. 71 c.

*Eyne kolbe ber gevieng,
Die ym an den armen bieng,
Die was von stals barte groz:
In beyde bende ber sie sloz,
En reynt den iungen Ritter an.*

en hiervan *Kolfkerels*, of in 't Latijn *Colvekerli*, van *Kolf* en *Kerel*. zie du Cange, uit wien ik het volgende ontleen. Lamb. Ardens. in Hist. Comit. Guin. *in diebus illis fuerunt homines quidam clavati, sive clavigeri, quos vulgo Colvekerlos nominatos audivimus, in terra Gbisenensium habitantes.* Chron. S. Bertini, van Rudolf graaf van Guines: *qui in terra sua Servitutem induxit, qua Colvekerlia vocatur, per quam populares astrinxit, ut arma nullus nisi clavas deferret, & inde Colvekerli dicti sunt, quasi Rustici cum clava; nam eorum vulgare Colve clavam, & Kerli rusticum sonat.* [Jac. Vilt in Boët. B. II. Prof. 4. f. 61, 62. dat by gbeboren is ende upbegroeyt van nedren luden en van nedren bloede, als buust doorplieden of *KEERELS*.] Wy zien hieruit, dat de naam van *Kolvekerels* in het byzonder t'huis hoorde in 't Graaffschap van Guines, in Picardyen, anders, in betekenis, niet verschilt van de *Gbeboeren* van den Berge met hunne *Prikellen* of *Kluppels*, by J. van Heelu. En deeze *Kluppels*, *Kolven*, enz. waaren niet anders dan 't geen onze Dichter noemde, *Staven*: zonder daarom te beweeran dat die allen van een en 't zelfde maaksel zouden geweest zijn. Maar hierin moetenze overeen zijn gekomen, datze van eene groote zwaarte geweest zijn; en de slagen met de zelve al veel doodelijk, als Bisschop Willem ondervonden heeft. De Vlamingen, die 'er ook zeer handig mede wisten om te gaan, noemdenze. met eenen bynaam, *Goedendag*; om datze, onder het toeslaan, hun-

B.VII. hunnen vyand *goeden dag* zeiden. Guill. de la Perene, by Mart. 915. tene Thef. Anecd. T. III. col. 1464 B.

*Monsieur Selvestre la les trouva,
Ainsin com oyez les salua.*

te weeten, hy sloegze allen dood. zo plagten de onvervaard-
den ook hunnen vyand *Welkom* te heeten. de zelfde, col.
1468 E.

*Adont lievent un tres grant cri,
Fa faux vilains n'arez merci,
Tantouft qui la furent venus
Ils y furent tous BIEN VENUS*

boven VII. 764.

sGraven vianden comen tot u.

WILLEKOME! *spraken si* —

Wy hebben II. 658. reeds van die Vlaamsche *Goedendags*, in 't voorbygaan, gewaagd, maar zullenze hier wat nader beschouwen, omdat G. Daniel 'er *Pieken* van gemaakt heeft, in de beschryvinge van den Slag van Kortrijk in 't jaar 1302, zeggende in zijn Hist. de Fr. T. III. p. 310. *Les Flamans armez de longs batons ferrez par le bout, ainsi que les Historiens les appellent, c'est à dire de PIQUES, qu'ils manioient avec beaucoup d'adresse & de force; perçoient ou assommoient tous les Cavaliers qui se trouvoient à leur portée.* En in zijn Hist. de la Milice Fr. L. VI. p. 315. onderstelt hy daarom, dat de Vlamingen zich, reeds ten tyde van Philips den Schoonen, van *Pieken* bediend hebben. *Les Flamands*, zegt hy, *se servoient de Piques des le tems de Pbilippe le Bel. Ce fut principalement avec cette arme qu'ils repousserent les François à la sanglante journée de Courtrai l'an 1302. Et c'est cette arme que Guill. Guiart decrit à cette occasion sous le nom Flamand de GODENDAC.* En daarop laat hy volgen verscheiden vaarzen uit de Franche Rijkronijk van Guiart, een tijdgenoot, en die, onder anderen, ook daarin beschreeven heeft den Vlaamschen Oorlog in Zeeland van 't jaar 1304, daar hy ons mede zal te pas komen. Maar dewijl Daniel, even als ik, niet meer van dat Werk geleezen heeft, dan wy 'er by du Cange van vinden, zal ik die vaarzen, wat omstandiger, hier laten volgen uit du Cange, op 't woord *GODENDAC*; welk woord, noit in 't Latijn overgenomen, wel wat vreemd in een Glossar. Lat. te pas komt; doch dat

ik

ik echter niet wilde of het stondt daar. zo luidenze: B.VII.

A grans Bastons pesans ferrez, 7.915.

A un lonc fer agu devant,

Vont ceus de France recevant.

Tiex Baston quil portent en guerre

5 *Ont nom GODENDAC en la terre.*

Godendac c'est BONJOUR à dire

Qui en François le veut descrire.

Cil Baston sont long & traitis,

Pour ferir a deux mains faitis:

10 *Et quant len en faut au descendre,*

Se cil qui fiert y veut entendre,

Et il en sacbe bien overer,

Tantost peut son coup recouvrer,

Et ferir, sans s'aller mocquant,

15 *Du bout devant, en estocquant*

Son ennemi parmi le ventre.

Et li fers est agus, qui entre

Legierement de plaine affiete

Par tous les lieu, ou len en giete.

20 *S'armeures ne le detiennent.*

Cil qui les grans Godendac tiennent,

Qui l'ont à deus poins empoignez,

Sont un poi des rens esloignez;

24 *De bien ferir ne sont point lasches.*

De wapenen, waarvan zich de Vlamingen in den Slag van Kortrijk bedienden, worden in mijn MS Cronijk van S. Denis f. 475 c. verscheidelijk genoemd: *Ceus de Bruges* — & a Glaives & a Lances, & Espees, & Bouteshaches, & GOUDENDARS, *seerrement & espessément ordonnez vindrent ou champ a pie.* Maar uit Guiart 7. 23.

Sont un poi des rens esloignez,

blijkt dat de Goedendags afgezonderd waaren van de welgeschaarde en dicht ineen geslooten benden; want zy hadden ruimte van doen om de armen te kunnen roeren. De zelfde Dichter:

Car les Lances d'eus esloignies,

Les GODENDAZ & les Coignies

Metent à mors es berhejages

Chevaliers, escuiers & pages.

de ander wederom, *ibid. d. mais aus Lances agues bien amou-*

B.VII. rees, *que len appelle Bouteshaches & GOUDENDAGS*, les
 †.915. *Chevaliers des chevaux faisoient tresbuchier*. daar hy drie
 naamen, die hy eerst schein te onderscheiden, op een zelf-
 de geweer toepast. Indien, gelijk ik gisse, *Bouteshaches* het
 zelfde is dat *Guiart Coignies* noemde, zo schynen die drie
 naamen drieerlei geweer te betekenen. *Guiart* sprak van 't
 geen hy gezien heeft. De anderen schynen meer de naamen
 te vermenigvuldigen, zonder de tuigen zelfs te onderscheiden
 of te kennen. *Rob. Gaguinus de Gest. Franc. L. VII. f. 68*
 2. *Erant in exercitu Brugenfium plebei fere omnes, Ver-*
bus partim, partim Clavis & præacutis Fustibus instructi;
 sommigen met *Speten*, anderen met *Knodsen* en *gepunte Stok-*
ken gewapend. *Meyerus*, weder, spreekt alleen van *Yzeren* en
Looden Hamers, *Malleis ferreis plumbeisque*. Doch laat
 ons de *Goedendags* zelfs wat nader beschouwen. De *Histo-*
rieschryvers, zegt *Daniel*, noemdenze *Lange Stokken met*
zyer aan 't einde. Ik beken, dit kan verstaan worden van
Pieken. Maar *Guiart* zeide †. 1. 2. *Groote zwaare Stok-*
ken met yzer, en van vooren met een lang scherp yzer. De
 zwaarte is geen eigenschap van *Pieken*: trouwen, daarom
 verzweeg ook *Daniel* dat woord, en veranderde, daarenbo-
 ven, groot in lang. Deeze *Goedendags* gebruikten de *Vlamin-*
gen met beide de handen, heffende de zelve eerst omhoog,
 om dus met meer kracht toe te slaan: *pour ferir a deus mains*
 †. 9. Maar als de slag miste, het welk *Guiart* †. 10. leeven-
 dig uitdrukte.

Et quant l'on en faut au descendre,
 zo kon iemand, die 'er wel mede wist om te gaan, zich
 spoedig herstellen, door 't vervatten van het tuig (welk ver-
 vatten onze oude *Dichters* veeltijds noemden *verdraagen* en
verneemen. *Ferguut*:

Sinen spiet best bi verdreghen.

elders:

Hare scachte si vernamen.

zie beide die plaatsen breeder aangehaald IX. 314. en de *Fran-*
sche Dichter elders schein te bedoelen, zeggende,

Godendaz que len, repaumoye)

en zynen vyand met de vooruitsteekende scherpe punt op 't
 lijf vallen, en doorstooten, enz. Zodat deeze *Goedendags*
 tweederlei gebruik hadden; eerst, om te slaan, voorts, om
 te steeken. Wie ziet niet dat een *lange Piek*, met twee han-
 den

den op een' yzeren kop geflagen, aan spaanderen zou vliegen, B.VII. zonder goed of kwaad te doen? Dat slaan met twee handen kanmen, zo niet zeer keurlijk, echter natuurlijk genoeg, vergelyken by de houding van eenen Slager, die een' Os velt. Chron. MS de Bertrand de Guesclin, by Daniel uit du Cange:

*Olivier de Cligon par la bataille va,
Et tenoit un Martel, qu'a ses deus mains porta,
Tout ainfi qu'un Boucher abatist & verja, &c.*

en wat verder:

*Bertrand de Glaiquin fu ou champ plener,
Ou il assaut Anglois à un Martel d'acier,
Tout ainfi les abat comme fait le Bouchier.'*

By Daniel, de la Milice I. p. 315. vindtmen een plaat, waarin elf byzondere maakfels van zulke Tuigen, betrekking hebbende tot deeze Aantekening, sierlijk verbeeld worden; als een, dat hy noemt *Massue*, en dat is een Knods, aan 't hoofd rondom bezet met prikkels of yzeren punten; een *Maillet*, of Hamer, hebbende de gedaante van onze houten hamers, doch het blok, zo 't schijnt, van yzer of staal: een *Hache d'Armes du Connétable de Clifson*, daar verbeeld als een Heirbijn, bekwaam om met eene hand gevoerd te worden; schoonwe boven zagen dat O. de Clifson een *Martel* gebruikte met beide de handen: en voorts acht anderen die hy *Masses* heet, en wy beter *Staven* dan *Knodsen* kunnen noemen. Onder deezen zietmen den Staf of de *StAAF* van Bertrand Guesclin, en twee anderen die Daniel zelf in de Wapenkamer te Chantilli gezien heeft. Maar vooral zijn hier aanmerkelijk de twee, van Roeland en Olivier (die Helden der Romans) die noch in de Abdye van Roncevaux vertoond worden. Deezen verschilden weinig. Daniel beschrijftze als bestaande in een' Stok of steel, ter dikte van eens mans arm, en ter lengte van twee voeten en eenen halven; hebbende aan het achterste einde een' ring, daarmen een keten konde doorsteeken, om het tuig niet te verliezen schoon het uit den klem der vuist mogte ontvallen; en aan het voorste einde eene driedubbele keten, ruim eenen voet lang (zo ik uit de afbeeldinge moet oordeelen) aan welker' einde hong een yzeren kloot van acht ponden. Inderdaad een vreesfelijk tuig, en bekwaam, gelijk Daniel zegt, om den sterktgewapenden met eenen

B.VII. slag te vellen: ja, vervolgt hy, daar leeft geen mensch be-
 7.915. kwaam, of sterk genoeg, om zulk een geweer wel te ge-
 bruiken. Of hier mede niet wat Romansch onderloope,
 en of die *Masses* van Roeland en van Olivier wel meerder
 zekerheid hebben dan zo veele andere *Reliquien*, laat ik
 in 't midden. Dit is zeker, dat ook de grootste Helden,
 en Koningen zelf, plagten te stryden met zulke Wapentui-
 gen, die alleen dienden om te slaan, en zynen vyand te
 verdooven, en buiten staat van tegenweer te stellen (zie
 onze Aantek. II. 658. p. 528.) en dat elk het zyne liet maaken
 naar zyne zinlijkheid; geevende het byzondere maakfel geen
 verandering aan de natuur des tuigs; en elk zodaanig eene
 zwaarte aan het zyne, als hy best oordeelde met de krach-
 ten zijns arms overeen te komen. Joinville, Chron. de S.
 Loys Ch. 29. *mais se combattoit on main a main, tout
 meslé l'un parmi l'autre, a grands coups d'Espées & de
 Masses.* En zo spreekt die Schryver van den Koning
 zelven wat verder: *& tant donnoit de coups d'Espée & de
 Masse, que les Turcs n'osoient approcher de lui.* Merk voor
 't laatste aan, dat Guiart de Vlaamsche Goedendags prijft,
 als wel, en naar de kunst, gemaakt; *fais a grant estui-
 de,* zegt hy by du Cange: en boven 7. 8.

Cil Baston sont long & traitis.

de zelfde woorden die Jan van Meun gebruikte, om een
 welgemaakten Neus te beschryven, Roman de la Rose
 7. 1194.

*Le Nez avoit long & tretis,
 Yeulx vers rians, sourcilz faitis.*

en 7. 2686.

*Les yeulx ryans, le Nez tretis
 Qui n'est trop grant ne trop petis.*

anders hadtmen, uit de eerste plaats kunnen opmaaken,
 dat een *lange neus* toen onder de schoonheden geteld wier-
 de.

7. 1153. 7. 1153 (Dusent drie hondert en twee) dit is te ver-
 1153. staan van 1303. Want de *Donderdag voor Palmdag*, waar-
 van Melis hier spreekt, was gevolgd na den Slag van Kort-
 rijk, voorgevallen den 11 July 1302, kortelyk by onzen
 Dichter gemeld 7. 1077, omdat 's Graaven Oudste Zoon
 daar dood bleef. Is dan deeze leezing echt, zo telde Me-
 lis

Is nu allerzekerst *Paaschjaaren*. Want die *Donderdag* was, B.VII. in 1303, 28 Maart; die, het jaar van 25 Maart gerekend, ¶. ook behoord zou hebben tot het jaar 1303. Nochtans zei- 1153. den wy B. I. ¶. 1300. p. 316. onbepaaldelijk, *Melis Stokke bemoeide zich niet met Paaschjaaren*. Heb ik daaraan miszeid, zo beroep ik my op het voorrecht, dat allén Schryveren toekomt; dat, naamelijk, niemand aanspraakelijk is om eene verzinning, om eenen misslag, dien hy, vooral in hetzelfde Werk, zelf verbeterd heeft. Evenwel ben ik zelf noch niet ten vollen overtuigd, of myne, dan of des Dichters woorden, verbetering noodig hebben. Alsmen hier, voor *twee*, leezen wil, *dre*, zal de zwaarigheid uit den weg geruimd zijn. *Vresen* voor *Vriesen*, *vrienden* en *vrenden* voor *vrienden*, *deen* voor *dien*, *de* voor *die*, was by Melis, volgens A, zeer gemeen: en het ontbreekt niet aan voorbeelden van *dre* voor *drie*. Zo leezen we in 't voorgaande Boek ¶. 366. *DRE boden* — VIII. 180. en IX. 318. *bi dreen bi tweeen*. IX 791 *dander dre*. en zo meermaalen. Ja het zelfde jaar, dat hier heet

Dusent drie bondert en TWEE,
wordt vervolgens genoemd, VIII. 469.

M DRE bondert en DRE.

Doch 't is jammer, dat ik my genoodzaakt gevonden heb, het laatste *dre* daar te veranderen in *drie*, om dat het Rijnwoord is *mie*; welk *mie* voor *mi* zelf ook niet van 't beste soort is, gelijk het ook, buiten het Rijn, niet gevonden wordt. Wat hier verder, voor en tegen, zou konnen ingebragt worden, laat ik aan den Leezer. Ik zal geene moeite aanwenden, om eene verandering in den text, vooral die tegenspraak onderhevig is, door te dryven, in eene zaak die ik zelf in verschil trek. En in allen gevalle, dat Melis, die op 't jaar 1296 noch niet droomde van Paaschjaaren, aanstonds, met het begin der Regeeringe van den Graaf van Henegouwen, als Graaf van Holland, ook zynen Stijl veranderde, belet niet dat myne gansche Aantek. I. 1300. in haar geheel blijft. Zie het weinige dat wy aldaar p. 322. aangetekend hebben wegens JAN II. en gy zult 'er duidelijk zien, dat, en de Graaf zelf, en de Steden, en byzondere perfoonen, in die eerste verandering, zo onderling als met zich zelfs, telkens verschillen. Die maastroom sleepte ook onzen Dichter mede. De

B.VII. Graaven zijn in die verwarring gebleeven, tot dat Hertog
 7. Aelbrecht allereerst invoerde die onderscheiding van, *naar*
 153. *den Stijl van onzen Hove*: terwijl, in tegendeel, alle an-
 deren, aanstonds na Melis, dien Stijl weder den zak ge-
 ven. Hadt Melis zijn Werk noch eenige jaaren laater ver-
 volgd, ik twijffel niet, of hy zou het zelfde gedaan heb-
 ben.

R I J M K R O N I J K

V A N

M E L I S S T O K E .

A C H T S T E B O E K .

Alt alreest was comen /
 Joncheer William hebt ghenomen
 Raet / wat hi best dede
 Met sinen lieben. Men moet te rade]
 5 Dat hi hem ozlof soude gheben /
 En danken al sijn leben.
 Hi dede al dat men hem riet.
 Hi gaf hem ozlof / en hiet
 Dat si souden sijn gheverre /
 10 Waert dat quame also verre /

JAN de
Twec-
de.

Wat

7. 9 (souden sijn gheverre) dat is, volgens Alk. *baar tot zegenweer souden gereed bouden*: dat ik niet verwerp. Men kan het, uit den saamenhang, verscheidelijk uitleggen. Maar welke de eigelyke betekenis van *gewerre* zy, is niet klaar. Walewein f. 59 a.

*Sijn Ridder scap was hem ghewer
 En ghebulpich tallen pongije.*

dit voorbeeld komt minder overeen met dat van onzen Dichter, dan met het volgende van Strickerus II. 12.

Czu Got was er gewere.

daar Scherzius 't verklaart *attentas*, van *WARA, custodia, cura*. Dat zelfde leestmen in *Fragm. de bello Karoli Magni* 7. 186. aldus:

Ze Gote was er geware.

en

JAN de
Twee-
de.

- Dat de viande quamen met here /
 Dat si trecken mochten ter here /
 En weder staen de selle scaren.
 Si lobedent alle / weder waren /
 15 En hoeren thoug / als men dat hozt.
 Dat Jonchere Willem bleef inde pozt /
 Te Middelborch in de beste /
 Dat dochte sinen rade beste;
 En hoer aldaer / want hi woude
 20 Weten / watg ghetwerden soude.
 Daer lach hi / tote leben was
 Paesschen. Doe quam niemare dag /
 Dat de Balinghe hem ghereiden /
 En fullen een groet here leiden
 25 Ute Vlaendren / en willen comen
 In Zeelant te haren bromen /
 Alsi deden up de tijt.
 Jonchere Willem / sonder respijt /
 Ontboet int lant harentaer /

30 Dat

en de zelfde uitlegger verklaart het daar *attendens*. Op dien voet zou men hier dienen te leezen,

Dat si hem soude sijn gbewerre,
 doch dat *hem* vind ik nergens.

†. 16 Dat Jonchere Willem bleef) de Andd. kwaalijk, En Jonchere Willem voer. want voer volgt †. 19. Hier zegt Melis alleen, wat Willems Raad best oordeelde dat hy deede. En dit was, dat hy vooreerst te Middelborg bleef. Daarop volgt zeer wel, En (of liever, Hy) voer aldaar: te weeten, van Arnemuiden, daar dit besluit genomen was VII. 1149.

†. 21 Daer lach hi) daar bleef hy; te weeten, te Middelborg. In Allen staat, Doe lach bi. zonder zin. Doe is daar ingesloopen uit †. 22.

†. 23 Dat de Balinghe hem ghereiden) hier dutte Wouter de Klerk, schryvende,

Dat.

- 30 Dat hem comen was niemaer /
Datte Ballinghe met groter crachten
Comen / ende dat si achten
Zeelant te zoeken haestelike /
En bede bidden vrendelike
- 35 Alden lieben banden lande /
Dat si hem helpen / de grote scande
keren / de hem mochte ghesien.
Csole quam altoe mettien.
Cote hem quam menich man /
- 40 Also alsic ghemerken can /
Dat noyt in Zeelant was vernomen /
Dat so menich man was comen
Cet lantwere / als men sach
Daer op sente Joris dach.
- 45 Hi ghinc met enen scouen here
Cte Blissinghe an dat mere.
Hi ontmoette een heer wel also goet /
Dat hem helpen woude ter noet.

Dart

Datte Baliu bem was gaen reiden.

En deeze verzinning van *Baliu* voor *Ballinghe* heb ik meermaalen in zijn Handschrift gevonden; gelijk aanstonds weder §. 31. enz. In tegendeel lees ik in 't Charterb. II. p. 76. *Bal-lingen* voor *Baliuwen*; gelijk daar ook aangetekend is.

§. 44 (sente Joris dach) dat is 23 April 1303. zie beneden §. 469.

§. 46 (an dat mere) de Andd. kwaalijk, op dat mere. want zy, te weeten Willem en de zynen, begaven zich naar *Vliissingen aan zee*: terwijl de Vlaamsche vloot noch lag *aan de andere zyde*, by Kadfand; en 'er geen wind was om te zeilen. Vandaar begaf Willem, hebbende noch een goed heir, t'zyner hulpe, ontmoet, zich naar *Arnemuiden*, daar hen de *Vlamingen*, met de vloed, tegen eenen styven *Noordenwind* op laveerende, wel haast kwamen vinden.

§. 49

Jan de
Twede
de

- Daer sach men ten seluen tibe
 50 Die Vlaminghe liggende an vander side
 Met menighen scepe wel ghereet.
 Dat weder was scone en heet /
 Ende wint en wande niet.
 Het es so vele / dat ghesiet /
 55 Dat gheen man te rechte sal
 Van sinen ghelucke maken ghesal:
 So sciene keert de abouture /
 Dat enen man wort te suere
 Al dat hi ont ghesach.
 60 Dat heer keerde op been dach /
 En ghinc t'Arnemuden waert.
 Het wort wpende ter vaert
 Alten Nozden rebelle.
 Ic wane / God wilde van hemelrike /
 65 De bloet ghinge; en si quamen /
 Met haren scopen alte samen /
 Loberende recht inden wint.
 Ic wane / nocht eer noch stut
 Ont man gheloberen sach
 70 So menich scip op enen dach
 In so nauwen onreynen diepe /
 En so naer te gader liepen /

114

7. 49 Daer) in *A* Dat. gansch kwaalijk.

7. 67 Loberende) in de *Andd. Loveren*. Si *quamen lo-
verende*, is de zelfde spreekwyze als *bleeven zittende*, *staan-
de*, *liggende*, waarvan elders. *Quamen ridende*, vindenwe
I. 1113. in *Allen*. en het tegendeel, *quamen lopen* IX.
1163. mede in *Allen*. *Quamen seilende* IX. 1243. in *A* en
B: maar in *H* *seilen*.

7. 72 so naer) in de *Andd. so nauwe*, even als in het voor-
gaande vaars. doch daar is *so nauwe*, zo eng; hier, *so naer*,
zoo naa, zo dicht by een. Voor *En so*, waar beter *Die so*.

7. 77 Hinc (oudse hoeren) dat is, zo hy zijn volk niet
bragt

- Mij daer ter selver willen beben.
 Koncheer Willem was ter steden
 75 Dat sijn luden op den lande;
 Dient dochte wesen grote scande/
 Hine soudse hoeren daer si quamen:
 En riep sine liebe te samen/
 En wat hem/ ende ghehoet/
 80 Dat si ghinghen in scepen groet/
 En teghen hem souden varen
 Alle gader teene scaren.
 Het was om niet/ dat hi wat.
 Niement woude daer ter stat
 85 In de grote scepe gaen.
 Dus woerden si herbe zaen
 In de havene daer belegghen
 Cote Arnenude in allen weghen.
 Alus hadden si haren wille/
 90 En bleben liggende al stille
 In haren scepen/ dien dach doet/
 En hadden haer gheboecht ter coet.
 Csanderbaghes ginc men te rade/
 Wat men hier nu beste dade.
 95 Allic riet hier toe sijn beste.
 Men wort te rade doe int leste

Dat bragt, niet aanvoerde, ter plaatse, daar de Vlamingen kwamen: en ten dien einde gebodt hyze sloop te gaan. doch daar haddenze, te dier tijd, geen' lust toe; 't welk hun leelijck opbrak. Voor *Hine soudse voeren*, hebben de *Andd. Sine soudense weren*: waarop ik geen bedenking zou hebben, zo 't ook in *A* stondt. Maar het blijkt aanstonds, dat hy de zynen wilde *aanvoeren* te water, den vyanden te gemoete.

¶. 92 hadden haer gheboecht) hadden zich geplaatst. maar in *A* leestmen, *baer gevoech*: en in *B* bare gboechts. zodat we hier keur hebben, doch geen reden om verandering te maaken.

JAN de
Twee.
de.

- Dat alle de van Remerswale /
 Ende van Kruninghen also wale /
 En de van Bevelant / teente scaren /
 100 Te hant thuus souden varen.
 Hier toe reden si hem ter spoet /
 En boeren tote de naeste bloet
 Dort hi den vianden met ghenende /
 Om te weren des lande ende /
 105 Daer si toe hebben hare macht.
 De Vlaminghe bleven met hare cracht
 Licghende al stille dien nacht albaer.
 Des ander daghes woet men ghelwaer /
 Dat si luden but haren here
 110 Senden hoert toter Vere.

Du

†. 102 tote de naeste bloet Dort hi) zo staat in **A**. maar
 in **B** en **M** aldus:

*En voeren doe die naeste vloet
 Vor bi die viande met ghenende.*

Maar den eigelyken zin zoekende in 't voorgaande, schijnt
 my †. 100 *Te bant thuus*, in **B** *Te bant thuys*, in **M** *Tbant
 thuys*, bedorven, en *thuus* gesprooten te zijn uit het voor-
 gaande *tbant* of *te bant*. lees dan,

Te bant vte souden varen.

Welk een besluit! men zendt die van Remerswale, Kruningen
 en Beveland naar buis; terwijlmen alle de magt der vyanden
 voor zich ziet. Neen: men zondtze uit, dat is uit de haven
 van Arnemuiden. Maar zy waaren †. 87.

In de havene duer BELEGHEN.

hoe konden zy 'er dan uitkomen? Doch versta dat *belegen*
 zo, dat zy 'er niet licht hadden kunnen uitkomen, indien de
 Vlamingen hun werk gemaakt hadden van zulks te beletten.
 Maar dat deden zy niet. Hun oogmerk was, een Landing
 te doen; en die deden zy, den volgenden dag, by Ter Vee-
 re, omtrent een uur van Arnemuiden. Om diergelyk te be-
 letten, waaren die van Remerswale, Kruningen en Beveland,
uitgevaaren, langs de vyandyke Schepen heenen, met ge-
 nen-

- Du broech men dug ober een;
Want hem daer dat beste sceen;
Datte Maerscalc soude gaen
Ter Deren/ en dat volc bestaen.
- 115 Des wozt men te rade sciere.
Doe nam hi onder sine baniere
De Dubelanders/ entie van Scouden/
De seiden/ dat si niet en wouden
Hem begheben toter doet.
- 220 Hem volgheden na/ teser noet/
De goede lude van Sirix/
Diet gherne deden. wat wilbijs mer?
Si mochtent doen sonder scande.
Daer na de Noertside van den lande/

125 De

nende v. 103. dat is stoutelijk, onvervaard.

v. 108 wort men) dit is overal bedorven: in **A** *wormen*. in **B** en **C** *wert*. in de Eerste Uitgaave ook *wert*; doch met een verkeerd bericht in de Drukfeilen, datmen moet leezen, *wertes*; en zo staat in de Tweede, en daarom ook in die van Alk. *wert 'er*. Alles kwaalijk. 't is zeker, dat *wormen* in **A** een schrijffout is voor *wortmen*.

110 toter Dere) de Andd. *ter were*. In **C** staat een [.] onder de eerste helft der w. Die 't naarschreef begreep niet, dat hy daarom *vere*, en niet *were*, moest leezen.

v. 114 dat volc bestaen) Alk. verklaart *bestaen* door *aanvoeren*. Hoe kan iemand de woorden van eenen ouden Schryver verklaaren, als hy niets van de zaaken verstaat of begrijpt? Men *voert* zijn eigen volk *aan*: maar men *taft* zyne vyanden *aan*. en dat is hier *bestaan*. zie onzen Dichter II. 753. III. 318. VIII. 1224. IX. 1043. zodat ik hier geene andere bewyzen noodig hebbe.

v. 124 Daer na de Noertside) daarna volgde hem die van de Noordzyde.

JAN de
Twee-
de.

- 125 *De ghene van den vijf Ambachten/
De altoes niet eens dochten.
De achterhoebe hilt de poert
Van Middelborch. verstaet mi boert.
Men begonde dat volc te scaerne/
130 En men bruggede ober de Verne/
Met heren cogghen/ sonder ghilen.
Ofsc ginc ober ter selver wilen/
Also recht alst was ghescaert/
En streken ter Veren waert.
135 Joncheer Willam bleef tArmenuden
Licghende met sinen luden/
En sach de scaren henen gaen/
De hem dochten wel ghebaen.*

St

†. 125 *van den vijf Ambachten)* anders, *Noordwatering*; eene der vier Wateringen van Walcheren. zie *Tegenw. Staat van Zeeland II. p. 257.*

†. 126 *De altoes niet eens dochten)* de *Add. — niet eens en dochten.* Mogelijk schreef *Melis, niet en dochten*; dat is, *niet deugden*, gelijk men nu spreekt. En waarom deugden die van de Vijf Ambachten niet? Ik gisse, omdat zy de zelfde waaren, die †. 149. genoemd worden, *Pouwels Blauvoet en de zynen.*

†. 127 *de poert)* dat is, *de poorters* van Middelborg hielden de achterhoebe.

†. 131 *Met heren cogghen)* de *Add. met beer cogghen.* 't welk *Alk. na Seb. verklaarde, oorlogschepen.* Dit luidt nu wat vreemd; datmen oorlogschepen gebruikte om bruggen te maaken. *Winfchoten* in zijn' *Zeeman*, noemt *Kog* of *Kogge* een soort van *Koopvaardschepen*, en wijst ons daarmede naar 't oude wapen van *Amsterdam.* *Limborg f. 5 c.*

Van den coemannen, die vernomen

Hadden, datter ware comen

Een cogge met coemenscepe.

Privilegien van den Lande van Voorne, No. XL. wegens Tonnen-

nen-

- Si ghinghen wech niet haesten groet.
 140 De Blaminghe saten in haren boet/
 En saghen toe al wat ghesiede.
 Doe vergaderden & Graven liede
 Bider Dere ande viande:
 En ghinghen roeren doe de hande
 145 De waren op den dikke boven/
 Dat mense te rechte mochte lobens
 Want si bochten met ghenende.
 Doe viel of/ met groter scende/
 Pouwels Blauboet ente sine/
 150 Alst den onsen was an scine.
 Daer mosten si blien doer den noet/
 Of si mosten bliuen doet.

JAN de
Twec-
de.

Diet

nengeld in de Maaze 1358. *elk Schip, bet sy Cogge, Ever of Hulk, die met Coopmansgoet geladen is, en van der Zee koemt, ende die Mase verfoekt, en dat soo groot is, dat voeren mag 60 lasten barinx,* enz. zoude, yder reize, betaalen 21 grooten Holl. alle minder Schepen, hoe genoemd; met Koopmans goed, 14 gr. By Kiliaan zijn Koopvaardyschepen *Hulken*, groote en zwaare schepen, die veel laaden konden: maar *Koghe* vertaalt hy *Celox*, dat is, een snel en licht vaartuig. H. Wolteri Chron. Brem. p. 57. *fecit [Episc. Brem.] catbenas per Wejeram. sed per magnas naves, proprie Coggen, Bremenses duas fregere catbenas, & pala extraxerunt.* Dit was in 't jaar 1220.

†. 149 *Pouwels Blauboet ente sine*) honderd jaaren te vooren, toen de Gravin Weduwe van Vlaandren, Machteld, in die Vlaamsche Landen, waaraan zy verlijftogt was, met een deel haarer onderzaaten geraakt was in openbaaren oorlog, werden haare vyanden *Blavotini*, haare helpers *Isangrini*, genoemd. zie Meyerus ad an. 1204 en 1206 Tot verklaaring van den laastten naam zegthy, dat Jacob van Maerlant, in zyne Rymen, den *Wolf* noemde *Isengrin*, gelijk den *Vos*, *Reynaert*. van den eersten, *Blavotinos dictos puto ab Blavotorum familia*. Van dat geslachte der *Blauvoeten* zal mogelijk dees *Pouwels Blauboet* geweest zijn; en daarom, mis-

JAN de
Twce-
de.

Diet riet / woꝛde vermaledijt.
 Hadden si ghevolghet ter selver tijt /
 155 Alse si te voren hadden bestaen /
 Dandre waren niet ontgaen;
 Si waren gheweken metter vaert
 Weder te haren scyepn waert.
 Dat heb ic seder wel ghehoert
 160 Dan hem diet mi seide voert.

Dug

schien, van geboorte een *Zeeuw*, maar van afkomst een *Vlaming* zijnde, tegen zyne oude Vaderlanders niet hebben willen vechten.

†. 154 Hadden si ghevolghet) hadden zy, te weeten des Graaven luiden, zonder zich des afvals van dien Blauvoet en de zynen te bekreunen, voortgegaan gelijk zy begonnen hadden; de Vlamingen zouden niet ontkomen zijn. De uitlegging van Alk. is. Hadden de vianden baar vervolgd. enz.

†. 156 Dandre) de Vlamingen.

†. 161 Dug (confierde) in *A* confierde. in *A* sconfierde. in *B* scoffierde. zie onze Aantek. IV. 215. Men kan niet twijffelen of in *A* is de *f*, by verzinninge, versmolten in de laatste Letter van 't voorgaande woord *dus*. Anders waar het ook te verdedigen. Want het Latijnsche *Conficere*, betekent niet alleen Toemaaken, Bereiden, enz. in welke betekenis de Franschen, en wy in naarvolginge, daarvan, noch zeggen, *Confire*, *Confyten*, *Confiture*: maar ook het tegendeel, Vernietigen, Verdoen, enz. In die betekenis zeiden de Franschen lang daarna *Desconfire*, en daarvan nu noch *Désfire*; en van ouds in 't Neerduitsch *Sconfieren*, en nu noch, doch in een' anderen zin, *Schoffeeren*. En dewijl *Cafeneuve* en *Ménage*, schoon zy spreken van *Confire*, echter niets melden van *Desconfire*, zal ik 'er hier iets van zeggen. Zeer dikwils komt het voor in myne oude *MS Chron. de France*; als f. 278 a. *comment les genz le Roi furent desconfit par leur folie*. En: *comment li Cuens issi hors a bataille contre le Roi, & command il fu desconfit*. Te vooren f. 124 b. *sa gent fu desconfite*. En weder: *comment il mena les Suines [Saxons] par ij fois a souveraine desconfiture*. J. de Troyes, *Cron. Scanda-*
leuse

Dus sconsierde dit scone heer/
 En bleben doet inde weer
 Dese luden van Graben vrienden/
 De hem inder nocht dienden.
 165 Daer ontslo/ de lopen mochte.
 Carnemuden quam tgherochte/
 Dat men seide al openbare/
 Dat albaer ghetonnen ware/

JAN de
 Twee
 de.

En

leuse p. 33. *Et d'icelle desconfiture en vint incontinent le bruit a Paris.* Dit laatste betekende ook allerlei ongeval. Roman de la Rose, van den Nyd, v. 247.

*Quant elle voit desconfiture
 Sur aucun preud' homme cheoir,
 Cela luy plaist moult a veoir.*

Van *Desconfiture* hebben de onzen gemaakt *sconfelture*. Wallewein f. 45 d. *In hebbe gbeen aerch* (dat is, *ik en heb geen letsel, ik ben niet gekwetst*)

*In hebbe gbeen aerch: baelt mijn zwaert.
 Van nieuwes willic up hem striden.
 Garwie toe van allen siden,
 Hine sal niet langer mogen geduren,
 En bi sal in den sconfelturen
 Doot bliwen ofte mat.
 Niemen wese traghe no lat.*

Der Vrouwen Stede B. II. c. 67. f. 253 b. *inde groote schonfulture, die gbeviel te Cannes, daer Hannibal de groote victorie gbecreech.* In het Hoogd. by W. v. Gravenberg f. 112 a. heet dit *schunpfenture*, het welk, door de verdere afwykinge van den oorsprong, en ook door des zelfs klank, zyne barbaarscheid aantoon. Zo lees ik in dat zelfde *MS entschumfiert*, dat is *desconfit* of *gesconfiert*, f. 100 c.

*Miner vrouwen Lamiere,
 Der werden Kuniginne,
 Ist ir stete Minne
 Mit gewalt entschumfiert.*

dat is daar, geweldig vermoord: te weeten, haar *Man*; hier genoemd *ir stete Minne*: en voeg dit by de voorbeelden aangehaald VI. 254.

JAN de
Twee-
de.

- Eñ Graven vrienden hadden ghekommen.
 170 Doe quamen bonse toe gherommen /
 Eñ liepen ober daer na doe /
 Eñ setten den Vlaminghen toe /
 Met haesten groet / ghenendelike /
 Die daer stonden op den dike
 175 Ghestaert / eñ haddent ziene /
 Tegghen enen man wel tiene /
 Eñ deden bonse met crachten tonder.
 Dat sijt bestonden / dat was wonder /
 Dat so onghelike scen.
 180 Si bleven doet bi dreen / bi twee /
 De daer niet mochten ontgaen.
 Dit hevet scamelheit ghedaen /
 Deje dwanc in deser noet.
 Daer bleven Graven vrienden doet
 185 Een groet ghetal in desen stride.

Wil

†. 174 Die daer stonden) te weeten, de Vlamingen.

†. 178 Dat sijt bestonden) naamelijk, de onzen.

†. 180 bi dreen / bi twee) in *A bi dreen*. in de Andd. *bi drien*. Maar IX. 318 staat in *A bi dreen bi twee*. Zie by VII. 1153. p. 89.

†. 182 scamelheit) dat is, volgens Alk. *dombeid, onbedagtbeid*. maar volgens Melis is het *schaamte*, of *vreeze voor schanie*. Walewein f. 43 d.

*Ne ware dat haer die scamelhede
Een weder trecken gaf tier stede,
Soe badde* ———

hadt haar de schaamte niet wederhouden, zy hadt, enz. Die geen schaamte heeft is tot alles bekwaam. Limborg B. X. f. 101 b.

*Scamelheit moet bi laten
Sal bi comen teneger baten.*

dat wel wat zachter klinkt, maar anders al veel overeenkomst heeft met dit zeggen van Jan van Meun, Roman de la Rose †. 12249.

Qu'en

- Willeem moeste ten zelven tibe
Doer de noet blien inde pozt:
Want tsole bla rechthe bozt/
Sonder were/ siere straten.
- 190 Dus moeste hi de were laten ;
En sine vrient/ de bi hem waren/
Quamen in Middelbozch ghebaren/
En bleben daer liggende stille.
Doe haddens de vrande haren wille.
- 195 De Grave de was onbetzten/
Weide van spisen en van dien/
Dat hem behoeve tsulker dinc.
Int ende men te rade ghinc/
Dat men makebe ene sprake/
- 200 Op sulke robent/ op zulke zakte/
Dat men Willeem soude laten baren/
En alle de ghene de mit hem waren/

En

*Qu'envie peut à grant chose atteindre
En ce siecle, qui Dieu veult craindre.*

Anders zegt onze Dichter *scame.* zie VII. 1000. VIII. 392.
enz. Gloss. Lips. SCAMA, Reverentia.

†. 183 *Dese dwanc*) dieze, die hen, dwong.

†. 188 *bla*) vloodt, vluchtte. In de *Andd. voer.*

†. 197 *Dat hem behoeve*) de *Andd.* kwaalijk, *Dat bi:*
en voorts, *bebovede.* Maar *beboeve* is ook *beboefde*; gelijk
overvloedig getoond is I. 1099.

†. 199 *ene sprake*) een gesprek. *Alk.* zegt, *in onduits Con-*
ferentie. Beneden †. 419.

*Hier binnen wast so comen,
Dat daer een sprake was genomen.*

't Is 't zelfde dat *Melis* elders noemt *parlement.*

†. 200 *robent*) zie hier achter.

†. 201 *Dat men Willeem soude laten baren*) zo lees in de

JAN de
Twec-
de.

- Eñ de met hem baren wouden /
 Onghescaedt eñ onbescouden /
 205 Eñ dien gheven goet gheleide /
 Den luden eñ den goeden beide /
 Cote men quame t.Sirix /
 Enen dach daer na eñ niet mee :
 Te porze soude ghisele gheven /
 210 Dat si met her Ghyn vleven /
 Die men roes eñ die men gaf ?
 Wat holpe hier vele gheseghet af ?
 Willem voer doe siere straten :
 Eñ her Ghyn woude niet laten /
 215 Hine gheleidene hobesschlike.
 Dit was recht inde welke
 Da Meibaghe / eñ Manendach /
 Dat her Ghyn dus ghesach
 Van sinen Neve sijn ghevoech ;
 220 Daer menich Vlaminc omme loech /
 Eñ menich balfsch Zelandet mede.
 Doe hi quam toter stede /

Die

Andd. in **A** ontbreekt het Rijmwoord *varen*. Maar liever las ik dit vaars aldus:

Dat men Willem liete varen.

†. 204 onbescouden) in **A** staat *ongbescouden*; 't welk gesprooten is uit het voorgaande *ongbescaedt*. Zie wat verder †. 232.

†. 207 (Cote men quame) zie hier achter.

†. 209 De porze) de Stad Middelborg, die in de magt der Vlamingen zoude blijven.

†. 216 Dit was) zo staat in **A** en in **B**; en zo hadt ook Seb. gevonden in **C**. Nochtans behieldt hy *wach*; waarin hem Alk. gevolgd is, die het verklaarde, *gewag*, *geviel*. Tusschen *wach* en *was* is ook elders gebrabbeld: zie by III. 241.

†. 217

- Die men Bozendam hiet/
Woude her Ghje ghedoghen niet/
225 Dat sijn volc iet bozder voere:
Misselike/ of het woerde in roere:
En deefse baren an tander lant/
Dat den Oede is ghenand:
En liet doe Jonchere Willem baren
230 Cote Sirix/ met sinen scaren;
En alle/ de met hem baren wouden/
Doeren wech al onbescouden.
Dus boer Willem in Sirix.
Al was siere herten wee/
235 Dat en sceen ghene smate/
Doe hi quam op de strate/
Hiet men willecome wesen.
Hi bleef rechthe voert met desen
In de pozt/ met sinen vrienden/
240 De hem trouwelike dienden/
En sierre comste blide waren/
Da dien dat daer was ghevaren.

Rech-

†. 217 *Da Weidaghe en Manenbach*) de Maandag na Meidag, in 1303, was 6 Mei. Maar in de Andd. staat, Na Meye, en dat zoude ons wyzen tot 3 Juny.

†. 228 *Dat den Oede*) de Andd. *Datten Oerde*. volgens Alk. *de Noord*, een Polder in Noord Beveland, recht over de haven van Zieriksee. Het welk niet kwaalijk sluit op 't verhaal van Melis. Ook is de verwisseling, tusschen *den Oord* en *de Noord*, niet ongemeen. Zo vondenwe boven, VII. 1140, *te Noerde* en *ten Oerde*. En wat is 'er beken- der dan *de narm* voor *den arm*? enz.

†. 242 *Da dien dat daer was ghevaren*) naar de omstan- digheid van tijd en zaaken: of, na het ongeluk dat hem *wedervaren* was. Van *gevaren* in de betekenis van *wedervaren*, zeidenwe korteljk iets in 't slot onzer Aantek. II. 92.

JAN de
Twee-
de.

- Rechte boert so bleef hi daer.
 En her Ghue quam daer naer
 245 Met sinen luden boer de poert /
 En bleven liggheende rechte boert
 Dozde habene ene wille.
 Onderlinghe scoten si pile
 Menighen enen eer si scieden.
 250 De Vlaminghe hen doe berieden /
 En hoeren hare strate doe.
 De Bisscop Ghue sette toe /
 En gaderde een here groet /
 Den Debe tontsettene uter noet /
 255 Hadde hi dat holk willich wonden.
 De Grabe quam ten selven stonden
 Ute Venegouten / als hi best mochte /
 En leide aen sijn ghebochte /
 Den Zone tontsettene uter pozt.
 260 Hi hat en gheboet rechte bozt

Alle

†. 245. boer de poert) voor Zieriksee.

†. 249 Menighen enen) in *A* lees ik *Menighen enighen*: maar in de *Andd.* *Menighen eenen*. Hiervan zeggen wy ook noch *menig een*; of, by verkortinge, *menigen*. En dus is, *pilen menighen enen*, niet anders dan *menigen pijl*.

†. 259. Den Zone tontsettene uter poert) deeze leezing is niet gansch te verwerpen. Zag de Graaf weinig kans om de Stad te behouden, hy zocht 'er ten minsten deezen Zoon, nadat hy de twee Oudsten reeds verlooren hadt, uit te redden. Maar in de *Andd.* staat, *en de poert.* en dit schijnt noch wel zo natuurlijk voor te komen. Hy wilde niet alleen zynen Zoon, maar ook de Stad, ontzetten. 't Behoud van die Stad was hem alles waardig; en Vader en Zoon hebben 'er vervolgens alles voor op gezet.

†. 273 Her Gue was sonder goet) uit de Aantek. van *Alk.* schijnt hy dit verstaan te hebben van den ouden Guy, Graaf van Vlaandren, die toen met zyne twee oudste Zoons in Frankrijk

- Alle sinen ghetrouwen vrienden /
 Dat si teser noet hem dienden;
 En vergaderde / teser noet /
 Te Sciedainne een herte groet /
 265 Als diet herde gherne begrepe.
 En doet reden grote scepe /
 Om te verhtene op de viande /
 En te wreken sine scande.
 Hier binnen eest also ghesiet /
 270 Datte Blaminghe wouden niet
 Arijter laten haet beghin /
 Sine woudden meerren haet ghewin.
 Her Gye was sonder goet.
 Daer omme sette hi sinen moet /
 275 Den Zeuschen Heren oec dat dochte /
 Hoe hi den Grave verdriven mochte.
 Mochten si haren wille belaghen /
 Hem ne rochte / in wat plaghen

JAN de
 Twee-
 de.

Dat.

rijk gevangen zittende, zou konnen gezeld worden *zonder goed* geweest te zijn. Maar om zulks uit te drukken zou Melis deeze spreekwyze niet gebruikt hebben. Hy sprak van den jongen Guy: en het zal genoeg zijn te zeggen, dat die was de *Zevende Zoon* zijns Vaders, en de *Tweede* zyner Moeder. Zie onze Aantek. IX. 1349.

★. 275 *Den Zeuschen Heren oec dat dochte*) dit en 't volgen-
 de vaars zijn in de Andd. van plaats verward. 't Zou weinig
 verschillen, indien dit, daar, ook niet bedorven was door het
 uitlaaten van *dat*. Anders behaagt my de orden der vaarzen
 in de Andd. ruim zo wel, mids menze aldus leeze en onder-
 scheide:

*Her Gye was sonder goet.
 Daer omme sette bi sinen moet,
 Hoe bi den Grave verdriven mochte.
 Den Zeuschen Heren oec dat dochte.
 Mochten si ———*

dat, te weeten, den wettigen Graaf uit Zeeland te verdry-
 ven,

JAN de
Twce-
de.

- 280 Tattie Vlaminghe mochten comen/
 Up dat hem quame te bromen.
 Dus trecken si boz Sirixe/
 En brochten daer lube/ mee
 Dan si te voren hadden daer.
 Ic hoerde segghen wel boz waer/
 285 Dat si hem des vermaten/
 In Dubelant daer si saten/
 Dat si de pozt winnen souden/
 Up dat sise stoymen wouden/
 Sonder verlies/ met cleente pine:
 290 Alsi sint deden in scine.
 Want si vermaten hem openbare/
 Dat newerna so vaste en ware
 Als ment makebe; en seiden mede/
 Hen ware ghene vaste stede:
 295 Tessinez was vaster vele.
 Doe mochtmen horen menighe kele

An

ven, dochte ook den Zeeuschen Heeren goed. Dat was hun oogmerk; en zy waagden 'er ook de Vlamingen aan v. 277-280.

v. 281 Dus trecken) de Andd. *Doe streken*.

v. 282 mee) dat is, *meer*.

v. 288 Up dat sise stoymen wouden) dat is, *Indien* zy de Stad wilden *bestormen*. en niet gelijk Alk. daarnevens zette, *al souden se die met stormen winnen*. Dat *Up dat*, of *Op dat*, hier, gelijk elders, betekene *Indien*, hadt Seb. reeds aange-tekend. Van *Stormen*, voor *Bestormen*, zie by VI. 974.

v. 290 sint deden in scine) de Andd. *anscine* 't is het zelfde; en Alk. verklaart het wel, *sedert deden blyken*. Maar hy vergat 'er, als Uitlegger, hy te voegen, dat de Dichter dit spottende zegt; want het viel heel anders uit. Zy stormden vruchteloos.

v. 293

- An dat here ober al/
 Ende maken groet ghesal:
 Du toe metter baert/
 300 Hannin / Pieter en Gheraert /
 Laet ons winnen dit cragen nist.
 Cronwen / wi wanen dat ghijz mist /
 Dat ghijt so langhe hebt ghehouden:
 Ghi waertz bleven onbesouden /
 305 Had ghijt te tide up ghegheben;
 Ghi hadt alle behouden kleven.
 Du suldi doen quaden sijn.
 Mijn her Gue hadde u ghesijn
 Een goet Here / hadt ghue ontfaen.
 310 Cronwen / nu rest al ghebaen.
 Dit riepen si alle but enen monde /
 En ginghen op ter zelver stonde
 Biden bakene / ande Nozside.
 Daer was menich Vlammighe blide /
- 315 De

†. 293 *Als ment makede*) dat is, *als men voorgaf*. Zo spreken wy noch dagelijks, zonder 'er acht op te geeven; iets *groot* of *klein maaken*, dat is, *grooter* of *kleiner* voorstellen dan het is. *maaken* is hier *ingere*. In gelyken zin is het ook dikwils *speelen*. Want *den meester maaken*, zegtmen in de zelfde betekenis als *den baas speelen*.

†. 295 *Tessinez*) zie VII. 1095.

†. 299 *Du toe metter baert*) zie by VII. 457.

†. 300 *Hannin*) in *H* staat hier duidelijk *Hamini*. maar vervolgends †. 320. even duidelijk *Hannin*. In de Andd. zo hier als daar, *Hannijn*: dat is, *Hanneken*, *Hans*, *Jan*, enz.

†. 313 *Biden bakene*) in *B* en *C* *Biden kakenē*; waar van men in *H* gemaakt heeft, *Biden kakenem*. en waarop *Alk*. aantekende: *Misschien de Keeten of Kakenbeim*, dat is, *Galgenoord*. In den voorgaanden regel verklaarde hy *ghingen op*, door *gingen storm*, *stormden*. Te weeten de Vlamingen, die †. 286. reeds

JAN de
Twee-
de.

- 315 De hoer avontz was wel moede.
De pozters waren op haer hoede/
En hilden de pozte beloken toe.
Ente Blanninghe quannen doe.
Daer riep een al openbare:
320 Hannin / bi Gode / du gaetz te nare /
Tu sult loyen in dat net.
Ic sal steken int wicket /
Te Tessines debic also.
En hi maecte hem voren doe /
325 En dander volgheden / in diere ghebare /
Of de pozte sonder wete ware /

En

reeds in Duiveland zaten: zodatze de Stad Zieriksee achter hunnen rug moesten laten, om ze by de Keeten te gaan bestormen. Zy voeren uit Duiveland, over de Gouwe en gingen op, dat is, stapten op 't land van Scouden, aan de Noordzyde der Stad, by het baken. Van bakene is kakene gemaakt, op de zelfde wyze als lolende van dolende, li liepen van si liepen, enz. die wy elders aangemerkt hebben.

*. 322 *Ic sal steken int wicket*) dat is, volgens Alk. *Ik sal my in de bresse stellen.* Voor wicket hebben de Andd. *wicket.* beide vindtmen 't ook by Kiliaan. Het is de *kleine deur*, die men van alle oude tyden plag te maaken in de groote deuren der Stadspoorten. Walewein f. 34 b.

En dit wicket staat al ontploken.

De Franschen zeggen *guichet*; het welk Menage afleidt van 't Fr. *buis*, in de betekenis van *deur*. Ik versta deeze twee regels als het antwoord van Hannin op de twee voorigen.

*. 327 *op de stonde*) dat is, *terstond*.

*. 330 *Die baden enen kopten heer*), zy keerden zeer schielijk te rug. kwaalijk verklaart Alk. *keer* door *aanval*.

*. 335 *Adet grooter druust*) de And. *druft*. Seb. en Alk. namen 't voor *gedruis*. Het is *geweld*, of liever, een *dringend geweld*, dat niet, of naauwelijks, te wederstaan is. By Kiliaan vind ik alleen *druftig* en *droeftig*, in 't Latijn verstaald

- En woudse winnen op de stonde.
 Also alsmen ghemerken conde/
 Quamer bijf dusent ofte meer/
 330 Die baden enen cozten heer.
 Also si bider pozten quamen/
 Daste ghedroughen wel te samen/
 Ondebe men de pozte sonder luut/
 Ente van binnen liepen but
 335 Met groter druust onder de Vlaminghe.
 De wech wozt hem alte inghe/
 Doe si waren comen daer.
 Want si hadden sulken haer

JAN de
 Twee-
 de.

Dat

taald *violentus* en *impetuosus*. Wal. f. 29 b.

De Vos viel neder metter druust.

en f. 47 d.

En mijn beer *Walewein* staken weder
So sere, dat ors en man ter neder
Metter druust vloech ter erde.

noch eens f. 49 d.

En ontwrant hem metter druust
En met crachte uter vuust.

elders vander druust: zie de plaats boven V. 1216. Vert. van Boëtius f. 2 b. *de oude*, alse *Tullius* seecht, *sterven als sonder pine*, gbelijc de ripe vruchten vanden boome vallen; de jonghe voorwaer met swaren druste, gelijc men de groene vruchten vanden boome met crachte werpt. Vert. van Cassianus Coll. I. c. 18. *recht also* wort oec *tgemoede vander aanstotinge des tegenwoerdigen levens*, en vanden invallenden druusticheiden der temptacien menichsins omgeiaecht. Zie hier de woorden van Cassianus: *ita igitur etiam mens per vitæ presentis incurfus undique ingruentibus tentationum torrentibus circumacta*, &c. In de vertaalinge voldoet het eene woord *invallenden*, geenszins aan de twee Lat. *undique ingruentibus*. doch dit in 't voorbygaan. *Druustighe tiran*, heb ik geleezen in der Sielen Troest f. 55 c.

*. 337 *Doe* (si) dit kan bestaan. Maar de Andd. hebben hier, *Die* si. 't Welk weezen moest *Dien* si: te weeten, weg:

JAN de
Twee-
de.

- Dat si stoymſ al vergaten.
 340 Si mochten wel hem ſelven haten /
 Dat ſi hem deſ hadden vermeten.
 Occ ſuldi de waerheit weten /
 Dat Noztwaert uter pozten ſpronghen
 Die oude lude metten ionghen /
 345 Eñ liepen Oeſtwaert al omme /
 Om enen hoec / om ene cromme :
 So datte pozters dat bernamen /
 Dattie liebe van Nozden quamen /
 Waenden ſi wel / dat Vlaminghe waren /
 350 Eñ volgheden dwaerſ de Vlaemſche ſtaren.

Doch

weg: en dan waar dit beter. Volgens de gewoonte van **A** zoude ik hier lieſt leezen *De ſi*.

*. 339 *Dat ſi ſtorimſ*) in **B** *Dat ſijs ſtormens*. in **A** *Dat ſijs ſtorms*. doch dat is tegen de gewoonte van onzen Dichter. Zie IX. 441. 448 465. *ſtorms* is 's *ſtorms*. door verſmeltinge van de eene *s* in de andere.

*. 341 *deſ*) in **A** ſtaat *du*. niet wel.

*. 345 *liepen Oeſtwaert*) om de Vlamingen van achteren op 't lijf te vallen, en dus tuſſchen twee vuuren te zetten. Maar welk een verzuim, dat zy zulks beſtonden zonder humane Medepoorteren, die den vyand van vooren aantafſten, van hun voorneemen te verwittigen! Nu verſchrikten zy Vrienden en Vyanden. Doch de dapperheid vervulde 't gebrek van voorzigtigheid, die ook, aan de andere zyde, niet grooter was.

*. 346 *om ene cromme*) in **A** lees ik, *om enen tromme*. In **A** *om enen cromme*. in **B** *om ene cromme*. Dit laaſte is alleen goed. *Cromme* is nu *kromte*; gelijk *boghe*, hoogte; *ſcarme*, ſchaamte; enz. al welke woorden, zo by de ouden, als noch by ons, beſtendig gevonden worden in het Vrouwl. geſlachte.

*. 352 *om hart goet*) t'hunnen beſte.

*. 354

Doch woerden sij te lesten broet /
 Dat si quamen om haer goet /
 En waren hare vriende /
 So dat haer spel daer mede siende.

JAN de
 Twee-
 de.

- 355 De hadt nochtan de vaer ghedaen /
 Der Vlaminghen waren min ontgaen :
 Men hadder upt lant gheslaghen meer.
 De Vlaminghe waren so uten keer /
 So dat si met groten hopen
 360 Recht toe in den watre lopen /
 Ghelike of het scape waren.
 Men sach daer menighe moederbaren

Hem

†. 354 (siende) beter gedaante kreeg. zie I. 1002.

†. 362 (moederbaren) dat is volgens Alk. *moeder naakt*.
 Maar hoe kwamenze *naakt*? Wie hadtze ontkleed? Zy wa-
 ren gekomen om eene Stad te overrompelen: zekerlijk ge-
 kleed en gewapend. Juist wordenze zelfs overrompeld, en
 loopen watze loopen konden, zelfs regelrecht in het water.
 Geen kleine kunst, zeker, zich, te post loopende, *moeder-
 naakt*, te ontkleeden. Maar Melis zegt ook III. 1134. *moe-
 derbaren naect*: en ik zelf heb die plaats voorlang in myne
 Proeve p. 202. aangehaald als betekenende het zelfde met *moe-
 dernaakt*. Maar dat is 't niet. *Naect* staat daar op zich zelf,
 in de betekenis van *naakt en berooid*, gelijk wy noch spree-
 ken, in verscheiden betrekkingen, zonder te denken om eene
 geheele *naaktbeid*; want dan zegtmen *moedernaakt*, dat is,
 zo naakt als men van de moeder gekomen is. Maar wy allen
 zijn van de *moeder* gekomen; wy allen zijn *moeders kinderen*;
 en daarom heeten wy allen *moederbaren*; dat is, met één
 woord, MENSCHEN. Oordeel verder uit de volgende voor-
 beelden. De Dichter van den Roman van Limborg bediende
 zich vooral dikwils van dit woord, als B. I. f. 7 d.

*In Grieken soe nes moederbaren,
 Die weet, wanen si es geboren.*

II. f. 19 b.

*Her Arnout hadde droeven sin,
 Dat die Riddre woude varen*

III. DEEL.

H

Leghen

JAN de
Twede
do.

- Hem selven drinken doz de brese.
 Daer mozt menighe wedulue en wese
 365 Doz Sirixe ter selver stont/
 Als den vrienden wel mozt cont.
 Hine was so coene noch so stout/
 Hine besuerde daer sijn sout/
 Dat si te boren hadden outsaen.
 370 So lettelt blefer daer ontgaen/
 Dat sijn ne lien nemmermeer.
 So vele verdronker inden keer/
 Sonder desu daer versloeghen.
 Ic wane de vriende lettelt loeghen/
 375 Ten eersten male dat sijn wisten/
 En si haren vrienden misten.
 Si verloren/ met desen lope/

Een

II. f. 26. a.

Iegben so menich moederbaren.

*Int bere en was moederbaren
 Diene dorste wederstaen.*

III. f. 31 b.

*Daer weende menich moederbaren
 Dore die wel gberaecte vrouwe,
 Die daer stont in groten rouwe,
 En weende menegben beten traen.*

V. f. 47 b.

*Buten en was daer moederbaren
 Si en prijsden den vremden Here.*

der Ystorien Bloeme f. 2 a.

*Hem en volgde maer EEN moeder baren
 Van alden lieden die dar waren.*

ook in 't Hoogduitsch. W. v. Gravenberg f. 81 b.

*Her ist eyn selig muter barn,
 Swer dese werlt gebuët also
 Daz fines todes sin sele ist vro.*

en f. 104 c. wordt het gansche menschelyke geflacht aldus aangefproken; *ir aller muter barn.* Voor *Kinderen Israels*, Luc. I. 16. heeft de A-Sax. overzetting, *Israbela bearna.* Enz.

†. 379

- Een groot deel van haren hope /
 Dat si voer hem drinken saghen.
 380 Ic waent de pozters lettel claghen;
 Want si hadden haer gheboech /
 Daer men den menighen neder stoech.
 Doe wort te rade in rozter ure
 Her Gue/ dat hi davonture
 385 Woude nemen / ende varen
 Te Hollant waert / met sinen scaren.
 Want men bede hem verstaen:
 Quame hi / men zonde hem zaen
 Clant opheben / of men soude
 390 Sere bechten also houde
 In Graben here / als hi daer quame,
 Dat ne lieten si doz ghene scame.

Dit

†. 379 drinken) verdrinken. zo ook †. 363. maar in de Andd. op beide die plaatsen, *drenken*.

†. 382 Daer men) dit vaars wordt in **B** en **U** niet gevonden: maar, voor dit eene, in vergeldinge, 47 anderen, waarvan wy reeds iets gezeid hebben III. 1173. en waaraan ons verder niets gelegen is.

†. 383 Doe wort te rade) om 't verband, of om 't Rijn, weder te vinden, heeft de lapzalver van het ééne wordeken *Doe*, een heel vaars gemaakt,
Alst aldus was ghesciet,
Wort te rade ———

†. 389 of men soude) de Andd. *en men soude*. en dat *en* voor *of* bederft daar alles. De raadgeevers, die dit Heer Guy in 't oor bliezen, waaren, zekerlijk, de zelfden, die diergelijk te vooren aan den Keizer hadden wijsgemaakt. Guy, zeidenze, hadt maar in Holland te komen, men zou hem 't Land aanstonds opgeeven, OF men zoude, in 's Graaven here, wel vreesfelijk moeten vechten.

†. 392 Dat ne lieten si doz ghene scame) in de Andd. wordt dit aldus geleezen:

H 2

En

JAN de
Twée-
de

- Dus wast bereit / seide men hem.
Doe sprac her Ghys: En̄ ic hē
395 Ghereet te haerne / doestijt mi raden /
En̄ ghi mi staen wilt in staden.
Si seiden; Jawel; diene daer brochten.
Ic en weet of sijt alle dochten.
En̄ hi boer slechts te Hollant waert.
400 Des de van Sirix verbaert
Mee waren op de stoude /
Also als men ghemerken conde /
Dan si waren bin deen daghen /
Dat so wate voz hem laghen /
405 En̄ si hem daghelix pine baden.
Si ontsaghen / dat men verraden
Soude den Grave / en̄ al sijn heet /
En̄ alt lant winnen sonder weer.
Dat was haer duchten inde pozt.
410 En̄ her Ghys die boer boert /
Cote dat hi inde Wibel quam.
Alste Grave dat vernam /
Ontboet hi sijn volc / groet en̄ elene /
Dat tot hem quame alghemene.
415 Dat volc quam van allen siden.

Enter

En̄ dat niet laten dor scame.

't welk daar afhangt van 't voorgaande, *men zoude bem 't Land opgeeven, en dat niet laten.* Wegens *scame* zie boven by ¶. 182.

¶. 397 *Si seiden; Jawel; diene daer brochten*) zy, die hem daar, in Holland, brogten, zeiden, *Ja wy.*

¶. 399 *slechts*) zonder te denken op de gevolgen.

¶. 411 in de *Wibel*) zie de Aantek. IX. 611.

¶. 418 *Bede pozterg en̄ alt lant*) *alt* heb ik hier ingevoegd uit de *Andd.*

¶. 424

- Ende Grave began verbliden /
 Dat hi sijn volc ghewillich vant /
 Bede pozters en alt lant.
 Hier binnen waest so comen /
 420 Dat daer ene sprake waes ghenomen /
 Of ment iet ghebreden mochte.
 In can gheweten / waet toe brochte.
 So datter een brede waes gesproken /
 De na weder waes te broken.
 425 Want de ghemeente banden lande
 Kiepen: Wapen der grote scande /
 De ons hier nu ober gaet!
 Wie hebt ghegheben desen raet ?
 Dus woert dat volc al ontbonden :
 430 So dat men ten selven stonden
 Den volcke seide al openbare /
 Datter gheen brede en ware :
 Men woude nemen d'avonture.
 Des ander daghes / up de ure /
 435 Tiet hem t'volc wel ghenoeghen.
 Op de nacht ginc men boeghen /
 Hoe men den luden dede ghenoech.
 Voe vant men daer al sulc ghevoech /

Dat

†. 424 De na weder waes) in A staat, De daer na was.
 tegen de waarheid; want de vrede ging door, maar was byna
 weder gebroken. Ik volg hier B, waarmede ook H overeen-
 stemt, behalve datmen daar naer leest voor na; dat is byna
 of wel na.

†. 426 Wapen) zie de Aantek. III. 1572.

†. 427 ober gaet) dat is, overkomt. Fl. en Bl. f. 13 c.
 Hinc wiste wat hem over ginc.

†. 437. Hoe men) dit en 't volgende vaars worden in de
 Andd. niet gevonden,

JAN de
Twee
dc.

- Dat men den volke v'lof gaf;
 440 Dat sere toornich was hier af;
 Ente brede de ginc hort.
 Also als ic hebbe ghehort/
 So wast besproken sonder waen/
 Dat de brede soude staen/
 445 Da. tontsegghen/ maenden biere,
 Aldus wast besproken hiere/
 En besegheit also wale.
 Dus wast besceiden ten zelven male/
 Datten de Grave of her Ghy
 450 Mochte ontseggen/ welc dat si/
 Met openen brieven/ en daer naer
 Soude gheduren/ weet vozwaer/
 Dier maenden al gheheel:
 En her Ghy soude/ voer sijn deel/

455 M
 v. 440 Dat sere toornich was hier af) niet toornig, in dien zin, gelijk wy dat woord nu gebruiken: want men hadt middelen aangewend om het volk, dat over deezen geslooten vrede ten uitersten gestoord was, v. 425-429, genoeg te geeven v. 435. maar droefgeestig: en niet zonder reden.

v. 450 welc dat si) in M lees ik, *welc dat si.* in B en C *wel dat si.* in de vroegere Uitgaaven; *wie dat sie.* Ik heb *welc* verkoozen, omdat *wie* verder afwijkt van de MSS. anders is 't het zelfde. *Si* rijmt in A op *Gye*, waarvan ik liever de *e* heb willen wegwerpen, dan die, met de Andd. achter *Si* byvoegen. Want dit strijdt tegen de taal: maar dat *Ghy* zo goed is als *Gbye*, blijkt hier aanstonds v. 454. Men spreekt dien naam uit als *Gi* of *Gië*.

v. 458 de porten) in 't Meerv. en zo ook, v. 459, *waren.* maar in de Andd. Eenv. *die porte* en *ware*: alsof dit alleen te verstaan waare van Zieriksee, dat de Graaf behieldt. zie Vaderl. Hist. p. 158. Nu zien wy hier, dat dit Artykel Heer Guy zo wel verbondt als Graaf Jan. Ook werdt gansch Zeeland tot aan de Maaze toe aan Guy geenszins afgestaan. Dan waar 't uit geweest, en Guy hadt zich Graaf van Zee-land mogen noemen, doch ver vandaar. 't Was geen af-stand,

- 455 **M** totet **M**afen hebben Zeelant.
De **G**rabe soude hebben in hant
Sine porze van **S**irice:
En men soude de porzen niet mee
Desten / dan si ghebest waeren.
 460 **M**aer si moghen openbare
Haers goets ghebrukien / waer dat lage /
Sonder mognessen en claghe:
En de roepmans mochten wanderen
Met ghemake / been onder den anderen:
 465 **E**n / sonder ballinghe / alle liede
Mochten wanderen. **D**it gheschiede /
Mis ic hebbe vernomen twaeren /
Mis men screef ons **H**eren iaren
M driehondert en drie
 470 **I**nden soemer / segget men mie.

JAN de
Twee-
de.

1303.

Den
stand. 't Was ook eigenlijk geen Vrede, maar een Bestand, een stilstand van wapenen, gedurende het welke alles moest blyven als het was: zonder eenige bepalinge van tijd. Elk mogt den anderen weder ontzeggen als 't hem luste. Maar na de ontzegging moest het noch vier maanden dueren. De dag van het ingaan des Bestands wordt niet bepaald; en vruchteloos hebben zo veele Schryvers (zie Tegenw. Staat van Zeeland I. p. 262.) daar verscheidelyk naar gegift. Melis zegt zelf §. 472. dat hy dien niet wist: Maar dat het was *in den Zomer* 1303. §. 469.

§. 465 **E**n / sonder ballinghe / in de *Andd.* *E*n sonder die ballinghe. Voor *E*n, schoon het in *Allen* gevonden wordt, lees *Daer*: en dan hebbenwe niet noodig ballinghe te veranderen in *de ballinghe*: als hier niet aanduidende de bekende Zeeusche Ballingen; want die waeren toen weder in Zeeland, en dus geen Ballingen meer; maar allerlei slach van volk, dat zo uit Zeeland als uit Vlaandren gebannen was. Lees dan,
DAER, sonder ballinghe, alle Liede
Mochten wanderen. ———

dat is, verkeeren, omgaan.

Jan de
Twee-
de.

- Den dach can ic niet besceben /
 Bede van verdrinkene en van breben.
 Maer tene was boer / en tander was na /
 Coztelike / als ic versta ;
- 475 Daer an legghet ghene macht /
 Opdat wi hebben des sinnes cracht.
 Dus ghebielt / dat weet ic wale.
 Her Gijne de boer ten selven male
 Weder thuus / aldaer hi woude.
- 480 De Grave sende also houde
 Cote Sirixie staplang ter stede.
 En onboet dat ii hebben brede /
 Diet node hoorden / hadt moghen wesen.
 Men bede dat ghescrifte lesen /
- 485 Hoe de brede was ghegheben
 En besegghelt : dus eist bleben.
 De Grave hielt op sijn sout /
 Es hi ionc of es hi out /
 De boer hem hem liet verdriven /
- 490 Dus mochte hi onbesconden bliuen.

¶

†. 472 Bede van verdrinkene en van breben) voor *verdrinkene* lees ik in de *Andd. verdingbe.* doch dat kan hier geen plaats hebben. Melis (zo hy †. 471-476 zelf geschreeven heeft) spreekt van twee Dagen die hy niet bescheiden, dat is bepalen, kon. De eerste was, toen de Vlamingen; by Zieriksee, in zulk een menigte, *verdronken*: zie boven †. 360. 363. 372. 379. De andere, toen zy deezen *Vrede* maakten.

†. 489 *doer hem*) door sijn toedoen, zegt Alk. en, *dat is*, vervolgt hy, *by stont 'er voor in.* En daarop hadt nog wel een, *dat is*, mogen volgen. Seb. verklaarde *doer bem*, in zyne taale, zeer wel, *sines balven.* en dat is, *om zynen wil*; of korter, *om bem.* zie II. 354. VI. 1250. enz. Het tweede *bem* is *zich*.

†. 493 *als hem seën de winter*) op 't naderen van den winter. Ik gisse, in 't laatst van October. want deeze ziekte van

Hi woude rusten al hier naer.
 Doe biet hi in stercheden suær
 Als hem sceen de winterstonde /
 Dat hi hem selven niet ne conde
 495 Gheschelpen / teniger noet / met dade /
 Het ne waer allene met rade.
 Dit ghebreischeden sine viande /
 En pensden hem te doen mere scande ;
 En rieden heren Guen / dat
 500 Hi dede scriben up de stat
 Brieve / en ontfende den brede.
 Dat dede hi staphang ter stede
 Als men hem riet / min ne mee.
 Men riep enen Monich van Ninibe
 505 Vander ordene van Premonstreit /
 De de boetscap hadde ghereit /
 En een Pape de met hem quam
 In de Haghe. Als dat vernam
 De Grave / dede hise wel ontsaen /
 510 Den Monich en den Cappellaen /

Jan de
 Twee-
 de

En

van Graaf Jan gaf Guy gelegenheid tot het breeken des vredes :
 en de ontzegbrief was reeds den 9 November in den Haage.
 zie wat verder by v. 540.

v. 497 (sine viande) naamelijk, de Zeeuschen.

v. 504 van Ninibe) in de Andd. ganschelijk bedorven,
 van Nonne. en Alk. wien alle kost wel smaakte, verklaart
 het, *Renommé, van Naam.* treffelijk voorwaar! *Ninive* is
Nienbove in Vlaandren: vanwaar zich de beroemde J. Despau-
 terius. aldaar geboren, noemde en schreef, *Ninivita.* zie J.
 B. Gramaye in Gandavo p. 45 a. En dees Monik van Nini-
 ve hoorde t'huis in de Abdye van S. Kornelis, van de Or-
 den van Premonstreit; welke Abdye daar gesticht is in den
 jaare 1137. Zie Val. Andreas Chorogr. Belg. p. 47. En,
de primis Ninivæ seu Ninovæ Dominis, Miræus, Op. Dipl.
 p. 542. Enz.

H 5

v. 511

Jan de
Tucc.
de.

- En nam men brief van hem beden /
 De den dach zonde beseden /
 Dat hi den brief van hem ontfinc;
 Dat bede hi op sulke dinc :
 515 De brief de was eer ghegheben.
 Hi woude de saken staende bleven
 Van dien dat hi der quam /
 Want hijt niet eer vernam.
 En bede hem gheben briebe mede /
 520 Dat hi van hem albaer ter stede
 Sulke briebe hadde ontfaan /
 En lietse henen baren zaen /
 En deedse gheleiden but sinen lande /
 Dat men hem ne ghene scande
 525 Soude doen / hoe dat ware.
 En hi beriet hem toe daer naere /

Wat

v. 511 En nam enen brief van hem beden) de Vrede moest, na de ontzegging, nog vier maanden duuren. De ontzegbrief van Heer Guy was geschreeven in Vlaanderen, gevolgelijk eenige dagen oud, eer de zelve in den Haage, aan Graaf Jan plegtelijk overhandigd werdt. En dat was de Ontzegging, waarna die vier maanden moesten gerekend worden. Daarom nam hy van die Vlaamsche Boden enen anderen brief, ten blyke op wat dag hy den Ontzegbrief ontvangen hadt: en gaf hun weder enen brief aan Guy mede, in den welken hy hem daarvan verwittigde, en zekerlijk bepaald zal hebben den dag op welken de Vrede stontd te eindigen.

v. 515 ghegheben) dat is, gedagtekend; of, gelijkmen gemeenlijk spreekt, gedateerd. en wat een brief zonder datum zy, behoef ik niet te zeggen. Voor datum zeidemen van ouds ook daet. Limborg in 't slot:

*Alse men den daet geschreven vent.
 Vander Geborten ons Heren.*

doch dat is oneigen, en betekent daar het Jaar na de Geboorte des Heeren. En niet minder oneigen is, datmen

nu

- Wat hi best dede hier toe.
 En hi waert te rade hoe/
 Dat hi sinen some oboet/
 530 En al den porters cleen en groot/
 Den dach dat de brief was comen.
 Ic ghelobe wel/ dat hem zomen
 Lief was/ en hem somen niet.
 Recht aldus eist ghesiet/
 535 Wilt ic voerscreven/ min na me.
 Dus wistent de van Sirte.
 Men telde/ naden dach/ de waeken/
 Wanneer de brede soude breken.
 Doe liep/ als men proeben mach/
 540 Na half vasten den Maenenbach/
 De leste dach van den brede/
 En inden selven iare mede/

Jan de
Tweede.

Wilt

nu in den Almanak kijkt, om te zien, wat *datum* het is, dat is, welke *Dag* van de Maand. Want dat woord, *datum* of *data*, betekent, onder Latijnsche Brieven, niet anders, dan *Gegeeven* onder Duitschen. Doch *daet* betekende allerlei tijd. Vaernewijk, Vlaems. Audtvr. I. §. 57.

Om langhe te dueren, ja t'eeuwigber daten, en zo meermaalen.

†. 533 Lief was/ en hem somen niet) hiervoor lees ik in de *Andd.* met verwaarloozing van 't Rijk:
 Leet was, en bem somen lief.

†. 535 voerscreven) zo ook in *B* en in *C*. en ik teken dit aan, omdatmen in *H* leest *gbescreven*.

†. 540 den Maenenbach) en zo wederom in *B*. niet, die *Maendach*, gelijkmen tot noch toe kwaalijk in *H* geleezen heeft. De zin is, dat de laatste dag van den Vrede liep op den Maandag na Halfvasten. In 't jaar 1304 is het Paasch geweest 29 Maart; gevolgelyk, Halfvasten, dat is de Zondag, als men zingt *Latare Jerusalem*, 8 Maart, en de volgende Maandag, 9 Maart. Waaruit blijkt, dat de dag, waarop
 Graaf

JAN de
Twee-
de.

- Alst bescreven is hier vooren.
 De Grave dede / dat mogheti horen /
 545 Hi was crant. om gone
 Ontboet hi Willem / sinen Sone /
 Cote hem te comen alte hant.
 Hi woude hem bevelen crant /
 Want hi sijn oudste Zone was.
 550 Een deel heb ic vergheten dat /
 Iet te segghene van Henricke /
 Sinen Broedere / de sekerlike
 Een goet kint was: de was doet.
 Des hadden de breende routwe groet.
 555 De was de Oudste naest Janne.
 Nu was op Willem comen danne /
 Dat hi was doutsste en deerste /
 En most silden de gheheerste.
 Daer omme ontboet hinc daer /
 560 Want het was al openbaer /
 Dat hys herichten conde niet mee.
 Doe nam hi oerlof in Sirice /
 Jonchere Willam / en voer ten Vader /

En

Graaf Jan, in den Haag, den ontzegbrief ontvong en aannam, geweest is 9 Nov. 1303.

*. 544 De Grave dede) hier schijnt wat te haperen, maar nergens verandering vindeude, laat ik 't als 't is. De meening was, *Wat de Graaf dede, dat zult gy booren.*

*. 557 doutsste en deerste) doch niet de eenigste: want hy hadt noch een' Broeder, ook, gelijk de oudste, Jan geheeten. dees was Heer van Beaumont; en is door zijn' Broeder Willem beleend met de Steden Gouda en Schoonhoven, en het Land van Texel. Hy heeft geleefd tot 11 Maart 1356. en hadt by zijn Vrouw Margriet van Soiffons, eene dochter Johanna van Henegouwen, getrouwd met Lodewijk van Chastillon, Graaf van Blois, die gesneuveld is in 't jaar 1346,
na-

- En dede sijn ghebot al gader
 565 Sonder enighe weder tale.
 De Grabe behal hem alte male
 Clant te berechtene in sine stat.
 Ente lude wilcoerden dat
 Ghemeenlikken met vrien moede/
 570 En tiament al in groten goede.
 De Grabe nam oerlof/ en rumebe clant/
 En boer in Henegoutwen te hant/
 En keerbe weder nemmermeer/
 En liet den Zone bliuen Heer.
 575 Nonchere Willem dede en liet
 Inden lande/ datmen hem riet/
 En pijnde hem breende in clant te maken/
 Cote dien dat begonde naken
 De tijt datte brede but ginc.
 580 Doe hat hi/ te deser dinc/
 Den edelen luden ghemeenlike/
 Beide arm ende rike/
 Dat si hem helpen teser stonden
 Op haren cost: want hinc conde

JAN de
Twee-
de.

585 Dit

nalaatende drie Zoons, Lodewijk, Jan en Guy; met welken laatste de nakomelingschap van Jan van Henegouwen, Graaf Willems Broeder, in 1397 een schielijk einde nam.

†. 558 gheheerste) zie wegens dit woord, en deeze plaats, onze Breeder Aantek. III. 1222.

†. 561 niet mee) zo lees ik in alle de MSS. Maar in **H** worden die twee woorden niet gevonden.

†. 579 De tijt datte brede) kwaalijk in **B**/ Dattie tijt en vrede.

†. 580 te deser dinc) in **A** ter selver tijt. doch dat rijmt niet. te deser dinc heb ik genomen uit **B**. in **H** staat, teser dinc, dat het zelfde is. zie I. 1019.

†. 585

IAN de
Twee-
de.

- 585 Du den cost niet volghelden.
Dit heeft men ghehoert selven
Datte wel gheboerne liede/
Onghelchert en sonder miede/
Dienden den Grave teniger tide/
590 Sonder doe / des was hi blide;
En nam den Oem met hem te rade/
Den Bisscop / wat hi best dade.
Alden wort te rade / dat men gheboet
Ene heerbaert / also groet
595 Als ont in Holland was ghegheben /
Entie oec also bedreben /

Dat

†. 585 volghelden) de Andd. *verghelden*: en dat schijnt hier natuurlyker. *Volghelden* zou eijelijk betekenen, gelijkmen nu zegt, *tot een duit toe betaalen*.

†. 587 wel gheboerne liede) †. 581 en 599 genoemd, *edele lieden*

†. 595 ghegheben) dit woord staat hier in Allen, doch is my verdacht. Zou onze Dichter ook gemeend hebben, *ghebeven*? zie by V. 692. Ik besliss dit niet.

†. 597 twibout) met dubbele manschap. zie Vaderl. Hist. R. 159.

†. 606 liepen) *liegen*, in de Uitg. van Alk. is een drukfout.

†. 607 woeden) is het Imperfectum van *waaden*, dat ook *zwemmen* betekende. zie onzen Dichter IX. 468 en 837. Glaes Willemsz B. II. c. 1. van Leander:

So dat hi niet en was ghesint

Over te waden inder vloet.

oneijelijk vind ik dit *over waden* in Limborg B. XI. f. 109 c. daar eene Jonkvrouw, op een duistere vraag zullende antwoorden, vooraf zegt:

Here, dies ben ic onberaden.

Ick ben gbewacht, dies moetic waden

Over, Joe ic best can.

Dit

- Datte meente al t'wibout
 Den Grabe dienden ionc en out/
 Ente edele liede ghemeenlike
 600 Op haren cost arm en rike.
 De brede ghinc but / wat wilgij me?
 Ente pozters van Sirix
 Streken but ten selven stonden
 Te Blodendozch / daer si bonden
 605 Luden / de hem ter were setten.
 Si liepen toe / sonder letten /
 En woeden ober de gracht /
 En bochter an met zulkter cracht /

Dat

Dit schijnt een Spreekwoord van dien tijd, en overeen te komen met het onze, *Ik ben gescbeept, ik moet 'er over*. Maar *waden* betekende van ouds ook *vloeien* of *vloeden* by Kiliaan, die het Vlaamsch noemt. Doch ik vind dat alleen van *bloed*, dat, met kracht, uit eene versche wonde springt. *Bedied*, der *Misse* f. 4 d.

Biden wine verstaen wi BLOET
Dat Ibesus uter siden woet.

Walewein f. 54 b.

Ten nese, ten monde, moeste waden
Dat BLOET ute ———

f. 8 c.

— — bi wranc zijn bande,
So dat bem dat rode BLOET
Voren uit sinen naglen woet.

f. 49 d.

— — daer dat rode BLOET
Dapperlike vut liep en woet.

noch eens f. 4 a.

Dus lach Walewein onder dat dier
Inden pit, onder tserpents BLOET,
Dat bem ten scoudren over woet.

Ferguut f. 13 d.

Dat BLOET woet bem ten oren vut.

En f. 19 b.

En bi sach sijns selfs BLOET,
Dat bem ten maelgien dore woet.

dat

JAN de
Twee-
de.

- Dat si boden / al waest scande /
 610 Diere op waren / hare hande.
 De porters woudse niet ontsaen :
 Haers dancs souder niet een ontgaen.
 Si hadden hem so lede ghedaen.
 Ten lesten eist also vergaen /
 615 Dat sise niet en verdroegghen ;
 Maer dat sise also versloegghen /
 Also als men gheluweten conde /
 En keerden weder ter selver stonde
 In de porten al omghescent.
 620 Staphans men doe boden sent
 An Willem / den ionghen Here /
 Dat hijt ne late in ghenen here /
 Hine quame ; het waer ghewonnen.
 Want het is also begonnen.
 625 Si hopen lant te crighen wale.
 Wat holpe hier of langhe tale ?

Jonc-

dat is door de gebroken maalien van zynen halsberg. Maar dit laatste, *door woet*, vind ik, in 't Hoogd. toegeschreeven aan Zwaarden en Speeren. Strickerus III. 37.

Das swert durch wuet uber al.
 de zelfde VI. 4.

Ir sper warn so guet
Das ir manges durch den schilt wuet.
 en daar is het *doorsnyden*, *doorbooren*.

†. 630 Een deel met sijns selfs gheleide) voor *Een deel* staat hier in *A En voer* doch dat *voer* is hier kwaalijk herhaald uit het voorgaande vaars. *Een deel* hebben hier de Annd. en dat dit de echte hand van Melis is, kuntge zien by hem zelve X. 996. daar dit zelfde vaars voorkomt,

Een deel met sijns selfs gheleide.

Kinderlijk, dierhalve, is de verklaring van Alk. die hier, *met sijns selfs gheleide*, nam voor, *in eigen persoon*. Voer het *eene deel* van den persoon van Jonkheer Willem naar Zee-land, en bleef het andere in Holland? *Met sijns selfs gheleide*,

- Jonkheer Willem deet / doz tbeste;
 En wort te rade doe int leste /
 Dat hi voer al sonder beiden /
 630 Een deel met sijns selfs gheleide /
 Doe hi daer of niemare hoerde /
 Met lude de hi met hem voerde
 Ter selver wilen uter Scie;
 Tjaterdaghes wast / seitmen mie.
 635 Dus voer hi wech sijne straten.
 Si hadden den wint goet te maten /
 En quamen doe / min noch me /
 Van bindeen daghe / te Sirixe /
 Al gherust en wel te breiden.
 640 Doe si quamen binder steden /
 Bleven si in rusten daer.
 Des Somendaghes daer naer
 Worden si te rade ghenieentliken /
 Dat si but wouden striken /

645 M

de, nam voor, *in eigen persoon*. Voer het eene deel van den persoon van Jonkheer Willem naar Zeeland, en bleef het andere in Holland? *Met sijns selfs gheleide*, is eenvoudig, met zijn eigen volk. De Dichter voegt 'er by, *een deel*; hier, omdat Willem, op deeze tyding, schiekelijk vertrok, met een gedeelte van zijn volk: in het tiende Boek, omdat hy toen ook reisde onder 't geleide van den Drost van Bergen op Zoom. Zie onzen Dichter III. 1415. daar *Alk. met sijns selfs gheleide*, al mede verklaart, *selfs in persoon*. zie by VII. 299.

†. 634 (Tjaterdaghes wast / seitmen mie) ik volg hier de Andd. in A staat,

Tjaterdaghes wast ghesegbet mie.

Die Zaterdag was de eerste na 't uitgaan des vredes, en dus 14 Maart 1304.

†. 636 (den wint goet te maten) dat is, zeer goed. Boven VII. 453.

De wint wayde wel te maten.

elders, *goet ter cuere*. zie by IX. 29.

III. DEEL.

I

†. 645

JAN de
Twee-
de.

- 645 Al was t'heer niet comen toe.
 En Joncheer Willem de ghinc doe
 Uter pozten / ande Zuutside /
 Als heen t'herre stont ten stride
 Segghen hem / de laghen tote Oert zee.
- 650 Want si waren hem ghebee /
 En si laghen met haren scaren /
 Daer si quaet te zoekene waren.
 Joncheer Willem dede hem segghen /
 En oec dat te horen legghen;
- 655 Of si rumen wilden de telde /
 En comen tegghens hem te velde /
 Hi wout cozten op been dach:
 Winne daer / de winnen mach.
 Des wouden si niet anegaen.
- 660 Binnen desen heeft men bestaen /
 Ridder te maken up de stede
 Jonchere Willem / en oec mede
 Her Nicolaes / here van Pitte /
 Enten bastaerde here Witte /

665 Gra-

†. 645 Al was t'heer niet comen toe) te weeten, de Bis-
 chop van Utrecht met de Stichtschen, als ook de Kenemaa-
 ren en Vriezen, die eerst den volgenden Woensdag by hem in
 Zeeland kwamen: zie †. 699. Voorts zijn hier de Rijn-
 woorden, *toe* en *doe*, in de Andd. verplaatst.

†. 667 mach) in *B mochte*. Maar deeze zes regels, 667-
 672, zijn niet van Melis, maar, geloof ik, van den zelfden
 Broddelaar, die, van de Geboorte van Florens af, van den
 zelve niet kon hooren gewaagen, zonder 'er een foort van
 klaaglied over des zelfs jammerlijk einde aan te hechten.

†. 676 diene dede Ridder) van Ridder *doen*, voor *maa-
 ken*, hebbenwe gesproken IV. 1055. Maar wat is hier *diene*?
 Alk. verklaart het, *die bem*: alsof de Heer van Voorne
 Jonkheer Willem Ridder gemaakt hadde. Het is de waar-
 heid, dat *diene* by onzen Dichter elders, overal, betekene
 die

- 665 **Graven** Hebe was de gone /
En was **Graven** Florens Zone /
 Daer men te horen of mach horen /
 Doer wies doet quam dese toren /
 Daer ic nu af hebbe ghesfeit /
 670 **En** daer toe noch menich leit :
 Dat sulbi hier na horen wale /
 Eer is ende dese tale.

JAN de
 Twee-
 de.

- Als Joncheer Willem hadde ontsaen
 Ridderz name; hoe maecti saen
 675 **Menighen** Ridder daer ter stede.
 De here han Doozne / diene dede
 Ridder / ic vermete mi dat /
 Dat hi de achtende tiertichste was /
 Dien si maecten Ridder daer.
 680 Doe quam hem hoetscap daer naer /
 Dat si met haren ghetelde
 Du comen wilden te velde
 En wouden si comen men waerz blide /
 En soudse ontsaen met ride.

685 **Mijn**

die bem: maar hier betekent het *dien by*. De overeenkomst der MSS laat niet toe, in dit woord, een schrijffout te onderstellen. Willem maakte Voorne Ridder, nevens 47 anderen *†*. 678. Dit kon Willem doen, omdat hy zelf eerst Ridder gemaakt was, nevens den Heer van Putte en zijn Neef Witte. Maar Geraard van Voorne kon die plegtigheid aan Willem niet verrichten, omdat hy toen zelf noch geen Ridder was. In Walewein f. 53 d. vind ik *diene* in de betekenis van *dien men*. doch dat houd ik, in dat ééne MS, voor een kennelyke Schrijffout.

†. 681 met haren ghetelde) boven *†*. 655. hadt Jonkheer Willem hen uitgenoodigd,

*Dat si rumen wilden de telde,
 En comen iegbens hem te velde.*

Nu wordt hem geboodschapt, dat zy komen wilden *met baren ghetelde*. Zo lees ik in Allen, en daarom laat ik 't zo;

JAN de
Twee-
de.

- 685 Mijn heer Willam ginc te rade/
 Dat men hier toe best dade.
 Zijn raet broech over een/
 Dat hem daer dat beste sceen/
 Dat men ghinghe inde poert/
 690 Na heen dat men heeft ghehozt/
 Dat si ten stride niet en comen.
 Si ligghen vaste te haren bromen
 Of si binnen eenre beste laghen.
 Graben vrienden/ doe si dat saghen/
 695 Keerden weder inde stede/
 En hielden/ den dach bare/ brede.
 Binter pozt lach her Willem/
 En menich broem man met hem.
 Swoendaechx quamen de Vriesen naer
 700 En Kenemaerx oet albaer/
 Her Gue/ de Bisscop van Utrecht/
 De coene volc brocht echt/

Dat

Schoon ik vast stelle, datmen, voot *met*, moet leezen *uit*, of *wit*, enz. Deeze vyanden lagen *te Oortzee* †. 649. daar zy *kwaad te zoeken* waaren †. 652. even of zy *binnen eene veste* lagen †. 693. *Telde en getelde* zijn doorgaands *tenten*; maar ook eene geheele *legerplaats*, als hier †. 655. Daar moesten zy niet *met*, maar daar moesten zy *uit* komen, indien zy lust hadden, om te voldoen aan de uitnoodiging van Jonkheer Willem.

†. 690 *Na heen dat*) dat is, gelijk wy nu korter zeggen, *nadat*. Willem begaf zich niet naar de Stad, toen hy hoorde dat de Vlamingen wilden ten stryde komen; maar *nadat* hy gezien hadt, darze niet kwamen.

†. 699 *Swoensdaghe*) den 18 Maart.

†. 705 *Du was*) nu hadt Heer Willem al zijn magt, die hy wachtte, byeen.

†. 712 *Hoghe op haren tozne trakien*) om door dit teken hun-

- Dat men met rechte mochte prijzen
 Van scoenheden in alre wijzen.
- 705 Du was dat heer vergadert al.
 Du hoert boert hoet wesen sal.
 Douredaerchs ghinc men boert/
 En street met alden here Noert
 Uter pozten/ te Bridoyp waert.
- 710 Daer mocht men sien op de vaert
 Die viande/ daer si haer baken
 Hoghe op haren tozue traken/
 Als Ghise Nobibels sone dede.
 Doe was ghemaert daer ene brede/
- 715 Dat hi soude sijn tegken bellen/
 En bliuen thuis met sinen ghesellen/
 Toten naesten Sonnendaghe:
 Dit brochten toe sine maghe
 Doer tbeste: en soude dan incomen/
- 720 Sal hi doen dat hem zal bromen.

Dus

hunne nood aan de Vlaamsche vloote bekend te maaken. *A* is hier leelijk bedorven. voor *torne traken*, staat 'er *torno braken*.

*. 715 (sijn tegken bellen) doen vallen, nederlaaten.

*. 717 (Sonnendaghe) den 22 Maart, die, in 1304, geweest is Palmzondag.

*. 719 (en soude dan incomen) dit is bedorven. nochtans leestmen in *A* eveneens: ook in *B*/ behalve *souden*, hier *soude*. Ik denk datmen leezen moet, *souden si*, of liever, *soudsi*: te weeten de Vlamingen. Met één woord, het verdrag dat hier, te Bridorp, tusschen Heer Willem en Ghise Nobels, voor drie dagen, werdt aangegaan, behelsde, volgens Melis, dat „ Ghise zou zijn Baken of Teken intrekken; en „ geen vyandlijkheid pleegen tot den volgenden Zondag, 22 „ Maart: Maar, zo de Vlamingen, ondertusschen, evenwel „ mogten inkomen, zo zoude hem vrystaan te doen, wat „ hem goed dacht“. Doch het duurde geen drie dagen;

JAN de
Twee-
de.

Duſ wort men te rade daer.
Men heerde weder te hant daer naer.
Inde pozt/ ten abont male.
Du hoert ene iamerlike tale.

725 Des Dridaghes heeft men bennouwen/
Dat den dianden toe ſijn comen
Dele ſcepe met Vlaemſchen here.
Daer iegghen ſoude men ter were
Dele ſcepe opt water legghen.

730 Dit debemen alden here ſeggghen.
Grote ſcepe een groet ghetal
Debe men wel mannen al.
De ſoude men hoeren dan in Goude.
Dat niemant op den lande ſoude

735 Gaen/ des droech men obereen.
Dat hilt men qualijc/ alst wel ſceen.
Alſ een rieſ verhoert/ de ſinen wille

Doer

want de vyandlyke vloot kwam in, dat is, in Zeeland op den volgenden Vrydag v. 725, dat is 20 Maart. En toen was dat verdrag uit.

v. 730 alden here) in A en in M staat *beren*. Maar ik volg hier weder B/ daar ik *bere* vind: En zo moet het zijn. De Heeren namen 't beſluit v. 734. en dat deden zy aan al den *bere*, aan al 't volk, bekend maaken. Wat het geholpen hebbe, zullenwe aanſtonds zien.

v. 733 in Goude). Alk. p. 210. tekende hier aan: 't *Gouwe*, de *Gouwe*, is een Riviere of Waterloop in Duiveland., bc. Oosten Ziericzee, uitwaterende in de Ooster-Schelde. Deze beſchryving is gansch niet juist. Die niet beter weet, moet 'er noodzaakelijc uit begrypen, dat beide de *Gouwe* en de Stad *Zieriksee* te vinden zijn in Duiveland. *Goude*, of de *Goude* als v. 790, was een doorgaand Water tuſſchen *Schouden* en *Duiveland*, ſtrekkende van *Grevelingen* tot de *Ooster Schelde*. Tuſſchen de gemelde Eilanden hiet het *Goude*. By 't Land van *Dreijſchor* verdeelde het zich Noordwaarts in twee armen, waarvan de Westelijcſte, loopende tuſſchen *Dreijſchor* en

Doet altoeg / lube en stille /
 So wil hi broeder sijn allene /
 740 Van een heer is alghemene /
 En acht sghewoets niet / dat men doet.
 Gaetet wel / so rest goet:
 En gaet het anders iet dan wale /
 Sone wilhijg horen ghene tale.
 745 Dus ghebielt daer ment toe sach /
 Dat ment Holland verluiten mach /
 De grote dwaesheit / de daer ghevel:
 Als ghi moghet merken wel.
 Tierste datmen quam an Dubelant /
 750 Spranc ene uten cogghe te hant
 Na enen man / de boet hem liep.
 Wapene! dat hi niet ne sliep
 Nu de wille dat hi lut spranc.
 Want hem volgheden / eer tet lanc /

755 Uten
 en Schouden, den naam droeg van *Noordgouwe*; de Oostely-
 ke, tusschen *Dreifchor* en *Duiveland*, dien van *Noorderdiep*.
 zie Tegenw. Staat van Zeeland II. p. 469, 470. Dit Noor-
 derdiep heet by Melis het *Dijkwater*. Dit alles zal nader te
 pas komen tot verstand van het volgende Boek.

†. 737 als een ries) wy hebben I. 196. van deeze fraaie
 plaats gesproken, en daaruit voornaamelijk getoond wat een
 ries zy.

†. 740 een heer alghemene) in de Uitg. staat hier 't woord
beer met eene groote Letter, *Heer*; ten bewyze datmen 't
 nam in de betekenis van *Dominus*. En zo staat daar ook
Heren (voor *bere*) †. 730. 't Is voor veelen wat lastig, dat
 Melis *beer* of *bere* gebruikt, zo wel in de betekenis van *Leger*
 en van *Vloot*, als van eenen *Persoon*. Maar hier is de mis-
 tastig wat dommelyk, om de tegenstelling van *bi allene*, en een
beer algemene.

†. 749 an Dubelant) de Andd. kwaalijk in *Duvelant*.

†. 754 hem volgheden) gelijk Varkens en Schaapen ge-
 woon

JAN de
Twee-
de.

- 755 **Uten scepe alghemene**
 Dat volc groet en clene.
 Hier of quam een wederstoet /
 De den Grave was te groet:
 Want dieſ niet was ghewaghen /
 760 Noch oec ober een ghedraghen /
 Doe men uter pozten ſciet.
 De een en woude den anderen niet
 Taten gaen / hine ginghe mede.
 Dus ghesiede albaer ter ſtede /
 765 Dat harde clene was voz acht.
 Dus bleben ſi daer al toter nacht /
 En ten quaetſten dat ſi mochten.
 De vianden hem doe bedochten /
 En quamen onder den roet ghegaen /
 770 Daer ſi de onſe ſaghen ſtaen

Onſe
 woon zijn. als 'er een buiten boort valt, ſpringenze altemaal
 naar.

†. 757 **een weder stoet**) in **C** / en, daaruit, in de Eerſte
 Uitg. leeft men kwaalijk, *een weder ſtont*: daar, 't echter ver-
 klaard wordt *wederſtoet*. Alk. heet het wijsſelijk veranderd
 in *wederſtoet*. 't Is belachlijk, zo als deeze twee vaarzen ge-
 leezen worden in **B**.

*Hier of quam een vader stout
 Die den Grave wart te gout.*

die dat ſchreef, zal niet licht om een Rijnwoord verlegen
 geweest zijn.

†. 765 **Dat harde clene was voz acht**) dat is, *dat weinig
 voorzien was*, of, daarmen te vooren geen *acht* op gegeven
 halr. Van ouds was *achten* ook *roeken*; en *achte* en *roek* het
 zelfde. Hiervan ook noch by ons het zelfde, *achteloos* en *roe-
 kelos*. Den zulken bejegt veel daar zy niet om gedacht
 hadden.

†. 769 **onder den roet**) de *Andd. onder den roec*. en dat is
 volgens Alk. *onder de wind*. 't Is zeker, dat *onder den roet*
 hier niet anders betekene dan **VI. 703 onder de rote**, dat is,
in

- Onbozzen / en strebense an.
 Doe wiert daer bluchtich menich man /
 Doe mense sloech op dat hoeft
 Van achter. Sine haddens niet gheloest /
 775 Sine hadden met hem daer gheloesen
 Diese sloeghen. Recht met desen
 Wort dat here bluchtich al.
 Doe wort daer een groet ghescal
 Van den ghenen de Letwe riepen ;
 780 Daer Graben lude int water liepen
 Toten scepen : en het ginc bloet.
 Menich hadde quaden spoet
 Doert te comene doz den sifte.
 Daer wart menich iamerlike
 785 Doet gheslegghen sonder were.
 Ic wane / noyt man so sconen here

So
in den hoop. Het onderscheid van geslachte tusschen *den roet*
en de rote, is lichtelijk goed te maaken. zo lees ik in 't
 Fransch *le pré* en *la pré* : en zulks in twee regels, die wy
 aangehaald hebben by IX. 348. Anders is *de rote* wel meest
 in gebruik geweest. Boven VI. 46.

Quam si over tere roten.
rote an rote, dat is, by hoopen, leezenwe X. 327. Ferguen
 f. 2 d. *Hi stont en sweette als een das,*
Tes die rote leden was,
 Maerlant Evang. c. 129. f. 138 d.
Buten bleef die andre rote.

†. 779 de Letwe riepen) de Vlamingen

†. 781 en het ginc bloet) het water wies, of het was hoog
 water. In de Andd. is dit bedorven, *inder vloet*: en Alk.
 bederft het noch eens, als hy *vloet* verklaart door *vloot*. Maar
 ik denk niet, dat hy *Vloot*, in de betekenis van *Scheepsvloot*,
 ergens by onzen Dichter, of eenigen der Tijdgenooten, ge-
 leezen hebbe. Evenwel hadt hy 't geleezen in zynen MS
 Kakolijn †. 117.

Mitte baxen ende vLOOTEN.

JAN de
Twee-
de.

So sere sciere sacht onbaen.
Daer bleef menich man ghebaen /
En menich verflaghen en verbronken /
790 En inde Goude daer versonken.
De Bisscop en conſ niet ontgaen /
Hine bleef aldaer ghebaen.

Het Willam ontquam van daer /
Al doghede hi groten vaer /
795 Dat gheen cleen wonder seuen.
Dan alden here wasser gheen /
Hine woude wel / ter selver willen /
Hebben ghesijn over dusent milen /
Hadde dat moghen wesen.

800 So sere barentreert waren si van desen.
Ghi moghet wel ter waerheit weten ;
Hadde dat vole al stille gheseten
Op den dike al sonder were ;
Sine hadden in enen daghe dat here

805 Diet

†. 787 sacht onbaen) Al heeft, *was ondordaan.*

†. 791 De Bisscop) dit en 't volgende vaars is 'er in B en M
maar een. Integendeel volgen daar 41 anderen, die niet waar-
dig zijn dat wy 'er ons eenen oogenblik by zouden ophouden.

†. 801 Ghi moghet) en hoe deeze zes regels, †. 801-
806, hier te pas komen, weet ik niet. Het volk moest niet
stil gezeten hebben *op den dijk*; maar *te sbeep* gebleeven zijn.
Tusschen †. 800 en 807 is een goed en natuurlijk verband.

†. 805 met liebet lade) zo ook III. 1282 en IX. 626.
maar IX. 1243 *bi liever lade.* en zo vind ik 't verscheiden
maalen in Walewein. als f. 53 b.

Gheseten bi siere amie

Up die fonteine bi liever laden.

enz. 't Schijnt niet veel te verschillen van *al scoenkinne*, in dat
zelfde Werk f. 34 b.

Ter porte waert gbingen si mettien
Al scoenkinne onder hem beden.

waar.

- 805 Niet gheseyghen met liever lade/
 Wi hadden sijz ghehadt goede stade.
 De mochte ontcomen/ hi ontquam.
 Des anderdaghes men raet nam/
 Dat men de luden olof gaf/
 810 De meer bloen dan den dras.
 Hadden si ghelopen opder eerden/
 Si hadden gheroomen/ oft waren peerden.
 Haerlijc en beide anders niet:
 So leide waer hem daer ghesiet.
 815 Gfolt boer al sijner straten/
 En hebet den ionghen Grave ghelaten
 In de poert bliiben allene
 Met sinen ghesinde/ dat waer clene.
 Maer de poztersz alghemene
 820 Stondens hem bi met herten reue;
 Entie/ boz sinen wille/ waren
 Ghesceiden vanden Vlaemschen scaren/

LAN. de
 Twee.
 de.

Daer

waaromze ook te saamen gevoegd worden f. 35 b.

*Hi ruste hem, en volghede mede
 Al scoenkine bi liver lade.*

†. 813 Haerlijc en beide anders niet) voor Haerlijc —
 anders, lees ik in **D** Deen — den andren. en in **H** Haer-
 lijc — den andren. Strickerus VIII. 4.

Niemand des anderen paite.

dat is, beide. MS by Butkens Preuv. p. 108.

Soe quam sin broeder beer Godewdert

En som die Ridder in sine vaert,

Deene vore en dander na:

Die vore mochte, als ic versta,

Hine beide des achters niet.

Wegens haerlijc, zie by IV. 80.

†. 821 boz sinen wille) dat is, volgens Alk. met sijn wil.
 doch dat kan hier geen plaats hebben. 't Is wel dommelijk,
 een woordeken, een spreekwyze, die ontelbaare reizen by
 ons

JAN de
Twee-
de.

Daer hi an vant trouwe claer.
Dit gheschiede int selve iaer/
825 Des Dridaechts boert Palmdach/
Des Hollant langhe denken mach:
Entie Vlaminghe waren ghlide.
Des Saterdaechts/ te Dollen tide/
Quamen de Vlaminghe boz de port
830 Met haren scpen; en laghen boert
Cotes Woensdaghes in Paeschdaghe.
Ac want/ si hadden elene claghe/

En

onzen Dichter voorkomt, dikwils uit te leggen, en noit te leeren verstaan. Zie boven by *ƴ.* 489. enz. Melis spreekt hier van Zeeuwen, die zich gevoegd hadden by de Vlamingen, maar die zich *door*, dat is *om*, *zynen wille*, weder van de Vlamingen hadden afgescheiden. Deezen bleeven hem nu ook getrouw in de uiterste nood. *Door* voor *om* wordt by alle oude Duitsche Schryvers gevonden. maar Kakolijn wist dat zo weinig als Alkemade.

ƴ. 825 Des Dridaechts boert Palmdach) den 20 Maart; alswe juist honderd regels te vooren aantekenden. Men leest in de Vaderl. Hist. B. X. p. 161. dat dees Vrydag toen *viel op den vijftwintigsten van Lentemaand*. Buiten twijffel is der zelve Schryver misleid geworden door de Egmonder Doodlijst, aldaar p. 160. aangehaald. Maar hier gelden geen Kloosterboeken, noch Brieven, noch wat het zy, alzo wy met zekerheid weeren, dat het Paaschfeest in 1304 heeft moeten invallen op 29 Maart; en dat, by gevolge, Vrydag voor Palmdag geweest is 20 Maart: en 25 Maart, niet *Vrydag*, maar *Woensdag*.

ƴ. 828 te Dollen tide) dat is, volgens Alk. *op de middag*: maar het was, by ongeluk, *laat in den avond*. Onze Dichter spreekt hier zuiver Duitsch. *Volle tijd* is, het geen in de Kloosters enz. genoemd werdt *Compleettijd*: welk woord gy kunt vinden in onze Aantek. VL 565. in 't Latijn, *Hora Completoria*, *Hora Completa*. Want *Completa* &c. noemdemen den Dienst, met welken alle de Diensten van den dag *vervuld* en beslooten werden. zie du Cange, die het verklaart, *sub noctis initium*, dat is, *tegen den Nach*.

ƴ. 831

- En luttel duchten op de tijt.
Want si altoes / sonder respijt /
835 Crompten / ende maecten feeste.
Dat dochte mi wesen tmeeste /
Dat si / up de tijt / beghinghen.
Men sachse dansen en springhen /
En sere trompen also wale /
840 Witten Doncredaghe ten abontmale.
Daer waren Freren en Jacopine.
Ac wane / dat si clene pins

Had-

7. 831 (Cotez Woensdaghes in Paeschdaghe) dat is, tot den 1 April. Schandelijk is hier in de Andd. gebroddeld. Vooreest is de *Woensdag* daar veranderd in *Maandag*. Ten anderen, *Paeschdaghe*, in *Paeschweke*, volgens B en U: maer by Alk. in *Paesch weke*. De schrijffout, in 't Rijmwoord begaan, veroorzaakte verder, dat 'er wat by moest, om niet zonder Rijm te spreken: en daardoor zijn drie regels, 831-833, uitgedeegen tot vijf, die volgens B / luiden aldus:

Tot des Manendaghes in die Paesch weke

[Dat si en hadden ghene breke]

Ik wane si hadden clene claghe

[Opten goeden Vridaghe]

En luttel duchten optie tijt.

Doch wat men verkiest, het is altijd Broddelwerk: zie wat verder by 7. 869.

7. 837 (*beghinghen*) dit is betrekkelijk tot 7. 835. de *Vlamingen*, nu uitgelaaten van vreugd, deden niets dan *trompen en feestmaaken*. En dus *begingen*, dat is *vierden*, zy het *Paeschfeest*. zie onze Aantek. T. II. p. 263.

7. 840 (*ten abontmale*) in B / ook in C / *alte male*. maer in U *also wale*: en dat zijn juist de zelfde Rijmwoorden in het voorgaande vaars. Voorts volgen hier weder vier regels in de Andd. die in A niet gevonden worden.

7. 841 (*Freren*) zo lees ik in B. maar kwaalijk in A *fieren*; in U *frieren*. *Frer-mineur* vindtmen by Kiliaan in *Peregrinis*; dat is *Minderbroeder of Franciskaan*. Deezen droegen inzonder-

Yan de
Twee-
de.

- Hadden vanden dienste onſ Heren/
En in caſtien en in leren.
845 En waest oec dat ſi ſonghen ho/
Het waren Propheten pseudo:
In Dietsche plegghet menſe te heten/
Dat ſi ſijn valsche Propheten:
Want ſi berkeerden de liede.
850 Waſt om breeuſcap/ of woer miebe/
Dat ſi de waerheit al berſwegghen?
Beghebene lude ſoudens niet plegghen.
Si ſouden al de waerheit ſegghen/
En trechte woer den ogghen legghen/

855 En

derheid den naam van *Freren*, dien Buchananus niet alleen wel uitdrukte door *Fratres*, maar zeer krachtig door *Fratres Frater-rimi*. en verſtaa deezen onder *Freren*. Maerlant f. 123 b. van de Apoſtelen:

*Marcus boric gewaghen,
Dat ſi ſolen moeſten draghen
Alſe die Freren doen al nu.*

De *Jacopine* zijn *Dominikaanen*; anders ook *Predikbeeren* genoemd. Deeze *Sprinkhaanen*, die wel haast den aardbodem overdekten, vertoonden zich allereerst in 't begin der Der-tiende Eeuwe, enz.

†. 845 *ho*) dat is *boog*: en niet *bo man bo*, gelijk *Alk. zong*. Hoorde menze met luider keele zingen, het was om de werreld te bedriegen. *Beneden X. 373.*

*Entie te voren ſonghen hoghe
De liepen de tranen nu int oghe.*

†. 846 *pseudo*) wat dit zy word hier zelfs verklaard. De letteren *p/* zijn voor eenigen bezwaarlijk uit te ſpreken. Ik heb iemand gekend, die zeer wel beſpraakt was, en echter geen *eklips* kon zeggen; altijd *ekliſp*, even gelijk *pseudo* hier in *B* veranderd is in *speudo*. maar in *A* noch ſlimmer in *profendo*. Van *EKLISP* voor *eklips* zoumen het woord *lippen* niet onvoegelijk kunnen afleiden.

†. 852 *Beghebene lude*) dat zijn, volgens *Seb. geſchikte*:
vol-

- 855 En sonderlinghe op de tijt.
 Laetsijt doer vrienſcap of doer nijt /
 So ſijn ſi harde buten here /
 En mi dinket dat ſi haer lere
 Al berkeren in loſen doene.
- 860 Mi wonder / dat ſi ſijn ſo coene.
 Gherne wiſtic / mochtet mi gheſciem /
 Hoe menighen man / en wien /
 Si monegheden in Paechdaghe /
 De met weende en met claghe
- 865 Sine biechte hadde ghedaen.
 Dat ſoudic wel gherne verſtaen.

JAN de
 Twee-
 de.

Daer

volgens Alk. *begaafde*, *geſcbikte* luiden. Doch het zijn, in de taale van Melis en andere ouden, *Kloosterlingen*, *Moniken* of *Nonnen*. Wy ſpreken 'er breeder van X. 1097. Zie ook 't ſlot der volgende Aantek.

†. 863 monegheden) de Andd. *monichden*. 't welk Alk. verklaart *vermaanden*, *baar ſonden kwijſcbolden*. Maar *menigen* komt niet van *monere*, dat is *vermaanen*. Het is verkort en verbaſterd van *communicare*. Zo hadt Seb. het reeds verklaard, *bi ben communicate*. Kiliaan: **MONIGHEN** is *Muynigben*, *communicare*. *Walewein* f. 23 b.

Hi nam aerde, daer bi ſtoet,
 Onder zinen rechtren voet,
 En ſeide: Nu gaept in Gods name,
 Ic moneghe jou. dat moete bequame
 Gode zijn, en zire Moeder mede!
 Dus ſtaerf bi daer ter zelve ſtede.

en by herbaalinge van 't zelfde geval f. 46 c.

So dat mijn beer *Walewein*
 Doot ſlouch den fellen vilein:
 Maer bi biechtene oec eer,
 En muenichdene, dats meer,
 Metter aerde ———

met aarde, omdat 'er niet anders byder hand was, dat voor een *boſtie* konde dienen. In 't *MS* genoemd *Jesus Collacien*. *Coll. XXVIII*. f. 42 b. *die Siele wort alſoe dicke gheestelt ghe-*

JAN de
Twee-
de.

- Daer ne was gheen so coene waert/
 De si trecht hadden ghespaert/
 En hadde hem beiden doen verstaen/
 870 Dat enich hadde ontfaen
 Onsen Here/ ten selven tide.
 Des moghen si woerden onblide/
 Dat si dus sterken de ghevechte
 Iegghen redene en iegghen rechte/
 875 Dat si met recht ontraden souden
 Bede den ionghen enten ouden.
 Nu moghedu horen en verstaen/
 Hoet in Hollant is vergaen/
 Na dat ghesiede dese plaghe.
 880 Des Woensdaechs inde Paeschdaghe/
 Doeren de Vlaminghe te Hollant waert.
 Wat hem ghesiede inde vaert/

Ma

ghemoenicht, enz. Mat. der Sonden f. 24 a. *begbeerde si ghemonighet te werden mit den lichaem ons Heren, dat si ontfenc.* Onder den inboedel van de Oude Kerk te Delf was een cleyn arck daer men op Hoochbryden mede municht. zie van Rijn op de Oudh. van Delfland p. 63. Een ander woord is *monchen*, of *moenchen*, in der Sachsen Spiegel B. I. Art. 25. *monchet man aber ein kind*, dat is letterlijk, *monikt men een kind*: zaakelijk, *steektmen een Kind in een Klooster*. Dit komt van 't Latijnsche *monachari*, 't welk daar dikwils voorkomt, en eigenlijk betekent *monik maaken*; maar in 't Sax. dikwils wordt uitgedrukt door *begeben*.

†. 869 *hem beiden*) in *U bem bede*. doch in *E* meen ik dat niet staat *bede*, maar *liede*. immers in *B* lees ik duidelijk *bem luden*. Ik versta hier noch 't een noch 't ander, ja byna niets van deeze vijf regels, 867-871. En nu alles nader overweegende, besluit ik weder, dat deeze Uitweiding over 't onbetaamelijk gedrag der Vlaamsche geestelyken, die ik lang onderfeld heb echt en van Melis te zijn, zulks geenszins is. Nu verwerp ik dien brok, die op zich zelve niets ter zaake doet; en vertrouw, dat Melis, aanstonds na †. 831, voortging

- Moghedi verstaen / wildijt horen.
 Het Ghe sende boden horen
 885 In den lande harentaer
 Cote al den luden / wie dat waer :
 - Diene ontfinghen ober Here /
 Hine beswoer hem nemmermere :
 Waer oec yement / de anders dochte /
 890 Hi souden crenken waer hi mochte.
 Dus onboet hi in dat lant /
 En hoer liggen alte hant
 In de Wivdele hoer Gherblijet.
 Al Dozthollant conde niet
 895 Dat ghebinden te wederstaen.
 Het dede zulk / na minen waen /
 Het Ghen hoetscap te dien male /
 Doer sinen wille herde wale /

Dra

ging met v. 879 en 881, aldus:

Totes Woensdagbes in Paeschdagbe.

Na dat ghejiede dese plagbe

Voeren de Vlamingbe te Hollant waert.

En deeze verbetering behaagt my te meer, omdat de verstrooi-
de vaarzen onzes Dichters, dus weder vereenigd zijnde, het
verhaal der zaaken in veel beter orden en saamenhang opgee-
ven; en ik, daartoe, niet noodig gehad hebbe, eene enkele
letter te veranderen.

v. 888 *Hine beswoer hem nemmermere*) *Fragm. de bello*
K. M. v. 374.

Thaz wir u niemer ne gefwiken

Noch nebeiner not ontwiken.

daar Scherzius *gefwiken* kwaalijk nam voor *bedriegen*. zie
boven by V. 452.

v. 895 *Dat ghebinden*) zo hebben de *Andd.* In *A* lees
ik, *Raet te ghevene*: hier, in alle opzigten, kwaalijk.

v. 896 *Het dede zulk*) dat is, *zulk deedt*: zie boven by
III. 69.

III. DEEL.

K

v. 899

JAN de
Twee-
de.

- Draghedmenſ / dieſſ miſſaken ſoude /
 900 Al ſijn nochtanne ſijn de ſcoude /
 En dient leet waſ doet waſ leden.
 Alden ſiet opden dach van heben /
 Hoe een man hem verſinnet /
 Eer hi hem ſelven wel bekinnet :
 905 Als heben raet hi wel daer toe ;
 En eer dan comet moꝝghen vroe
 Ez hi ander ſinſ bedacht /
 En halt der ieghen met al ſiere cracht.
 Duſ ghebielt alſt wesen ſoude.
 910 Het ginc in hant / ionc en oude ;
 Bede poꝝten ende lant
 Ghinghen in haer Ghien hant /
 En ontſinghen ober Here /
 En ſwoeren hem hulde / dat waſ mere /
 915 En gaben ghifele but elker ſtede /
 Weide Delf en Leiden mede.
 In al dat lant toten Houte.
 De waſ ſo coene noch ſo ſtoute /

De
 * 899 Draghedmenſ / dieſſ miſſaken ſoude) ik giſte ,
 dat dit zeggen wilde, *die bet, als men 't bem vraagde, ontken-
 nen zoude.* Maar Alk. verklaart het, *wie is 'er, die 't ont-
 kennen kan?* Verder heb ik van dit vaars niet te zeggen, dan
 dat ik 't ontleend heb uit de Andd. want in *A* ontbreekt dit,
 of een ander. Ook wil ik geen borg blyven dat hier alles
 echt is. Maar de volgende zeven regels, 902-908, ſchar ik
 ten eenenmaale verwerpelijk.

* 922 tonberne) *te ontbeeren.* die zulks niet doen, dat
 voorbeeld niet volgen wilden, zochten hunne vryheid elders.

* 923 in hant) kwaalijk in *A in Hollant.* kwaalijk ook
woude en voer, voor wouden en voeren.

* 925 en zulk Noert) miſſchien hadt Melis geſchreeven:
Zulc voer Oeſt, en zulc voer Noert,
En zulc te Dordrecht inde poert.

* 929 Het trac in / ten ſelven tibe) uit de Andd. behal-
 ve

- De doſte ſegghe andersz tet
- 920 Van: Lieve Here / dat ghi ghebiet
Willelmi doen herde gherne.
Maer ſi / dient wel ſtont tonberne /
En niet wouden gaen in hant /
De boeren wech en rumeden tlaant.
- 925 Sulc boer Deſt / en zulc Noert /
En ſulc boer te Doztrecht inde poert /
Sulc te Haerlem in Heenmaerlant /
Alſt hem waſt beſt becant.
Het trac in / ten zelven tide /
- 930 De Hertoghe Jan / an dander zide /
Te Waelwijc op dat bene.
De banden lande breiſchen tgene /
En trecten teghen up de were.
De Hertoghe brocht een groet here.
- 935 Suuthollant waſt al beſeten /
Dat ſi niet conden ghetweten /
Waer menſe eerst ſoekten ſoude.
Het ſceen of hem elc woren woude.

Duſt
ve dat daar Oec geleezen wordt voor Her. 't Is beide goed.
Maar in A wordt het geheele vaars aldus geleezen,
Het tracb inden zelven tiden.

†. 930 De Hertoghe Jan) die 'er niet veel eere mede
inleide. Zo ſpreekt 'er de Brabantsche Butkens van L. IV.
p. 356. *Noſtre Duc ſelon les convenances traittes devoit auſſi
s'armer, mais il ne ſceut etre ſi toſt en equipage, parce que
plusieurs de ſes ſubiects jugeoient cette guerre mal fondee, com-
me n'eſtant pour le bien de l'eſtat, ou pour vengeance de quel-
que injure ou outrage ſoffert, mais ſimplement procuree a la
contemplation du Flaman: Et parainſi quelques principaux
Seigneurs remonſtrerenent au Duc, que l'Homage de Zuyt-
Hollande, qu'il pretendoit lui eſtre deu, avoit eſte abſolument
quiltte au Comte Florent d'Hollande par le Duc Jean ſon Pere,
&c.* Wy hebben dit ſtuk breeder behandeld by II. 1359.

†. 933 trecten teghen) de Andd. traken daer iegben.

JAN de
Twee-
de.

- Duſ ghebielt/ dat ſi te zamen
 940 Al te gader niet en quamen/
 Duſ bleef elk tote ſiere ſtede.
 De Hertoghe en hilt ghenen wrede/
 Hine wilde trecken rechte boert
 C. Sinte Gherden berghe in de poert;
 945 En trac boert met ſinen here.
 Cſolt ſette hem ter were/
 Al waſ haer lude niet vele.
 Men ſoude daer inden ſpele
 Wonder groet hebben vernomen/
 950 Waert niet alſo toe ghecomen/
 Dattie verradre van den lande
 Niet ontfaghen de grote ſcande/
 Sine deden alſ ſi dochten/
 Daer ſi groten mort an wrochten;
 955 Want

†. 939 Duſ ghebielt) de Zuidhollanders bleeven daar zy waaren, alſof elk in ſtaat geweest waar zijn eigen te beſchermen; in de plaats van zich te vereenigen, om den vyand het hoofd te kunnen bieden. Dus was 't niet vreemd, dat de eerſten, die den Hertog tegenſtonden, verſlagen wierden. Doch zie †. 933.

†. 951 verradre van den lande) al weer *Landverraaders!* En wat voerden deezen toch uit? Zy weezen den Brabanteren de paden †. 955. waarlangs die, hun leger verdeeld hebbende, de Hollanders, die zich niet vereenigd hadden, omſingelden, en 'er eenigen doodfloegen. En dus waaren die verraders oorzaak, dat daar niet een *wonder groot* gebeurd is, †. 949. En waarin zou dat wonder beſtaan hebben? of zouden die *luden niet vele* †. 947, het *groot bere* des Hertogs †. 934, geſlagen en op de vlucht gedreeven hebben? 't Vliegt hoog, datmen weet te vertellen van *wonderen*, die, overmids een *natuurlijk* toeval, zijn achter gebleeven. Ik ben verzekerd, dat het korte verhaal van Melis, wegens dit eerſte voordeel des Hertogs, door den Broddelaar, naar gewoonte, vermeerderd en bedorven is.

†. 955

- 955 Want hem de pabe waeren cont ;
 En ghinghen omme ter selver stont /
 En scieden there in twee siden /
 En leeddense omme ten selven tiden /
 Dat si beloken de goede liede /
- 960 Daer iamer groet aen ghesiede /
 Al blebet niet so vele doet.
 Si Gode! dat es iamer groet /
 Dat man om sine ghetrouwicheide
 Sterben moeste aldaer ter stede /
- 965 Daer hi hem sculdich es te weren.
 Maer de ghenade onse Heren
 De es hem ter zielen bi.
 Dat is de ghelobe mi.
 Dus wert verloren verhtender hant.
- 970 Doe trac hi boert in dat lant.

In

†. 955 (Want hem de pabe waeren cont) dit en de vijf volgende vaarzen geloof ik dat echt zijn, doch dat de Dichter dit zeide van de Brabanters; maar de Broddelaar zegt het van de Verraders, die hy zelf hier in het spel had gebragt. Als of 't onmogelijk waar, dat, in een Brabantsch leger, iemand te vinden zou geweest zijn, dien alle wegen, paden en toepaden, tusschen *Waalwijk* en *Geertruidenberg*, bekend waaren.

†. 961 (Al blebet niet so vele doet) evenwel geschiedde daar een groote moord, †. 954. Ik acht, dat dit vaars gevoegd is achter de voorgaanden, om te rymen op het volgende. Alle die goede lieden, die hier beloken, dat is, ingeslooten werden, waaren *niet vele* †. 947. by gevolge konden 'er niet veel dood blyven. Dees regel is geheel overtollig. En de zeven volgenden hadden wy beter konnen missen.

†. 968 (Dat is de ghelobe mi) de Andd. iets beter:
Dat is tghelove van mi.
 maar noch 't een noch 't ander is taal van Melis. Wy lezen IV. 1390. en eveneens X. 92.

JAN de
Twee-
de.

- Ande poert toten Berghje
 Nam de Hertoghe sine herberghe.
 De poerte moft hem sweren hulde/
 Beide de goede ente hulde/
 975 En gaben ghifel herde swaer.
 Nu waent de Hertoghe ober waer
 Suuthollant wel hebben algader/
 Oft hem hadde gheerft sijn vader.
 Besuder Merwebe was dorp en ghene/
 980 Sine gaben ghifel al ghemeent;
 Cote Voordrecht ande port.

En

Dat segbet mi tghelove mijn.

en IX. 1356.

Maer mi segbet tghelove mijn.

't Vaars, dat wy hier onderhanden hebben, is dan, als blijkt, gerabraakte taal, 't zymen leeze, *mi*, of *van mi*, in de plaatse van *mijn*. En zo vind ik, voor

Dat is de gbelove mi,

beter by Jan van Heelu p. 196.

Dat is die gbelove mijn.

Wy zien hieruit, dat *DE gelove*, in dien tijd, goed was. Maar by Melis is het elders niet te vinden; en zelfs hier, in **B** en **C** / veranderd in *tghelove*. 't Woord was, van ouds, zo wel Vrouwelijk als Onzydig. Profectus (een zeer taalkundig werk) B. H. c. 3. f. 51 a. *die redene DER gelove*. en f. 52 a. *tot starckingbe DER gelove*. f. 53. *want weer DIE gbelove allsen inden ondervinden, soe en weer mitzen* (met *DEN*) *gbelove niet te verdienen*. Daar hebt gy 't beide: en zo elders. *DE gbelwelt* leezenwe by onzen Dichter I. 65. in Allen. en dikwils by Maerlant, daar ik ook *DE* en *DER gewout* gevonden heb. Enz. Maar by onzen Dichter, II. 1190, leestmen volgens **A** / ook *DE biscopdoem*. Doch dat was een verzinning voor *dbisycopdoem*, in plaatse van *tbisycopdoem*. De Schryvers, of Uitschryvers, gebraikten, in zulke bewoordingen, de *d* en *t* onverfchillig. Zo was *dbeste* en *tbeste* even goed. Alleen in dit Boek VIII, heb ik in **B** aangemerkt, eens *dweder* voor *tweder*; en zevenmaal *dlant* voor *tlant*: enz. Doch in de minstbeschaafde *MSS* vindtmen zulks meest.

†. 974

En her Gue hebt dit ghehort /
 Dat al is gegaen in hant
 Besuder. Wertwede Zuuthollant /
 985 Dattie Hertoghe an hem trac /
 En ghene dinc but en star.
 Doe hoer hi te Woubrichem /
 En onboet den Hertoghe tot hem ;
 Want hi woubene spreken daer.
 990 Ic hoerde segghen wel hoer waer /
 Dat si bi naer hadden ghescouden /
 Om dat si t'ant daer delen wouden.

JAN de
Twee-
de.

Sec
 †. 974 *de goede ente bulde*) voor *goede* staat in *A grote*. Seb.
 verklaarde *dulde* eerst door *dulle was*; en dit door *kwaadwilli-*
gen. Alk. nam alleen het laatste over. Uit het eerste blijkt,
 dat Seb. *dulde* hieldt voor het Imperf. van *dullen*, *dul* zijn.

†. 979 *Besuder Wertwede*) in *A* staat, zo hier als †.
 984, *Besuder*. in de *Andd. Besuden*. Eigelijk moest het
 zijn, *Besuder Merweden*: dat is, *bezuiden der Merweden*.
 even als wy voluit leezen I. 291. *bewesten der Mafen*: en
 wederom by verkorting IX. 177. *benorder bavene*. Op de
 zelfde wyze zoude ook *besider* moeten verstaan worden *be-*
zyden der. doch dat woord kan hier niet bestaan. Melis
 spreekt van geheel Zuidholland aan de *Zuidzyde* der *Mer-*
wede; niet slechts van dat gedeelte, dat *bezyden*, of *langs*,
 de *Merwede* gelegen was.

†. 981 *ande port*) in *A* lees ik, *inde port*. maar ik volg
 hier de *Andd. Zuidholland algader tot aan* de poorten, of
tot aan de Stad van Dordrecht, gaf den Hertoge gyzelaars.
 Dat deedt de Stad Dordrecht niet.

†. 986 *En ghene dinc but en star*) en niets uitzonderde.
 Alk. verklaart, of verduistert, dit vaars, *niets bem tegenfond*.
 Hadt hy Kiliaan geraadpleegd, hy zou 'er gevonden hebben,
 dat *Wt-steken* betekende *Excipere*, uitzonderen.

†. 991 *bi naer hadden ghescouden*) voor *bi naar*, hebben
 de *Andd. daer na*. kwaalijk. en zo verklaart Alk. ook *gbe-*
scouden door *den andren bescbuldigd*.

JAN de
Twee.
de.

- Oec so heb ic daer ghehoert /
 Dat de Hertoghe seide: De poert /
 995 De staet inden groten Waert /
 De behoert herwaert:
 De Poertside bestaet mi niet.
 Men hoert dicke ende ziet /
 Dat een man dat ticht te horen
 1000 Als ghewonnen; het es verloren /
 Eer hi omme can ghesien.
 Dus ghevielt daer na dien.

Die
 * 993 daer ghehoert) lees, met de Andd. dat gbeboert.

* 997 De Poertside) lees de Noertside. By Balen, Besch. van Dordrecht p. 731 wordt dit aldus verhaald: In 't jaar 1304, omtrent half April, waren Jan Hertoge van Brabant, en Gwye Grave van Vlaanderen, verdraagen, als zy Dordrecht vermeersterden, dat als dan Hertog Jan de LANDZY, en Grave Gwye de POORT-ZY, zou ten deel hebben: enz. Maar dewijl hy dit, met veranderinge van letteren, heeft doen drukken, schijnt hy te hebben willen te kennen geeven, dat hy die aantekening, elders gevonden, alleenlijk overgenomen hadt. En dan zouze zijn Poort-zy eenigszins kunnen ondersteunen. Maar waar hy de zelve ontdekt hebbe, dat zegt hy niet. Dan, dewijl dit verhaal aanstonds volgt op eenige Uittreksels van Trezoriërs rekeningen van de jaaren 1303 en 1304, zoumen kunnen vermoeden, of hy zynen Leezers niet wel een' indruk hadt willen geeven van iets, dat hy zich gewacht heeft duidelijk te zeggen. Zo schreef hy ook p. 62. En dit Tweede deel der Stad, te weten, den Nieuwen-dijk, in tegenstelling van den Ouden, genoemd in Schepenen Brieven 1363. &c. en de POORTZY, ook genoemd de Hoog- of Voor-straat, enz. Waarop ik eenvoudig aanmerke, dat dit zaakelijk ontleend is uit Beverwijk p. 119. doch daarmen NOORTSY, en niet POORTSY, zal vinden. Voeg hierby Oudenhoven in zijn Zuidholland p. 47. Dit Nieuwe deel van de Stadt, bestaende nu uyt de Voor-straat, van het Groot Hooft af, tot achter de Groote Kerck in de lenghte, ende van de Oude tot de Nieuwe-baven in de breete [is] genoemd de NOORT-ZY. Dit vergroote deel is gevoegt en vast gemaakt aen het oude deel, geseyt de LANDT-ZY. Waaruit
 na-

Die den Hertoghe dat toe brochte /
 Hoe misseliken dat hi dochte!
 1005 Hadde hi niet het verstaen /
 Hoe verre dattie palen gaen
 Van den Groten Weerde / dan ic doe /
 Dat ne had hi niet ghebrocht dus toe.
 Dus wilden si Dozbrecht delen daer:
 1010 En sine quamen noit so naer
 Dat si ter Merweben dozsten landen /
 Sine mostent rumen te haren scanden.

JAN de
 Twee-
 de.

Dat nader blijkt de tegenstelling tusschen *Landzyde* en *Noordzyde*, die men ook *Waterzyde* zou kunnen noemen; maar *Poortzyde* is niets, zie Balen p. 65. Melis sprak van de *Noordzyde van Holland* (of van de *Merwede*) en niet van *Dordrecht*.

†. 1003 Die den Hertoghe) deeze twee regels hebben geen verband met de naastvoorgaanden: en de vier volgenden zijn zo misselijk gedacht, datze niet kunnen van onzen Dichter geschreeven zijn. Tweemaal hadt hy *Zuidholland* reeds bepaald bezuiden de *Merwede*. En nu vertelt hy ons, dat hy niet wist, hoe verre de paalen van den *Grooten Waard*, dat is van *Zuidholland*, gingen. Ik verwerp dan deeze zes regels, 1003-8, als hier gansch niet behoorende.

†. 1009 Dus wilden si Dozbrecht delen daer) het Verdeelen van Dordrecht houde ik voor een' Droom *Gemeenschap* van ééne Stad tusschen twee Mogendheden is bekend; maar geen *Verdeeling*, waardoor, naamelijk, het eene deel door de eene, het andere door de andere, in vollen eigendom zoude bezeten worden. Die een weinig denkt op de gevolgen, zal my dit, geloof ik, lichtelijk toestaan. Maar, zal mischien iemand zeggen, Melis herhaalt het beneden, †. 1245, allerduidelijkst in deeze regels:

En bine woude niet meer kiven,
 Noch DELEN de porte van DORDRECHT,
 An welker siden bi badde recbt.

Doch ik heb hierop niets teantwoorden, dan het weinige, dat ik voorlang, ik zeg, lang eer ik dit tegenwoordige gedacht of geschreeven had, gedaan heb. zie het hieronder by †. 1253. Naamelijk, dat die regels, en noch zeven anderen al-

JAN de
Twee-
de.

- Dat huns was beset so waer:
 En men hielt ten zelveu male
 1015 Met deen van Dordrecht de goede beste/
 Graben behoef/ tinen besten.
 Si pijnben om Graben brouen.
 De here vander Lebe was comen
 In den lande van Westwaert/
 1020 En bernde en sloech metter vaert
 Graben vriende/ en vincte mede.
 Dus was Hollant/ telker stede/
 Belegghen/ ende seer ondaen.
 En het Gue lach sonder waen
 1025 Anden Dam tote Abblaes/
 En en prijsde niet een aes
 Zijn ghelwin/ hinc hadde mede
 Clant van Utrecht entie Stede.

Die

daar, niet zijn van Melis. Wat zullen wy dan hier maaken van 1009? Is dat ook niet van Melis? Ja: maar bedorven. Twee bedenkingen, ter verbeteringe, zijn my ingeschooten. De eerste was, of men, voor *delen*, niet behoorde te leezen, *winnen*:

Dus wilden si Dordrecht WINNEN daer.

waartoe de twee aanstonds volgenden eenige aanleiding geeven. Doch die bedenking verviel, zo ras ik begreep, dat dan Guy den Hertog zou hebben willen helpen om Dordrecht te winnen. Maar elk plukte hier voor zich zelve; en Guy hadt zijn hoofd zo vol eigen ontwerpen, dat hy, by het toen genoemde Noordholland, niet minders wilde voegen dan het ganfche Land van Utrecht 1028. Voeg 'er by 1012.

Sine mosten't rumen te baren scanden.

Wat moesten zy *ruimen*? Daar gaat niets voor, waartoe dit gebragt kan worden, dan *Dordrecht*; en dan zou Melis tegen de waarheid geschreeven hebben. Zy zijn niet geweest in *Dordrecht*, en konden het by gevolg niet *ruimen*. Maar zy waaren beide in *Holland*, en dat hebben zy beide met *schande moeten ruimen*; te weeten elk zijn DEEL, de Hertog Zuid-, de Vlaming Noord-Holland. Het wijft dan zich zelf, en is nu wat meer dan eene bedenking, dat men hier moet leezen,

Dus

- Die grote bafcheit vander Stat
- 1030 Bescrebe men niet in al dit blat.
 De Biffcop hadde verfoent te horen
 Heren Lambrecht den Vriese / als hi horen /
 En heren Jacob onderkinghe
 Van Lichtenberch / van alre dinghe.
- 1035 Dat fceen ene vrienfchap wesen.
 Mst verkeerde dus in desen /
 Dattie Biffcop was ghebaen /
 Ghinghen fi houwen en flaen /
 Het Lambrecht met fiere pertien /
 En floeghen / hoer ic lien /
 Heren Jacob / en een deel fiere maghen ;
 Des de vriende dreeven claghe.
 Dus gheviel / als ic menue.
 En Ghifchrecht is op Velfteine /

JAN de
 Twee-
 de.

1045 Dat
 Dus wilden fi HOLLANT delen daer.
 of, zo gy liever wilt, tLant delen. want zo fprak onze
 Dichter zelf §. 992.

Om-dat fi T-LANT daer DELEN wouden.
 waarna ik niets meer te zeggen heb.

§. 1026 En en prijsde) uit de Andd. In **A** staat En pijn-
 de. Even te vooren, §. 1017, daarmen in **A** zeer wel leeft,
 Si pijnden, dat is, werkten, yverden, leefstmen zeer kwaal-
 lijk in **A** Si peynsden: in **B** En peinsde. Zo licht fchreef-
 men het eene woord voor 't andere. Prijsde is hier, fchat-
 te, astimabat; en niet laudabat. zie Kiliaan.

§. 1032 Lambrecht den Vriese) Alk. zegt hier, dat
 Buchel op Heda [p. 232] deezen Heer Lambrecht noemde
 de Vrese. 't Was Biffchop Guy, die hem zo noemde, in
 de Uitspraake van 't jaar 1310, waarby die hem en eenige
 anderen eeuwiglijk de Stad ontzeide. Wegens deeze Utrecht-
 fche onlusten kanmen daar goed bericht vinden. Alk. wift niet,
 dat de Vriezen van ouds ook dikwils Vresen genoemd zijn.

§. 1038 houwen) zo ook in **A**. maar in **B** kerven.

§. 1047

JAN de
Twec-
de.

- 1045 Dat sine hadde ghetweest te woren.
Hoe dat hijt hadde verloren/
Hebdi ghehoert segghen wale.
Dus waest verloren alte male
Dat den Bisscop toe behoerde;
1050 Souder Zweber van Montfordre/
Esi van Driane haer Subrecht/
Entie hem toe behoerden echt/
Van Sulen esi van Bosinchem/
Entie ghene de waren met hem/
1055 Bleven houdende hare besten/
Coter tijt dat quam ten besten.
Wdus heb icht verstaen.
En het Ghye de boer zaen
Metter vaert inde Stat;
1060 Diene ontfinghen doe op dat/
Datmen den Bisscop doden soude;
En men dan core also houde
Willam van Guleke/ sinen Nebe.
Si wouden dat hi Bisscop blebe.
1065 So mocht alden lande vromen.
Hier binnen est also comen/
Dat her Witte mag ghevaren
Dut Sirix met cleenre scaren.

Adet

†. 1047 Hebdt ghehoert segghen) wy hebben 't geleezen in het Zesde Boek. Wegens de uitdrukking, *geboord zeggen*, zie wat wy gezeid hebben by II. 28.

†. 1055 Bleven houdende) de Andd. *Bleven bouden*. Wy lazen II. 112.

*En si bleef houdende vort an
Die Graefscap van Hollant.*
en zo lees ik daar ook in de Andd.

†. 1063 van Guleke) in II van Gulike. in B van Gulke. Dit laatste was, in de uitspraake, van ouds gemeen. By
J. van

- Met enen scepe / en niet mee /
 1070 Doer hi buten bider zee /
 En quam an hi Sautboerde.
 Daer vernam hi ende hoerde /
 Dat Hollant waer al verloren ;
 En ment Haerlem leide te boren /
 1075 En den luden in Kenemaerlant /
 Of si gaen wilden in hant /
 En het Gnen tlant op gheben.
 De ghene / de dit hadde bedreven /
 Waer noch inden lande daer.
 1080 Dit verstont hi wel bozwaer.
 Hi dede vraghen / hoet daer stonde /
 En of men iet ghetweten conde /
 Van wien men wilde houden tlant ?
 Men antwoorde hem te hant :
 1085 GsGraben behoef eest noch ggehouden.
 Dang niet hi menich mans scouden /
 Dat niet up ghegheben en es /
 De hem hebet ghepijnt des ;
 En noch est bleven achter /
 1090 Seide men hem. Dat waer lachter /
 Sprac hi : soudenmen in deser moet /
 Sonder slach en sonder stoet /

JAN de
Twee-
de

Clant

J. van Heelu p. 70. lees ik ook, van Gulke: elders, van Guulke.

†. 1075 (En den luden) in *A En bem luden.* kwaalijk. Kwaalijk ook zijn in *B* dit en het volgende vaars van plaats verwisseld.

†. 1078 (de dit hadde bedreven) die deezen voorslag aan Haarlem gedaan hadt.

†. 1092 (sonder slach en sonder stoet) deese spreekwyze was by de Ouden zo gemeen als by ons. X. 323.

Datmen ju menigben vangen sach

Son.

JAN de
Twee-
de.

- Clant up gheben? dat waer scande
 Bede den luden enten lande.
 1095 Het wort ghekeert / heb ic raet /
 Datte dinc niet boert en gaet:
 Want het waer lachter en onwitte.
 Wie sijn dan? Ic hete Witte /
 En was Graben Florens kint;
 1100 En her Willem heeft mi ghesint
 Whier van Sirix /
 I te troestene. wat wilst mee?
 Dat volc was wilde utermaten /
 En hen wiste hem hoe ghelaten /
 1105 En onbodont inde pert.

214

Sonder stoot en sonder slach.

Walewein f. 2 c.

Hier moet ic steruen dor die noot

Sonder slach en sonder stoot.

Oud MS by Buckens, Pr. p. 222.

Want sonder slach en sonder stoot

Bleuen daer veel Heeren doot.

Jan van Heelu p. 236.

alsoe bleef bi doot

Sonder slach en sonder stoot.

op eene andere wyze p. 97.

— op die vaert bleuen doot

Sonder slach en sonder steke.

steeken betekende van ouds *stooten*. zie by I. 1145. *Dood blyuen zonder slag of stoot* schijnt verklaringe uoodig te hebben. Gy kuntze gereedelijk vinden hierboven v. 785. daar Melis zegt:

Doet gheslegben zonder were.

dat juist het zelfde is.

v. 1096 *dinc*) het geen met den Vlaming reeds *besproken* was. Zie by I. 304. en II. 495. zie ook hieronder v. 1137.

v. 1097 *onwitte*) dat is *onrecht, onwettig*. In de Andd. bedorven, *B onnitte, M onnutte*. 't Is het zelfde woord, dat Kiliaan schreef *on-wette, on-wet*, en vertaalde *res illegitima*. want *wit* is *wet*. In *witachtigen Hurwelyke*, *zei-*
de-

Als men te Haerlem hebet ghehoert/
Entie waerheit heeft vernomen/
Dat her Witte daer es comen/
Diept al but dat lopen mach.

JAN de
Twee.
Ge.

1110 En was op enen Zonnendach.
Tfalc ghinc al but te stride/
Dene hiden anderen/ zide an zide:
Anden dunen liepen si teghen/
Recht alse lude plegghen/

1115 De haren Here willen sien/
En hieten willecome. Mettien
Doer hi te Haerlem inde stede/
En tfalc toghede ghetrauwichebe.

Doe

demen van ouds: en ook daarvoor veel korter, *inder wit*. Saamenfpr. f. 82 a. *die gbene die lichaemlic oncuuechs* [onkuifsch] *sijn, en doch niet en sijn inder beiliger wit*. dat is, gelijk daar volgt, *inder beiliger echten*. En f. 125 b. *alle die gbene die niet inder wit en sijn*. enz. De Vertaaler van Bartol. Eng. XV. 68. f. 252 c. *si bielden hoer ewe ende witte vast*. en XVII. 3. f. 291 c. *want die beylige Schrift en wil baer onder die witte niet werpen, of onder die ewe, noch en wil van niemant geregiert wesen*. Cl. Willemsz. B. III. c. 1.

Want si en bouden ewe noch wet.

ewe en wit zijn 't zelve. MS. 1431. Actor. XVIII. 15. *van den dyngben die uwer ewen aengaen*. Mat. der Sonden f. 29. a. *bi der ewe ghebot*. f. 36 b. *die ewe des rechtens*. Sp. der Moniken c. 27. *een ewe des levens ende der zeden*. Profectus II. 87. f. 144. *inder oelder ewe*. Cl. Willemsz B. IV. c. 9.

Het heeft oec inder ouder ee

Veel gbeueest, en hiden mee.

en zijn die woorden daar gemeen, voor, *in oude tyden*. En hiervan noch onder ons *ouwerwetich*. Actor. V. 34. *Gamaliel, een leerre der ee, ende een eerfaem man voer alle den volke*. Hiervan ook *Eesetter* voor *Wetgeueer*, Jac. IV. 12.

*. 1104 En hen wiste hem) *ben is bet en*. in B lees ik,
En wisten niet. in D Ende wisten bem niet.

*. 1110 Zonnendach) ik gisse, 26 April.

*. 1119

JAN de
Twee-
de

- Doe hi roende sine briebe/
 1120 Wortten luden also liebe:
 Sine wisten in wat ghelate wesen/
 So blide waren si van desen/
 Dat Heer Witte comen was.
 Doe mozde men te rade was/
 1125 Dat hi stille en oberluut
 Sine briebe sende but/
 In allen steden/ an allen lieben/
 En bede hem daer mede bedieden/
 Dat hi in den lande ware/
 1130 En hi stille en openbare
 Woude de saken onderstaen/
 Wouden sijt met hem anegaen.
 Doer middach was dit bescreven/
 En tsanderdaghes waest bedreven/
 1135 Dat alde pozten screven so/
 Dat si sijng waren bro;
 En wat batter ware ghestworen/
 Dat algader ware verloren.

Si

†. 1119 toende) zo ook in B. en dierhalve kwaalijk in II togbede, uit den voorgaanden regel.

†. 1120 Wortten) dat is, *wordt den*.

†. 1128 haer mede bedieden) dit is een merkelyke verbetering. In de Andd. *dat men bedieden*: waarin noch slot noch zin is. hoewel in C/ *dat dat*.

†. 1137 batter ware ghestworen) de Trouw, aan den Vlaming gezworeen, werdt nu weder afgezworeen.

†. 1143 Dat te Delf) dat is, *Dat 't te Delf*.

†. 1150 in Dozbrecht) zeer kwaalijk leefsten hier in A in Middelborch. Kwaalijk ook, in de Rijnwoorden, *Pitte* en *nitte*. dit laatste is geen woord; en *Pitte*, voor *Putte*, is een misbruik. In den Legger van 't Kapittel te Geervliet, door

- Si woubent met hem abonturen /
 1140 So wat datz hem mochte gheuren.
 Dit was dantwoorde van hem allen.
 Hier binnen eist also gheballen /
 Dat te Delf heren begonde ;
 En oec op de zellie stonde
 1145 Dozbrecht al in roeren wert ;
 Ende voeren metter baert
 Doer Hselmonde / en wommen daer
 Een deel scepe / dat es waer.
 Her Nicolaes / here van Putte /
 1150 Was in Dozbrecht herde nutte /
 En streec but / te lande waert /
 En luden met hem inde baert /
 Der porterz een groet ghetal /
 De met hem wouden bliben al /
 1155 En ghinghen recht also boert
 Sez mileu / heb ic ghehoert /
 Te Waelewijc. Daer laghen dan
 Up de mere ghertoghen man.

JAN de
Twec-
de.

Datt

dodr deezen Heer Niklaas in 't jaar 1307 gesticht, lees ik altijd *Putte*, uitgezonderd nu en dan *Put*.

v. 1152 (En luden met hem) te wëeten, *streeken met beth uit*. ik laat dat zo. Maar in de *Add.* vind ik *leede* of *ledé*: en dat is *leide met bem.* het welk zekerlijk goed is.

v. 1157 (Te Waelewijc) de *Add.* voegen hier toe achtst. niet kwaalijk. ook leezenwe hier III. 184. *te Leiden toe.* maar beter II. 218. *tote Haerlem toe.* en IV. 219. *tote Alcmaer toe.* In de *Vaderl. Hist. B. X. p. 163.* wordt dit wat breed uitgemeeten, alsof de Heer van Putte met de Poorters van Dordrecht, eene volkomen verwinning op het Leger des Hertogs behaald hadt. Ik lees hier van geen ander gevecht, dan tegen het volk des Hertogs, dat te Waalwijk op de Weete lag. Die overvielenze, die verdreevenze; en de plaats in den brand gesteecken hebbende, keerdenze te rug naar *Geer-
rui.*

III. DEEL.

J.

JAN de
Twee-
de.

- Daer ghinghense toe/ en drebense abe/
 1160 Beide met pieken en met staben
 Mocht, men sien roeren/ eer sise verdbreben/
 En menighen groten slach gheben.
 Dit was met crachte sonder omgaen/
 Dat si dit hebben ghedaen.
- 1165 Dus wonden si die were sciere/
 En verbernden metten biere
 Wakelijc metter vaert/
 En traken weder achter waert
 Inde pozte tSente Gheerden berghe/
 1170 En namen ruste en herberghe/
 En bleven daer den nacht al doer.
 Hem ne stont niemant voer.
 Die biden Hertoghe waren daer/
 Mostent dat rumen/ dat is waer/
 1175 Sonder de bedwonghen waren/
 Volgende vaste hare scaren/
 En waren blide dat dus es comen.
 Doe pensden si echt om hare brome/
 De van Leiden/ en ghinghen but/
 1180 Stillecime sonder ghelut/

In truidenberg, daar zy den nacht uitrusten: hebbende, met deezen stroop op 's vyands bodem, genoeg gedaan, om ook aan dien kant den schrik te brengen onder de Brabanters.

†. 1161 (sien roeren) in *A boren roepen*. doch dat kan hier geen plaats hebben.

†. 1175 (bedwonghen) Alk. verklaart dit *befet*. Het is niet anders dan *gedwongen*. Die by den Hertog waaren [verftaa *Brabanters*] moesten Holland ruimen; behalve die door dwang, of *gedwongen*. by hem waaren [verftaa *Hollanders*, Gyzelaars, enz.] deezen voegden zich by hunne landsluiden, en verheugden zich over eenen zo schielyken omzwaai van zaaken.

†. 1178 (Doe pensden si) de voorige Uitgeevers hebben dit

JAN de
Twee-
de.

- Inder nacht / om dat si waerden
 Rechte gaen al totter Goude /
 En halen hare Ghisele daer.
 Doe het dach waer woerden claer /
 1185 Quamen si ter Goude up de strate
 Met also vreseliken ghelate /
 Als of al Hollant daer had ghewesen ;
 Entie viande vloen met desen
 Vanden bedde al moeder naket /
 1190 En waenden niet daer sijn gheraket
 Daer mense bux sciere verdriven soude.
 Daer ne waer niement / hine woude
 Uten lande hebben ghewesen.
 De van Leyden namen met desen
 1195 Haer Ghyselen daer sise bonden /
 En keerden weder. Ten selven stonde
 Hadde doe Delf en Delflant
 Rechte boxt ghekeret de hant.
 Van Sciedamme alle de wibe
 1200 Tiepen but / hier vier / hier wibe /
 En deden de manne lopen mede.
 Clant wort al uten brede /

dit verstaan van de Brabanters, en hechten het aan 't voor-
 gaande: doch 't behoort tot het volgende, en is te verstaan
 van de Poorters van Leiden; als blijkt uit het Koppelwoorde-
 ken en, dat in A gevonden wordt, doch niet in de Andd.

*Doe pensden SI om bare vrome,
 De van Leiden; en gbinghen out.*

zie de Aantek. I. 455.

†. 1187 daer had ghewesen) in A staat hadde gbewesen;
 zonder daer. Het kon zo bestaan. Maar de leezing der Andd.
 acht ik beter.

†. 1191 bux sciere) eene; niet juiste, uitspraak deezer
 twee woorden deedt Wouter den Klerk kwaalijk schryven;
 dus gbiere.

JAN de
Twee-
de.

- Omme de Vlaminghe te berflame.
 Het riep al: Loep an/ loep aue:
 1205 Slawi doet onse viande/
 De onse hebben ghebaen de scande/
 En onse vriende hebben verslegghen/
 En haer hande niet ghebwegghen/
 Daer si onse vriende mede versloegghen:
 1210 Ders wi harde lettel loegghen.
 Slawise doet/ en wise wreken.
 Men salre ewelike af spreken.
 Dus wort tsolt al in roere.
 Men hadde noyt alfulke boere.
 1215 De Vlaminghe waren al onbaen.
 In Scoenhobe hebet men dit berstaen/
 Daer her Diclaug was comen inne.
 Dat men den Vlaminghen dese ominne
 In Hollant bede over al/

1220 Wort

†. 1205 (slawi) en zo weder †. 1211. J. van Heelu p. 163.
Slawi te bem, si sijn ver-wonnen.
 zo vindenwe hier verder, *gawi VI. 473. bebawi V. 451.*
weetwi V. 895. wilwi IX. 1372. en te vooren †. 58. *si-*
wi voor zijn wy. Ferguut f. 21 d.
Alus so siwi hier gewone.
 Vert. van Cassianus, Coll. III. c. 7. *daer om so siwi sculdich*
te baesten. en elders. Zo mede *siewi*, voor zien wy: *Pro-*
fectus B. I. f. 40 b. in iegbenbeden siewi volcomeliker boe veel
wy sijn voertgbeaen. f. 34 b. al doewi al onze neersticbeit
daer toe. f. 119 b. dan doewi dancharbeit. Enz.

†. 1208 (ghebwegghen) zie hier achter.

†. 1209 (Daer si) dit en het volgende vaars zijn in de Andd.
 kwaalijk van plaats verwisseld.

†. 1217 (Daer her Diclaug was comen inne) zo moet-
 men noodzaakelijk leezen; en niet *Dat*, gelijk hier in de
 Andd. daar-dit vaars, met het voorige, van de volgenden
 ganfchelijk wordt afgezonderd; alsof men in Schoonhoven
 ver-

- 1220 Wort inde port een groet gheschal.
 Her Nicolaus / de der was /
 Was inde porste / sijt seker dat /
 En is banden casteel ghegaen.
 Dien so hebben si bestaen /
- 1225 En lieten niet op ganghen weder.
 De boben was / mochte niet neder.
 Dus moeste de vader eute zone /
 Haers onbankens / doghen gone /
 Dene was binnen / bander buten.
- 1230 Si ghinghen hem doe vaste besluten /
 De binder bozch waren beseten.
 Dit lieten si te Dozbrecht weten /
 En heren Witten / sonder merre.
 De Vlaminghe worden droeve en erre /
- 1235 En seer ondaen: si ghinghen blien.
 Want si alle de doet ontien.

JAN de
 Twee-
 de.

Der

verstaan hadt dat Heer Niklaas van Kats binnen Schönhoven gekomen was. 't welk niets waardig is. Melis zegt wél, dat hy 'er gekomen was: want hy was 'er niet lang geweest, gelijkwe straks nader zullen zien.

†. 1218 *Dat men*) dit is bedorven. Alk. verklaart *Dat* door *Toen*. doch zulks betekent het noit. Of gaf hy 't voor een verbetering van den Text? zo moest hy 't gezeid, en daarenboven niet *toen*, maar *doe*, geschreeven hebben. Doch wat dacht hy om verbeteren, die noit eenen mislag in de vroegere Uitgaaven gezien heeft? ondertusschen sloeg hy hier, mijns oordeels, den nagel op 't hoofd. Want ik meene, dat *Dat* hier by verzinning geschreeven is voor *Doe*. En alsge hier zo wilt leezen, zullen dit en de twee volgende vaarzen eenen goeden saamenhang hebben; en de voorgaanden daar door niets verliezen.

†. 1221 *de der was / Was inde porste*) wegens 't gebrek deezer woorden, en den persoon van Heer Niklaas, zie hier achter.

JAN de
Twee-
de.

- Her. Ghne de waeg inde Stat,
 Als hi doen breifschede dat/
 Wort hi droeue en seer onbaen/
 1240 En wiste come wat bestaen;
 En welc hi moeste gheraken/
 Dat hi hem henen mochte maken.
 Hine doyste daer niet langher bliuen/
 En hine woude niet meer hiben/
 1245 Noch delen de pozte van Dozbrecht/
 An welker side hi hadde recht.
 En den Hertoghe van Brabant
 Luste niet meer te zoekene clant/
 Noch te hiben om de part/
 1250 Als men te boren heeft ghehort.
 Des moghen si hem scamen sere.
 Her Gne de waeg al uten here.
 Doch so quamt hem also an/
 Als hem riet van Kenesse her Jan/
 1255 Dat si voeren tater Goude.
 Hi hopede dat hi dan wel soude
 Doer de Hese hene varen.

Want

†. 1237 Her Ghne de waeg inde Stat) in A lees ik ginc voor was. Maar in welke Stad was Heer Guy? Niet in Schoonhoven, gelijk Alk. zich verbeeldde in zijne Historische Kanttekeningen: maar in Utrecht, daar wy hem laatst gelaa- ten hebben. zie boven †. 1059. en Vaderl. Hist. p. 167.

† 1241 welc hi moeste gheraken) in diergelyke omstandig- heid zeide Heer Wolfaard VI. 741.

Als ic te nacht mi benen make,

Ic sal licht bebben de rake

Dat ic ontga ———

†. 1253 Doch so quamt hem also an) als gy dit vaars, en 't geene volgt, met eenige oplettendheid, aanstonds leeft na †. 1242, zult gy haast gewaar worden, dat 'er, tusschen die twee een volmaakt verband is; en dierhalve met my

oor.

- Want si hadden teerne scaren
 Cocghen noch een groet ghetal/
 1260 De met hem zouden baren al.
 Dus boeren si werch haerre straten/
 En mosten Hollant aldus laten/
 Dat si sciere hadden veruommen/
 En dat si niet behouden connen;
 1265 Des hadden si scaube en onnere.
 Si verloren/ an desen here/
 Scere/ habe en oec liede.
 Nu sal ic u segghen wat ghesiede
 Binnen deser tijt tote Sirix.
 1270 Al ghebiel daer binnen mee
 Dan ic sal segghen/ dat comt hi dien/
 Al en can ics niet vertien
 Dat daer ghesiede/ en dat mer sach.
 Het ghebiel op enen dach
 1275 Anden avont/ dat men int laut
 Bernen sach menighen brant
 Op de huse harentare.
 De poeters pensden wat dat ware/

En

oordeelen, dat de tien, daartusschen ingevoegde, regels, niet anders zijn dan een onnutte ballast, waardig buiten boord geworpen te worden. Dat het geene hier * 1245 weder gezeld wordt van het *deelen van Dordrecht*, op zich zelf, valsch is, hebben wy sedert uitvoerig bewezen hier boven by * 1009. *Kyven*, welk woord in die tien regels tweemaal voorkomt, leestmen ook in *Bothonis Chron. Brunsw. an. 1139. In dussen jare was grot krich in Sassenland unde in Wentlande: Hertogbe Hinrick unde Marggrave Albrecht, de kiveden umme dat Hertogedom to Sassen; wol weren dat twyer Suster kinder.* Wegens de drie laatste woorden, zie onzen Dichter l. 853.

* 1263 (sciere) niet *byna*, maar *schielijk*. waarvan elders gesproken is.

JAN de
Twee-
de.

- En hebben menigherhande dochte/
 1280 Wat dat vier bedieden mochte:
 Want men hernde al Scouben dure
 Cote enen male / op ene ure.
 Te Bozdenamme bozndemen mede/
 Hier niet verre bandet stede/
 1285 Ene cleene halbe mile/
 Daer herndemen / ter selver wile
 Viere bakken alde nacht:
 So batten ghenen / die dat wacht/
 Ontfiet dat vier; en daer lach stroe
 1290 Binden torne; en het wert toe

Vern-

†. 1279 menigherhande dochte) Alk. verklaart *dochte* door *gedachten*. Het welk voor zo verre niet afwijkt van de waarheid, als die van Zieriksee veelerleie *gedachten* moesten hebben, wat dat vuuren beduiden mogte. Maar *dochte*, voor *gedachten*, is my onbekend. Hier is het niet anders dan *dachte* of *ducht*, vreeze; gelijk by ons noch *dachten*, en vooral *beducht*, in gemeen gebruik zijn. Van ouds werdt het doorgaands geschreeven met eene *o*. Ferguut f. 16 b.

Want si Ferguuts slage dochten.

dat is *vreesden*. Maar datmen ook *ducht*, met eene *u*, schreef, besluit ik uit Maerlant VII. 16. f. 44 a.

Die daer waren ter brulocht

Hadden van Sampsoene groten ducht.

hoewel Maerlant zelf daar buiten twijffel *docht* geschreeven hadt.

†. 1284 Hier niet verre) de andd. *Vier niet verre*.

†. 1292 gheuten) in de Andd. *gheuten*. *Uten, uiten*, is uitdooven, bluffchen.

†. 1291 slapen ghesluten) de Andd. *slapende laten*. zie de Aantek. II. 28.

†. 1296 Dooz den solre) zo ook in *B dorden solre*. en Seb. heeft aangetekend, dat ook in *C solre* gelezen wierdt. en nochtans leestmen in *U dor der dolre*. Uit die waarschouwing van Seb. heeft Alk. geleerd, dat *dolre* betekent *solre* of *solder*.

Bernende so zere / dat hime mochte
 Niet gheueten. Doe hem dat dochte
 Ghinc hi stille sterc straten /
 En hebette alle slapen ghelaten /
 1295 Want hime wilber wecken gheen.
 Alst vier dooz den solre seen /
 Wortsi herbe seer ontbaen /
 En waren blide / mochtst ontgaen.
 Si bielen but als si eerst mochten.
 1300 Lettel goedt si voer hem brochten.
 Dat huuz bernde ter eerden toe.
 Opten daghe streken doe

JAN de
 Twee-
 de.

De folder. Gloss. Lipf. SOLRE, *Solium.* an *Solarium*? Ja: en niet *Solium*.

†. 1298 mochtst) dat is, *mochten si*, gelijk even te voeren *wortst*, voor *worden si*, en zo leestmen hier in de *Andd.* Ferguut f. 24 b.

Mochtst, [*st*] *souden gerne slaen,*
Si ontjagene altemale;
 Mochtsine doden, *si wisten wale*
Die andere souden lettelt duren.

Dit was zeer gemeen, en wy hebben 'er meermaalen van gesproken. Doch het geschiedde niet anders dan op de volgende wyzen. Eerstelijk als 'er, na het Werkwoord, volgde het Voornaamwoord, *wi*, of *si*, of *se*. als *bebwi*, *weetwi*, enz. zie boven by †. 1205. maar het geenwe daar voornaamelijk zeiden wegens *gawi*, *fiwi*, enz. heeft alleen plaats met *wi*: want *gasi*, voor *gaensi*, of diergelijk, wordt, zo ik meen, nergens gevonden. *Deedst*, deeden zy, kuntge hier vinden VII. 1144. gelijk *deedse*, deeden hen, en *deedstse*, deeden zy hen IX. 786 en 371. Ten anderen, met *en* of *ene*, in de betekenis van *bem*; gelijk in de bygebragte woorden uit Ferguut, daar *mochtst si souden*, betekent, *mogten zy*, *zy zouden bem*: waarvan zie by II. 1406. Ten laatsten met *er*, 'er; als in *maecter*, maakten 'er: zie by I. 115. 439. II. 696. enz.

†. 1302 *Opten daghe*) dat is, *op den dag*; toen het dag was geworden. In *¶* staat *Des anderdaghes*. doch zo spreekmen

JAN de
Twec-
de.

- De pozters hut / en hieuent neder /
En streken doe ter pozten weder.
1305 Doe was ghevelt de beste sibe.
Des ander daghes / bro hi tide /
Shinghen si uut Strize /
En hielwen den anderen weech ontroe;
En lieten staen een teiken daer /
1310 Dat men waeten mochte bozwaer /
Dat sonder sake niet ghesiede.
Daer om eist dat ict gebiede.
Dat huus stont her pozten naer /
En was haer de hule swaer.

1315 Ho

men met betrekkinge tot den voorgaanden dag; niet tot den voorgaanden nacht. ook volgt dat vier regels verder.

†. 1305 Doe was ghevelt de beste sibe) in de Andd. de veste siber, of zider. 't welk Alk. aanzag voer sedert. gelijken kan afneemen uit deeze zyne verklaringe: De sterkte bleef sedert gesloopt, geslegt. doch hy begreep hier niets. Ondertusschen heeftmen in de Andd. opdat siber niet onberijmd bleve, ook het volgende betide bedorven tot betider. Maar vanwaar is die r gekomen achter 't woord sibe? niet van buiten, maar door verplaatsing. Lees, met een woord, de Wester sibe; gelijkwe lezen IX. 1342. Want ook de Veste sibe, kan hier niets betekenen.

†. 1308 En hielwen den anderen weech ontroe) in Allen staat hier wech voor weech. Wy hebben 't echter veranderd, met de zelfde vrymoedigheid, waarmede wy VIII. 232. en IX. 154. weech veranderden in wech. Het zaakelyke van dit verhaal behelst dan; Dat die van Zieriksee, by nacht den brand in het Huis te Bordendam gezien hebbende, zich in de morgenstond derwaarts begaven, en aan 't sloopen vielen, waarmede zy, den eersten dag, zulks vorderden, dat de weeg, of muur, aan de Westzyde, geveld lag. 's Anderen daags kwamen zy weder, en bieuwen ook den anderen weeg aan stukken; latende nochtans een overblijffel staan tot een teken.

†. 1314 En was haer de hule swaer) in de Andd. vind ik dit

- 1315 Hofuchj / de haer af waer here /
Hoe moecht dat doen immermere /
Dat hi hem sette teghen den Grave /
De hem dicke van sijne habe
Hadde ghegheben te menigher stonde?
- 1330 Also als men ghemerken conde /
Hadden de Grave sere verroren.
Dat hi qualike hebet verloren
Doer enen / dien hi noyt en sach
Sonder op den selven dach!
- 1325 Dat ter Veren verloren bleef;
Als ic hier te horen screef.

Duf

dit aldus ,

En was barde dicwile swaer.

Natuurlijkst schijnt, dat men leeze,

En was baer dicwile swaer.

Maar aan den anderen kant, schijnt *barde* gesprooten te zijn uit *baer de*; en *de wile* verdeedigd te konnen worden uit iet zonderlings, dat ik hier in **A** vinde. Want Wouter schreef ook eerst: *En was barde* — doch haalde aanstonds de pen door *barde*, en vervolgde, *baer de wile swaer*. Dewijl dan *baer de*, eene uitdrukkelyke verbetering is van *barde*, komt het my niet raadzaam voor, *de wile* te veranderen in *dicwile*. *de* is in **A** *die*: en *de wile*, *die wile*; dat is *te dier tijd*, voornamelijk terwijl de Vlamingen in Holland waaren.

*. 1324 *Sonder op den selven dach*) dat is, *bebalve op*
—— gelijk Alk. wel zegt. Limborg f. 2 d.

Dat si niemen en vernamen

Sonder iegben avont ——

Doctrinale B. II. f. 22 a.

Wet, dat niement minnen en can

Sonder alleens die wise man.

Floris en Bl. f. 13 b.

Hine badde bliscap no ioie gene

Sonder om Blanceflooer allene.

Walewein f. 56 a.

In laet nieuwer omme sekerleke

Son.

JAN de
Twee-
de.

- Duſ eist albaet vergaen.
 Du heb ict alduſ verſtaen/
 Dat dit de boerboetscap waſ/
 1330 Alſ ic hier te boren laſ/
 Hoe de Vlaminghe waren verdbreben/
 En Hollant in de ere verheben/
 Om dat ſi keerden ſo haestelike.
 Dat waſ in de eerste weke
 1335 Vanden Mepe/ battie Vlaminghe
 Tettel helden meer ghedinghe
 In Hollant/ tote enigher ſtede.
 Hem waſ ontſeit alle vrede.
 Si voeren wech ſonder ſparen.
 1340 Alſi duſ quamen ghevaren/
 Dreischedement t'Sierice binnen/
 Datſi waren met ominnen

Ute

Sonder om dat mi de Ridder lichte
 Kennen mochte in mijn anſichte.

Melis zegt, dat Hobuch, of Hobuc, heer van Bordendam, den Graave, zynen byzonderen weldoener, was afgevallen, ter liefde van Eenen, dien hy noit gezien hadt, dan alleen op dien dag, toen die ongelukkige Slag by ter Veere was voorgevallen, waarvan in 't begin van dit Boek gesproken is. Die Een was dan Guy van Vlaandren; en geenszins de Hertog van Brabant, gelijk Alk. droomde in zyne Hist. Kanttek. zeggende dat Hobuch een Gunsteling van den Brabander was.

†. 1329 (Dat dit de boerboetscap waſ) dat dat Vuuren, op éenen nacht, door gansch Schouden, de voorlooper was van de eigelyke boodſchap, dat de Vlamingen uit Holland verdreeven werden.

†. 1347 (Men ghinc reden) naamelyk die van Zieriksee, om den Vlamingen 't voorbyvaaren, of het naderen voor de Stad, langs de Gouwe te beletten. zie Vaderl. Hist. p. 167.

†. 1351 (Waren ſi boz die pozte comen) in de Andd. leeft men:

Wa-

- Nte Hollandt dus verlaghet:
 Datten pozters wel behaghet.
 1345 Men sachse comen op Greveninghen.
 Doene was daer gheen langhet dingen.
 Men ginc reden harde sciene
 Grote scepe / meer dan biere
 Ofte bibe ten zelven male /
 1350 Om but te vactne / weet ic wale /
 Waren si boz die pozte comen.
 Doe pensden si om hare vromen.
 Sine mochten liden niet de port /
 Na dien datmen heeft ghehoert
 1355 Dat si sijn ghesconfiert.
 Doe wort de raet anders verkeert;
 En worpen omme ter selver ure /
 En hoeren voer Scerpenisse dure.

Dus

Waren si comen voer die poert.

en dus rijmt het daar op v. 1354. waardoor de twee tusschenkomende, v. 1352 en 53, aldaar geheel zijn achtergebleeven; niet zonder bederf van den saamenhang. Dit vaarshangt alleen af van 't voorgaande, en de meening was: dat de Poorters, met hunne gewapende schepen uit de haven zouden gevaaren zijn, indien de Vlamingen omtrent de Stad waaren gekomen.

v. 1355 *Dat si sijn ghesconfiert*) dat zy, ten eenenmaale, uit Holland verdreeven zijn.

v. 1357 *En worpen omme*) Guy met al zyne Vlamingen, en Zeeuschen aanhang, was nu zo moedeloos, dat hy geen tegenstand meer dorst afwachten; en slechts een goed heenkomen zocht om t'huis zyne gedachten te vergaderen. Gelijk hy deedt. In 't volgende Boek zullen wy hem zien wederkeeren met eene ongelooftyke magt van Volk; om Zieriksee te vermeerteren. Doch schoon hy daar meer blyken van moed en dapperheid gegeven heeft dan in Holland; de uitslag was hem noch veel schandelyker. Tot besluit van dit Boek, zal ik hier kortelyk aanmerken, dat de Stad Haarlem al.

JAN de
Twee-
de.

- Dus hoeren si te Vlaendren waert /
 1360 En hadden beaghet ande vaert
 Tettel eren en vele scanden /
 Dat si Heren but andren landen
 Aldus wouden stants verdriuen;
 En selve Heren wilden bliuen /
 1365 Daer si nouw an hadden recht.
 Ez hi here / of is hi knecht;
 Die altoes onrecht gheerne dade /
 Ic woude ober hem ghinghe de scade:
 En diese sterckede inde dinghe /
 1370 Ic wout mede ober hem ghinghe.

alleen den Vyand in Holland gestuit heeft: dat Heer Witte
 alleen geweest is de Hersteller van de Vryheid des Lands:
 en dat de onvermoeide onverzaagdheid der Poorteren van Zie-
 riksee in 't vervolg alleen oorzaak geweest is, dat de Vla-
 mingen ook Zeeland, met schade en schande hebben moeten
 ruimen.

BREE-

B R E E D E R

A A N T E K E N I N G E N

O P H E T

A C H T S T E B O E K.

†. 200 *Op sulke covent / op sulke zaake*) in *¶* staar *co-* B.
ment, dat zo wel bedorven kan schynen uit *covent*, als uit *VIII.*
covent. Doch *covent* wordt hier nergens gevonden, dan eens *†. 200.*
 in *¶* / naamelijk IV. 781, daar wy boven geleezen hebben,

Hi hadde gbemaect binnen desen

Een covent ende voorwaerde.

zo ook in *Walewein* f. 18 d.

Maer jou so ist al ghereet,

Up een covent, up een beheet,

Dit ghi mi bi uwer ghenaden

Van ere bede wilt ghesluden.

't is aanmerkelijk, dat dit onduitsche woord, in deeze drie voorbeelden, telkens wordt opgehelderd door een tweede Naamwoord: als *zaake*, *voorwaerde* en *beheet* (dat is *belofte*: zie by II. 189) waaruit klaar is, dat *covent*, in 't gemeen betekende *verdrag*; gelijk ook somtijds 't Latijnsche *conventus*; het zelfde woord. het welk nochtans eigelijkt betekende *Vergadering*, en *plegtige byeenkomst*. Hierom noemt *Melis* ook de vergadering, of saamenwooning, van *Moniken* in één *Klooster*, 't *covent*, B. I. †. 576.

TCovent woent aldaer ter steden.

En hiervan is het, dat de *Kloosters* zelfs den naam van *Covent*, *Couvent*, of *Convent* gekreegen hebben. De echte spelling was zekerlijk *Convent*; maar de Franschen zeiden van ouds, en zeggen noch, *Couvent*, en daaruit schijnt ons *Covent* gesprooten te zijn. Alleen heb ik noch iets te zeggen wegens het Fransche. *Mr. le Duchat*, in zyne *Aantekeningen* op *Rabelais* L. I. ch. 22. n. 47 (*Amst.* 1741) zegt, datmen van *Conventus* en *Monasterium*, allereerst gemaakt heeft *Convent* en *Monstier*; *ainst*, vervolgt hy, *qu'on écritoit & prononçoit anciennement ces deux mots* Eene verzekering, die moeilijk te bewyzen zou zijn; omdat het verschil enkel

B. is tusschen *n* en *u*, die in zeer veel *MSS* niet te onderscheiden zijn dan uit den saamenhang der rede; waarvan wy dik-
 ¶.200. wils hebben moeten gewaagen. Zy schijnt echter zeer aanneemelijk: maar myne toestemming kan ik haar noch niet geven. In de nieuwe Uitgaave van den Roman de la Rose (Amst. 1735, in welk jaar le Duchat te Berlijn overleeden is) wordt naauwkeurig onderscheid gemaakt tusschen *Convent*, Verdrag, en *Couvent*, Klooster. Vroeger Uitgaave van dat Werk heb ik nooit gezien, en bepaal dierhalve niet, wanneer dat onderscheid eerst gemaakt zy. Dit alleen weet ik, dat het altijd kwaalijk gemaakt is, en zo weinig proef kan houden als de verzekerende uitspraak van le Duchat. Ik begeer hier geen anderen Rechter dan Jan van Meen, Schryver van den Roman de la Rose, zelve, die een Tijdgenoot van Melis geweest is, en nooit anders geschreeven heeft dan *Couvent*. Om het welke te bewyzen ik noch oude Uitgaaven, noch oude *MSS*, noodig heb: maar alleen, dat, het zy men 'er nu leeze *Couvent*, of *Convent*, het Rijnwoord altijd is, *souvent*. Die wat kennis heeft van de Fransche Rijnkonst, weet dat daar (geheel anders dan by ons) *armer* en *charmer* beter rymen dan *armer* en *juger*. Anders kanmen 't ook leezen by le Duchat zelf, als boven L. 2. n. 4. waarom onbegrypelijk voorkomt, dat hy hier op het Rijnwoord niet gedacht zou hebben. Voor veele jaaren heb ik uit dien Roman uitgeschreeven deeze drie plaatsen, als ¶. 4651.

Et mue son propos SOUVENT,

Ou se rent en auculn COUVENT.

dit is zeer goed. maar 't volgende is zo goed niet, ¶. 3289.

Dangier se prent garde SOUVENT

Se je luy tiens bien mon convent.

en ¶. 7587.

Se je ne vous tenoye convent,

Car je vous ay bien dit SOUVENT —

En die zelfde Rijnwoorden kunt gy vinden ¶. 20145. 20635. 22625. Bewijs genoeg, dat Jan van Meun nooit schreef *Convent*; altijd, *Couvent*. ENZ.

¶.207. ¶. 207 (*Cote men quame*) dit is klaar. Maar in de Andd. staat hier *Des men quame*. en dat is zo klaar niet. ten minsten Alk. verstondt het niet: *dus quam men*, zegt hy. Maar Melis zeide, dat het vrygeleide duuren zoude *Tot men quame*

te

te Zieriksee, en noch éénen dag daarna; langer niet. Het is **B.**
 evenveel, of men hier leeze *tote* of *des*. Fl. en Bl. f. 5 c. **VIII.**
 ————— *bi derre jaken* **v. 107.**

*Seldine ter Montorien ter scolen finden,
 Daer te leerne met andren kinden,
 Des sijn meester is genesen.*

Tot zijn meester, enz. Doch het eigelyke woord is *Tes*.
 Walewein f. 50 b.

*Latene in den karker bliuen
 Tes ic come —————*

Limborg B. III. f. 31 b.

*Toen reden si met crachte
 Tes si quamen —————*

Voorts in dat zelfde Werk B. I. f. 6 b.

*Vrouwé, ic wilse met u woene,
 Tes icse bestade na minen wille.*

noch, II. f. 16 d. ————— *ic false zoeken* ————— *tes icse vindeten*
macb. Ferguut f. 1 c.

*Doe swoer die Coninc enen eet,
 Dat bine sal losen dit jacht
 Dore bosch, dor bagbe, nacht no dach,
 Tes bi geoaen sal hebben den bert.*

Fabelen van Esopet f. 2 d.

*Doe was die Vossinne gram,
 En liep tes si ten bome quam
 Daer die Aren op sat met sinen broede;*

Bedied. der Misse f. 2 b.

*Van allen finen kinschen dagen
 Tes bi aent cruce wert geslagen.*

Tes is *Tot des*, of *Te des*; even als *Tien*, te dien; *Tyser*, te
deser; *Tier*, te dier; *Tordrecht*, te Dordrecht; enz. gelijk
 zich noch klaerer vertoont in het Lidwoord *des*, met dezelfse
 Naamwoord. Walewein f. 52 a.

*Der Walewein sprac: ic ne weet
 Waerwaert ic best neme mine vaers
 Tes Conincs Amorijs bove waert.*

en zo weder f. 61 b.

So was tes Conincs bove comen.

Jan de Weert van Ypren f. 2 a.

*Het zelen liden der jaren zeven
 Est gby sul comen tes menschen loven.*

B. Doctrinale f. 18 c.

VIII.

γ. 207.

Oec seggen some en bouden,
Dat die liede bem boeden-selen [souden]
Tetene alrehande spijs,
Die de milde God, die wise,
Wassen doet ende werden
In lucht, in zee, en opter erden,
En tes menschen boef algader.

dat is, tot des, of korter te 's menschen behoef, te 's konings hove. Enz.

γ. 1208 (ghedwoghen) dat is gewasschen. De Rijkklanken 1208. zijn in II de zelfden als hier; maar in B verslagben en gbedwagben. By den Vert. van Bart. Eng. vind ik gedwogben, VI. 22. f. 105 d. die gasten en gaen niet sitten, baer banden sijn eerst gedwoghen. Maar het gebruikelijkste was gedwogen. Walewein f. 1 b.

Daer die Heren aldus saten
Na den etene, en badden ghedweghen,
Also boghe liede plegben.

en f. 7 a.

En bevet ghedweghen, en es gbeseten
Tere taefle, en soude eten.

Macrlant IX. 63. f. 69 c.

Micheas doe sijn ansichte dwouch.
Acbab kendene, en volx genouch,
Ten eersten dat bi gedwogen was.

daar hebtge ook het Imperf. dwog. De zelfde f. 142 b.

Pylatus sach dat niene diet
Sijn roupen. bi dwoech sine bande.

Schaakspel f. 21 a. doe Pylatus zijn banden van bem dwouch, Walewein f. 5 d.

Doe dwoughen si zine scone lede.

en f. 7 a.

_____ en men dwouch
Die bande scone vander spisen.

Zodat Dwaen, dwotch, gedwogen, tot hier toe, overeenkomt met het oude Slaen, Sloech; gestegen. Maar ik weet niet dat de Ouden oit zeiden sleet, voor slaet; nochtans zeidenze veeltijds dweet, voor dwaet. Walewein f. 15 c.

_____ ende dweet
Sijn ogben en zijn bande scone.

en f. 18 a.

_____ en men dweet

Die

Die bande scone vander spise.
 Bedied. der Misse f. 2 a.

B.
 VIII.
 7.
 1208.

*Alse die Priester die Misse reet,
 Tierst dat bi dan ane veet,
 Dats dat bi sine bande dweet,
 En trect ute sine ane cleet.*

doch dat is om 't Rijm, gelijk *ane veet*, voor *ane vaet*, want boven die zeltde woorden staat met roode letteren: *die pape dwaet sine bande*. En wederom in het roode f. 4 d. *noch dwaet die pape sine banden*. en daar volgt onmiddellijk:

*Echt nader offerande
 Dwaet die Pape sine bande.*

Maar zouden die Hooge lieden, onder het eeten, hunne monden en handen geveegd hebben, aan het *tafellaken*? Immers ik zie niet, wat *dwaal* anders betekenen kan in deeze plaats van *Walewein* f. 6 a.

*Doe leide men taesten uptie scraghe,
 Daer boven spreedde men die dwale.*

Vert. van Bart. Eng XVII. 164. f. 340 b. *Tabula dats een tafel — of men seyt tenabula, daer omme dat si die bolos, dat zijn brocken en sneden, bout, en die vaten en soutvaten, en dwalen, en dat broet, mitten spisen, die daer op gheset worden.* Doch daar dientmen hetzo naauw niet te bepaalen. In dat zelfde Werk f. 320 c. wordt ook gesproken van *Tafellaken*: waarvoor men vroeger zeide *Ammelaken*; zieboven B. IV. 7. 1376. of *Dischlaken*; Cl. Willemsz. IV. 2.

*Men reyde dischlaken en dwalen,
 Si reeden om die Bruut te balen.*

en hier zijn *Dwaalen* 't geenmen nu niet anders mag noemen dan *Servetten*; waarvoor Heemskerk in zijn *Bat. Arkadia* p. 579. noch zeide, *Handdwalen*. 't welk ons nu naast doet denken om *Handdoeken*, ook van ouds *Dwalen* geheeten, en geschikt om de handen, na 't wasschen, te droogen. *Walewein* f. 6 b.

*Men gaf bem water, en bi ghinc dwaen:
 Soe brochte men bem die dwale zaen,
 Daer bi zine bande mede drogben soude.*

en f. 15 c.

*Een scone beekijn en ene dwale
 Vont daer Walewein ghereet;
 Daer es bi comen ende dweet.*

M 2

wel-

B. welke drie vaarzen daar noch eens voorkomen f. 37 c. alleen met verandering van 't eerste aldus:

VIII. *Scone beckin en witte dwale, Enz.*
 * welk laatste ik hier alleen byvoeg, omdat ik in Ferguut f. a
 1208. b. gemeld vinde eene *purperen dwale*:

Men brochte hem dat water jaen

In ij guldine beckine

En ene dwale purperine.

Deeze *Dwaalen* zijn nu by ons in 't volle bezit van den tytel van *Handdoek*; en daarom zoude ik, voor *Servet*, gelijk ik met andere spreek, liever schryven *Monddoek*; dien men, wederom, veel zinlyker zou noemen *Vingerdoek* dan *Handdoek*. doch ik zal dit niet verder uithaalen. 't Woord *Monddoek* zal misschien eenigen den neus doen ophaalen, zonder datze eens denken om *Neusdoek*, die oneindig minder aangename denkbeelden in zich behelst dan mijn *Monddoek*. Heemskerks *Handdwaal*, welk woord my voorheen zeer behaagde, te veranderen in *Monddwaal*, zou nu alles gezeid zijn wat onliefslyk is. Want de Adeldom van het woord *Dwaal*, daar Koningen oudstijds mond en handen aan veegden, is tot het allerdiepste vernederd, alzo 'er nu de Schippersknechts hunne voeten aan veegen. Daar heet het noch *Dweil*.

* 1221. *Her Niclaes / de der was / Was in de pozte*) zo in Allen. Onderrusschen ziet elk licht, dat dit bedorven, of dat 'er iets uitgevallen is. Boven, VII. 473, daar, gelijk hier, ook van Schoonhoven gesproken wordt, lazen wy,

Her Nyclaes, de der was HERE.

waaruit natuurlijk voorkomt, datmen hier, om het Rijm te behouden, moet leezen,

Her Nyclaes de der HERE was.

Maar dan moet ik vraagen; wat betekent hier het woord *Heer*? Wilde Melis zeggen, dat dees Heer van Kats toen was *Heer van Schoonhoven*? Of enkelijk, dat hy daar *Meeester* was, omdat hy *Meeester* was van het Slot? Dit laatste moet Alk. gedacht hebben, want daar heet hy p. 219. *Slotvoogd*. Maar de Schryver der Vaderl. Hist. B. X. p. 148. dacht het eerste, want die noemt hem voluit, *Heer van Schoonhoven*. Evenwel schroom ik niet te verzekeren, dat Heer Niklaas, in 't jaar 1304, niet kon genoemd worden *Heer van Schoonhoven*. En zo noemt ook Melis hem nergens. Het Charterb. II. p. 16. geeft ons aan de hand eenen Brief van Graaf Jan II, geschree-

schreeven den 21 Aug. 1300 (en dus byna vier jaar vroeger) B. waarby hy zich plechtig verbindt, zich *noit te zullen verzoenen* VIII. met Heer N. van Cats, dan by zynere goede luiden wille van Schoonhoven; die hy allen in zyne bescherminge neemt, uitgezonderd die zich met Heer Liclayse (zo staat driemaal in dien Brief, en maar eens Niclayse: zie het ook boven by VI. 395) gezet hebben, of zesten zullen: geevende hun verder vryheid, de Stad te vesten en vast te maaken, waar zy willen: En dit alles, zegt hy, *om den goeden dienst, dien zy ons gedaan hebben in onzen oorloge*. Naamelyk toen de Poorters van Schoonhoven het heet van Zeeland, dat voor hunne Stad was gekomen, afweezen, en Kats zelven op 't Slot belegerden en gevangen namen: gelijk Melis in het voorgaande Boek verhaald heeft. zie onze Br. Aanrek. aldaar †. 473. Sedert is Jan van Henegouwen geworden Heer van Schoonhoven en van ter Goude. Kats is ook geweest Heer van ter Goude. Toen Florens V, den 23 July 1272, de eerste Privilegien gaf aan ter Goude, gaf hy die aan eenen Edelen man Heere Nicolaes van Catse, Ridder, omme sonderling getrouwen dienst, dien by den Graave gedaan hadt en noch doen zou mogen. Toen was Heer Niklaas zekerlyk heer van ter Goude. Willem III gaf, 15 Aug. 1308 (Chart. II. p. 77) aan zynen Broeder Jan van Henegouwen, al 't Goed van der Goude; in der zelve manieren, als de Heer vander Goude dat van de Graaven plag te houden. Ik teken dit voornaamelyk aan; omdat Graaf Willem, in den zelfden Brief erkent, dat die gifte aan zynen Broeder geschied is ter voldoeninge aan den laaften wil van hunnen Vader, Graaf Jan II; die dan zekerlyk Heer Niklaas, vroeger, van al zijn Recht op ter Goude en Schoonhoven ontzet moet gehad hebben. Maar laat ons den Persoon zelven eens wat meer van naby beschouwen; doch alleen volgens onze Dichter.

Toen Wolfaard, in 1299, de Schepenen van Dordrecht, te Delf, gegyzeld hadt, en ondertusschen een nutteloos Speelreijse naar Yffelstein deedt, hadt hy Kats in zijn gezelschap. En het was met nadruk dat onze Dichter, zulks verhaalende, zeide VI. 395.

Her Niclaes van Kaets wasser mede.

Ook werdt hy door den zelve, ter benaauwinge van de ontzeide Stad, geplaatst te Alblasterdam, gelijk de Baljuw Aloud op 't Huis te Slidrecht, en Heer Witte op 't Huis te Putte; doch de laatste tegen zijn' zin: zie VI. 605-618. Maar op de

B. eerste tyding van Wolfaards dood, verliet Kats dien post, en VIII. haastte zich, om zynen vriend Aloud te waarschouwen, en, * waar 't mogelijk, te redden: VI. 980. Waarna hy zich, buiten twijffel, naar Zeeland begeeven zal hebben, om van verre te aanschouwen, hoe dit Treurpael in Holland zoude afloopen.

1221.

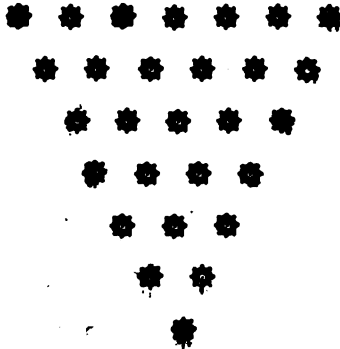
Toen, kort daarna, de Zeeusche Heeren openlijk tegen den Graaf begonnen te oorloogen, was Kats onder de zelve, denk ik, niet van de minsten. En sedert vinden wy hem tweemaal weder op het Slot te Schoonhoven, naamelyk in de jaaren 1300 en 1304. Maar dewyl Melis niet zegt hoe hy 'er op kwam, zo vereischt dit noch eenige opheldering. Dat hy 'er gekomen is als Vyand van Graaf Jan, is zeker, alzo hy en zijn Zoon, beide die reizen, het Slot op, en zich zelfs gevangen, hebben moeten geeven: waartoe de Poorters der Stad teikens grooten dienst hebben gedaan. Dat hy 'er evenwel gekomen is met oogmerk, om zich in deeze Heerlijkheid te herstellen of te handhaaven, is kenbaar uit de omstandigheden der tyden. In 1300 meende hy Schoonhoven te bewaaren voor den Keizer, tot dat die zich meester van Holland zoude gemaakt hebben; in 1304, voor den Vlaamschen Heer Guy, tot dat die Graaf van Holland zouden geworden zijn. Zo een van die gevallen gelukt waare, kon hem niet missen, in zyne Hollandsche Heerlijkheden en Goederen beveligd te worden. Wegens het eerste geval zie onzen Dichter VII. 472-503. wegens het tweede hier * 1216-1233; en het vervolg van dit verhaal IX. 79-111. Uit het eerste kan ik niet anders opmaaken, dan dat Kats, sedert zijn vertrek naar Zeeland in 1299, niet weder in Holland gekomen is dan in 't gezelschap der andere Zeeuwen, die den Keizer te gemoete trokken. Deezen, schoon zy de *Waal* weder afkwamen, VII. 413, waaren, in hunne heenreise, de *Lek* opgevaaren * 349. Mogelyk alleen met inzicht om zich te verzekeren van Schoonhoven, dat, als voorzien van een sterk Slot, en aan de Rivier gelegen, hun van groot nut hadt konnen zijn; en daar Kats, onder de Zeeuwen, de naaste was om 't bevel te voeren. Hoe het te dier tijd mer hem affiep, hebbenwe gezien: maar hoe, en wanneer, hy uit zyne gevangenis ontflagen zy, wordt niet gemeld.

In 1304 is Kats met de Vlamingen in Holland, en by die gelegenheid weder op 't Slot te Schoonhoven, gekomen. Me-
lis

Hs zegt dat eigenlijk niet; maar het blijkt zonneklaar uit het laatste gedeelte van zyn verhaal in het volgende Boek. Want VIII. toen de Oude Kats wederom door de Poorters gevangen en naar Dordrecht gevoerd was, en de jonge Kats, na eene hardnekkige verdediging, het Kasteel eindelijk overgegeven hadt, bleeven zy beiden, voor de tweede reize, in 's Graaven gevangenisse; maar de overige Zeeuwen, die by hen en mede gevangen waaren, werden uitgewisseld tegen de *Hollanders*, die **KATS ZELF** in *Duiveland* gevangen genomen bad; naamelijk op den *Vrydag* voor *Palmdag*, die in 1304 geweest is 20 Maart, gelijkwe, in dit zelfde Boek omstandig geleezen hebben. Vervolgens lagen de Vlamingen te water voor Zieriksee, tot *Maandag*, *tweeden Paaschdag*, ♀. 831, en voeren 's *Woensdags*, den eersten April, naar Holland, ♀. 880, daar zy, in de *eerste weeke van Mei*, ♀. 1334, weder uitgeklopt werden. Zodat de laatste Slotvoogdy van den Ouden Kats te Schoonhoven, even lang geduurd heeft als de Heerschappy van den Vlaamschen Guy in Holland. dat is omtrent ééne maand.

R I J M-

R I J M K R O N I J K

V A N

M E L I S S T O K E .

N E G E N D E B O E K .

Der Willam / de ionghe man /
 Was in Zirixz nochtran /
 En ghinc metten pozterz te rade /
 Wat hi hort an best dade.

5 Quamen de Vlaminghe inden lande /
 Hem mochte ghesien mere scande ;
 En wort hi inde port belegghen /
 Sone weet hi in ghenen weghen /
 Hoe dat si mochten sijn ontfet.

10 Waer hi in Hollant / hi mochte het
 De pozte ontfetten en staen in staden /
 Waert dat si waren verladen.
 Doe moeste hi gheloben daer /
 Dat hi soude ober waer

JAN
 Twee-
 de.

15 De

†. 6 ghesien) zo ook in B. maar by Alk. sien: het welk hy geleerdelyk verklaart door *Schien*, *geschieden*. Maar indien hy de Eerste, en niet de Tweede, Uitg. gebruikt hadt, gelijk hy den Leezer wilde doen gelooven, hy zou 'er *sien* gevonden hebben.

†. 13 (Doe moeste hi gheloben daer) het schijnt dan dat hy zich hiertoe, op eene plegtige wyze heeft moeten verbinden: en op die belofte hebben zy 't niterste doorgestaan. Dit
 M 5

JAN de
Twee-
de.

- 15 De port ontfetten / daets haer noot /
Of nemen dabonture ter doet.
Heren Bouden van Herfche beval hi
Sine stat te houdene. dat was hedi /
Dat sine ober Hoestman houden /
20 Eū / ghelike hem / horen souden.
Her Jan was Oberste Gaet /
Here van Cruninghen / reset daet /
Eū bleef mede in Graben stede.
Ente Grave ghereden hede.
25 Heimelike sine vaert /
Om te vaerne te Hollant waert ;
Eū was comen in sulc ghebachte /

Dat

vaars wordt in de Andd. aldus gelcezen ;
Dat mochte bi loven aldaer.

†. 15 *daets haer noot*) dat is, *dade baer des nood*. Hier-
van noch, *des nood zijnde*; of korter, *des nood*: waarvoor nu,
by misbruik, al veel, *des noods*. In de Andd. is *daets* hier
weder verbafterd in *dats*.

†. 18 *Sine stat te houdene*) zijn Stadhouder te zijn; zyne
plaats te bekleeden: mids raadpleegende met Heer Jan.

†. 21 *Her Jan*) dees Heer van Cruningen hadt te wyve
Margriete van Borfelen, volle Nicht van den te Delf ver-
moorden Heer Wolfaard.

†. 25 *Heimelike*) de Andd. *In stilre wise*. Boven III. 11.
lazenwe, in stilre ware.

†. 29 *De wint was goet ter riere*) zulks, dat zy om
geen anderen wind zouden gewenscht hebben. Boven VII.
55. en eveneens in Walewein f. 52 c.

Si hadden den wint goet ter cure.
elders goet te maten: zie by VIII. 636. Ferguut f. 18 c.
Die Scilt is van witten yvore,
Geplaneert wel ter core.

Roman van Grimbergen, by Butkens onder zijn Proeven p. 374
De

- Dat hij waren hadde: hi nachte.
 De tint was goet ter cuere.
- 30 Eñ recht op de selve ure/
 Dat hi te scepe soude gaen/
 Tiet de tint sijn wagen staen/
 De sere ghetwagt hadde langhe.
 Crouwen/ doe wort den Grabe anghe/
- 35 Eñ dorste sonder tint niet waren;
 Eñ ghinc op al sonder sparen/
 Eñ beide tote men waren mach.
 Het was een herde Hoerh dach/
 Eñ was op de Opvaert ons Heren/
- 40 Die men met rechte soude eren.

Jan de
 Twee
 de

*Deze Heer Arnout was wel te cuere
 Gewapent, eñ rijckelijc,
 Scilt, wapenroc, al gelijc.*

en wat verder: *Sijn Banier* ———
*Was van kele, sy u becant,
 Met dry Staken, scone ter coere,
 Van silver eñ van lafoere
 Gevarieert* ———

*. 34 doe wort den Grabe anghe) kwaalijk in de Andd.
 die Grave. Ang is eng. dus is den geenen, die benaauwd
 is, alles te eng, of te naauw. Nu zegtmen op veele plaat-
 fen, niet overal, bang: dat is be-ang, en zo veel als benaauwd.
 hiervan onverschillig, 't is bem bang, en by is bang. maar
 ang is niet benaauwd, maar naauw: en daarom zegtmen niet
 wel, by is ang, maar zeer wel, 't is, of wordt bem ang.
 vergelijk B. X *. 588.

*. 37 tote) in de Andd. des, voor tes. zie de Br. Aan-
 tek. VIII. 207.

*. 38 een herde Hoerh dach) voor Hoerb vind ik in 26
 groot. in II grote. De Dag van de Opvaart des Heeren viel,
 in 't jaar 1304, op den 7 Mei.

*. 53

JAN de
Twee-
de.

- Hi hoerde Misse banden daghe /
 En ghinc eten sonder claghe;
 En hadde clene scepe doen reiden.
 Doet blagen ghinc / wilde hi niet beiden.
 45 Doer midsach een lettel ginc de bloet:
 En boer wech metter spoet /
 Dat hi metten ghetide quam
 Odbrecht. Als ment vernam /
 Doet dat volc al in roere.
 50 Men hadde noyt alsulke boere
 Dan hilscepen / alst wael sceen.
 Want daer ne was huus en gheen /
 Daer ne was toxtise of lanterne
 Nutghesteken. Si debent gheerne.
 55 Dat volc was over bliide.

Men

†. 53 toxtise) dat zijn Toortsen of Fakkels. *Tortijse* komt dikwils voor in *Walewein*, als f. 6 d.

*Walewein sach binnen der sale
 Tortijsten staen up candelaren.*

en f. 25 c.

*Met tortijsten en met stallechten
 Scoten up knapen en knechten.*

en weder f. 26 d.

*Quam bi den doden also naer,
 Dat bi sach bernen bi bem claer
 Tortijsten en stallichte vels.*

In diergelyke omstandigheid, vind ik ook *Stallicht* gebezigd, Rom. van Limborg f. 2 d.

*Doe sagben sijt daer binnen clare blaken —
 En gbingben in. Mettesen
 Hebben si vernomen, dat stallicht ware,
 En daer stoet bi ene bare,
 Daer twee doeds boven lagben.*

en *Stakkaors* in de oude *Costuymen* van Utrecht 1342: *Nyemant en sel meer keerssen hebben, daer een dode is, dan vier stakkeerssen, ende elke keerse van 6 ponden groet; en twee keerssen opten dode, etc van 2 ponden groet.* *Utr. Pl.* III. p. 280 a. *Stak*

- Men riep / Wellicome / al te stride /
 Edele Here / langhe Grabe!
 Dit prijfelut boer alle habe /
 Dat hi u hebben inden lande.
 60 Ghi sult wercken utwe scande /
 Of God wilt / eer iet lanc.
 Tsole van Wiscpen spranc.
 Het was so blide utermaten.
 Sine wisten hem hoe ghelaten /
 65 En dankens Gode onsen Here /
 Dat hi hem / desl minde sere /
 Uter persen brocht hadde daer /
 Daer si om hadden menighen vaer.
 Die nacht ginc: de dach quam.
 70 Wie slantkoc dat vernam /

Stallicht is, in 't gemeen, *standlicht*; het welk bepaaldelijk op zekere plaats gesteld is. Kiliaan verklaart het door *Lamp*, gesteld op *outers en booge plaatsen*. doch by een' dooden waren 't *Waskaarsen*. Ondertusschen zien wy hier, dat de gewoonte van *Illumineeren*, by openbaare vreugdenbedryven, hier te lande al vry oud is; schoon de wyze zeer verschildt. Eene toorts; eene lantaarne, uit te steeken, was toen voldoende.

†. 56 al te stride) dat is, elk om strijd. Kwaalijk woord in II geleezen ten stride. Walewein f. 41 b.

Gone Camerieren saghen te stride

Up Walewein, daer menne brochte,

Om dat bi hem [d. i. haar] so scone dochte.

elders te prijbe; waarvan zie by I. 276.

†. 66 desl) dat is, dien zy.

†. 69 Die nacht ginc: de dach quam) zo ook in II. maar kwaalijk in B

Die dach ginc, die nacht quam.

Fergut f. 14 d.

Die dach quam, die nacht leet.

JAN de
Twee-
de.

- En handen Grave dat verhoert/
Quamen si al inde poert;
En her Witte quam aldaer/
En brochte met hem de kienemaer/
75 En der Drefen een ghetal/
De sere blide waren al,
Men ghinc hoe aldaer te rade/
Wat men best nu teerste dade.
Her Diclaer van Caets was brocht
80 Te Dordrecht; en hem allen docht/
Dat best ware but de brede/
En men de borch aus strede
Te Schoenhoven/ daer sijn Done
Winnen was. Men dede tgonc.
85 Men hoer daer/ en lach daer horen
Ene wile/ als wi horen.
Men warp met bliden/ en scoet met pisen.
Si wonden vele liede ter kullen/

En

anders f. 30 d.

Het es nacht, die dach is woeb.

Hist. van Zeghelijn p. 46 b.

Den dach was comen, die nacht gbeaen.

dat hier *Den dach* staat voor *De dach*, zal toegekomen zija door dien dat Werk voorlang gedrukt is. Gravenberg f. 02 b.

Die nacht entweig den liechten dage.

†. 79 Her Diclaer) zie de Br. Aantek. VIII. 1221.

†. 81 Dat best ware but de brede) dat is, darmen, nu de Vlaamsche en Zeeusche vyanden vertrokken waaren, niet moest stil zitten, noch den Jongen Kats, op het Slot te Schoonhoven, dat hy noch inhadt, langer met vrede laten. Zie de Aantek. VII. 39a.

†. 88 Si wonden vele liede) die van binnen kwetsten veelen der belegeraaren, die zich daartegen, op eene zonderlinge wyze, voorzien.

†. 90

- Eermen enen raet ghebant /
 90 Daer men halen dede te hant
 Her Nicolaÿ op datte /
 Datmen woude an ene ratte /
 Of an enen ebenhogghen voren /
 Daer men sien mochte en horen /
 95 En lieden onder hem sculen zoudien.
 Scotene doet / of si wouben.
 Een lesten waest so ghesproken /
 Dattie scrift wert te broken /
 Entie Sone thuus op gaf.
 100 So dat hirc hoe ginc af
 In Graven vanghenesse / vandre mede /
 Behouden lijf ende lede.
 Men soude de knapen laten gaen
 Om ander lude / de ghebaen
 105 In Dubelant hadde her Nicolaÿ.
 Dus was daer ghemaect de pais;

Dat

†. 90 Daer men) de *Andd. Dat men.* En dit is hier beter.

†. 96 *Scotene doet / of si wouben*) wilden zy hem dood schieten, dat mogten zy doen; daar was weinig aan verbeurd. Zo dachten die van buiten: maar die van binnen dachten anders. Joinville, *Hist. de S. Louis Ch. 66.* verhaalt, dat Wouter van Brienne, Graaf van Jaffa, door den Keizer van Perſen gevangen zijnde, op des zelfs last, voor het belegerde Kasteel van Chamelle gebragt, en daar, in 't gezigt der belegerden, by de armen in eenen wip opgehangen werd; niet bedreiginge, dat hy daar zoude hangen, tot dat zy zich overgaven. Maar Heer Wouter, noch even onverſaagd, schreeuwde hun toe, dat zy, wat pynen hem ook mogten aangedaan worden, niet moesten denken om 't Slot op te geeven, dewijl zy dan allen lyveloos waaren: waarop de Keizer hem deedt ontbinden, Enz. Te Schoonhoven, daarmen zo wanhopende niet was, deedt de Zoon wel, dat hy, om zijn' Vader te redden, het Huis wat eerder overgaf dan hy anders zou hebben moeten doen.

JAN de
Twee-
de

- Datte knapen haerre straten
 Doeren; en hebben ghesaten
 Haer twee Heren daer te samen /
 110 Daer si mede inden lande quamen.
 Sine mochtens anders comen af.
 Eermen den Grave thyns op gaf /
 Was comen inden lande daer
 Ene galeide / weet voer waer /
 115 De d'Ammirael daer hadde ghesant
 Ce stene hoet daer stont int lant.
 Doe de Meester sach den Grave /
 Prijde hijt voer grote habe /
 En toghebe den Grave sine briebe /
 120 Daer hem toe was herbe liebe.
 Als hi verstaen hadde Graven wille /
 Bleef hi daer niet liggende stille.
 Hi voer weder alte hant
 Daer hi den Ammirael vant /
 125 En setde hem banden lande tstaen.
 D'Ammirael ghereedde hem saen /
 En quam ten Grave / sonder merre.
 Hier binnen waest ghegaen so verre /
 Dat her Gye was weder comen
 130 Met groten here; als hi vernomen
 Hebet / battie Grave Willem

Uter

†. 115 d'Ammirael) zie hier achter.

†. 125 banden lande tstaen) in *A staen*: gelijk in dit *MS*: meer dan in eenig ander, die *t* ('t of *bet*) aan 't hoofd van een Naamwoord achtergebleeven is. Ik heb het, meen ik, overal verbeterd, ook somtijds stilzwygende. *Het staen* is hier *de staat, stand, toestand*: zie even boven †. 116. Zo lazen we VI. 887. van heer Wolfaard:

Waer bi bleven in desen stane.

en dit *geschien*, voor *deze geschiedenis*, by J. v. Heelu p. 9.
Want

- Mer pozten ontfaren es hem/
 Daer hi herde diene up achte/
 En waende de pozte winnen met crachte/
 135 Of dat sise zullen op gheben;
 En is daer boren liggende bleben/
 Met groter crachte/ met scouen here.
 De pozters setten hem ter waere/
 Als goede ghetrouwe liede.
 140 Nu hoert/ wat aldaer gheschiede
 Het Gye de wort te rade/
 Dat men niet bet en dade/
 Dan men de habene ober sloeghe/
 En de vol corens droeghe;
 145 En enen dike daer ober make.
 So mach men liggen met ghemalte/
 Al omme de pozte/ met onsen lieden.
 Dit seide hi; en deet ghebieiden/
 Dat men droeghe corens toe.
 150 Hadden de pozters ghelweten doe/
 Hoe verre si hadden moghen scieten/
 Sine haddens niet moghen ghenieten
 Dat si den dam hadden gheslaghen.
 Men souder hebben wech ghedragen
 155 Hondert doet/ ofte mee.
 So verre scoten si but Sirix

Mer

*Want de yeeſte en dit gheschien
 Es rechte gbelikeneſſe van dien.*

*. 133 Daer hi herde diene up achte) trok Guy zich zo weinig aan, dat Graaf Willem hem, uit Zieriksee, ontvaaren was naar Holland? Ik geloof liever, dat het hem zeer zal gespeeten hebben. Hadt Willem zich binnen Zieriksee laten opsluiten, het zou 'er aan alle kanten deerlijk uitgezien hebben.

*. 148 Dit setde hi) ganschelijk bedorven in de Andd. Sprac bijt.

JAN d:
Twec-
de.

- Met hoestelle grote pile.
Maer sine wijsens niet ter wile.
Doe de habene was verflaghen/
160 Ende de dam ober ghebraghen/
Ghinghen si logieren op dat belt/
En sloeghen daer haer ghetelt;
Also als elc hadde te boene/
Sloeghen si haer pauwelioene
165 Entē tenten om de port.
De Vlaminghe laghen rechte Doert/

Ente

†. 157 Met hoestelle) zie beneden †. 968.

†. 176 *Weghenbe dre hondert pont*) Alk. zegt hier: *De-
se Klooten sijn in onse Eeuw uit de Grافت gebaald, en nog
aldaer te sien.* te weeten in 't jaar 1621: zie *Teg. Staat van
Zeeland I. p. 267.* of breeder by *Boxhorn II. p. 114. 115.*
daar hy, onder anderen, verhaalt, gezien te hebben een
van deeze *bollen*, van zodaanige groote en zwaarte, als geene
en zijn van die yzeren kogels, die in onze kartouwen-huiden
ten dage gebruikt worden. Dat blijft noch verre beneden de
300 pond. Maar hadt *Boxhorn* geen gelegenheid om dien
bol te laten weegen? dat kan zijn. Maar my verwondert,
dat de geleerde Heer *Adr. Hoffer*, die in 1621 zelf *Trezorier*
van *Zieriksee* geweest is; en de naauwkeurigheid gehad heeft,
om den afstand tusschen het stuk lands, van die *Vlaamische
Katte*, gelijkmē geloofst, noch de *Kattemeet* gēdemd, te
Jaaten afmeeten (welke afstand bevonden is te zijn van 46
Schoudsche Roeden) ook niet schijnt gedacht te hebben, om
eenen, of eenigen, der zwaarsten te doen weegen: immers hy
schijnt, in zyne *Brieven aan Boxhorn*, daar niets van gemeld
te hebben. Waaruit men mag gissen, dat die gevonden stee-
nen veel lichter zullen geweest zijn. *Veldenaar*, dieze zeker-
lijk ook niet gewoogen heeft, verzwartze tot 800 pond.
doch *Boxhorn* oordeelde te recht, dat *Veldenaar*, in dat zeg-
gen, wel wat te wijd mogt gegaapt hebben. Wat zou hy
dan geoordeeld hebben van dien anderen, die vertelde, dat
men geschooten hebbe met steenen van 1300 pond? Ik meen
den *Vertaaler van Beka*, by *Ant. Matthæus p. 279.* daar hy
spreekt

- Ente Zelanders in dat Zunt /
 En maecten dicke groet ghelut /
 En liepen dicke op de grachte.
 170 De porters debense of met crachte /
 En deden hem dicke scade groet /
 En scoten menighen man ter doet.
 De Blaminghe op hier Portersden
 Debet baren rechten bliden /
 175 En mozper mede sware stene /
 Weghende dre hondert pout allene.

De

spreekt van Bisschop Florens, die in 1380 het Huis te Eerden in Overijssel bestormde: en noch eens, toen die zelfde Kerkvoogd Montfoort belegerde. Doch dat gedeelte des Werks is niet vertaald uit Beka, maar uit het Latijnsche aanhangsel van Beka; daar echter van dat ongelooflijk gewigt van 1300 pond, geen woord te vinden is. Sedert, evenwel, zijn die zelfde steenen, daarmen 't Huis te Eerden in 1380 mede beschoot, noch ongelijk grooter geworden, volgens deez Aantek. van Dumbar op zijn K. en W. Deventer p. 558. *zijnde door de beleggers, naer het verbael van Brumanus en Rezius, op de vesten van dit Kasteel, uit bunne Blyden, steenen ruim 2000 ponden zwaer geworpen, die daer van als ballen wederom kaetsteden.* men zou dan kunnen twijffelen, ofzè niet noch groeien. De Stad Utrecht hadt, in dien tijd, een geweldig Werptuig, datmen noemde, *de groote Donderbussen.* De Steenen, diemen met het zelve uitworp, waaren zeer zwaar, te weeten van 400 pond. Want zo leeftmen in eene Aantek. van A. Matth. op zynen Beka p. 285. uit eene Rekening van 't jaar 1378. *Item, betaelt enen man, van CLIX Stien van Rosselare, van cccc pont wegens, totten grooten Donrebuffe, die gecoft was, elc Steen om xxxij groote: Facit vij ß xix schell. ix den.* Wat boven dit gewigt gaat, kan ik, zonder goed bewijs, niet aanneemen. Dat voorts de Heer Hoffer, met die bovengemelde meetinge, gedaan, gelijk Boxhorn schreef, *om te weten van hoe verre men met de Blieden en Catte soude mogben hebben soo sware bollen gheworpen;* in een verkeerd begrip is geweest, zal nader blyken hieronder by *7. 399.* H. Maundrell, in zijn reize van Aleppo naar Jeruz.

JAN de
Twee-
de.

- Benozdet havene sonder twee:
 Ande Zuutſide ene / en niet mee.
 Binnen hadden ſi bliden bele /
 180 De nutte waren te ſullien ſpele.
 De meeſter conſter mede wale.
 Hi warp but te ſullien male /
 Dat hi den ſteen beſtede wel.
 Al waren dander meeſterſ fel /
 185 Hine ſpaerder nemmer een /
 Alſe daer wel enen ſceen.
 Hi hadde ghewoopen met ſinen werke
 Enen ſteen tot op de kerke
 Ter Jacopinen inde port.
 190 Alſ de Meeſter dat verhort /
 Dede hi den ſteen halen doe /
 En deden in ſinen ſcoe.
 Aluſ heb ict onderhouden.

Alſ

ruzalem, getuigt, dat hy den 21 Maart 1698, by de puinhoo-
 pen van Akers, heeft zien liggen *verſcheiden groote ſteenen*
ballen, ten minſten van 13 of 14 duim over den Diameter.
 enz.

†. 178 *Ande Zuutſide*) daar de Zeeuwen lagen. Ik ge-
 loof niet, dat die, met hunne Blyde, veel ſteenen naar de
 Stad hebben gezonden; want Boxhorn heeft uitdrukkelijk aan-
 getekend, dat, aan de Zuidzyde der Stad, nooit eenige over-
 blijſſelen van deeze *bollen* gevonden zijn.

†. 181 *De meeſter conſter mede wale*) verſtaa *ſpeelen*:
 welk woord, hoewel verzwegen, zich van zelf aanbiedt uit
 †. 180. of anders *omgaan*; gelijk Reigersberg het aanvulde;
die metter blien ſoo wel konſten omgaen. daar hy deezen
 Meeſter noemt, *Mr. Willem, een Smit* binnen die Stad.

†. 184 *Al waren dander meeſterſ fel*) die van buiten.
 Doch uit †. 187 ſchijnt hier geleezen te moeten worden, in
 't Eenv. *Al ware dander Meeſter fel*

†. 195

- Als dander te halven hadde ghetwonden/
 195 Crac hi de clikke en werp but/
 (De steen maecte groet gheluit)
 En raecte twindaeß metten steen;
 Want de wozy en waß niet cleen.)
 Twindaeß bloech alte sticken/
 200 En raecte den Meester/ en deden nicken
 Up de hant also sere/
 Dat hire ghesonde nemmermere
 Ane ghecreech in sinen daghen.
 Dit mochte hi te rechte claghen/
 205 Dat hire verloes sine ghesonde.
 Hi mochte bloeken wel de stonde/
 Dat wott belegghen Zirixe.
 Het moghen oec claghen lude mee/
 De haer vriende hebben verloren/
 210 Des si int herte hadden toren.

JAN de
Twee-
de.

Du

†. 195 (Crac hi de clikke) zie hier achter.

†. 200 en deden nicken Up de hant) de persoon werd ge-
 kwetst, en zo, dat hy noit zijn gezondheid wederkreeg. dat
 blijkt uit het volgende. Maar deeze woorden zeggen eenvou-
 diglijk, en deedt bem, met het hoofd voorover, bukken tot
 op de banden. Ferguut f. 24 a.

De Witte Ridder dedene nicken

Met enen slage tote up tgeraide.

dit heet daar te vooren f. 11 c. bukken op 't artsoen.

En elc sloech andren metten swerde

Van baren belmen grote stucken,

Dat si op bare aertsoene bucken.

Jafon f. 17 b. *Jafon gberaecte bem int doechste van sinen scil-
 de mit sulker cracht, dat by bem tboest dede nicken up den rug
 van sinen paerde. Dat was dan met het hoofd achterover.
 zo ook f. 10 b. Jafon gaf den Draeck enen slach soe ongbeme-
 ten mit sijn zwaert tusschen sijn ogben, dat sijn boest nickede
 up sijn ruggbe.*

JAN de
Twes-
de.

- Du keetic weder daer ict liet,
 De Ammirael en lette niet/
 Hine quam ten Grave in Hollant/
 En brochte an sine hant
 215 Een deel luden in galejden/
 Tiene op de zee mochten gheleiden,
 Doe hi comen was albaer/
 Coghebemen hem al openbaer
 Van Sirixe de grote noet.
 220 Hi seide weder doe al bloet;
 Ic helpe ontsetten Sirixe/
 Of ic verlieser lieden mee
 Van Sirixe binnen hebet.
 Het ney niemant/ de nu lebet/
 225 Teetmi ontriede sekerlike:
 Ic wil u helpen trouwelike,
 Verbaert sulds ghebieden
 Al uwen goeden lieden/

†. 211 (Du keetic weder daer ict liet) de onde deen. **Up**
 wy de zes laatste regels, 205-210, die nergens nut toe zijn,
 hier uitworpen, zou ook dit zevende van zelf vervallen. Beter
 waar een vaars zonder Rijn.

†. 216 (Diene op de zee mochten gheleiden) dat is, slechts
 zo veel, als hy, tot geleide op de zee, noodig hadt. Want
 de vooraf gezonden Bode hadt hem bericht, dat de Vlamingen
 naar huis waaren gekeerd. Nu vindt hy Zieriksee op
 nieuw belegerd: daarom vertrekt hy weder naar Vrankrijk om
 krachtdaadiger hulp te haalen. Voor dit vaars leestmen in de
 Andd. zeer kwaalijk:

Doe ne woude men niet langber beiden.

†. 225 (Teetmi) dat is, *die bet my*. Kwaalijk in **A De mi**,

†. 232 (Eest dat ic van wederre mach) indien 't weder my
 zulks toelaat.

†. 240 (En riet den Grave) in Allen staat *biet*, voor *riet*:
 maar de welvoeglijkheid kan het niet lyden. Alk, zag zulks
 ook,

- Up enen dach ghereet te sine:
 230 Eñ ic sal varen om de mine/
 Eñ bringhense up den zelveu dach.
 Gest dat ic van webere mach
 Comen/ ic salre wesen dan/
 Eñ met mi brengghen menighen man/
 235 Up & Coninx cost van Drancrike;
 De dat wil sekerlike/
 Dat men Sirix ontsette.
 Eñ hi besriet/ sonder lette/
 Wanneer hi weder comen woude;
 240 Eñ riet den Grave/ dat hi soude
 Hem ghereden ter selver tijt.
 Eñ hi doet werch sonder respijt.
 De Grave dede dat hi hem riet.
 Dat en stont hem te latene niet;
 245 Want de zaken waren sine/
 Eñ dede omme te meerre pine.

JAN de
Twee-
de.

ook, en verklaarde daarom *biet* door *versogt*. maar dat kan geen proef houden. 't Is waar, wy hebben B. VI. §. 1245. ook geleezen,

De Grave dede dat men bem hiet.

doch daar was de Graaf een Kind, dat bestraft werdt door zynen Voogd. Maar de Fransche Vlootvoogd hadt den Hollandischen Graaf noch te heeten noch te gebiedē. Melis schreef hier zekerlijk, *riet*; gelijkmen kan opmaaken uit §. 243, daar ook in Allen geleezen wordt,

De Grave dede dat bi bem riet.

want hier is *riet* slechts eene herhaaling van het voorgaande §. 240. Zo sprak hy ook van eene Moeder en haaren Zoon II. 1262.

Maer si riet bem ene dinc.

en voorts §. 1271.

Maer so wat dat men bem riet,

Dat ne diedde algader niet.

§. 245 de zaken waren sine) gewisselijc waaren het des Graaven zaaken; en niet die des Konings, gelijkmen eeuwen

JAN de
Twee-
de.

- Hi hat alle sinen vrienden /
 Dat si hem teser noet dienden.
 Het ghelovebe menich man.
 250 En hem quamen daer toe nochtan
 Dele luden onghebeden.
 Dies men hem danken mach noch heden /
 En haren nacomelinghe wale /
 Dat si dienden tote dien male
 255 Den Here also ghetrouwelike /
 Bede de arme ente rike.
 Men was te voren noit ghesien
 In Holland / des ghelijcs ghesien /
 Hoe de edele lude hem dienden /
 260 Met haren maghen en vrienden /
 Op enghenen cost altenen gader ;
 Al had ick sinen vader

In

daarna in Vrankrijk schijnt gemeend te hebben. Wy zullen gelegenheid hebben om 'er nader van te spreken.

†. 261 *Op enghenen cost*) zo in **A**. In **B** *op enighen cost*. In **H** *op enghene cost*: waarnevens Seb. schreef *eigene*, 't welk nu hier bevestigd wordt. De leezing van **B** is niets waardig. die van **H** zou betekenen *zonder cost*, gelijkmen leeft VI. 826. doch in eenen anderen zin. Maar *op eigenen kost* is het zelfde dat aanstonds, †. 269, en boven, VIII. 584, heet, *op baren cost*. Daar zagen wy juist de zelfde omstandigheden, die Melis hier †. 257. zegt, *NOIT te voren in Holland gezien te zijn*. en daar †. 586 zegt hy, *dat het ZELDEN gehoord was*. Dus wedspreekt hy zich grovelijk, of vertelt ons hier meer dan hy oit geschreeven of gedacht heeft. Hierop heb ik het tegenwoordige verhaal met een scherper oog ingezien, en genoegsaame redenen gevonden, om deeze 24 regels, 252-275, als onecht te verwerpen. Ik bid u, lees met aandacht †. 252, 3.

Dies men bem danken mach NOCH HEDEN

En baren NACOMLINGHE wale, enz.

en overweeg tevens, dat het geene Melis hier zegt, behoort tot de Maand July 1304; en dat hy zijn Werk besloot met de
 vol-

- In Sirix ghesweten /
 Dat hi daer binnen waer beseten /
 265 So waerre ghenoech toeghebaen.
 Oec dienden hem pozterz sonder waen /
 De hem doe der eren onden /
 So si alre scoenste conden /
 Op haren cost met haren vrienden ;
 270 Sonder de hem anderz dienden /
 Op der pozten cost ghemene.
 Men mach wel weten hoe ic mene.
 Clautuoc diende ghemeenlike ;
 Eñ anderz / arm ende rike /
 275 Dienden trouwelike eñ wale.
 De Grave boer ten zelven male
 Cote Sciedamme / om dat hi woude
 Dat heer daer vergaberen soude

Jahr de
 Twee-
 de.

Ten

voltrekking van het Huwelijk van Graaf Willem op Hemelvaartsdag 1305, toen Willem noch geen negentien jaeren oud was; enz. Als wy slechts de herhaalingen, in die 24 regels voorkomende, daaruit namen, zouden zy zeer inkrimpen. Melis gebruikte, naar zijn gewoonte, ook hier, *†. 247*, de Rijnwoorden *vrienden* en *dienden*: maar wy vindenze aanstonds tweemaal, *†. 259* en *269*, herhaald. *Armen en ryken* worden hier niet alleen genoemd *†. 256*, maar ook *†. 274*. *Dienden*, reeds gemeld *†. 248*, wordt in den onechten Brok, zesmaal herhaald: en daaronder tweemaal, *dienden getrouwelike †. 255* en *275*. Dit zy genoeg. Dat *getrouwelijk dienen*, waarvoornen de vrienden en der zelve *nakomelingen*, noch *beden*, moest danken, smyten de goede orden van 't verhaal des Dichters in 't wild. De gelegenheid, om zich zo wel te kwyten, was noch niet daar. De Ammiraal hadt Graaf Willem geraaden, *†. 227, 8*, dat hy al zynen goeden lieden Heerevaart zoude gebieden; enz. Willem, ziende dat de Ammiraal hem ten besten riedt, deedt zulks, gelijk gy kunt leezen *†. 247-251*. De 24 volgende regels loopen veel te verre vooruit, en zijn hier dus gansch ontydig.

N 5

†. 284

IAN de
Twee-
de.

- Een daghe alst voersproken was.
 280 **D**ammirael bergat niet dat /
 Hine sende enen boet / en ene galeide /
 Een daghe de hi selve seide;
 Dat si den Grave souden secghen /
 Dat hi up volc quame legghen /
 285 Hi soude comen sonder respijt.
 Nochtan merrede hi up de tijt
 Dre wecten ofte meer:
 Dies de Grave hadde therte zere /
 En alle / de met hem waren
 290 Begonden hem zere verbaren /
 Om dat hi merrede so langhe;
 En duchten dat hi hebwanghe
 Sichte soude gaen in hant /
 Ente Grave daer hi sijn lant
 295 Nochte verliesen sonder were.
 Des verdroebede al dat here.

Hier

* 284 (Dat hi up volc quame legghen) de Andd. op *volc*.
 Indien Melis zo geschreeven heeft, beken ik, hem hier niet
 te verstaan. 't Geen ik voorheenen gegift, en sedert verwor-
 pen heb, zal ik hier begraven.

* 288 (Dies de Grave) 't woord *Grave* ontbreekt in **A**.

* 314 (*sprieten*) zo lees ik in **A**. in **B** *pieten*. in **C**
pieken. Het laatste rijmt niet op *schieten*, en is daarom eerst
 te verwerpen. Wat *pieten* zijn, is my onbekend. En dat
 Melis *sprieten* gekend, en dat woord hier geschreeven zou
 hebben, geloof ik niet: en zulks om twee redenen. Eerste-
 lijk om het woord zelf. Ten anderen om 't verband, waar-
 in het hier voorkomt met de andere woorden. Wat dan 't
 woord aangaat, zo moest het zijn, *spieten*. Want *spriet*,
 geijkmen nu spreekt, by voorbeeld, in *Fagt- en Zwijn-
 spriet*, hiet ten ryde van Melis *spiet*. J. van Heelu p. 185,
Want gbelijc dat die ever swijn,
Daer si moede gbejaget sijn,

Ver-

Hier binnen eest also ghesiet/
 Datte van Vlaendren rusten niet/
 Sine droeghen alle daghe drachte
 300 Mede te vulne der pozten grachte.
 Eenſ daghes doe de pozters saten
 Alle ghemeenlike ende aten/
 Worden si buten des te rade/
 Dat si eben bro en eben spade/
 305 Tenen male de pozte sochten;
 Nisiere alre miijt up dochten.
 Callen pozten tenen male
 Quamen si toe / weet men wale/
 En waenden de pozte hebben ghewonnen.
 310 Men sloech de clocke / het quam gheronnen
 Elc man doe in sine wachte/
 En saghen dandre up de grachte.
 Daer ghinc men werpen en scieten.
 Men scoet met hoghen en met sprieten/
 315 Hoſ

Verbeiden spiete ende swert.

(waarvoor de Vert. van Bart. Eng. *spietse* schreef XVIII. 6.
 f. 358 d. al *fietet* [wilt zwijn] enen iagber tegen bem comen
 met enen yseren spietse, bet en ontvliet bem niet.) Ferguut
 f. 1 d.

*Doe quam Pertsevale ter vaert,
 Ridende op een boge paert,
 Dat bi den Roden Ridder nam:
 Den hert, iagende, bi vernam:
 Sinen spiet best bi verdregen,
 En waenden wel hebben geslegen;
 Mar bine wilde noch sterven niet.*
 ook het Ridderlijk geweer, anders speer genoemd: f. 11 b.
*Uwe balsberch en bevet gene were,
 Ic stekene dore met minen spere.*

en een weinig verder:

*Hare scachte si vernamen.
 Sere si weder te gader quamen.
 Si saten vaste in baer gereide.*

JAN de
Twee-
de.

- 315 Hostalle scoten grote pisse.
 Ic weet wel / dat men ter wille
 Met bliden but werp menighen steen.
 Men trac de lude / bi dreem / bi tweem /
 Weder achter / seer ghewont.
- 320 Daer quamer dusent al ghesont /
 De up hem streben nemmermeer.
 Behalve de in desen here
 Worden ghescoten doz thobet.
 Men soudt qualiken hebben ghelobet /
- 325 Eer sijt bestonden / wat si wrochten /
 Die aldaer ter weren dochten.

Si

*Si waren goede Ridder beide,
 Dat si daer ute niet en vielen.
 Haer orsse moesten op derde knielen.
 Ferguut stac den Riddere wel.
 Scilt no balsberch meer dan een vel
 Sine balp den Ridder niet.
 Want dore den lichame sinen spiet
 Hi wel na een elle stac.
 Die scacht binnen den Ridder brac.*

En in deeze laatste betekenis, zegtmen nu, niet *spriet*, maar *spies*; 't welk gesprooten schijnt uit het Hoogduitsch, daar onze *s* zeer gemeen wordt uitgedrukt door *s* of *z*. Strickerus V. 4.

Ein spies nam er in die bant:

Ein weissen vanen er dran pant.

dran is daar an. het zelfde wordt in *Fragm. de bello K. M.* 1881. aldus gespeld en gelezen:

Einen spiez nam er an thie bant:

Einen wizen van er ane bant.

by Kiliaan ook, zijn *Spriet* en *Spieffe*, geheel wat anders. maar *Spiet* is by hem *spieffe*, niet *spriet*. Gloss. Lips. SPIETIS, *Haftæ: nos, Spieffe.* J. van Heelu noch eens p. 73.

*Eñ [ifolc] ran met spieten eñ met staven
 legben beeren Walraven.*

Spiegel Hist. II. 52. p. 145. *de Hertoge* ———

Die den pas boetde metten spieten.

Men zou dan by Melis ook *spieten* moeten leezen. Maar 't kan

- Si drebense met groten crachten
 Ober rugghe bander grachte.
 Si verloren so menighen man/
 330 Dat ict ghesegghen niet en can/
 Noch dar segghen ober waer.
 Ghi moghet weten / dat si so naer
 Der muren waren met alden lieden/
 Dat si sonder scade niet scieden.
 335 Daer si / haerz ondancz / waren verdreben/
 Het moeste sijn / dat daer bleven
 Vele doet en ghetwont /
 En van quetsinghen onghesont.

Maer

't kan hier geen plaats hebben. Hoor hem nu zelve:
Men scoet met BOGHEN en met SPIETEN;
 HOSTALLE scoten grote PILE;
Ic weet wel, dat men ter wile
 Met BLIDEN vut werp menighen STEEN.
 Men worp steenen MET blyden; men schoot groote pylen
 MET Hostalle; en,

Men scoet MET boghen en MET spieten.
 wat schootmen *met boogen?* kleine pylen, in tegenstellinge
 van de grooten, die volgen. dit is klaar. Maar wat schoot-
 men *met spieten* of *sprieten?* Dit vaars is bedorven. Melis
 was niet gewoon zyne denkbeelden dus te verwarren. Men
 leeft by hem wel dit, of diergelijk: *Men scoot met pylen en*
quareelen. waardoor hy tweederlei soort van pylen aanduidde.
 Ook dit: *Men schoot met armborsten en met boogen;* tot aan-
 duidinge van tweederlei boogen. Maar nergens zegt hy: *Men*
schoot met boogen en met pylen. en dit is geen gezonde taal.
 nochtans het zelfde als, *men schoot met boogen en met spieten.*

• 337 *Vele doet en ghetwont*) dees regel is wat kort. en
 dat zal mogelijk de reden geweest zijn, dat Alk. tegen de
 voorige Uitgaaven en mijn MSS, *doet* veranderd heeft in
gbedoet. liever vulde ik 't aldus aan.

Vele doet en vele gewont.
 alleen in B staat, *doot.*

• 338 *quetsinghen*) in B vind ik hier *quetfuoren.*

JAN de
Twee-
de.

- Maer de Plantinghe en claghen niet/
 340 Hoe grote scade hem gheschiet.
 Dus wozden si vander poort ghesaen.
 Ente pozters sijn ghegaen
 In haer ruste harentare.
 Den Grave quam hier of nimare/
 345 Des hem wel waq te maede/
 En hat Gode doz sine goede/
 Dat hijs altoef ghesterken moeste.
 Si leden menighen zware joeste.
 De vrouwen onder hem ghemens
 350 Droeghen ter mure albe stene/
 Die daer laghen op de straten:
 Sine wouden de mannen niet laten
 Doen anderz dan si hem weren.
 Gheviel brant/ si wouden heren/
 355 Si wouden selve zien ten bure/
 Ente manz bleven ten mure/
 En wederstaen den Vlaemischen roten.
 Op ene tijt so wort ghescoten
 Dier in huse/ de gGraben waren:

360 Daet
 * 346 doz sine goede) Alk. verklaart dit, voor *sijn goedheid*. Het betekent, om *zyner goedheid*, of *goedertierenheid*, wille. in *B* lees ik, *door sijn ootmoede*. van welk woord ik meen elders gesproken te hebben.

* 348 joeste) zie hier achter.

* 355 zien ten bure) zo in Allen, *zien of sien*. Alk. verklaart het, *na den brant sien, blussen*. Doch ik las liever, *ZIJN ten vure*; het welk veel beter tegenstelling maakt met het volgende, *BLYVEN ten mure*. doch *zien* is ook goed, voor *toezien*.

* 359 in huse/ de gGraben waren) kwaalijk in de *Andd. in een buys die tsGraven waren*. dat is geen taal. Zie *Teg. Staat van Zeeland I. p. 269.* in de *Aantek.*

* 358 Kerjt tot op) is *B Rechte doe al op*, in *H Rechts*
 100

JAN de
Twee-
de.

- 360 Daer mocht men broutuen sien gebaren /
 Als of si mannen hadden ghewezen /
 En vielen inden brant met desen:
 Al was woorden groet de gloet /
 Si traken die huse onder de voet.
- 365 Doe waende there al openbaer /
 Datte port ghewonnen waer /
 En liepen toe met crachte
 Recht tot op die grachte.
 Daer deelde men hem echter mede
- 370 Des si hadden binder stede:
 Daer deedste weder achter staen /
 Mast lief of leet. De mochte ontgaen
 Onghewetst / dat was wonder.
 Daer bloech so menich scerp pijl onder
- 375 Dan stercken hoestallen en hoghen.
 Weet datte quarele vloghen
 Dichter / dan oft waren sien:
 Men conder cume doer ghesien.
 Wieber dan niement doet /
- 380 Dat was wonder alte groet;

20e al op. Dit en het voorgaande vaars zija hier wat kort.
 Best behaagt my de leezing van B

*En liepen toe, met alre cracht,
 Rechte doe, al op die gracht.*

Rechte doe, is een spreekwyze van onzen Dichter, en bete-
 kent, *aanstonds*; ter zelve tijd dat zy den brand in de Stad
 zagen. Zo lazewe IV. 169.

*En onderwants hem rechte doe
 Des gberechts* ———

zie ook aldaar *†*. 653.

†. 378 *ghesien*) dit heb ik uit B overgenomen. In A en
 H alleen sien.

†. 379 *niement*) zo lees ik in A. in B *yemt*. in H *ne-
 met*. hoe kanmen zo brabbelen in zo bekend een woord?

JAN de
Twee-
de.

Si hadden meer dan ghebal.
Maer de Vlaminghe wezaechtens al/
Hoe grote scade si ontsaen.

Dit liet men echt den Grave verstaen/

385 En clagheben hem haren noet.
Den onwille hadden si groet
Van haren beesten/ de si claghen;
Want sise met haren ogheu zaghen
Van den husen eten dac:

390 Diez bogheben si groet onghemar/
Dat hem moste staen also.
Si aten handen hebde tstro.
Dit deden si den Grave verstaen.
En teersten dat hi hadde ontsaen

395 Den

†. 381 meer dan ghebal) meer dan geluk. zie by IV.-760.

†. 387 de si claghen) dat is, die zy beklagen: en geenszins, dat klaagden zy, gelijk Alk. wil. die ook, in den voorigen regel, onwille, kwaalijk verklaart, ongemak; in plaats van droefheid. vergelijk onzen Dichter III. 242. Walewein f. 32 b.

En ic liep wech te minen onwille,
Dar ne keerdic zider nemmere.
Ic was omberaden zere.

†. 389 Van den husen eten dac) in de Andd. is dit vaars gansch bedorven door het, in den beginne, te verriyken met de woorden, Den beesten: dat, ten minsten, hadt moeten weezen, De beesten. doch die worden hier †. 388. verstaanlijk genoeg, aangeduid door het Voornaamwoord se in sise: in de Andd. alleen si. Voor dac, staat in B tac. beide is 't een verkorting van 't dak. zie by I. 227.

Ten opzigte van 't woord dak is aan te merken, dat het van ouds bepaaldelijk gebruikt wordt in de betekenis van riet. Utr. Plac. III. p. 279 b. Voert so en sel niemant sijn buys, dat mit leynen of tegellen gedect is, ontdekken, en deckent weder mit dake, ten zi bi oirlove der Stat. En te vooren: de een out buys, dat mit dake gedect is, ontdeckt, en dat we-

395 Den brief/ en ober ghesten/
 Sinen volke toghebe hijt mettien/
 Dien sere iamerde deser tale.
 Echt ghebielt tote enen male/
 Dat si ratten en ebenhoghen
 400 hadden doen maken/ albat si moghen/
 En woutse driven opte gracht/
 En dan draghen grote dracht.
 Si waren der gracht also naer
 Met ene ratte/ de was aldaer;
 405 So groet/ so hoerh en so sterc
 Was dat bermalebide werc/
 Dat men mochte sien al inde pozt
 Danden wercke weder en hozt/

JAN de
 Twee-
 de.

En

weder decken wil mit leyen of mit tegellen, deen sel men eens tegellen of leyen geven. Dit behoort tot het jaar 1342. En dient mede tot verklaringe van deeze plaatse onzes Dichters.

†. 399 ratten en ebenhoghen) zie hier achter.

†. 406 dat bermalebide werc) zie hier achter.

†. 408 weder en hozt) dat is, ten kortsten, *overal*. van dat Werk, van die hooge Katte, zagen de belegeraars *overal* in de Stad. Doctrinale B. I. f. 2 c.

En oec weder en vort

Onder broederscap sayen discort.

en B. III. f. 32 d.

Also verre weder en vort

Als men baren name nomen bort.

Spiegel Hist. B. I. c. 26.

Si sagen op, si sagen dale;

Si gingen weder, si gingen vord;

Maer sine sagen no hebben verbord

Noch van viere noch van spifen.

van op en dale zie beneden by †. 1056. Fl. en Bl. f. 16 a.

————— dat bi hem boude

III. DEEL

O

Mrs

JAN de
Twee-
de.

- En waer comen vider gracht /
 410 En ghinghen braghen grote bracht /
 En maecten damme te menigher stede /
 En brachten bijf brugghen mede /
 De op wielen ghinghen hoer ;
 En men dammede om de poer
 415 Te sebvntien steden waer /
 En met bijf brugghen tenen waer /
 En stormden / dien dach al waer /
 Dat si en rusten niet een ure /
 En stormden aldat si mochten ;
 420 Cote indet gracht sise sochten
 Te groten damme ende breben /
 Met sterken toeganghe en met breben /

213

Met sinne, en pense weder en voort.
 dat is, op alles; op het voorleedene en op het toekomende.
 Van *met sinne* zie onze Aantek. B. I. §. 2. Ik lees by Jan
 van Heelu p. 5.

*Te Woeronc viel een torre neder ;
 In al den Rike voort en weder
 En vant men soe groet engbenen.*
 Maar wat is daar voort en weder? Is het overal? of is het
 nergens? Immers wy zouden nu 't vaars,

In al den Rike voort en weder,
 natuurlijkst uitdrukken in deeze woorden; NERGENS in
 het gansche Rijk. Doch vergaap u hier niet aan. Voort
 en weder, of weder en voort, kan nooit de betekenis heb-
 ben van nergens; omdat de ontkennende kracht, die in ner-
 gens heerscht, niet ligt in voort en weder; maar in het vol-
 gende vaars,

EN vant men soe groet ENGHENEN,
 dat is, en vondtmen geenen zo groot. Het welk, als men
 in den voorgaanden regel, weder en voort, wilde neemen
 voor nergens, zou moeten vertolkt worden, vondtmen EENEN
 zo grooten [toren].

§. 415 (Te sebvntien steden) dit is eene merkwaardige om-
 standigheid, waarvan niets gevonden wordt in de Andd. daar-
 men,

- Als of si met crachte krouden
 De pozte winnen/ ende souden
 425 Met fortien hoben ten mure ingaen,
 Dat volc moeste niet stille staen.
 Het liep oft waere uten sinne.
 Maer men dede hem zulke omme
 Ater pozten/ dat sijt becachten
 430 Dat sise so naer den mure sochten.
 Ic waene / noyt mensche up euen dach
 So menighen man in Scouden sach.
 Daer wasser wel hi ghetale
 Twee hondert dusent ten selven male/
 435 Of meer/ als ic verstoet.
 De pozters setten haren moet /

JAN de
Twee-
de.

21

men, voor dit en het volgende vaars, deeze jammerlyke taal moet leezen.

*En met vijf bruggen tenemals
Dat gemaect was harde wale.*

Nu leerenwe, voor 't eerst, uit **A**, dat de Vlamingen zeventien Dammen in de gracht voor Zieriksee geslagen hebben. Waartoe dienden dan die vijf Bruggen, die op wielen voortgingen? hiertoe, om de Katten daarop te zetten, en dus, langs de Dammen, tot aan de Stad aan te voeren. Dit blijkt klaar uit Guiart:

Un Chat font sus le PONT atraire.

te weeten de zelfde Kat, waarvan die Dichter, drie regels daarna, zeide:

*Li Mineur deffous se lancent,
Le fort Mur a miner commencent, &c.*

zie hier achter by **†**. 399. zo gy het niet, gelijk ik vertrouwe, reeds geleezen hebt.

†. 425 hoben ten mure ingaen) de *Add. in die poert gaen.* dat weder ganschelijk bedorven is. Wy hebben genoeg doen zien, dat de Katten en Evenhoogen ook dienden om *boven*, over de muuren heen, in de Stad te komen.

†. 434 (Twee hondert dusent) en was zulk een schoone menigte niet in staat om meester te worden van dat zogenoemde

JAN de
Twee-
de.

- Al te winnen of al te verliezen /
Of alle de doet te kiezen.
Dus werden si hem van den mure /
440 Dat menighen man wort te sure
Eer si stormſ wilben begheben /
Eñ vander gracht worden verdroeben
Dan dien van binnen met groter weere.
So moghebē proeben / of in dat here
445 Enighe scade wag ontsaen /
Daer si met crachten worden ghedaen
Achter rugghe / eñ wech verdroeben
Eer si stormſ wilben begheben.
Dat mochte een sijnt merken wale /
450 Dat si daer ten selven male

Har-

de Kraaieneſt? Wy hebben reeds gemeld van 't Beleg van 't Kasteel van Puiſet, uit de Hiſt. van Suger, ter gelegenheid van de Stormtuigen die daarvoor gebragt werden. Daar was de Koning van Frankrijk in perſoon, verzeld van den Adel; en aan 't hoofd van een goede menigte geregelde troepen. Hem was te hulpe gekomen de jonge Graaf van Blois, met al zyne magt uit het Graafſchap van Chartres, en een deel uitgezocht volk, gereed tot alles. Noch waaren, van alle kanten, uit eigen beweeginge, toegeschooten meer dan Honderd-duizend Armen [*de linker armen mede geteld, denk ik*] om deel te hebben in het uitrooien van dat ſhadelyke Roofneſt. Zie hier eene korte beſchryving dier plaats: *Toute la force conſiſtoit dans une Tour ronde & un Donjon de bois elevez sur une éminence, & fortifiez d'un rempart, deſſendu par une paliffade & un fossé avec un parapet; le long d'un ſecond fossé il y avoit une grande courtine, un peu flanquée, accompagnée de tourelles & de redoutes.* Voor deeze plaats, voor deeze *Bicoque*, die thans een Regiment van onze Dragonders (zegt de Schryver) aangevoerd door een goed Officier, in minder dan twee uren tot reden zou brengen, stiet de Koning van Frankrijk zelf, met al zyne magt, met alle zyne helpers, een en andermaal het hoofd. Dit verhaal komt, tot hier toe, eenigszins overeen met dat van onzen Dichter: en men zou d'er uit

Harde groten scade ontfinghen.
Want men mach / met zulkten dinghen /
Sonder scade bliuen niet.

JAN de
Twcc-
de

Al is dat also ghesiet /

455 Dat mens missaken wil algader.
Kijnt dat miste wel sijns vader /
De vader miste wel sijn kijnt /
Als ment heeft ghebreeschet sijnt :
Kijnt miste wel sine moeder :

460 De suster miste wel haers broeder :
De nichte miste wel haers neuen.
Dus hebben si haers storm begheuen /
En sijn ghetrect bet op hore /
De so sere droeghen te horen /

465 En

uit mogen besluiten , dat 'er, in die eeuwen , genoegsaam geen middel was , om een Stad of Kasteel te bemagtigen , zo lang de Verweerders geen gebrek , en moed hadden om zich te verdedigen. Ik zal hier byvoegen , dat de Koning evenwel meester werdt van dat Kasteel , niet door zyne mayt , maar door de onderneeming van eenen Don Quichot van dien tijd. Want een Paap van Chartres , den ongelukkigigen uitslag der aanvallen gezien hebbende , ontstak in zulk eenen toorn , dat hy , gansch alleen , de plaats ging aantasten ; en gelukkiglijk gekomen zijnde tot aan den voet der *palissade* , de zelve , door de kracht zyner handen , verbrak , en dus den weg opende , waarlangs de belegeraars naar binnen trokken. Enz.

†. 456 miste) dit woord leezenwe hier vijfmaal in zes regels. Heeft Melis dat zo geschreeven ? Ik geloof 't niet. Heeft Melis geschreeven , †. 434 , dat 'er op dien éenen dag , tweemaal bonderduizend Vlamingen , of meer , in Schouden geweest zijn ? Ik geloof 't niet. Ook twijffel ik , of hy dit vaars ,

Eer si storms wilden begheuen ,
tweemaal in acht regels , 441 en 448 , gebezigd , en dan noch tweemaal , 462 en 465 , de zelfde spreekwyze herhaald hebbe.

†. 463 En sijn ghetrect bet op hore) 't woordeken bet ,
dat

JAN de
Twee-
de.

- 465 Eñ begaben stoymſ alte male.
 Dit quam den pozters harde wale.
 Si woypen knechte ober de mure/
 De ober woeden ter selver ure/
 Eñ haelden troren/ dat si haer brochten/
- 470 Also vele als si draghen mochten/
 Datte beesten souden eten.
 Hier bi so moghedu weten/
 Dat gheen dinc es so quaet/
 Np dat menre up hebet raet/
- 475 Sine mach woerden tenigher bromen/
 Eñ te groten baten comen/
 Als de bracht der pozten dede.
 Du boeden sire haer beesten mede.
 Dus es haer stoymen vergaen.
- 480 Des anders daechſ/ heb ic verstaen/
 Nam oerlof de ghemeente haer.
 Oec berstont ic overwaer/
 Dat hem allen wel dochte/
 Dat men met stoymen niet en mochte
- 485 De pozte winnen/ waes ghesiede.

Daer dat ik hier noodig achte, staat in de Andd. niet in A. Wegens op bore zie hier achter.

†. 475 tenigher bromen/ (Eñ te groten baten) in de Andd. aldus, te. *menigher vromen Eñ tot enigben baten.* Voor welk tot in alle drie de Uitgaaven, vry stordig, geleezen wordt toet. In A staat ook kwaalijk *Ente* voor *Eñ te.* want *ente* is *ende de*; niet *ende te.*

†. 479 vergaen) dit uit B en N. In A lees ik, *gbedaen.*

†. 481 Nam oerlof de ghemeente) de meeste Vlamingen, die in zulk stormen geen' zin hadden, keerden naar huis: terwijl heer Guy voor de Stad bleef liggen, alleen met zo veel volks, als genoeg was, omze ingeslooten te houden; en zelve niet verdreeven te worden: †. 490. Daar zullen 'er dar, volgens †. 434, ten minsten 150,000 naar huis gekeerd zijn.

†. 484

- Daer waren binnen so goede liede.
 Des droeghen si aber een.
 Doe dacht hem allen dat best sreen/
 Dat si hoz der pozten bleben
 490 So starr/ dat sise niet verbeben.
 Si soudense verhangheren sciene.
 Her Gue sprac: ic wil alhiere
 Bliken liggende toter doet:
 Ic ne rumet doer gheue noet/
 495 De mi ane comen mach/
 Cote op minen sterf dach:
 Ic ne worde verslegghen of ghebaen/
 Of met crachte wech ghebaen:
 Dus seide hi selve/ als luijt horen.
 500 Coentre Vlaminghe mozt nie gheboren.
 Men mach wel segghen openbare/
 Als ghi horen sult hier nare.
 Si lieten haer stozmen alte male/
 En waerden de pozte verhangheren wale.
 505 Si bleben ligghende op datte/
 En hadden hoebe hare carre/

Die
 †. 484 (Dat men) hier volg ik weder de Andd. deezetwee
 regels luiden in A aldus:

*Dat ment met stormen niet winnen mochte .
 De porte so wats hem ghesiede.*

†. 500 (Coentre Vlaminghe) 't is loffelijk in Melis, dat hy
 de dapperheid ook in den gemeenen vyand prijft. Maar wat
 lof verdiende hier Guy, die, terwijl zijn Vaderland door
 Vrankrijk was t'onder gebragt, en zijn Vader zelf in Vrank-
 rijk gevangen was, zich aan dat alles niet bekreunde, en
 alleen werkzaam was om Zeeland te winnen voor zich zel-
 ven?

†. 504 (waerden) kwaalijk weder in A wouden; om het
 volgende wale. Vergelijk †. 491.

†. 506 (hate) voor baerre, dat is baarer.

JAN de
Twee-
de.

Die groet was ende sterc/
 En een breselijc ghetwerc/
 En vaste liden grachte gedreven/
 510 En ter stede staende bleven.
 Si stont vander muren Dozt.
 Een Meester was in de pozt/
 De sulke pile conste maken/
 Mocht hise ter ponte gheraken/
 515 Hi soudse bernen up de stat.

Dit

†. 508 breselijc ghetwerc) in *A vreislic werc.* daar ook in den volgenden regel *bedreven* staat, in de plaatse van *gedreven*.

†. 510 En ter stede staende bleven) dat de gedachten van Wouter, toen hy eenigen der voorgaande vaarzen schreef, van huis waaren, kanmen afneemen uit de aangetekende verschryvingen. Hier schreef hy:

En al stille liggbende bleven.

alsof hy van eene leevende, en niet van eene houten Kat, gesproken hadde. De woorden heb ik weder ontleend uit de Andd. maar niet in die orden, als ze daar voorkomen, naamelijk,

En staende ter Steden bleven.

. 513 (sulke pile) 't is wonder dat de Meester daarmede zolang toefde; omdatwe boven †. 359. reeds gezien hebben, dat ook de Vlamingen met vuur schooten, waardoor eenige huizen onttteeken werden. Men schoot zulke pylen van de houten Torens, in de Steden; of uit de Steden tegen zulke Torens. Torens hieten van ouds *Fala*; en daarvan, zomen wil, de Pijl, *Falarica*. de Monik Abbo, boven by †. 399. gemeld:

Mittitur arte Falà vexare Falarica binos

Artifices, nervis jaculata, uno quoque plectro.

Maar dewijl daar geen woord gerept wordt van vuur of brand, weet ik niet, waarom Daniel, de la Milice Fr. L. II. p. 49. de *Falarica* van Abbo, bepaaldelijk, beschrijft als een' brandpijl. Isidorus, de *Falarica* kortelijk beschreeven hebbende, voegd 'er by: *dicitur etiam & ignem habere affixum.*

Dit hoedte segghen dat hi vermat.
 Oec so en woude hij niet vergheten;
 Hi dede dat hi hadde vermeten.
 Op enen about scoet hiere in
 520 Sijn ghescoet / noch meer noch min;
 So dat de ratte mozt onsteken /
 En diere binnen waren / welken
 Uter ratten / en riepen zere:
 Brinct water! Edel Here!

JAN de
 Twee-
 de.

525 De

fixum. dat is, men zegt, dat 'er ook vuur aangehecht was. De werpspies van Turnus, die Virgilius *Falarica* noemt, hadt zekerlijk geen vuur: gelijk echter die hadt, waarvan de Sargentynen, door Annibal belegerd, zich bedienden; en welke omstandig beschreeven is door Livius XXI. 8. Zie, behalve du Cange v. PHALARICA en anderen, vooral Stewechius, Comment. ad Vegetii L. IV. c. 18. Wy hebben te vooren reeds aangemerkt, datmen, uit eene zelfde benaaming van eenig Oorlogstuig; zich niet altijd een zelfde denkbeeld moet maaken.

★. 524 Brinct water! Edel Here!) als men deeze vier woorden aaneen hecht, gelijk tot noch toe geschied is, luiden zy vreemd; alsof deeze schreeuwers Heer Guy verzochten om water te brengen. Doch ik meen datze ongemeen kunstig, en eenigszins Horatiaansch zijn; als uitdrukkende 't verwarde geroep van veelen, met achterlaatinge van die, ook nu veeltijds verdrietige, herhaalingen van *zeide by*, enz. De een riep; *brengt water*. een ander, als Heer Guy te hulp roepende; *edel Here!* een derde; *de Catte sal al verbernen*. enz. Dat deeze Konstgreep aan Melis niet onbekend is geweest, kan men zien uit dit eene fraaie vaars VIII. 1098.

Wi fidi dan? Ic bete Witte.

Ik lees in de Fab. van Esopet f. 1 b.

Ja, seide die Wolf, vloecstu mi toe?

Dlam antworde: Here, in doe.

Du doest, sprac bi. ———

daar, in sierlyker stijl, alle die woorden, *dlam*, dat is 't Lam, *antworde*, en *sprac bi*, hadden kunnen verzweegen worden. Als blijkt uit de volgende saamenpraak tusschen den

JAN de
Twec-
de.

- 525 De ratte sal al verbernen!
Dit begonde hem sere toznen/
En ghinghente toe water bzagen.
Hier omme moghebt mi bzagen/
Of de pozterz stille saten/
530 Die blide waren uter maten?
Neen si niet: dat suldi weten.
Sine hebben alle niet vergheten
Desz spels/ desz si te bozen ploen/
En segghe u wel/ wat si doen.
535 De te blusscene waren blugghe/
Diepen vaste achter rugghe/
Want si scoten so ober sere/

Dat

yverigen Floris, en de Moeder van Blancefloer f. 9.

Vrouw, seit bi, waer is Blancefloer

Mine Amie, die ic hier liet?

U Amie? des en weet ic niet.

Gbi houd u sceren. In doe. Gi doet.

Ik geloof niet, dat iemand onzer dit laatste vaars, in nieuw Duitfch, zal verbeteren, of evenaaren.

¶ 526 Dit begonde hem sere toznen) 't woord *bem* is in de Andd. kwaalijk vergeeten: en Alk. verklaart *tornen*, door *aan te vatten*. Wat hy meende, weet ik niet. Het Rijmwoord is daar ook *verbornen*; maar in *verbernen*. beide even goed. Dat ik hier geen verandering gemaakt heb, is, omdat ik achte dat het evenveel is, of men leeze *tornen*, of *terne*: het eerste voor *toornen*, het andere voor *te erren* of *te errene*: en beide in de betekenis van *spyten*, *bedroeven*. Van *erre*, droevig, zie by V. 329. van *toorn*, droefheid, beneden v. 1230. Maar de Werkwoorden *toornen* en *erren*, heb ik elders, by deeze oude Dichters of Schryvers, niet aangemerkt (immers niet aangetekend) zelfs ook niet, zo veel my bekend is, *vertoornen*: maar wel *vererren*. Walewein f. 50 d.

Dat seidi, om bem te vererren.

dat is; te *vertoornen*. en f. 51 a.

Den bere Walewein, die sijn seer

Vernieude, en begonde vererren.

dat

- Dat sine mochten in ghenen here
 Der catten te helpen comen/
 540 Hadt hem de werelt moghen brouwen.
 Dus waert de bzant also starr.
 Men waerp met bliden in dat waert/
 Dat so hoghe stoech de bzant/
 Dat ment sach in Holland.
 545 Cusschen Vlaerdinghen en Sciedamme
 Sachmen besceidelic de blamme;
 So dat men waende min no mee/
 Dant hadde gheweest Zirix.
 Doe men sach den groten bzant/
 550 De porters senden althant

An

dat zeer naby komt aan ons *begonde te erren*. Hoedaanige Infinitiven, als er *te* voorgaat, eerst eene *e*, achter, aanneemen, *te errene*; en dan de naastvoorgaande *e* wegwerpen, *te erne*; alleen, geloof ik, na de letteren L en R. Zo vindtge hier *te eerne* I. 338. *te baelne* IX. 1241. *tontberne* VI. 128. VIII. 922. IX. 696. *te scaerne* VIII. 129. *te telne* IV. 244. VII. 1071. *te waerne* I. 145. en dikwils. *te velne* IV. 493. *te vulne* IX. 300. *te waerne* IX. 574. *te weerne* en *te werne* IV. 1489 en 1505. VI. 651. Dus blijkt, ten minsten, dat *terne* niet afwijkt van den stijl van dit Werk. voor 't overige laat ik elk zijn keur.

†. 533 *beg si te horen ploen*) zie hier achter.

†. 536 *achter rugghe*) de *Andd. over ruggbe*. het komt op een uit. Wy vinden in dit zelfde Boek, in *Allen*, †. 328 *over rugghe*: en †. 447 *achter ruggbe*: dat is, *te rugge*. Maar in 't volgende voorbeeld is 't, *ruggelings*, of *achteruit*. Der Zielen Troest f. 55 b. *Sijn* (Chams) *Broederen namen een cleet ende benghent op bore scouderen, ende gbingen after rugghe, op dat si boer Vader niet en sagen*.

†. 548 *Dant*) in *A Dat*. Ik heb hier de *Andd. liever* gevolgd, omdat, in den voorigen regel, *waende min no mee*, 't zelfde is als, *waende niet anders*: te weeten, *dan bet* (dan dat het) *Zieriksee geweest hadde*.

†. 554.

JAN de
Twee-
de.

Anden Grabe een hode/
Diet hem seide. Hi danket Gode.
Oec ontboedst hem daer naer/
Dat si hem niet meer hortwaer
555 Senden hode ofte brieve
Doer enighe noet / doer enighe liebe :

Quaem

†. 554 Dat si hem niet meer) 't woord *meer* is in de Andd. vergeeten; 't welk Alk. misschien verder van den weg atholp. Hy verklaart dat si door dat HY, de Graaf. De boodschap, die de Poorters aan den Graave lieten doen, was: *Dat Zy hem geene Boden of Brieven meer zenden zouden, noch om nood van bunne eigen personen, noch om liefde voor den zynen: by kon komen omze te ontzetten, als 't hem goeddacht.*

†. 555 Senden) ook in C. Dus kwaalijk in II Sonden.

†. 557 Quaemse onsetten) dat is *Hy quame se* — Welk Voornaamwoord, *Hy*, hier niet vergeeten, maar verzwegen is. Zo lazewe boven III. 1393.

Quame, of bi coene ware.

dat is, *Hy quame*, eigenlijk, *hy mag, hy kan, komen*, als hy 't hart heeft. En te vooren †. 1030. *nu doe voert*, dat is, nu; *Zy doe voort*: *zy mag voorts doen*, enz. Zo is ook, hierboven †. 96. *Scotene doot, zy mogen hem doodschieten.*

†. 560 En hat / datg hem niet verdochte) Alk. verandert *dats* in *dat s'*; 't welk zou weezen *dat zy*. maar dat betekent het noit by onzen Dichter; altijd *dat is*, of *dat des*. 't laatste heeft hier plaats. Ten andren verklaart hy *verdochte* door *verdacht bielden*. Deze betekenis van *verdacht houden*, is, by de Ouden, mijns weetens, noit uitgedrukt door *verdenken*, gelijkmen nu spreekt. Zelfs Kiliaan kent *verdenken* niet anders, dan voor het geene wy nu heeten *uitdenken*. Behalve dat dan ook *hem* zou betekenen *Graaf Willem*; doch het is hier Meerv. en te verstaan van de *Poorters*: gelijkmen kan afneemen uit de drie volgende voorbeelden, in 't verhaal van ééne zelfde geschiedenis; welker kort begrip hier dan noodig is, om in deeze duistere Oudheid een spoor te ontdekken. Walewein ontmoette eenen welgemaakten Knaap, zittende op een zeer slecht paard, dat niet meer voort kon, daar

Quaemse onfetten / of hi woude.
 Hi onboet hem / dat hi soude
 Comen / als hi eerst mochte :
 560 En hat / datz hem niet verdochte /
 Hi soude onfetten herde wale :
 Hi beide naden Ammitale ;

LAN de
 Twee-
 de.

De

daarop zegt de Dichter f. 8 c.

*Dit sach Walewein, donvervaerde,
 Dien dat VERDOCHTE van den knape,
 Omme dat bi maercte diere sake,
 Dat bi was van so sconen leden,
 En zulk een paert quam ghereden.*

En verder, na eene uitvoerige beschrijving der schoonheden van dien knaap (want die werkten, vooral, op de gedachten van Walewein) f. 8 d.

*— maer bi wranc zijn bande,
 So dat bem dat rode bloet
 Voren vut finen naglen woet.
 Dit sach Walewein, dies VERDOCHTE.
 Hi groete den knape so bi eerst mochte.*

Walewein, om kort te gaan, vernomen hebbende, dat dees knaap, dienmen van zijn eigen paard en wapenen beroofd hadt, goed en eere stondt te verliezen, zo hy zyne reize niet spoedig vervolgen kon, geeft hem zijn eigen paard, Gringolte genoemd; waarmede de ander ten Hove rijdt by Koning Artur, aan wien hy, 't voorgevallene verhaalende, onder anderen zegt f. 10 d. nadat de Koning hem gevraagd hadt, hoe hy aan dat bekende paard kwam?

*Here, also ic u seggben mach,
 Dies es beden die derde dach,
 Dat mi gaf een Rudder snel.
 Hem dochte, ic bads te doene wel;
 En dede ane mi zine dogbet groot.
 Hem VERDOCHTE so miere noot.*

Belangende de woordschikkinge, zo blijkt uit deeze drie plaatsen (want dies, in de tweede, is te verstaan, dien des) dat ook de plaats van onzen Dichter,

— — DATS HEM niet verdochte,
 woordelijk moet verklaard worden, dat DES HUN niet VERDOCH-

JAN de
Twee-
de

- De soude comen hi cozter tijt.
Hi sende boden sonder respijt.
565 De eerste hode was de galeide
Ente hoet; de woeren beide
Al tote Caleis hider zee.
Daer na sende hi boden mee
Met anderen scepen ten Ammirale/
570 De sine boetscap dede wale;
En was een begheben man/
De hem de boetscap doe nam an.
Van Sirixc heb ic gheswaghen
Hoe si hem te waerne plaghen/
575 Wat si beden of wat si dochten/
En wat wonder dat si wrochten;
Alne can ic ghesegghen niet
Eic hi hem dat is ghesiet:
Maer vanden meesten openbare
580 Heb ic wel na gheseit dat ware.
Du hoert vanden anderen spele/
Dies men niet ghesien heeft vele/

Want

DOCHTE: en zaakelijk, dat zy zich hierover niet verlegen maakten; het argste niet dachten. Voeg 'er by, uit den Sp. Hist. III. 31. v. 1.

*Die Coninc, die hier af was verdocht,
Hoe dit wonder wer toebrocht.*

het welk le Long zeer wel verklaart, *die bier over in gedachten was.* Lees nu eens, voor den eersten regel,

De Coninc, dien des verdochte;
en de betekenis zal juist de zelfde zijn en blyven.

v. 579 *vanden meesten openbare*) van de voornaamste omstandigheden, die bekend zijn.

v. 581 *Du hoert*) dit en het volgende vaars worden niet gevonden in *M*: daar ook v. 583. *wane ic* veranderd is in *want ic*. doch dat levert geen' zin uit; en is een bewijs dat
wy

- Wane ic/ in de werelt al/
 Als ic u vertellen sal/
 585 Dat gheschiede ande vaert.
 Als d'Ammirael ghelware waert
 Datte Grave hem ontboet/
 Sette hi toe met haesten groet/
 En ghinc daer omme lopen selve/
 590 En maende siere galeiden elve:
 Jan Paydroeghe sette oer mede/
 En maende daer ter selver stede
 Acht en dertich groter scepe:
 En quamen met desen gheselscepe
 595 Op enen dach in de Wase ghebaren.
 De Grave en sine lude waren
 Te Sciebamme/ en saghen dat.
 De Grave sette staphans ter stat/
 En ghinc baren dat hi mochte.
 600 Over Wase was sijn ghedochte
 Te waesene/ mocht hem ghesien.
 Het wande wel sere mettien/

Jan de
 Twee-
 de.

En

wy hier die twee vergeeten vaarzen niet kunnen missen.

†. 590 maende) en zo weder †. 592. doch op beide die plaatsen, in de Andd. *mande*. Maar moesten nu, als op 't laatste oogenblik, die elf Galeiden en 38 groote Schepen noch *bemand* worden? dat heeft geen' schijn. De Ammiraal *maende de Galeiden*, en Jan Paydroge de groote Schepen: dat is, zy zonden aan de Bevelhebbers van die Galeiden en Schepen, hunne laatste orden om onder zeil te gaan. enz. Zie Kiliaan.

†. 599 En ghinc baren) de Hollandsche Vloot is van Schiedam gevaaren den 25 July 1304. want het volk was den 9 Aug. *vijftien*, en den 11 Aug. *zeventien* etmaal aan boord geweest; gelijk wy wat verder by †. 738. uit onzen Dichter nader zullen zien.

†. 603.

JAN de
Twee.
de.

- Eñ ghuic op Maase herbe rieghje.
 Ic weet wel dat ic niet en lieghe;
 605 De cogghen condent gheherden niet.
 Diez si doechden groet verdziet/
 De van Haerlem/ in de zee.
 Want de cogghje hzac ontwee/
 Eñ verhozben een deel liede/
 610 Daer groet iamer an ghesiede.
 In Boznessje quam d'Ammirael/
 Eñ Pandzoghe also wael/
 Eñ bleben ridende dat ghetide.
 Desz de Grave wel was blide/
 615 Eñ woude bozber baren niet/
 Eñ bleef desz nachts te Gheruliet.
 Tsanderbaechsz was tweeder sochte
 Dat men ober Maase mochte/
 Ende theer quam/ dat was bleben
 620 In Hollant/ eñ daer an verdzeben.

Die

†. 603 Eñ ghuic op Maase herbe rieghje) dat is, volgens Alk. 't ragde: een konstwoord, vervolgt hy, der Seeluiden, ten anker leggende in een sware storm, als de See sterk aanbaald, datse vresen in haar Touw te schieten. Maar ik weet niet of dit dienen kan tot verklaring van deeze plaats; die my eenvoudig schijnt te betekenen, dat het op de Maaze zeer bol ging. En onze Koggen, die daardoor leeden, lagen niet ten anker, maar zeilden. Ik heb eenig bescheid gezocht in den Zeeman van Winschoten en elders; maar vruchteloos. Ook geloof ik niet, datmen iet diergelijks by G. Brand in 't Leeven van de Ruiters zal vinden. Ik laat ondertusschen de uitlegging, die Alk. hier geeft van 't ragde, in haar geheel.

†. 611 In Boznessje) zie hier achter.

†. 613 ridende) in de And. driven, kwaalijk.

†. 620 eñ daer an verdzeben) en die, t'zeil gegaan zijnde, door den harden wind, weder aan den Hollandischen wal te rug gedreeven waaren.

†. 624

JAN de
Twee-
de.

- Die Ammirael pozrede hozen /
 En liet dat den Grave hozen /
 Dat hi hem volghede in Gods tiame.
 Dit was den luben wel bequame.
 625 Dus boermen met goede staden /
 So datmen quam met liever laden
 Tote in Scarben an der warf.
 Doe ghinc men baren andertwarf /
 En men mochte hoeder niet /
 630 Dat nauwelike in Harincblit.
 Daer bleef men liggende alde nacht.
 Het wozt waiende met sulker cracht /
 So datmen lach det nachten dzie.
 Doe sochte tweeder / seibenten mie;
 635 So dat men op Grebeninghe boer.
 Doe dede men teyken ende boer /
 Pattie porters mochten sien /
 En hernden opde maste mettien

Dier-

†. 627 (Cote in Scarben) zo in *B.* maar in *B* Tot Nid-
 scarden. in *I* Tote Nid/scaerden: 't welk Alk. verklaart, den
 Hitsuard. Van den Hitsuert, of Groot-Zuid-Beierland, zie
 Tegenw. Staat van Holland VII. p. 200. Gissingen, zonder
 bewijs, lust my niet te maaken.

†. 628 andertwarf) *andermaal.* maar *an der warf*, in 't
 voorgaande Rijmwoord, is *aan de werf*; in de *Andd.* *an den
 werf*, of *weerf* als in *B.*

†. 634 Doe sochte tweeder) dat is *bedaarde.* zie by VI. 1269.

†. 635 Grebeninghe) *of de Bieningen*; zegt Alk. Deeze
 mistasting is gemeen, zo in Boeken als in Kaarten. Maar dat
 het een mistasting is, leerenwe thans uit den Teg. Staat van
 Zeeland II. p. 344. also *de Bieningen*, aan de andere zyde
 van Overflakkee, naar den kant van Voorne; zig heenstrekkon.

†. 636 Doe dede men teyken ende boer) Alk. zegt:
bornde, brande; *seinde met vuur.* Maar wat zullen dan †.
 638 en 639 betekenen? Ik vertrouwe, dat *boer* niet anders

JAN de
Twce.
de.

- Dierbalkene te menigher stede:
 Enrie pozters bernden mede/
 640 Als men noch in Zeelant pleget.
 De nacht men daer al stille leget
 Want men bozder niet en mochte.
 Des anderdaghes men bedochte
 645 Dat men boer in Sonnemaer.
 Doe al dat volc was comen daer/
 Ghinc men scaren doe dat heer/
 Welc boren baren soude ter weer/
 En wie doen soude de achterhoede.
 650 Den volcke was so wel te moede/
 Dat men immer trac het naer.
 Doe mochte men sien al openbaer/
 Dat si immer vechten wouden.
 En als quamen recht an Scouben
 655 Doeren si al einsten bozt/
 Doe si leden Dreyfcher ozt.
 Si boeren cume op enen daghe
 Die langhe van enen armbozst slaghe.

Dit

zy, dan 't geen Kiliaan noemde *beur*, *bore*; en vertaalde, *elevation*: en *teyken en boer*, het zelfde als een *teken in de boogte*.

†. 645 Dat men boer in Sonnemaer) „ 't geen Alke-
 „ made, naar de tegenwoordige Landsgesteldheid daar over
 „ zyne uitlegging maakende, verkeerdelijk verklaart, tot op
 „ de boogte van Zonnemare”: lees ik in de laatstgemelde nieu-
 we Beschryvinge van Zeeland II. p. 432. werwaarts ik mynen
 Leezer hier wyze. Alwaarmen, even te vooren, ook vol-
 komen bericht kan vinden wegens 't hier volgende *Dreifchor*.

†. 656 Doe si leden Dreyfcher ozt) voor *Dreyfcher*,
 staat in *Drenfcher*. in de Andd. *Dreyfter*. Deeze verbe-
 tering is buiten bedenken Maar, voor *Doe*, dat in Allen
 gevonden wordt, lees noodzaakelijk *Tot*.

†. 660 dat ic michte) zie hier achter.

†. 663

- Dit ghebte! hem harbe dicke.
 660 Hier bi eest/ dat ic miche/
 Datte Vlaminghe let dozzren segghen/
 En Holland uten prise legghen/
 Noch den Grave haren here.
 Oec moghen si lachteen uenumerere
 665 Den Ammirael ente sine/
 Noch Pandrogen/ de grote pine
 Metten goeden lieden dede;
 En waren van Caleis uter stede/
 En but Potan en but Galissen:
 670 Want si connen hem bewissen.
 Oec waren daer Casscoeniaers mebe/
 Diene begheerden ghenen vrede/
 Want si om vechten waren comen/
 Ghiuct te scaden/ of te bromen.
 675 Nochtan seiden de Vlaminghe/
 En maecten daer of groet ghedinghe:
 Mocht ons nu dat ghesien/
 Dat si ons niet wilden ontsien/

Si

†. 663 (Noch den Grave haren here) zo staat in Allen. voor *noch*, zouden wy nu zeggen, *of*.

†. 668 (Caleis) in de Andd. zo hier, als †. 567, *Caleys*. Doch in *A* staat *Calijs*. 't welk wy verbeterd hebben.

†. 669 (Potan) in *A* aldus, *Potk*. in *B* *Poytan*. in *A* *Poytan*: 't welk *Alk*. verklaart, *le Poictou*.

†. 670 (Want si connen hem bewissen) zo ook in *A*. maar in *B*. ontkennender wyze,

Want sine connen bem niet bewissen.

kwaalijk. De meening is, zo ik my niet bedriege, Zy, Vlamingen, kunnen 't zelfs in overweeginge neemen; alsof *Melis* 't overliet aan hun eigen *gewisse*.

†. 676 (ghedinghe) zo in de Andd. In *A* *dingbe. zis* by I. 304.

JAN de
Twee-
de.

- Si waren sekerlike al use /
 680 De scepe / groet alse huse :
 Al warenre noch also bete.
 In weet / of si in spele /
 Of in eernste / seiden dat.
 Want men sach albaer ter stat
 685 Den Grave van Holland immer naffen.
 In weet / wat de Vlaminghe maken ;
 Si clappen immer gherne quaet.
 Dat dinct mi ene erme daet.

Wat

† 679 use) is onze : gelijk Seb. en Alk. het reeds ver-
 klaard hebben. *Us, use, uwaerd* of *uswaerd*, voor *ons, on-*
ze, onswaert, zijn te vinden by Kiliaan. Fabelen van Esop.
 f. 2 c.

*Die waert seide: bet es al use,
 Dat bier es in desen buse.*

Oud Hoogd. Rijm by Melboom *Rer. Germ. T. III. p. 227.*

He Cristum usen Heren bat.

Luc. I. 1. vindtmen reeds in 't Gott. van Ulphilas, **IN UNS.**
 maar in 't A-Sax. **IN US.** gelijk ook Matth. XXVII. 4. **TO US,**
tot ons. en † 25. *ofer us and ofer ure bearn:* over *ons* en
 over *onze* kinderen. Want *onze*, was daar niet *use*, maar *ure*
 zo weder Luc. L. 55. *to urum faderum:* tot *onze* vaderen.
 maar *ure*, in oud Neerduitsch, was *uwer*: Ferguut f. 12 c.

Maer segt mi van ure niemare.

dat is, *van uwer.*

† 682. in spele / Of in eernste) voor 't laatste woord heb-
 ben de Andd. *naerste.* Boven VI. 522. *in nernste no in spele:*
 alwaar in **B** *naernste:* in **M** *naerste.* *Walewein* f. 47 c.

*In weet, of gbiyt bout in spele,
 Sprac Walewein; bets nerenst met mi.*

Doctrinale B. II. f. 16 a.

No in nerste, no in spele.

† (90 *Also goet*) vergelijk deeze twee vaarzen,
*Also goet so es de man
 Dien ic bate, als dien ic minne,*
 met dit ééne V. 933.

Al.

- Wat moghen sice winnen en?
 690 Also goet so eß de man/
 Dien ic hate/ als dien ic minne;
 Al eß de vreeschap daer wel binne.
 Doit en hoordic man gheprisen
 In enigher slachte wisen/
 695 De ban bianden quaet sprac gherne.
 Ic raetsß elken man tonberne.
 De Vlaminghe mochten niet segghen/
 Noch in gheuen lachtre legghen/

Dat.

Also goet man viant als vrient.

†. 694 In enigher slachte wisen) zo leestmen ook in
 M; daar Alk. 't verklaart, *BY eenig slag van wyse, verstan-
 dige:* 't welk, zekerlijk, by geene verstandigen zal goedge-
 keurd worden. Voor *enigber slachte*, staat in *B enigber sach-
 ter.* in *M enigberbande slachte:* daar het laatste, *slachte*, eene
 kennelyke verbetering is van 't voorgaande *bande*, dat Wou-
 ter te schielijk uit de penne gevallen was: misschien omdat
 hem 't andere wat ongewoon voorkwam. In 't Neerd heb
 ik 't elders niet gevonden; doch meermaalen in 't Hoogd.
 Rythmus de S. Annone †. 656.

Mit maniger slahtin gigerwa.

't welk daar vertaald wordt, *multiplici industria.* Stricke-
 rus V. 6.

Mit maniger slacht guets.

Fragm. de bello K. M. †. 1990.

Mit menegere slahte gots.

Gravenberg f. 42 c.

Waz ber da schoner vrouwen vant,

Die batten sich in rich gewant

Gecleyt maniger slachte.

in dat zelfde Werk heb ik dikwils ontmoet, *decheiner slach-
 te*, voor *geenerbands*. Strickerus III. 2.

— *durch silber, noch durch golt,*

Noch durch cheiner slacht solt.

waarvoor in 't gemelde Fragma. †. 1611. *nebeiner slachte*, zie
 onze Aantek. by III. 421.

JAN de
Twee-
de.

- Datse her Willem tet besloep /
 700 Of met haesten tet becroep /
 Of met roke / of met miste
 Tet quam / dat niemene wiste /
 En doister of maken ghene claghe.
 Hi quam al eynken ruij daghe
 705 Eer hi Bettenweerde leet.
 De Zeelanders / de hem waren tureet /
 En somme noch sijn / sine connen
 Niet swighen / al sijn si verwonnen.
 Dat een plaghe / de ic hate.
 710 In God! doer dine goede / verwate
 De quade tonghen vut Zeelant;

†. 702 niemene) by verkortinge, voor *niemen ne.* de Andd. ^{Of} hebben hier, *nient en.*

†. 704 Hi quam al eynken) boven †. 655.

Voeren si al eynken vort.

al eynken is allengken. De Andd. hebben hier *allenkijn*, of in *B allencen.* maar †. 655 vind ik in die beiden *al enskijn*; dat nader komt aan 't onze.

†. 705 Bettenweerde) in *Duiveland*, digt onder *Ziriks-ee*: heeft hier *Alk.* reeds gezeid. Nu een Polder, die noch dien naam voert: maar toen een Schorre, die, sedert, ook de Ruige Plaats is genoemd geweest. zie *Teg. Staat van Zeeland II.* p. 533.

†. 710 doer dine goede / verwate) wy zullen hier eerst bezien, hoe onkundig de Uitleggers; en voorts, hoe onbetaamelijk de Uitschryvers, omtrent deeze plaats, gehandeld hebben. In de Eerste Uitgaave staat hiernevens: *Verwete, wijsbeidt.* Wat dit betekene, zal ik niet onderzoeken, omdatmen, achter die zelfde Uitgaave, onder de Verbeteringen, vindt, datmen, voor die woorden, moet leezen *verkloeke met wijsbeyt.* Doch het eene is zo goed als het andere. Onder tusschen heeftmen die zogenoemde verbetering, in de Tweede Uirg. op den kant geplaatst; en daar is het dat *Alk. verkloeke* geleezen, en daaruit deeze zyne verklaring, door *uwe goedheid verkloekt*, opgebaggerd heeft. Dit zy genoeg van de

- Of maecse te mate altehant.
 Alle heesten sijn beduonghen
 Vanden menschen: mar de tonghe
 715 De mach men bedwingen niet.
 Gheliker wijs dat men siet /
 Dat ene bonke onsteket al /
 En verhoznt / groet en smal /
 Al dat es in ene stede.
 720 Dus zest beghin van alre quaethede
 De tonghe / diet wel merken wille.
 Men siet / datmen hout al stille
 Metten kreidele een starc rosside;
 Al houtnemen met sporen inde sibe /

de Uitleggers. wy gaan over tot de Uitschryvers. 725 Men
Tot noch
 toe heeftmen geleezen, en ik lees ook in B,

— dor dine goede verwate
 Die quade tonghe van Zelant,
 Ende maec se te niete al t' bant.

Wy hebben, voorlang, in onze Proeve getoond, dat *verwaaten* betekende, Verbannen uit de kerke, *Excommuniceren*; Vervloeken enz. volgens welke betekenis, de Dichter God aldus gebeden zoude hebben: *Om uwer Goedheid wille, vervloek de kwaade Zeeuwscbe tongen, en verdelgze baastelijc!* Maar wie, die eenigszins acht gegeven heeft op het Karakter van onzen Dichter, kan hem verdacht houden, zulk eene taal geuit, geschreeven, te hebben? Doch de vervalsching der woorden blijkt nu uit M, daarmen die zelfde regels aldus leest, gelijk wyze ook hier geeven:

— doer dine goede, verwate
 De quade tonghen VUT Zeelant;
 OF maecse TE MATE alstbant.

en dit is: *Om uwer Goedheid wille, VERDRIJF de kwaade tongen UIT Zeeland; OF beteugelze baastelijc!* Dat is taal van Melis; en geenszins het andere. *Verwaaten* betekende, dan, van ouds, *bannen*; zo wel uit een Land, als uit de Kerke. NB. zie hier achter by v. 738.

v. 723. een starc rosside) uit de zaak zelve, en uit het bygevoegde *starc*, schijntmen te mogen besluiten, dat *Rosside*,
 P. 4 welk

JAN de
Twee-
de.

- 725 Men houtet nochtan inden monde /
Dat staende blivet ene stonde /
En alle de lede sijn hiedwonghen
Metten breidele / die up der tonghe
Hem leget / al est starr /
- 730 Dat ment stille hout in het parc.
Dien mensche woudic prisen mere /
In allen doen / in allen here /
En dat hi starker waer allene /
Dan een lantschap al ghemene /

735 De

welk woord hier elders niet voorkomt, in 't byzonder bete-
kend hebbe een schoon, weelderig paard. Ferguut f. 21. 22.

*Ic sal u wisen een rosside;
Sijns gelike gi noit en saget.*

Limborg f. 66 c.

*Colette, die wel gberaecte,
Nam der Coninginnen rosside
Met sambuwen en met siden.*

Ferguut weder f. 6 c.

*Men brochte heme vollic bare rossiden;
Want si te bove wilden riden.*

Wy gewaagden boven γ . 560. van Walewein, die zijn dier-
baar paard, Gringolette, gaf aan eenen verlegenen knaap, die
op een slecht paard zat. Dit laatste heet daar niet anders dan
Paert; maar Gringolette, *Ronside*: f. 9 a en b.

— die u gawe een ronside.

— neemt hier mijn ronside.

zo staat daar; niet *rosside*. Walewein zelfbeschrijft het aldus:

*Het sal jou wel sochte draghen,
Het can wel telden en wel draven,
En lopen enen boghen walop.*

dat is, galop, gelijkmen nu spreekt. Gravenberg f. 23 d.

Quam ber gewalopiert —

Met deeze Aanmerking schijnt echter niet overeen te komen,
dat, in Walewein f. 56 c. by herhaalinge van het zelfde ge-
val, gezeid wordt:

*Imagere rosside, dat sine voete
Cume mochte verroeren iet,*

Of

735 **De sine tonghe dhuinghen can /**
Men soudene hieten een machtich man /
Eñ sterker / als wi proeben comen /
Dan of hi enen Kuse verwonne.

Jaw de
Twee-
de.

Esolt hadde langhe tijt ghelegen
 740 **Op den watre / eñ seer verslegen**
Tanghe wile met nauwer spise /
So datte sommighe hoeren lise
Alten here daer si mochten /
Eñ spise te cope sachten.

745 **Dant**

Of zulks by die Dichters meer voorkome, kan ik nu niet zeggen, omdat ik 'er, onder 't leezen, weinig acht op gegeven heb. Dat evenwel myne aanmerking niet geheel ongegrond is, heb ik sedert gevonden in de *Memoires d'O. de la Marche* L. I. Ch. 14. p. 250. daar ik leeze: *montez sur les meilleurs courriers, ou RONSSINS, qui fussent en la court du Duc de Bourgongne.* En p. 251. *Et estoit son Cheval (qui fut un puissant RONSSIN) couvert d'une barde de cuir de boufle, &c.* Waarvoor in de zelfde betekenis elders meermaalen, *destrier*, als Ch. 9. p. 189. 197. 198. enz. Wegens dit laatste woord zie den Heer F. B. p. 179.

†. 733 **Eñ dat hi) deeze twee vaarzen,**
Eñ dat bi starker waer allene
Dan een lantschap algbemene,
 zijn eene naervolging van B. VIII. †. 739.
So wil bi vroeder sijn allene
Dan een beer is algbemene.

†. 738 **Dan of hi) wegens het voorgaande Sermoen, zie hier achter.**

†. 741 **met nauwer spise) waarmede het dan, gevolgelijk, niet ruim omkwam.**

†. 742 **lise) dat is, gelijk Melis en anderen dikwils spreken, stillekine: Ferguut f. 9 a.**
Stillekine es si gegaen
Toter cameren, eñ bestse ondaen,
Al met gemake ginc si voort,

P 5

Dit

JAN de
Twee-
de.

- 745 Want men noyt te voren sach/
 Dat Hollansche here upt water lach
 Also langhe sonder lant.
 Want ic dat ter waerheit vant/
 Dat leden was ver daghe vijftiene
 750 Dat sijt nie en hadden so stene
 Dat si in husen waren comen/
 Hadt hem groet goet moghen vromen/

Sine

Dit *stillekine* is de echte verklaring van *lise* en *lifelike*. Walewein f. 29 a.

*Al lise so quam bi ter stede,
 Daer Walewein lach mettesen dingben,
 En stal hem tswaert metten tween ringben.*

en f. 51 c.

*Hi nam die Ioncfrouwe achemant,
 En ledese met hem, sonder gbeluut,
 Al lifelike ten karker out.*

Ferguut f. 9 a. b.

*Wel naer badsi baer weder gemaect
 Ten bedde, daer si lach te voren:
 Maer die Minne riet bare in doren,
 Dat sine wecte lifelike.*

't laatste vaars eveneens in Limborg B. III. f. 30 a.

*Doe kerefe weder ten Ridder stout,
 Minne makefe berde bout,
 Dat sine wecte lifelike.*

Cl. Willemsz. B. II. c. 4.

Lijffentlijck sloet zi die doer.

Vert. van Boëtius f. 11 a. zo *leide sou baer bant al lifelic up mine borst*. Boëtius zeide L. I. Pr. 2. *admovit pectori leviter manum*. Gravenberg f. 59 a.

Vil lise sie do traten,

Unde giengen ztu ir vrouwen sa.

Parænes. Tyrolis R. §. 2. *da er lise gie*. zo leeft Scherzius, en vertaalt het, *ibi TACITE ibat*.

†. 747 (sonder lant) zonder voet op land te zetten.

†. 750 (nie en) dit heb ik uit B. in M staat alleen *ne*; zo goed

Sine mosten ligghen in den scepen.
Recht aldus wast begrepen.

JAN de
Twee-
de.

755 Eñ recht op enen Sonnendaghe /
Sente Laurens about / leiden laghe
De van Zeelant al ghemene /
Te nemene die spise al rene /
Sonder der Hollanders danc.

760 Vier kogghen namen Graben branc.

Si

goed niet. maar in *A mede*, dat gansch verdorven is. *Nie en*, is *noit*: te weteen, sedert zy sloop gegaan waaren.

†. 756 Sente Laurens about) den 9 Aug. die Zondag geweest is in 1304.

†. 758 al rene) zeer kwaalijk in de *Andd. allene*. zie by L. 288.

†. 760 Vier kogghen namen Graben branc.) men heeft deeze vier koggen aangezien voor *Zeeusche* koggen, die een *Hollandsch* Schip met 95 vaten biers zouden genomen hebben. Doch het waaren *Vriessche* Koggen (zie †. 790) die de *Hollandsche* Voorraadschepen tot geleide dienden; waarvan 'er zich een door de Zeeuwen liet neemen, en de drie anderen schandelijk de vlucht namen. Maar wat zal hier, *namen*, betekenen? Doch laat ons eerst zien, wat het betekene, in het aanstonds volgende vaars, met des zelfs aanhang, zo luidenze:

Si namen daer ten selven male
Voer Bridorp, dat weetmen wale,
In enen scepe, vive min
Dan bondert vate biers wasser in,
En zouten zalm en vleesch.

dit is geen taal; nochtans heeftmen tot hier toe zo gelezen: want in de *Andd.* is hier geen verschil. alleenlijk kan in aanmerkinge komen, dat voor *biers*, gelijk ik leeze in *A* en *B* (waaruit blijkt dat ook die oude Uitschryvers, *vaten biers*, te saamen voegden) in *II* gelezen wordt, *bier*. En zo moctmen leezen; en onderscheiden, als volgt:

————— vive min
Dan bondert vate. Bier wasser in,
En zouten Zalm en Vleesch.

Si

JAN de
Twee-
de.

- Si namen daer ten selven male
 Doer Briedorp / dat weet men wale /
 In enen scepe / bibe min
 Van hondert bate biers wasser in /
 765 En zouten zalm en vleesch.
 Daer of hadden si haren eesch.
 C. Zeusche here voer voer hi
 Messens Dubelant / seidemem mi /
 Tusschen there en den lande.
 770 Hem soude dinken wesen scande /
 Soude hi spise laten comen /
 Sine soubse hebben te haren bromen.
 De galeiden woorden ghetware /

En

Si namen, is dan, Zy loeden 95 vaten (waaronder die met zouten Zalm en Vleesch mede behoorden) in een Schip; dat ook in 't vervolg onderscheiden wordt van de vier Koggen. Deezen nieuwen voorraad, vooral in Bier bestaande, haalden zy van Briedorp, daarze voor lagen, en daar toen de Stapel der Hollandsche Bieren moet geweest zijn, die sedert den naam en de opkomst aan Brouwershaven gegeeven heeft. En let wel, dat Briedorp zelf niet anders is dan Brouw- of Brouwers-dorp: want Brieden was, van ouds, Brouwen, volgende Kiliaan. Wat is dan, eindelijk, namen, in dit vaars,

Vier cogghen namen 's Graven dranc?

namen zy ook Bier in? neen. het is bedorven, en gesprooten uit het aanstonds volgende, Si namen. Men zou 'er verscheiden woorden voor in de plaats kunnen stellen: als by voorbeeld, volgden, gelijk †. 795.

*Deze vier cogghen, als ic versta,
 Volgheden der spisen na.*

doch hoemen 't ook zou mogen veranderen, het zou altijd een bloote gissing zijn. Dit alleen acht ik zeker, dat wy hier het echte woord van Melis kwijt zijn.

†. 767 (C. Zeusche here) de Zeeusche Ballingen, die met hunne Koggen, noch op de Gouwe, omtrent Zieriksee lagen, ziende de voorraadschepen van verre comen †. 78a. hadden aanstonds zin in den buit; maar de onzen lagen hun in 't vaarwater. Echter meenden zy, tusschen de Vloot en Dui-
 veland

- En ghinghen doe ropen nare/
 775 Dat sife in Dijkwatre breven/
 Doer si hoz hem ridende bleven.
 Mst bloet was een deel ghegaen/
 Hetet dat Zeufche heer bestaen
 Doer ene croke te ropen alle /
 780 En hopen den sere / te haren gheballe /
 Alde spise te hebbene ghenomen /
 De si verre saghen comen.
 De galeibergz versaghen dat /
 En setter teghen stapgang ter stat /
 785 En onderropden hem den ganc /
 En deedse heren al ghemanc

JAN de
Twee-
de.

veland te zullen doorkomen. Dit doorkomen mislukte hun niet geheel en al. Maar de Noord-Gouwe, daar zy weezen wilden om de voorraadschepente ontmoeten, werdthun door de Galeiden afgesneeden; zodat zy wyken moesten in het Dijkwater.

†. 775 in Dijkwatre) Alk. verklaart dit: *de Vaart of Rivier naar Ziriczee, 's Scheid tusschen Schouwen en Duiveland.* En dus smijt hy het nette verhaal van onzen Dichter ganschelijk in den war. Melis noemt het Water tusschen Schouwen en Duiveland noit anders dan *Goude of de Goude*, die hy hier allerduidelijkst onderscheidt van het *Dijkwater*, loopende tusschen Duiveland en Dreischor: en dat was, ten opzichte deezzer Zeeufche Koggen, die van Zieriksee kwaamen, de Vaart naar Grevelinge; doch daar wilden zy, als gezeld is, niet weezen. In *Dijkwatre* is te verstaan of 'er stondt, in 't *Dijkwatre*: even als *uac* voor *tdac*, enz. De Andd. hebben hier, *int dijkwater*.

†. 779 *doer ene croke*) tusschen de ondiepten door, om alzo, uit het Dijkwater, in de Noordgouw te komen.

†. 783 *De galeibergz versaghen dat*) kort te vooren †. 773. *De galeiden wordens gbeware.*

Deeze verwisseling van *Galeiden* en *Galeiders* vind ik eveneens in Allen.

†. 785 *onderropden hem den ganc*) sneeden hun al weder den pas af. zie de Aantek. I. 847.

†. 787

JAN de
Twee-
de.

- Nfter rugghe. der kogghen twee
 Ontrouden/ en waren ghebee
 Enen kogghen guberfien
 790 Van Drieſlant/ en verſlegghen dien.
 Dander dre leiden ter vlucht/
 En ontrouden doz den ducht/
 Dien ſi hadden doz tgrate heer;
 Want ſine ſetten te gheenre weer.
 795 Deſe vier kogghen/ alſ ic verſta/
 Volggheden der ſpiſen na
 Al van Meerlant/ daer ſiſe bonden/
 En lieten hem nemen ten ſelven ſtonden
 Enen Zeeſchen kogghen een ſcip met hiere.
 800 Ente drie ontſloen nu hiere.
 Het doecht menich in ſinen lande/
 De buten hebet grote ſcande.
 De ſpiſe quam hozt al ſonder dane.

En

* 787 der kogghen twee) twee Zeeuſche Koggen, die
 alleen, terwijl de anderen te rug moeſten keeren, eenen door-
 gang hadden weeten te vinden; en dus by de voorraadſchepen
 gekomen waaren.

* 788 waren ghebee) dat is, gelijk Seb. zeer wel zeide,
 overvlelen viandelijk. Doch Alk. dit voor oogen, en zelf
 ghebee, al viermaalen, door vyandig verklaard hebbende,
 maakt 'er hier veeg, in gevaar, van. Zou hy gbe vee, by
 letterverzetting, wel aangezien hebben voor vee-gbe? Met ge-
 vee komt naa overeen het Sax. gebaſt, in de Poeetiſche Voor-
 rede van Heer Eck van Repkauw op zijn^s Saxen Spiegel f. 2 a.

Die mich mit Worten plagen
 Und meiner lebr ſind gehaſt.
 dat is baatig, nydig.

* 791 Dander dre) hier zietge de oorzaak, waarom Me-
 lis dit verhaal * 760. met die vier koggen begon. Een der
 zelve wordt door de twee Zeeuſchen genomen: de drie an-
 deren, in plaats van zich te weer te zetten, neemen de vlucht:
 nadatze zich ook het Schip met 95 vaten voorraads hadden

laa-

- Ende daer na/ eer iet lanc /
 805 Wouben de Zelanders heren woeder /
 Dat si comen waeren neber
 Tusschen tlant en dat here.
 Ene galeide werp haer ter luere /
 En royde daer hi / en scoet so fere:
 810 Sine conden gheboen ne ghenen here /
 Sine mosten blien te lande waert.
 Der quamen mede ande vaert
 Der Hollanders vele met haren staben /
 De hem grote smeten gaben ;
 815 So dat sise ten lesten dwonghen /
 Dat si meest uten cogghen sprongen.
 Dit deden si / al hadden si scande /
 En mosten waden daer te lande /
 En treckeden de coggen naer.
 820 Ic segge u al ober waer /

Hadde

laaten ontnemen door eenen Zeeuschen Kogge, gelijk volgt
 †. 798. en dit is de reden, dat hy boven †. 763 ook van dit
 Schip, in het byzonder, melding maakte. En dus verre van
 deeze avontuur; waarin Melis byzonderlijk het oog hadt op
 het slechte gedrag van die vier Koggen van *Vriesland*, als
 blijkt uit den schimpfshoot, dien hy hun, ten besluite, geeft
 †. 801, 2.

†. 806 *Dat si*) zo in Allen. doch lees, *Dar*, of *Daer*, *si*.

†. 810 *conden gheboen ne ghenen here*) in de Andd. al-
 dus: *condent gbedogben in ghenen here*. *gbedogben* is zekerlijk
 bedorven uit *gbedoen*.

†. 813 *staben*) zie de Aantek. VII. 915.

†. 814 *grote smeten*) zwaare slagen. Het Eenv. *smete* vind
 ik by Kiliaan; die ook *smeyten* niet anders verklaart dan *slaan*.
 Waarvan, *Wyvensmyter*.

†. 816 *uten cogghen*) kwaalijk in *A uten cogge*: gelijk †.
 819 *den cogge*, voor *de coggen*.

†. 821

JAN de
Twee-
de.

- Hadde de galeide bliſſen legghen
Ene wille / ic dat wel ſegghen /
De cogghen waren al daer blieden :
Want ſi haddenſe begheben.
- 825 Het waſ ofte op ene zee.
Hadt gheeft / wat wulbijs mee ?
De cogghen waren blieden opt lant /
Ente luden waren te hant :
Wel ghegaen haerre beerde :
- 830 Want harte waſ niemant diet werde.
Dus waſ al Zelant inde blucht.
Dat bede der galeiden ducht.
Daer dreben cogghen ſonder man /
De hem de wint ſaghebe an /
- 835 Daer ſi om woeden toter hiele.
Der lude waſ herbe hiele

†. 821 (Hadde de galeide bliſſen legghen) de Bevelhebber van deeze Galeide wordt hier ſlecht gepreezen. Ik denk dat Melis dit geboekt heeft volgens het algemeene gerucht.

†. 825 (Het waſ ofte op ene zee) dat is te zeggen, de vloed ging; gelijk blijkt uit het aanſtonds volgende, in tegenſtellinge, *Had 't geëbt*. Maar in de Andd. lees ik,

Het was op ene volle zee.

zie by I. 717. waaruit echter dit OKK niet wel goed te maaken is. En het is my te meer verdacht, omdat 'er volgt; *op ENE zee*. Welk *ene* veel natuurlyker valt in de leezing der Andd.

Het was op ENE VOLLE zee.

En dit zoude ik verkiezen boven 't onze.

†. 837 (*natſcoe*) die uit hunne Vaartuigen in 't water ſprongen, en om de zelve *woeden toter kele* †. 835. maakten wat meer nat dan hunne ſchoenen. Ik denk dat *Natſcoe*, in dien tijd, een gemeene ſpotnaam geweest zy, waarmedemen de zulken begroette, die in 't water gelegen hadden.

†. 839 (*Inde pozte*) wy volgen hier de Andd. in *W* lees ik deeze

- De natscoe woerden ande baert.
 Doe men des ghelwate waert
 Inde porze/ doe waersi blide
 840 Dat dus vergihinc an sGraven side:
 En tSeusche heer/ ghesconsiert/
 Also scandelike wederkeert.
 Dit was Sondaechs hare dade.
 Ente Grave wort te rade/
 845 Dat hi den nacht rusten woude/
 En tanderdaechs bechten soude/
 Jonste hem God der abouturen/
 En nemen datz hem mocht gheburen.
 Also als wi segghen horen/
 850 So hadde de Grave aldaer te horen
 De grote scepe ghemannet wale
 Met sinen luden tenen mate/

¶

deeze twee vaarzen, met de zelfde woorden, doch in eene andere orden, aldus:

*Inde Porte an sGraven side
 Dat dus vergihinc doe waersi blide.*

daar de woorden, *an sGraven side*, zekerlijk kwaaljk geplaatst zijn.

¶. 850 *So hadde de Grave*) men kan vraagen, wie, in deezen gewigtigen zeeflag, het Opperbevel gevoerd hebbe? de *Ammiraal*? of *Paydroge*? of *Graaf Willem*? De eerste hadt onder zijn bevel de 11 *Galeiden*; de tweede, de 38 *Groote schepen*. Maar, en deeze Groote schepen, en die *Galeiden*, met hunne Hoofden, stonden allen ten bevel van onzen Graaf. Dit blijkt hier ten vollen uit onzen Dichter. Hy zegt duide-lijk, dat de Graaf zyne Hollanders (of een gedeelte der zelve) *plaatste op de Groote schepen; dat by de vloot ten stryde geschaard heeft, en den Voortogt gaf aan wien by wilde*. Toen vier van die *Schepen* op eene Zandplaat vervallen waaren, was 't alleen de Graaf, die bevel gaf, watmen tot der zelve beveiligung te doen hadt: hieronder ¶. 886. Dat hy ook, zelfs na de overwinning, eenigen van de *Galeiden* afzondt, daar zy hem

III. DEEL.

Q

JAN de
Twee-
de.

- M metten luden biere in waren /
 En hadde gheset sine scaren /
 855 En bozen ghescaert / de horen soude.
 Men wozt te rade / datmen woude
 Al betozten daer de dinghe /
 Ten eersten dat die ebbe ghinghe /
 En nemen datz hem werden mach.
 860 Het was up sente Laurens dach /
 Dien si ghetrouwelike baden /
 Dat hi hem staen moeste in staben
 Met sijne bedden tote onsen Here.
 Dit baden si hem alle fere.
 865 Die ebbe ginc / en in Goeds name
 Porreden si doe alte samen /

M.
 hem dienst konden doen, zullen wy hierna zien: X. 300. Dit
 sluit niet buiten, dat Graaf Willem, eer hy den vyand aan-
 tastte, raadpleegde met den Ammiraal, met Paydroge en an-
 deren, die meer ondervinding hadden dan hy, toen pas ach-
 tien jaaren oud. Daarom wordt gezeyd, v. 856, niet HY,
 maar MEN wort te rade, enz. Maar het geene men te raa-
 de geworden was, of beslooten hadt, kon alleen door den
 Graaf, of op 's Graaven naam, afgekondigd worden. Waar-
 om ik dit aantekene, kuntge zien beneden by v. 1323.

v. 867 *Alle te haerne up de viande*) dit vaars is in Allen,
 meer of min, bedorven. Het geenwe in M leezen, is de
 ongerijmdheid zelve:

Als te vorren al dat bere die viande.

De Uitschryver hadt, by verzinninge, geschreeven, *dat bere*;
 en ziende, dat *bere* niet rijmde op het volgende vaars, voegde
 hy 'er de echte woorden achter, *die viande*. Het zelfde, dat
 wy, niet lang te vooren, v. 694, ook aangemerkt hebben in
 M, *enigherbande slachte*, voor *enigherslachte*. Maar *vorren*
 is geen woord. In B staat:

Als te voeren alle die viande.

al mede geen taal. In A lees ik:

Alle te porrene up de viande.

Maar dat *porrene*, 't welk op zich zelf goed zoude zijn, kan
 in

- Alle te vaerne up de viande /
 De daer laghen lanx den sande /
 En dwers den diepe / ten zelven male.
 870 Doe waende de Grabe wale
 Heiken de viande an ghestreden /
 De vor hem inden diepe reden ;
 So dat sulke hier omme pinen /
 En moypen but / met langhen linen /
 875 Ankers berre te lande waert /
 En trecten toe uetter vaert.
 En van Italen Pandzoghhe /
 De boren voer in haer oghe
 Met vier scyepen tsamen bonden /
 880 Bleeft sittende ten zelven stonden

Op in dit vaars geen plaats hebben, omdat het in 't voorgaande reeds uitgedrukt staat. Ik besluit dierhalve, zels uit die bedorven woorden *vorren* en *voeren*, datmen moet leezen *vaeren*, of liever *vaerne*, volgens het aangetekende boven by *†. 526.* aldus:

*Porreden si doe alte samen,
 Alle te vaerne up de viande.*

en ik heb geen zwaarigheid gemaakt, om deeze verbetering in den Text in te voegen.

†. 868 lanx den sande) niet wel in *II lanx den lande.* erger in *B lanx te lande.* Een gedeelte der Vlaamsche vloot lag dicht aan de *Zandgronden*; het andere *dwars den diepe.* Uit die Zanden, van tijd tot tijd sterk aangegroeid, zijn sedert verscheiden Polders bedijkt; waardoor de plaats, daar dit Zeegevecht voorgevallen is, geheel, of genoegzaam geheel, Land is geworden.

†. 873 sulke) de *Andd. si alle.* kwaalijk. Zy allen deeden niet het zelfde; maar de een dit, de ander dat, gelijk by zoodanige gelegenheden geschiedt. *Sulke* is hier *sommige.* Niets gemeener dan dit.

†. 878 De boren voer) die vooruit voer. Ik volg hier *B.* In *A* staat *De voeren vorr.* in *C* *Die voeren voer.* waarvanmen in *II* gemaakt heeft, *Die voeren voer baer.*

JAN de
Twee-
de.

- Op enen zånbe bozbe port/
Dat legghet vander havene Dozt:
Des men sere waß tonghemake/
Dat hijs hadde al zulkte rake /
885 En ment ghebeteren niet en mach.
Als de Grave dat versach /
Oede hi de ankerß but setten
Achter en voren / sonder letten /
De scepe te binden vaste.
890 Want de Wlaminghe / de wrede gaste /
Waren hoe van hem niet verre.
En waß gheen wonder / al waß hi erre /
Dat hem ghebiel de abonture /
Dat vier scepe / up de ure /

895 Van

†. 884 al zulkte rake) dat is, zulk geval; of hier liever ongeval. Zie by VI. 742. In de Andd. kwaalijk, *an sulke sake.*

†. 889 De scepe te binden vaste) voor te binden, in de Andd. wederom, *te samen binden.* kwaalijk; want die vier schepen waaren reeds *te saamen gebonden* †. 879. Binden vaste is hier eenvoudig, *vast maaken*; te weeten, door middel van *ankers*, voor en achter uitgezet: gelijk onmiddelijk voorgaat.

†. 895 sitten bleben) beter waar *sittende*, gelijk even te voorea †. 880. IV. 1012. X. 556. Cl. Willemsz. B. III. c. 9.
Mit ghescrey zo quam si claghende
Daer haer broeders liepen jaghende. ENZ.

†. 896 hem kneeben) by, of naast hem. zie by V. 868.

†. 905 Enen toggehe) Guil. Guiart zegt twee, in deeze vaarzen by Daniel, Milice Fr. T. II. p. 466.

Flamens font emplir deux nacelles
De pois, de sain & de bûche,
Leur feu, feu & buile embûche.
Cil qui en cest sens les attirent
A mont le rivage les tirent,
Au dessous du vent à l'escourre
Les font vers les quatre nez courre.

Zo.

- 895 Danden besten sitten bleben
 Upden zande hem beneben;
 Eñ mosten sitten dat ghetide.
 Des de viande waren blide:
 Want si waenden openbaer /
 900 Dat daer hi verloren waer
 'Graben doen altenen male.
 Want si waenden herde wale
 De scepe bernen inden gront:
 Want si bulden up de stont
 905 Enen cogghe met dzoghjen stra
 Eñ met peke; eñ waenden zo
 De scepe bernen / daer si laghen /
 Eñ toghen bozt. Als donse zagghen /

JAN de
 Twee-
 de.

Dat

Zodat de Vlamingen die twee Branders eerst tegen den stroom opvoerden, enze vervolgens, voor wind en stroom, op de vastzittende schepen lieten afdryven. Laat ons nu Meyerus eens hooren f. 104 a. *Est in Historiis Hollandicis* [de Vlaamschen, zegt hy wat verder, spreken 'er geen woord van] *initio pugnae quandam MIRAE MAGNITUDINIS NAVEM à Flandris fomento lardi picisque et sulphuris apparatusam, incensam, missamque in hostium classem, ut in illam incendium inferret, sed PER MIRACULUM in diversum reflante vento repulsam reversamque in nostrorum classem, suisque fabricatoribus magnam intulisse stragem, &c.* Doch dat verhaal gaat geweldig mank. Een *verwonderlijk groot* schip moest natuurlijk vastraaken, eer het komen kon by de vier vastzittende schepen, en die in den brand steeken. En het geen hier toegeschreeven wordt aan een *Mirakel*, is niet anders dan natuurlijk, volgens 't geene wy, op de woorden van Guiart, zo even aangetekend hebben. Want, wanneer die vier schepen zich van den brandenden Kogge, volgens Melis, of van die twee vaartuigen, volgens Guiart, konden ontdoen, gelijk zy gedaan hebben, zo moesten die noodzaakelijk, voor wind en stroom afdryvende, wederkeeren vanwaar zy gekomen waren; dat is by, of onder de Vlaamsche vloot. Wegens de legging der twee vlooten, merk ik kortelijk aan, dat die der Hollandische

JAN de
Twee-
de.

- Dat si dat vier hoochten hozt /
 910 Hinghen si seile buter hozt:
 En om dat vier van hem te weren /
 Heden si glabien en speren /
 Als om tser van hem te stoten.
 Dandre met armborsten scoten
 915 So ober seer; de tser hoochten /
 Dat sijt gheherden niet en mochten /
 En mosten heren van si quamen;
 En waren wel na alte samen
 Verbernt metten selven viere.
 920 Maer si boeren te lande sciere /
 En begaben des bernens al.
 De Grave pghafte dit ghebal /

Dat

was benoorden, die der Vlaamsche, bezuiden Zieriksee. Dat toen de Ebbe ging; en gevolgelijk de gemelde Brander weder naar de Vlaamsche vloot moest afdryven. Met de *Ebbe* tastte Willem de Vlamingen aan, boven *†*. 863 enz. Maar met de volgende *Vloed*, werdt hy zelf door hen aangetaft, beneden *†*. 939 enz.

†. 910 Hinghen si seile buter hozt) in *B* is *Hingben*, op eene bespottelyke wyze, veranderd in *Gbingben*. *Buter*, dat gemeen is, is in *H* *buten der*. en dit is de verklaring van 't onze.

†. 917 van si quamen) *dan* is *daan*. In de *Andd. danen*; dat wederom 't zelfde is.

†. 926 de slapens luste) in *Allen* vind ik, te dezerplaatse, *slapen luste*. kwaalijk, en tegen de gewoonte van onzen Dichten. Zo lees ik *VII*. 431, in *H* en *B*

———— als bem slapens luste,
 schoon ook daar in *H* gelezen wordt, *slapen*. Maar *IV*. 1278, in *Allen*:

Want bem begonste slapens lusten,
 en *IX*. 1292. insgelijks in *Allen*:

Dochte mi dat nu vechtens lust,

†. 928 te hem Gub an) zie hier achter.

†. 933

- Dat den sinen was comen soe;
 En was in sulken wille doe/
 925 Dat hi woude nemen de ruste/
 En slapen laten de slapens luste/
 En t'anderdaghes nemen dan
 De avonture / de hem God an.
 Want mochte hijt enichsins liden/
 930 Sone woude hi niet hi nachte scrijden.
 De Grave en sine partie
 Waenden / datte fier her Gue/
 Daer hi lach / soude blijen stille/
 En haers onbeiden: en hadde wille
 935 De nacht te rusten / dat waer dach /
 En nemen dan datz woerden mach /

EN

†. 933 (Daer hi lach / soude blijen) in de Andd. gansch bedorven. in B *Dat bi blijen soude liggen.* in H *Dat bi leggen soude blijen.* Al wederom dat voor daer; hoewel dat reeds in den voorgaanden regel uitgedrukt staat.

†. 934 en hadde wille) hier is Broddelwerk. Geef slechts acht op deeze woorden, in verband met de twee volgende regels:

—— — en [de Grave] hadde wille
 De nacht te rusten, dat waer dach,
 En NEMEN dan dats worden mach.

en vergelijkze met †. 924-928.

En [de Grave] was in sulken wille doe,
 Dat hi woude nemen de ruste,
 En slapen laten de slapens luste,
 En t'anderdaghes NEMEN dan
 De avonture, de hem God an.

Het een en 't ander, zo veel het zaakelyke aangaat, is volkomen het zelfde. Maar dat een en ander is, noch eens, volkomen het zelfde met het geene wy kort te vooren, †. 844-848, reeds geleezen hadden. Zo luiden daar de woorden:

Ente Grave wort te rade,
 Dat bi den nacht rusten woude,
 En t'anderdaechs vechten soude,

Q 4

Fon-

JAN de
Twee-
de.

En souden alle eten gaen
 Danden about als sijt bestaen /
 Begonde de bloet te gane;
 940 Ente Blaminghe quamen ane/
 Metten strome tzybende toe.
 En Graben lieden wapenden hem doe /
 En troesten mallic den andren zere /
 En bevalent onsen Here.

945 De

*Jonste bem God der avonturen,
 En NEMEN dats bem mocht gheburen.*

Let ook, dat het woord *nemen*, op de zelfde wyze gebezigd is in alle drie deeze plaatfen, waarvan 'er, ten meesten, maar één echt is. Geef ook acht, dat deeze plaats behoort tot de nacht tusschen 9 en 10, de twee anderen tot die tusschen 10 en 11 Aug. Vraagtge my, welke der drie ik voor echt houde? Ik *gisse*, dat de plaats, v. 934-936, voegelykft, als zodaanig, geleeden kan worden. En volgens die giffing, zouden eerst v. 844-848 moeten verworpen worden. En dus ook v. 924-928. Doch hier hapert veel meer. v. 929 en 930, die hier zeer gepast zijn, zouden niets verliezen, als zy geplaatst waaren achter v. 936. Enz.

v. 938 Danden about) zo in Allen. Doch 't is geen taal. *v'avond*, *van avond*, *van den avond*, zegtmen alleen van dien avond, die naast op handen is: anders, 's *avonds*. Is evenwel dit en het voorgaande vaars echt, zo geloof ik datze aldus moeten gelezen worden:

*Si souden alle eten gaen
 Anden avont. Als sijt bestaen ———*

an den avond is tegen den avond: zie het beneden X. 161.

v. 942 En Graben lieden) ook dit En staat in Allen. doch 't past hier niet.

v. 945 De goede) deeze 22 regels, 945-966, acht ik alle genade onwaardig. In de zeven eersten verdeelt de Broddelaar 's Graaven lieden in *Goeden* en *Kwaaden*; dat is, stouten en blooden: die verblijdden, deezen bedroefden zich. Maar Melis verbeeldtze allen als *goeden*, die, op 't onverwacht na-
 de-

945 *De goede woerden herbe blide;*
De quade droeve an dander sibe.
Goede Knapen/ de dar waren/
Comen indez Graben scaren/
Woerden Ridderz/ diet wesen woude

JAN de
Twee-
de

950 (*Dandre latic onbescouden*)
De hem stoutelike wouden weren.
It wane/ noyt man zulke twee heren

Sach

deren van den vyand, zich wapenen, malkanderen ten stryde aanmoedigen, en den uitslag beveelen aan den Heere, v. 942-944. 't Geen hierop nu volgt, is loutere beuzelpraat. Voor den slag weetmen niet, wie daarin lof of laster zal verdienen; en de bloodsten zelfs belooven dan dikwils het meeste.

v. 946 (*De quade droeve*) dat is, *worden droeve*. In *N* staat, *droven*. maar *droeve* heb ik genomen uit *B* en *C*. 't welk ik alleen aanteken, omdat *droeve* in geene der Uitgaa-ven gelezen wordt.

v. 950 (*Dandre latic onbescouden*) dat is, *onbesproken*. Maar wie waaren die *anderen*? Waaren 't die geen Ridders wilden worden? Want hiertoe schijnt dit alleen betrekkelijk. Doch hoemen het draaien en plooiën wil, uit het eerstgestelde moet altijd volgen, dat die *anderen* reeds begreepen zijn onder de *kwaaden*. En dat is eene groote ongerijmdheid. Kanmen iemand, dienmen vooraf *kwaad* genoemd heeft, *onbescouden* laten?

v. 952 *It wane*) deeze drie regels,
It wane, noyt man zulke twee heren
Sach comen des gbelijcs te stride,
Als dese twe op elke zide,

geeven aan allen, dieze eerst leezen, noodzaakelijk een denkbeeld van twee groote Heiren of Vlooten, die, in magt; elkanderen niet geheel ongelijk waaren. En dat is veel waarschijnlyker, dan dat de Vlamingen, in vergelykinge der Hollanders, zouden gehad hebben, te water *tien*, te lande *drie man*, tegen *een*: gelijk omstandig gezeid wordt v. 955-

Q 5

963.

JAN de
Twec-
de.

- Sach comen des ghelijck te stride /
 Als dese twe op elke zide.
 955 De Vlaminghe hadden volc so vele /
 Dat sijt waenden al te spele
 Metten lope hebben ghewonnen.
 Hier omme waft / dat sijt begonnen.
 Want si hadden herde siene:
 960 Tegen euen man hadden siere tiene /
 Alphen watre gherekent / ten stride:
 En opden lande ten selven tide
 Driewerf also bele liebe.
 Ic wane / dat noyt eer ghesiede /

965 Dat

963. Stel nu die negen regels eens, voor een poos, ter zyde; en lees aanstonds, na de drie, zo even aangehaald, de drie laaften van dit Broddelwerk, 964-966.

*Ic wane, dat noyt eer ghesiede,
 Dat so clene menechte vacht
 Ieghen also grote cracht.*

En overweeg dan, of deeze drie de drie bovenstaanden niet ten eenen maale vernietigen en gansch onbestaanbaar maaken. Zy beginnen beide met *Ic wane*. Dit heeft my doen twihsfelen, of de drie eersten, 952-954, niet wel echt, dat is van Melis, mogten ziju, doch gerukt uit hun natuurlijk verband. Want zy konnen onmogelijk bestaan met de drie laaften 964-966; noch met het geene tusschen beide gesteld wordt van *tien tegen een*. Ik geloof niet, dat Melis oit gesproken heeft van zulk eene ongelijkheid. 't Zweet meer naar 't verhaal van de Goudf. Kron. p. 95. daarmen leeft: *In desen stryde worden verslaghen CXLVIJ DUIZEND Vlaminghen; ende sy verloren XI HONDERD schepen*, enz. Of speelde den Beuzelaar in 't hoofd het geene Melis hierna zegt B. X. v. 459—463

*De meents en was haer [of niet] groet,
 Die den swaren wederstoet
 Wederstonden in Sirixe;
 Of metten Grave . . . . .*

Op Goude vochten alle de nacht; enz.

Maar dat doet hier niets ter zaake. Melis spreekt daar niet, noch van de 38 groote schepen onder Paydroge van Kalais, noch

- 965 Dat sa cleue menechte bacht
 Legen also grote cracht.
 Doe de Vlaminghe quamen toe/
 Met groten oestal scoten si doe/
 En met springalen menighen quareel.
- 970 De Grabe hadder / boer sijn deel /
 Pele menighen / seg ic u.
 Doe sprac de Grabe: Het is nu
 Wel tijt / datmen hem gelde.
 Wine moghen niet blien te helde.
- 975 Laet ons hoeren / of wi connen /
 Sterckelike; ic siet ghemonnen.

JAN de
 Twee-
 de.

De

noch van de II galeiden onder den Franschen Ammiraal,
 noch van de Hollanders; maar bepaaldelijk, en alleen, van
 de Zeelanders, die meest al tegen hem waren. zie aldaar
 v. 454.

v. 968 *Met groten oestal*) zie hier achter.

v. 969 *En met springalen*) zie hier achter.

v. 973 *datmen hem gelde*) kwaadlijk in de Andd. *dat men gelde*. Want schoon 'er naauwlijks iets gemeener is by onzen Dichter, dan *men voor men bem*; zo kan 't echter hier geen plaats hebben om de korthed van deezen regel. Alk. verklaart die drie woorden; *dat bet ons sal gelden*. Kinderlijk! Melis dacht, of de moedige Willem zeide: Nu is het de rechte tijd, dat wy den Vlamingen al het leed, al het geweld, dat zy ons tot hier toe gedaan hebben, op eens betaald zetten. *Gelden is vergelden*.

v. 974 *Wine moghen niet blien te helde*) dat is, *te lande*; gelijk Alk. voor my gezeid heeft. In deeze leezinge komen de Andd. overeen. Maar in A staat,

Wine moghen niet blien vanden velds.

dat ik niet zie hoe hier verdedigd zou kunnen worden,

v. 976 *Sterckelike*) in de Andd. luidt dit vaars aldus:

Want sekerlike ic siet gbewonnen.

zekerlijk niet kwaadlijk.

v. 978

JAN de
Twee-
de . . .

- De hem weert/ ic salt hem lonen.
 De hier sterft/ God salne cronen
 In hemelrike al hier boben.
 980 De blijft te libe/ men salne loben
 De werelt doz hort an.
 Dus troeste de ionghe man
 Sine luden toten stride.
 En men scoet ten zelfven tide
 985 Met ic oestal en springale;
 En hanc armborst/ weet men wale/
 Stoeter twe hondert ofte mee.
 De pile bloghen/ alst waer snee.
 Hier mede scoetmen met ghenende.
 990 Doe si quamen so ghehende/
 Daer bene partie bander sochte/
 Datmen met clenen boghen mochte
 Scieten doen inden hoep/
 Dozt der quarelen goeden coep.
 995 Met dusent ermborsten/ of mere/

978 De hier sterft/ God salne cronen) voor *hier* hebben de *Andd. oec.* maar voor *cronen* lees ik alleen in *U con-*
nen; dat gesprooten is uit 975.

986 hanc armborst) zie hier achter.

987 Stoeter) dat is, *Stondt* of *Stonden 'er.* In de *Andd.* zonder zin, *Scoter.* by *Alk. Scot 'er.*

998 De pile blogen / dat si roten) *swermden*, zegt *Seb.* en na hem *Alk.* die het echter, in de eerste plaats, verklaarde door *ruysden*; alsof *Melis* bedoeld hadt op het geluid dat de *Byen* maaken, wanneer zy *zwermen.* *Kiliaan* : *ROTEN*, *ROTTEN.* *Coire in unum, congregari.*

1001. Ant vergaderen) niet alleen in *U*, maar ook in *A* staat *In vergaderen.* Doch ik heb *B* gevolgd. Die zelfde woorden komen by meer anderen voor. Ik hebze geleezen in den *Sp. Hist.* doch kan nu de plaats niet noemen. *Jan van Heelu* zeide p. 185.

Int

- Scoet men wel but sGraven here/
Sonder dat si weder scoten.
De pile vlogen / dat si roten
Ghelike recht oft waren bien.
- 1000 Ic waent mocht eer was ghesien/
Int vergaderen so sere scieten.
Doe men der stene mocht ghenieten/
Ghingen si delen sonder ghetal.
Int Hollantsce heer was groet ghesal.
- 1005 De baniere nam in de hant
Een scoen brome ionc seriant/
En maecter hem mede te hant/
Daer hi de meeste perse bant/
En droech albaer sGraven baniere.
- 1010 Hem volgheden goede liede sciere/
De hem wel proebeden inder noet.
Doe wort daer een gheruchte groet.
Men riep ober al te hant
Met luder stemme: Hollant! Hollant!

1015 Doe

Int vergaderen vanden stride.

't welk genoegsaam 't zelfde is met het geene Melis aanstonds zal zeggen †. 1019.

Alstie (Als die) strijt vergadert was.

Boven lezenwe B. VIII. †. 142.

*Doe vergaderden sGraven liede
Bider Vere ande vianden.*

Dit vergaderen is het geen wy nu noemen, *bandgemeen worden*; het welk wy alleen zeggen van *Vyanden*; maar de Ouden zeiden 't van *Vrienden*, die malkanderen *de band gaven*. zie onze Aantek. VI. 814 en 1286.

†. 1005 *De baniere*) zie hier achter.

†. 1011 *wel proebeden*) in *A* lees ik *volgheden*, dat daar, door onachtsaamheid, herhaald is uit het voorgaande vaars. Wy hebben 't verbeterd uit de *Andd*.

†. 1013 *Men riep*) dit en het volgende vaars vind ik in *B* aldus:

En

JAN de
Twee-
de.

- 1015 Doe riepmen: Hollant! Parijs!
Des ben ic broet en woffe/
Dat noyt man hoerde roepen so
In enen stride/ als men dede doe.
Alstie strijt vergabert was/
1020 Hoerde noyt man sulc gheclag.
Men stac/ men sloech/ en men warp/
Men scoet menighen pille scarp
Walic andren ieghen thoest.
Si bochten so/ des gheloest/
1025 Dat men ene mile horen mochte
Bede woype en gherochte.
De Vlaminghe wonden/ ter eerster iersten/
Drie scepe/ die danse moesten
Alle rumen doz de noet.
1030 Die stre in bonden sloeghen si doet.
Si waren worden des te rade/
Dat si souden/ sonder ghenade/
Al verstaen dat si wonden/
En dat si belopen connen.
1035 Des droeghen de Vlaminghe oter een.
Daer was ghewopen menich steen
Vanden koketten nederwaert

En

En riefen doe al te bant
Ay Hollant, Hollant, Hollant.

†. 1015 Hollant! Parijs!) zie hier achter.

†. 1020 Hoerde noyt man sulc gheclag) Hoerde lees ik ook in B. maar in H Hoe. Dit is vreemd, omdat Seb. 'er op aantekende, dat in C gelezen wordt, Hoerde. Voor het eene woord gheclag heeft Meyerus 'er zes: *Hic fragor, clangor, sonitus, strepitus, clamor fremitusque tantum inualuisse narratur, ut per tria nostratia milia exaudiretur.*

†. 1027 ter eerster iersten) waarvan gesproken is hier achter by †. 348

†. 1030 Die stre in bonden) in H staat, *Diere in spongbene* dat

- En banden castelen / dat veel hart
 De Hollanderz hadden int beginnen.
 1040 Sulc berliest / hi waent winnen.
 Si waenden bi naer sonder were
 Verslegghen hebben t'Hollansche here:
 Daer omme be stonden si teghen nacht.
 Alsmen int starcste vacht /
 1045 Recht alste zonne was onder /
 Sach men daer gheschien een wonder.
 In een casteel van enen mast
 En int coket / so waren gaste
 Die t'Hollansche heer seer quelden /
 1050 En menighen man ter eerde belden:
 Want si wozen menich steen.
 Ten lesten male sach menre een /
 Daer hi banden casteel spranc
 In den watre / en eer iet lanc
 1055 Viel t'koket alte male
 Vanden scepe neder te hale.
 Dan mochte sonder scade niet liben.
 Nu waren de Hollanderz / in dat scriben /
 Sere verloest met desen doene.
 1060 Diez waren si te het coene.

Want dat ik voorgeen taal houde. In *N Die fire in pronden*: en dit zou betekenen, die zy daar gevangen namen. Maar natuurlyker is de leezing van *B Die fire in vonden*. Vergelijk *v. 1067*.

v. 1038 castelen) die in *N* veranderd zijn in *stenen*.

v. 1047 In een casteel van enen mast En int coket) zie hier achter.

v. 1053 Dar hi) in *N* staat *Dan bi*: doch met een punt onder het tweede been van de *n*, die daardoor veranderd werdt in eene *r*. Zodatmen hier leezen moet, *Dar of Daar bi*; en niet, *Dat bi*, gelijk in de *Andd*.

v. 1056 neder te hale) zie hier achter.

v. 1062

JAN de
Twee-
de.

- Want si te voren waren verladen.
 Du ne mach hem niet scaden
 Die stene/ de van hoven quamen.
 Haren loep dat si doe namen/
 1065 En spronghen int scip hem luden toe/
 En drevense al der ute doe/
 Of sloeghen doot die si vonden.
 Dus keerde tspel te dien stonden.
 De te voren hadden dbeste/
 1070 Si verloren nu iut leste.
 Die vier scepe/ de te voren
 Apt zant zaten/ alq wi horen/
 Waren comen drivende an.
 Si hadden binnen menighen man/
 1075 De fere droeve waren te voren/
 En rieu hem dat si waren ghebooren/
 Dat si so spade quamen te stride.
 Si waren nu so ober blide
 Dat si mede striden mochten.
 1080 Hoert wattie meesterq dochten/

Diesq

†. 1062 (Du ne mach) voor *mogben*. En zo ook in de Andd.

†. 1076 (En rieu hem) in *A reu bem.* in *B rouden*; dat is, *roude bem.* in *A rou bem.* Limborg II. f. 26 b.
*Oec rau bem, dat si den Ridder stout
 Hadden alsoe begheven.*

Zie onze Aantek. VI. 98.

†. 1080 (Hoert wattie meesterq dochten) van de *Meesters* zie onzen Dichter hierboven †. 181, enz. en onze korte Aantek. V. 356. Maar zynen vyanden brandende houten in 't gezigt te werpen, met zo gewenschten uitslag alshier, was te vooren misschien noit gezien of gehoord.

†. 1097 (De mane liet haer scinen wesen) boven †. 32 zeide Melis, dat de Wind *zijn waaien liet staen*. Dat heeft geen

- Dies si hem verrieden sciere.
 Si deden maken grote biere
 Van droghen houten / dat bernde seer.
 De dat beriet / wiste meer.
- 1085 Alst was inden besten brande
 Sloeghen siere an de hande /
 En woopent den anderen tegent hoeft.
 Daer mede worden si verboest.
 Dat sijt albaer ter stede wonnen /
- 1090 Entie Vlaminghe / diert begommen /
 Verloren daer dat si brochten;
 Also dat si niet langher bochten.
 Dit duurde toter middernacht
 Dat men voren albus bacht;
- 1095 En men seide al openbare
 Dattie strijt verwonnen ware.
 De mane liet haer scinen wesen.
 Men gaf drinken; en mettesen
 Quam een hode / en seide: Here /
- 1100 Men vercht hier worden also sere;

JAN de
 Twen-
 de.

Chine

geen verklaring noodig; want kleine kinderen, onder ons, weeten reeds wat *laat staan* te zeggen is. Maar wat bedoelde hy, zeggende,

De mane liet haer scinen wesen?

Wilde hy te kennen geeven, dat de Maan *begon te schynen?* of datze *bleef schynen?* of datze *opbieldt van te schynen?* Om dit bescheidenlijk te beantwoorden, zoumen dienen te onderzoeken, hoe oud de Maan geweest is in den Nacht van S. Laurens, dat is; tusschen 9 en 10 Aug. 1304. Doch dat laat ik voor de geenen, die hiervan met meer zekerheid kunnen spreken, dan ik. Maar ik heb ook redenen om te gelooven, dat zulk onderzoek van geen nut zoude zijn. Want hoe komt de melding der Maane hier te pas, vooral in zo ongewoone bewoordinge, daar Melis, gedurende dit gansche nachtgevecht, van geen Maanlicht gerept hadt? Ten anderen, de Dag was nu op handen: zie onzen Dichter v. 1143. en onze

III DEEL

R

Aan-

JAN de
Twee
de.

- Ghine sent hem helpe / si sijn verloren /
 Want si hebben zulkien toren :
 Daer sijn verster liede noet.
 Si sijn vermout / de perse is groot :
 1105 Sent hem helpe / si sijn behouden.
 Mach icz bliuen onbescouden /
 Of ic selue come daer /
 Sprac de Grave; breng mi mare /
 Ofz hem doet sulke noot.
 1110 Ic avontuert toter doot ;
 Eer icse so late verberben /
 Ic sal liever met hem sterben.
 Duz ginc de hode weder ten stride :
 De costelike keerde blide /
 1115 En seide: here / hetz al ghewonnen /
 Also als wi ghemerken comen
 En wel gheproeben moghen tware.

De

Aantek. aanstonds hier onder by v. 1118. Laastelijk, voor dit vaars leeftmen in de Andd.

Des si blide waenden wesen.

het welk, in 't verband geleezen met de twee voorgaanden en de helft van het volgende, hoe eenvoudig ook de woorden mogen zijn, eenen gezonden saamenhang maakt: terwijl de Maan hier, in 't onze, als uit de lucht schijnt te komen vallen.

v. 1104 *Si sijn vermout*) dat is *vermoeid*. Kwaalijk in de Andd. *vermoert*: gelijk ten vollen blijkt uit het geene volgt: *Sent bem helpe*.

v. 1118 *ziet / hiet; en dare ligghe*) van deeze woorden wordt, noch het eerste, noch het laatste, in de Andd. gevonden. Verbeeld u den Bode, met den Graaf op het schip staande, en hem alles met den vinger aanwyzende: *Ziet*, zegt hy, *bier liggen de vyanden; en daar*, vervolgt hy, *liggen de groote scopen op 't land*, zijnde het volk gevangen of gedood. *Dat groote schip*, enz. Daar moet toen al eenige schemering van den dag geweest zijn. Doch de Bode konlichtelij

- De viande legghen/ ziet/ hier; en bare
 Liggghen opt lant de scepe groot /
 1120 Die lieben ghebaen ofte doot.
 Dat vaste scip/ merke ic wale/
 Dat hier leget te desen male
 Alre naest u sonder een/
 Daer en es twivel gheen/
 1125 Het sijn viande openbare.
 Want ic warter in gheuare
 Den Swarten Tewe inde haniere
 Ghetandcert den stoc. Doe wertmen siete
 Hoepende; Hollant/ Parijs/ Hollant!
 1130 Slach/ werp/ hier is viant.
 Men werp al dat men mochte.
 En als den gheuen doe dat dochte/
 Dat sijt gheherden niet en conden/
 Hieuen si tseel ten selven stonden/

JAN de
 Twee-
 de.

1135 Daer

telijk van verre aanwyzen, 't geen hy even te vooren van na-
 by gezien hadt.

*. 1123 Alre naest u sonder een) dat is, naast op een na;
 of, het tweede van u. Oude Lijst der Bombaerdsteenen te
 Utrecht, by Matthæus, Anal. T. III. p. 283. *Inden earsten
 totter meester Busse, die sijn 38 steenen — Item totter
 meester Busse sonder een, enz: dat is, tot de grootste Busse,
 en tot de grootste op een na. Vertaaler van Bart. Angl.
 XIII. 3. f. 220 b. als Ysidorus seyt li. xiiij. int leste ca. son-
 der een. En XVIII. 29. f. 378 a. die gloze seit over Geneft
 int leste capittel sonder een. Ordonn. 1456. in 't Utr. Pla-
 kaatb. T III. p. 309. een silueren scael, die beste sonder een,
 des by der drie beeft; beeft bi der twee, die beste. Enz.*

*. 1128 Ghetandcert den stoc) zo ook in de Andd. doch
 met eene letter minder, gbetandert. Volgensd Alk. bete-
 kent het, *gebegt aan de Vlaggestok.* Ik weet niet het woord
 elders geleezen te hebben.

*. 1134 Hieuen si tseel) in *U* staat, *Hieuen sijn tseel.*
 R 2

4ⁿ de
Twee-
de.

- 1135 Daer si mede ghemeret waren /
Eñ dreben hoer gGraben scaren
Metten stroom / want eñde ginc.
Ic hebbe verstaen in waerre dinc /
Dat inden scepe was her Ghu /
- 1140 Die den Neve lach also bi.
Hi dreef wech tot gNeven havden.
Eñ rechte hoert so eñ bestanden
Den dach te blasene ober al.
De pipen maecten groot ghesal
- 1145 Pus duerde de strijt van vesper tide
Toten daghe sonder miden /
Datter clene ruste was.
Oec dat ic mi bezmeten dag /
Dattie ghene / de hoe laghen
- 1150 Ander pozten / eñ toefaghen /
Meer uut herte verdroebet waren /

Dan

in **B** *Hieuen si zeyl*: met een *v* gesteld boven de *u*; waar-
door *bieuen* schijnt veranderd te zijn in *bieven*, om 't vol-
gende *seyl* voor *seel*, alsof Melis gemeend hadt, *baalden zy*
't zeil op. In **M** leestmen duidelijk *Hiewen*; maar almede
seil voor *seel*. 't welk nochtans door Seb. wel verklaard
is, *bet touw daer si mede vast waren*. Maar *zeil* en *zeel*
zijn byzondere woorden, en 't laatste betekent een *touw*;
niet het eerste.

†. 1135 *ghemeret*) beide in **M** en in **B** staat hier *gbe-
merret*, met twee *rr*. En zo vindtmen ook by Kiliaan,
meerren bet schip; dat echter veel verschilt van *bet schip
merren*. doch 't een is niet beter dan 't ander. By geluk
is de rechte leezing, *ghemeret*, bewaard in **M**, en die
heb ik overgenomen. Wy zouden ons hierover verder uit-
breiden, indien wy niet dachten genoeg gezeld te hebben
in onze Proeve p. 544.

†. 1142 *so eñ bestanden*) dat zal zijn, zo is *beslooten*;
of misschien, zo heeftmen *bestaan*. Van *standen* voor *staan*
hebben wy meermal gesproken.

†. 1151

- Van de bochten ieghen de scaren.
 Want si saghen de liede striden/
 En been den andren niet vermiden/
 1155 Doer haren wille diere waren beseten;
 En sine conden niet gheweten
 Hoet met hem is vergaen/
 An loten haer leben soude staen/
 Maest Gode/ ten selven tide.
 1160 Wast wonder dat si waren onblide?
 Want si hoorden inder nachte/
 Dat onscamel dorper knechte
 Quamen lopen ande mure/
 En riepen up/ te menigher ure:
 1165 Trouwen/ nu est al ghebaen:
 Al Grabe es doot of ghebaen.
 Wat sal uweg nu ghesien?
 Sulc verbaerde hem in dien;

JAN de
 Twee-
 dc.

En

†. 1151 *Doer int herte verbroet*) de belegerde Poor-
 ters, die de Vlamingen zo dikwils hadden afgellagen, en
 des te moediger waaren, moesten nu stil zitten, en van ver-
 re zien, zo veel de duifternis toeliet, dat anderen voor hun
 leeven en vryheid streedden, zonder van den uitslag te kon-
 nen oordeelen. Verstandig vraagt Melis †, 1160 *Wast won-
 der dat si waren onblide?*

†. 1162 *knechte*) dit rijmt hier op *nachte*: waarom 'er
 in *B* ook *knachte* van gemaakt is. Trouwen, alle de woor-
 den van dit vaars zijn daar bedorven. zo staat 'er:

Die onscamel dorperlike knachte.

†. 1163 *andc mure*) deeze woorden, en de laatste helft
 van het volgende vaars, *te menigher ure*, zijn in de Andd.
 van plaatse verwisseld. Diergelijk hebben wy ook elders
 aangemerkt.

†. 1168 *Sulc*) sommigen schrikten op dat valsch geroep;
 en sommigen lachten 'er om.

JAN de
Twee-
de.

- En sulc hilt ober sceen /
 1170 De hopenen / men salt wel verweren,
 Een was gheen wonder sekerlike :
 Want daer te boren in aertrike
 Wart pozt so bromelike outset ;
 Daer de van binnen niet bet
 1175 Mochten toe doen / noch oec deden :
 Want si hadden menighen wreden
 Diart voer hem / diet benam.
 Recht alst op den daghe quam /
 So verre datmen mochte sien
 1180 Den enen volghen / den anderen blien /
 Worden die van Sirix
 Sere blide / wat wutgijz mee ?
 Doe si de galeiden zagghen
 Al omme gGraven here iagghen /

1185 En

†. 1170 De hopenen / men salt wel verweren) als men hier *hopenen*, of, gelijk beter waar, *hopede*, wil behouden, zou 't beter luiden, datmen, voor *verweren*, las *weren*, 't welk hier zekerlijk, ten minsten, even goed is. In de Andd. aldus:

En hoeppe men salt bet verweren.

†. 1075 Mochten toe doen / noch oec deden) dit uit de Andd. In *A* lees ik, *Mochten doen noch niet aeden.*

†. 1189 Dat gheen cleen wonder en sceen) in de Andd. recht het tegendeel:

Dat doe gheen wonder en sceen.

Doch 't is beide goed, naar datmen het toepast. Het schein hun *geen klein*, maar *een groot*, wonder, dat zy zich zo schielijk gered zagen uit de handen van enen magtigen vyan-
 and, vooral na eene zo kommerlyke nacht. Maar het schein *geen wonder*, dat zy, zich op eens zo volkomen verloft zien-
 de, *Gode dankten en blyde waaren*; gelijkwe leezen †. 1188. En dat was zekerlijk *geen wonder*. Melis heeft niet beide, maar slechts een van beiden, geschreeven en bedoeld. Ik
 acht

- 1185 Eñ rogen ende trompen/
 Entie biande Zuutwaert trompen;
 Saghen sijt ghelwonnen ten selven tide
 Ende danctens Gode / eñ waren blide;
 Dat gheen cleen wonder en sceen:
 1190 Want si troest elne geen
 hadden / hadt de Grave verloren/
 Aisi ghesproken hadden te boren/
 Dan but te gaen up een ure /
 Eñ te nemene de avonture
 1195 De hem God hadde ghegeven:
 Man eñ wijs hadden haer leven
 In davonture dan gheset.
 In waest hem allen coment bet/
 Diez si hat waren in hoghen/
 1200 Diez si Gode danken moggen.

JAN de
 Twee-
 de.

Si

acht dan, dat het MS A hier weder uit de Andd. moet verbeterd worden.

†. 1191 (hadt de Grave verloren) ik volg hier weder de Andd. In A lees ik, *badden si den Grave verloren*. Maar zy hadden den Graaf konnen verliezen, en evenwel ontzet worden. Maar als de Graaf het (verstaa den strijd) verlooren hadt, was 'er voor hun geen ontzet meer te hopen.

†. 1195 (hadde ghegeven) zoude gegeven hebben.

†. 1199 (waren in hoghen) Alk. zegt, *te boven-gekomen*, hoewel Seb. het reeds verklaard hadt; *verbeuginge*. zie wat wy van *verboggen*, verheugen, kortelijk aangekend hebben V. 282. Zeer gemeen was deeze spreekwyze, *in boge zijn*, voor vrolijk en wel gemoed zijn. Walewein f. 37. d.

*Enen nap met goeden wine
 Nam bi, eñ dranc enen togbe;
 Doe wart Walewein in hoghe.*

Fl. en Bl. f. 16 c.

*Mescomt u van derre berberge enege dinc,
 Dat isker u ane gebetren moge,*

R 4

Dat

JAN de
Twe-
de.

Si baden hare rechte scout:
Dit mach berstaen ionc en out.
Si dienden haren gherechten Here,
Dat was hem te prisen sere,
1205 En de Here / sijt seker dat /
Dede hem / dat hi scoudich was.
Hier latic de tale bliuen /
En sal u hoert een deel bescriuen
Hoet berginc up den dach,

1210 Mij

Dat salic u betren: sijt wel in hoge.
Ferguut f. 18 d.
Vaer wel en sijt in hogen,
daarom wordt het vereenigd met *blide*. Limb. III. f. 27 a.
Nu sijt in hoghen ende blide.

Ferguut f. 21 c.
Wi quamen in dit foreest in hogen,
Lude singende ende blide.
en te vooren f. 18 b.

Hi dede sijn ors ter selver stont
Drinken, en bet wart gesont
En in hogen ende blide.

Limborg I, f. 6 c.

Nie en sagben sise gram
Maer altoes blide en in hoghen.
daar het tevens, met nadruk, gesteld is tegen *gram*; want
een *gram* mensch is nooit *verbeugd*.

En alse een tornich man lacht
Soe est misselijc watbi acbt.
lees ik in 't Doctrinale B. II, f. 12 a, Spieg. Histor. B.
II. c. 41. p. 131.

Ic make u blide en in hoge.
Waj. f. 58 c.

Gram was Walewein, en niet in hoghe,
Dattene so moyde die Hertoghe.
Spotswijs staat zijn in *hoghe* tegen *nedervallen*, in Ferg. f.
12 b.

Ferguut grepen biden toppe,
En gaf hem enen slaeb daer oppe,

Dat

1210 *Als dat volc dat versach /
De alre lest hadden ghestreden /
Dat de ghene bi hem reden /
De binnen der nacht op hem bochten ;
Hort / wes si hem bedochten.*

JAN de
Twes-
dc.

1215 *Si worden roepende te hant :
An ha! Parijs / Hollant !
En ginghense houtwen en luten /
En lietens hem niet ghebruken /*

Dat

*Dat beme verkeerden beide sijn ogen :
Die dief en was niet wel in hoghen,
Hi viel neder in ommachte.*

in de laatste plaats uit Walewein staat, niet in maar an hoghe ;
zekerlijk by verzinninge.

†. 1201 *Si haben hare rechte scout) dit heb ik genomen
uit de Andd. In A staat, Si badden baer — Melis wil
zeggen, dat zy alles gedaan hebben wat zy schuldig waaren
te doen: en zo deedt hun de Graaf ook van zynen kant †. 1205.*

*En de Here, sijn seker das,
Dede bem, dat bi scoudich was.*

't welk men verstaan kan zo van het Ontzet zelf, als van de
Handvesten en Voorrechten, die hy vervolgens aan deeze
getrouwe Stad verleende. Een gedeelte daarvan bestondt
hierin, volgens Smallegange p. 492. *dat Willem, Grave van
Henegouwen, met syne brieven, gegeven in den jare 1304
[6 Febr. 1305] verbod gedaan heeft, dat niemant, Beoster-
schelde, Verwers, Wevers, Vollers, Touwers, en Scheerjaers
Ambacht doen mochte, dan alleen binnen der Stede van Zieric-
zee; het welk de Stad in Inwoonderen en neringe sonderling
heeft doen toenemen.* zie ook Boxhorn II. p. 127. en Charterb.
II. p. 46. Merk hier Scheerjaers voor Scheerers, overeenkom-
stig met Speeliare, Speeler; aangehaald by Vl. 922. uit de
Zeeufche Keure van Florens Mombaer.

†. 1212 *bi hem reden) kwaalijk in A de bi bem reden.
Reden is hier ten anker lagen.*

†. 1217 *En ginghense houtwen en luten) in A alleen
ginghen. ik heb 'er se uit de Andd. bygevoegd. Maar wat
is*

JAN de
Twee-
de.

- Dat si te lande ghebaren waren.
 1220 Si spronghen tot hem sonder sparen/
 Eñ drebense uten scepe daer/
 Den enen voren/ den andren naer;
 Eñ oec dat mer zulk gheprant.
 Dandre boeren in Dubelant
 1225 Sac op pac/ eñ ghinghen blien.
 Oec sa mochtmen wel daer sien

Dat
 is bouwen eñ luken? Alk. zegt, bakken, slaan en steeken. 't
 Is waar, bouwen is bakken: maar luken is, noch slaan, noch
 steeken; maar sluiten, insluiten, bezetten: zie by VIII. 961.
 Hierom denk ik, dat, voor bouwen, geleezen moet wor-
 den bouden, in de betekenis van weder- of tegen-bouden:
 en dat dus dit gansche vaars niet anders betekene, dan, be-
 zettense. En deeze verklaring wordt genoegzaam bevestigd
 uit het aanstonds volgende, want dat bouden en luken, dien-
 de vooreerst om hen te beletten aan land te vaaren, en dus
 te ontkomen: en, dat gedaan hebbende, sprongen zy tot
 bem. Enz.

†. 1225 Sac op pac) in A staat Sacb op pach. deeze
 uitdrukking heb ik elders noch niet gevonden by eenigen
 der Ouden.

†. 1228 Daren) dat is, Daer bem, gelijk ik hier vinde
 in B. maar in A Daerne. Voor daren, konnen ook schry-
 ven darem, gelijk vorem in Walewein f. 12 d.

Dien bi daer vorem liggen sach.
 dat is. voor bem.

†. 1230 De stene deden hem zulkien toren) dat is, met één
 woord, zulken verdriet; even als boven †. 1102.

Want si hebben sulken toren.
 dat Alk. wel verklaarde. zijn in zulken nood. Dikwils komt
 het by onzen Dichter voor. zie III. 862. 1303. IV. 292. enz.
 Walewein f. 39 d.

— — — — — dat iu groot toren
 Staet te nakene eñ swaer verdriet

Fl. en Bl. f. 1 b.

Hoe menighen rouwe, boe menighen toren
 Si beide gewonnen in baren dagen

Van

Datter menich int water spranc /
 Daren de grote noot toe dwanc /
 Eñ waenden ontschwimmen: het waq̄ verloren.
 1230 De stene deben hem zullien toren /
 Daer mense mede werp ter doot.
 Duḡ ontfinghen si scade groot
 Eñ van goede / eñ van lieben.
 Het waere sammer te hebieden.

1235 Hen

Van rechter minnen, die si plagen,
 Ferguut f. 19 d.

*Wildi bestaen die avonture,
 Die menegen man es worden tsure,
 Gbi moges wel hebben toren.*

die zelfde gedachten vind ik in Walewein aldus uitgedrukt
 f. 21 d.

*Ne latijs niet, gbi zullets toren
 Hebben; ic sect jou wel te voren.*

en dat is even het zelfde, dat nu een Moeder tegen haaren
 stouten, en zich te veel waagenden, Jongen zegt: *Alsje 't niet
 laat, je zelt een ongeluk krygen; ik waarscbouwje.* MS by
 Butkens, Preuves p. 63.

*Hi sach sijn lant tongemake;
 Eñ bedroeft eñ in groten toren
 Die bare vrienden badden verloren.*

waarmede overeenstemt onze Dichter V. 1029.

*De sulken vrient badden verloren
 Mochten te rechte hebben toren.*

Sp. Hist. B. I. c. 38.

*Al sijn si ruut eñ onbeset,
 Si hebben dit alsoe belet,
 Dats die Coninc badde toren.*

Le Long las daar coren. De Dichter spreekt van de Vrie-
 zen, die Koning Willem vermoordden. Gravenberg f. 55 b.

*Sie sprach: Herre, bat ber den lib
 Verlor̄n umme mich, armes wib,
 So ware ich bezzer ungeboren.
 Der Herre sprach: La dinen zorn
 Unde din ungemute.*

f. 1246

JAN de
Twee-
de.

- 1235 Men mochte niet wesen sonder scade /
 Dar men so haecht sonder ghenade
 Eneu nacht al burenture,
 Daerna / in wel coeter ure /
 Begonde een scip vele zaen /
- 1240 Dat uten striben waer ontgaen /
 Sijn seil te haelue / en woude boz hi.
 De bloet giuc / seide men mi /
 En quamen seilende / hi lieber lade /
 Derdi alt here / sonder scade.
- 1245 Dit mochte men herde wel sien.
 Want alt here lach nochtien
 Wast ghecoppelt / zide an stbe.
 Dat si ontquamen / waren si blide.
 Zeelanders warent alle gabet:
- 1250 En heren Gnen / haren hadet /
 Tieten si doe bliben achter.

Dat

†. 1246 nochtien) Alk. verklaart dit kwaalijk, *te dien tyde*. en heeft het ook niet wel gescheiden, *nochtien*. Het komt niet alleen in de Eerste Uitg. maar ook in A en in B voor, als een enkel woord, *nochtien*. Doch ik weet niet, het elders gelezen te hebben. ondertusschen is de betekenis klaar. Vergelijk dit, *lach nochtien*, met het volgende †. 1268. *lach nochtan*; en gy zult zien, dat het het zelfde is, en niet anders betekent, dan *noch*, of *tot noch toe*.

†. 1247 Wast ghecoppelt) te samen gebonden. zie hier achter.

†. 1250 haren hadet) een spotnaam: en tevens een verwijt aan deeze Zeelanders, die, gelijk elders aangemerkt is, zich, tegen hunnen wettigen Heer, bedienden van de magt der Vlamingen; en, als deezen in 't onderspit raakten, gelijk, by slot van rekening, altijd, zich der zelve tegenspoed weinig bekreunden. ENZ.

†. 1253 blucst) in B *vloechs*. in M *vluchts*: dat het rechte woord is. want het verschilt, in betekenis en oorsprong, niet

- Dat si ontfloen / dat was haer lachter.
 Si seilden vlucht te Bettenwaerde /
 Dat hem niemant en deerde;
 1255 En zeilden der an een zant.
 Si souden winden alte hant
 Tseil bet hogher; de mastte vel.
 Si mochten van ghelucke seggen wel /
 Datse de mast niet doot en sloech;
 1260 Oec so wast haer onghewoech.
 Doe si vorder niet en mochten /
 Quamen de scepelkine / de se brochten
 Ant lant van Scouden / anden dike /
 Of der luten anden sike /
 1265 So dat si mochten henegaen.
 Anders heb ic niet verstaen.
 Die siere Libaert / de stoute her Gy /
 Lach nochtan / segghet men mi /

JAN de
Twee-
de.

Met

nlets van *ter vlugt*. Kiliaan schreef *vlughs*, *vleughs* en *flughs*. Nu zegmen *fluks*; en 't gemeen dikwils *vliegende*, of *vliegens*, enz.

†. 1261 *Doe si*) in *A Dat si*. In de *Andd.* zijn deeze twee vaarzen weder van plaats verwisseld, aldus in *A*.

Doe quamen scepelkijn, diese brochten,
Doe si vorder niet en mochten.

voor *stapelkijn*, in *A scepelkine*; staat in *B scepelkine*.

†. 1263 *Ant lant van Scouden*) zo staat in *Allen* (behalve in *B Ant dlant*, even als †. 1069 in *A* geleezen wordt, *baddent dbeste*) echter vrees ik, dat *Melis* geschreeven hebbe, *An Duvelant*. Want *Bettenwaerde*, werwaarts deeze vluchtende *Zeelanders* zeilden, behoorde tot *Duiveland*. Daar raakten zy aan den grond, en werden met klein vaartuig, aan land gehaald. Waarschynelykft, aan 't naaste, dat is *Duiveland*. En deeze bedenking wordt genoegsaam zeker uit †. 1224, in zijn verband geleezen.

†. 1267 *Die siere Libaert / de stoute her Gy*) van deezen

JAN de
Twee-
de.

- 1270 Met vijf scepen upden stroem /
 Eñ sach handre baren; des nam hi goem.
 De stroem wort gaende / eñ hi want
 Van enen scepe tseil te hant /
 Eñ woude bozt / bepensic wale.
 Het streec an ten selven male
- 1275 Die Ammirael met eenre galeiden /
 De si bau hem baden seiden.
 Si weerden hem met crachte soe /
 Eñ cozven haren cabel doe.
 De wint was clene eñ cranc.
- 1280 Doe quam ghebreden an sinen danc
 De Ammirale / seidemen mi /
 Up Graben kabel; eñ her Si
 Quam na ghebreden oet her an;
 Dat hem coste menich man.
- 1285 Daer mochtemen sien striden sere.
 Daer bacht elc als een here.
 De te voren inder nacht

Dan

zen fieren *Liebaert* maakte Alk. een *Labarum* of *Admiraals vlag*. By gevolge zouden *Heer Gye* en de *Admiraals vlag*, één ding geweest zijn. *Liebaert* is *Leeuw*, en geen *Luy-paert*, gelijk *Kiliaan* zegt. *Melis* noemde het Wapen van *Vlaandren*, boven *†. 1127* den *zwarten Leeuw*. hieronder *†. 1307* den *zwarten Liebaard*: in tegenstelling van den *Hol-landschen rooden Leeuw*.

†. 1271 eñ hi want) dat is, volgens Alk. *won bem den wind af*. Doch men heeft niet veel verstands noodig, om te zien, en te begrypen, dat hier, *want van enen scepe tseil*, het zelfde is, dat *Melis †. 1256* noemde, *winden tseil be bo-gber*.

†. 1274 Het streec an) van deeze spreekwyze zie boven by III. 69. en elders. Maar in *B* lees ik hier, *Hen street an*. In *M* *Hem streec an den selven male*. dat verward is. wy mogen hier aan de leezing van *A* niet twijffelen.

†. 1283

- Van onscamelsheden niet en bacht /
 De moeste hem scamen / en ginc striden.
 1290 Men scoet / men warp / an beiden siden.
 Die des nachts hadde gherust /
 Dachte mi dat nu bechtens lust.
 De van vare te voren en mochte /
 De verhoude hem / als mi bochte /
 1295 En ghinc bechten so utermaten /
 Dat hem selven mochten haten
 De Blaminghe wel / om dat si
 Ten Hollanderz waren so bi;
 De daer pensen om de scande
 1300 De si hem deden in haren lande.
 Dus verloes her Gue den seghe /
 De hi te voren alle weghe
 Plach te hebbene in elken stride :
 So dat hi ten selven tide
 1305 Wat / dat menne vanghen soude.
 Men warp af also houde

JAN de
Twec-
de.

Den

†. 1283 her an) dit *ber*, voor *bier*, of voor *der*, daar, schijnt, by verzinninge, gesprooten te zijn uit het geen 'er boven staat, *ber Gi*. De Andd. hebben *daer an*.

†. 1293 De van vare te voren en mochte) van *vare* is van of uit *vreeze*. In de Andd. aldus:

Die vechten te voren niet en mochten.

doch dat *vechten* is overtollig, zo om het voorgaande, als om het volgende, *ghinc vechten*: waarvoor weder in de Andd. *vochten*.

†. 1305 Wat / dat menne vanghen soude) hadt Guy den dans kunnen ontspringen, hy zou 't gedaan hebben. Hoewel Meyerus hem beschuldigt van roekeloosheid, omdat hy, toen hy kon, niet wilde. Anderszins vondtmen, in die eeuwen, menigen Ridder, die de Eere van gevangen te worden verre stelden boven ongevangeu weder te keeren, nadat men verwonnen was. gelijk, onder anderen, klaar blijkt uit
dee-

Jaw de
Twee-
de.

- Den Swarten Libaert onder de boet;
 En stac op metter spoet
 Den Roden Telwe in sine stat.
 1310 Alstie Grave versach dat/
 Ghinc hi ten Debe/ de hem ghebaen
 Gaf. en doemen han daer
 Leben soude/ woudemen slaen
 Doet. Dus moete hi gaen
 1315 Inde galeide/ of hi waer doet.
 Hier toe duanse de noot.

Dug

deeze woorden van J. van Heelu, spreekende van den Slag van Woeringen, p. 217.

*Menich Ridder en menich Seriant,
 Die beste van al Gelrelant,
 En daer toe vele van anderen landen,
 Die niet en wouden met scanden
 Weder keeren onghevaen.*

De reden is licht te begrypen. De gevangenen vloeden niet.

†. 1313 (woudemen slaen Doet) die dit doen wilden, waaren de Hollanders, die tegen Guy zeer verbitterd zijn geweest. en hierdoor kwam hy op eene Fransche Galeide.

†. 1323 (Der waerheit soudt missen sere) in **A** wordt dit vaars aldus geleezen,

Dan de waerbeit, bi soude missen sere.

Doch dat was onnoodig gezeid te worden: want die van eene gebeurde zaak anders spreekt dan de waarheid, die kan niet anders dan missen. Ik heb dan hier de Andd. gevolgd, die alleen daarin verschillen, dat 'er in **B** staat *soude bi*, in **A** *soudi*. Deeze waarheid is, dat Guy zich gevangen heeft gegeeven aan zynen Neef Willem; en geenszins gevangen is geworden door den Franschen Ammiraal. Melis ontkent dit laatste rond uit. En dit doet my gelooven, dat 'er, over den persoon van Guy, en 't vervoeren van den zelven naar Vrankrijk, onder de Hollanders gemord, en niet onwaarschynelijk, eenige redewisseling, tusschen Graaf Willem en den Ammiraal, gevoerd zal zijn. Maar de gewigtige dienst, dien Willem hier van Vrankrijk ontvong, en zijn aanstaande Huwelijk met

Duſ eſt hi inde galeide comen.
 Ter waerheit heb ic vernomen;
 Die Ammirael en binck niet:

JAN de
 Twee-
 de.

1320 Maer alduſ eist gheſtet/
 Dat hi quam inde galeide.
 Die hier of anderſ tet ſeide/
 Der waerheit ſoudi miſſen ſere.
 Duſ waſ ghebanghen deſe Here/
 1325 De hebt bracht in deſer noot/
 En met obermoeden boot

Maer

met eene Franſche Prinſſes noodzaakten hem hier, den min-
 ſten te zijn. Wy hebben by *ſ.* 1047, hier achter, ter loops
 gezien, hoe Daniel, in zijn Werk de la Milice Fr. ſprak van
 deezen Zeeſlag, alſof die rechtſtreeks behoord hadt tot den
 oorlog tuffchen Vrankrijk en Vlaandren; ſchoon het inder-
 daad geweest is een byzondere oorlog tuffchen Vlaandren en
 Holland; of liever, tuffchen den jongen Guy en graaf Wil-
 lem, over 't bezit van Zeeland; waarin Vrankrijk, buiten
 dit eene ontzet van Zierikſee, geen deel genomen heeft.
 Laatenwe nu eens hooren wat Vader Daniel 'er van gezeid
 heet in zijn groot Historiewerk T. III. p. 314. *L'Amiral qui*
reconnut au grand Etendart le Navire où étoit Guy de Flandre,
le fit attaquer par quatre Galeres. Les soldats François & Ge-
nois, après la premiere décharge de fleches, sautoient dedans l'épée à
la main, s'en rendirent maîtres, & prirent Guy prisonnier.
Le reste de la flotte ayant perdu son General se diſſipa, pluſieurs
vaiſſeaux furent pris dan la fuite. Les Flamans qui étoient
demeurez devant Zircſée levèrent le ſiège après cette deroute.
C'étoit tout ce qu'avoit prétendu Grimaldi, qui rentra triom-
phant dans un des Ports de France, & envoya au Roy Guy de
Flandre à Paris. Hieruit zietmen, wat ſtaat 'er te maaken
 zy op de Historiſche verhaalen van Vader Daniel. De Ko-
 ning was toen niet te Parijs. De Benedictynen, *Art de vérifier*
les Dates, p. 505, zeggen: *La flotte François, commandé par*
Renier Grimaldi, Genoïſ, défait celle des Flamans. Phi-
lippe part de Paris le 1 Juillet 1304, se met à la tête de ſon
armée, & gagne la bataille de Mons en Puelles le 13 d'Août.
 Zie onze eerſtvolgende Breeder Aantekening op *ſ.* 115.
 III. DEEL. Ss Ver-

JAN de
Twee-
de.

- Menighen man / alst wel sceen.
 Daer bleef levende nemmer een /
 De met hem int scip quamen /
 1330 Sine bleven doot alte samen /
 Of ghebaen; des was niet vele.
 Wat lach hem an desen spele?
 En wat rechte lach hem an tgone /
 Dat hi woude sijns Oem's zone
 1335 Outerben / en siere Moeyen kint?
 Ic weet wel / dat meut niet en vint
 Welver bescreven / dat Hollant
 Soude bejoren ter Vlaemscher hant;

Doch

Vergelijk nu alle de omstandigheden, by onzen Dichter gemeld, met die van het bovenstaande verhaal van Daniel, en 't zal ras blyken, wie hier *der Waarheid gemist* hebbe. zie vooral boven by v. 850.

v. 1339 **Doch** *Westfide* hander *Stelt*) deeze stoffe hebben wy voorlang afgehandeld in onze Breeder Aantek. IV. 15.

v. 1345 *Her Gye en bestont's niet*) dat is, *bet kwam beer Gye niet toe*. In de Andd. aldus,

Her Gye bestont's emmer niet.

en dan is het, *Heer Gye badt 'er zekerlijk geen recht op*. 't Komt op 't zelfde uit: maar dit is krachtiger dan het onze uitgedrukt. Eenvoudig komt het onze beter overeen met VIII. 997.

De Noertsfide bestaet **MI** niet.

dat is, *komt my niet toe*.

v. 1347 *Hi hebet ouder Broeber's dan hi es*) Wouter dutte, of dacht om wat anders, toen hy hier schreef:

Hi bevet ouders broeder dan bi was

Mer eens dinc bin ic seker das

Onghegoemt was bi doe.

Ik heb het verbeterd uit de Andd. daarmen echter, niet *broeders*, maar *broedere*, leest. doch *ouders broeder* wees my den weg; zijnde des' gevoegd achter 't eerste, in plaats van achter

- 1340 Noch d'Westfide vander Scelt.
Maer dicke wille hebet men ghetelt
Dattie Vlaminghe spraken an
De Westerside/ entie Man
Soude de Grave daer of wesen.
En oec hoe dat quame in desen
- 1345 Her Gnen en bestontz niet:
Al est nu alduz ghesiet.
Hi hebet ouder Broeders dan hi est.
Mer eens dincz sin ic ghewez:
Onghegoet was hi doe.
- 1350 Hadt hem moghen comen hier toe/

Dat

ter het tweede woord: even gelijk in de Andd. de letter r, in *weste zider*, voor *wester zide*, VIII. 1305, by verzinninge gevoegd is achter het tweede, in plaatse van achter 't eerste woord. Van die *ouder broeders* zo aanstonds.

✧. 1348 *eens dincz*) zo in U. maar in B zo wel als in A *eens dinc*. doch dat is geen taal.

✧. 1349 *Onghegoet*) datmen zo moet leezen, kan niet in twijffel getrokken worden; al waar 't alleen, omdat Melis reeds gezeid heeft VIII. 273.

Her Gye was sonder goet.

En daarom hadt hy te meer drift om zich Graaf van Zeeland te maaken. De reden, die Melis geeft, waarom Guy *onge- goed* was, is, dat hy *Ouder Broeders* hadt. Zo is 't: want hy was de *Zevende* in rang. Zijn Vader Graaf Guy is nergens gelukkiger in geweest, dan in 't voortzetten van zijn geslacht. Hy heeft twee Vrouwen gehad; de eerste was *Machteld van Bembune*, die hem gebaarde heeft *Vijf Zoonen*. Deze Vijf Broeders behoorden allen tot *Vlaanderen*. De tweede Vrouw was *Izabelle van Luxemborg*, *Gravin van Namen*, die hem met noch *Drie Zoons* verrijkt heeft, onder welken onze jonge *Guy* de tweede geweest is. en deezen behoorden tot *Namen*. Ik zwijg van de *Dochters*, die noch een grooter getal uitmaakten. In het geen ik van de *Zoons* gezeid heb komen genoegsaam overeen Meyerus f. 108 a. Butkens p. 336. du

JAN de
Twee-
de.

- Dat hi den Debe hadde verbreden/
So waer hi selve Grabe bleben:
In can ghelweten niet hoe lange.
Hi mochte messien bi beduanghe
1355 Ene wile hebben ghesijn.
Maer mi segghet tghelobe mijn;
Mste pertye van Zeelant/
De hem dit brochten in hant/
Onderlinghe hadden ghesieken/
1360 En hi an deen sibe waer bleben/
Dandre pertie soude dan sciere
Hebben gheset: wi brochten hiere.
Waer an s'wi gheraect?
Wi hebbenne groot here ghemaect:
1365 Hi leget ons nu onder de voet.
Een ander raet waer ons goet.
Wi hebben trechte Oer verbreden/
En desen man also verheben/
En hi doet ons allen scande/
1370 En wil ons taghen uten lande.

En

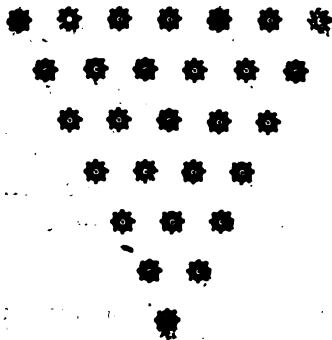
Chesne, in zijn Hist. de la Maison de Chastillon Liv. IV ch. 1. Zodat Vredius, in zijn Genealogia Com. Flandr. tab. XI, verré van den weg was, geevende aan *Guy*, onder *Zes Broeders* de derde plaats. Maar ten opzichte van *Guy* was niemand erger verdwaald dan *J. B. Gramaye* in *Namurco* p. 31. daar hy, van éenen *Guy*, twee gemaakt heeft, die hy beide zeer kwaalijk noemt; den eersten, *Graaf van Namen*; den tweeden, *Heer van Richebourg*. Immers du Chesne noemt dit laatste uitdrukkelijk eenen misflag van sommigen, die in den persoon verbijsterd waaren. En het ander vervalte van zelf uit het gezeide. *Gramaye* liet zich te licht verleiden door het woord *Graaf*, by eenen byzonderen Schryver gevonden. Het was de rechte *Guy*, by hem de tweede, die, volgens du Chesne, den bynaam droeg *van Namen*; geenszins *Graaf van Namen*. Sommigen der Onzen, en veele Franschen, verwarren hem ook, toen hy *Zieriksee* belegerde, met

- En heffet ons viande loben.
 Dit ne wilt wi niet langher loben.
 Wi hebben mesdaen alte sere
 Aegheng onsen rechten Here.
- 1375 Dit souden si pensen en werker na /
 En haelne weder / alsoe versta.
 So soude tghemeente van Hollant
 Herde sciene kerken de hant
 Metten pozten alghemene :
- 1380 Sone mocht hijs niet berechten allene
 Met eenre pertien van den lande.
 Elc soude pensen om de scande /
 De hem te boren waer ghesiet.
 Dus ne mochte hi langhe niet
- 1385 Here bliuen ober ren;
 Want staphang ter stede seuen.
 Her Jan van Renesse moeste baren
 Sijnre verden wt sijnre scaren /
 Want hi hem niet ghelovede wael /
- 1390 Daert hem daer na mesael.

JAN de
 Twee-
 de.

met zynen Vader, en noemen hem *Graaf van Vlaanderen*. In 1304 kan hy omtrent 30 jaaren oud geweest zijn; want de eerste Vrouw van zijn' Vader overleedt terwijl haar Man met Lodewijk IX in Afrika was, dat is in 1270. en in 1310 is hy zelf in Italien gesneuveld. Zijn Moeder storf 25 Sept. 1298.

En hiermede zal ik myne Aantekeningen op dit Boek be-
 sluiten. Want de volgende 34 regels, 1353-1386, zijn niet
 van Melis. Zy zijn gansch kinderlijk. De vier laatste schyn-
 en te kennen te geeven, dat Renesse mede uit den Slag
 voor Zieriksee ontvlucht was. Doch behalve dat dit valsch
 is, zo komt hier die persoon, vooral daar niet zaakelijks
 van hem gemeld wordt, weing te pas. X. 515 zal Melis
 ons eerst het verdrinken van Renesse verhaalen, als eene
 zaak die toen al *te vooren* gebeurd was; en zulks alleen
 by gelegenheid van drie aanmerkelyke gevallen in éene
 Weeke.

B R E E D E R AANTEKENINGEN

OP HET NEGENDE BOEK.

¶. 115 ~~de~~ Ammirael Reinier Grimaldi, van Genua. Dat B. IX.
hy den tytel van *Ammiraal* gevoerd heeft, blijkt uit onzen ¶. 115.
Dichter, die hem noit anders noemt; uit le Gendre, Hist.
de France T. II. P. II. p. 190, die getuigt, dat hy hem
ook zo genoemd gevonden heeft in eene Rekening van 't
jaar 1307; en uit Anselme, Hist. Geneal. p. 897 (of T. II.
p. 9) daarmen leest, dat hy Vrankrijk gediend heeft als
Ammiraal van de zee, in de jaaren 1302, 3, 4 en 7.
Hy heet, by den laatsten, niet *Grimaldi*, maar *de Grinaut*,
Ridder, Heer van Neuville in Normandye. Anselme wist
echter niet, waartoe de Vloot onder Grimaldi in 1304 ge-
diend heeft. *Il se trouva*, zegt hy, *à la Bataille de Monts*
en Puelle donnée contre les Flamans en 1304, au gain de
la quelle il contribua beaucoup. En hy laat 'er op volgen,
dat de Koning, voor Rijffel liggende, hem, tot belooninge
zyner diensten, by Brieven van 2 Sept. 1304, beschonk
met eenerente van Duizend Pond, voor hem en zyne Na-
komelingen. Maar de Ammiraal Grimaldi kan geenen dienst
gedaan hebben in dien Slag van *Mons en Puele*; eene plaats
midden in 't Land, drie Mylen van *Douay*, en vier van
Rijffel, gelegen, volgens Jo. Buzelinus in zijn *Annal. Gal-*
lo-Fland. L. VII. p. 318 D. Zelfs kan hy 'er niet geweest
zijn; want de Zeeflag in Zeeland is voorgevallen op een'
Maandag, en de Veldslag in Vlaandren op den volgende
Maandag, gelijkwe verder, B. X. ¶. 613, uit onzen Dich-
ter zullen aantoonen. De dienst, dien Koning Philips,
den 2 September 1304, zo mildelijk vergoldt, was dan ze-
kerlijk 't geen Grimaldi in Zeeland verricht hadt; en, zo
ik vertrouwe, voornaamelijk, omdat hy gelegenheid gevon-
den hadt, om den jongen Guy gevangkelijk naar Vrankrijk
te voeren. De plaats, daar de Veldslag voorgevallen is,
wordt verscheidelijk genoemd, *en Puelle, en Puellas, en Puele,*

B. IX. en *Peule*, en *Peule*. Omtweeten, hoe zy, in 't Nederd. moest genoemd worden, leefde ik raad met de groote Vlaamsche Kronijk, en vond daar T. I. p. 447 *den Berg Peuvel*; en p. 451 *den Peuvelberg*. De zelve is vooral vermaard geworden door deezen Slag, die by veelen, doch op verschillende wyze, beschreeven is. Buzelinus heeft 'er, Gallo-Fland. L. I. c. 20. verscheiden woordelijk aangehaald, waaruit ik hier kortelyk overneeme de begrootinge van het getal der gesneuvelden. Volgens Villaneus, *qui praelio interfuit*, zegt Buzelinus, bleeven 'er van de Vlamingen 6000, van de Franschen 1500. En dat getal vindtmen eveneens by Antoninus, Paulus Æmiliius en Papirius Massonus; welke laatste echter die 1500 Franschen noemt *Ruiters*: waaruit Buzelinus, niet zonder schijn van reden, opmaakt, dat 'er een ongelijk grooter getal *Voetknechten* moet omgekomen zijn. Hy zelf, een Vlaming zijnde, volgde den Vlaamschen Meyerus, die het verlies, aan de Fransche zyde, begrootte op 9000, aan de Vlaamsche, op 4000 Man. Vanwaar hadt dan de vermaarde Historieschryver Gaguinus, dat 'er gesneuveld zijn 20000 Vlamingen? of Anselme T. I. p. 52, zijn 25000? of lang te vooren, Nicolle Gilles, zijn 30000? Maar dees laatste, nu genoegsaam verouderd, begrootte ook het Leger, waarmede de Koning in Vlaandren gekomen was (f. 141 a.) op *wel viermaal bonderduizend gewapenden*: welk Leger door Buzelinus, Annal. p. 318 A, bepaald wordt op *twaalfduizend Ruiters en Vijftigduizend Knechten*. Ik meen, dat zulke Vergelykingen, die veelen konnen gemaakt worden, ook niet geheel onnut zijn.

Wy hebben B. L. v. 292. p. 199. ter loops aangetekend, dat de Koningen van Vrankrijk, te deezer tijd, zich noch bedienden van gehuurde Schepen en Ammiraalen. Anselme, Chap. des Amiraux p. 889. zegt duidelyk, dat de Zeevaart in Vrankrijk, gedurende veel Eeuwen, gansch verwaarloosd geweest is; en de Koningen, in de eerste Kruistogten, hunne toevlucht naamen tot de Staaten van Genua en Piza, en daar Schepen huurden om de troepen over te voeren. Want onder de Kaarlingen was het Rijk zeer verdeeld geworden, dewyl de Hertogen en Graaven, die het bevel voerden in de Gewesten naast aan Zee gelegen, minder moeite hadden, om de zelve, eerst, onafhankelyk te regeeren, en, vervolgens, in hun Geslacht erfelyk te maaken. Op de Lijst der Ammiraalen, by Anselme, is de eerste, *Florent de Va-*
ren-

rennes, die Koning Lodewijk IX, in 1270, naar Tunis heeft overgebracht. De tiende is daar *Gentian Tristan*, die in 1324 Koning Karel IV, in den Gaskoenschen Oorlog, gediend heeft met den tytel van *Ammiraal der Zee*, en onder een Dag-geld van Zeven en een' halven Stuiver, 7 *sols*, 6 *deniers de gages par jour*: gelijk ik voorlang ook uit le Gendre had aangekend. *Grimaldi*, die de zevende in rang is, overleedt in 1314.

†. 195 (*Crac hi de klink*) uit deeze plaats van onzen Dichter heeft Schotanus, in zyne Friefche Hist. B. V. p. 160. die beschryving der *Blyden* opgemaakt, tot de welke *Alk.* zynen Leezer boven †. 87, by hem p. 224, verzondt. De zelve luidt aldus: „ Dit waren balcken in d'aerde gheset oft op een bafe staende, aen de welcke boven dwersche balcken in 't ghewichte op ghehanghen waren, 't een eynde door de lichticheydt ende dunheydt om hoog van selfs springende, 't ander eynde door de swaerte ter aerden dalende. Met het hoogher eynde werden stenen opgeheven ende om verre geworpen, door dien men 't swaer eynde met een *Wind-aes* neer-trock, in een behendige snelheydt. De worpsteen werden in een lederen *scbee* ghedaen, zijnde voor 't gat van de *scbee* een *KLINCK* ghefteeken, om te beletten, dat de steen voor synen tijdt, oft eer hy hoogh genoeg was, niet soude glyden. De Schutsmeeſter moefte meteen rafficheydt ende behendicheydt ter bequamer tijdt (als 't *wind-aes* getrocken werde) *DE KLINCK TRECKEN*, opdat de steen wel gheslingert mochte werden“. Volgens deeze beschryving moet alle de kracht, die zo zwaare steenen in zo snelle beweeging brogt, bestaan hebben in de snelheid of rasheid, waarmede het zwaare einde der *dwarfsbalcken*, met een *Windas*, werdt nedergetrokken: en de *klink* getrokken geweest zijn in 't midden van die beweeginge, wanneer de steen, of de *scboe*, tot eene zekere hoogte gekomen was. Ik beken, dat ik, hierin, geen' schijn van mogelijkheid kan vinden. Een *Windas* is een traag werktuig, en niet bekwaam om steenen door de lucht te jaagen. Ook plaatst Schotanus de *klink* zeer kwaalijk voor 't gat van den *Schoe*. enz. Doch laat ik u liever, in orden, zeggen, hoe ik het begrype. Het ruwe opstel eener *Blyde*, volgens de meening van Schotanus, neem ik, in zo verre, over, dat het bestondt uit *zwaare balcken*,

B. IX. *in de aarde wel vastgezet, aan de welken boven EEN dwarsbalk*
7.195. *in 't gewigte opgehangen was, welks achterste einde was dik*
en zwaar, het voorste dun en licht. De Schoe, waarin de
Steen gedaan werdt, hing, wel verzekerd, aan het dunste ein-
de van den beweegbaaren dwarsbalk; en werdt, als men wer-
pen zoude, eerst neder en achterwaarts getrokken, en van
onderen vastgemaakt aan eenen stevigen paal, of onbeweeg-
baar blok, door middel van een yzeren kram, of iet dierge-
lijks; waardoor een ander yzer, en dit is de KLINK, werdt
heenen gesteecken. Dit gedaan zijnde, werdt het zwaarste,
of achterste, einde van den dwarsbalk, dat nu in de hoogte ge-
reezen was, door 't geweld van een Windas, neder getrok-
ken, waardoor die balk noodzaakelijk heeft moeten buigen,
en eene kromte krygen: uit welke kromte, meerder of min-
der, het oog van den Meester (hiertoe behoorde kunst en er-
vaarenheid) moest afmeetten, hoe verre zijn Steen, naar even-
redigheid van des zelfs zwaarte, zoude gaan. Als hy 't van
pas oordeelde, deedt hy 't Windas stilstaan. Docht hem, dat
de Steen te verre zou vliegen, zo liet hy 't zwaare einde des
dwarsbalks weder wat ryzen; of niet ver genoeg, zo liet hy 't
noch wat nedertrekken. Dan, wanneer het Windas nu rustte
en stille stondt, trok by de klinke; waardoor het dunne of lich-
te einde, met eene geweldige kracht naar boven springende,
den steen, uit den Schoe, door de lucht deedt vliegen.

Deeze beschryving der *Blyde* wordt, zo veel de staande
 Balken aangaat, bevestigd door den Monik Abbo, dieze in de
 negende Eeuwe *Mangana* noemde, by du Chesne T. II. p. 507.

Conficiunt longis aque lignis geminatis,
Mangana quæ proprio vulgi lubitu vocitantur,
Saxa quibus jaciunt ingentia —

En die des Dwarsbalks door Blondus, aangehaald by Kiliaan,
 op 't woord **BLYE**: *Ballistam dixerunt majores prisca TRA-*
BEM validam, ita LIBRATAM, ut cum pars densior ponderi-
bus attracta descenderet, elevata proceritas sua funiculis quos
babebat alligatos fundâ saxum maximi ponderis longe emitteret.
 't Is my genoeg, dat hy de *Blyde*, of *Ballista*, beschrijft als
 éenen *Balk*, hangende in zekere maate van evenwigt. en daar-
 toe bragt Kiliaan die woorden by. Want **BLYE** betekent
 by hem, in de eerste plaats, *Trutina*, *Statera*; dat is,
Balans: in de tweede, *Ballista*, dat is *Werptuig*; het welk
 hy oordeelde dat in 't Latijn ook voegelijk kon genoemd wor-
 den, *Trutina bellica*, of *Statera petraria*: daar ik niets tegen
 heb.

heb. Boxhorn op Reigersberg II. p. 113. noemtze, *sterke en B. IX.*
hoogsgewyse ingespannen touwen of pesen, die, ontbonden wer-
dende, den ingelegden steen snellijk en krachtelijk voort dree-
ven. Maar een weinig verder lees ik: *Dis Instrument wordt*
ook in ouder Duitscher taele genoemd Mangene, een woordt
ongetwyfelt afkomstich van 't woordt Machina, met bet welke
soo wel de Grieken als Romeynen, VAN DE WELKE onse voor-
ouders dusdanige Werken, ende neffens dien de Naemen, ONT-
LEENT hebben, die te kennen gaven. De reden, waarom ik
 die woorden bybreng, is, kortelyk, dat Boxhorn zelf, dee-
 ze plaats, na de Uitgaave, herleezende, de woorden, *van de*
welke en ontleent, onderstreepte, en 'er op den kant nevens
zette, nunc aliter sentio [nu gevoel ik anders] gelijk ik vinde
 in mijn Exemplaar, onlangs gekocht op de Auctie van den
 Heer Emtink. Welke woorden niemand, buiten den Schry-
 ver zelve, daar kan gesteld hebben. Die herroeping van
 Boxhorn behaagt my zeer. Want het is eene groote dwaaling,
 dat veelen zich verbeelden, dat onze Voorouders zo de *Ge-*
daanten als de *Naamen* hunner Oorlogstuigen, van de Romei-
 nen zouden ontleend hebben; en in 't byzonder, dat de Hol-
 landsche *Blyden* van een zelfde maakfel zouden geweest zijn,
 als de Romeinsche *Ballistæ*. Van dit gevoelen, nochtans,
 was ook M. vander Houve, in zijne Handvest Kronijk I. p.
 129. daar hy, boven de afbeelding van een onbegrypelyk
 werktuig, tot opschrift stelde: *Dit is de BLYDE die den E.*
Graef van Holland dede brenghen voor bet Huys te Roosen-
burg (in 't jaar 1351). En onder die afbeelding zegt hy,
 dat hyze genomen heeft uit *Vitruvius*; die ruim dertien Eeu-
 wen ouder was. Dan volgen daarna nooch twee tekeningen;
 de eerste onder den naam van *Evenbooge*, de andere onder
 dien van *Mol*, beide Stormtuigen, ter zelve tijd tegen de
 Huizen Roosenburg en Polanen gebezigd; tot bewijs, zo hy
 meende, dat onse Voor-Ouderen baer *Krijchs-Instrumenten* van
 de Romeynen als sijnde baer *Bontgbenooten ontleent hebben.*
 Ondertusschen is de eerste een afbeeldsel van de Romeinsche
Sambuca; niet naar 't leeven, maar simpeljk volgens 't be-
 grip van Stewechius, die zelf bekent, dat anderen dat tuig
 anders vertoonen: zie hem ad *Veget. IV. 21. p. 262.* De
 tweede is de Romeinsche *Musculus*, ook by Stewechius te
 vinden IV. 16. p. 251. volgens de gedachten van Rob. Val-
 turius. Eene andere van den *Musculus* kanmen zien by Da-
 niel,

B. IX, niel, de la Milice L. II, p. 43, te weeten, zo als Lipsius die begrepen hadt. Zie ook wat verder by y. 399. het laatste gedeelte.

195. Voor de klinke trekken, zeiden de Ouden ook, de klinke slaan. Zeghelijn p. 63.

*Die Ruess daer over lach
Mettan boofde, en Zeghelijn
Sloech die clinke, dat die Heidijn
Dat boeft vanden buycke droech.*

te weeten, die Reus hadt doen maaken eene tombe, met een opstaand deksel, aan 't welke vastgehecht was p. 61,

*Een egghe van stale claer
Snidende als een schaermes.*

Dit deksel stondt open, vastgemaakt door een klink, die, geslagen of getrokken zijnde, het zelve met geweld deedt nedervallen door zijn eigen zwaarte.

Zie hier noch een voorbeeld van de klinke slaan, doch dat op zachter toon rolt. Cl. Willemsz, L. 10.

*Die Vrouwen en hebben niet te claghen.
Het moet doch anden Vrouwen staen:
Om boirre liefst ist al gbedaen.
Si vermoghen veel en meer.
Twijff moet altoes wesen beer,
En die man moet wesen knecht:
Te spreken inder Lieften recht,
Daer die Minne laet den clinc.
In Echtschap ist een ander dinc;
Daer sal die Man een Voeger wesen.*

Maar wy zagen boven, uit Zeghelijn, een eggbe, snydende als een schaermes. Wat is egge? niet anders, dan de scherpe, of snede, van een scherpsnydend geweer, en met naame van een Zwaard. Walewein f. 19 a. b.

*Walewein antworde mettien:
Den appel entie hilde bede
So togbedi mi, entie scede:
Laet mi doch den egghe zien.
Die Coninc trecket vut mettien.*

Die Koning vertoonde aan Walewein een zwaard in de scheede. Zo zag hy de hilde en den appel, dat is 't gevest; maar hy wenschte te weeten, of het lemmel, of lemne, gelijk ik meer dan eens in Rerguut gevonden heb, goed van sneede was; daarom verzoocht hy den egge te zien. Gravenberg f. 76 d.

Eyn

*Eyn swert trug ber in finer bant,
Des ecke nach tem tode sneyt.*

B. IX.
†. 195.

Strickerus X. 24.

*Dar obe fuert er ein swert,
Das wol zu paiden ekken smait.*

dat was dan een *tweefnydens* Zwaard. Eindelijk, van *klink* schijnt gemaakt te zijn het Fransche *decliquer*, alsof wy zeyden, *ontklinken*. Froissart Vol. II. ch. 103. *Quand celle Bombarde decliquoit, en l'oyoit bien de cinq lieues par jour, & de dix par nuit; & menoit si grande noise au decliquer, qu'il sembloit que tous les diables d'Enfer fussent en chemin.* Van deeze *Bombarde*, die vijftig voeten lang was, bedienden zich de Gentenaars onder Arteville, in 't beleg van Oudenaarden, om zeer zwaare steenen te werpen. Zie Daniel de la Milice Fr. L. VI. ch. 5. p. 320.

†. 348 (oefte) dat is, *aanval*. Beneden †. 1027.

De Vlamingbe wonden ter eerster ioesten

†. 348.

Drie scepe ———

Kiliaan vertaalt het *Impetus*. Het is, even als *Tornoy*, een Fransch woord, en behoort eigenlijk tot de Steekspelen, en Ridderlyke Tweegevechten. Zie hier eenige voorbeelden. Ferguut f. 30 b.

*Mijn ber Keie was berde fiere;
Tote Arture veet bi sciere.
Hi sprac: Here, wien so het coste,
Ic moet hebben die ierste ioste,
En iosteren vore dese Vrouwen.*

en de ioste werdt hem gegeven. Walewein f. 22 a.

*En baer twier scachte braken:
Deen was den andren berde fel.
Die orssen waren beide snel;
Si canselieren ende vellen.
Van sulke ioste mochte men tellen
Hier na over menighen dach.*

Dit *canselieren* is mede van 't Fransche *chanceler*, het welk *Menage* afleidt van 't Lat. *cadere*: doch, mijns oordeels, komt het nader aan ons *wankelen*. Boileau Sat. I. †. 31.

Qu'on ne voit point mes pas sous l'dge chanceler.
dat is *wankelen*; of *waggelen*. Vert. van Cassianus Coll. IV. c. 2. *dat gebet is ongestadich en waggelt vanden enen totten anderen, recht oft droncken waer.* Nadat Ferguut heer Keie;
ter

B. IX. *ter eerſter joefte*, uit den zadel geligt hadt, zeide Koning Artur f. 31 a.

_____ laet ons feſteren
Den Ridder, die Keien dede canceleren.
Walewein f. 47 d.

*Elc keerden omme in dat plein
Een verre ſtic metten orſſen groot,
Om dat ſi te meeren ſtoot
Metter joefte ſoude gbeven.
Elc ſpeelde om anders leven.
Elc hadde een glavie na ſijn gbevouch:
Van blijcepen die Ridder loucb
Dat bi joſte bebben ſoude.*

glavie is 't zelfde met ſpeer, ſchacht, ſpiet of ſpies. Jan van Heelu p. 74.

*Want Jan ende ſine gbeſellen
Reden ane met ſoe fellen
Joefſten daer den vianden;
Dat ſi braken toten banden
Hare glavieti, dat ſi vlogen:
En daer na worden ſwaerde getogen:*

Walewein weder f. 58 b.

*Daer daden ſi ene bittre joefte,
Daer ſi ridende quamen te bope.
So groot was 't Hertogben ors van lope;
Dat bi den Castelein daer ter ſtede
Al metten orſſe vallen dede.*

Limborg B. III. f. 28 b.

*Hare orſſe loepen te ſamen,
Die ſoe vreeſelec te gader quamen,
Dat die ſchachte te gader braken.
Mochten ſi noch ſelke ioeſte gberaken,
Den vroemſten ware ſi te ſwaer.*

daar ſchijnt een miſſlag te zijn in het tweede te gader. En IX. 96 b.

*Die ioeſte was ſtarc die ſi reden,
Want ſi deen den anderen niet en meden,
En gberaecte ſo ſwaer ene ioeſte,
Dat baer ne gbeen was; bine moeſte
Rumen ſtegereep en gereide.*

Joſteringbe, voor Steekſpel, vind ik in Jaſon f. 5 a. ſtraks

te melden. doch dit is van wat jonger tijd. Maar *jostement*, B. IX. in Walewein f. 60 c. 7.348.

Dat jostement dat dedi sceden.

zo noemt daar de Dichter een onbloedig en meer vermaakelijk Steekspel, waarvan hy, een weinig te vooren, aldus kortelyk gewaagd hadt:

*Vor enen casteel, daer si vernamen
Scone Ridderfchap te samen,
En badden ene Quintaenge gbestelt,
En redere jegben met gbewelt.*

De *Quintaenge*, of beter *Quintane*, was een paal, of stuk houts, of een gewapende molik, daar de jonge luiden tegen reeden en hunne lanffen braken; dat is, *josteerden*. *Cafe-neuve* zegt, dat *Bertran du Guesclin*, noch zeer jong zijnde, *Quintanes* deedt oprechten, en, *y jostoit & fesoit jostier*. *Roman van Jourdain de Blaye MS* by du Cange:

A la Quintaine & a l'escu joster.

In die betekenis zaidemen ook *beborder* of *boborder*. zie du Cange V. *BOHORDICUM*; *Bobourt*. en aldaar *Roman d'Aubery MS*:

*Emmi le pré ot Quintaine levée,
Li Fouwencel behordent par la prée.*

Roman de *Garin MS*:

*Après mengier se font as chevax pris,
Pour Bohorder isent bors de Paris.*

dit laatste is: Na den eeten klommen zy te paard, en gingen buiten Parijs om te *behurdieren*. *W. von Gravenberg* f. 27 c.

*Si saben da behurdieren,
Die knappen iustieren,
Tanzen unde singen,
Schiezen unde springen, enz.*

De plaatsfen, daar de Tornadoospelen, en plegrige Tweegevechten, gehouden werden, waaren *afgeschooten*. *Jafon* f. 5 a. *up een plaetse bequaem en ghescut ter josteringbe*. *Roman de Silvestre Budes*, by *Martene Anecd.* T. III. col. 1459 D.

*Un jour estoit en Allemaigne
A combattre en une plaine,
Closé de lices tout environ,
A un Chevalier de grand renom.*

anders genoemd in 't Fransch, *champ clos*. Als de tweestrijd zoude aangaan, mogt 'er niemand binnen blyven, dan die daar-

B. IX. toe benoemd waaren, of zelfs in beslooten perk gestreedem hadden. Memoires de Messire O. de la Marche L. I. ch. 9. p. 183. *Pendant ce temps se faisoient les cris par les Roys d'armes & Heraux aux quatre coins de la lice, & commandoyent de de-par le Duc de Bourgogne, que nul ne demourat en la lice close, s'il n'estoit commis du Duc, ou de son Marefchal, ou s'il n'avoit de sa personne combattu en lices, ou camp clos, &c.* De Heer K. Burman Utr. Jaarb. op 't jaar 1441. p. 10. *de plaats, waar in de Ridders ryden zouden, was met staketzelen afgeschoten.* Dees heeten in hetlogenachtig Thurnirbuch van G. Ruxner, *schancken*; die ook zouden gediend hebben, als een houten paard, om 'er de misdaadigen op te zetten. der Sachsen Spiegel B. II. art. 12. *der man, der do kempffen sol, wann er in den ring oder schancken kommet*: in 't Latijn alleen *circulus* genoemd: dat is *krijt*. En hiervan by Goldastus Part. II. der Reichsstatzungen n. 11. *beschrenckte Crayfs*, dat is, *afgeschooten krijt*: zie G. Schubartus de Ludis Equestr. C. IV. §. 16. *Lynen en koorden vind ik bepaaldelijk van een Kampveld. Zeeufche Keure van den Voogd Florens Art. 40. Soo wanneer twee Kampe of Kempe sullen vechten, die verwonnen sal heeten, by sal vallen op die aerde, of men fallen worpen op die aerde, of jaegen over die lyne vuyten kryte.* — *ultra funem, vel extra circum, qui CRIIT dicitur*: staat 'er in 't Latijn Art. 37. Spiegel Hist. I. 29.

Werpt over die corde uten crite.

waarvan zie onze Proeve p. 470. daar wy *krijt* verklaarden, eerst, met Vondel, door *Ren- of Strijd-perk*; en voorts in 't gemeen, door *kring*, in 't Latijn *circus*; welk *circus* in gemelde Keure eveneens door *krijt* vertaald en verklaard is. Maar wy bestraffen daar Le Long, omdat hy *krijt* verklaard hadt door *perk met krijt afgetekend*. Van welke verklaringe hy, in 't Kabinet van Nederl. en Kleeff. Oudheden III Deel p. 209, 210. de *rechtzinnigheid* zo wel verdedigd heeft, datze *blijkt*. En waaruit *blijkt* die? Uit vier plaatsen van **ALKEMADE**, en eepe van M. Brouerius van Nidek, daar zy het zelfde gezeid hebben. Dit is dan al mede een *Leerstuk*, volgens de *Rechtzinnigheid* der Taalkunde van Alkemade; en daarom roeren wy het aan: geenszins om Le Longs of Brouerius van Nideks wille; die de eenigsten niet zijn, die van Alk. geleerd hebben, ongerijmdheden te zeggen. Overweeg alleen, of de Grond, de Bodem, waarop, in de Steekspelen, zo vee-

le

te Ridders en Paarden moesten tuimelen, geweest zy, *Steen*, B.IX.
Hout, Zand, Gras, of Heide. Heide vind ik in Walewein. f. 348.
 f. II c.

*Nochtan gbincken up die tijt
 Buten castele gbereden een CRIJT,
 Daer die Heren in vechten zouden;
 Quame die knape, en si wouden:
 So dat die Vrouwen entie Joncfrouwen
 Uten castele mochten scouwen
 Den camp buten, ander HEIDEN.
 Dus gbincken dapperlike gbereden,
 En STAKEN in die aerde slaen;
 Men deder CORDEN ommegeaen,
 Daxter niemen in soude comen,
 Dan die den camp baden ghenomen.*

*Gras, in Ferguut f. 30 c. in de beschryvinge van die eerste
 Foste van Heer Keie, boven gemeld, tegen den onbekenden
 Ferguut, die wy op de voorgaande nette beschryving van een
 Krijt laten volgen:*

*Hi sach wel Keien, en waer bi bilt;
 Dapperlike nam bi den scilt,
 En noepte Pennevaen [zijn paard].
 Van allen den genen die daer waren
 Sone wiste niemen, wie bi was.
 Mijn Her Keye quam dore dat ORAS
 Bere met sporen te bem wert,
 Blide, in bogen en onvervoert.
 Mijn Her Keye den Ridder stac
 Up finen scilt: sijn scacht brac.
 Ferguut stac Keien weder;
 Droech bem thoest ter erden neder
 In ene beke, die daer liep,
 Daer bi in lach, en lude oec riep.*

*Zand, in de uitroeping van dat zelfde Tornoy, f. 29 d;
 Dese Tornoy sal een maent geduren
 Buten Cardoel, op dat SANT.*

Nu wenschte ik geleerd te worden hoemen in 't *Zand*, in 't
Gras of op de *Heide*, een Perk kan aftekenen met *KRIJT*;
 waarmede men naauwelijks kan schryven dan op *Hout* of op
Steen. maar hier om een' houten vloer te denken, waar kin-
 derlijk; en om eene steenen straat, onvernuftig. Maar, de

III. DEEL

Ti

Staat

B. IX. Steekspelen zijn ook gehouden binnen Steden, zo wel als daar buiten; en de Steden *zijn bestraat*. dit staa ik toe. Maar daaruit volgt niet, datze toen al *waaren bestraat*. Zie hier de aanmerkelyke woorden van den Heer Burman, reeds gemeld, wegens het Steekspel dat in den jaare 1441 (en dus nieuw, in vèrgelykinge van die tyden, waarin het woord *krijt* meest gebruikt werd) gehouden is binnen Utrecht: *Dit Steekspel wierd gehouden op de Neude, welke te dier tijd noch niet bestraat geweest moet zijn, dewijl my uit der Cameraaren rekeninge gebleken is, dat de daar leggende aarde weggenoomen, en zant en messie in de plaats gebragt is, zijnde 362 karren zants daar toe gebruikt.* En dit is my genoeg, om te bewoeren, dat alle, met plechtige voorbereidselen gehouden, Steekspelen geschied zijn in 't ZAND, daartoe, vooraf, geëffend, enz. Die my anders leeren wil, moet my ander bewijs vertoonen.

Van *krijt* zeiden de Ouden ook *bekryten*; en zelfs, dat hier te passe komt, in 't zand. Walewein f. 27 2.

Doe beetti, en gbinc bet naer

Den doden, en bant zijn paert

An sinen scacht, en nam zijn ZWAERT,

En BECRYTTER bem mede INT SANT,

Dat bem ne gbeen Gods viant

Ne mochte gbenaken ———

Hy *becrijtte* bem. beschreef hy zich zelve dan *met krijt*? neen. hy maakte een *cirkel* of *kring* rondom zich. en zulks in 't zand. doch niet *met krijt*; maar *met zijn zwaard*. Het is genoeg. Voorts mag ik wel lyden, dat de gelykenis van *eene kinderen binkelbaan*, waarvan in myne Proeve, van de rekening van Le Long, overgeschreeven werde op die van zijn' rechtzinnigen taalmeester Alkemade. En wil ik geenszins ontveinzen, dat le Long, schoon geen beter Criticus dan Alkemade, en zich zelve ook veeltijds tegensprekende, met dat alles, veele oude woorden beter verklaard heeft dan Alkemade.

f. 399. *g. 399.* Catten en Ebenhojjen) tot verklaring van 't woord *Catten*, zegt Alk. *Is een groot gevaarte van hout, boven op 't welke Blyden geplant wierden om te werpen of scbieten.* Waarop ik kortelijc aanmerke, dat het planten van Blyden boven op de Katten, my voorkomt als ondoenlijk; en, zo al doenlijk, onnut. *Blyden* dienden van verre; *Katten*, van

van naby. Deezen werden aangevoerd tot onder de Muuren. B. IX. Men schoot van de zelve, wanneer zy, daartoe, hoogge-^{7.390.} noeg gemaakt waaren; met *Armborsten* en met *Boogen*: en daarmede konnen in eene Stad veel menigvaldiger en gewisser schade doen. Dat *Alk.* hier de *Katte* ook noemt, een groot gevaarte, is gesprooten uit de beschryving van die *grootte, booge en sterke Katte*, die ons stoffe verschaft heeft tot de naaftvolgende Aantekening. Doch zo was 'er maar één. De anderen, waarvan *Melis* hier spreekt, noemde ik, in 't gemeen, liever, een klein werk. Immers zo heetenze by den *Monik van Vau-de-Sarnay (Vallis Sarnaii)* in *Hist. Albic. c. 42.* in deeze woorden, zo als ik die voorheenen verduitscht heb: *Hy liet een zeker klein werk, dat in de gemeene taal een Kat beet, aanvoeren, om den muur te ondergraaven.* En die naam is zeer gepast. Want, gelijk het *Dier*, waarvan die ontleend is, wanneer het op eenen buit loert, zich zo klein maakt als mogelijk is, en 't geen het bejaagt, zachtkens bekruipt; zo bekroopen ook de belegeraars de Steden, onder hunne gemaakte *Katten*; het zy 'er een *Gracht* te vullen was, of dat men den *Muur* wilde ondergraaven of doorbooren. Op deezen naamsoorsprong doelde *Guil. Brito, Philipp. L. VII.* zeggende:

*Huc faciunt REPTARE CATUM, testibus sub illo
Suffodiunt murum.* ———

Zy deden de *Katte* aankruipen, enz. Van dat ondergraaven, of ondermynen, spreekt ook *Guil. Guiart*:

*Devant Boves s'z Post de France;
Qui contre les Flamans contance;
Li mineur pas ne soumeillent,
Un Chat bon & fort appareillent:
Tant eurent dessous, & tant cavent;
Qu'une grant part du mur destravent.*

en elders:

*Li mineur dessous se lancent,
Le fort mur à miner commencent,
Et font le Chat si ombrer,
Que rient ne les peut encombrer.*

zy waaren, onder de *Katte*, zo wel gedekt, dat niets hun kon hinderen. *Aombrer* is overdekken, van 't *Lat. adumbrare*, overschaduwten; even als *Aorer* van *Adorare*, enz. En *Encombrer*; waarvan de naaste oorsprong schijnt te wezen

B. IX. *Combre*, heeft groote overeenkomst met ons *bekommeren* en §. 399. *kommer*, of *komber*, gelijkmen ook leeft by Kiliaan. Dien niets kan hinderen, die *bekommert* zich ook niet. Van het ondergraaven der Muuren van Zieriksee rept Melis geen woord (ook niet Guiart, zo ik meen) en spreekt alleen van het dempen der Gracht; en dit kan licht ontvangen uit de volgende vertaalde woorden van Guil. de Podio-Laur. (Pui-Laurent) die de beschryving der oorlogen tegen de Albigenſen gebragt heeft tot het jaar 1271, c. 30. *Eindelijk werdten te raade, een bouten Werk te maaken, dat zy een Katte noemden, waarmede zy aarde en andere stoffen aanbragten, om de Gracht te vullen. Dat waaren de groote dragten van Melis* §. 402.

De Monik Abbo, in de beschryvinge van 't beleg van Parijs door de Noormannen, in 't jaar 886, welk beleg hy bygewoond heeft, zegt by du Chesne T. II. p. 503.

*Qui vero MURUM cupiunt SUCCIDERE MUSCLIS,
Addit eis oleum, ceramque picemque ministrans,
Mixta simul liquefacta foco, ferventia valde,
Quæ Danis cervice comas uruntque trahuntque;
Occidunt autem quosdam, quosdamque suadent
Annis adire vada.*

Odo of Eudes, naderhand Koning van Vrankrijk, liet de Deenen, die, met hunne *Muskelen* den muur zochten te breeken, van boven zo wel begieten met een brandend mengſel van olie, wasch, pik, enz. dat eenigen op de plaats doodbleeven, anderen, noch brandende, in de Seine ſprongen. Gy zult miſſchien vraagen, Wat hebben deeze *Musculi* gemeen met de *Katten* boven gemeld? Inderdaad niets. Laat ons de woorden van Abbo wat nader inzien. Vooreerst blijkt uit de zelve, dat die Deenen of Noormannen, niet, of gansch kwaalijk, gedekt waaren: ten anderen, dat deeze *Musculi* niet waaren *Katten*, maar de *Werktuigen* zelfs, waarvanmen zich bediende om den muur te ondergraaven of te *doorbooren*. Zeer natuurlijk. Want *Musculus* betekent een *Muisken* of *Muisje*; welk gedierte oversl *inboort*, en gaten en holen maakt. Hierom zeide ook Isidorus L. XVIII. *Musculus — quo murus perſoditur*. Gelijk 'er nueen blijkbaarſt verſchil is tuſſchen een werk te verrichten **MET** iets en **ONDER** iets (of *Musculis* gelijk Abbo, en *sub Musculo* gelijk Brito ſprak) zo moet het te vreedender ſchynen dat Daniel de la Milice L. II. daarop geen

geen acht gaf, en de *Musculi* van Abbo vermengde met de B. IX. *Karton*, gemeld in de aangehaalde plaatfen van G. Brito en *†*. 399. G. Guiart: en met den *MUSCULUS*, dien Vegetius L. IV. c. 16. beschreef; en welke beschryving volkomen overeenstemt met die der *Katte*, boven genoeg verklaard. De oude Romeinen bedienden zich van het zelfde Tuig, dat de Schryvers der Middeneeuwen noemden *Catus* of *Katte*. maar de Romeinen noemden het niet *Catus*, maar *Musculus*. Deezen beschrijft Cæsar de Bello Civ. L. II. c. 10. 11. als zo wel bezorgd, dat, schoonmen 'er van boven de zwaarste steenen, en vervolgens allerlei brandstoffen op nederworp, die 'er onder waaren echter veilig met hun werk voortgingen. *Interim*, zegt hy, *sub musculo milites vinctibus infima saxa turris hostium, quibus fundamenta continebantur, convellunt*: zodat, na 't verbreeken des grondslags, de toren eerlang ter neder stortte. De echte Latijnsche *Musculus* was dan de laater *Katte*: maar de *Musculi* van Abbo waaren de *Vesties* van Cæsar; dat is, de *Breekyzers*, waarmedemen, *sub Musculo*, of *onder de Katte*, de Muuren verbrak.

De *EVENHOOGEN* paart onze Dichter met de *Katten*, gelijk hier, zo ook B. VI. *†*. 143. welke plaats aangehaald wordt in de Nieuwe Aanmerkingen van den Heer Frans Burman p. 128. Wegens de *Katten* merk ik hier alleen aan, dat hyze noemt, na du Cange, *bedekte Galeryen*. En wat verder zegt hy, dat de *EVENHOOGEN* geweest zijn zulke Torens welke op die Galeryen gemaakt werden: Of misschien andere Torens die op raderen stonden, en overal vervoerd konden worden. *Enz.* Dus smelten, als 't waare, de *Evenboogen* en *Katten* in één: en zoude dat *vermaledyde Werk* by Melis, zo wel een *Evenboog* als een *Kat* geweest zijn. En waarom niet? Dat Werk was een *Toren*: want men zag van het zelve in de Stad Zieriksee, over de munren heen. Het was een *Houten Toren*: want het verbrande tot den grond toe. En *Evenboogen* waaren ook *Houten Toorens*. Dit blijkt ten vollen uit de Rekening van den Rentmeester van Noordholland 1351. *Dem wigeven by Jannes witten Lardier van senen Evenhoge, diemen TIMMERDE in den Hage op 't Hof, Polanen mede te stormen.* En even te vooren: *gemiene Ambocht, die den Evenhooge uten Hage voerden voor Polanen, van Polanen in Hage, enz.* zie de Handvest Kronijk I. p. 132. Dat Werk, dat toen op 't Hof in den Haag getimmerd is,

B. IX is, enz. werdt dan, als met zynen eigen naam, genoemd een *Evenbooge*. Doch verbeeld u daarom niet, dat alle *Evenboogen* geweest zijn *Timmerwerk*, of van hout. Wat Melis 'er door verstondt, is nu kwaalijk te bepaalen. In 't gemeen geloof ik, dat hy 'er door verstondt allerlei *boogten*, die de Vlamingen, tegen de Stad Zieriksee, hadden gemaakt of opgeworpen; 't zy van hout, of van aarde. Want datmen ook *Evenboogen* van aarde maakte, is licht af te neemen uit de volgende woorden van Maerlant J. O. f. 156 c.

Met vechtene, ic wille gbijs seker sijt,

Wort op den xiiijsten dach

Gewonnen; datter there voren lach:

Want EVEN HOCHS wert die dracht

Boven ten Mure gedragen met cracht.

waarin duidelijk de naam van *Evenbooge*, schoon niet gemeld als een eigen naam, opgesloten ligt. Zo waaren ook de *Torens* op den rug der *Elefanten*, by W. von Gravenberg f. 111 a.

Die Elfande volgeten wide

Dem bere, nach irm gelernten side,

Kegen den Vyenden uf den graben.

Die Wichhus warn dar uf irbaben

GELICHE HOCH der Muren.

Vil berte nakebure

Waren in die Soriande.

Hier waaren de *Wijghuizen*, of *Torens* op den rug der *Elefanten*, *Geliche hoch der Muren*; dat is, met één woord, *Evenboogen*. 't Welk geen nader uitlegginge noodig heeft: want niemand is onkundig wat de twee woorden, *even boog*, zeggen willen. 't Woord vind ik ook by Jan van Heelu p. 111. maar, zo 't schijnt, tweemaal bedorven:

Voor Lonfies, dat si asfelgeren.

Daden seere, ende anestriden,

Met Ewenhoden ende met Bliden.

Voor *Hoofd* zeimen van ouds ook *Hood*; noch te vinden by Kiliaan. Limborg B. IV. f. 40 a.

Hi bief isweert, en beesten geraect

Boven opt hoet, en beeft bem gmaect

Ene grote wonde tere snede.

en wat verder b. in 't Rijnwoord:

Daer leit die Buuc, en daer t-Hoet.

An-

Anders, in dat zelfde verhaal, meermaalen, *iboest*. Maar B. IX. wat betekenis ligt 'er in *Evenboofd*, die hier plaats kan heb- γ . 399. ben? En *Ewenboden*, gelijk 'er staat, is voor my gansch on- verstaanbaar; terwijl niets verstaanbaarer, niets eenvoudiger is, dan *Evenboogen*.

γ . 406. *bat hermalebibe Werr*) deze *Katte*, gelijk Me- γ . 406. lis dat werk noemde, behoort onder die werken, die begreep- pen zijn onder den naam van *Wandelende Torens*, gebruikt in belegeringen van Steden, sedert aloude ryden. De Schryver der *Hist. van Suger*, Abt van S. Denis, verhaalende het be- leg van 't Kasteel van Puifet, door Koning Lodewijk den Dik- ken, omtrent het jaar 1110. zegt l. p. 156. datmen daarvoor gebragt hadt alle de stormtuigen, die toen in gebruik waaren, uitgezonderd den *Wandelenden Toren*; in deeze woorden: *Les Mangoneaux, les Balistes, & les Dondaines; la Truie, le Belier & le Boutouers; la Tortue, le Taudis & le Beffroi; en un mot, excepté la Tour Ambulatoire, toutes les Machi- mes de ce temps-la y étoient*. Welke Fransche benaaming slechts een verbuiging is van de Latijnsche, *Turris Ambula- toria*. Livius XXI. 11. zegt *Turris mobilis*, spreekende van 't beleg van Saguntum door Annibal; daarmen zien kan, dat de zelve alle de Sterkten der Stad in hoogte te boven ging; en tot aan de muuren aangevoerd zijnde, de wallen van de verdedigers schoon vaagde: waarop Annibal 500 man, met booren en breekyzers, zondt, om den muur te doen nederstorten, gelijk geschiedde. Niet min vreesfelijk was de *Turris Ambulatoria* by Vegetius IV. 17. beschreeven. De hoogte rees niet alleen boven de Muuren, maar zelfs bo- ven de steenen Torens der Stad; en uit de zelve bestormde men de Stad op drie wyzen. In het onderste gedeelte was een Stormram, die de Muuren beukte, zonder eenig gevaar van de personen, die hem in beweging hielden. Omtrent het midden, konnen een groot deel van den wand, by wyze van een nederflaand luik, laten vallen op den Muur; en dus, langs het zelve, als langs eene brug, in de Stad komen. Ter- wijl boven op dien Toren, of in des zelfs hoogste gedeelte, veele krijgsknechten waaren, die de verdedigers der Stad, van boven, met pylen en ander werptuig, onophoudelijk, af- matteden of ganschelijk verdreeven. Waarlijk, een vreesse- lijk gezigt voor belegerden, die, al veel, hun vertrouwen stellende op de hoogte hanner muuren, eenen noch veel hoo- ger

B. IX. ger muur, van verre, op hen zagen afkomen. Waarom lichter te begrypen is, dat de Gallen, die, ziende dat, in 't Le-
 7.406. ger van Cezar, een zodaanig gevaarte wierdt toegemaakt, daarmede, omdat zy 't niet kenden, openlijk van de Muuren den spot dreeven; maar toen zy zagen dat het naar hen toekwam, en de Stad naderde, gemagtigden zonden aan Cezar, en den vrede verzochten. Zie Stewechius over Vegetius p. 256. daar hy noch diergelijk een voorbeeld uit Am-
 manus bybrengt.

7.463. 7. 463 (En sijn ghetrect het op hoer) Seb. zweeg hier. Alk. verklaart het, *Trokken op 't bare: in haar beschansingen.* kwaalijk. Jan van Heelu verhaalt, dat, in den Slag van Woeronc, de Graaf van Luxemborg, den persoon des Hertogs van Brabant missende, des zelfs Broeder, Heer Godewaard, meende op 't lijf te vallen: maar twee vroomme Ridders stelden zich voor hunnen Heer, om den eersten aanval te keeren. zie hier 's Dichters eigen woorden p. 179.

— — — — — doen dat sagen

Twee Ridders, die daer waren

Bi Heeren Godewaerde, dat soude waren

Die Grave van Luthsenborch te baren Heere,

Vreesden si dat ontmoet seere,

Want ongelijk noch doen sceen:

Her Wouter van Revie wasser een,

Dander was Her Gberaert die Moer:

Die voeren beide ute doen op hoer,

Vore in des Graven ontmoet

Van Luthsenborch — — — — —

Dit stel ik hier vast, dat de bewoording van den Holland-
 schen Melis Stoke, *trekken op bore*; en die van den Brabant-
 schen Jan van Heelu, *vaaren op boer*, juist het zelfde be-
 rekenen. En dus vervalt de uitlegging van Alk. die geens-
 zins sluit op de woorden van Heelu. Maar dees gebruikt die
 spreekwyze van persoonen, die *vooruit* trekken, den aankom-
 menden vyand te gemoete; Melis, integendeel, van de zul-
 ken, die *achterwaarts* trekken, en de wijk neemen. Dit
 schijnt te stryden: doch ik maak 'er slechts dit besluit uit op,
 dat de betekenis niet ligt in *vooruit*, of *achteruit*; maar al-
 leen in *vaaren* of *trekken*, en wel met haast, *met eene schie-
 lijkheid*. Heugt u niet, datge in de dagen uwer kindsheid,
 gezeid hebt, of hebt hooren zeggen, *by gaat HOR*, of *HOR*,
 RIR?

RIE? my heugt het flauuwelijk. Dat is een overblijffel van B. IX. het oude trekken of vaaren OP HORE. Welk bor, boer, bo-^{463.}re, van ouds in Vrankrijk plag te heeten, oirre. Zo lees ik in mijn groote Chron. de France MS f. 470 d. *En la quele Vile le Roy de France fist un pou son ost prendre recreation, & puis respriest ishelement son OIRRE, pour aler vers Gant.* Dees Koning was Philips de Schoone. De Stad Brugge was hem even ingeruimd: *In welke Stad* (dit is de vertaaling der Fransche woorden) *de Koning zijn Leger wat deedt uitrusten; waarna by zynen WEG schielijk [of, naar de letter, snel-lijk] bernam, om naar Gent te gaan.* Ik vertaal hier oirre door weg, zo, omdat ik geen gepaster woord heb kunnen uitdenken, als, om het aangetekende II. 967, wegens de natuurlyke eigenschap der letter R. En nu twiiffel ik niet, of hier-toe behoort ook dat geschreeuw, toe, borre of bore, voere, waarvan zie by VII. 457. en 't welk my nu toeschijnt zo veel te zeggen als, toe, borrie, vaar; of tsa! weg! voort! Voeg'er by, uit G. de la Perene col. 1481 C:

Avisons, disjoints, OR OULTRE, OR OULTRE!
Nous leur ferons passer tout oultre
Tous leur souffes & leur barrieres.

En uit Rabelais II. 11. HARRY BOURRIQUET; waarop le Duchat n. 7. aantekende: *Termes dont on se sert en Lan-guedoc pour exciter les Anes à marcher.* en zegt verder: *Mer-lin Cocaie dans le 8 de ses Macaronnees:*

Non tibi substigans Asinum pronunciat ARI.

Bet op bore zal dan zo veel zijn als, verder weg. Want de Vlamingen trokken verre van de Stad af. En dat was 't; dat den Stedelingen gelegenheid gaf, om over den muur te klimmen, en het Koorn, uit de Gracht, in de Stad te haalen.

†. 533 bez (si te bozen ploen) kwaalijk in *St des wip*. 533. ploen. Seb. en Alk. verklaarden 't door *pleegden*. Dat is nieuw; en dus verstaanbaar genoeg. Maar beter waar geweest, *plagten*; 't welk nochtans, schoon nu algemeen, bedorven is, en behoorde te zijn, *plagen*. Zie het hier I. 144. IV. 286. VI. 1284. IX. 574. De Vert. van Boetius f. 142. *dese E-picurienne* — *plaghen omme langbe balse, gbelijc Cramen, te weinschen.* Ferguut f. 17 c.

In een foreest, daer wi verridden
Alle die gena die wi sagen
Bi ons, wi te roven plagen.

T t 5

101

B. IX. roven is berooven. By Melis is zeer gemeen, *plegben*, hy *plegbet*; hy *plach*, zy *plagben*. Maar voor *plegben* en *plegbet*, **†. 533.** was ook, by anderen, in dien tijd, gemeen, *plien* en *pliet*. Zie hiervan mede eenige weinige voorbeelden. Wal. f. 18 a.

*Naden watre gafmen wijn,
Alst pliet daer bogbe liede zijn.*
waarvanwe de verklaring vinden f. 7 a.

*Naden etens gafmen wijn,
Alst doet daer bogbe liede zijn.*
dat is, als gebruikelijk is. Waaruit blijkt, dat *pleegen* en *plien*, wel betekenen, *doen*; maar bepaaldelijk, 't *geenmen* *gewoon* is te doen. Limborg VIII. f. 85 b.

*Gbetrouwe berte en waent niet
Dat iemen valscheiden pliet.*
en B. IV. f. 36 a. — — in allen dien,
Dies men mi tote nu sach plien.

Walewein f. 30 a.

Soe (zy) leerde 'mi Tafelronde plien.
Vert. van Boet. B. I, Rijm 4. f. 16 a.

Ja blixem de torren tontstekene pliet.
Het Participium van dit Werkwoord *plien*, *ploen*, was *geploen*: Limborg B. IV. f. 35 c.

*Dat ic moghe eerlike
Varen, alsic bebbe gheploen.*
maar dat van *plegen*, *plag*, was *geploen*; Vert. van Boet. f. 7 d. *also onder tgbemeene volc gheschiet of gheploghen is.* Gy zult het hieronder noch eens ontmoeten. Want dit vooraf gezeid hebbende wegens de verschillende buiginge des woords, staat ons noch iets te zeggen met betrekkinge tot eene voornaame betekenis van het zelve by de Ouden, nu gansch onbekend. Zie dan vooreerst onze Aantek. B. IV. **†. 286**; die ook hier behoort. Daar sprakenwe van Koningen en andere Grooten, die gezeid werden *iemand*, of liever *zijns*, *te pleegen*, wanneer zy iemand, van buiten komende, wel ontvongen, alle eere beweezen, alle vermaak deeden. Maar of ik zegge, dat een *Koning zyner Gasten pleegt*, of dat een *Schoolmeester der Klerken*, dat is zyner Schoolkinderen, *pleegt* (zie hiervan een voorbeeld in onze Br. Aantek. VI. 35. p. 550.) de spreekwyze en betekenis zijn altijd de zelfden. 't Verschil der betekenisse zou alleen liggen in de wyze, *Hoe*. En zulks blijkt genoeg uit het woord **PLIGT**. Want van den grootsten
tot

tot den kleefsten, is elk mensch schuldig *des te pleegen*, waar- B. IX. toe elk in zyne Waardigheid, of in zijn beroep, gesteld is: 5334 en dat is zijn *pligt*. Hoewel de pligten van Grooten en Minderen zeer verschillende zijn. Zo lees ik in de Zettingen des Spetaels Zente Marien des Duitschen Huus van Jherusalem MS f. 34 b. *En zoe wie DER FERMERIEN PLEGHET, die sel hem des vlitē [bevlytigen] dat bi al den Broederen gbelike wale toezie. Den zal die Grote Commendauer die cost gbeven ter noetdorft, DER ZIEKER Broedere TE PLEGENE. Wert oec enen [zieken] Broeder iet zōnderlingbe ghesant, die zal te bant opgbeven den PLEGERE DER FERMERIEN.* Ik vind daar altijd *Fermerie* voor *Infirmarie*, dat is Ziekenhuis; gelijk ook altijd *Spetael* voor *Hospitaal*, dat is Gasthuis; enz. Dat Hospitaal is begonnen in de belegering van Akers, 1190, in die groote sterfte, daar ook onze Graaf Florens III omkwam, en waarvan, by die gelegenheid, vroeger gesproken is. Dit wordt daar kortelijc gemeld f. 1 a. en verder gezeld: *Ten selven tiden was inden bere een deel goeder lude van Bremen en van Lubeke, — die hem ontfermden over die menigberhande gbreke, die de zieken hadden inden bere. End begonsten des voergbenoemden Spetaels onder enen zegbel van enen scepe, dat een Coggbe gbeteten is, daer si die Zieken mit groter andacht onder brachten, en DERRE [der zelve] mit vlite PLAGHEN.* Men kon dit ook noemen *achterwaaren*; gelijkge zien kunt in onze Aantek. by IV. 65. Om kort te gaan, yder, wien een byzonder *Ambacht* (welk woord daar gemeen is) een byzondere Post, aanbevolen was, was daarvan *Pleeger*, en moest *pleegen der dingen*, waarvan hem de toezigt vertrouwd was. Zo leezen wt f. 12 b. *Scoen zolen die Broeder draghen, zonder snoere, end sonder becke, en sonder gaspen. Des zolen oec de Broeder wittelike nemen ware, die PLEGHEN DER CLEDER en DES GESCOETS.* Merk in 't voorbygaan, dat *scoen* is het *Meerv.* van *sco*; schoon wy nu zeggen *schoen, schoenen*: En dat *gescoet* (*schoetsel*, of volgens Kiliaan *geschoete*) regemaatig vloek uit *sco*; niet uit *schoen*. Zie hier, eindelijk, noch een ander gebruik van *pleegen*, dat by onze oude Dichters verscheidelijc gevonden wordt. Zo zaidemen, *der Stad pleegen*, voor, de Stad bewaaren: Limb. VII. f. 82 b.

*Maer die Heren seidenre teghen,
Wie dan DER STAT soude PLEGHEN*

Oct

B. IX.

Ochte si alle varen mede?

* 533.

Ochte is ofte, of; hier, indien. Ochte komt ook meermaalen voor by J. v. Heelu. Boven, III. 1222. p. 168. haakden wy uit de Brunsw. Rijmkr. onder anderen dit vaars aan:

De PLAG DES RIKES KRONEN fint.

*dat is, die werdt sedert Keizer. Der minne pleegen, voor be-
minnen, lees ik, Flor. en Bl. f. 5 a.*

Dit badden si so lange gedaen,

En DER MINNE so lange GEploegen.

Rydens pleegen, voor ryden: Walewein f. 47 b.

Morgben moeten wi RIDENS PLEGHEN,

En varen den Cō Wonder souken.

der dood pleegen, voor sterven: Ib. f. 51 b.

————— ic hebbe verslegen

Den Karcwaerdere: bi moeste PLEGHEN

DIE [Der] bitter DOOT —————

der hulpe pleegen, voor helpen: f. 51 d.

God wilde SIERE HULPE PLEGEN.

*waarvan, zaakelijk, niet veel verschilt het geenwe leezen by
onzen Dichter X. 824. van den overleeden Graaf Jan II.*

Nu is bi in die Gods gbeleide;

God bi moet der zielen pleghen.

* 611.

*In Borneffe quam bsmntrael) Alk. zegt: op 't
Haringvliet, voor of in Bornisse; Dit was de doorvaart (nu
geheel verland) uit de Maas, voorby Geervliet, Abbenbroek,
't Suidland, Simons Haven, &c. tot in 't Haringvliet. Hoe
is te begrypen dat Alk. die deeze vaart, uit Holland, naar
Zieriksee tot op 't Haringvliet, zo net wist te beschryven;
Graaf Willem I, om van Vlaardingen naar Zieriksee te rei-
zen, de Maaze uit, door den woesten Oceaan, derwaarts
stuurde? Zie boven B. III. * 38. Wegens BORNESSE
hebben ons, sedert weinige jaaren, verscheiden kundige han-
den zeer nutte Aanmerkingen medegedeeld. Ik heb 'er ech-
ter ook noch iets van te zeggen; niet, aangemerkt als eene
Grenscheiding van Zeeland (waaromtrent zie de Aanteke-
ning in de Vaderl. Historie B. VII. p. 251. en Tegenw.
Staat van Zeeland, in 't begin) maar, enkelijk, om te zien, wat
het geweest zy. De Borneffe wordt geplaatst tusschen de
Landen van Voorne en Putte. Haar loop wordt, in den
Tegenw. Staat van Holland, T. VII. p. 72, aldus beschree-
vent „ Van den oorsprong der BORNISSE is geen zeker-
heid: „*

heid: maar zy kwam door *Zuid-Beierland* in het Land van **B. IX.**
 „ *Putten*, tusschen den *Koordijk* en *Piersbil*, dwars door **†. 611.**
 „ het *Spui*, dat toen nog onbekend, of nog maar een kleine
 „ *Watering* was. Voorts liep zy tusschen *Velgersdijk* en *Oud*
 „ *Schuddebeurs*, langs het Dorp *Zuidland*, verby *Abbenbroek*,
 „ tot dat zy, tusschen de Steedjes *Geervliet* en *Heenvliet* in
 „ de *MAAZE* viel.“ Maar 't geen hier de *Bornisse* genöemd
 wordt, was oudstijds de loop van de *Oude Maas*, dien *C.*
Velsen, in zyne Rivierkundige Verhandeling p. 109. aldus
 beschrijft: „ De *MAAS* heeft gelooopen van omtrent de plaats,
 „ daar het Huis te *Boekhooven* legt, door het Land van
 „ *Heusden*, naar den kant van *Geertruidenberg*; daar van
 „ daan over den naderhand verdronken *Zuid-Hollandschen*
 „ *Waard*, over een gedeelte van het tegenwoordige *Eiland*
 „ van *Dordrecht* op *Maasdam* en *Westmaas*, door het Land
 „ van *Putten* (nu *Beyerland*) tot daar nu *Geervliet* legt, al-
 „ waar zy zig met de *WAAL* vereenigde.“ Ik weet niet
 waarom die kundige Schryver hier de *WAAL* noemt voor de
MAAS. Want, sedert lang, heeft de *Waal* haaren Naam,
 reeds boven *Gorkum*, verlooren in dien van de *Merwe*, die
 nu by, of over, *Geervliet*, even als van ouds de *Waal*, in
 de *Maas* valt, en door den *Mond der Maaze*, in Zee. Zie
Cluverius de *Rhemi alveis* cap. 5. vooral p. 35. Ed. 1611.
 Maar noch *Cluverius*, noch *Velsen*, spreken van *Bornisse*.
 Wat 'er *Alkemade*, en de Schryver des *Tegenw. Staats* van
Holland, van dachten, kanmen zien in der zelve bygebrag-
 te woorden. Doch 't zy my geoorloofd, hierin van andere
 gedachten te zijn. Want het komt my zeer klaar voor, dat
 het niet anders geweest is dan de *Mond der Maaze*. Op 't
 bewyzen zal het aankomen.

De laatstgemelde Schryver gewaagt zelf, na dien van de
Vaderl. Hist. van de Keure aan *Middelborg* verleend door
 Koning *Willem* in het jaar 1253. als waarin *MAASMUNDE*
 met *BORNISSE* verwisseld wordt: of waarin *Bornisse*, *TE*
REGT, *Maasmunde* verklaard wordt. Men vindt in die Keu-
 re Art. XIV en XXXV. Zeeland bepaald tusschen *MAAS-*
MUNDE en *Heydenzee*. En alleen Art. LIV. tusschen *BOR-*
NISSE en *Heydenzee*. Wat zeide Koning *Willem* dan an-
 ders dan ik nu zeg? Naamelijk, dat *Bornisse* was de *Mond*
der Maaze. Want eene andere betekenis in 't woord *Maas-*
munde te zoeken, zou kwaalijk besteede moeite zijn. Hier-

B. IX. tegen in te brengen, dat de Vaart tusschen *Voorne* en *Pu-*
 * 611. *te*, geweest is de *Mond van de Oude Maas*, en daarom
Maasmunde heeft konnen genoemd worden; zou inderdaad
 ongerijmd zijn. Want het geen thans is, was reeds ten
 tyde van Cezar en Tacitus, de *Mond der Maaze*: en zou
 dan, te dier tijd, de *Maas* in de *Maas* hebben moeten val-
 len. Vraagtge nader, wat wy dan eigelijk door den *Mond*
der Maaze, die van ouds, *Bornisse* genoemd is, te verstaan
 hebben? Ik antwoord kortelijk, *Het gansche gedeelte van de*
Maas, van Geervliet af, nederwaarts, tot in de Zee. Als
 ik nu kan aantoonen, dat die ruime betekenis van *Mond der*
Maaze reeds zo begreepen geweest is door Tacitus, zou 'er
 niet meer tegenspraak konnen vallen. In de Vertaaling van
 het reeds gemelde Werk van Cluverius cap. 5 (Tom. I. p.
 33) leestmen: *Van Geervlied* BEGINT, GELIJK TACI-
 TUS ZEGT, *die overgrootte Mond van de Maas, enz.* Maar
 al zacht! En ik moet myne Landsluiden, by deeze gelegen-
 heid, wel ernstig waarschoouwen, dat zy niet konnen dan dik-
 wils mistaften, als zy zich moeten behelpen met, of, om 't
 gemak, zich bedienen van Vertaalingen. Want Tacitus heeft
 noit gezeid, dat de *Mond van de Maas begint van Geer-*
vliet. Het kwaalijk vertaalde Latijn van Cluverius luidt al-
 dus: *A Geovlito IMMENSUM illud, UT VCCAT TACI-*
TUS, Mosa os INCIPIT, quo Rbeni amnis pars, verso cogno-
mento Vabales, in Oceanum effunditur. Dat is zaakelijk, ge-
 lijk ook Cluverius hier het zeggen van Tacitus (wiens eigen
 woorden hy aanstonds daar op laat volgen) niet woordelijk,
 maar zaakelijk, meldt, dat een gedeelte van den Rijn, den
 naam van *Waal* aangenomen hebbende, in *Zee* viel, door den
 zeer grooten, eigelijk *ongemeeten*, *Mond der Maaze*, gelijk
Tacitus dien noemt. 't Is my genoeg, dat de zeer geleerde
 Cluverius, voor anderhalve Eeuw, het zelfde gezeid heeft,
 dat ik nu zeg, naamelijk, dat de *Mond van de Maas* zich uit-
 strekte van *Geervliet* af tot in de *Zee*: en dat hy dit zeer wel,
 uit de woorden van Tacitus opgemaakt heeft: schoon 'er toen
 noch in lang geen *Geervliet* bekend was. Ik zie niet wat hier-
 tegen, met schijn van reden, ingebracht kan worden. Immers
 de paalen van *Zeeland* worden daardoor niet verzet. Toen
 Graaf Jan II, zo onlangs, dat onachtbaare Verdrag met den
 Vlaming aanging, waarbij Guy bedong, dat hy *geheel Zeeland*
tot de Maas toe (zie B. VIII. * 455) zoude behouden, uit-
 ge-

gezonderd alleen de Stad Zieriksee, is daar de MAAS wat anders, dan 't geen de Hollanders, in 't bepaalen van Zeeland, doorgaands noemden BORNISSE; Koning Willem, onverschillig, nu eens BORNISSE, dan weder MAASMUNDE, genoemd heeft? Maar in de Vaderl. Hist. B. VII p. 252, wordt, ten bewyze dat het Water tusschen Voorne en Putte, BORNISSE genoemd is, voluit gezeld: *Melis Stoke plaatst het, daar het nog is, voor GEERVLIET, AAN DE MAAZE: in Jan den II. bl. 231.* En dat is de plaats van onzen Dichter, die ons hier bezig houdt; want elders spreekt Melis niet van *Bornesse*. Het welk my noodzaakt, de zelve hier wat omstandiger te verklaren, dan ik gedacht had te doen. Melis zegt *†. 611-616.*

*In Bornesse quam d'Ammiraal,
En Paydroge also wael,
En bleven ridende dat gbetide.
Des de Grave was wel blide,
En woude vorder varen niet,
En bleef des nachts te Gbervliet.*

Van den Ammiraal en Paydroge hadt hy reeds te vooren gezeld *†. 594.*

*En quamen met desen gbeselscepe
Up enen dach in de MASE gbevaren.'*

Dan verhaalt hy, hoe Graaf Willem, zulks te Schiedam ziende, zich aanstonds te sloop begaf en de Maas overvoer, schoon het een' storm waaide, waardoor zelfs een der Koggen, te weeten die van Haarlem, verging, en de anderen het zeer kwaad hadden, en veelen der zelve te rug gedreeven werden. Hierop keert hy weder tot den Ammiraal *†. 611.*

In BORNESSE quam d'Ammiraal, enz.

Indien dit vaars aanstonds volgde na *†. 595*, ik zou kunnen toestaan, dat die twee Naamen door den Dichter onderscheiden waaren. Doch ik ben verzekerd, dat hy, het afgebrooken verhaal weder opvattende, hier *Bornesse* noemt het zelfde, dat hy eerst *de Maaze* genoemd hadt. Wat zegt hy dan in deeze zes regels? In de eerste drie niet anders dan dat de Ammiraal en de zynen het anker worpen, en, *dat getyde*, dat is gedurende de Ebbe, bleeven daar zy waaren: In de drie laatste, dat de Graaf, om die aankomst verheugd, en over de Maas gekomen zijnde, dien nacht te Geervliet heeft doorgebracht. Volgens de meening van onzen Vaderlandschen

B. IX. schen Schryver, zou de Ammiraal eerst gekomen zijn in de Maaze *†*. 595. en vandaar verder gevaaren in het Water, *†*. 611. tusschen Voorne en Putte, dat hy *Bornisse* noemt. Maar ik vraag, of dat, te dier tijd, wel mogelijk geweest zy? Het stormde, toenmen de Fransche Vloot van verre zag aankomen: en de Wind moet uit den Zuiden geweest zijn, dewijl sommige Koggen, of niet dorsten, of niet konden, van den wal steeken; anderen, die het onderfonden, weder aan den wal te rug gedreeven zijn (zie *†*. 619, 620). Daarenboven hieldt het begin der Ebbe de Vloot tegen, en noodzaakte hen om Ty te stoppen. Of zijn die kundige Zeehelden, Grimaldi en Paydroge, in 't midden van den Storm, tegen Wind en tegen Stroom, die Vaart tusschen Voorne en Putte ingelooopen? Wie kan dat gelooven? Melis zegt zekerlijk niet het geen de Vaderl. Hist. hem doet zeggen, naamelijk dat *Bornisse* was voor *Geervliet* aan de *Maaze*. En zo hy 't gezeid hadt, ik zou 'er, misschien, uit beweezen hebben, dat de Ammiraal en Paydroge den *Mond der Maaze* of *Bornesse* waaren opgezeild, tot op de hoogte van *Geervliet*, en daar *rydende gebleeven* waaren; dat is het Anker geworpen hadden. Maar hoe zeer **BORNISSE VOOR GEERVLIET** tegen de meening van onzen Dichter strijdt, blijkt genoeg uit dit eene vaars VIII. 893.

In de WIDELE VOER GHERVLIET.

daar bleef Guy liggen, terwijl hy zyne Boden vooraf in Holland zondt. Het jaar te vooren wilde Guy reeds naar Holland (dat toen niet voortging vermids het tusschenkomende Verdrag) en Melis zegt 'er van VIII. 410.

Eñ ber Gbye die voer voert

Tote bi INDE WIDEL quam.

en **AD** tekend 'er onverbeterlijk op aan: *De Wydele voor Geervliet*; wyzende ons naar zijn p. 213. dat is naar het vaars 893, reeds gemeld. Maar dat was hy vergeeten, toen hy hier, IX. 611, *Bornisse* noemde *de doorvaart, uit de Maas, voorby Geervliet* — tot in 't *Haringvliet*: gelijkwe gezien hebben. Anders moest hy ons getoond hebben, dat *Bornesse* en de *Widel* het zelfde geweest zijn. Doch het tegendeel blijkt uit de Paalscheidinge der Heerlijkheid Putte, zo als die, in het jaar 1314, aangewezen is door Heer Nikolaas van Putte (den zelfden, die, met de Poorters van Dordrecht, de Brabanters uit Zuidholland verdreef, gelijk onze Dichter wat verder verhaalt) daar hy, onder anderen, zeide: *Item, van Zant-*
bef.

*lofde, te halven diepe, tote ABENBROUKE OP WIDELR. B. IX. Item, van Abbenbrouke, te halven diepe, tote BORNISSEN. v. 611. Item, van op de BORNISSEN; tot den gefcheyde van Yfelmonde: zie Boxhorn op Reigersberg T. I. p. 70. Uit welke plaats yder ziet, dat Widel en Bornisse niet waaren het zelfde; en tevens, dat daaruit moet verbeterd worden de Tegenw. Staat van Holland, T. VII. p. 166, daar gezeyd wordt: Zuidland, voorbeenen Blenkvljet, en naderband Westerrijk gebeeten, welke naam thans nog in zwang gaat, is een aanzienelyke Ambachtsbeerlykheid. Zy paalt ten Noorden aan ABENBROEK en aan de BORNISSE. Moest zijn, aan de WIDEL. Voor welk Widel men federt, by natuurlyke verkorting, gezeyd heeft, *Wiel*. In den Legger van 't Kapittel te Geervliet, vind ik een' Brief van Heer Jacob van Putte, gegeeven den 3 November 1412, onder een Vidimus van 't Klooster van Rugge by de Stad Briele, die aldus begint: *Wi Jacob, Heere van Gaesbeke, enz. Want wy die Gorfen aen die Westfide vander WIELEN, te weten Drencweerde, den Zuutoert, den Andel en Quateen, gbeerne fouden doin dijcken tot eenen Corenlade, enz.* Zie de eerste Kaart van Cornelis van Velsen, geplaatst achter zyne Rivierkundige Verhandeling, die ik hier den Leezer raade in te zien: vooral om de zigbaare aanwyzing van de verlande kil der Oude Maaze, die hier weder in aanmerkinge komt. Want die Oude Maas, van Bornesse of Maasmunde af, met naame by Geervliet, Abbenbroek en Blenkvljet, heet by Melis, en by de Heeren van Putte (die het vooral moesten weten) niet anders dan *Widel* of *Wiele*. En als wy, in gemelde Kaart, die verloopende Rivier vorder, opwaarts, naarspooren, tot binnen het Eiland van Dordrecht, zo vindenwe daar *Wieldrecht*: welke naam klaargenoeg te kennen geeft, dat daar een *overtogt over de Widel* geweest is. Of zullenwe dien liever afleiden van de *Wiltten*, gelijk Douza deedt, Annal. VI. p. 247? En waar toe, zegt Beverwijk, Beschr. van Dordrecht p. 83, *vry wat schijnt te helpen, datter lant ontrent Wieldrecht (welck dorp in de groote Vloet 1421 mede verdroncken is) noch den naem draeghs van Wilterlant.* Hadt van Loon dat geleezen, hy hadt 'er de woonplaatfen zynier *Wiltten* in Holland, mede können vermeerderen. Ik beken, dat dit aanneemelyk kan voorkomen by de geenen, die noit van de *Widel* gehoord hebben. Nu die meer bekend is, is licht te begrypen, dat *Wilterland**

B. IX. (zo men daar ter plaatsē zo spreekt, en niet zegt *Wilderland*)
 †.611. slechts een bedorven uitspraak is, voor WIDELER-, WIE-
 LER- of WIELDER-LAND. Dit nu zo zijnde, wat zullen-
 we dan maaken van die *Oude Maas*, zo als de zelve door Clu-
 verius en Velfen beschreeven is, en wy gezien hebben? Doch
 daar zal ik my niet weder inlaaten. Mijn inzicht was, om te toonen,
 vooreerst, dat *Bornesse*, voor meer dan vijf Eeuwen, geweest
 is de *Mond der Maaze*: ten anderen, dat de *Vaart tusschen*
Voorne en Putte, ten tyde van Melis, niet geheeten heeft
 BORNESSE, maar WIDEL. En dit meen ik ten vollen
 beweezen te hebben.

†.660. †. 660 dat ic michte) wat is hier *miche*? Alk. verklaart
 het door *rame*. Zijn Oog vestigen op iets, 't welkmen, met
 eenig schiet- of werp-tuig, voorneemt te treffen, is nu de ge-
 meene betekenis van *Mikken*, by Ons. Maar zijn *Gedachten*
 ergens op vestigen, was de betekenis van *Mikken*, by de Ou-
 den. Doctrinale f. 14 c.

Dat bet God an hem wreect
Als bise minst op mect.

d. i. op *denkt*. Walewein f. 4 b.

Nochtan ne michte Walewein niet
Up die pine en up tverdriet,
Dat bem tserpent adde gbedaen.

d. i. hy *dacht* 'er niet om: hy *bekreunde zich* des niet: en
 zo mede, Ferguut f. 21 a.

Mettien scachte, die bi brochte,
Stac bine op dat kanebeen.
Lettel no vele bet ne schein
Datter die Rose iet op michte.

de Reus hadt 'er geen *weet*, geen gevoel, van. Noch, ter
 zelyver plaatsē:

En sloeghem metten swerde in thovet;
Maer die Rose en mickes niet.

in 't *hovet* is op 't *hoofd*. Anders aldaar f. 21 b.

Want bi michte in sijn gedochte,
Dat bi den Ridder soude verdrinken.

d. i. hy *overleide* by zich zelve. Zo leezenwe by onzen
 Dichter III. 386.

— — — *die ummer mect*
Te soeken den Grave Lodewike.

Limborg B. II. f. 19 c.

GH

*Gbi moetet laten, of besteroen.
Nu fiet, wat micti te doene?*
en f. 25 a. — — ic ben u gevangene.

*Micti mi te doedene, of te bangeue,
Gbi doet wel; inne mages niet weren,*
in de twee laatste plaatsen kan 't verklaard worden *verkiezen,*
of *willen*. Wy zagen boven dat *niet mikken* op iets, betekende,
zich iets *niet bekreunen*. intengendeel was *mikken* op iets,
ook gebruikelijk, voor zich, in zyne gedachten, het aller-
kwaadste voor te stellen, gelijk zwaarhoofdige luiden gewoon
zijn. Van gevangenen op den hals, die geene genade te wacht-
ten hadden, vind ik dit in Walewein f. 46 c.

*Dens mict, dat menſe ſal delven
Levende, of bernen in een vier.
Dander mict, nu werd ic bier
Verbangeu, of up een rat gheleit.*
*Wel gemicke, voor net van paſſe, lees ik aldaar f. 33 b. van
Wapenen:*

*Si waren hem wel ghemicke,
No te dinne no te dicke,
Hi waſer mede wel ghecleet.*
hebben micke, voor micken, zeide Maerlant IX. 15. f. 51 a.
*Als David uten ſtride keerde,
Daerne menich omme eerde,
Vragbede die cō openbare,
Wanen David geboren ware?
Hine kennets niet, dat verſtant,
Om datten dwanc die Viant,
En baddene alſo in ſinen ſtrecke,
Dat bi up niemen hadde mecke.*

welke vier laatste regels aldus in 't MS van Emtink verhandeld zijn:

*Hine kennet niet, want die Viant
Dye baden in ſijn bedwanc,
En dwanken ſo in ſinen ſin
Dat by ghedochte veel te myn.*
doch zy zijn daar onnut: zie I Sam. XVII. aan 't einde. Cl.
Willemsz zegt *micken*, eenvoudig voor *merken*, III. 9.
*Dat zijt dan alſo beymelic ſcicken,
Dat die melders niet en micken.*

Zie ook onzen Dichter III. 1100. en VII. 401.

B. IX. *ƴ.* 738 *Dan of hi*) 't Sermoen, dat hier eindigt, en begonnen was met *ƴ.* 660, heb ik voorheen ter goeder trouwe behandeld, alsof het zo uit de penne van Melis gevloeid ware. Nu verwerp ik alle die 79 regels: en alswe daar *ƴ.* 659, schoon op zich zelf niet kwaad, doch dat wy lichtelijk misfen kunnen, byvoegen, zullen wy, zonder met het Rijm verlegen te zijn, *ƴ.* 739 aanstonds kunnen leezen na *ƴ.* 658. Doch laat ons reden van ons zeggen geeven; en 't zal kort werk zijn. Het gansche Sermoen verdeelt zich zelf in Vijf Stukken. Het Eerste begint aldus, *ƴ.* 661-674.

Datte VLAMINGHE iet dorren SEGGHEN, enz. te weeten, tot schande of nadeel van Graaf Willem of iemand zyner Helperen. maar van dat geene, dat de Vlamingen zouden gezeid hebben, en daar 't hier op aankomt, geen woord. Integendeel vertelt hy ons, 't welk daar niet te pas kwam, dat de goede lieden van Paydroge waaren van Caleis, uit Potan, uit Galiffen, en Gascoeniaers. Het Tweede *ƴ.* 675-696.

Nochtan SEIDEN de VLAMINGHE, enz. En wat zeiden zy dan? Zy snorkten, als de Hollanders bet bart hebben om ons nader te komen, zy zullen ons zijn, al baden zy noch eens zo veel groote schepen. En hy wist niet, of ze dat zeiden uit jok of uit ernst: en nochtans noemt hy 't *ƴ.* 687 gaarne kwaad klappen, en *ƴ.* 695 kwaad spreekken van vyanden. Het Derde, *ƴ.* 697-705.

De VLAMINGHE mochten niet SEGGHEN, enz. naamelijk, dat Willem hen onverhoeds, onder begunstiging van Damp of Mist, op 't lijf was gevallen, en zy dus verrast waaren geworden. Hier zou de inhoud van *ƴ.* 684 en 685 beter geplaatst zijn geweest dan daar zy nu staan. En dan noch hadt dit alles aanstonds moeten volgen na *ƴ.* 661, dat, zaakelijk, het zelfde is met *ƴ.* 697. Doch hy rijmde al voort, en wist niet te komen tot het geene hy gedacht hadt te zeggen. Het Vierde, *ƴ.* 706-712.

De ZEELANDERS, — — — *sine connen*

NIET SWIGHEN, enz.

en daarop laat hy zelfs eene Bede tot God volgen, waarvan wy boven gesproken hebben; en zulks met naame tegen de kwaade rongen van Zeeland. Maar hier weder geen enkel woord van het geene de Zeelanders gezeid zouden hebben. Dus vertelt ons de Beuzelaar in 53 regels, 660-712, niet anders dan 't geen hy beter gezweegen hadt. Eindelijk het Vijfde of laatste, *ƴ.* 713-738.

Alle

Alle beesten sijn bedoungben, enz.

B.IX.

Maar deeze 26 regels zijn, geloof ik, niet van den zelfden Broddelaar. Zie het Derde Hoofdstuk des Briefs van den Apostel Jacobus; waarvan de voornaamste inhoud in zo oude vaarzen vry wel is uitgedrukt. Maar de vraag is hier, of zy van Melis zijn? En dat geloof ik ook niet. Want, gelijk meer gezeid is, onze Dichter was niet gewoon, zulke afgetrokkene Aanmerkingen te maaken. Daarenboven kunnen deeze 26 laatste regels in een Historisch Werk niet wel plaats hebben, dan tot besluit van eenig stellig verhaal en merkelyk voorbeeld van Achterklap of Lastering: waartoe ik hier geen stoffe vinde, die behoord hadt ons op te houden.

†. 928 *be hem God an*) dat is *gunt*, of *gunnen zoude*. in †. 928. Ook *an*; maar in *II gan*. Fl. en Bl. f. 12 a.

Gevallet oec dats mi God an.

Fabelen van Esop. f. 9 a.

Die meer begbeert dan bem God an.

Limborg f. 16 c. *op dats mi God an*. En f. 19 b. *ofts mi God an*. En f. 37 b. *ans mi onse Here*. Boven III. 667. *die u wel an*: welke woorden in de Andd. niet voorkomen. Zo besloot ook Wouter de Klerk dit MS:

Dat ic den Pape ber Florens an.

dan dat was niet veel goeds. Ferguut f. 2 b.

Doe dede die Coninc den cop bringen,

En gaffene mijn ber Perchevale,

En seide: Vrient, ic ans u wale.

Ferguut, eener Jonkvrouwe omhuisvestinge vraagende, krijgt ten antwoord f. 5 b.

Ic ans u wel, willet mijn Here.

te weeten, haar Vader. *Gan*, gelijk hier in *II*, vind ik ook in Zeghelijn van Jerusaleem p. 22 b.

Dat bi bem quaet gan of goet.

in Walewein *jan*, f. 18 a.

Al dat ic bare zielen jan,

Dat moet haer beden comen te staden.

en f. 23 b.

— — *bebbic die macht,*

En jaets mi die Gods cracht.

en f. 56 d.

Sniemen so doet bi bem bekinnen

Wat bi bem jan bertelike.

B. IX. [Sniemen is ras, schielijk. f. 45 c.

7.928.

*Si waren om sijn lijf verwaert,
Si daden bem of den belm sniemen,*

noch f. 52.

*Dat wi scepeden, waert iu wille.
Sine bilden doe niet langhet stille,
En reden daerwaert harde vaste,
Snieme sagben si die maste
Vanden scepen in die zee.*

Ferguut f. 27 c.

Vore Rikenstene bi snieme was.

Gloss, Lipf. SNIUMO, *Velociter, Confestim*] in't Meerv. vindt-
men doorgaands onnen. Ferguut f. 31 a.

Hets recht dat wi bem sprijs onnen.

en zo mede in de Onbepaalende Wyze: f. 7 c.

*Hine mochte niewer sijn verwonnen,
Bedi willic bem sprijs onnen.*

f. 9 c. *wils mi God onnen.* J. van Heelu p. 165. *God moets mi onnen.* Doctrinale f. 4 a. *God wouds bem onnen.* In Walewein *jonnen*, f. 21 b. *gbi moet mi jonnen.* Het Imperf. is doorgaands *jonste*: zo vind ik 't hier in Allen I. 298. ook in **A**, IX. 847. maar in de *Andd. onde.* Doch X. 835. staat in **A** *gonde*; in **A** *jonde*; in **B** *jonste*: doch dit laatste kan daer geen plaats hebben om 't Rijm. Limborg B. I. f. 6 b.

*Datse alle die gbene, diese kinden,
Van goeder berten alle minden,
En onsten bare alder ere wale,*

Ferguut f. 8 c.

*In wil niet dat mi yemen veronste;
Dat ic seide, dat Minne conste
Scichte scieten of quarele.*

veronste is daar, *kwaalijk name*; van *veronnen*. Zo zegt Ferguut tegen de gemelde Jonkvrouwe, spreekende van haaren Vader f. 5 b.

*ic sal gerne benen varen,
Eest beme leet alse bi comt,
In wille niet dat bijs u veront.*

Walewein f. 12 d.

Hi bevet onrecht, dies bem verjan.
in't Meerv, f. 24 d.

Si

Si hebben onrecht, dies ons veronnen.
zo ook *Wanconnen*, f. 29 c.

B. IX.
†.928.

Ondanc hebbe, dies u wanconnen.
Fl. en Bl. f. 10 a.

Niemen wancons mi, dat ic di clage.
en kort daarna:

Niemen darf mi wanconnen dies.

Hiervan hebben wy noch *wangunst*. En in deeze vijf laatste plaatsen is *veronnen* en *wanconnen* eigenlijk *benyden*: in welke betekenis ik ook *vergonnen* vinde; Saamenspraak MS f. 72 a. *of is hem leet sijns* [d. i. eens anders] *gbeesteliken toenemens tot God waert, en bi hem dat vergont, dat is gbesondicht*. En te vooren f. 71 d. *of du baet en nijt in di dragbeste die di baesteliken invallet, ende dattu in eenre baesticheit yement vergonste sijns gbelucs, dat en is gbien dootsonde*. En deeze betekenis schijnt noch, ten tyde van Kiliaan, in gebruik geweest te zijn: want zo leefden by hem: *VERGUNNEN: Favere, concedere: en, Invidere, non favere*. Daar is geen woord in onze taale, in welks spellinge onze oude Schryvers zo onzeker waaren als in dit.

†. 968 *Met groten Oestal* in de *Andd. Oestelen*. Dit †.968. woord komt, alleen in dit Boek, eenige reizen voor. Alk. hadt het reeds driemaal verklaard door *Swaar Schietgeweer*. maar hier zegt hy niet anders dan; *Gallice, des Oestels*. Maar zo hy *Gallicé* verstaan hadt, zou hy, voor 't allerminste, de twee eerste letters veranderd hebben in *o* of *ou*; want de Franschen kennen geen *oe*; en maaken 'er daarom, als zy die twee letters ontmoeten, twee greepen van, *oë*. Dus zeggen zy, als zy leezen van den Professor *Voet*, *Vo-et*. Waarom Monnoye, ergens op den *Anti-Baillet van Menage*, zyne Landsluiden waarschouwde, dat de Hollanders *Voet* uitspreeken als *Vout*. Ik wenschte dat *Boileau* zulks ook hadt geweeten. Dan zou hy, spreekende van onze Stad *Woerden*, van dien naam geen drie greepen gemaakt hebben, *Wo-er-den*. Het geheele vaars schiet my nu niet meer te binnen. Maar 't volgende heb ik aangerekend uit *Dancourt* in *Sancho Panga* IV. 3.

Bonteko-é soltient qu'elles donent la mort.

Ik denk dat Alk. zal gedacht hebben om 't Fr. *Outil*; 't welk *Du Cange*, en veele anderen, afleiden van 't Lat. *Utenfile*. Maar *Menage* stelt die afleiding twijffelachtig, omdat, in een *Wet van Karel VIII*, Koning van Frankrijk, gevonden wordt

B. IX. het woord *Ostilia*: 't welk Charles du Moulin verklaarde; 7.968. *verbum Gallicum, & sic comprehendit omne aratorium instrumentum &c.* Maar is *Ostilia* een Fransch woord, dat is, uit het Fransch ontleend; zo kan het veel voegelyker afgeleid worden van *Ost*, Leger: waarvan zie een voorbeeld boven p. 297. dan van *Outil*. en, dierhalve, zou *Ostilia* alzo wel kunnen betekenen allerlei Oorlogs- als Landbouw-gereedschap. Ja, dan zoumen ook daarvan kunnen afleiden het Fr. *Outil*, en, ouder, *Outillement*: vooral het laatste in de betekenis van *Wapentuig*. Want die heeft het in 't Opschrift van een Fransch Rijnwerkje, geschreeven, zo men meent, onder Lodewijk IX, of vroeger, naamelijk *l'Outillement du Villain*; dat is, *bet Wapentuig der Boeren*: of, gelijk het Daniel, de la Milice T. I. p. 104. in zijn eigen taale uitdrukt: *les Armes du païsan*. Doch dit geef ik over aan anderen, omdat het geen gemeenschap ter wereld heeft met ons *Oestal*; een' gemeenen naam van verscheiden tuigen: en vooreerst van zulk een verheven tuig, waarinmen de misdaadigers, diemen pynigen en uittrekken wilde, deedt ophangen. Der Sielen Troest f. 23 a. *doe wert die Rechter toernich — en greep sinte Vincencius an, en lieten bangen in een Oestel, en lieten wrecken, dat dat een lit vanden anderen ginc.* En f. 25 a. *en lietse ophangen in een Oestel.* en zo mede f. 26 d. en 56 c. Het tweede tuig, dat ik *Oestal* genoemd vind, is, het geen wy nu heeten, een *Stut*. Kiliaan: *OESTAL*: is *Hoeftal*, *Noodstal*: en hy vertaalt het *Statumen*. Het derde is 't geen by onzen Dichter voorkomt, een Stormtuig, daarmen zwaare pylen mede schoot; ook by Kiliaan bekend, onder de naamen van *Oestal*, *Oestele*, *Oestael*, *Oystal*, *Oostal*. Doch dat is te veel; en zulke verscheidenheid van spellinge en uitspraake, is de moeder van de verwarringe der Taalen; en verduistert den oorsprong der woorden. Niet minder ruim gaat hy in zyne Latijnsche vertaalinge. Eerst noemt hy 't *Catapulta*; en laatst, *tormenti bellici genus*: welke woorden zo algemeen zijn, als het *swaar schietgeweer* van Alk. Maar tusschen beiden zegt hy: *Sagitta cum ferro bipenni, Telum catapultarium*. Kiliaan, denk ik, zou dit laatste niet geschreeven hebben, indien hy 't niet elders gevonden hadt. Ik heb het tot nochtot nergens gevonden. En zo *Oestal*, voor Kiliaan, ergens gebruikt is voor den *Pijl*, zo geloof ik doch, dat het niet wel gezeyd was. Want uit de andere betekenissen van *Oestal*; en uit

uit het laatste gedeelte des woords, *stal* of *stel*, blijkt klaardat B. IX.
 het iets betekende, dat vast stondt; lijnrecht stryden- de tegen
 de berekenisse van *Pijl*. Daarenboven, schoon wy hier leezen *†.968.*
Oestal, zo vindenwe in *†. 157 Hoestelle. †. 315 Hofstalle*;
 en *†. 375 Hoestalle*. maar hier kort onder *†. 985* leezenwe
 in *†*, gelijk hier, *Oestal*: in *†* wederom *Oestelen*: maar in
† ook met de *H* aan 't hoofd, *Hoestelen*. Mogelijk is het,
 in zynen oorsprong, niet anders dan *Hoogstel*. A Matthæus
 op Beka p. 284. maakt 'er ook gewag van, en telt onder de
Stormtuigen, Blyden, Ostelen, Tumelaars, Donrebuffen.
 Maar of daar de *Tumelaars* wel geplaatst zijn, weet ik niet;
 en noch minder, dat die tuigen waaren, waarmede men,
 even als met *Blyden*, zeer zwaare Steenen schoor. Immers
 de Schryver, op wien hy dit aantekende, geeft 'er ons een
 geheel ander denkbeeld van, zeggende, volgens een myner
MSS f. 102. ende badden oock gbemaect van teene, ende van
telligen, datmen Tumelaers biet, daer si mede gingen op die
gracht, dat bem gheen jclutte van Steenbuffen schenden en moeb-
ten. In 't Latijn, niet van Beka, maar van 't aanhangsel
 van Beka, worden zy genoemd, *Instrumenta defensiva, qua*
vulgariter Tumelaers nuncupantur. Misschien heefmen die
 beschutfels *Tuimelaars* genoemd, omdat de geen die daar
 achter gingen, niet recht op hun lijf maar al bukkende gingen,
 in de gedaante van iemand, die struikelt, en gevaar loopt van
 te *tuimelen*, of te vallen. Evenwel lees ik ook by Kiliaan:
TUYMELER: Tormenti bellici sive Bombardæ majoris ge-
nus: vulgo, Mortarium, dat is Mortier. Doch *Mortier* is
 van laater tijd: en de naam van *Tuimelaar*, waarschynelijk,
 aan dat tuig gegeven, uit hoofde der gelykenisse, die 'er is
 tusschen de beweegbaarheid van een *Mortier* op zyne assen,
 en de beweging van een' *Dolfsijn*, die nu den kop, en straks
 weder den staart, boven 't water vertoont. want de *Dolfsijn*
 werdt, volgens Kiliaan, in Holland, *Tuymeler* genoemd.
 Vert. van Bart. Eng. XIII. 28. f. 228 a. *delpbijns, dat sijn*
cumelaers of meerfwijn. lees, *tumelaers.*

†. 969 En met *Springalen menighen quareel*) in *†.969*
 leestmen, *met menighen quareel*: kwaalijk; want dit tweede
met, staat niet in *†*. kwaalijk ook in *†* *springalen*, voor
springalen, zo hier als *†. 985* Alk. geeft ons hier deeze
 verklaring: *Springarda is een Boge, Kluitboeg of Kloverer,*
drie voeten lang, geweldig schietende een Loot of Kogel, ter
grootē

B. IX. *groote van een Hasefnoot.* Maar dewijl uit onzen Dichter, #. 969. op wien hy dit aantekende, en anderen, blijkt, datmen, met de Springaalen, *Quareelen* of *Pylen* schoot, zo komt hier die *Kogel* niet veel te pas. By du Cange, en in de Latijnsche voorbeelden die hy bybrengt, vind ik geen *Springarda*, maar *Spingarda*. waarom ook Menage in 't Franfch schreef *Espringales*, voor *Espringales*, kwaalijk. Want in die taale wordt de *r* in alle de voorbeelden, die menigvuldig zijn, gevonden. Lipsius, Poliorc. III. 3. brengt deeze woorden by, uit een Luiksche Kronijk: *l'Evesque fit faire des Engins & Magoneals & Espringalles*. Maar hy betuigde niet te weteen, wat het eigenlijk was. Kiliaan schrijft dit woord weder verscheidelijk, *Sprinck-bael*, *Springael*, *Sprinck-gael*, *Springbel*: en vertaalt het, *Catapulta*, *Ballista*, &c. Hy voegt 'er by, dat het gemeenlijk genoemd werdt *Trebuchetum*; *Fr. Trebuchet*. Maar men worp met *Trebuchets* steenen. Monachus Vallis Sarnaii c. 26 *Faciebant siquidem hostes super nostros, creberrimos lapides cum duobus Trabuchetis, Mangonello & pluribus Masafundis*. Henr. de Knyghton, de Eventibus Angliæ L. V. *posuerat unam machinam magnam, & unum trepget, cum una magna gunna, vocata gunna Cantuariensis, contra unam turrin super unam portam &c.* waarop Guil. Somnerus, in glossario v. **TREPGET**, aantekende: *Machina bellica, saxa ejaculans ingentia, ad muros diruendos, Cbaucero nostro, trepeget; aliis, trebuchettum; Gallis, trebuchet; ab eorum trebucher, quod est ex alto aliquid deturbare &c.* Phil. Mouskes in Phil. Aug.

D'un Trebukiet fit trebukier

Multi grant partie de lo murs.

't welk met *Quareelen* niet doenlijk was. Deeze soort van *Pylen*, in oud Franfch, *Quarel*, *Quarriau* en *Garrot*, geheeten, zoude dien naam gekreegen hebben, volgens Menage, omdat zy vier punten hadden. Du Cange beschrijftze als *kort, dik en vierkant*. Daniel, de la Milice Fr. T. I. p. 305. geeft ons ook de afbeelding van den *Quareel*, met eenen *langen rondten schacht*; maar met één punt, die van achteren, *dik, plat en vierkant* is; het welk wel overeenkomt met de *cuspis quadrata*, of *vierkante punt*, die 'er Guil. Brito aan toeschreef, spreekende van den Pijl, die den Engelschen Koning Richard in 1199 den dood deedt. Maar die is gefneuveld *d'un coup d'Arbaleste*, gelijk le Gendre T. III. p. 380 spreekt; en zeker is. Chron. Gervasii Dorobern. in fine, noemt

ndemt dien zelfden pijl, *quadratum telum*, in 't wild uit- B. IX.
geschooten *mediane balista*. Want men schoot ook *Quaree- 7.969.*
len met *Armborsten*. en Daniel schijnt vooral zijn werk ge-
maakt te hebben, om zulks te bewyzen, terwijl hy van de
Espringales geen enkel woord rept. 't Klemt hier, dat Guil.
Guiart, op 't jaar 1304, spreekende van de zelfde *Springaa-*
len en *Quareelen*, waarvan Melis spreekt, de zelfde woorden
gebruikte:

*Espringales font leur service,
Dont li Garrot en maint lieu failent.*

* * *

*Et font geter leurs Espringales,
Cà & là sonnent li clairain,
Li Garrot empent d'airain
Lessent leur lieus. —*

en dat hyze, even als Melis, ook op de schepen plaatst:

*Et chascune Nef bonne & male
Ra-il au moins une Espringale.*

zo ook Sanutus L. II. P. 4. c. 8. *indiget dictum Navigium a-*
disficiis Balistarum, Silvestrarum vel Spingardarum &c.
Maar gelijkmen de *Quareelen* ook schoot met *Armborsten*: zo
schoormen, met *Springaalen*, ook *Musketten*, toen mede
eene foort van Pylen. Guil. de Guigueville, *Pellerinage de*
l'Homme:

*Ne nuls tels dars ni peut meffaire,
Combien que on i facbe traire
Malevoisine des sajettes,
Ne Espringalle ses Mouschettes.*

Sanutus II. 4. c. 22. *potest praterea fieri quod hac eadem Ba-*
lista tela possent trahere, qua Muschettæ vulgariter appel-
lantur. Waaruit blijkt dat Caseneuve zich bedroog, toen
hy, den zelfden Sanutus zeer gebrekkelyk aanhaalende, *ba-*
lista, qua Muschetta vulgariter appellantur, daaruit besloot,
dat het Schiet- of Werp-twig zelf, *Muschetta* genoemd werd:
met dat gevolg, dat hy Menage, die die gebrekkelyke woor-
den uit hem ontleende, ook in de zelfde dwaaling gebragt
heeft: te lichter, omdat *Musket* sedert geworden is de naam
van een bekend Schietgeweer. Du Cange was van gevoe-
len, dat *Muschetta*, een Pijl, zynen oorsprong hadt van
Muscheta, in het Fransch *Moucbets*, betekenende de Man-
nekens onder de Sparwers; die, zegt hy, in 't Hoogd. ge-
noemd

B. IX. noemd worden *Sprintz*, waarvan hy de Fransche woorden
 †. 969. *Springalles* en *Espringales* afleidt. Bart. Eng. XII. 4. f. 206 c.
sommighe meysters segghen dat Aliertus een Sparwer is, of
een Musket, die cleyne vogelen vangt; en die Walen bietent
een Muschet. Dat veelerlei Stormtuig van ouds, en veelerlei
Schietgeweer in laater tijd, zynen naam ontleend heeft van
gedierten, is waar; en men kan 't breeder zien by Stewechius,
by Menage op 't woord Coulevrine, en vooral by Jo. Henr.
Meiboom, not. in Henrici Roslæ Herlingsbergam †. 80. Zo
ik dan ook ons Springaal naar eenig dier wilde benoemen,
wat was my nader dan Sprinkbaan? want het een en 't an-
der is, by Kiliaan, bekend onder den naam van Sprinkbaal.
Jac. Beyaert, Vert. van B. Eng. XII. 25. noemt die dieren
Sprengerkens en Bouten. Maar het Opschrift van dat Hoofd-
stuk is: Van den Sprinckbael. Gloss. Lips. SPRINCO, Ldcusta.
Deeze afleiding kan waar zijn. Nochtans wil ik liever een-
voudiglijk zeggen, dat, gelijk Sprinkbaan, zo ook Spring-
gaal, volgens de taal van Melis, gekomen zy van Spring-
gen. Daar de Klink getrokken wordt (zie boven by †. 195.)
daar de Haan overgehaald wordt, gelijkmen nu spreekt,
daar springt iets. En hier van ook spreng of spring, voor
val. Begin en Voortgang der Oost-Ind. Comp. T. I. p. 26. a.
soo maecten zy eenige sprenghen van dicke plancken, daer
sy steen op leyden — en vinghen soo altemet sommighe
Vossen. en p. 31. a. hebben sy baere vallen en springen we-
derom schoon gemaect. In den Roman de la Rose is esprin-
guer gemeen, in de betekenis van ons springen. En dit
zet onzer meeninge geen' geringe kracht by.

†. 986. †. 986. (En hancarmboest) van *Armborsten*, in 't Fr. *Ar-*
balètes genoemd, hebben wy slechts in 't voorbygaan gespro-
 ken B. II. †. 658. p. 528. en B. III. †. 75. ook hier even
 te vooren. Het waaren, met één woord, *Boogen*; doch die
 onderscheiden moeten worden, even als van ouds by ons,
 in *Hand-boogen* en *Voet-boogen*. Doch men begreepze door-
 gaands onder den gemeenen naam van *Armborsten*. Hier
 alleen maakt Melis onderscheid tusschen *Armborsten* en *Banc-*
armborsten. Seb. noemt de laatsten, *Grote Voetboogen die*
men op Banken afschoot. En zo ook Alk. alleen met ach-
terlaatinge van het eerste woord, grote. Indien Seb. dit niet
geschreeven hadt eer het Woordenboek van Kiliaan het licht
zag, ik zou gelooven, dat hy het daaruit geleerd hadt. Want
 daar

daar wordt, p. 26, dat zelfde woord aldus verklaard: *Catapulta, Balista major, Termentum bellicum, in Scamno collocari solitum*. Maar Kiliaan dacht daar niet om een' *Voetboog*. Deezen noemt hy p. 632. (onder anderen) *ARCUS balistarius, qui pedibus, dum tenditur, deprimitur*. Vergelijk deeze twee verklaringen van Kiliaan by malkander, en gy zult zien, dat hy een gansch ander denkbeeld gehad heeft van eene *Banc-armborst*, dan van eenen *Voetboog*. Wat hy onder 't eerste verftondt, weet ik niet: en even weinig, wat het geweest zy. Wy hebben zeer dikwils aangemerkt (en zouden 't noch met zeshonderd voorbeelden kunnen bevestigen) dat de letteren *c* en *t* in de oude *MSS* veeltijds niet te onderscheiden zijn, en de eene voor de andere geschreeven, of naargeschreeven, is geworden. Zou het dan wel geheel mis zijn, als ik giste datmen hier, voor *BANC*, beter zou leezen, *BANT-armborsten*? En zo staat hier niet alleen in *B* allerduidelijkst: Maar zo kan elk het ook leezen in de Goudsche Kronijk p. 69. *Cort bier na quamen die Vriesen met grooter macht om dat Casteel [Wydenesse] te bestormen: maer die van 't Casteel schoten so over seer met Bosten, ende met BANT-armborsten, ende met ander cleynen Boghen, dat sy die Vriesen veel volcks of schooten, eer dat sy stormens wilden begheven*. Scriverius zette daar wel nevens op den kant, *Banck-armborsten*; doch zonder meer: en dit hadt hy, waarschynelyk, uit de Eerste Uitgaave van Melis. Maar *BANT* staat ook in de eerste Uitgaave van die Kronijk 1478. En wederom in een oud *MS* van die zelfde Kronijk, noch *banc*, noch *bant*, maar *BLANC*. Dus blijkt, dat 'er, in dit woord, op meer dan ééne wyze gebrabbeld is. Het laatste, *blanc*, wordt door geen tweede voorbeeld bevestigd; en dewijl des zelfs betekenis, daarenboven, een blind raadsel is, acht ik dit eerst verwerpelijck. Wy moeten dan kiezen tusschen *banc* en *bant*. Verkiest gy *banc*, zo weet ik niet, dat gy iet anders zoudt kunnen bybrengen; dan de Uitlegging van Seb: maar dan wenschte ik geleerd te worden, hoemen *Voetboogen*, gelijk Seb. ze noemt, die met de Voeten gespannen worden, op *Banken* kon afschieten. Maar eindelijk, wat betekent dan *Bant*, of liever *Band*, in *Bandarmborst*? Zoumen 't ook mogen afleiden van het Fransche *Bander*, dat is *spannen*? 't is waar, alle Boogen worden *gespannen*, kleinen zo wel als grooten, maar die met

B. IX.
1986.

B. IX. met minder, deezen met meer moeite. Dit viel my in on-
 #.986 der 't leezen van deeze woorden van Daniel, de la Milice
 Fr. T. I. p. 307. *c'étoit AVEC LA MAIN que l'on bandoit
 la corde dans les PETITES Arbalètes: & cela par le moyen
 d'un bâton ou d'un fer en façon de levier, appelé pied de
 chèvre. — Pour les PLUS GRANDES, on les bandoit
 AVEC LE PIED, & quelque fois AVEC LES DEUX PIEDS,
 en les mettant dans une espece d'étrier.* Dat waaren dan
Handboogen en Voetboogen. Maar te vooten, p. 305, sprak
 hy van *TRES-GROSSES Arbalètes que l'on bandoit AVEC
 DES RESSORTS.* Watmen hier door *Ressort* eijkelijk te ver-
 staan hebbe, is, geloof ik, te vinden in de volgende woor-
 den van het vermeerderde Manuel Lexique, Paris 1755,
 T. II. p. 300. *RESSORT: Piece d'acier fin, qui étant BAN-
 DEE AVEC VIOLENCE dans une machine, presse d'autres
 pieces, & sert ainsi à leur donner du mouvement.* Zulk een
Ressort was dan, in een' Boog, 't geen de oude Franschen
 noemden een *Cranequin* (waarvan de Boogschutters, of
Arbaletiers, ook genoemd zijn *Cranequiniers*, en by Kiliaan
Kraenekiers); Daniel, hierboven, een *Pied de chèvre*: Zie
 den Hr. F. Burman in zyne Nieuwe Aanmerkingen p. 286.
 daar hy den *Cranequin* aldus beschrijft: „ *Cranequin*, welk
 „ een yzer werktuig is met twee takken onder krom omgeboo-
 „ gen, en een houten handvat, waarmede die *Boog* gespan-
 „ nen wordt, alsmen den zelveN OP DEN GROND zet, en
 „ den *Voet* steekt in eenen *Bougel*, welke boven aan den
 „ zelveN vastgemaakt is, om hem wel vast te houden: want
 „ hy moet MET GROOTE KRACHT gespannen worden“. Men moet deezen Schryver te meer geloof geeven, omdat
 hy zulke *Voetboogen* in zyne jeugd gezien, en met de zelveN
verscheiden maalen geschooten heeft. Maar die Boogen, zegt
 hy p. 287, verschilden van die, welken Daniel beschreeven
 en in prent vertoond heeft; en besluit, dat Daniel *dien
 boog niet wel gekend heeft.* Dan, dewijl de Hr. Burman
 ons hoop geeft, dat hy, van *dien Boog eens breeder zal han-
 delen*, zal ik afbreeken, in verlangen naar zulk eene Verhan-
 deling, die ik my verzekere dat veele fraaie Aanmerkingen
 zal aan de hand geeven. Ondertusschen moet ik dien Heer
 te binnen brengen, dat hy den ouden Duitschen naam van
Cranequin, dien hy bekend niet te weeten, hadt kunnen vin-
 den by KILIAAN, die het noemt *KRAENEKE*, *KRAECKE*
 en *KRAECKAERD*; en verklaart, *Arcubalista: balista LIO-*
 NEO

NEO BRACHIO *instructa*. Waaruit blijkt dat hy dit oude B. IX.
woord, want zo noemt hy 't, afleidde van dat burgerlijk werk- 7.986.
tuig, alom bekend onder den naam van *Kraan*; gelijk die
ontleend is van den *Kraanvogel*, om deszelfs langen hals. En
dus zou *Cranequin* mede geplaatst kunnen worden onder de
Fransche woorden van Duitschen oorsprong. Daar ik echter
niet sterk op staan zal.

7. 1005. *De Baniere*) niets dat scherper deedt vechten 7.
dan de Baniere, waaronder men behoorde, in nood te zien. 1005.
Daarom werdte dikwils in nood gebragt, om den strijd te
doen wakkeren. Zie Stewechius ad Veget. L. II. c. 6. Fraai
is de beschryving, die J. van Heelu ons geeft van den Per-
soon en Baniere van Hertog Jan I, voor het aangaan van den
Slag van Woeronc p. 150.

*Die Hertoge was cortelinge
Bereet, en dede een ors bringen,
Ende daer toe twee orsse bereiden,
Die bi voor bem dede leiden
Overdeft met covertueren;
Ende sine Baniere daer bi oueren
Ontploken, als ten stride bereet.*

wat verder:

*Sine lieden en merden niet,
Want si waren bereet sciene,
En volgeden na sine Baniere
Int velt, daer sise sagen bouden,
Alse die gbene die bliuen wouden
Bi bem, levende ende doot.
Vore dies Hertogen conroost,
En bilt Baniere en gbene
Van finert Tekene meer dan ene:
Daer was sijn lichame altoes bi.
Daer die Baniere was, daar was Hi
Toten inde van dat began.
Al dat die Hertoge hadde an,
Wapenroc, helm en britsoren,
Dat hadde al Tekene van siere Banieren,
Alst te rechte wesjen soude,
Van sabelen metten Leeuwe van goude.*

Teken is het Wapen van Brabant. En p. 158.

B. IX.

f.

1005.

*Biden Riddere, dien sijn Baniere**Gegeven was in die bant,**Hilt in elke siede een Seriant,**Die daer toe geset waren,**Datsi daer souden bewaren:**Die Baniere, ochte si onder quame.*

zo stelde hy ook zijn' eigen Persoon in hoede van twee Ridders:

*Deze bilden bi hem in elke siede.**Maer bine liet Riddre noch Seriant**Aen sinen breidel slaen die bant.*

zie hier, hoe het verder met die Baniere ging, p. 185.

*Die Hertoge hadde beeten blasen**Sine Bosinen, na die manieren**Daer men stormt, ochte sal tornieren;**Om dat hire sine liede bi**Stout soude maken. Maer si**Lieten bare blasen tbant;**Want die Baniere van Brabant**Wouden die viande met nide,**Int vergaderen van den stride,**Met crachte onder slaen.**Met dien wert soe seere bestaen**Die Riddere, Her Rase van Graven,**Van hen, eer sine besaghen [begaven],*

p. 186.

*Die des Hertoghen Baniere vuerde**Eerlike. mare hem aventuerde,**Dat sijn ors ghevelt wert sciere.**Doen moeste sinken die Baniere**Van Brabant, sonder gewere. enz.*

Dit geval hadt byna de gansche nederlaag der Brabanters veroorzaakt. maar p. 187.

*Die Bosinen bliessen weder,**Gbelijc als si te voren plagen,**Doen si die Baniere sagen**Op gaen, ende weder bladen. Enz.*

bladen is waaien: zie boven by VII. 88. *Venteler au vent*, zeide Froissart by Daniel de la Mil. Fr. I. p. 348. *grande beauté estoit à voir les Bannieres & les Pennons de soye, de cendal, armoytes des Armes des Seigneurs, ventelans au vent, & reslumboyer au soleil.* Oñdojer zullenwe wat verder lezen

zen uit Guiart, p. 325. In 't Neerduitsch hiet het van ouds ook B. IX. dakeren. Ferguut f. 23 a.

Hi sach dakeren die Banieren

7.
1005.

Metten winde, en menich Ponioen.

Ponjoenen zijn 't geen Froissart noemde *Pennons*; daarze ook, nevens de *Bannieren* (*bannieres* & *pennons*, lees ik ook meermaalen in de Mem. de la Marche) beschreeven worden, als gemaakt de *foye*, de *cendal*. Het laatste *cendal* vind ik even eens geschreeven in gemelde *Memoires*; als p. 187. *son cheval estoit couvert d'un cendal VERMEIL*. p. 189. *un destrier, couvert de cendal BLANC*. Want *Bannieren*, *Ponjoenen*, *Wapenrokken*, zo voor de *Ridders* als voor hunne paarden, waaren altijd van kostelyke zyden stoffe, met verandering van kleur. En hierom noemde *Froissart* eerst *foye*. 't Welk nochtans, vooral, verstaan kan worden van *Samijt*. *Roman de Garin MS*, by du Cange, en uit deezen by *Daniel*:

Desuere sont li Panon de Samit.

En — *les Anglois à Penon de Sandal.*

Walewein f. 58 b.

Die vaste scilde daden si frotsieren

Metten glasvlen in die sconselture;

Die Ponsoene voeren dure,

Die waren van Samite groot:

Elc andren gaven si wonden groot.

lees noodzaakelyk *Samite root*, gelijk aldaar f. 60 d

Doe brocht men van Samite root

Tsabelen wel baestelike

Diere cledre ende rike,

Roc, sorcoet en mantel mede.

en f. 58 d. — *Pongoene van Sindale*

Vaeruden daer int rode bloet.

Rekening van 't Jaar 1351. 10 ellen *Sindaels*, *Tordrecht* gekocht voor iij ß. iij s. d'elle: daarvan gemaakt 3 *Banieren*, enz. zie *Handvestkronijk* I. p. 132. *Samijt* is by *Kiliaan*, die 't *Sammet* noemt, *Fluweel*. En *Sindale* is by *Daniel*, dieze beiden noemt, kostelyke stoffen, geheel van zyde, *Taffetas*. *Monast. Anglic.* by du Cange: *capis nigris cum capuciis de Sindone vel Taffeta utentur*. Waaruit dan licht te verstaan zijn de woorden van d'Aubigné, in zijn verhaal van den Slag van *Coutras* [1587] by *Daniel* p. 346, *cette grosse*

III. DEEL.

X

1704.

B. IX. troupe avec les Lances si pleines de Taffetas, qu'elles port-
 7. toient ombre. Want de Ponjoenen waaren boven aan de
 1005. Lanffen of Glavien vast. Walewein f. 57 d.

*Gbeordineert als ene bruut
 Trocken die van binnen vut,
 En hebben tander bere versien
 Gbewapent en ghescaert mettien;
 Standaerde ontwonden van Singlatoene;
 An die Glavien die Pongioene;
 Vedren van Pauwen op die helmen.*

en f. 58 d.

*Meneghen stacmen durden buuc
 Metten Glavien, dat die Ponioene
 Ute quamen ten achtersten artsoene.*

Deeze Ponjoenen aan de Glavien, dienden ook voor Banie-
 ren. en daarvan heeten de Glavien zelfs Banieren, in Fer-
 guut f. 27 d.

*Die Banieren, die si brochten,
 Braken si ontwee toter bant.*

en, in 't Fransch, Pennonier voor Banierdraager. Guill. de
 la Perene, by Martene T. III. col. 1469 A.

*Et vet prendre du Pennonier
 De Monseignour de Malestroit
 La Banniere que il avoit.*

zo ook, dienen onder iemands Pennon of Ponjoen, col.
 1466 D.

*De bonne gens quatre cens lances,
 Qui li firent bonnes fiances
 D'estre o luy sous son Pennon.*

ook zijn Pennon wel draagen, col. 1462 D.

*A celluy jour là nous verron
 Qui portera bien son Pennon.*

dat is, zaakelijk, wie meester van 't veld zal blyven. want
 dat hong, alswe reeds gezien hebben, veel af van het wel
 draagen der Banniere, die onzichtbaar geworden, al dikwils
 een voorbode of oorzaak der nederlaage was. Doch daar was
 zekerlijk onderscheid tusschen Bannier en Pennon, zo in ge-
 daante als in gebruik. zie de Printverbeelding by Daniel T. I.
 p. 1. en hem verder p. 348. De Pennon behoorde tot de E-
 delen, die Bacheliers genoemd werden: de Banniere tot de
 Ridder, die daarvan den naam droegen van Bannerets. En
 Froissart begrootte de Legers by zoveel Bannieres en zo-
 veel

veel *Pennons*; gelijkmen omstandiger by Daniel kan leezen. B. IX. De *Bannerets*, die Kiliaan *Bander- of Baner-beeren*, in 't y. Vlaamsch, *Banderotse, Banrotse*, noemt; ook by J. van Hee-^{1005,} lu *Baenrots*, maar by onzen Dichter altijd *Baroenen* geheeten, waaren des Vorsten Leenmannen, uit hoofde van eenige Vrye Heerlijkheid, waarvan zy *Baniere bonden*, gelijkmen van ouds sprak. J. v. Heelu p. 152.

*Die Proefft van Nivele was daer mede,
Diet daer oec als Baenrots dede,
Want bi bilt Leen ende Lant,
Daer bi af Baniere BANT
Alse Heere ende alse VRIE.
Daer waren, sponder alle die,
Banieren meer nochtan:
Van Bruessele die Amman
En die daer sijn in sine steds,
Van Antwerpen die Scoutbede,
Ende die Meyer van Tbiemen.
Vanden Ambachte, daer si af dienen,
Dede elc ene Baniere BINDEN.*

deeze laatste dan uit hoofde hunner *Amten of Bedieningen*; hier *Ambachten* genoemd; doch die mede tot de Leengoederen behoorden. Onder de Banieren behooren ook de *Stand-aards*, die van ouds, dikwils, op wagens *standen*. In den Slag van Bovines [1214] werdt de Koninglyke Banier van Philips Augustus gedraagen door Gallon de Montigni, die de zelve, toen de Koning van zijn paard geworpen was, eenige reizen deedt zinken, ten teken van nood. Maar de Keizerlyke Standaard van Otto IV, aan de andere zyde, was een mast of paal, geplant op een' wagen, steekende, met het bo-veneinde, door eenen Draak, waarboven een vergulde Arend gezien werdt. zie Daniel p. 349. Strickerus X. 28. beschrijft den Standaard van Koning Palligan, tegen Karel den Grooten optrekkende, aldus.

*Da was gesetz auf ein wagen
Ein Mast mit stabel wol geslagen,
Da was sijn Vane gestoebet an;
Den zugen vor dem bere dan
Czwen starcke mere Ochsen gros,
Die man vil vaste beslos
Mit gewessen und mit wenden,*

X 2

Das

B. IX.

†.

1005.

Das seu niemant mocht erwenden. Enz.

Maar voortreffelijk is de beschryving van den Standaard van Bisschop Siewerd van Kolen, die mede tegen Hertog Jan, voor Woeronc, te velde kwam, by J. v. Heelu, die beschrijft dat hy gezien heeft, p. 199.

*Die Standaard stont op enen wagen,
Daer op gheset was en beslagen
Van sterken planken een Casteel,
Daer liede binnen waren een deel:
Want dat Casteel hadde tinnen,
Daer men stont te storme binnen
Met ghescutte en met ghewere,
Alse men pleget ieghen there:
Starke Orsse, die men daer aen spien,
Dedemen den wagen vorwaert tien,
Daermen de Standaard hebben woude.
En waer die Standaard bliuen joude,
Grootte boeme, die boven bingen
Aen die tinnen met sterken ringen,
Dedemen worpen dan daer buten,
En neder vaste in derde sluten;
Om dat te rechte noch te cromme
Den Standaard nieman en mocht omme
Woppen, noch vorwaert minnen. Enz.*

zo maaktemen dat logge landschip, als met ankers, in den grond vast. Doch het werdt, terwijl de Bisschop zelf gevangen bleef, vermeersterd, en de Standaard geveld

— — van bloten knechten

Die daer niet waren bracht om wechten.

In de laaftt aangehaalde vaarzen van Heelu, zoumen, voor *starke orssen*, misschien, beter leezen, *starke ossen*: gelijk Strickerus, in gelijk geval, zeide *starcke ochssen*: dat is *ossen*.

Maar Melis beschrijft hier een' Zeeslag of Scheepstrijd, en gewaagt alleen van 's Graaven *Baniere*, die door eene stoute hand gedraagen, en gebragt werdt daar het meeste gedrang der vyanden was, om de anderen derwaarts te iokken; gelijk wy boven, in 't algemeen, aangemerkt hebben. Wat verder, †. 1127, meldt hy ook, met een woord, van de Vlaamsche; doch by nacht, en buiten gevecht:

*Den swarten Lewe inde Baniere
Gbt aardeert den stoc ———*

Maar

Maar Guiart, in de beschryvinge van deezen zelfden Slag, B. IX. spreekt, zo van *Schilden*, als van *Banieren* en *Ponjoenen*, die, naar dat de Schepen zich wendden, aan duizend kanten 1005. in het oog speelden:

*Targes, Bannieres, Penonceaux,
Selonc ce que les Nez brandelent,
En mille partis i fretellent:
De loin les voit-on ondoyer.
Aux creneaux sont li soudoyer,
Qui or ne pense pas à dance,
Garnis d'épée & de lances.*

Daniel, van wien ik deeze vaarzen ontleen, bragtze by, om te bewyzen, datmen, voor 't aangaan van eenen Zeeslag, alle de Banieren liet waaien, *van de Mars, van de Voor- en Achter-steven, en op veel andere plaatsen*. Hy schijnt zich dan verbeeld te hebben dat al die Banieren vastgemaakt waaren, op die wyze als nu de Vlaggen en Wimpels, op 's Lands en andere Schepen, in tyden van openbaare vreugde. De Heer Witsen zegt in zijn Scheepsbouw p. 53. *Vlaggen wierden te dezer tijd zeer groot, en in groote overvloed, op de schepengesteld; zelfs van de boorden zagmen die afwaaien: hier steldenze groten pracht in*. Zie ook zijn Byvoegsels p. 27. Doch hy beschrijft daar geen gevecht; en spreekt, daarenboven, van 't geen gebruikelijk was sedert het jaar 1520. Ik wenschte dat hy onzen Dichter, immers dit gedeelte van des zelfs Werk, geleezen hadt. Het eenige voorbeeld van 's Graaven Banier, by Melis gemeld, doet my gelooven, dat de Banieren, te Scheep zo wel als te Land, in de hand gedraagen werden, en, naartijds gelegenheid, zich op verscheiden plaatsen vertoonden. Ondertusschen is zeker dat der zelve getal op die drie Vlooten zeer groot moet geweest zijn. Men kan 'er van oordeelen uit Anselme, Hist. Geneal. de France, au Chap. des Amiraux N. IV. daar hy, uit de echte Rekeningen, aantekende, dat de Kosten der *Banieren* voor de Vloot, in 1295, beliepen eene somme van 674 Liv. 9 sch. 5 den. En boven zagenwe, dat drie Hollandse Banieren, in 1351, gekost hebben *twintig Stuivers*: enz. Maar Guiart, in de vier eerste vaarzen, schijnt byzonderlijk het oog gehad te hebben op de fraaiheid der vertooninge van zo veele schepen, waarin niemand geen vermaak vindt. Dit leert de ondervinding; en verscheiden Schryvers hebben her, als ooggetuigen, bevestigd.

B. IX. Rapin Thoyras, die, in 1688, den overtocht van Prins Willem naar Engeland bygewoond heeft, zegt T. X. p. 127. *la*

1005. *Flotte entra dans le Canal, & s'arrêta entre Calais & Douvre*
 — *On peut aisément imaginer la beauté d'un pareil spectacle.*

Ce n'est pas une chose commune, que de voir ensemble cinq ou six cens Vaisseaux, dans un Canal assez étroit, & les côtes de France & d'Angleterre, couvertes d'une multitude innombrable de Spectateurs. Pour moi qui étois sur la Flotte, j'avoue que j'en fus extraordinairement frappé. Grooter was 't getal, waarmede S. Louis, in 1249, overstak van Cyprus naar Egypte, daar Joinville tegenwoordig was, en waarvan hy aldus spreekt Chap. XXI. tout le monde se mit a naviguer, chacun en son navire, en tel nombre qu'il y avoit dix-huit cens Vaisseaux, que grans que petis, qu'il faisoit tresbeau voir; car on voioit tant de voiles en l'air, que toute la Mer que l'on pouvoit voir, sembloit estre couverte de toilles. Enz.

7. 7. 1015. *Hollant! Parijs!*) in 25 *Hollant prijs.* doch dat 1015. is om te lagchen. De Hollanders schreeuwden, *Holland;* de Franschen, *Parijs.* Beneden 7. 1129.

Roepende: Hollant! Parijs! Hollant!

en 7. 1215. — — *roepende te bant:*

Ay ba Parijs! Hollant!

De Vlamingen riepen *Leeuwe!* zie boven VIII. 779. Die Veldgeschreien waaren, te dier tijd, gemeen, en veeltijds bepaald volgensd besluit van den Landsheere. Zo verhaalt Butkens p. 321. dat Hertog Jan I, na den Slag van Woeringen, waardoor hy 't Hertogdom van Limborg aan zyne Staatengehecht hadt, het Geschrei zyner Voorvaderen, 't welk geweest was, *LOVAIN AU RICHE DUC*, veranderde in dat van *LIMBORG*. Want Koningen en Vorsten gingen hunne onderdaanen daarin voor. Een Vlaamsche Kronijk, by du Cange v. *SECURUS DANICÆ: là faillit le Roy [d'Angleterre] avant, une bafche Danoise en son poing, & cria: GUYRNE AU ROY D'ANGLETERRE!* Roman van Limborg B. VIII. f. 85 d.

Doe gaf Demopon een gbecri,

Doe riep bi, ARECUSE! sijn Conincrike.

Sie daden dandre ghemeenlike,

En sloughen van achter int bere.

J. v. Heelu p. 218. van Heer Walraven van Valkenborch:

En

*En floech dapperlike met sporen
Ten stride waert, en gheberde
Ochte bi des Hertogen begbeerde.
Int porren crierde bi seere:*

B. IX.
7.
1015.

*MONYOYE! MONYOYE! al was bi Heere
Van Valkenborch; des wart geswegen.*

waarnit ik gisse dat die Heer anders gewoon was **VALKEN-
BORG**, of liever **VALKENBERG**, te roepen: want deeze
was de eerste onder zyne Heerlijkheden; en die waaren in rang,
Fauquemont, Monioye, Sittaert, S. Vit, en *Bidekenbach*:
Zie Butkens Troph. T. II. p. 312. daar hy *Walleran* heet; wel-
ke naam in het Nederduitsch is, niet *Walram*, maar *Walraven*.
Vroeger was **MONTJOIE**, of, gelijk anderen willen, **MOULT
JOIE**, het voornaamste veldgeschrei der Franschen, en met
naame van Koning Clovis. waarvan, en van veel andere *Cris
de guerre*, zie Philibert Monet, *Origine & Pratique des Ar-
moiries* p. 29. of p. 68, zo gy 't liever in 't Latijn leeft. Stric-
kerus VI. 2.

*Do bueb sich ein vroleich ruf,
Ir Herzaichen wart ein schal,
MUNSGOY! rieffens umberal
Alle die von Cberlingen.*

alle de Kaarlingen. *Herzaichen* is krijgsteken. Zie aldaar de
Aantek. van Scherzius (?). En X. 29.

*MUNSGOY! rieffens alle,
Und sprancten mit dem schalle.
Do rieffen di Haiden ie sa:
PRETIOSA! PRETIOSA!*

Pretiosa was de naam van het Zwaard van Palligan, Koning
der Heidenen. Zie te vooren §. 24. In een MS overblijffel
van zekere Kronijk, heb ik, voor veele jaaren, geleezen: *die
de banner in die bant nam, en diet begreep, biet Ockenborch,
en riep tkry, HOLLANT! HOLLANT!* Dit zelfde kunt gy
leezen by Ant. Matthæus, Anal. T. I. p. 62, van de Tweede
Uitgaave, doch met achterlaatinge van *tkry*; hoewel 'er in de
Eerste voluit staat, *dat gekry*. *Kry* heb ik elders niet aange-
merkt. *Krye* vindt ik by Kiliaan. *Cri* zeggen de Franschen.
Chron. de France f. 462 a. spreekende van 't zelfde datwe uit
Butkens geineld hebben: *Et laissa son cri de LOUVAIN, Et
cria LEMBOURC A CELLUI QUI LA CONQUIS.* Ik heb,
X 4 be-

B. IX. bevoorens, sprekende van de Staven der Hollanderen, ook
 7. gewaagd van die Bergsche Herkuleffen met hunne Knodfen,
 1015. in den slag van Woeringen. Deezen hadden ook hun *Kry*, of
Gbecri, gelijke hier boven zagen in de woorden uit den Ro-
 man van Limborg bygebragt. Ik kan 'er den Leezer geen
 natuurlyker denkbeeld van geeven, dan wederom met de schil-
 derachtige woorden van J. v. Heelu, daar hy, verhaald heb-
 bende, hoe deeze Helden, die noch Vriend noch Vyand on-
 derkenden (want zy hadden geen Hoofd, dat hen behoorlijk
 aanvoerde) en al dood sloegen wat niet met hun schreeuwde,
 gelijke ook wilden doen eenen Dienaar des Hertogs, die
 hun voorts tot Leidsman strekte, aldus voortgaat p. 204.

*Maer bi riep: Gbi doet onrecht,
 Ic ben des Hertogen knecht
 Van Brabant, dies niet en verdient
 Hier iegben u, dat gbi sine Vriend
 En sine Manne slaet ter neder.
 Doen riefen si alle weder:
 „ Sidi van Brabant, coenlike
 „ Roepet: BERGE ROMERIKE!
 „ Wy bulpen u alle metter bant:
 „ Gaet vore, ende leidt ons tbant
 „ Daer wi viande mogen vinden.
 „ Wi selen sciere den strijt inden,
 „ Als wise onderkinnen wale.
 Die Seriant riep, na bare tale,
 BRABANT! BERGE ROMERIKE!
 Volget na daer ic vore strike,
 Ic sal u tbant bringen
 Daer gbi die viande moget vinden.*

Voor den Slag van Cocherel 1364, pleegden de Franschen raad, aan wien zy, dien dag, het Opperste bevel [*Souveraineté*] zouden opdraagen, waarnaar dan ook 't Veldgeschrei gericht zou worden. De keuze viel op den Graaf van Auxerre, en men zou roepen NÔTRE-DAME AUXERRE. Maar die Graaf weigerde, om zyner jongheid wille, zo zwaaren last op zich te neemen. Toen koosmen den beroemden Bertrand du Guesclin, en riep NÔTRE-DAME GUESCLIN. zie G. Daniel, *Milice Franc. L. III. ch. 5. p. 88.* die het verhaalt uit Froissard Vol. I. p. 250.

†. 1047 In een kasteel van enen masten (En int roket) B. IX.
 was 't vreemd te zien een Kasteel op een' Wagen, gelijk ons †.
 by †. 1005 ontmoette; niet minder vreemd is een Kasteel aan
 den top van een' Scheepsmast. Dat kwam naby aan een Kas- 1047.
 teel in de lucht. Daniel, de la Milice Fr. L. XIV. ch. 5.
 spreekt van deeze Kasteelen, maar hadt 'er geen begrip van;
 niettegenstaande zy by den Franfchen Dichter Guiart eveneens
 beschreeven, eveneens genoemd zijn, als by Melis. Hy heet-
 ze *Torens*: alsof de Scheepstorens, waarvan de Grieken en
 Romeinen zich ter zee bedienden, noch in gebruik geweest
 waaren toen dees Slag in Zeeland voorviel. Want laatst ge-
 sproken hebbende van het Zeegevecht by Actium, tusschen
 Augustus en Antonius, gaat hy aldus voort: *Tout cela se pra-*
tiquoit encore sous la Troisième Race. [zie boven by †. 115.] *Et*
dans la Bataille navale qui se donna aupres de Zirczée en Ze-
lande sous Philippe le Bel, le jour de S. Laurent l'an 1304,
entre la flotte de ce Prince & celle du Jeune Guy Comte de
Flandre, il y avoit dans celle de ce Comte quatrevingt Vais-
seaux avec de Tours. Slechte vertelling voor zo beroem-
 den Historieschryver! Van onzen Graaf Willem, om wiens
 wettige bezitting, onder wiens bevel, hier gestreden werdt,
 geen enkel woord: zie hiervoor p. 273. Integendeel, den *Jongen*
Guy, dien ongegoeden Avonturier, noemt hy *Graaf van Vlaan-*
dren; niet bedenkende dat de Graaf van Vlaandren zelf, te dier
 tijd, in Vrankrijk gevangen zat: enz. Waar hy dat juiste geral van
tachtig schepen *met Torens*, gevonden heeft, weet ik niet. Mijn
MS. Chron. Fl. Meyerus, Oudegherft, Buzelinus, spreken 'er
 niet van. Ook niet Guiart, zo ik meen: en onze Dichter
 zekerlijk niet. Alleenlijk gewaagt Meyerus van vier Schepen,
 door de Vlamingen, in den beginne, op de Hollanders vero-
 verd, die hy noemt, *maximas naves, quas TURRITAS vo-*
cabant. Maar Melis zegt eenvoudig, *drie* schepen, †. 1028.
 't Is aanmerkelijk, dat Daniel, die alle de Banieren liet waaien
van de Mars, van de Voor- en Achter-steven, en elders (bo-
 ven p. 325) ook zyne *Torens* wilde geplaatst hebben, zo op
de Achter- en Voor-steven, als in de Mars. Maar eer ik over-
 gaat tot de verklarung van onzen Dichter; vooraf iets wegens
 de Zeegevechten der Ouden, om 'er dit van het jaar 1304
 eenigszins by te kunnen vergelyken.

Van den Slag van Actium kunt gy eene beschryving vinden
 in den Scheepsbouw des Heeren Witsen p. 357-360. *Torens*

B. IX. 11. spreekt 'er aldus van: *ad hoc turribus atque tabulatis allorata, castellorum & urbium specie, non sine gemitu maris & labore ventorum ferebantur: qua quidem ipsa moles exitio fuit.*
 1047. En uit het verhaal van Plutarchus blijkt, dat het eerste ongeluk van Antonius geweest is, dat zyne schepen groot en log, en slecht van Roeiers voorzien waaren; die van Augustus, integendeel, licht en snel, en ten vollen bemand. Want al het geweld der aloude schepen hong, in de eerste plaats, af, van de kloekheid en bedreevenheid zo der *Roeiers* als der *Stuurliiden*; en bestondt voornaamelijk in de koperen *Nebben* of *Bekken*, waarmede de Galjoenen gewapend waaren; en met welken zy, niet zelden, een vyandlijk schip, vooral zo zy het in de zyde konden treffen, met den eersten aanval in den grond boorden. Zo verhaalt Herodotus L. VIII. c. 87 en 88, dat Artemisia, in de groote Nederlaag van Xerxes, dien zy te hulpe was gekomen, zich van naby door een Atheensch schip vervolgd ziende en vluchtende, in dien vaard, verviel, of aanviel (want dit stelt hy twijffelachtig) op een Koninklijk schip, het welk zy in dier voegen trof dat het aanstonds te gronde ging, en 'er geen leevende ziel afkwam. Zie Polyænus, Strateg. VIII. 53. Het volgende, dat meer omstandigheden vervat, vindtmen by Diodorus Siculus L. XIII. p. 376. Edit. Lat. 1559. in de beschryving van 't gevecht tusschen de Atheners onder Pericles en de Lacedemoners onder Callicratidas. „ Dees, der dood, die hem voorspeld was, getroost, „ zocht niets dan verwinnaar te serven. 't Eerste schip, „ daar hy op aanviel, zonk voor hem weg. Veelen maak- „ te hy met zyne Nebben reddeloos; anderen, door 't ver- „ bryzelen bunner Riemen, onbekwaam tot den strijd. Ten „ laatsten viel hy met alle kracht op dat van Pericles, waar- „ in hy een groot gat maakte, doch zelf met zijn Galjoen „ bleef hangen. Terwijl hy arbeidde om los te raaken, werd „ zijn schip door Pericles aangegreepen met eene zo genoem- „ de *zyeren band*, zonder hoope van uitkomst. Hierop schoo- „ ten ook andere Atheners toe, sprongen in het belemmerde „ schip over, en sloegen al dood wat 'er in was.” Want dat „ blyven hangen was den geenen, die verwinnaar scheen, som- „ tijds doodelyk, altijd gevaarlijk, zonder hulpe van anderen. *Aminias Palleneus vir Atheniensis* (zegt Herodotus VIII. 84) *evectus navi in hostilem incurrit; cui implicitus quum hæret,*

ret, nec abstrahi posses, ita ceteri Græci venientes auxilio conferti sunt. Zelfs is 't gebeurd, dat die dus hun schip verlooren, zich bergden op dat van hunnen vyand, en het met den degen in de vuist vermeersterden. Het geen de Heer Witsen p. 38 b wegens de Nebben aangetekend heeft, kunt gy breeder leezen by Diodorus XIII. p. 319. Die, gelijk boven, zo ook elders dikwils gewag maakt van het verbryzelen der riemen. Onder anderen XI. p. 234. *Athenienses, cognita Barbarorum trepidatione ac tumultu, concitatis remis in bostem feruntur; alias rostris impetentes suffodiunt; quarundam tabulata armentaque, discussis per impetum compagibus, avulsere; nonnullis remigiorum alas deterfere: &c.* En dit moest, in zulk verwoed vechten, ook wel eens over en weêr gebeuren. Zo zegt hy XX. p. 679. *Cumque magna vi & violentia coactæ essent naves, partim sibi invicem remos detergebant, ita ut nec fugere nec prosequi valerent.* Want Zeilen gebruiktemen niet daarmen sloeg; zodat een Schip zonder Riemen was een Vogel zonder Slagpennen. Maar hadtmen, daar het zo toeging, ook *Torens* op de Schepen? Ik geloof 't niet; ten waar men, onder dien naam, wilde begrypen alles wat eenigszins verheven was. Zo lees ik in de Fransche vertaaling van Thucydides, door den Bisschop Claude de Seyffel, Liv. I. ch. 5. f. 8 d. gedrukt te Lyon 1534. in fol. (niet gemeld by J. A. Fabricius Bibl. Gr. T. I. p. 878) *& avoient ung chascun deulx mis grant nombre de gens de trect & daultres bien armez, ou plus bault des navires sur les CHASTEAULX.* Doch vergaap u daar niet aan. *ἰσὶ τῶν καλασπομητων*, zegt Thucydides I. 49. en in de Latijnsche Vertaaling luidt die plaats aldus: *multos sagittarios & jaculatores in foris ac tabulatis navium habentes.* Welke twee woorden, *fori* en *tabulata*, Kiliaan gebruikte tot verklaring van ons *Overloop van 't schip*. Zie Schefferus de Mil. Nav. II. 5. p. 130. Casaubonus ad Polyæn. III. II. § 13. en Jungermannus ad Pollucem I. 9. §. 92. daar hy den Leezer wijst naar Baynus de Re Navali. Zie ook Witsen p. 39 a. Zo zegt Arrianus de Exped. Alexandri L. II. p. 94. *Parata jam classe, dispositisque ad tabulata navium scutatis, qui apti ad pugnam viderentur.* Wederom p. 97. *militibus delectis, qui ad pugnam ex tabulatis navium conferendam optime armati, &c.* Noch eens p. 98. *naves quæ sagittarios in tabulatis dispositos vehebant.* alles in het verhaal van 't Beleg van Tyrus door Alexander den Grooten: waarvan men ook eene om-

flan-

B. IX
y.
1047

B. IX. standige beschryving kan vinden by Diodorus L. XVII. waar-
 y. dig te leezen voor die in zulke stoffe behaagen scheppen. By
 1047. den laatsten lees ik onder anderen p. 547. *Corvis & Manibus*
ferreis ex propugnaculis hostes arripiebant. daar de *Corvi*, zo
 ik meene, niet anders waaren dan de *Manus ferrea*: gelijk die
 naamen ook elders verwisseld of saamengevoegd worden;
 schoonze zekerlijk verschilden. Zie Schefferus II. 7. En dat
 de Naamen van Oorlogstuigen niet altijd evenseens gebruikt
 zijn, hebben wy ook elders aangemerkt. De *Corvi* zijn van
 laater tijd. Want Polybius L. II. p. 23. verhaalt dat het Tuig,
κίβανος, *Corvi* of *Ravens*, allereerst gevonden is op de Ro-
 meinsche Vloot onder den Burgermeester C. Duilius, die door
 dat middel eene volkomen overwinning bevocht tegen Han-
 nibal. Want de Karthagers, die zulk maaksel noch nooit
 gezien hadden, wisten niet hoe de Romeinen daarmede spee-
 len zouden, voor dat zy het ondervonden. Men kanze ver-
 gelyken by Valbruggen, die recht op stonden als men den vyand
 naderde, maar diemen, een vyandlijk schip onder zijn bereik
 hebbende, plotselijk op het zelve liet vallen; wanneer zy met
 een scherp yzer in de planken van het dek indrongen, het
 schip vast hielden, en terstond dienden tot eene brug om in
 het zelve over te springen. Omstandiger zijnze beschreeven
 by Polybius zelf. Florus II. 2. van dat gevecht spreekende,
 noemt die Werken, *Manus ferreae machinaeque alia*. Zie ook
 Calvisius, die 'er melding van maakt op het jaar 258 voor
 de Geboorte des Heeren: en dus 72 jaaren na de verovering
 van Tyrus door Alexander. Maar ongemeen was het geweld
 van die *Yzeren banden*, met welken men schepen, op de reede
 ten anker liggende, wegsleepte en medevoerde. Diodorus p.
 380. *Lysander, triremibus cunctis in aciem instructis, in hostis*
stativa irrumpit, naves in ancoris ad littus stantes, injec-
tis manibus ferreis, abstrahit. En diergelyk hadt hy te voo-
 ren, p. 346, verhaald van Alcibiades. Maar deezen komen
 noch niet in vergelykinge met die, van welken de groote
 Meester Archimedes zich bediende ter verdediging van Syra-
 cuze, dat door Marcellus, aan den Zeekant, bestormd werdt.
 Gy kunt het in 't Neerduitsch leezen in den Lof der Zeevaart
 van El. Herckmans B. II. p. 61. daar hy onder anderen zegt:

— — — *Gins word een schip gelicht*

Gantsch wyt het water: maer die tot de muuren dicht

Genaken, werden opgetild met y're haken

In

In 't midden, en ROND-OM geslingert datse kraken B.IX.
Te barsten, tegen 't klippigh grondvest, dat geschraeght 7.

De ringmuur van de Stad gantsch onverwricklijck draeght. 1047.

Geloofst gy dit, Leezer, op het zeggen van eenen onzer niet oude Dichten? My dunkt, dat gy 't hoofd schudt. Maar zie dan, of gy ook Plutarchus verdacht kunt houden, wiens woorden, in het Fransch van Amiot (in Marcellus p. 518) aldus luiden: *Et quant aux Vaisseaux qui affailloient du costé de la mer, les uns estoient mis a fond — les autres enlevez tout debout par les prouës avec des mains de fer & des crochets faits en maniere de becs de gruë, plongeioient les poupes en la mer: les autres saisis par dedans, avec des engins tendus au contraire l'un de l'autre, qui leur faisoient faire la PIROUETTE en l'air, venoient à se briser & froisser contre les rochers estans au pied de la muraille — & bien souvent il y en avoit de tout point enlevez hors de l'eau: &c.* Zie daar de bron, waaruit Herckmans het zyne geschept heeft. Natuurlyker (schoon ook nu vreemd genoeg) luidt het verhaal van Polybius, tusschen twee en drie Eeuwen ouder dan Plutarchus, L. VIII. die alleen spreekt van het opligten der voorstevens, waardoor de Schepen als op hun achtereinde gezet werden; en, schielijk losgelaten, een' vreeffelyken smak deden, zodat het eene op de zyde nederkwam, een ander het onderste boven, de meesten vol waters raakten. Het welk echter door Livius XXIV. 34. noch verzacht is in deeze woorden: *dein, remissa subito [manus] velut ex muro cadentem navim, cum ingenti trepidatione nautarum, ita undæ adfligebat, ut, etiamsi recta reciderat, aliquantum aquæ acciperet.* Dus verre van de *Manus ferreæ*. Noch een woordje, eer ik deeze uitweiding sluite, wegens de *Sambukaas* van Marcellus, die ter zelve tijd door Archimedes overhoop gesmeeten werden. Polybius, volgens de vertaaling van Casaubonus, zegt: *Ad hæc quinque remibus octo, quæ altero remorum ordine adempto (aliis dextro, aliis sinistro) BINÆ ET BINÆ ab lateribus nudatis JUNCTÆ INVICEM erant, exteriorum laterum remigio muris quas vocant Sambucas admovebat.* Het welk, overgezet zijnde, deezen zin uitlevert: „ Daarenboven voerde Mar- „ cellus op acht Vijfriemen, ontbloomt van de helft hunner Rie- „ men (deezen ter rechter, geen en ter linker zyde) en met „ de ontbloote zyden, twee en twee, onderling te saamen ge- „ bonden, zyne zogenoemde *Sambukaas*, met de buitenste „ rie-

B. IX., riemen, tot aan de muuren der Stad." Uit het Grieksch zal ik hier alleen byvoegen die woorden, waarover bedenking valt: 1047. *ἐκτὸ πεντήρεσι — συνίζουγμέναις πρὸς ἀλλήλας ἐν δύο.* Kan dit, eenvoudig geleezen, in eene deezer drie taalen, iet anders betekenen, dan dat Mareellus acht schepen afzonderde, die hy twee en twee te saamen koppelde, en op welken hy zijne Sambukaas tegen de Stad aanvoerde? Konnen die woorden voegelijk betekenen, dat hy alle die acht schepen aan elkander bondt? Als een Landman spreekt van *bonderd* Schaapen, twee en twee gekoppeld, zegt hy dan, dat al die *bonderd* Schaapen aan malkander gebonden zijn? Dat, nochtans, wilde de groote Lipsius, Poliorc. I. 6. Doch zijn meening was daar niet om Polybius te verklaaren, maar om Livius XXIV. 34. daar die zelfde historie verhaald wordt, te verbeteren. Men leest daar by Livius §. 6. 7. *Junctæ aliæ binæ ad quinqueres, demtis interioribus remis, ut latus lateri adplicaretur, quum exteriori ordine remorum velut nares agerentur, turres contabulatas machinamenta que aliæ quatien-dis muris portabant.* Een duistere taal, zegt Lipsius, en kwaalijk te verstaan zonder hulpe van POLYBIUS, uit wien blyken zoude, datmen by Livius moet leezen, *binæ ad octo quinqueres*: dat is, wil hy, *usque ad octo*, tot acht toe. Hierop wachtte ik de eigen woorden van Polybius; maar eerst vind ik die van Plutarchus in 't Grieksch, en daaronder, *ἐκτὸ πέν πρὸς ἀλλήλας συνδιδέμενοι*, te vergelyken met die van Polybius: en voorts deeze Latijnsche vertaaling: *in magno ponte octo navium, simul junctarum, machinam (Sambucam) tollens, navigabat ad murum.* Maar dit bewijst anders niet, dan datmen, reeds ten tyde van Plutarchus, het rechte denkbeeld van de *Sambuka* verlooren hadt. Gelijkmen ook kan afneemen uit Athenæus, Dipnosoph. XIV. 8. p. 634 A. daar over de zelve geredeneerd wordt, gelijk wy nu doen; dat is, volgens het geene ouder Schryvers daaromtrent te boek gesteld hadden. Dit zal nader blyken. Dan volgt de naam van Polybius; maar niet, daar het nochtans alleen op aankwam, zyne woorden, noch in 't Grieksch, noch in 't Latijn. Een kwaad teken: en dat lichtelijk aanleiding kon geeven om te denken, dat Lipsius iets zag, 't welk hy niet goedvondt te zeggen. Zo heft hy op: *Sed Polybius CLARISSIME & UBERRIME*. dat is: Polybius zegt *allerduidelijkst en omstandigst*. En daarop doet hy dien ouden en acht-

achtbaaren Schryver zeggen, het geen die noit gezeld, noit B.IX. gedacht heeft, ja niet heeft kunnen zeggen, naamelijk, *octo* 7. *naves junctas fuisse* — dat 'er acht schepen te saamen ge- 1047. voegd waaren. En uit Livius, door hem vooraf aangevuld, besluit hy, *corpus erat navium octo, quae utrimque quatuor dispositae, & binae in seriem ita junctae*: dat is kortelijk, een lighaam van acht schepen, vier voor, twee nevens, *malkander*. Maar deeze schikking, *utrimque quatuor*, is geheel en al van zyne vinding. En, zo doende, verklaart hy, niet alleen Livius, maar ook Polybius, uit Plutarchus, die ongelijk jonger was. Beter gezigt hadt hier Schefferus III. 7. p. 240. daar hy de zelfde woorden van Polybius, hiervoor p. 333. bygebragt, aangehaald hebbende, aldus voortgaat: *Dissentit Plutarchus, nec BINAS ET BINAS, sed OMNES OCTO inter se connexas fuisse scribit*. En hier verwonder ik my, dat hy dit zegt zonder Lipsius te bestraffen; te meer, omdat hy hem op die zelfde bladzyde over eenen anderen mislag, door Lipsius ter zelve plaats begaan, schoon van minder belang, berispt heeft. En wie kan zich verbeelden éene *Machine*, die ACHT schepen noodig hadt om op te rusten? om vervoerd te worden? Waaren die schepen zo stevig verbonden, dat noch wind noch stroom magtig was om de achtersten eenigzins te doen zwaaien? Of was die *Machine* zo buigzaam als de Staart van een' Visch in het water? Doch zie slechts de afbeelding die Lipsius 'er zelf van heeft doen maaken, en 't zal ten vollen blyken, dat alle de ZES ACHTERSTEN een onnutte nasleep zouden geweest zijn. Tot eene *Sambuka* gebruiktemen alijd twee schepen. Dit bewijst hy zelf, zo uit Heron, als uit Appianus in Mithridatico, *de machinis ejus Regis ad Cyzicum*, zegt hy. Maar voor *Cyzicum* rechte Mithridates, te land, veele Werken op, die ik hier voorbyga: te water voegde hy twee schepen te saamen, en plaatste daarop eenen Toren met Bruggen (met Luiken, die, nederstaande op de Muuren, dienden tot Bruggen, gelijk wy elders gezien hebben) enz. zonder eenige melding van de *Sambuka*. Lipsius wees ons hier een' verkeerden weg. Voor *ad Cyzicum*, lees by hem *ad Rhodum*: hoewel gy dan ook, *de Machinis*, dient te veranderen in, *de Sambuca*: want in dit verhaal spreekt Appianus alleen van deeze, en van geen andere *Machine*. Zulk eene verzinning van geheugen is licht te verschoonen. Het volgendé zo licht niet. Want dus het getal van twee schepen

B. IX. pen bepaald hebbende, gaat hy aldus voort: Maar de Sambuka van Marcellus viel zo groot (van *acht* schepen, scilicet) omdat, gelijk Livius 'er byvoegt (ADDIT, zegt hy) *turres contabulatas machinamentaque alia quatiendis muris PORTABAT*. Dit is wat slinks. Livius voegt 'er by. Waarby? By 't woord *octo*? maar dat woord is niet van Livius. Of by den naam van *Sambuca*? maar die naam is by Livius niet te vinden; die, daarenboven, niets zegt, dat naar eene beschrijving der zelve gelijkt. Want die *gezolderde torens en die andere tuigen waarmede men de muuren beukte*, waaren vreemd van de *Sambuka*; die noit in staat geweest, noit gebruikt is, om *muuren te beuken*. Maar, met wat inzicht veranderde hy, in de woorden van Livius, *portabant in portabat*? 'Te weeten, om zyne Leezers te doen gelooven, dat Livius, al wat die zeide van een onbepaald meerder getal van schepen, gezegd hebbe van ééne enkele *Sambuka*. Doch 't komt wel, dat Lipsius zelf erkent, dat de *Sambuka* van Mithridates, volgens Apianus, weinig, of niet, kleiner moet geweest zijn; en Mithridates daartoe evenwel niet meer dan *twee* schepen noodig gehad heeft. By Athenæus ook leeftmen van eene *Sambuka* op *twee* schepen: en dat wel volgens de verbetering van Lipsius zelf. Het onderscheid tusschen *twee* en *acht* is te groot. Vervolgens keert hy weder tot Polybius, uit wien hy, zo 't schijnt, eene zeer omstandige beschrijving ontleent van den *Trap*, waarmede men de Steden beklom, en dien hy noemt het voornaamste gedeelte van de *Sambuka*. En wat vinden wy daar? Weder als vooren; niet, de eigen woorden van Polybius; maar, gelijk hy 't zelf noemt, eene *summa verborum & sententia*. Maar zo doende kanmen verkleinen en vergrooten, by en afdoen, watmen wil. Doch dat hoort zo niet, *maximè cum de re agitur, in quò verbum additum, aut omissum, aut laxius etiam redditum, magnas facit vel mutationes vel errationes*: gelijk hy zelf zegt, de Milit. I. 2. 't Is wat anders, goede lessen te geeven, of die zelf waar te nemen. Overweeg slechts, dat Lipsius in de woorden van Polybius, tweemaal op ééne bladzyde [36] voor ons verbergt, het geen wy voornaamelijk in 't oog moeten houden. Vooreerst, de woorden, *ὅς δὲ*, *twee en twee*, reeds gemeld. Ten anderen, gaat hy, in zyne beschrijvinge van den *Trap*, de volgenden, waaruit nochtans blijkt, dat ook de *Sambuka* van Marcellus slechts op *twee* schepen geruist heeft, naamelijk,

Scä-

Scala pedibus UTRIQUE NAVI insistentibus, met een diep B. IX. stiltzwygen voorby. Volgens die beschryving was het „ een **†**.
 „ *Trap*, vier voeten breed, liggende op de saamgevoegde zy- 1047.
 „ den der [twee] schepen, en steekende verre voor de boe-
 „ gen uit: aan het einde hadtmen touwen, loopende over
 „ schyven, die boven aan de masten waaren; met welke
 „ touwen de *Trap* werdt opgetrokken door de geenen die
 „ achter, terwyl anderen die voor op het schip stonden, hem
 „ ondersteunden, tot dat het boveinde de hoogte des muurs
 „ evenaarde; *rustende de voeten des Traps op BEIDE DE*
 „ *SCHEPEN.*” Dus beklom men de Zeefteden: doch wy oo-
 „ zen nu alleen op het maakfel, niet op het gebruik. Onmid-
 „ delijk hierop gaat de Grieksche Schryver, volgens Casaubonus,
 „ aldus voort: *Merito autem buic fabrica id nominis est inditum,*
 „ *quoniam eâ sublatâ in altum, figura tam Navis quam Scala,*
 „ *quæ res ambæ unum corpus constituunt, Sambucæ est similis.*
 „ Dat is, „ Te recht wordt dit Tuig een *Sambuka* genoemd,
 „ omdat, als het in de hoogte opgeheven is, de gedaante,
 „ zo van het *Schip* als van den *Trap*, die te saamen één lig-
 „ haam uitmaaken, naar eene *Sambuka* gelijkt.” te weten,
 „ naar zeker Speeltuig van deezen naam. Maak nu, zo gy kunt,
 „ eene gelykenis tusschen acht groote Schepen, beladen met eene
 „ *Machine*, en een enkel Speeltuig. Dat Polybius hier spreekt als
 „ van één schip, en niet van twee, is een bewijs dat de geen, die
 „ deeze gelykenis eerst maakte, dat lighaam recht op de zyde be-
 „ schouwde, wanneer twee schepen, naast elkander liggende, zich
 „ vertoonen als een enkel schip. Dus geplaatst, zagmen, voor-
 „ eerst, den *Mast* rechtop staande; ten anderen, den *Trap*, van
 „ voor den mast schuin opryzende, en van den zelve meer en
 „ meer afwykende; ten derden, de *Touwen* tusschen het bo-
 „ venste zo van *Mast* als van *Trap*. En deeze drie, nu be-
 „ schouwd als één lighaam, vormden dus te saamen eenen *Drie-*
 „ *boek*; gelykende naar eene *Sambuka*, die ook zelve *drieboekig*
 „ was, volgens Athenæus IV. 23. of, gelijk Lipsius schreef,
 „ *formâ trigoni.* Veelen meenen, dat het een *Harp* geweest
 „ is. Zo vertaalde het Amiot by Plutarchus, Turnebus, Ad-
 „ verfar. XX. 1. *Sambuca, quam vulgo in Gallia Harpam ap-*
 „ *pellamus.* Het woord komt voor by den Profeet Daniel III. 5.
 „ daar de Onzen het vertaalen door *Vedel*: maar op den kant
 „ zeggen zy, dat eenigen het overzetten een *Harpe*. anderen
 „ een *Hakkebord*. Op dit spoor konnen verscheiden Vertaalingen
 „ III. DEEL. Y gen

B. IX. gen en Uitleggingen naargezien worden. Hier, nu, meen ik
 †. u eene genoegsaame ſchets gegeven te hebben van de gansche
 1047. *Sambukaas*, waarvan Marcellus zich bediend, en die Polybius be-
 schreeven heeft. Ik zeg *Sambukaas*, in 't Meerv. Getal: want
 zo sprak Polybius, alswe gezien hebben (en die wist het be-
 ter dan Plutarchus) en zo sprak ook Marcellus zelf, toen hy,
 zo kwaalijk getoetd zijnde, scherpsend zeide: *Sambucas suas,*
colapis male acceptas, è convivio & comotatione ejestas esse.
 Zo vertaal ik 't, zegt Lipsius. Hoe wy? Om de zelfde aard-
 digheid, zo veel mogelijk, te behouden, deed ik Marcellus
 aldus spreken: *Eer ik recht aan den Duns was, beeft Ar-*
chibmedes mijn Violons met oorvygen van 't Bal gedreeven.
 Vraagte nu, of 'er dan geen gebrek is in de woorden van Livius,
junctæ aliæ binæ ad quinqueres? Ik ben niet gehouden deeze
 vraag te beantwoorden. Daar alle de oude MSS overeenstem-
 men, moeten niet licht verandering maaken. En is 'er een
 gebrek, dat moet op eene andere wyze verholpen worden.
 Met den eersten opslag kan 't schynen, of Schefferus de plaats
 heeft willen verbeteren, p. 239. daar hy de zelve op deeze
 wyze aanhaalt: *junctæ aliæ binæ quinqueres, demotis* — Maa:
 het komt my klaar voor, dat deeze veranderingen, niet van hem,
 maar van den Letterzetter herkomstig zijn: het welk te meer ge-
 loof verdient, omdat dat Werk krielt van Drukfouten, en men 'er,
 alleen in de zeven laatstvoorgaande regels, noch wel drie kan vin-
 den. Immers, *demotis*, is een zichtbaare verzinning, voor *demp-*
tis, gelijkmen toen schreef; en onder zo veele mislagen kan
 ook het wordeken *ad*, door onachtsaamheid, lichtelijk vergee-
 ten zijn. Hadt hy den wil gehad om Livius te verbeteren, hy
 zou 'er iets van gezeid hebben. Nu geeft hy het tegendeel te
 kennen, latende daarop aanstonds volgen: *perobscura sunt hæc*
verba, & nescio an satis integra. Het geene dan door de Geleer-
 den duister geoordeeld wordt; zal ik duister laten, en hier gee-
 ne giffing te grabbel gooien, van welker gegrondheid ik zelf niet
 overtuigd ben. Zeker is, dat de zogenoemde verbetering van
 Lipsius alleszins verwerpelijk is. Doch laat ons eindelijk we-
 derkeeren tot onzen Dichter.

Het zou my een ongemeen vermaak, en in allen gevalle nut
 geweest zijn, indien iemand, die de Fransche Rijkskronijk
 van Guil. Guiart in zijne magt gehad heeft, zo goed geweest
 was van de zelve het licht te doen zien. Wy zouden 'er,
 buiten twijffel, veel meer gevonden hebben, dienstig tot op-
 hel-

heldering van onzen Dichter. Doch het geheel missende, hebben wy echter verpligting zo aan Daniel; als voornaamlijk aan du Cange, die ons verscheiden brokken uit de zelve bewaard hebben. Deezen zijn ons al meermaalen van dienst geweest, en zullen het hier niet minder zijn, ten opzichte van de *Kasteelen aan den top der Masten*; waarvan wy zeiden dat Daniel geen begrip gehad heeft. De eenige plaats van Guiart, by hem aangehaald, is deeze;

*Les Veiffiaux son si bel menez
Que je croi que miex ordenez
Ne vit boms nuz en un tas tel.
Au BOUT des MARS sont li CHATEL
Bien crenelez à quatre quieres,
Garnis de quarriaux & de pierres
Que l'on la endroit aïna:
Quatre bons Sergeans en t'acun a.*

Dat is: „ De Schepen worden zo fraai aangevoerd, dat ik „ geloove dat geen mensch oit zulk een menigte in beter „ orden gezien heeft. Aan den top der Masten zijn de Kas- „ teelen, met tinnen aan de vier zyden, wel voorzien van „ *schichten en steenen*, die daar by een gebragt zijn: Binnen „ elk zijn vier kloeke gasten.” Natuurlyker dacht Daniel hier aan de *Mars*, dan aan de *Voor- en Achter-stevens*: en dat zelve dacht ook Alk. op *Ƴ. 1047 en 1063*. Beide kwaa- lijk, gelijk vervolgens van zelf zal blyken. Ondertusschen leeren ons die vaarzen eerige omstandigheden, die wy by Melis niet vinden. By voorbeeld: 't getal der Krijgsknechten, binnen yder Kasteel, was noch meerder noch minder dan vier. Gulart spreekt van *pylen en steenen*, die zy worpen; Melis noemt alleen *steenen Ƴ. 1036. 1051. 1063*. De Kas- teelen waaren vierkant, indien ik de woorden, *à quatre quie- res*, wel begreepen heb; en voorzien van tinnen, gelijk ook de Schepen zelve waaren: Wederom op het zelve jaar 1304.

*La ne furent mie nacelles,
Mais vingt-buit Nez grans & belles
Et de tous costez crenelez.*

En ik acht dat het alleen geweest is uit aanmerkinge van de *Creneaux* of *Tinnen*, dat die maakfels den naam van *Kasteelen* gekreegen hebben. Jan van Heelu beschreef in de volgende woorden (reeds te vooren breeder aangehaald, maar ook hier noodig) het *Wagenkasteel* van den Keulschen Kerkvoogd in 1288.

B. IX.

*.
1047.

*Van sterken planken een Casteel,
Daer liede binnen waren een deel,
Want dat Casteel hadde tinnen,
Daer men stont te stormen binnen
Met gbescutte en met gbewere,
Als men pleget iegben there.*

en ik geefze u, zonder bepaalinge, tevens voor eene beschryving der Mastkasteelen in 1304. Dees regel,

WANT dat Casteel hadde tinnen,

behelst niet anders dan de reden, waarom hy dat houten stelsel op eenen Wagen, pas te vooren, een Kasteel genoemd hadt, te weeten, omdat het tinnen badt. Want de Muuren van oude Steden en Kasteelen zietmen doorgaands zo afgebeeld. Zo lees ik in Walewein f. 58 d. van een belegerd Kasteel, uit het welke Walewein eenen uitval deedt, terwijl

*— de scone Ysabele,
Die goedertieren Waleweins vriendinne,
Lach boven boghe ten tinne,
En sach Walewein metten swerde
Wonder maken, en vellen ter erde
Menich man daer ende bier.*

[En menighen man ter eerde velden, zegt Melis *. 1050.] Heelu leert ons dan ook, dat die Kasteelen gemaakt waaren van sterke planken. Alswe dan alle de byzonderheden uit de drie Dichters van dien tijd te saamen voegen, zal 't vooreerst niet noodig zijn, breeder van deeze Kasteelen te spreken. Maar wat zijn nu de KOKETTEN? Het zelfde? of wat anders? Zekerlijk wat anders: want onze Dichter voegt die twee woorden zo te saamen, dat hyze tevens onderscheidt. Zo zegt hy *. 1036.

*Daer was gbeworpen menich steen
Vanden Koketten nederwaert
En vanden Kastelen —*

hier, *. 1047.

*In een Casteel van enen maste
En int Coket so waren gaste —*

laatstelijk *. 1052.

*Ten lesten male sach menre een
Dar bi vanden Casteel spranc
Inden watre, en eer iet lans
Viel tKoket —*

Daer

Daar was dan, als blijkt, eene groote gemeenschap tusschen die twee. Maar hier mag gevraagd worden, of de *Koketten* aan den Franschen Dichter ook zijn bekend geweest? En, zo ja, waarom Daniel 'er geen woord van rept? Ik denk, omdat hy niet wist, wat hy 'er van maaken zou. En ik denk zulks te meer, omdat du Cange hem hier geen licht gaf. Ook schijnt hy, om 'er niet van te spreken, slechts die eene plaats uit Guiart aangehaald te hebben, waarin geene *Koketten* gemeld worden. Ten waare men onderstellen wilde, dat hy ook de volgende woorden van dien Dichter niet gelezen hadt, by du Cange v. COGO:

*Aucuns d'eus haut es MAs repuiant,
Pour traire & pour lancier à plain,
CHATEL & COQUET sont jà plain
D'autres gens que de garconciaus.*

Daar hebtge de drie zelfde woorden, *Mast*, *Kasteel* en *Koket*; die onze Dichter hier, in anderhalven regel, ook te saamen voegde. Doch 't is waar, dat du Cange die plaats enkelijk bybrengt, niet om de zelve te verklaaren, maar om te bewyzen, dat *Coquet* mede is een der Diminutiva van *Cogo*, een basterd Latijnsch woord, gesmeed uit ons *Kogge*. En dus is *Koket* niet anders dan *Koggetje*; dat is, *Schuitje* of *Bootje*. In dien zin was het dat de zelfde Dichter zeide, alles op 't jaar 1304.

*Ains refait ses Vessiaus bourder,
Dont il ot là Quoquez & Barges,
Et grans Nez profondes & larges.*

en andermaal:

*Environ les Nes n'a Batel,
Tant soit bien fermé à loquet,
Petite Barge ne Coquet.*

Trouwen, noch tegenwoordig vindtmen in Vrankrijk, tusschen Rouan en Parijs, *kleine vaartuigen*, bekend onder dien zelfden naam. Manuel Lex. T. I. p. 243. COQUET: *nom qu'on donne, entre Rouen & Paris, à une sorte de petits Bateaux.* De *Koketten* van Melis en Guiart waaren dan *Booten*, op welken geplaatst werden de *Kasteelen*, dienende tot borstweeringe voor de geenen die zich daarbinnen bevonden, en met de zelve by de Masten opgehoofd werden, om, zelfs buiten schoots, hunnen vyand, beneden handgemeen zijnde, van boven met steenen en pylen in verwarring te brengen. Onze

B. IX. Dichter scharft dit alles vry leevendig in het volgende verhaal van dien Vlaming, die uit het *Kasteel* in 't water sprong, omdat hy zag aankomen 't geen straks gebeurde. Want het *Koeket* viel; en dus moest alles wat 'er in en op was, *Kasteel*, *Menschen*, *Wapenen*, enz. te gelijk nederkomen; tot groote verlichting der *Hollanders*, die zich daarop aanstonds meester maakten van het schip. Ondertusschen was deeze vinding, van uit *Booten* in de *Lucht* te vechten, toen geenszins nieuw. Want *Procopius*, *Hist. Goth. L. I.* in de *Latijnsche Vertaaling* van *Grotius* p. 152. verhaalt, dat *Belizarius*, *Syracuze* belegerende, en geen kans ziende om 'er te lande meester van te worden, zulks uit zee beproefde; ten welken einde hy, aan de *toppen der Masten*, die verre boven de *Muuren* uitstaken, deedt ophijsen alle de *Booten* zyner *Schepen*, uit welken zo vreeslijk met *pylen* van boven in de *Stad* geschooten werdt, dat die van binnen, daar toen geen *Archimedes* was, de zelve opgaven. Zie hierover *Casaubonus*, *Not. in Æneam Taciticum* cap. 24.

†. †. 1056 neder te hale) in *W* kwaalijk, ten dale. Deeze 1056, woorden zeggen hier eigelijk, tot beneden op den grond. zie wat wy II. 790. van int dal, voor op den grond, gezeld hebben. *Walwein* f. 31 a.

Soe scuerde bare cleder altemale
Van den hoofde neder te dale.
 van 't hoofd tot de voeten. *Gravenberg* f. 52 e.
Von dem boupte hin zu tal
Stunt uf ym eyn scharfer grat,
Als der Cocadrille bat,
Da her die kiele snidet mite.

dat is, van 't hoofd tot den staart. Uit die woorden blijkt, datmen van ouds, gelijk in 't *Neerduitsch* gemeen was, zo ook in 't *Hoogduitsch*, voor *Krokodil*, somtijds schreef *Kokodril*. Op een derde wyze vind ik 't, in eene derde taal, by *Bald. Rouffeus*, *Venatio Medica* p. 5.

Diffugient, veluti canis aspecto Cocrodilo.

Hoe gaarne de letter *R*, van plaats verwisselt, hebben wy meermaalen gezien, en weten sommigen, zo ik my niet bedriege, by ondervinding. In de *Gesta Tankredi*, by *Marteno*, leestmen telkens *Trankedus* voor *Tankredus*. In de *Fransche* vertaaling van *Thucydides* door *Seysfel* f. 41 c. lees ik,

a *Cyllene ou les Eliens ont leur acernal: voor arcenal. &c.* B. IX.
Te dale is eigenlijk het tegendeel van *te berge*, naar boven: †.
 waarvan zie onze Aantek. I. 642. Gravenberg f. 89 c. 1056.

Von dem tor gieng ber ztu tal.
 dat is, naar beneden. Strickerus VI. 2.
Und gab im aber een slac
Durch den belm und durch die schal,
Und also durch die brust zu tal.

en VII. 8. *Gab er dar nach einen swanc,*
Der durch den man zu tal *chliac,*
Das sein wurden zwei stucke.

noch eens VII. 13.
Sein siege gaben grossen schal:
Im ran das pluet sein swert zu tal
Von dem orte untz an die bant.

Van op en neder spraken wy I. 1096. daarvoor zaidemen ook
 op en te dale. Der Ystor. Bloeme f. 25 c.

En gbingen prediken op en te dale.
 Gravenberg f. 27 c.

Das gevilde wax uf und zu tal
Vollez paulunen geslagen.
gevilde is veld: en *paulunen*, dat ook voorkomt by E. Benin-
 ga p. 140. in de Uitgaave van Matthæus, zijn *pauwelioenen*,
 gelijkmen van ouds schreef. En 10 d.

Eyn rat mitten uf den sal
Daz gieng uf und ztu tal.
 Maar voort te dale, vind ik in 't Neerd. ook somtijds *tale*, vooral
 in Limborg, als B. VI. f. 72 b.

Die Coninc boret en spranc tale.
 en VII. f. 77 b.

Ware die slach volcomen wals
Hi badden gbeslegben ten gordle tale,
 zo ook VIII. f. 91 c.

Demopon achterbaelden binnen desen,
En geraecht den belm van stale;
Dat swert scoet ten ogben tale.
 en wat verder f. 92 a.

En Ecbites quam oec tale.
 Dit wordt volkomen opgehelderd uit Fergaut f. 1 b.
Die Coninc was, die alremeeft
Meinde den Hert, en sach op en tale.

B. IX. en uit den Spieg. Hist. B. IV. c. 4.

†.

Die Stat besach bi barde wale,

1056.

En ginc daer spelen op en tale.

't welk le Long zaakelijk wel verklaarde, *op en daal, op en neder*: letterlijk is het, als boven, *op en te dale*. In 't zelfde Werk I. 26.

Si sagen op, si sagen dale.

dat is, gelijk ook le Long zeide, *neder*. Want beide, *tale en dale*, schreefmen voor *te dale*; even als *Tordrecht* en *Dordrecht*, voor *te Dordrecht*, waarvan dikwils gesproken is. Van *tak* en *dak*, voor 't *dak*, zie hierboven by †. 389. enz.

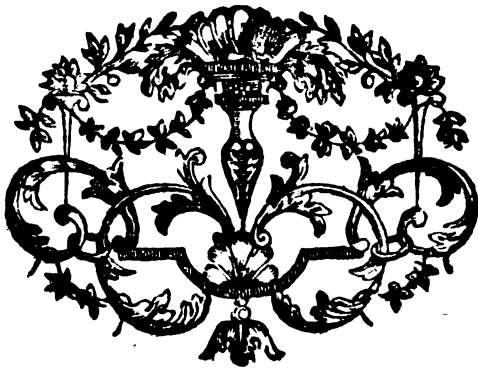
†.

1247.

†. 1247 *Waste ghecoppelt / zibe an zibe*) Melis zegt dit van *alt bere*: doch verstaat het alleen van alle die Hollandsche schepen, in welker gezigt dat eene schip, waarin niet dan Zeeuwen waaren, *zonder eenige schade* te lyden, ontvluchtte. Want dat schip zelf was pas ontgaan uit eenen anderen strijd, dien Melis verhaald heeft †. 1210-1237. Gelijkwe ook vroeger, †. 1099, gezien hebben, dat een Bode den Graave tyding bragt, dat 'er elders strengelijk gevochten wierdt; en toen was 't noch geen Dag. Het welk my gelegenheid geeft, om hier kortelijk aan te merken, hoe onze Dichter, zonder zich tegen te spreken, heeft konnen zeggen, †. 1093, dat het Gevecht duurde *toter middernacht*: †. 1145 *van Vespertide toten dage*: en †. 1237 *Enen nacht al durenture*. Want uit het gezeide blijkt genoeg, dat 'er den ganschen nacht door, hier of daar, by kleiner partyen, gevochten is: maar de ernstigste, de algemeene Strijd, en waarin Graaf Willem zelf zijn deel gehad heeft, eindigde ter middernacht. Die dan toen dachten dat zy wat rust konden neemen, bonden hunne schepen, *zyde aan zyde, te saamen*. En dit is te verstaan in het algemeen, Als hier van de Hollanders. Ten opzigte van de Galeiden besluit ik het zelfde uit †. 1276. Ja, dat vreemder schijnt, Paydroge voer zelfs, toen hy den vyand naderde, *met vier saamgebonden schepen* †. 879. doch bleef 'er (was 't wonder?) mede *zittende op enen zande*. Maar van die onderlinge vastmaking der schepen, by nacht, spreekt Meyerus omstandiger f. 104 a. Want gezeid hebbende (waarvan ik echter by den onzen niets vind) dat de wederzijdsche Vlooten, by laag water, op den grond of in 't slijk, hadden gezeten, zo vervolgt hy in deezzen zin: „ By 't aanbreken van den dag, en het wassen van 't water, lagen de vyandyke „ sche-

„ schepen by een, met yzeren ketenen onderling te saamenge- B.IX.
 „ voegd: Maar onze groote schepen, die los en gescheiden **†**.
 „ waaren, begonnen te dryven; zijnde de zwaare touwen, 1247a
 „ met welken zy verbonden waaren geweest, des nachts,
 „ listiglijk door de vyanden doorkorven: 't welk de oorzaak
 „ van onze Nederlaage is geweest.” En dus verre hiervan;
 „ Maar Meyerus gaat, in verband met het voorige, aldus
 „ voort: „ Men geloofde, dat dit heimelijk uitgevoerd was
 „ door sommige Zeelanders, die Guy meer aankleefden uit
 „ vreeze dan uit liefde; en tot welken men, dien nacht,
 „ ook eenige Hollanders hadt hooren roepen: *Keert we-*
 „ *der, keert weder, gy edele Zeelanders, tot uwen gerech-*
 „ *ten Heer: zijt gedachtig der Vaderlandsche vryheid:* En
 „ tot bevestiging daar van strekt, dat die Zeelanders, waar-
 „ onder die van *Borselen* niet moeten geteld worden, al-
 „ lereerst de vlucht namen: enz.” Hy schijnt juist het oog
 „ gehad te hebben op dat schip met Zeelanders, waarvan Me-
 „ lis hier spreekt, en aan welken hy spottende verwijt, dat
 „ zy Heer Guy, *bunnen Vader*, verlieten: zie onze korte
 „ Aantek. by **†**. 1250. Welk zeggen van onzen Dichter dus
 „ volkomen bevestigd wordt door den Vlaamschen Historie-
 „ schryver. En hieruit kanmen ook allervoegelijkst afleiden
 „ de reden, waarom de Hollanders dat *Zeeusche* schip, in 't
 „ hoofd deezer Aantekening gemeld, zo gemakkelijk lieten
 „ voorbyvaaren en zich wegmaaken. En dit zy ook hiervan
 „ genoeg. Ten besluite moet ik hier nog byvoegen, dat
 „ Meyerus, in 't beschryven deezer Vlaamsche Nederlaage
 „ voor de vuist spreekt. De magt van zijnen Verwinnaar alte
 „ breed uit te meeten, is niet ongewoon. Beka begrootte
 „ die van den Ammiraal op *driehonderd en vijftig Oorlog-*
 „ *schepen en vijf Galeien*. Meyerus herhaalt het, maar twijf-
 „ felde of 't waar was. Hy tekende ook aan uit de Hol-
 „ landsche Historien (uit Beka) dat 'er gesneuveld zijn *tien-*
 „ *duizend menschen*, en veroverd *elfbonderd schepen*, benevens
 „ *negentig kostelyke paviljoenen*. En alleen tegen die 10000
 „ gesneuvelden stelt hy de getuigenis van eenen Gensfchen
 „ Minderbroeder, *die toen leefde*, en die slechts spreekt van
 „ *omtrent eenduizend*. En dit een en ander brengt hy by ten
 „ bewyze, hoe de Schryvers elkanderen veeltijds tegenspre-
 „ ken. Dees Minderbroeder was een Profeet. Zo zegt Meye-
 „ rus van hem op 't jaar 1359. *men vertelt, dat zekere Jan,*

B. IX. *Minderbroeder, al dezze rampen, vooral van de jaaren 46, 47, 48 en 49, voorzeid heeft: maar om zijn voorzeggen*
 * *smeest Paus Innocent hem te Avignon in den kerker. Dat*
 1247. *was dan Innocent VI, die eerst Paus geworden is in Dec, 1352. zodat die Br. Jan kan schijnen wat jonger geweest te zijn, dan hy boven voorkomt, of zyne Historie noch voorhanden zy is my onbekend.*

R I J M K R O N I J K

V A N

M E L I S S T O K E .

T I E N D E B O E K .

Als het Gue hangen was /
 En men upt lant ghehoer wert dat /
 Dozt tjeet al te verteert /
 En elc te sinen lande ghekeert /
 5 En droeghen met hem dat si mochten.
 Ic wane si niet meer en dochten
 De porze te soekene. Up enen dach /
 Doe men de liebe varen sach /
 En te boet werch ganghen mede /
 10 Dozt men blide hinder stede.

JAN de
Twee-
de.

3 te verteert) of te barentoert; dat is, verschrikt. zie
 de Aantek. III. 1145.

7 Up enen dach) zo vind ik in Allen: doch ik meen,
 datmen noodzaakelijk moet leezen *Up den dach*; het zy in de
 betekenis van, *toen het dag was*; het zy van, *op dien dag*,
 naamelijk toen de Poorters zagen dat de Vyanden het beleg
 opbraken en de vlucht namen: en dit zoude ik hier verkiezen.
 Van beide deeze betekenissen hebben wy kortelijk iets gezeid.
 Van de laatste by I. 280. Van de eerste zie by VIII. 1302, en
 onzen Dichter IX. 1178 en 1209.

9 te boet werch ganghen) *gangen is gaan*; en komt in
 dit Werk meermaalen voor. Zo leezenwe onder anderen
 VII. 465,

*Dat si te Huesden varen souden,
 En overt kont ganghen wouden.*

De

JAN de
Twee-
de.

Doe ghinghen si lut om ghelwin/
Eñ haelden doe dat goet in.
De winnen woude / wan albaer.

Dit was in ons Heren iaer

1304.

15 Dufent driehondert en viere /
Dat Grave-William / in dese maniere /
Den wijch op Goude met strepen wan /
Daer men versloech menighen man.
Oec herloeg hiere selue liebe.

20 De selve dach / doe dit gheschiede /
Was Manendach boer onser Vrouwen misse
Te halven Oest / des sijt gheluisse /
Eñ was up sente Lourens dach /
Dat men de Vlaminghe comen sach

25 Legghen den Grave daer ten scribe:

Eñ

De voornaame reden, waarom ik deeze plaats bybrengte, is dat, en daar, en hier, *over 't land en te voet gaan*, duidelijk gezeid wordt in tegenstelling van *vaaren*, naamelijk *te water*. Anders gebruikten de Ouden *vaaren* voor allerlei reizen, 't zy te sloop of te wagen, te voet of te paard. *Op wagenen vaaren* hebbenwe gezien VI. 758. Trouwen, dit is noch goenszins overal buiten gebruik. Maar de berekenis van *gaan*, is by ons niet min onbepaald, dan die van *vaaren* was by de Ouden.

¶. 15 Dufent driehondert en viere) onze Dichter noemt dit jaar nergens dan hier, schoon alles, wat hy, van B. VIII. 575 af, tot het einde van B. IX, verhaald heeft, in het zelve gebeurd is, behelzende eenen tijd van vijf maanden, naamelijk, van 10 Maart, toen de vyandlikheden, na het eindigen des Verdrags, weder begonnen, tot 11 Augustus, toen Zieriksee volkomen ontzet is geworden, en de gevangenis van Guy een einde van deezen oorlog gemaakt heeft.

¶. 21 Was Manendach) zo hebben de Andd. en dat heb ik verkoozen boven 't geen ik in *W* leeze, *Des Manendaghes. Van onser Vrouwen Misse te baloen Oeste*, zie by VII. 351. 't Is aanmerkelijk, dat de Dichter deezen Dag omschrijft met aanwyzinge, niet van éenen Heiligen dag, maar van twee, *S. Laurens 10, en Vrouwendag 15 Aug.* 't Schijnt dat hy niets

- En was omtrent besperride
 Doe si des strijds begonnen:
 En waendent al hebben ghesuomen/
 Want si hochten met groter crachte
 30 Cote ober die midbernachte
 En doe het ginc dagen recht/
 Begonde weder dat ghevecht
 Doer primetijt; inder bloet/
 Was dat men den wijch bestoet;
 35 En duerde toten middaghe.
 Doe gheviel hem sulke plaghe/
 Dat her Gue tileef ghevaen/
 Als ghi te bozen heft verstaen.
 Die Vlaminghe mochten te rechte slaghen.
 40 Nu so mogheti mi braghen/

Maer
 niets heeft willen vergeeten van het geen dienen kon, om de
 geheugenis van dien Dag, die het behoud van gansch Zeeland
 geweest is, te vereeuwigen. Zie ook beneden v. 605-616.
 Voorts maakt Melis hier eene beknopte en gepaste herhaaling
 van den tijd, dien het gevecht geduurd hadt, v. 20-38.

v. 26 omtrent besperride) zie IX. 1145.

v. 30 ober die midbernachte) IX. 1237.

v. 39 De Vlaminghe mochten te rechte slaghen) beter
 in de Audd.

Dit moghen si te rechte slaghen.

Maar 't zal evenveel doen; want dit vaars dient nergens toe,
 dan om te rymen op het volgende, daar wederom een Brod-
 delaar doende geweest is. 't Geen ik zeg, blijkt uit de MSS.
 zelfs. Wat mogten de Vlamingen beklagen? zekerlijk 't geen
 laatst gezeid was: en daaraan moest het gehecht zijn. Nu vind
 ik dat het, in A en B, daarvan afgescheiden, en, door een
 nieuwen regel met een groote letter, gevoegd is aan het vol-
 gende, daar het niet past. En zo staat het ook in H. Een
 klaar bewijs, dat het gevloeid is uit de zelfde pen, die het vol-
 gende, maar niet het voorgaande, geschreeven heeft.

v. 40 Nu so mogheti mi braghen) hier begint een Ser-
 moen

JAN de
Twee-
de.

Maer om dat ic niet en noeme
Die banden stride was de bloeme /
Of de quaetste / of de beste /
Of de eerste / of de leste ?
45 Mi dunct / ic prijffe alle gader.
Al had ic ghestijn mijn vader /
In wiste hoe hat gheprisen.
En mine viande / in alre wifsen /
De wistte waer omme spreken lachter :
50 Sonder den ghenen / de nachts trac achter.

(Crou-

moen van 112 regels, eindigende met v. 151. In 't welke echter eenige vaarzen van Melis schynen gevonden te worden, anderen verklad te zijn.

v. 41 (dat ic niet en noeme) als 't enkelijk op 't *noemen* zankwam, hadt Melis geen honderd vaarzen noodig gehad om zich te verschoonen; en hy hadt met weinig woorden kunnen zeggen, hier zo wel als beneden v. 53a.

Al noem icker niet, wat legbetter an?

Maar ook dat en het voorgaande vaars houde ik voor valsche munt. zie de Aantek. aldaar. Te meer, omdat die woorden, *wat leget 'er an*, ook gevonden worden in dit armhartige en verdrietige Sermoen v. 132. Inderdaad, het *niet noemen* van de voornaamste, ik zal nu alleen zeggen, Hollandsche Edelen, die toen met Graaf Willem in Zeeland geweest zijn, is een weezenlijk gebrek in dit Werk. En hadt Melis zich deswegen verschoond, gelijkmen hem hier doet spreken, hy zou zich, daarenboven, bescpottelijk gemaakt hebben. Jan van Heelu overtreft onzen Melis Stoke, in dit stuk, zeer verre. Die noemde zyne perfoonen by naamen en toenaamen: gelijkmen, in 't voorige, uit verscheiden aanhaalingen heeft kunnen zien; en zonder wien Butkens noit in staat zoude geweest zijn, om eene zo omstandige beschryving van den Slag van Woeringen na te laten.

v. 56 (niet ghestien) in *Al niet mogben ghestien*. Het is zeker genoeg, dat dit *mogben* hier, by verzinninge, is ingesloopen uit v. 55 *mogben ontfien*. In de Andd. leestmen gelijk ik

- Crouwen / der waſſer bele /
 Die niet en quamen totten ſpele /
 Daer ſi ſtene wierpen mochten.
 Ic wane ſi anders dachten.
 55 Hadden ſi nachts moghen ontſien /
 Men hadde daghes niet gheſien.
 Dat togheden ſi wel in ghelate.
 Vanden galeiden quam deſe hate /
 De ſomme achter lagen doe.
 60 Het benamen ſi / datter toe

JAN de
 Twee-
 de.

De

't hier geeve: behalve , voor *daghes*, in *U t/daghes*, in *B d/sdaghes*, en dit noch eens voor *ſdaghes*. Bovendien is het eerſte deezer twee vaarzen in de *Andd.* niet te vinden: maar men heeft 'er, om te rymen, zottelijk ingevoegd deeze niets zeggende woorden,

*Sine pijn*den [of pinen] *bem wech te vlien*.

Wegens *daghes en nachts*: zie by II. 99. daar wy deeze twee vaarzen niet duifterlijk preezen. En zo doen wy noch. Zy zijn te wel gedacht, te wel uitgedrukt, omze niet te onderscheiden van den overigen wildzang. Behalve dat ik niets ontmoete in deeze elf regels, 51-61, waarom zy door de echte hand niet zouden kunnen geſchreeven zijn. Dat allen, zo *Hollanders* als *Vlamingen*, zich, in deezen langduurigen ſtrijd, by dag en by nacht, altijd even dapper zouden gekweeten hebben, is iets daarmen met recht aan mag twiſſelen.

†. 58 *Vanden galeiden quam*) bedorven in *U Van galeiden quamen*.

†. 59 *De ſomme achter lagen doe*) dat is, volgens *Alk. ſommige aan de grond lagen*. gansch verkeerd. De dienst, welken deeze *Galeiden* deden, was, dat de geenen, die gaarne verre vandaar geweest waaren, niet konden wegkomen; en de kleine vaartuigen belet wierden de *bloodaards* over te neemen, en elders in veiligheid te brengen. Wy hebben vroeger gezien, dat de *Galeiden de achterboede daeden*, gelijk *Melis* ſprak IX. 649.

†. 62

JAN de
twee-
de:

- De clene sceppe niet en quamen.
 Woude icse noemen oec bi namen/
 Men mochte seggen/ dat ic/ bi miede/
 Liede lachterde inden stride;
 65 Of/ om miede/ gabe prijs:
 Des doe ic niet/ in gheene wijs/
 Nement te pisen voer sijn ogen.
 Want wi alle mercken mogen/
 Dat hem de goede scaemden sere/
 70 Ende pensden om de ere/
 En oec sijn lijf wilde bertueren.
 In gabe te lone niet twee peren/
 De mi den prijs gabe allene/
 Die alde goede liede ghemene
 75 Metten liue verdienden daer.
 Ic hart wel segghen ober waer/
 Dat ebele lude bochten wale/
 Ente poters ten selven male/
 Entie ghemeente bacht oec wel/
 80 In weet/ wat daer toe segghen el.

Ac

†. 62 Woude icse) hier wordt het heelen al wildzang.

†. 63 dat ic/ bi miede) in *A dat ic benide*.

†. 65 om miede) dat is, *om loon*. anders van ouds gemeenlijk, *door of dor miede*. en zo staat hier in de Andd. en IV. 636 in Allen.

†. 67 Nement te pisen voer sijn ogen) voor *Nement* in *A* weder *Niemene*. *Voer sijn ogen* is 't geen wy anders zeggen, *in zijn aangezigt*. Prijst dan een Historieschryver iemand in zijn aangezigt, dien hy noemt, en aan wien hy den verdiensten lof geeft? Of nam hy *voer sijn ogen*, in de zelfde betekenis als beneden, †. 103, *in sijn leven*? Doch dit is daar al zo verstandig, als dat hier.

†. 72 twee peren) wat van deeze uitdrukking te houden zy, kanmen vinden in onze Aantek. III. 1290.

†. 86

Ic mochte messchien prisen den enen /
 Een ander sout also niet menen.
 Ic mochte oec versuighen dien /
 De ment vele bet hadde ghesien
 85 Doen / dan enich ander dede.
 Dat waer grote dorperhebe /
 Dat ic hi namen prijs hier gabe.
 Een hoet man wilde om gheen habe /
 Dat menne prijsde openbare.
 90 Oec sal ic segghen tuare ;
 De quade wil niet ghelachtert sijn.
 Dit segghet mi tghelove mijn.
 Waallic kent hem selven wale.
 Dat ic segghe dese tale /
 95 Dats / om dat ic beghere /
 Datte goede hem echter were /
 En hi bet doe dan hi doe dede /
 En houde altoes zulke sebe /
 Dat men van hem spreken mach
 100 Na sijne doet menighen dach.

Dus

†. 86 (Dat waer grote dorperhebe) dat de betekenis van
dorperheid in zich bevat alles wat verfoeilijk is, hebben wy
 omstandig getoond in onze Br. Aantek. II. 747. En hier durft
 dees Beuzelaar zeggen, dat het, in hem, niet alleen *dorper-*
heid, maar zelfs eene *grootte dorperheid*, zoude geweest zijn,
 zo hy iemand by *naame gepreezen* hadt.

†. 91 (grelachtert) zie van dit woord hier achter.

†. 96 (echter) dat is letterlijk, *achter*, in 't vervolg, hierna.
 zie boven IV. 505. en IX. 369. In de A-Sax. Kronijk, op het
 jaar 455, vind ik *ester*, en daarvoor, in de vertaalinge van
 Gibson, *postea*. Hooft bediende zich ineermaalen van dit
 woord in de zelfde betekenis. Ook Vondel noch somtijds;
 zie by IV. 788. Maar de Tijdgenooten van Melis, en hy zelf,
 zeiden doorgaands korter, *ecbt*. Zie de Aantek. VII. 634.

Van de
Tweede.

- Dit sal leben na sijnre doot
Sine name; datz ere groot.
Gabe men hem prijs in sinen leben/
En hi der doghet dan wilbe begeben/
105 So waert quader dan te bozen/
Ente prijs waer al verlozen/
En wozt in spotte verkeert al.
Hort/ wat ic u segghen sal.
Wart/ dat ic woзде des te rade
110 Dat ic lachteren woude de quade/
Ic mochte sulken spreken lachter
Wi namen/ hi soude mi volghen achter/
En slaen mi doot/ of oec dien
Die dit laze/ mocht hem ghesien.
115 Daer om sprekic int ghemene.
De broede weet wel wat ic mene/
En salre om pensen dach en nacht/
En houdent boert met alre cracht.
De blode/ deere niet en nacht/
120 Ken hem seluen/ datz de macht/
En pense dat hi daer medede/
En beter hem teure ander stede.
Datz bele het mijn raet/

Tan

†. 103 Gabe men hem prijs in sinen leben) volgens de les, die ons hier gelezen wordt, zoumen, volstrektelijk, noit een' mensch, zolang hy leeft, mogen pryzen, omdatmen niet weet, of hy altijd dien zelfden prijs zal verdienen. Maar Lof en Schande, Loon en Straf, zijn zo noodzaakelijk voor het Burgerlyke, als Eeten en Drinken voor het Natuurlyke Leeven.

†. 113 En slaen mi doot) dit is malgenoeg, om het slechts met den vinger aan te wyzen. Doch zie het slot onzer Aantek. IV. 292.

†. 118 En houdent) dit en het volgende vaars worden in de Andd. niet gevonden. Beter hadtmen dit en het voorgaande

do

- Dan hi verdient dat men heet quaet.
- 125 So mach hi prijs ende ere ontfaen
 En den anderen name of dwaen.
 Ghi moghet segghen / wine hoerden nie /
 Men gaf prijs / watg gheserie /
 An een sibe van den stride :
- 130 Dit so sietmen alle tide /
 En ghue wilt niet prisen eten man
 Sonderlinghe. Wat legeter an?
 Hier mach ic up antwoorden u:
 Ic hebz een deel gheseghet nu /
- 135 Waer omme dat icz mi vermide
 Prijs te gebene an Graben sibe.
 An dander sibe sien ic niet
 Wie hi was en hoe hi hiet:
 En icken sienne niet hare dade.
- 140 Maer ditz mi comen inden rade /
 Dat ichter omme achter late
 Te prisene / die si hare ommate /
 Si overmoede / en si overrecht /
 Willens comen in ghebecht /
- 145 En trecken an / dies niet bestaet /
 Hem meer cracht en overdaet ;

JAN de
 Twee-
 de.

Dijn

de achtergelaaten. Doch waartoe zelf verspild aan een onge-
 neeslijk ligbaam ?

†. 127 Ghi moghet segghen) zie het geene wy aangē-
 tekend hebben VII. 599. enz.

†. 138 Wie hi was en hoe hi hiet) in de Andd. aldus:
Der lude enich dus gve/ciet.

†. 145 En trecken an / dies niet bestaet / Hem) zo ook
 in de Andd. Maar wat woordschikking is dit, *an, dies niet
 bestaat, hem, voor, an hem, dies* — ? En dan kunnen die
 weinig woorden op zich zelfs betekenen, *die zich aanmuati-
 gen 't geen bun niet toekomt ;* naamelijk, *meer kracht en over-
 daat.*

JAN de
Twee-
de.

Pijnst ber om in alre wiſen.

Te dorre / ſal menſe daer omme pziſen?

Dat dochte mi weſen onghehoert.

150 Diet beter weet / hi hzenct hoert /

It laet& mijn rechte wel te niere.

De ionghe Grave / die in verdziete

Tanghe tijt hadde ghelweſen /

Eñ achter een ghelegen in deſen

155 Sebentien nachten inden ſcepen

Al ghelwapent / moghen ſine hepen

Eñ

daat. Laat ons nu zien, wat zin deeze twaalf regelen, 137-148, waarin van de Vlamingen geſproken wordt, zullen uitleveren. *Die van de andere zyde*, zegt hy, *ken ik niet; en daarom ben ik te raade geworden, niet te P R Y Z E N*, die door ONMAATE, OVERMOED en OVERRECHT (of Onrecht, gelijk in de Andd.) goedsmoeds eenen Oorlog beginnen, en zich bedienen van KRACHT en OVERDAAD (of Geweld). *Die dat doen, zalmen die daarom P R Y Z E N?* 't Schijnt klaar, dat dit alleen ziet op Heer Guy, die zich een recht aanmatigde op Zeeland, dat hem niet toekwam, daarom een' oorlog begonnen hadt, enz. maar hierop te vraagen, *zal menze daarom pryzen?* is praat van iemand die niet wift waar hy was.

v. 155 *Sebentien nachten*) dat is, volgens de hedendaagſche taale, *zeventien etmaal*. Dat de oude Duitſchen den Tijd rekenden, niet by Dagen, maar by Nachten, heeft Tacitus reeds aangetekend: en Cezar getuigt het zelfde van de Gallen. Het is in 't gemeen waar omtrent alle de Noordſche volkeren. A-Sax. Kronijk an. 920. *xij nibtum ær middanſumera*. en an. 901. wordt gezeid dat Koning Alfred overleedt, *zes nachten voor Allerbeiligen*: dat is, volgens een ander MS, op de zevende Kalende van November. zie Th. Mareſchallus, *Obſerv* in Verſ. Evang. A-Sax. p. 488. Doch meer voorraads is te vinden by du Cange v. No x; by Eccard ad L. *Salicam* p. 74. en anderen, daar genoemd. Zie hier 't beſluit van den Roman van Limborg:

*Want alſe die xiiij nacht waren wt,
Troude elc ſine Bruut,*

Die,

En sine leden zere zweren.
 Mochten lusten en begheeren
 Te comeue / daer si ruste namen /
 160 Dat mochten si doen al sonder samene
 Hi voer up anden avond
 Sere blide / en al ghesont ;
 En alle / de up varen wouden /
 Doeren sonder strijt an Scouden /
 165 En ghinghen binnen Sirize.
 Daer was doe gheen striden me.

JAN de
Twec-
de.

Hier

*Die alle ter Kerken gbingen tsamen,
 Die vij Brude die daer quamen,
 En vij Coninghe mede
 Diese trouden daer ter stede.*

Capitulatio Karoli M. de Partibus Saxoniae c. 23. *De latro-
 nibus — si quis eos receperit in sua potestate, et vij nocti-
 bus secum detinuerit, &c.* daar Gartner aantekende p. 144.
 dat die uitdrukking vooral gemeen is in der Saxen Spiegel.

†. 156 moghen sine hepen (En sine leden zere zweren)
 bepen zijn beupen: dit is klaar. Maar beepe is by Kiliaan, die
 het ook Hollandsch noemt, *falx arboraria, putatoria, silva-
 tica*, die wy eene *balvemaan* noemen. Voorts komt met
 deeze woorden vry wel overeen 't geen ik leeze in Fergaut
 f. 10 a.

*Sere moede was die Joncbere,
 Hine badde een lit niet en swoer bem sere.*
 zwoeren is smerten; of, gelijk Alk. zegt, *wes doen*. In 't
 zeldte Werk f. 15 d.

Sine berte bem sere swoer.
 Walewein f. 12 en 13.

*De gone viel neder in dat sant;
 Hi tuselde; ic wane, bem zwoer,
 Nader voeren die bi voer,
 Sijn bovet utermate zere.*
 in 't MS staat, *wanem zwoer*: zekerlijk by verzinninge.
 want *bem* behoort niet tot *wane*, maar tot *zwoer*. Hiervan
 ook *hoofdzwœer*, *tandzweer*, by Kiliaan p. 545.

JAN de
Twee-
de.

- Hier te horen hebtic geseget /
 Des de vremde Here plegghet /
 En hoe hi wille bedwinghen clant.
 170 Doe Middelboezch ghinc in hant /
 En opgaf heren Guen /
 Des derrick herbe wel ghehen /
 Dat bi Jonchere Willem was /
 De hem selven bat dag /
 175 Dat si de pozte up gheben souden /
 Op dat hi mochte behouden

Daren

†. 173. Dat bi Jonchere Willem was) dat is, Het welk geschied is door toedoen, of op raad, van Jonkheer Willem: zie B. VIII. 192, enz. By Alk. heet Willem, ten einde toe, niet anders dan *Jonker* of *Jonkbeer Willem*; en daarin is hy voorgestaan door den Schryver der Goudsche Kronijk, en door anderen gevolgd geworden. Doch dat stelt Willem beneden zynen rang; en maakt somtijds verwarring in de Historie. Die *Jonkbeeren* hieten, eer dat, werden *Heeren* genoemd, na dat, zy *Ridders* geworden waaren. Maar in de tegenstelling van *Ridder*, was het algemeene woord, niet *Jonkbeer*, maar *Knaap*. Hoe naauwkeurig dit onderscheid van ouds, en alom, in acht genomen is, en hoe oplettende de Adel, in dit stuk, altijd geweest is, blijkt uit duizenden van Oude Brieven en andere Gedenkschriften, waarin veele perfoonen van de voortrefflijkste Geslachten, *Ridders* of *geen Ridders*, voorkomende, de eersten, elk in 't byzonder, voor hunnen naam pronken met den tytel van **HEER**; achter de zelve, in 't gemeen, met dien van **RIDDERS**: de anderen, simpeljk genoemd worden **KNAAPEN**, zonder eenigen verderen opschik. En dit heeft Melis ook zeer naauwkeurig in acht genomen. Want Willem was by hem altijd *Jonkbeer*, eer hy *Ridder* was. Wanneer hy *Ridder* geworden is, kuntge leezen VIII. 660. Zolang deeze plegtigheid geduurde, heet hy noch *Jonchere*. Maar de Dichter, tot zijn Historisch verhaal wederkeerende, noemt hem aanstonds, †. 685, met nadruk, **MIJN HEER Willem**; voorts †. 697, 793, 1100, en IX. 1. **HEER Willem**. Vervolgens, in de twee laatste Boeken,

- Varen wech/ albaer hem dochte
 Dat hi seker wesen mochte.
 Doe gaben si ghyfel bi wortwozden/
 180 En oec bi besproken wozen/
 Dat hi de Kore niet soude doen af/
 De hem de Coninc Willem gaf/
 En haer besten soude breken/
 Bi enighen rade/ bi enighen trekken.
 185 Dit swoer hi ten Heilighen daer/
 En gaf hem brieve/ datz waer.

JAN de
Twee-
de.

Oec

ken, heet Willem altijd *Graaf*, ook by 't leeven zijns Vaders: want hy was 's Vaders *Stadbouder*, VIII. 567. dat is, *Voogd des Lands*, omdat de Vader niet meer in staat was. En zulke *Voogden*, of *Stadbouders van Graaven*, werden ook somtijds, schoon oneigelijk *Graaven* genoemd: zie B. III. 7. 518. en de Br. Aantek. aldaar p. 131. Maar beter past hier, dat Willem niet alleen was *Stadbouder*, maar *Zoon en Erfgenaam*: en dierhalve, in de laatste dagen zijns Vaders zo wel *Graaf van Holland* kon genoemd worden, als de oude Guy, veele Jaaren, by 't leeven van zyne Moeder Margriete, *Graaf van Vlaandren* genoemd is geweest. Nu vind ik, dat de Heer F. Burman, in zyne Nieuwe Aanmerkingen p. 260 en 261, dit zelfde verschil tusschen *Heer* en *Fonkbeer* ook beweezen heeft uit Melis, en 't Ridder worden van Willem, VIII. 685. Dit heeft my hier veel doen wegneemen, als nu onnoodig. Ondertusschen is, geloof ik, het oog van dien Heer niet gevallen op dit vaars, waarop wy dit aantekenen, en daar wy duidelijk leezen *Foncbere Willem*; schoon het zekerlijk geschreeven is na VIII. 685. Dit schijnt eene tegenwerping, en het is, inderdaad, eene bevestiging van het geene Melis geschreeven, en de Hr. Burman en ik uit hem beweezen hebben. Want het geen Melis hier zegt van *Fonkbeer* Willem, was vroeger geschied door *Fonkbeer* Willem, dat is, toen Willem noch *Fonkbeer*, en geen *Heer*, of *Ridder*, was. Zie, hoe verstandig, hoe onderscheidelijk, onze Dichter redeneert, daar hy zyne eigen taal spreckt.

7. 183 (En) zo in Allen; doch lees, *Noch*,

Z 4

7. 198

JAN de
Twede.

- Oec ghelobedi openbare /
 Waert dat de Grave quame daer uare
 Te lande / ende hi der ave
 190 Here woerde ende Grave /
 Waert met striden of met vreden /
 Of waert met eendrachticheiden /
 Of hoe dat ware / in welker wijsē;
 Hi soude laten also als hijsē
 195 Oufinc op den selven dach /
 En haer ghifete sonder ghelach
 Weder gheben quijt en vri:
 En gaf hem briede / seghet men mi /
 En daer aen seghelen twee /
 200 Sijnē en sijnē broeder / ofte mee.

Besiet /

†. 188 quame daer uare (Te lande) daris, in *Walcheren*, 't welk Willem toen, met de Stad Middelborg, aan Guy geheel inruimde. Van *te lande* zie V. 851. en voeg 'er by IV, 989. Belangende de woorden, die staan in de Andd. in deeze orden, *daer uare Te lande quame*. Welk *quame* in A eerst vergeeten was, doch door de zelfde hand achter †. 188 geschreeven staat, met een teken dat het ingevoegd moest worden na het woord *Grave*.

†. 196 (sonder ghelach) kost en schadeloos. Ten waare gy liever met de Andd. laaft, *sonder gheclach*: en dat is, volgens Alk. *zonder tegenspraak*. Doch lees, gelijk hier.

†. 201 op den goeden (Pinster dach) *goeden* is *beiligen*; zie by VII. 1155. Voor *Pinster*, staat in B *Sinxen*, in M *Cinxen*. Jan van Heelu p. 135.

Het was op enen Sinxen dach.

Dit laatste was van ouds, in het Nederduitsch, zeer gemeen. En zelfs schijnt Kiliaan het andere hiervan af te leiden, schryvende: *Pinckster*, *Pingst-dagb*, *Pingster-dagb*, is *Cincksen*. By Wirnt von Gravenberg f. 16 c. lees ik,

An den beyligen Pfingeft dage.

en wat verder, doch zo goed niet, f. 17 a.

Nach Pfingeften vierzten tuge.

Na

Besiet / hoe hij heeft ghehouden /
 Mach hijz dibben ombescouwen /
 En of men hier om prisen mach.

JAN de
 Twee-
 de.

Want op den goeden Pinxter dach
 205 Debe hi breken hare beste.

Dit dochte sinen Kade beste /
 De Middelsborch de pozte haten.

Dit en dorst hi oec niet laten
 Van den ghenen / diet hem rieden.

210 Wat mocht andersins bedieden /
 Dan hi was bedwonghen sere?

Hine was niet / al hiet hi / Here.

Sine Baliuwen hilden bedwonghen /
 Beide doude metten ionghen /

215 De

Nu schrijftmen gemeenlijk niet anders dan *Pinxter*. Doch alle die woorden schynen my, by verloop van zo veele keuwen, verbasterd te zijn uit het Latijnsche *Pentecoste*, 't welk zuiver Grieksch is, en betekent den *Vijftigsten*, te weeten, *Dag na Paasscöen*, als bekend is. Dat is ook de betekenis van *Cinksen*; maar dit schijnt gesprooten uit *Cinquesme*, gelijk die Dag, volgens Kiliaan, in Walsch Vlaandren, even als, in Spanje, *Cinquesma*, genoemd wordt: welke twee woorden wederom groo-elijks verbasterd zijn uit het Latijnsche *Quinquagesima*; omtrent langs den zelfden weg als 't Franche *Caresme* gekomen is van *Quadragesima*; waarvan zie Menage Orig. de la L. Fr. en du Cange wegens *Quinquagesima*: en dit vind ik, in de Tafel der XXIV Collacien van Cassianus MS Coll. 21. (c. 11) ook vertaald, *alle die dagen tusschen Paesschen en Pijnxteren*. Enz.

†. 213 Sine Baliuwen hilden bedwonghen) zo staat in B. in *Baliw*. in *Baeliuwen*. by *Alk. Barliuwen*. Uit al het welke, ten minsten, dit zeker is, datmen hier, volgens alle de MSS, zou moeten lezen, *Baliuwen*. Staat dan te bezien, wat slach van *Baljuwen* dit geweest zijn. Zy worden beschreeven, alleen in dit en de twee volgende vaarzen. Het waaren vooreerst, *zyne Baljuwen*. Hadt hy, *Guy*, 29 dan

Z §

JAN de
Twec-
de.

- 215 De sine lude wesen souden/
 Beide de langhe metten ouden.
 Consti bedwingghen bander Vere;
 Dat quam bedi/ hi vanter were.
 Hi waq̄ bedwingghen alst wel seen.
- 220 Daer bi ne moeste niet een steen
 Gheheel bliben ande pozt.
 Oec so heb ic ghehozt/
 Poe hi de beste moest doen breken/
 Daer quamen lude met sulken trekken/
- 225 En deden nemen ghisele meer
 Dan hi hadde ghenomen eer.

En

dan uit Vlaandren medegebragt, of in Zeeland aangesteld? Ten anderen waaren 't *Oude en Jonge Baljuwen*. Ten denden, zy *bielden hem bedwongen*. Schoon zy, ten vierden, *Sine lude wesen souden*; dat is, behoord hadden hem onderdaanig te weezen. Wat is dit nu weer? Voor my, ik beken, dat die *oude en jonge Baljuwen* noit by my, voor *Baljuwen* zijn erkend geweest. Myne eerste gissing deswegen was, dat men hier, voor *Baljuwen*, moest leezen, *Ballingen*; welke misfchryving wy reeds te vooren gezien hebben VIII. 23. en beneden, v. 957, weder zullen ontmoeten: naamelijk, de Zeeusche *Ballingen*, die nu met Guy weder in Zeeland waaren gekomen, en hem, in veelé opzigten, *dwongen*, zijn voornaamsten *Raad* uitmaakten v. 206. en Melis, niet geheel buiten de waarheid, deden zeggen v. 212.

Hine was niet, al biet bi, Here.

Maar hiertegen viel my in, dat die misfchryving van *Baljuwen* voor *Ballingen*, elders in de Andd. nergens gevonden wordt. waarom niet waarsfchijnlijk is, dat B en C, hier, in die zelfde misfchryvinge, met X zo net zouden overeen gekomen zijn. Wat dan? Werp deeze zes regels, 213-218, hier uit; en daar zal niets ontbreeken.

v. 218 *Dat quam bedi/ hi vanter were*) dees regel ontbreekt in A. gelijk ook wat verder v. 236.

v. 228 *Bi Gode!*) deeze uitdrukking komt by onzen Dichter al eenige reizen voor. Zie het IV. 1481. 1491. V. 676. VII.

En butghelesen toe hi namen.
 Bi gode! des' mocht hi hem scamen
 Dat hi dus' trac sine bozwoerde.

JAN de
 Twee-
 de.

- 230 Ic wane / dat ic seggen hoerde /
 Doe hi in Hollant comen was ;
 Dat hi belobede / hijñ hilt niet dag.
 Dus' wondert mi / dat men dus' priset.
 Maer mijn herte mi dat wiset ;
 235 Dat deden de ghene / diene hilden
 In banden / eñ daer mede stilden
 Haer biande eñ onder daden.
 Doch so heb ic mi beraden

Hoe

VII. 762. VIII. 320. daar hyze legt in den mond van anderen. Hy zelf gebruikteze tweemaal, V. 1254 en 1266, daar hy jammert over 't geene Wolfaard den onnozelen Zoondeedt doen ten behoeve der Moorders van zynen Vader. De overige plaatsē, als V. 404. VII. 180. 976. en VIII. 962, naarziende, bevind ik, dat dat al brokken zijn, die ik, om andere redenen, of geheel afgekeurd, of ten minsten verdacht verklaard heb. En tot die plaatsē behoort ook de tegenwoordige. 't Komt niet zeer waarschijnlijk voor, dat Melis, de trouwloosheid van Guy, in 't afbreeken der muuren van Middelborg, verhaald hebbende (de waarheid daarvan blijkt nader uit het vervolg) eene verdere opstapeling van trouwloosheden zou gemaakt hebben. Doch laat ons het overige kortelijk doorloopen.

†. 231 in Hollant) toen Guy in Holland gekomen was, zegtmen, hieldt hy niets van alles wat hy beloofd hadt. Maar, gemerkt Guy slechts eene maand in Holland geweest is, en van die dagen noch eenigen te Utrecht doorgebracht heeft, magmen vraagen, of hy den tijd wel gehad heeft om zulk een onbepaald verwijt te verdienen.

†. 235 diene hilden In banden) *bedwongen* was niet genoeg, zie †. 211, 213 en 219. Nu moest de arme Guy noch *in banden*.

†. 238 Doch so heb ic) 't is of hy zeggen wilde, „ Ik
 „ kan

JAN de
Twce-
de.

- Hoe dat quam / hinc hadde te broken
 240 Willem dat daer was ghesproken.
 Crouten / dat was wonder groet /
 Dine haddenne ghevaen of gheboet /
 Si sulken rade / de hem was hi.
 Maer ic wane / dat bleben si
 245 Dat elc niemen toe en brochte
 Van mijn her Jan / als mi dorchte /
 Van Renesse / de hobessche viant.
 Ic wane / dat in al Zelant
 So hobesch en was van alre dade
 250 Sinen breenden. Dat was groet scade /
 Dat hi hem hielt an sulke lere /
 Dat hi sinen rechten Here
 Af ginc in desen doene.

Want

„ kan niet begrypen, dat hy zijn woord aan Willem gegee-
 „ ven, niet gebroken heeft”. Naamelijk, toen Willem ge-
 „ noegsaam in de magt was van Guy, doch, door 't gewillig
 overgeeven van Middelborg, voor zich zelve vry geleide
 naar Zieriksee bedongen hadt. Maar zie wat 'er volgt.
 „ Trouwen (zegt hy) 't is wonder dat hy hem niet vong of
 „ doodfloeg”. En hy geeft genoegsaam te kennen, dat Guy
 het gedaan zou hebben, zo Renesse het niet belet hadt. Ver-
 gelijk nu dit zeggen met het duidelyke verhaal van Melis, daar
 hy onder anderen zegt, B. VIII v. 213.

*Willem voer doe fiere straten;
 En ber Gbye woude niet laten,
 Hinc gheleidene bovesschelike.*

En gy zult haast zien, waarvoor het te houden zy. Is het
 dan valsch, dat Guy zulks gedacht heeft, zo kan ook niet
 waar zijn, dat het door Renesse belet is; noch die lofspraak
 van Renesse hier te pas komen: van welke ik echter, VII.
 10, als echt gesproken heb. Elders hebben wy Renesse ver-
 deedigd, daar hy ten onrechte beschuldigd wierdt. Hier ontzeg-
 gen wy hem eenen lof, dien hy niet verdiend heeft; en waarvan
 de omstandigheden door Melis zelf wederproken worden. Dier-
 halve verwerp ik myne Aantek. VII. 10. met de zelfde on-
 verschilligheid, alsofze door een' anderen geschreeven was.

v. 250

- Want hi broeme was en coene/
 255 En sinen biant hovesch ghenoech.
 Hadde hi ghedaen al sulc gheboech/
 Dat hi sinen Here hadde ghedient/
 En trouwelike ghesijn sijn brient;
 Ic hadde hem ghegeven alte male
 260 Den prijs sonder ander tale.
 Als de Grabe hadde leden
 Den strijt / en binder steden
 Comen was / danct hijz Gode;
 En sende sinen hode /
 265 En onboet / wie in comen woude /
 Dat hinc gherne ontfanghen soude
 Behouden lijf ende goet.
 En die ghene / diet so stroet /

JAN de
Twee-
de.

Dat

†. 250 (Sinen vrenden) dat is, gelijk in de Andd. vrien-
 den. Doch hier is alles bedorven. In A staat,
*Ic wane dat mi al Zelant
 So hovesch was van alre dade
 Sinen vrenden. —*

in de Andd. aldus,

*Ic weet dat in Zelant
 So hovesch en was, enz. —*

waaruit ik het onze zo wat verbeterd heb. Maar levert dat
 dan niet eenen zonderlingen lof uit voor Renesse, dat niemand
 in al Zeeland zynen VRIENDEN zo heusch was als hy? Doch
 voor vrienden, lees vianden. Niemand was zynen vyanden
 zo hovesch: te weeten, als, †. 247,

— *Renesse die*, hovelsche viant;

want die was, †. 255,

— *sinen viant* hovesch ghenoech.

En dus blijft Renesse, in deeze negen regels, een driebubbe-
 le hovelsche vyand. En kunt gy gelooven dat Melis dit ge-
 schreeven heeft? Ik niet.

†. 267 (Behouden lijf ende goet) elders meermaalen, be-
 houden lijf en lede. Doch dan was het een eisch of voorwaar-
 de,

JAN de
Twee-
de

- Dat hi ballinc hadde ghetwefen /
 270 Of diemen meſtroutwede in deſen /
 Maſte baren te ghifele legghen
 Cer ſtat / de men hem ſoude ſeggghen /
 En haer goet dat ſoude hem volghen.
 Ballinghe / daer men up verholghen
 275 Ce bozen waſ / de quamen in
 Een deel. Dit waſ goet begin.
 Oer warenre / dieſ niet doſten beſtaen,
 So bele hadden ſi meſdaen.
 Die te bozen waren brient /
 280 Hadden Haren Gpen ſo ghebient /
 Sine doſten niet bliuen inden lande /
 En vloen tot : dieſ hadden ſi ſcande ;
 En lieten beide goet en erbe /
 Dat qualic waſ haer beherbe.
 285 In weet / waert her Gpe nemen ſal /
 Daer hiſe mede goedet al.
 Duſ eſ den Grave hadde gheſuoren.
 De heren Ghynen daer te boren
 Hadden ghehouden ober Here /

290 *Swaer*

de, waarop de geenen, die niet konden ontkomen, zich aan hunnen verwinnaar op en over gaven: zie boven IV. 355. V. 615. VI. 194. VII. 497. IX. 102. en eindelijk hier kort onder §. 306. Maar hier is, *bebouden lijf en goet*, een vrywillig aanbod van den Overwinnaar, die zyne afvallige en uitgeweeken onderzaaten noodigt, om niet alleen tot zyne hulde, maar tevens tot hunne vaderlyke bezittingen, weder te keeren.

§. 269 Dat hi) in *A* kwaalijk, *Of bi.*

§. 270 Of tie men meſtroutwede) in de Andd. *En diemen meest mistrout.* Welk *meest* my gansch niet mishaagt; en gemakkelijk kan verſmolten zijn in de eerſte letteren van *meſtroutwede*.

§. 284 Dat qualic waſ haer beherbe) in de Andd.

Dat

290 **Swoeren/** dat si nemmermere
Den Grave Willem ghinghen af.
Hier mede hi vergaf
Albat hem was mekbaren.
Nu hebet hi verstaen/

JAN de
Tweede.

295 **Eñ sine luden mede/**
Dat inden duinen teente stede
Waren wel ses dusent man /
De alle wapene hadden an /
Behalven handre diere waren.

300 **De Grave dede stapjangs waren**
Twe galeiden voer dat laut.
Si senden boden alte hant
Anden Grave/ op ghenade/
Dat hi sine edelheit dede/

305 **Eñ hise vinghe daer ter stede/**
Behouden lijf eñ lede.

Die Grave woert te rade soe /
Dat hi boden sende doe

Te Palevoets heide/ dese vinghen.

310 **De Vlaminghe doe met hem ghinghen/**

Ene

Das dochte mi qualiken baer bederve.

Van bederve spreken wy breeder hier achter.

†. 285 **In weet)** dit is geen onvernunftige aanmerking van Melis. *Ik en weet*, zegt hy, waar Guy, die zelf ongegoed is, het goed haalen zal, om den Zeelanderen, die nu, na zulk een aanbod van vergiffenis, niet dorsten wederkeeren in Zeeland, hun zeer groot verlies, eenigszins te vergoeden. Guy was zekerlijk de eenigste, van wien zy vergoeding konden eischen; zo zy die ergens te eischen hadden.

†. 300 **De grave dede)** het was de Graaf, die bevel gaf aan twee Fransche Galeiden, om te kruissen voor het land, daarmen ontdekt hadt, dat zich noch zesduizend Vlamingen in de duinen onthielden. Zie onze Aantek. IX. 850.

†. 309 **Palevoets heide)** Alk. zegt, *Nu 't Palinxdal*. Zie Tegeriw. Staat van Zeeland I. p. 277. en II. p. 381.

†. 313

JAN de
Twee-
de.

- Ene so ober grote scare /
 Dat wonder te segghene ware.
 Eist onnate / datz mi wonder?
 Elken behoerder meer dan hondert
 315 Te ledene / diere om waren comen.
 Die Grabe en hadde / tfinen bromen /
 Niet so vele liede up Goude /
 Doe ment eerst bestanden soude /
 En darmen den strijt mede wan.
 320 Ic wane niet / dat oit man
 Tenigher stede ne ghequam.
 Dar hi verhorde of vernam /
 Dat men so menighen hangen sach
 Sonder stoet en sonder slach /
 325 En sonder weder cronen iet.

anden

†. 313 Eist onnate / datz mi wonder) dit is weder de stijl niet van Melis, die zich zo licht niet *verwonderde*. Maar hy zeide, in 't naastvoorgaande vaars,

Dat wonder te segghene ware.

't welk eene algemeene uitdrukking is, waarin *wonder* niet anders betekent dan *vreemd*, *ongewoon*. En nochtans schijnt uit dat woord *wonder*, †. 313, en noch 37 volgende regels gesproten te zijn. Doch gevoelt iemand anders, het staat hem vry.

†. 314 Elken behoerder meer dan hondert) *behoerder* is behoord'er. In *II* leest men *boerder*; by *Alk. boerd'er*, die het verklaart, *beurden 'er*, *kreeg 'er*. Doch *Alk.* kende geen onderscheid tusschen den rechten en de geboogen Naamvallen; tusschen *elc* en *elken*. Wegens deeze, gansch niet ongewoone, verkorting, *boert* voor *beboert*, *boef* voor *beboef*, enz. Zie onze *Br. Aantek. II. 1365. p. 570.* Van *boerder* heeft men in *B* weder gemaakt *broeder*.

†. 320 Ic wane niet) in plaats van dit en de twee volgende *vaarzen*, leeftmen in de *Andd.* gansch gebreklijk,
Tenigher Stede nie vernam.

†. 323

- Men dede gaen dat Vlaemsche diet
 Rote an rote / binnen Sirix /
 Ghelike datmen dzibet bee.
 Men dzeesse in cloestren en in kerken.
 330 Wilbi verstaen / ghi moghet merken /
 Hoe ment weet / hoe vele der was.
 Men wozt doe te rade das /
 Dat mense riep alte samen /
 En dede bescriben hare namen /
 335 En ghincse delen harentare.
 Albus mochtment weten tuare.
 Want dat wistie herde wale :
 Men leberder lut bi ghetale /
 Uter Minderboeber pozte /
 340 Cuerebertichonbert sonder bozte /

Datter

†. 323 (Dat men so menighen vanghen sach) dit sluit niet op het voorgaande, †. 302-306. De Vlamingen zelfs zonden Boden aan Willem, met verzoek dat hy hen wilde vangen; zy zouden zich gewillig overgeeven, mids, *bebouden lijf en leden*. Wat konden zy anders? Zy waaren ooggetuigen geweest van de Nederlaag en Vlucht hunner Landgenooten; zy waaren in 's Vyands Land, op een Eiland, daar de zegpraalende Willem al zyne magt by een hadt. En het geen hunnen schrik ten hoogsten top voerde, is waarscheinlijk geweest het gezigt van die twee Galeiden, †. 301 gemeld. Zy vertrouwden zich liever aan de genade der Hollanderen, dan op die der Franschen.

†. 332 (Men wozt doe te rade das) ook dit vaars was in de Andd. verlooren; maar men heeft het gat dus gestopt,
Die rechte waerheit das.

†. 340 (sonder bozte) in de Andd. *borte* of *boorte*; welk eerste Seb. en Alk. verklaaren door *boerte*. Maar de Ouden zeiden, in dien zin, *boerde*. Boven V. 1260. in *groter boerden*. Maerlant, *favele no boerde*: zie by III. 1597. Der Vrouwen Stede B. II. c. 52. *truffe en boerde*. Molinet, Rom. de
 III, DEEL. A a la

JAN de
Twee-
de.

- Datter ghesheet was uten scrifte /
Maecte knechte en kleine wichte.
Uter kerken / wie soez wondert /
Woeder ghelebert ru hondert /
345 Behalven wijs en garsoene.
Dus weet ic hi desen doene /
Datter bleef behouden wale
Dijf dusent tenen male:
Behalven die daer ontgingen /
350 En ontgaen waren doe sise vingen.
Dit was in de selve wette
Dat dit gheschiede / daer ic of spreke /
Dat de Grabe hadde den strijt.

En

la Rose en prose chap. 19. f. 29 b. *il ment, il a amuse maint
preudhomme par ses bourdes.* Voorts laat ik elk zyne keur
tusschen *dorte* en *borte*.

†. 341 (scrifte) rijmt hier op *wichte*, en daarom heefmen
er in de Andd. van gemaakt, *gbescrichte*. Het is bekend,
dat in sommige woorden de klank van CH en F onverschil-
lig gehoord, en daarom ook tweeszins uitgedrukt wordt; als
in *zacht* en *zaft*, in *kracht* en *kraft*, in *gracht* en *grast*, over
welk laatste sommigen zelfs gekeeven hebben. Maar men vindt
het ook in woorden waarin het minder gemeen is. by voor-
beeld, *gichte* voor *giste*, dat en hier meer dan eens voorkomt,
en wy by meer anderen gevonden hebben: zie by VI. 1205.
Van *ochte*, voor *ofte*, hebben wy ook onlangs iets gezeld.
Vichtiene voor *wijftien* kuntge vinden II. 31. *Nistelen* voor
nichten, hier achter by †. 91. *Nijje* voor *nichje* of *nicht-
je*, heb ik meer dan eens gehoord van kinderen, enz.

†. 342 (kleine wichte) voeg by deeze *kleine wichten*, de
wyven en jongens †. 345 gemeld, en dan kan 't schynen, dat
de Vlamingen, om Zieriksee te winnen, *Vrouwen en Kin-
deren* hadden medegebragt.

†. 348 (Dijf dusent) Melis zeide boven, †. 297, *wel ses
dusent man*. Doch dat is te verstaan van de geenen die in
de duinen gezien waaren. Maar van deezen zijn 'er verschei-
denen

- En recht op de selve tijt
 355 Dat de strijt ghewonnen was/
 Woorden g'graven biande dag
 Te rade/ dat si openbare
 Seiden/ dat verwonnen ware/
 Entie van Hollant waren doet.
 360 In Middelfborch seide men al vloet/
 Dat al doot waer gheslaghen/
 En enen man niet verdraghen.
 Die so hadde Hollandsche herte/
 De ghedogghede grote sinerte:
 365 Die therte droech vanden Libaert/
 Hi drubbelde en spranc op waert

JAN de
 Twee-
 de

Dan

denen ontvlucht * 349 en 50. Is nu de voorgaande opgaa-
 ve echt, zo zouden 'er slechts 4700 gevangen geweest zijn.
 Meyerus spreekt maar van *omtrent* 3000, die hy zegt dat te-
 gen gevangene Hollanders uitgewisseld zijn. Welk zeggen ik
 voor zyne rekening laat.

* 356 *dag*) Wouter de Klerk schreef hier, voor 't eene
 woord *das*, uit onachtsaamheid, aan 't einde van dit vaars,
des te rade. Evenwel bedorf hy daarom het volgende niet,
 aan welks hoofd hy, als recht is, noch eens schreef, *Te rade*.
 Een tweede onachtsaamheid is, dat hy, onder het eerste
te rade, geen titiels gezet heeft, zo hy 'er geen' streep door
 wilde haalen.

* 362 *verdraghen*) in *B ontraghen*. 't welk bedorven
 is, als dikwils, uit *ontdraghen*, gelijkmen in *I* leest; en 't
 welk *Alk*. naar zyne gewoonte, in de ruimte verklaart, *ont-*
komen. Maar het echte *verdragen* is hier, *by verdrag op-*
genomen, gespaard, in 't leeven gelaaten. Doch 't gerucht
 was valsch.

* 365 *Die 't herte droech vanden Libaert*) die Vlaamsch-
 gezind was.

* 366 *drubbelde*) *dribbelen* is tegenwoordig bekend in
 de betekenis van springen met de twee voeten vast gesloo-

A a a

ten

JAN de
Twee.
de.

- Van bliscapen / ende sanc.
 Na middaghe / datne was niet lanc /
 So quam mare de bitter was.
 370 Ic der mi wel vermeten dag /
 Dat die te boren ghinghen screyen /
 Si ghinghen nu singhen en pleyen :
 Entie te boren songhen hoghe /
 De liepen de tranen nu int oghe.
 375 Dus was verkeert in korter ure.
 Dits der werelt avonture.
 De beerste nimare alduß hzochten /
 Ic weet dat si anders dochten /

. En

ten nevens elkanderen. maar *drubbelde* is hier niet anders dan *trippelde*, *danste*.

†. 369 *de bitter was*) te weeten, voor die Vlaamschgezinde Zingers en Springers. In de Andd. lees ik, *die beter was*: te weeten, voor de zulken, die een Hollandsch herte hadden. En dus is *bitter* en *beter* beide goed. Maar *beter* is *beter*.

†. 372 *Si ghingen nu singhen en pleyen*) in de Andd. bedorven:

Dat si doe begonnen pleyen.

waaruit zelfs geen gissing te maaken is, wat *pleyen* wil zeggen. Alk. evenwel, verklaart het, *verblyden*; misschien om de overeenkomst van klank, dien hy waande te hooren in *bly* en *pley*. Ik weet niet of ik het *beter* zal raaden: maar 't schijnt my toe, Vooreerst, dat *pleyen*, even als 't voorgaande *zingen*, dient te betekenen een byzonder uitwerksel van het *verblyden*, en niet het *verblyden* zelf: Ten anderen, dat *pleyen*, als lijnrecht gesteld tegen het voorgaande *screyen*, allernatuurlijkst voor *lagchen* genomen kan worden.

†. 374 *De liepen de tranen nu int oghe*) wederom bedorven in II

Screyen dat bem die trane was in dogen.

en zo ook in B, behalve *Screyden* en *tranen*: 't eerste wat *beter*, het laatste allerflechts.

†. 377

- En si dochten dat si wozchten /
 380 En ghinghen blien wat si mochten.
 Si hadden de Vlaminghe brocht int strec /
 En selve bleven si niet int pec.
 Wouden die Vlaminghe dit verstaen!
 Si hebben meer dan eens ghebaen /
 385 En immer sijn si selve ontgaen
 Entie Vlaminghe bleven ghebaen.
 Hetz wel te stede; also help mi God!
 Si moghenre mede houden spot.
 Si hebbense brocht inden strecke /
 390 Alstie voghel biden becke /

JAN de
Twee-
de.

Daer

†. 377 *De beerste nimare albus wozchten*) deeze 38 regels, 377-414. Ichynen van een' nieuwen Broddelaar te zijn, die vooral gevat was op de konst van Rymen, gelijk elk Leezer aanstonds zien zal, dewijl in zo weinig vaarzen, een vierdubbele Rijkklank; tot viermaalen toe gehoord wordt. Dat zijn recht *nugæ canoræ*. Doch om 't Rijm zoude ik zo veele vaarzen niet verwerpen. Laat ons dan zien, of 'er niet anders aan scheele.

†. 381 *Si hadden*) hy spreekt van de Zeelanders, en zegt ons 't geenwe, zaakelijk, al meermaalen geleezen hebben,
Si badden de Vlaminghe brocht int strec,
En selve bleven si niet int pec.
 En, ofge dit noch niet verstondt, zo verklaart hy het aanstonds nader, †. 385.

En immer sijn si selve ontgaen,
Entie Vlaminghe bleven ghebaen.

Doch neem in aanmerkinge, dat deeze twee laatste vaarzen niet gevonden worden in de Andd. en wy de zelve ook hier hadden kunnen missen. Maar wederom lees ik in Allen †. 389.

Si hebbense brocht inden strecke,
Alstie voghel biden becke,
Daer si mosten ghevanghen bliuen.

En wat vogels zijn dit, die, *in strikken*, by den bek, gevangen worden? Doch 't kwam zo in 't Rijm te pas.

Λ a 3

†. 393.

JAN de
Twee-
de.

Daer si moesten ghebanghen bliuen.
Vandze mochten metten wiuen/
En metten kindzen/ en metten nichten/
Dat goet besittten sonder nichten.

395 Ic wilde dat elken dus verginge/
De meer ghelobede zulkter dinghe/
De men hem segghet/ dan hi siet.
Al eest dan dat hem messiet/
Dat soubic claghen herde spade.

400 Want het eest wel te stade.

Maer

†. 393 metten nichten) die fraaie *Nichten* kwamen voorzeker in 't Rijm niet te pas; want om 'er die in te dringen, moest *vechten*, 't welk hier zo dikwils gelezen wordt, bedorven worden tot *vichten*, dat elders in dit ganfche Werk niet te vinden is.

†. 400 *het eest wel te stade*) en pas te voeren, †. 387, *Hets wel te stede*, dat is, gelijk Seb. zeide, *het is wel bestedet*: en niet, gelijk Alk. 't *komt wel ter snede*. Dat echter noch wat beter ter snede kwam, dan zijne tweede verklaring, *men heeft 'er groote reden toe*. *Te stade* voor *te stede*, is even als *bestaden* voor *besteden*. Profectus II. 56. f. 103 a. *rijcbede te begberem om die qualike te bestaden*. Het een en 't ander is hier, gelijk Seb. zeide, 't *is wel besteed*: van ouds een gemeen zeggen, waaromtrent de Vertaaler van Boëtius f. 13 b. deeze aanmerking maakte: *Onder volc*, zegt hy, *dient ene solucie tot allen gbevallen*; *vaert yemant wel*, *men seit*, hets wel besteet; *vaert by anders*, *men segghet tselve*. Elders past hy 't alleen toe op de laatste, als f. 27 a. *wantmen ghemeenlic van elken gbevallen zijnde*, *seit*: hets wel besteidt; *dit of dat was sijn gbebrec*.

†. 401 *Maer wouwen si volghen goeden rade*) nadat nu alles by de Vlamingen verbrod was, zal dees Leeraar hun eenen goeden raad geeven. En waarin bestondt die? Vooreerst moesten zy *peinzen om oude daaden*. dat is, geloof ik, om 't geen de Zeelanders, van ouds, gewoon waaren. Ten anderen, zy moesten de Zeelanders, die hen zo dikwils, in nood, verlaaten hadden, *uit den lande doen*; dat is, uit Vlaan-

Maer wouwen si volghen goeden rade
 Si souden pensen om oude dade/
 En souden uten lande doen
 De hem so doypelike ontfloen/
 405 Entiese hrochten inder uoet;
 Of binnen lants slaen ter doet.
 Want men mach wel verstaen/
 Dat si hem meer hebben mesdaen
 Van de Grabe nit ghedebe/
 410 Alwils si hem houden ghenen brede.

Dit

Vlaandren wegjaagen, verbannen. Maar als de Vlamingen dit in den beginne gedaan hadden, wie zou dan Guy in 't bezit van Zeeland, buiten Zieriksee, gesteld hebben? Ten derden; of zy moestenze *binnen lands slaan ter dood*. dat is, wilden zy de Zeelanders niet uit Vlaandren verdryven, zo moesten zyze *in Vlaandren dood slaan*. Uit het laatste ziet elk genoeg, dat dit alles geschreeven is door iemand, die alte driftig was om te overdenken wat hy schreef. De reden, die hy van 't gezeide geeft, naamelijk, dat de Zeeufche Vrienden den Vlamingen meer nadeels toegebragt hebben, dan de Hollandsche Vyanden, v. 408, 409, is kinderlijk. En 't geen hy, ten besluite, v. 411-414, van *der dwaazer Vlamingen zede* zegt, is niet zeer verstandig.

v. 406 *binnen lants*) zoo ook in de Andd. niet, *binnen 's lants*, gelijkmen in de Uitgaave van Alk. leeft. Eveneens sprakmen noch te Utrecht in 't jaat 1477. *die op dese tijt binnen lants zijn*: zie Utr. Jaarboeken III. p. 167. Zo ook boven VII. 779 en 781. *binnen dike en buten dike*: nu doorgaands *binnen's* en *buiten's dijks*. Voeg 'er by VIII. 315. *voor avonts*, enz.

v. 410 *Al wils si hem*) de Andd. *Al was bem*. Dat *wil si* hier is, *willen* zy, verdient nauwelijks meer gezeid te worden. zie by III. 272. Zo was ook gemeen, *wilwi*. Der Ystor. Bloeme f. 1 a.

Wilwi daer op mercken en besien.

Meermaalen heb ik in Profectus gevonden *wilwy*. Doch zie onze Aantek. VIII. 1205.

JAN de
Twee-
de.

Ditſ ber dwaſer Dlamingher ſede.

Want ſine houden ghene ſtede :

Men ſoude met loſghenen daar toe bidden

Dat menſe alle ſoude ontſiben.

415 Alſt alduſ waſ vergaen /
En ment in Middeſbozch hebet verſtaer
Ghinghen ſi vanghen en iaghen.

Hier omme en dozbedi niet bzaghen.

Hadden ſijt ghetweten te pmetide /

420 Daer naecte hem ſulc herbe blide /
Hi ſoude anders hebden ghesongen /
Eer hi van banen waer ontſprongen.

Doe wert daer een groot ghelut.

Ghemene volc liep al buut /

425 Manne / wiwe ende kinder /

Wede meer ende minder /

En ghinghen toe met groter bzachte /

En droegen de ſtene uter grachte

Ghelwillichike ende blide.

430 De ionghe Grave ſende tien tide

Sine bzeende inde pozt /

De doer hem / alſ men dat hozt /

Hadden tiant gherumet mede.

Doe

†. 415 Alſt alduſ waſ vergaen) dit vaars moeft aan-
ſtonds volgen na †. 376. Voor vergaen hebben de Andd.
volgaen.

†. 428 de ſtene) van de afgeworpen muuren der Stad.

†. 432 De doer hem) dat is, die om zynen, om 's Graa-
ven, wille, uit den lande geweeken waaren. Deezen waa-
ren dan Zeelanders, die zekerlijk op de vloot, en in 't ge-
vecht, geweest zijn; dewijl hier gezeid wordt, dat de Graaf
hen gezonden hadt in de poort, dat is, in Middelborg; daar
zy met groote blijdschap ontvangen werden. Maar deeze
zelfde getrouwe Zeelanders kenden ook allerbeſt hunne on-
trouwe Landgenooten, en kwamen daarom met laſt om te han-
delen

- Doe si quamen binder stede/
 435 Wozt dat volc blide sere/
 Eñ dankedens Gode onsen Here.
 De deben/ dat hem was gheheten/
 Eñ gheselden/ suldi weten/
 Binder pozt/ darz was te doene/
 440 Die men kende. Eñ die niet so coens
 Waren/ dat si dorsten beiden /
 Si ginghen staphans henen weiden.
 Dus sijn die stucken hier vergaen.
 Entie Grabe de quam zaen
 445 In de pozte/ als hi eerst mochte:
 Eñ den goeden luden dochte/
 Dat si hadden Gode biden voeten/
 Daer si hem quamen te ghemoete/
 Eñ elc hem te stride diende.
 450 Oec waren si blide om haer bziende/
 De met hem weder inne quamen/
 Eñ met hem ghebaren te samen
 Of ghebolghet waren doer minne.
 In Zeelant waren si herde dinne/
 455 De hem goet eñ ere toggheden;
 Sonder de ghene/ de ghebogheden

JAN de
Twee-
de.

Dat

delen met de zelveu, of te gyzelen die zy oordeelden dat niet te vertrouwen waaren; dat is, gelijk Melis zegt, *die men kende.*

†. 439 (darz) dat is, *daar des*; nu, daar het.

†. 449 (te stride) om strijd: waarvan vroeger.

†. 452 (ghebaren te samen) in Allen vind ik *ghevaren waren te samen*. Maar behalve dat *waren* dit vaars te lang maakt; en *gevaren waren* niet alte wel klinkt; zo is 't ook overtollig, omdat het in 't volgende vaars uitgedrukt staat; *ghevaren te samen of gbevolghet waren*. Dit schein my reden genoeg, om dit woord hieruit te werpen.

†. 455 (De hem goet eñ ere toggheden) men kan dit ver-

JAN de
Twee-
de.

Dat men hare huse hzæc/
Ofte hernde en al ontstac.
De meente en waß haer groet/

460 Die den swaren wederstoet
Wederstonden in Sirice;
Of metten Grave / wat wildijß me?
Op Goude vochten alle de nacht.
En in Middelbozch hinder gracht

465 Wa

klaren: die bem gunstig aanzagen en eere beweezen. Ver-
gelijk deeze twee regels met de volgenden §. 653.

Die den Grave minnen sere,
En doen weerdicheit en ere.

§. 456 *Sonder de ghene*) Alk. verklaart hier *sonder* door *insonderheid*. Maar dat is noit geweest de betekenis van *sonder*; 't welk, integendeel, by Ouden en Nieuwen, voorkomt in die van *uitgezonderd*. Zo lazenwe VI. 941. dat *geen man*, dat is *niemand*, alleen Heer mag weezen, *zonder God*; dat is, *uitgezonderd*, of, 't welk het zelfde is, *behalve God*: zie by VIII. 1324. En zo is hier, *sonder de ghene*, *uitgezonderd*, behalve, de zulken, welker huizen en goederen door de Vlamingen verbrand en verwoeft waaren.

§. 459 *haer groet*) in *B* niet te groet. in *A* niet groet. en dat is de verklaring, gelijk nader beweezen is by II. 586. Dat dit kleene getal, die *metten Grave op Goude vochten*, alleen te verstaan is van Zeelanders, hebben wy reeds aangemerkt IX. 952.

§. 465 *Waren hziende*) dit en het volgende vaars worden weder in de Andd. niet gevonden; waardoor daar de draad van het verhaal gebroken is. En dit is, alleen in dit Boek, de derde reis, dat 'er van vier gelyke en achtereenvolgende Rijkklanken, die wy in *A* vinden, aldaar twee zijn uitgelaaten. zie boven by §. 118 en 381. Het zaakelyke, dat hier gezeid wordt, §. 464-468, is dit: Binnen Middelborg waaren wel Vrienden des Graafs, die zulks ook getoond zouden hebben, in gevalle zy de magt gehad hadden, toen Willem zelf hun zo ernstig badt, datze de Stad aan den Vlaming zouden opgeeven. Zie B. VIII. §. 191. enz. Maar eved-

465 Waren vziende / hadden sij de macht
 Ghehad / doe Willem hat met cracht
 Dat si de porze souden opghen /
 Al maest dat siere binnen bleben.
 Dus verstandict in desen.

470 Alste Grabe hadde ghelwesen
 In Middelborch viertien nachte /
 Dochte hem dat de grachte

JAN de
 Twee-
 dc.

of

evenwel, die Vrienden bleeven in Middelborg, schoon nu Vlaamsch geworden; en waaren gevolgelijk, geduurende den oorlog, onnutte Vrienden. En dit doet ter zaake; dewijl het oogmerk des Dichters hier is, te toonen, wat geringe hulp Willem, in de dringendite nood, van de Zeelanders gehad heeft.

‡. 472 *Dochte hem*) wat is hier *dochte*? Komt het van *Dunken*, van *Denken*, of van *Duchten*? Het eerste is *Videri*; het tweede, *Cogitare*; het derde, *Timere*. In eene der twee eerste betekenissen, *Hem docht* of *Hy dacht* (die dikwils, maar niet altijd, kunnen verwisseld worden) zoumen, in het volgende vaars, voor *iet*, dienen te leezen, *niet*. doch de MSS komen overeen. Ik nam het dan in den derden zin, voor *Hy duchte*: zie by VIII. 1279. Maar hier scheen die zelfde zwaarigheid zich op te doen. en 't is ook zo. Ik zal dan buiten die drie betekenissen, mijn toevlucht neemen tot eene vierde; naamelijk, *Hy overleide*, *nam terberten*; het welkmen van ouds uitdrukte door *Hem verdochte*: waarvange de bewyzen kunt vinden IX. 560. Maar dan moet hier het aanstonds volgende *dat*, genomen worden voor of [*an*] onderscheiden van 't volgende of [*vel*]. Als wy 'er dan de woorden, *dat de grachte*, eens uitneemen, zo zullen de overigen,

Dochte hem — — —

Of de veste iet was so goet;

zeer natuurlijk betekenen: *Nam by in ernstige overweeginge .*
 OF de veste EENIGSZINS in dien staat was. Want *iet*, voor *eenigrzins*, komt, in dit Werk, en elders, dikwils voor. zie IV. 1223.

‡. 478

JAN de
Twec-
de.

- Of de beste iet was so goet/
 Patter goet merren doet ;
 475 Eñ hoer weder tote Sirix.
 De van Middelborch beden niet me
 Dan setten toe/ al dat si mochten/
 Eñ droeghen ende wrochten/
 Eñ beder toe al sulke pine/
 480 Datte beste woxt an scine ;
 Eñ verbeterden de also/
 Dat sij en achten niet een stra/
 Al quame van volke een wederstoet.
 Ic wane/ noyt man also groet
 485 Wert/ so sciene/ sach toe bringhen/
 Dat van also clenen dinghen
 Was boersien doe sijt bestonden:
 Want si ghweten niet en conden/
 Waer si nemen souden stene;
 490 Sonder dattie Grave allene
 Hem de steenhuse bebal te vellen/
 Die stonden int lant/ hordic tellen/
 Bede Zuut waert ende Doxt/
 Eñ boerdense al inde poxt;
 495 Eñ gingen doe maken met crachte/
 Eñ so belven hare grachte/
 Dat mense qualijc meer mach dwingen.

Ma-

†. 478 wrochten) zo in de Andd. In **A** staat *vochten*.
 maar dat komt hier niet te pas.

†. 480 woxt an scine) de gedaante van eene veste kreeg,
 oprees. en nu weder van verre gezien wordt. zie de Bree-
 der Aantek. III. 1297.

†. 499 behoeft) de Andd. *bedarf*; waarvan zie hier ach-
 ter by †. 284.

†. 503 verweren) dat is hier *verbinderen*, beletten.
 Daar verraaders in de Stad zijn, baaten noch grachten
 noch

- Waren si boersien van andren dinghen /
Dat hem behoest / en oec mede
- 500 Dat volc al goet waer binder stede;
Some dorsten si hem niet ontsien.
Maer hebben si binnen desen of dien /
Diet woude verweren inde noet;
Al waer de grachte noch also groet /
- 505 En oec dze werf also diepe;
En een muer daer omme liepe /
Cwee roeden dicke / dze roeden hoech /
So rest al dat niet en hoech.
De troutwe liede en oec de goede /
- 510 Dat is vander stat de hoede:
Up dat si hebben wat te verteren /
En waer mede si moghen weren.
Anderz eist al pine verloren /
En vele argher dan te boren.
- 515 Doert was mi ghemaket cont;
Dat daer te boren up ene stont
De Grabe Willem gaderen soude
Sijn volc / daer hi mede up Goude
Sider bocht / alst was an scine;
- 520 Dat her Jan ente sine
Van Keneffe / pijnben metter Stat /
Of hi machte benemen dat.

It
noch vesten. *Verweren* is hier 't zelfde als *benemen* v. 522
en 535.

v. 507 (Cwee roeden dicke / dze roeden hoech) voor
twee en dre, lees ik de *Andd. twee en twee*. Dat zou ge-
weest zijn een Stadsmuur zo dik als hy hoog was. Het onze
is natuurlyker.

v. 508 *Su rest*) dit vaars ontbreekt in B.

v. 511 *Up dat*) dat is, *indien*: hier eigenlijk, *mids dat*.

v. 521 *Keneffe*) dees, met die van de Stad, naamelyk
U.

JAN de
Twee-
de.

- Ic verftont al ober waer/
 Datter met hem waren daer
 525 S'heren sone van Wemstelle/
 En Wern't van Wenscop sijn gheselle:
 Herman van Woerden hadde daer ghesijn.
 Oec segghet mi de segger mijn/
 Dat vander Lebe mijn het Jan/
 530 En daer toe menich man/
 De ic ghenoomen niet en can/
 Al noem icker niet/ wat legghetter an?
 Oe met hem waren in de Stat;

En

Utrecht, hadden eenen aanslag voor, om 't ontzet van Zieriksee te veydelen. Maar Renesse vischte altijd achter 't net. Overal kwam hy te laat, behalve in de schouwe, met welke hy in de Lek verdronk; gelijk nu volgt.

†. 529 vander Lebe mijn het Jan) zie hier achter.

†. 531 Die it) dit en het volgende vaars vind ik in Allen. Ik hadze 'er liever niet gevonden; ook, omdat de vierdubbels Rijkklanken, in dit laatste Boek, alte menigvuldig, en somtijds gezocht zijn. Wy hebben 'er reeds meer dan eens van gesproken. Zo vertrouwt ik nu ook, dat B. VI. †. 95 en 96, verwerpelijk zijn, en daar alleen ingevoegd door iemand, die gemakkelyker rymen dan denken kon. Meelis heeft niet geschroomd, eenen zelfden Rijkklank, nu en dan, aanstonds te herhaalen. Maar, dat hy 't liever niet deedt, blijkt uit II. 595-598. in welker twee eersten de Rijkwoorden zijn, *Gberaert* en *Allaert*; in de twee laatste, *Gberaet* en *Everaet*. En dit bewijs is voldoende, omdat daarin alle de MSS overeen komen.

†. 538 Doet) Doe bet. In *Al Dat*. Daar ook in den voorgaanden regel kwaalijk geleezen wordt, *tote Sirixe*.

†. 540 Dat hem doe niet wel bequam) Alk. zette hiernevens: *Dat bet kwalijk uitviel*. 't welk ik niet verstaat. De ryding van de nederlaag der Vlamingen, en het daarop gevolgde ontzet van Zieriksee, bebaagde Renesse niet. Zie de Aantek. V. 724.

†. 543

- Entie hem allen pijnden / dat
 535 Ce benemene / hadstijt ghemogen /
 Dattie Gzabe niet waert ghetoghen
 Om tontsettene Sirize.
 Doet waer ghesriet / wat wilgijf me
 En her Jan oec dat bernam /
 540 Dat hem doe niet wel bequam /
 Nam hi oerlof hinder Stede /
 Hi en sine ghesellen mede /
 En rumeden de Stat met haesten groet
 Si ontsaghen mere noet :

JAN de
 Twee-
 46.

545 EN

†. 543 rumeden de Stat) alleen in *U* *ruumde*; maar de *stat* vind ik in Allen. Doch die woorden, *de stat*, zijn hier alleszins overtollig. want als wy leezen,

En rumeden met haesten groet,
 zo vloeit het vaars beter, en de zin is volleedig. Lees hier
 Nechts de twee voorige regels met deezen;

Nam bi oerlof hinder STEDE,

Hi en sine ghesellen mede,

En rumeden de STAT —

De Stad, het Land, het Huis *ruimen*, die hier meermaalen voorkomen, is *verlaaten*; maar zonder meldinge van de plaats, is het *vertrekken*. En zo moet het hier genomen worden, schoon het elders in *U*, en dus ook in deeze Uitgave, niet voorkomt; maar in de Andd. vind ik het nu wel driemaal. Vooreerst VIII. 1012 volgens *U*

Sine mostent rumen te baren scanden.

†t welk ik daar verklaarde, moesten *Holland* ruimen: en ontleende 'er zelfs een bewijs uit, voor het welke ik niet zal sryden, omdat het gestelde aldaar buiten dat genoeg is be-
 weezen. Noch in 't zelfde Boek †. 1174.

Die biden Hertogbe waren daer

Mostent dar rumen. —

Laatstelijk IX. 494.

Ic ne rumet doer gbene noet.

In welke drie plaatsen (meerder zijn 'er niet) de letter *r*, tweemaal achter *mostent*, eens achter *rumet*, noch in *W*, noch in *U*, te vinden is. Die *t* hoort dan Wouter toe.

†. 545

JAN de
Twee-
de.

- 545 Eñ quamen ter Leckē / daer si soudē
 Ober baren met ere scoudē /
 Eñ hadden de peerde boren ghesent.
 Twe Jonghelinghe woēder omtrent /
 Habesche, coene / van groten maghen.
- 550 Alse si dat hoorden eñ saghen /
 Dat sice emmer soudē liden /
 Ghinghen si vaste an hem riden /
 Dit was recht anden avont /
 Eñ dzevense ter selber stont
- 555 Ende scoude alte hant /
 Dat si sittende bleef upt lant.
 Doe soudē si lopen int ander ende /
 Dē hem gheviel grote scende /

So

†. 545 ter Leckē) deze noodige woorden zijn in de Andd. vergeeten.

†. 548 (twe Jonghelinghe) deze Jongelingen moeten ge-
 woond hebben aan deeze zyde der Lekke, of tusschen Utrecht
 en de Lek; zomen het anderszins duidelijk verhaal van onzen
 Dichter niet ganschelijk wil in twijffel trekten: gelijk ik zie,
 dat de Schryver der Vaderl. Hist. B. X. p. 180. gedaan heeft,
 op het bloote gezag van den Ongenoemden Klerk, die, in
 de plaats van twee Jongelingen, alleen noemt Jan van
 Buesincbem Heere van Kuilenborg; die, van de overzyde,
 Renesse, nu haast overgekomen, tegenvoer, aangetast en ver-
 slagen zou hebben. Melis schreef dit, mogelijk, om niet te
 zeggen zekerlijk, binnen 't jaar nadat het gebeurd was: de an-
 der was, waarschijnlijk, toenoch niet geboren. Hierby komt,
 dat Zweder van Kuilenborg, in zyne Orig. Culemb. p. 593.
 eenvoudig verhaalt, dat Renesse bleef IN de Leck; dat is,
 dat hy in dien stroom verdrong: zonder by dat geval eenigen
 Heer van Kuilenborg te noemen, of van eenig gevecht te spree-
 ken. Waar hy in dat gevecht gesneuveld, zo was hy ge-
 bleeven, niet in, maar op de Lek. Zie ook hieronder †. 648.
 en 't geene wy sedert, wegens dit verdrinken, breeder aan-
 getekend hebben by †. 529 hier achter.

†. 556

- So dat de scoude lileef versonken/
 560 En si hinaer alle verzonken.
 Daer lileef her Jan en Arnout.
 De herte vander Lebe / al was hi stout /
 Spzans al willens buter boert /
 Eist waer als ic hebbe ghehoert.
 565 Dus verzonken meer dan hondert
 Der meester viande / wie soek wondert /
 De de Grave hadde ober een.
 Mi dochte dat miracle seen.
 Dat bede God doer sine ghenade /
 570 Dat gGraven viande dus groten scade
 Ontsinghen in so corten tiden /
 Sinen lande an beiden siden ;

De

†. 556 *uvt lant*) in **B** en in de Eerste Uitgaave lees ik, *opt fant*. Datmen nu by Alk. ook leeft *lant*, is een nieuw bewijs, dat hy zich bestendig van den Nadruk bediend heeft.

†. 560 *hinaer*) in de Andd. *wel na*.

†. 563 *buter boert*) in **A** *uter boert*. in de Andd. *over boert*. Ik heb *uter*, dat hier niet bestaan kan, veranderd in *buter*: want zo leezenwe ook, IX. 910, *buter boert*, zo wel in **B** als in **A**. maar in **U** staat daar vol uit geschreeven, *buten der boert*. Anders is *over boert* mede oud en goed. Fergunt f. 19 a.

Wi selen u worpen over bort.

†. 567 *ober een*) volgens Alk. zou dit betekenen, *tegen bem alleen*. Zo ik my niet bedriege, betekent het *onopbouwdelijk*, nu lang *achter een*. Het waaren 's Graaven oude en onverzoenlyke vyanden. Zie by I. 125. en voeg 'er by uit Zegelijn p. 97 a.

*Neemt nu sulphur ende peck
 Ende smout; al dat gbereck
 Suldy doen vallen over een.*

dat is, *alles te gelijk*. En uit Walewein f. 38 b. 't geen wy aangehaald hebben B. IV. †. 1092. p. 330.

III. DZEL.

B b

†. 554

JAN de
Twee-
de.

- Dene op Goude / danter op Leckte.
Hier om eist / dat ict vertrecke.
- 575 Die wile hebet men ghesien /
Dat God een dinc laet ghesien /
Dat een lant heeft plaghe groet /
En men vele lude slaet doet.
Maer als een man wil te verre /
- 580 Maech hijs lichte werden erre.
Want onnate stont noyt langhe.
De Grabe most / hi bedwanghe /
Zelant rumen dor de noet.
Sine plaetse was niet so groet /
- 585 De hi in Zelant doe behelt /
Sine moste de selve mit ghetwelt
Houden doen / wast lief of leet.
Heren Ghynen was so heet /

Dat

†. 574 *vertrecke*) verhaale. De volgende 30 regels, 575-604, had ik liever in *A* niet gevonden.

†. 584 *Sine plaetse*) zeer kwaalijk staat hier in *A sine plaghe*. Deeze plaetse was de Stad Zieriksee.

†. 587 *Houden doen*) in de *Andd. Houden doe*: daar dan *doe* zoude betekenen *toen*. Doch 't is klaar datmen moet leezen *doen*, *doe* staat reeds †. 585.

†. 588 *Heren Ghynen was so heet*) dat is niet, *Heer Gbye* was zo heet, of, gelijk *Alk.* zegt, zo *beet gebakerd*: maar het was *Heren Gbye* zo heet. 't Was zyne onverzaadelyke begeerte, door eene korte voorspoed in vollen brand geraakt, die het hem zo heet maakte. Vergelijk de *Aantek.* IX. 34.

†. 596 *soude doet doen slaen*) voor my, ik vind my noch gansch niet gereed om dit te gelooven. Guy zou wel bloed-dorstig moeten geweest zijn, dat hy eerst zijn' *Bloedverwant* Willem, Graaf van Holland, naderhand zijn' vollen Neef Guy, Bisschop van Utrecht, wilde ter dood brengen. Om de waarheid te zeggen, het schijnt, datmen in *Holland*

Dat hem Hollant en Zelant beide
 590 De nautwe waren tsuure weide.
 Dat Bisscopdoem van Utrecht
 Wilde hiere oec toe hebben echt /
 Daer sijn Nebe Bisscop was.
 Oec hoerlic ghelwaghen was /
 595 Dat hi den Bisscop / dien hi ghevaen
 Hadde / soude doet doen slaen /
 Sijnz Gemaz Sone / van Utrecht :
 En men dan ober recht
 Sinen Nebe hadde vercoren /
 600 Willem van Gulike / alz wi horen.
 De wozt verslegghen op enen dach.
 Dat seide mi ren / de dat sacht /
 Dat men sijn hoeft op enen schachte
 Dozden Dancsen Coninc brachte.

JAN de
Twec-
de.

605 Dit

land ook al gaarne wat kwaad sprak van de Vlamingen. Zie boven by v. 238.

v. 603 sijn hoeft op enen scachte) Meyerus verhaalt f. 106 a. dat Willem van Gulik gefneuveld is, doch datmen niets van hem gevonden heeft: waaruit in Vlaandren een loop- maar rees, dat hy door Toverkust, waarin men zegt dat hy zeer kundig was, weggevoerd is, en eens zou wederkomen, als de Vlamingen zyner huipe meer noodig hadden. De Nederd. Vlaamsche Kronijk I. p. 448. wil dat dat hoofd niet geweest is het hoofd van Willem van Gulik, maar van eenen Priester van Gend, enz. Door diergelijk een konstgreep bewimpelden de Franschen, aan den anderen kant, het verscheuren hunner dierbaare Orisflamme. Want de Dichter Guiart noemt die eene naargemaakte Orisflamme, gansch gelijk aan de waare, welke de Abt van S. Denis in bewaaringe hadt. Zie Daniel de la Milice Fr. L. VI. ch. 9. p. 359. die zelf twijffelt of 't waar zy. In den Sp. Hist. IV. 46. wordt verhaald, dat de Koning van Vrankrijk (in 1302)

Comen wilde te Vlaendren werd

Met al der macht, ongespard,

Bb a

Die

JAN de
Twee-
de.

- 605 Dit was waer sekerlike.
 En dit was al in eenre weke /
 In den Oefte / telker tijt.
 Sinaendaghes so began de strijt
 Uy Goude / als ghescreven es.
 610 Sondaechs avonts / des sijt gheswees /

Der

*Die de crone conde volbringen,
 Ende daer met Vlaendren al beringen,
 Ende bringen mede d'oli-flamme.*

Ik meende te zeggen, lees *Oriflamme*: maar le Long leert my, dat *Oli-flamme* betekent de *Bourgogners*, op haer wapen *inspeelende*. Vergelijk dit met dien *fieren Liebaard*, IX. 1267, dien *Alk. aanzag voor een Labarum of Admiraals vlag*.

†. 606 in ene weke) in deeze *Weeke* zullenwe zien, dat twee Maandagen geweest zijn: en dus *acht dagen*. Maar spreken wy anders? Niets gemeener, dan datwe, voor *eene Week*, zeggen, *acht dagen*. En met reden. Want schoon een natuurlyke Week, buiten opzigt op eenige gebeurtenis, niet meer dan *zeven dagen* heeft; zo heeft, integendeel, de burgerlyke Week, met betrekkinge tot allerlei menschelyke handelingen en voorvallen (uitgezonderd alleen 't geene 's nachts te twaalf uren geschiedt) altijd *acht dagen*. Want een Verdrag, by voorbeeld, dat zynen aanvang neemt op *Dingsdag middag*, en *eene Week* duuren moet, kan niet eerder ten einde zijn dan den volgenden *Dingsdag middag*. En dus hebbenwe dan ook in deeze Week, twee *Dingsdagen*. En dit is overal en altijd in gebruik geweest. Dat de Jooden *acht dagen* telden van den eenen Sabbat tot den anderen, kan men leezen by Grotius ad *Matth. Evang. XVII. 1*. En zeer voldoende moet hier zijn de volgende plaats van Frodoardus in *Chron. an. 924. ad Regem regreditur Willelmus, & octo dierum acceptis induciis. post finitam ebdomadam, sese Regi committit*. Dat is „ Willem keert weder tot den Koning, en „ verwerft een uittel van *acht dagen*: de *Week* omzijnde, on- „ derwerpt hy zich aan den Koning.

†. 607 telker tijt) zo ook in **U**. kwaalijk in **B** ter zelve tijt.

Verzanc her Jan/ alst eꝛ boercreben/
Ente gheue de hi hem bleben.

JAN de
Twee-
de.

Des naesten Manendaechꝰ daer naer
Dacht de Coninc/ wit vorwaer/
615 Seghen de Vlaminghe/ hoꝛic ghetuagen/
Daer Willem van Gulik moꝛt verslagen.

God

tijt. Telker *tijt* is hier, *elk* op *zynen tijt*: wel in eene weeke,
maar op byzondere dagen.

†. 608 Smaendayheꝰ so began de strijt) ʒ Maandags,
10 Aug. zijnde S. Laurens dag, dikwils gemeld.

†. 610 Sondaechꝰ avontꝰ) in *A navonts*. Renesse is dan
omgekomen den 16 Aug. 1304. En dat houde ik voor waar-
heid; schoon wy, zo by den ongenoemden Klerk, als by
Zw. van Kulenburg, leezen, dat zulks voorgevallen zou zijn
op onser Vrouwen dach *Assumptio*; of, die *Assumptionis*. Doch
die is altijd 15 Aug. en was in dat jaar *Zaterdag*. Het zijn
echter twee Getuigen. Ik beken het, en mogelijk zijn 'er
noch meer te vinden. Maar heeft een van die Schryvers oit
zo veel oplettendheid aangewend, als Melis, in het overwee-
gen, in het aantekenen, en in het bepalen van deeze drie
aanmerkelyke dagen gedaan heeft? Daarenboven bepaalt hy
het geval niet alleen tot *Zondag*, maar nader tot *Zondag
avond*: en in de *MSS* is geen verschil. En dat één *Tijd-* en
Land-genoot dikwils zeer veele jonger Schryvers kan ophaa-
len, zal het volgende voorbeeld duidelyk doen zien.

†. 613 Des naesten Manendaechꝰ) op Maandag den 17
Aug. viel de slag voor tusschen de Franschen en Vlamingen,
waarvan wy gesproken hebben in de Br. Aantek. IX. 115.
en in welken Willem van Gulik dood bleef. Maar hier heeft
Melis weer veel tegensprekens moeten lyden. Buzelinus in
zijn *Annales Gallo-Flandr.* L. VII. p. 319. noemt dien dag
XV Kal. Sept. dat is 18 Aug. En dien dag vind ik, zo by
Anselme, *Hist. Geneal. T. I. p. 52.* als by de *Benedicty-
nen*, Art de *vérifier* p. 505. letterlyk genoemd, *le 18 d' Août*.
Doch die dwaaling is gesprooten uit Meyerus, daarmen ook
leest *XV Kal. Sept.* Maar dat het een dwaaling is, blijkt ten

JAN de
Twec-
de

- God de doet / doet sine ghenade /
 Dat blijvet metter minster frade;
 Dat moghedi merken wel in desen.
 620 Habt op Goude also ghewesen /
 Dat het Gue daer hadde gehad
 Een seghe; dar en was dan plat
 Ontgaen sien noch goet;
 Si hadden al gheslegghen doet:
 625 Want het wasser onsiene
 Enen van honderden tontsiene.
 Daerne was emmer geen toetiden.
 Want het was / in allen siben /
 Al biant / sonder Zierix
 630 En namelike Hollant / en niet me /

En

vollen uit Meyerus zelve, die *XV Kal. Sept.* of 18 Aug. als in eenen adem noemt, *Maandag na Vrouwendag Assumptio*, welken Vrouwendag hy ook, gelijk buiten tegenspraak is, *Zaterdag* heet. Dus wederspreekt hy zich zelve; want was 15 Aug. *Zaterdag*, zo was 18 Aug. niet *Maandag*, maar *Dingsdag*. Maar hy komt overeen met Melis in den uitgedrukten *Maandag*. En die was, in 't Latijn, niet *XV* maar *XVI Kal. Sept.* De naam van *Week*, dien Melis aan deeze 8 dagen, 10-17 Aug. geeft, bewijst het op nieuw. 't Is onbegrypelijk, datmen op de aanwyzing der dagen met hunne eigen naamen, als *Maandag* of *Dingsdag*, enz. of, in 't Latijn, *Feria 2* of *3*, enz. zo zelden acht heeft gegeven, schoon het een van de allerzekerste Tijdmerken is.

†. 622 *plat*) dat is juist het geen de Latynen uitdrukten door *plane*.

†. 627 *Daerne was emmer gheen toetiden*) zy wisten zekerlijk noch plaats en noch personen, werwaarts, of waar naar toe, zy hadden kunnen *trekken*, om behouden te worden. Alk. verklaart *toetiden* zeer wel door *toevlugt*.

†. 630. *En namelike Hollant*) de Leezer moet hier het voorgaande *sonder*, in zyne gedachten herhaalen: ZONDER *Zieriksee*, en, voornaamelijk, ZONDER *Holland*. Anders

200.

Eñ datter toe behoert.

Duſt waſt kuter poert

Gheen verlaet om ontgaen.

Men hadder niemant ghebaen.

635 Maer doe ſi verluonnen waren/
Spaerdemen/ demen mochte ſpaeren.

Hadt op Goude verloren ſieden/
So en hadder behouden tieben

In Sirixt goet noch clene/

640 Men hadt verſlegghen al ghemene.

Entie her Ghynen hadden verbeeben

Ute Hollant/ hadden verloren tieben;

Dozbrecht/ Delf en Leiden mede/

Vlaerdinghen/ Sciedamme/ en elke ſtede/

645 Die

zouden deeze woorden luiden, alsof Holland *voornaamelijk* vyand geweest waare.

†. 632 *Duſt waſt*) zo in Allen. doch lees, *Dus was*.

†. 636 *Spaerdemen*) de Vlamingen, zegt Melis, zouden, na hunne overwinning, niemand geſpaard, maar alles doodgeſlagen hebben. De Hollanders, integendeel, ſpaarden alles wat zy konden ſpaaren. Wat hier van zy, ik heb my altijd verwonderd over 't gedrag van deezen Heer Guy, die zo veel volks naar buiten zondt, om Zeeland voor zich zelven te winnen, en ondertuſſchen zijn' Vader, Broeders en Vaderland liet, en overgaf, aan hunnen grootſten vyand, den Schoonen Philips. Ook is zijn gedrag, doch na zijn ongeluk, gelaakt by de Vlamingen zelfs, gelijkmen onder anderen zien kan by Meyerus f. 104 b. Was 't hem wel gelukt, men zou van hem eenen Cæſar, of, ten minſten, eenen Govert met den Bult, gemaakt hebben.

†. 643 *Dozbrecht*, enz.) hoe meer ik deeze ganſche rede-
neering naargaa, hoe meer de zelve my verdacht voorkomt.
Stel eens, dat Guy den Slag op Goude gewonnen hadt, en
meester van geheel Zeeland gebleeven was; zou hy daardoor
ook volſtrekt meester geweest zijn van Holland, en in ſtaat,

Bb 4

om

JAN de
Twee-
de.

- 645 Die den Vlaminghen deden scande
Dat sise iagheden uten lande/
Souden des selfs hebben ghedronken.
Waren de ghene / de versonken
In de Lecke / bleven te libe /
650 Si hadden klant in groten libe
Ghehouden al haer lebedaghe.
Som haer goet hebben de maghe /
De den Grabe minnen zere /
Eñ doen weerbicheit en ere.
655 Hadde Willem van Gulcke verslaghen
Den Coninc / dat mochtmen slaghen
Albewerelt tuerenture :

Dan

om die van *Dordrecht, Delf, Leiden, Vlaardingen en Schiedam* (die van *Schoonhoven* mogten hier wel bygevoegd zijn) met de dood te straffen? Dit wordt hier nochrans ondersteld. Maar het gevolg wordt te verre getrokken. En Guy zou een monster, geen mensch, moeten geweest zijn, indien hy, in een overheerd Land, allen, die zich tegen hem verweerd hadden, om den hals hadt doen brengen,

†. 653 minnen zere) in *A*, gansch kwaalijk, *minen bere*.

†. 655 Hadde Willem van Gulcke verslaghen Den Coninc) dit is niet wel uitgedrukt. Willem van Gulik wordt hier te dicht by den Koning geplaatst. Die het schreef zou beter gezeid hebben,

*Hadde Willem van Guleke ontdraghen
Sijn lijf* ———

welke spreekwyze ik ergens by J. van Heclu gelezen heb. Maar wat dan? Zou dat ongeluk zo zwaar geweest zijn, dat men 't. *al de wereld door en door*, hadt moeten *kluagen*? Toen dees Willem sneuvelde, waaren de Vlamingen reeds uit geheel Holland, Zeeland en Utrecht verdreeven. Wie zou toen, al hadt hy geleefd, gedacht hebben om hem Bisschop van Utrecht te maaken, in de plaatse van Guy's Graaven Oom?

†. 658 hadde ghezijn) in *A* *gbeweeft*. Ik volg hier de *Andd.* Zie slechts het volgende vaars.

†. 669

Dat hadde ghesijn zwaer avonture/
 En hadde ghesweeft te mere scade.
 660 Daer omme heeft / doer sine ghenade /
 God ghedaen op dese tijt.
 Des moet hi sijn ghebenedijt.
 Dat holpe / dat ic segghe me?
 Her Willam was in Sirix /
 665 Doe hem quam daer niemare /
 Dat sijn Vader bleben ware
 In Henegoutwen / en waer doet.
 Des had hi rouwe goet.
 Dat hi rechthe scout had an;
 670 Want hi verloef der enen man /

JAN de
 Twee-
 da.

De

†. 669 Daer hi rechthe scout had an) noch een broddel-
 werk voor 't laaft. Vroeger hebbenwe te meermaalen be-
 vonden, dat het gene in *A* kort en wel gezeid was, in de
 Andd. lang en slecht uitgebreid is geworden. Hier vindenwe
 het tegendeel. Naamelijk, in de eerste 112 regels, 669-780,
 een zeer uitgebreid Karakter van Graaf Jan, 't welk in veel
 opzigten kinderlijk is: en dan in de 46 volgenden, 781-826,
 eene tweede beschrijving van den zelden persoon, die veel
 gepaster en zaakelyker is, en die ik geloove door Melis zel-
 ven geschreeven te zijn: schoonne in *A* niet gevonden word.
 En daarom heb ikze uit de Andd. ontleend, en hier ingevoegd,
 in dien rang als zy daar staat. Anders had ikze liever ge-
 plaatst voor de 112, en aanstonds na †. 668. Wy hebben
 ook elders gezien, dat de Broddelaars, nu en dan, geheele
 vaarzen uit Melis overnamen: zo mede hier. Melis zeide
 †. 799.

Dat bi Gode ontsach so sere.

hier leezenwe †. 675.

En dat bi Gode ontsach wel sere.

Melis weder †. 791.

Hine badde niet gbeweset so coene.

hier †. 718.

Sine badden niet ghesijn so coene.

†. 670 enen man) sprekten zo van eenen Vader in

Bb 5

be-

JAN de
Twee-
de.

De langhe goet man hadde gewesen
 En ghetrouwe. Ic hoerde van desen/
 Dat hi godelike waer in de kerke/
 En minde goede ghewerke /
 675 En dat hi Gode ontsach wel sere.
 Bi hem waer nemmermere
 Dinc ghesiet/ dan al goet.
 Hi hadde gheset sinen moet/
 Gode te dienen/ alst was tijt.
 680 Ic seg u/ dat hi was verblijt /
 Als men soude eten gaen/
 En hi de tafele sach gherecht staen/
 En hi ghereet wiste ghenoech;

Dat

betrekkinge tot den Zoon? Verloor Willem, door de dood zijns Vaders, *eenen Man, die lang een GOED EN GETROUW MAN geweest was?* Neen: zo sprakmen van een' *Leenman*, met betrekkinge tot den *Leenbeer*.

v. 673 *godelike*) zo staat in *A.* in *A* *godlic.* maar in *B* *ghelijc.*

v. 674 *En minde*) voor dit en het volgende vaars lees ik in *A* dit eene,

En minde gode, en ontsach wel sere.

Wouters oog was verbijsterd tusschen *goede* en *gode*, die hier boven malkander staan. Hy schreef het laatste voor 't eerste; waardoor de overige woorden, *goede ghewerke, En dat bi*, in den loop zijn gebleeven. Hy zag echter, dat 'er wat haperde; daarom voegde hy 'er een ander *en*, uit zijn eigen, in.

v. 680 *Ic seg u*) nu zullenwe zien, hoe, en waarmede, Graaf Jan zynen tijd doorbragt. Zijn eerste vermaak bestond in Eeten, Drinken en Vrolijk zijn. Want „hy verblijdde „zich als het tijd was om te gaan eeten, en zijn herte loeg, „wanneer hy de tafel gedekt, rykelyk opgedischt zag, en „goed gezelschap by zich hadt: en dat gebeurde hem *dage- „lijks:*” opdat ik niet zegge, *den ganschden dag.* En ten be- wyze dat dees Karakterfchryver een kenner van goede orden was,

- Dat hem dan sijn herte loech/
 685 **W**ij hi goede liebe bi hem sach.
 Dit gheviel hem alden dach.
 In allen doen dancte hi Gode.
 Parlement so hoerde hi nobe /
 Daer hijs hebben mochte verdrach.
 690 **L**ieber had hi alden dach
 Metten balcken omme ghegaen /
 Van hi te plette hadde ghestaen /
 Hadde hijs moghen wesen quite.
 Nochtan est int verluite
 695 **U**p gheleghet te menigher steden /
 Te scampe ente lelicheden.

JAN de
Twee-
de.

En

was, zo plaatste hy dit alles juist tusschen twee regels, waarvan de eene, v. 679, spreekt van *Gode te dienen*; de andere, v. 687, van *Gode te danken*.

v. 688 *Parlement so hoerde hi nobe*) en dus is 't minder te verwonderen, dat hy eert recht vrolijk werdt, als het eerenstijd was. *Parlement* is eigelijk een *gesprek*. Doch vooral zulk een gesprek, dat Melis VIII. 198. noemde *Sprake* (zie onze Aantek. aldaar) en waarin gemeenlijk of Staats- of Rechts-zaaken verhandeld worden. Eene byeenkomst van Afgezondenen uit verscheiden Landen, om eenen Vrede te beraamen, heet by onzen Dichter een *Parlement*: zie by III. 1052. Maar hier is, meen ik, uit het volgende klaar, dat *Parlement* moet genomen worden voor *te Recht zitting*; te meer, omdat het zelfs, v. 692, door *Pleit* verklaard wordt. Gelijk Melis ook, V. 551 en 552, de woorden *Parlement* en *Pleit* schijnt te verwisselen.

v. 691 *Metten Balcken*) het tweede vermaak van Graaf Jan was dan, *Vliegen en Jaagen*: in zo verre, dat hy zich daarmede liever den ganschen dag ophieldt, dan de klagten zynar Onderzaaten te hooren, en dien Recht te doen. En nochtans schijnt de Vriend zich te verwonderen, dat zulks (niet, het Jaagen; maar, het Weigeren van Recht) den Graave dikwils, met schampere woorden, verweeten is.

v. 698

JAN de
Twec-
dc.

- Eñ sulc hebbe gheroepen sere:
 De duvel soude desen Here
 Dienen/ ofte moghen minnen;
 700 Wine connen van hem niet ghetwinnen
 Vonnesse/ recht/ noch ghene wazake.
 Ic seg u/ in waren saken/
 Dat sulc hier omme maect gescal/
 Haddes hi moghen hebben al/
 705 Na sere verdiente/ recht vonnesse/
 Het had hem gheweest een sware lesse;

De

†. 698 De duvel) eveneens beneden †. 1082.

*De duvel soude desen Man
 Mogben dienen ofte minnen.*

†. 703 sulc hier omme maect ghescal) vergelijk dit en
 't volgende met het geene wy gelezen hebben III. 842-846.

*_____ sulc nu misdoet,
 De lude roept: Doet mi vonnesse!
 Waende bi hebben sulc ene lesse,
 Als recht vonnesse dragben soude,
 Dat by 't lettelt hebben woude.*

Of liever, zo gy geen' haast hebt, vergelijk dat gansche Ser-
 moen, daar dit voorkomt, met het tegenwoordige. Zy zijn
 buiten twijffel van de zelfde hand. Zy handelen beide, even
 deftig, even verstandig, over de Zeden der Heeren. En ge-
 lijk hier 46 regels van Melis uitgedeegeen zijn tot 112 ande-
 ren, zo zijn 'er daar 8 goeden vermenigvuldigd tot 46 kwaad-
 en. Die Vergelyking kan dienen, om het Karakter van
 den Broddelaar, die dit Werk zo deerlijk mismaakt heeft,
 nader te leeren kennen.

†. 708 horeest) een voorlang verouderd en vergeeten
 woord: zelfs hier in de Andd. niet te vinden, daar het reeds
 verbasterd is in *feest*. 't Verschilt weinig van *ghescal*, dat hier
 voorgaat †. 703. Zeghelijn p. 41 b.

*Dit ghescal ende horeest
 Was om Segbelijns minne aldaer.*

te weeten, onder zeven Prinsessen, die malkanderen sloegen,
 enz.

- De nochtan riep alre meest /
 En dreef hier omme goet horeest /
 De nochtan te rechte mochte
 710 Den Here prisen / de waer sochte;
 Want daer sijn bozdeel ane lach.
 Nochtan sach ment alden dach.
 Die Balfutwe vanden lande
 Dedden den Graue dese scande.
 715 Elk woude onbesconden bliben.
 Had den si willen bedriben /

JAN de
 Twee-
 de.

III

enz. omdat elk Zeghelijn alleen wilde hebben. Walewein
 f. 49 d.

*Die Vos bi maecte groot horeest;
 Hi scuerde menigben te sinen scanden,
 Bede met poten en met tanden,
 In die bene en in 't ansichte.*

†. 713 (Die Balfutwe) nu wordt het de schuld van de
 Baljuwen, dat de Graaf geen Recht oeffende. Maar wy zul-
 len, op het volgende Karakter, †. 793, doen zien, dat dees
 Broddelaar zelf onzen Dichter niet verstaan heeft.

†. 716 (bedriben) is hier bepaaldelijk, *Recht oeffenen*; of,
 gelijk volgt †. 720, 't *Recht bouden*. En dit laatste is juist
 het geen de Franschen noemen, *maintenir la Justice*; 'twelk,
 in goed Nederduitsch, is, 't *Recht bandbaaven*, geenszins
bandhauen; noch ook *bandhouden*; dat eenigen behaagt om-
 dat het een letterlyke vertaaling is van *maintenir*. Doch in 't
 Fransch moetmen Fransch; in het Duitsch, Duitsch spreken.
Bedryven is dan *berechten*. Zo beloofde Hertog Aelbrecht,
 in 't jaar 1357, *zijns liefs Broeders landen en luyden te re-
 geeren, te bedryven en te beschermen tegbens eenen yegbelijc-
 ken*. Te weeten, de landen te regeeren, de luiden recht te
 doen, en deezen en die te beschermen. Zo is ook *bedrijf*
 niet anders dan *rechtsgebied*. Dit heeft geen ander bewijs
 noodig dan de bekende spreekwyze, *binnen den bedryve van
 den Hove*: het welk de Franschen noemen, *ressort du Parle-
 ment*. En welk woord, *ressort*, zich al mede in onze taale

JAN de
Twee-
de.

- Alst scoudich waren te doene/
Sine hadden niet gheijn so coene/
Datmen den Gzave hadde besconden.
720 Hadden si trecht willen houden/
Also alst hem bevolen was/
De Here hadt wel ghevoigheit dag.
Maer daer wasser eimmer gheen/
De so ghewillich in dienste sceen/
725 De enighe saken wilbe enden;
De Gzave en most hem senden
Opene hziebe/ en hem dat heten.
Du en can ic niet gheweten
Waer omme de Here settet dan
730 Te Baliuwe enen man/
De niet wille rechten int ghemene
Oer wote als oer clene/
En oer den riken als oer den armen/
Hine laet de liebe lopen carmen
735 Da den Here / waer hi es.
Mochte die Here / des sijt ghewes/

Sel-

ingedrongen heeft, vooral met betrekkinge tot de byzondere Kamers der Admiraliteit. *Bedryver* was van ouds zulk een, die bewind hadt over anderen. Maerlant IX. 48. f. 61 d.

*Een Fuede, die Duram biet,
Was bedrivere over dat diet.*

't welk I Kon. V. 14. aldus uitgedrukt is: *Adoniram was over dit uitschot. Overste bedrijf*, met betrekkinge, niet tot den Koning, maar tot de eerste Amtenaaren, vind ik by den Vert. van Boëtius f. 30 c. *claghende verhaelt hier Boëtius, dat sine vianden int overste bedrijf gheseten sijn.*

• *727 Opene hziebe*) indien Graaf Jan zyne nalaatige Baljuwen, by opene brieven, beval goed recht te doen, schijnt hy, in dit stuk, zo nalaatig niet geweest te zijn, als hy hier voorkomt. Doch 't kwam hier niet te pas.

• *733 En oer den riken*) beneden *7. 1089.*

Recht

- Selbe de lande herrechten wale /
 Sone dozste hi ten ghenen male
 Waliuwe setten te gheentre stede /
 740 Of den luden bevelen mede.
 De Here behoest oec enigher raste.
 De menscheit en es niet so vaste /
 Dat si ghedurich moghe wesen.
 Dus heb ict verstaen in desen /
 745 Dat dese Graue was besconden
 Vanden ionghen en vanden ouden /
 Dat hi der sticken niet en dede:
 Hi begerde altoes den vrede /
 En pagē hadde hi gherne ghesten /
 750 Hadde hem dat moghen ghesien;
 Entie Waliuwen hadden ghericht /
 En benomen alle ghebecht /
 Almen pleget in den lande:
 Sone haddemen ghene scande
 755 Achter lande dus ghesproken.
 Hi liet nochtan al onghesproken /

JAN de
Twee-
de.

Want

*Recht over den riken als over den armen,
 Ne laetse niet lopen carmen.*

†. 741 raste) voor *ruste*, om 't Rijm. Ten tyde van Kiliaan schijnt het, in Brabant, gemeen geweest te zijn. Elders weet ik niet het gevonden te hebben, dan by Kakolijn.

†. 742 De menscheit) hiervoor lees ik in *A*, *De menscrijft*.

†. 745 Dat dese Graue was besconden) boven †.719.
Dat men den Grave hadde besconden.

†. 754 Sone) dit vaars staat niet in *A*.

†. 755 Achter lande dus ghesproken) in *A* lees ik *niet*, voor *aus*. en in de Andd. *Hem after lande*, voor *Achter lands*. Het eerste heb ik verbeterd; maar *Hem* heb ik niet overge-

JAN de
Twce-
de.

- Want hi verbzoecht al in oetmoeden/
En behalt Gode/ den goeden.
Want hi hopede / dat elk soude
760 Selve bekennen sine sroude/
En dat in dogheden heren.
Echt so was de sebe des heren/
Datmen niet mochte gheben sroude
Enen man/ des hi woude
765 Gheloben/ het en ware ghepzoest.
Bi minre weet/ dies behoest
Nu te hobe in ekker stat.
So menich quaetspreker seget dat /
En tzenghet hoert te menigher sroude/
770 En

genomen, als reeds begreepen zijnde in het voorgaande *men*, voor *men bem*: waarvan zie by II. 1419. Alk. verklaart *achter lande* door *achter rugge*. 't Is waar, dat het laatste hier zo wel kon plaats hebben als het eerste: maar zy betekenen niet altijd het zelfde. Zie wat wy gezeid hebben van *achter lande*, III. 224. en van *achter rugge*, IX. 536.

†. 762. (Echt so was) dat is, *Voorts was*; en niet, *Loflijk is*, gelijk Alk. beuzelde. Wegens *echt*, zie VII. 634. Bediedenis der Misse f. 4 d.

Echt nader offerande
Dwaet die Pape sine bande.

†. 766 (Bi minre weet) de Andd. *Bi mire wet*; dat Seb. verklaarde, *na mijn dunken*: Alk. *na mijn gevoelen*. Doch dat is 't geen Claes Willemsz B. II. c. 6. noemde, *na mijns sinnes wet*. Zie de plaats boven, VII. 206. Maar by is hier van meer nadruk. Zie by VI. 243. *Weet of Wet* betekende van ouds *kennis*, *weetenschap*, enz. De zelfde Claes III. 2

Doch alre meest so vrucht ic,
Of dat vuyr yet wort so beet,
Dat sy verliefen wit en weet.

Der Vrouwen Stede B I. c. 34. f. 81 b. ooc bieten die van *Athenen* deze *Maecht* [Minerva] een goddinne der Wete, *overmits de groete Scientie*, die zy badde. Maar onze Beuzelaar schijnt

- 770 En lachtert sulken metten monde /
 En spreket archeit ende quaet /
 Dien hi met al sere daet
 Niet ghebeteren en can van enen hare;
 Al quaemt also / inden iare /
- 775 Dat hine verheffen woude weder /
 Dien gheneu / dien hi so neber
 Met enen woerde hadde ghebaen /
 Hine wiste hoet bestaen /
 En hoe ghebeteren sinen noet /
- 780 De hi hem dede also goet.
 Dese Here minde altoes spel.
 Hine was naradich na sel /

JAN de
 Twee-
 de.

Doch

Ithijnt gedacht te hebben om zijn *Conscientie*. En zo dacht, geloof ik, ook de Schryver van den Roman van Jason, daar ik leeze f. 23 a. BY MIJN WET, seide de Coninck, dat en sal mi niet ghesien. En f. 92 b. BY MIJN WET, antwoerde Mopfius, icken sieder noch en mercker gheen ander materie in dan druc. Noch eens f. 97 b. BY MIJNDER WET, antwoerde Medea, ic heb goet betrouwen in uwe edelheit.

†. 770 lachtert) in de Andd. *argbet* of *argbert*. Daaren-
 tegen, in den volgenden regel, *Archeit*: de Andd. *lachter*

†. 780 De hi) hiermede eindigen die 112 regels, die wy, in den beginne, verklaarden niet te zijn van Melis; en waar-
 van wy, tot besluit, het zelfde zeggen met volle verzekering.
 Laat ons nu zien hoe Graaf Jan door onzen Dichter beschree-
 ven is in de 46 volgende vaarzen; die wy, als reeds gezeid
 is, uit de Andd. ontleend hebben.

†. 781 Dese Here minde altoes spel) lees dit aanstonds
 na †. 668. lees het ten einde toe, en ik denk niet dat gy be-
 vinden zult, dat 'er iets ontbreeke.

†. 782 Hine was naradich na sel) *naradich* verklaarde
 Seb. *arglistig*; maar Alk. *nar-agtig*. hem! Men zou 't kunnen
 neemen voor *wantrouwig* of *achterdenkende*: want dat was
 Graaf Jan niet genoeg. Maar men kan 't ook neemen voor
 III. DEEL. Cc gr

JAN de
Twee-
de.

Noch behendich in enighen quade.
Mer hi was vroet in allen rade/
785 Oetmoedich ende goedertieren/
En ontfarmich van manieren.
Hem ontfarmde der armer zere.
Ic dart wel segghen : Had dese here
Scarper ghewesen dan hi was/
790 Sulc onderwant hem dag/
Dine hadde niet gheweset so coene /

Dat

geweinsd, bedriegelijk; of met Seb. voor arglistig : gelijk de zulken zijn, die, in den gemeenen Raad, anders spreken dan zy denken, en altijd eenen *Achter- of Na-raad* houden, daar zy besluiten. Overweeg nu in hoe weinig woorden Melis aanstonds meer zegt, dan die voorige Snapper in menigte van regels gedaan heeft. Jan was niet *naraadig*,

Mer bi was vroet in allen rade,
gelijk volgt * 784. dat is te zeggen, meen ik, dat hy, in alle Raadsvergaderingen, sprak, als een wijs en verstandig Prins toekomt. Hierom noemde Melis hem, volstrektelijk, *den wyzen Graaf*, V. 557; toen hy beter raad wist dan zijn Broeder Guy, om den Graaf van Kleef, die Holland met geweld dacht te regeeren, zachtkens naar huis te zenden. Dit toonde hy ook, by Nymegen, aan Koning Aelbrecht. De zulken werden van ouds ook genoemd *geraadig*. Fl. en Bl. f. 13 d.

*Daer wert geradech en vroet de domme,
Daer dechte den bloden dat bi was coene,
Daers geen so arm onder die garsoene
Hem en dunct dat bi si so rike,
Dat bi den bogesten cume gelike.*

dat is, met drie woorden, zy werden dronken. Een fraaie toefpeeling op de bekende plaats van Horatius, *Quid non ebrietas, &c.* Noch lees ik aldaar f. 15 c.

— — — dat bi mi
Gebulpech en geradech si.

waarvoor de Vert. van Boëtius zeide, *gheraedsaem*, Prol. f. 1 c. *Corts daer naer dedi den selven Boecium — in den kaerker legghen, omme dat by finer quaetbeit ende wreetbeit niet gheraedsaem wesen wilde.* Dat is, dat Boëtius hem, in zyne

Dat hijt hadde bestaen te doene,
 Haddi gherecht met scarpbeden/
 Hi en die sine hebben leden/
 795 Des hadde ghedaen ghenen noet.
 Had hire twintich gheslegghen doet/
 Hi hadder dusent mede behouden.
 Dit quam al van hier scouden/
 Dat hi Gode ontsach so zere.

800 In enighen doene / in enighen here /

JAN de
 Twee-
 de.

Had

zyne kwaadheid en wreedheid, noch *belpen* noch *raaden* wilde. Raadzalig hebbenwe in onze Proeve gemeld.

†. 793 Haddi gherecht met scarpbeden) hieruit blijkt, dat de Broddelaar zijnen Voorganger, gelijkweboven, †. 713, te kennen gaven, niet verstaan heeft. Hy verbeeldde zich, dat dit *rechten met scarpbeden* betrekking hadt tot het *handbaaven des Rechts* (zie by †. 716) in het algemeen: en daarom maakte hy zo veele onnutte en buitenspoorige aanmerkingen omtrent het gedrag der Baljuwen; waarvan Melis in 't geheel niet sprak. Hy sprak niet, zeg ik, van gemeene Rechtsoeffeningen over, en tusschen, de Onderzaaten: maar van Strafoeffeningen over zulken zyner Onderzaaten, die hunnen Heer openlijk beoorloogden. Dit kanmen, vooreerst, afneemen uit de woorden, *scharp* †. 789, en hier *scharpheid*: die niet minder betekenen dan *streng* en *strengheid*. Dit ziet, met naamen, op die van Borselen, †. 807, en verder op alle de Zeeufche Wederspannelingen. 's Graaven oudste Zoon, nu reeds gefneuveld, was anders *scharp* of *streng*; toen hyze allen, die in zyne handen vielen, dood sloeg; waarom zyhem noemden *Jan zonder genade*; en, dat de vrucht was, Zeeland verlieten. Dit deedte Vader, die te goed, en reedszwak was, niet. Doch Melis oordeelde, dat hy 't moelt gedaen hebben, als klaar blijkt uit deeze hartelyke taal †. 796.

Had hire twintich gheslegghen doet,

Hi hadder dusent mede behouden.

Is 'er iets in al die 112 laffe regels, dat by zulk eene taal, die op waarheid en op recht steunt, geleeken kan worden?

JAN de
Twee-
dc.

- Hadde hi met wille verbaen
 Eenen man. en / sonder waen /
 Gheloesde hem yement enighe dinc /
 Hoe na dat hem oer ghinc /
 805 Hi waende dat also ware.
 Dat sceen wel al openbare
 Doe die van Warssele waren ghebaen
 In Hollant / dat hise liet gaen
 Op haer belof en op haer eede.
 810 Si deden hem 'sint leede /
 Alst openbaer is an scine /
 Die wille hi leede: en die sine
 Wel dat hebben onderbonden /
 Dat si hi na tot enec stonden

815 Had-

†. 801 met wille verbaen) deeze woorden zijn my verdacht. Bezienwe de plaats eens, zo als die in Allen gelezen wordt:

In enighen doene, in enighen kere
Hadde bi met wille verdaen
Eenen man. ———

Dit zegt het tegendeel van 't geen Melis dacht. Daarom verklaarde Alk. *Hadde bi*, op eene zonderlinge wyze: DAT IS, zegt hy, *Noit badde by*. Doch *dat is* het zekerlijk niet. Ten minsten eischte de orden, *Hadde bi noit*; of anders, *Ne badde bi*. Maar de natuurlijkste verbetering schijnt my te zijn, datmen leeze.

In enighen doene, in enighen kere,
Hadde bi niet willen verlaen
Eenen man. ———

welk verlaen wel sluit op gbesleggen doet †. 796.

†. 821 *Dat hi sel ware*) met deezen regel begint Alk. teikens te verschillen van de voorige Uitgaaven. Zo heeft hy hier †. 821 *was* voor *ware*. 822 *Mer die* (zeer goed) voor *Die*. 823 *zulke* voor *fulke*. 824 *Godes* voor *Gods*. 825 *moete* voor *moet*. 826 *begbeerde alle* voor *hegaerde in allen*. En zo vervolgens; juist eveneens of hy hier een ander oud

MS

- 815 **Hadden verdrzeven sijn gheslachte /**
Bede met rade en met crachte ;
En hi wel na hadde verloren /
Dat hi gheloefde dat hem ghesworen
Was / als hi te rechte soude.
- 820 **Nochtan gaf men hem die scoude /**
Dat hi sel ware en loef.
Die kennets niet altoef /
Die sulke dinc van hem seide.
Du is hi in die Gods gheleide.
- 825 **God hi moet der zielen pleghen /**
Des hi begaerde in allen weghen.
Dese Here en lebede niet langhe
Dabien / dat sijn Sone stzanghe

JAN de
 Twee-
 de.

Den

MS gebruikt hadt. En zo is 't. Want hy hadt het oude Blad, waaruit Scriverius het Slot van dit Werk en den Naam van *Melis Stoke* eerst ontdekt en bekend gemaakt heeft, ontvangen van den Heer Westphalen, gelijk hy zelf zegt p. 262. Alleen kwam by my in bedenkinge, dat Scriverius, in zijn Toetssteen op de Goudsche Kronijk p. 251, zegt: *Op welk Parclement gheleesen wierden dry gebeele Kolommen van vaersfen uyt de Rijm-Chronijck, en achter die een Slot van alles.* Begon dan dat Blad met ons v. 821, zo hebben die drie Kolommen bevat 234 regels (want zo veel schieten 'er hier, buiten het Slot, noch over) en elke Kolom 78. Het welk omtrent de helft meer is dan ik in de *MSS* van *Melis*, en andere Dichtwerken op gelyke hoogte geschreeven, gevonden heb. 't Kan dan niet anders zijn, of 't *MS*, waartoe het gemelde Blad behoord heeft, moet geschreeven geweest zijn, op grooter bladen, met kleiner letter, in drie Kolommen nevens elkanderen. En dit geloof ik dat Alk. wilde te kennen geeven in zijn Voorb. p. 4. zeggende dat het was *met drie Rijm-reijen beschreven.*

v. 827 *Dese Here*) de voorgaande 46 regels beginnen met de zelfde woorden, *Dese Here*. En dat kan lichtelijk de oorzaak geweest zijn, dat Wouter de Klerk, of zijn voorganger,

JAN de
Twee-
de.

- Den wijch up Goude nachte met eren
 830 Legghen de wyede Vlaemsche heren/
 En hise verman al sonder lette/
 En Sirixre daer mede ontfette.
 Dat wiste hi al booz sine doet:
 Diez was sine bliscap groet/
 835 Dat hem God der eren gonde/
 Dat hi doch up ene stonde
 Doer sine doet was getroest/
 En sine bzeende waren verloest.
 Want had hi ghestozven ere/
 840 Men soude segghen/ dat hi van sere
 En van rouwen ware bleven/
 En so den gheest op ghegeven.
 Der quaetsprekers is so vele/
 De altoes but hare kele
 845 Laten gaen quaet eer goet.
 De bes plegghet/ hi mesdoet
 Dat hijt alle in quade keert.
 Godsat heb hi / deet hem leert.
 Hi versciet/ als ic versta/
 850 Harde hoertelike daer na /

Da

ger, die vaarzen over 't hoofd gezien heeft; vooral zo hy, na de woorden, *Deze Here*, de pen nedergeleid hadt, het zy om te gaan eeten, of om te gaan slaapen.

†. 845 Laten gaen quaet eer goet) zo lees ik in A, maar in de Andd.

Laten eer gaen quaet dan goet.
 alleen by Alk.

Laten een quaet dan goet.
 Ziet! zo heeft hy Melis gezuiverd. Want in zijn Voorberigt p. 4. daar hy van dat oude Blad spreekt, snorkt hy, dat hy dit Werk deedt te voorschijn komen, *in een nieuwe gestalte*, — GEHEELD van zyne voorgaande BREUKEN, en GEZUIVERD — van zyne GEBREEKEN en WANSTELLINGEN.

†. 853

- Na den stride / alst is bescreven /
 En hebte den gheest op ghegeven
 Saterdaghes / alst wesen moeste
 Na onser Vrouwen daghe in den Oefte;
 855 En mozt begraven met groter eren
 In den selven iare onse Heren
 Alst bescreven es vanden stride:
 Des sine vzeende waren blide.
 Al was de Gzate William vzoete /
 860 Hi moest sien om sine behoete;
 My hem was nu comen clant;
 En boer doe alte hant /
 En dede hem hulden en sweren.
 Des ne wulde hi niet onderen;
 865 En der mannen lizef en gheen /
 Sine ontfinghen al haer leen
 Als van haren rechten Here:
 Si mochten doen met groter ere.
 Als hi in Zeelant hadde ghebaen
 870 Manschap / en hulde ontsaen /
 Pijnde hi hem / hoe hijt besette;
 En boer in Hollant sonder lette

JAN de
Twec-
de.

WIL-
LEM de
Dende.

MI

* 853 Saterdaghes) den 22 Aug. 1304. gelijk ook de
 Schryver der Vaderl. Hist. zeer wel aangetekend heeft. By
 anderen vindtmen dien Sterfdag verscheidelijk gemeld. 12
 Sept. 1305 vind ik in de Lijst der Graaven achter de voo-
 rige Uitgaaven van dit Werk; en by Scriverius, Oud Bata-
 vien p. 307. Ook by Ant. Matthæus, Anal. T. I. p. 61.
 daar het Jaar aldus wordt uitgedrukt, cto ccc ende v. Maar
 in mijn afschrift van die zelfde Schedæ, welken Matthæus
 daar uitgaf, vind ik het Jaartal aldus gesteld, M ccc iiii.

* 858 Des sine vzeende waren blide) ik vind hier geen
 verschil. doch het kan niet bestaan. Voor blide lees on-
 blide.

* 870 Manschap en Hulde) Willem, nu, uit eigen
 Cc 4 hoofde

WIL-
LEM de
Deide.

- Al te Dozrecht in de poert /
 En onboet rechte boert
 875 Omme alle de liebe / dat si quamen
 En sijt boert tghoede namen /
 En sine ontfinghen ober Here.
 Si dadent gherne / wat wilgijc mere ?
 En swoeren hem daer houde /
 880 De pozterz alle ionghe en oude /
 Entie lantliebe alghemene /
 Beide goet ende diene.
 Cote Sciedamme boer hi van daer /
 En onboet / dat ez waer /
 885 De lude bander ieghenode /
 De boer hem quamen niet node /
 En swoeren hem hulde mede
 Alde lude daer ter stede.

Der

hoofde Graaf geworden, doet *Manschap*, en ontvangt *Hulde*. 't Is nadrukkelijk gezeid. Alk. verklaart die twee woorden door *Eed van Bescherminge*, en *Eed van Getrouwigheid*. Maar als men die Eeden wat dieper inziet, kunnen zy beide verklaard worden door eenen onderlingen Eed van *Getrouwheid*, die eene wederzijdsche belofte van *Bescherminge* insluit. Dit volgt, meen ik, uit de uitdrukking, dat de Graaf *Manschap* DEEDT; en uit de omstandigheid, dat de Graaf EERST zwoer.

*. 876 boert tghoede) de Andd. voer tgoede: daar voer kwaalijk geschreeven is voor voert. Maar voor tgoede, lees te goede. Te, als 'er een Medeklinker volgt, is altijd te, behalve voor eene f, omdat de t en de f zich, in de uitspraak, lichtelijk vereenigen. Zo leezenwe, B. VIII. * 1341, tSierixe, voor te Zierixe. IX. 597 tSciedamme voor te Sciedamme. I. 1227 tSint Omaers. en 1248 tSinte Pieters. IV. 1259 tSertogbenbossche. VIII. 944 tSinte Gberdenberge. En meermaalen onverschillig, te samen en tsamen: te sjepe en tjsjepe. Zo lees ik in Fergant f. 19 d.

Wildi bestaen die avonture,
 Die menegen man es worden tsure.

dat

- 890 Het ne wasser ne gheen/
Sine ontfinghen al haer leen/
Diere woenden inden lande/
En setten hem in gheeben hande:
Want hi met rechte haer Herte was.
Doe wozt hi te rade dat/
895 Dat hi te Delf woer in de pozt/
Te Leyden/ te Haerlem/ also bozt/
En boert tot Almaer in Vriezant/
En onboet alte hant
De Vriesen/ dat si tot hem quamen;
900 Of dat si senden tote hem bi namen/
Dien si betrouweden sonderlinghe/
Dan wien dat hi hulde ontfinghe
Doer hem allen daer ter stede;
En woer hem mochten zweren mede.

905 Die

dat is, *te zuur*. En zo spreekten wy noch, *t'synen*, of *schryven t'synen buize*; maar noit *t'mynen* of *t'mynen buize*.

†. 885 *De lude bander teghenode*) kwaalijk in *Al ieghenbede*. Zie hier achter.

†. 892 *bande*) in de *Andd. bande*. Alleen by *Alk. leeftmen* ook *bande*. En daarom behoude ik 't; schoon *bande* hier immers zo gepast schijnt.

†. 902 *dat hi hulde ontfinghe*) dit heb ik genomen uit de *Andd.* In *Al* staat, *si bulde ontfinghen*. Het waaren niet zy (de *Onderzaaten*) maar het was *by* (de *Graaf*) die de *bulde ontvong*, alswe gezien hebben by †. 870.

†. 904 *En woer hem mochten zweren*) *mochten* staat in *Allen*. 't Welk ik aanteken, opdat niemand hier denke om den *Graaf*, alsof die *mochte zweeren*. Ik vind niet, dat *Graaf Willem*, voor de *Vriezen*, iets bezwooren heeft. *Oprecht en verstandig* schreef *Eikelenberg*, in zijn *Alkmaar* p. 107. *De Westvriezen*, daar (te *Alkmaar*) als *bewoonders van een AANGEWONNEN Landschap ontbooden*, *deden hem door hunne afgezondenen gewilliglijk den Eedt*.

Cc 5

†. 914

WIL-
LEM de
Derde.

- 905 Die Dzesen stonden tsinen ghetode/
Eñ dankens onsen Here Gode.
Dus dede hi an dese vaert/
Eñ voer weder te Zeelant waert/
Eñ besette daer sijn lant.
- 910 Doe quam hem boetscap te hant/
Dat hi voer Zabant mochte baren/
Eñ hi quame sonder sparen
In Henegouten sonder respijt.
Want men soude up de tijt
- 915 Dat segghen uten banden dinghe
Tusschen van Mancrike den Coninghe
Eñ siere pertie an been side;
Eñ die van Vlaendren ten selven tide/
Eñ her Gye ente sine.
- 920 So mochte hi metter selver pine
Haren Karels dochter van Mancrike
Te wibe trouwen eerlike/
De hem ghesekert was te boren
Bi sDader tiden/ als hi horen.
- 925 Leersten dat de boetscap quam/
Eñ hijt maerlike vernam/

Be

†. 914 soude) kwaalijk in *A mochte*.

†. 915 Dat segghen uten) zie hier achter.

†. 924 Bi sDader tiden) het woord *tiden*, dat hier niet gemist kan worden, staat in Allen, behalve in de gezuiverde Uitgaave van Alk.

†. 929 Doe hi) kwaalijk in *A Doe bi*.

†. 934 *Danden enen ant ander ober*) *B oever*. doch die verandering was onnoodig. *Opt over*, lees ik Mat. der Sonden f. 38 c. en, *op dat over*, in Profectus II. 61. f. 108. En daar hebtge 't ook Onzydig. Anders Manlijk; in 't eerstgemelde Werk f. 45 a. *in den over des meers.* en f. 90 b. *op den*

- Besette hi tlant van Zeelant wale/
 En reedde hem ten selven male
 Hoe hi in Hollant comen mochte;
 930 Des had hi pine/ eer hijt volbrachte/
 Danden gse/ dat was starr.
 Hadt moghen baten dusent marc/
 Men had niet moghen comen ober
 Danden en:en ant ander ober.
 935 Dit ghebiel te menegher stoude
 Dat hi ghebaren niet en conde
 Van den gse/ dat was so groet.
 Dat hi merrede bedem noet.
 So wat hi ter zwaert sochte
 940 Dat was dat hem niet en dochte/
 Hine waert niet leden sonder scade.
 Ant ende wort hi te rade/
 Dat hi boden sende zaen/
 En dede Godebaerden verstaen/
 945 Van Bergghen den Duffate/
 Dat hi emmer niet en late/
 Hine ombiede hem metter haert/
 Of hi quame verwaert/

WIL-
 LEM de
 Derde.

Dat

den over. Samenspr. f. 12 c. anden over vander zee. Echter leeftmen hieronder §. 976, anden oever. en zo vind ik 't in Allen, schoon het daar ook rijmt op over. Zo mede by Maerlant f. 126 b. en 145 c. up den oever. Walewein f. 21 b.

*En Gringolet die bezochte
 Den hoever ———*

§. 938 Dat hi merrede bedem noet) de nood dwong hem te blyven daar hy was.

§. 947 Hine ombiede hem) Alk. verklaart deeze plaats, als ofmen door *bi* moeste verstaan den Graaf, en door *bem*, den Drost. Doch 't is recht anders om. Willem verzocht, dat de Drost hem ten spoedigsten liete wecten (want dat is ontbieden:

WIL-
LEM de
Derde.

- Dat hine dan mochte geleiden
 950 Cote Breda / ober der heyden ;
 De Hertoghe hadde hem ghegeven
 Geleide / en oec dat bescreven :
 En dat hi ombode wat hi doen soude /
 Want hi daer na werken soude.
 955 Godebaert omboet hem weder saen /
 Wat hi wilde / dat waer ghedaen.
 Der ballinghe waer gheen so coene /
 Dat hi hem iet dorste bestaen te doene /
 Of den minsten banden sinen ;
 960 Hi soude ghetrouwelike pinen /
 En sekerlike gheleiden /
 En met hem riden ober der heyden /
 En doen dat hem es betame ;

En

den: zie by IV. 862) OF by, Drost, *derwaarts*, te Bergen op den Zoom, *zoude komen*. Willem zou zich schikken naar het antwoord, dat hy van den Drost stondt te krygen, als blijkt v. 954.

v. 956. *Wat hi wilde / dat waer ghedaen*) dat is: Willem mogt vasten staat maaken, *dat al wat by wilde*, zekerlijk zou gedaan worden. naamelijk, de Drost zou maaken te Bergen te weezen, en den Graaf geleiden tot Breda toe.

v. 957 *Der ballinghe*) wederom staat hier in *A* *balliurwe* voor *ballinghe*. zie boven by v. 213. Het waaren de Zeeuwsche Ballingen (nu alleen die geenen, die hun Vaderland voor altoos verlaaten hadden) die Willem eenigszins beschroomd maakten, deeze reis, *over de beide* v. 950, te doen zonder goed geleide.

v. 958 *Dat hi hem iet dorste bestaen te doene*) in *A* was *bem* vergeeten. Doch 't is hier noodig; want daarvan hangt de volgende regel af. Anders geeven wy dit vaers gelijk wy het vinden in Allen, behalve wederom alleen by Alk. die het op deeze barbaarsche wyze gezuiverd heeft:

Dat si bem bestaen yet dorsten te doene.

Ik

- Eñ hi der stoutelike quame/
 965 Hine dorste niet ontsien.
 Godebaert gheboet mettien/
 Waer der ballinghe een so coene/
 De hem pijnde te mesdoene
 Den Gzabe/ of tement banden sinen/
 970 Hi sout hem doen in scine/
 Hi soude hem nemen lijf eñ goet.
 Mettien de Gzabe reden doet
 Sine vaert/ wat wilgi me?
 Eñ porrede van Sirix/
 975 Eñ voer ten Bordenamme ober/
 An Noztbevelant anden oever
 Eñ ginc te Caetse rechte vozt/
 Eñ scepede/ hebbit ghehozt/

WIL-
 LEM de
 Derde.

In

Ik sta toe, dat het vaars, als vaars, verbetering noodig heeft. De Leezer overweege of ik die gevonden heb in 't veranderen van *Dat bi* in *Die*, aldus:

Die bem iet dorste bestaen te doene.

†. 963. (Eñ doen dat hem eñ betame) dat is, dat *bem*, DROST, betaamelijk was: zie onzen Dichter II. 691. Maar in de Andd. lees ik, niet *betame*, maar *bequame*; en dat zou weezen, dat *bem*, GRAAVE, aangenaam was. Want *bequaem* is *aangenaam*, zie boven by †. 540 enz. en niet *noodig of dienstig*, gelijk Alk. hier in den blinde schreef. Beidedie leezingen zijn goed; doch ik verkies, de onze.

†. 971 (Hi soude hem nemen) in de Andd. *Ende nemen*. maar by Alk. even als in *N*.

†. 975 (ten Bordenamme) in *N* wordt geleezen, *ten Lederdamme*. Maar in *B* en *N*, *ten*, of *te Bordenamme*. by Alk. *te Bordenamme*. en in de Kaart van Zeeland, in 't begin van den Tegenw. Staat enz. wordt de plaats aangewezen onder den naam van *Beerendam*. Om al het welke ik *Lederdamme* verworpen heb.

†. 979

WIL-
LEM de
Derde.

- In Zuutvliet / hi en sine man /
 980 En ghinghen te Wichvliet an /
 En boer bozt te Remerswale /
 En quam daer ten avondmale.
 Den nacht boer / en den dach /
 Dat grote Vastelavont wesen mach /
 985 Bleeft hi daer / entie nacht daer na.
 Sanderdaghes / als ic versta /
 So reedde hi toe / en boer hi tide
 Over ande ander side.
 Sine paerde waren ghereet.
 990 Doer de porze dat hi leet /
 Coten Berghe sonder houden.
 De ghene / de met hem varen souden /
 Waren ghereet / en boeren mede
 Twe milen buter stede.

995 Doe

†. 979. in Zuutvliet) is *verdrongen*, zegt Alk. Melis, den Graaf gebragt hebbende tot Kats, aan de Oostzyde van Noordbeveland gelegen, doct hem *te sloop* gaan, niet *TE*, maar *IN Zuutvliet*; dat is, in 't Water, in den Stroom, zo genoemd. Gelijk noch tegenwoordig het Water, dat een scheidung maakt tusschen Noordbeveland en Wolfaardsdijk, den naam draagt van *Zuidvliet*.

†. 980 te Wichvliet) Alk. weder, is *verdrongen*. En dit geloof ik. 't Schijnt eene plaats geweest te zijn in Zuidbeveland, tusschen 't Huis te Goes en de Stad Remerswale. zie het volgende vaars.

†. 984 Dat Grote Vastelavont wesen mach) dit vaars is korter in de *Andd. lach*, in de plaats van *wesen mach*. en dat zoude ik verkiezen. Zie onzen Dichter I. 392. 758. II. 607. 1022. enz. Ik heb hier echter geen verandering gemaakt, omdat ik *wesen mach* ook vinde in de *Uitg. van Alk.* ten blyke dat het in meer andere Oude *MSS* post gevat heeft. Want Alk. kon dat wederom nergens gevonden hebben dan op het gemelde Blad. Wegens *Grooten Vastelavond*, zie hier achter.

†. 997

- 995 Doe reet hi boert ober de helbe /
 Een deel met sijnz selfz gheleide.
 De Here van Breda hilt der bi /
 En deden / al dat hi
 Doen mochte te weerdicheden ;
 1000 En wilden doer sijn lant gheleiden :
 En sine helpe wies hem an.
 Hem quamen toe sijnz selfz man
 Op der handen / hem der yeghen /
 En deden alse goede liebe plegen.
 1005 Dus reet hi boert t. Sente Gerden berghe /
 En nam daer ruste en herberghe.
 Daer bleef hi ene cozte stonde /
 En besette / als hi best conde /
 Sine lieden en sijn lant /
 1010 En boert boert altehant

WIL-
 LEM de
 Dorde.

In

†. 997. De Here van Breda) Razo van Gaveren, Heer van Liedekerke en Breda, van 1302 tot 1312. De Baron Jac. de Roy, Notit. Marchion. Antverp. L. IX. heeft aldaar ingelascht een Bredaasch Kronijkje, daar ik leeze: *Anno 1304. Willem de Goede, dewelcke, mids d'ijsgang, uyt Seeland comende over Bergen en Breda, aldaer van Heer Razo wel ontbaelt en geleydt wierdt tot in Holland.* Dit laatste is mis. In de plaatse van, *tot in Holland*, waar natuurlyker en meer met de waarheid overeenkomende geweest, *door zijn Land*; gelijk Melis spreekt †. 1000. dat is, *door 't Land van Breda.* De Graaf wilde toen niet naar Holland, maar naar Henegouwen. zie †. 1011. Die Kronijkschryver was anders vry kundig, schoon niet oud: want hy eindigt met de Geboorte van Prins Willem III. 14 Nov. 1650; en met belofte van eerlang te zullen in 't licht geeven eene *Groote Kronijk van Breda, van de welke dit, zegt hy, een kort begrip is.* Ik wenschte die Groote Kronijk gezien te hebben.

†. 1004 deden) in A dogbeden; dat bedorven is. Deden vind ik in de Andd. Ook by Alk.

†. 1015

WIL-
LEM de
Deide.

- In Henegouwen / doer Zabant / !
Daer hi blide liede vant /
Diene wel ontfinghen / als wi horen.
Du was hem aldaer te voren
1015 Een tint ghesekert van hoghen gheslachte.
Haer Vader was van grotter machte /
Daer toe welbich ende rike /
SConin Broeder van Dancricke /
Der Karel was hi ghenant /
1020 Als ic te voren seide te hant.
De Grabe hadde hem vermeten /
Dat hi woude / suldi weten /
De ionghe Bruut hebben te wibe /

En

†. 1015 ghesekert) dat is, ondertrouwd. Ghesekerde maecht, zegt Kiliaan, en hy vertaalt het, *Virgo desponsa*. Onze Dichter boven, †. 923, van de zelfde perloonen:

De bem ghesekert was te voren.

Limborg B. X. f. 104 c.

*Soe gbeloeft vore al dit Hof,
Dat gi mi die Maget wilt geven;
Ik wilse bouden al mijn leven,
En doens bare vaste sekeringe.*

en kort daarop:

*Nu es gedaen die sekeringe
In beiden sden. ———*

†. 1018 SConin Broeder van Dancricke / Der Karel)
Alk. tekende hier zeer wel aan: Karel van VALOIS, Broeder des Konings. te weeten van Philips IV, of den Schoonen. Karel van Valois was dan de VADER van de Jonge Bruid †. 1023. Goed. Maar wiens DOCHTER was dan de Jonge Bruid? Vraag dat aan Alk. en hy zal u antwoorden: Jobanna, DOCHTER van Karel van ALENÇON, Broeder des Konings van Frankrijk. te weeten van Philips VI. Want Karel van Alençon was de tweede Zoon van Karel van Valois, en de Stamvader der volgende Hertogen van Alençon; niet Vader, maar Broeder van de jonge Bruid. Maar Alk. is rondom Alk.

†. 1024

- En trouwense tfinen libe /
 1025 En leidet toe sijn ghedochte /
 En reber toe dat hi mochte.
 Doet buter Vasten comen waq /
 Doer hi / en pijnde hem daq /
 Dat hi quam op ene stont
 1030 Inde Abdie te Longopont /
 Daer hi vant de ionge maghet /
 De hem harde wel behaghet.
 Daer waq de Bisscop van Sissoen /
 Diet harde wael conde doen /
 1035 Dese trouwede lide te samen ;
 Dat moeste wesen in Goeds name.

WIL-
LEM de
Derde.

God

†. 1024. En trouwense tfinen libe) de verklaring deezzer woorden vindtge, op de voorgaande bladz. in het aangehaalde uit Limborg,

Ik wilsse bouden al mijn leven.

Willem heeft haar ook al zijn leeven gehad. Hy storf 7 Juny 1337. Toen nam zy het Geestelijk gewaad aan in de Abdye van Fontenelle ; en overleedt 7 Mei 1342. Zie Anselme p. 58.

†. 1030 Longopont) in A bedorven , Longopond. Diction. Univerfel de la France : Longpont , dans la Picardie , Diocèse de Soissons. De Abdye is gesticht in 1131. Het Inkomen van den Abt wordt daar begroot op Dertig duizend Livres de rente.

†. 1033 Sissoen) dat is , Soissons. In B en M lees ik even als hier , Sissoen. alleen by Alk. Chissoen. Limborg B. V. f. 46 d.

Die Grave van Vermendoys,
 Die mijn heer Herbrecht biet —
 Hi was sGraven broeder van Sessoen.

†. 1036 Dat moeste wesen) dit heb ik genomen uit de Andd. In A staat , En besliepse. Doch dat volgt †. 1041. en was geenszins noodig tweemaal gezeid te worden. Hier,
 III. DEEL. Dd zeker,

WIL-
LEM de
Darde.

God moette stercken / als hi wyl mach!
 Dit was op enen Sonnevendach.
 Doer de Opbaert ons Heren /
 1040 Dat hi nam / met groter eren /
 Zijn wijf / en bestiepe daer /
 Als men screef ons Heren iacr
 M. byhondert ende vije /
 Gabe Willam in tughen lide;
 1045 En keerde weder / en boer te hande
 Te Holland waert / tshen lande;
 Daer mens was blide sere /
 En dankte Gode onsen Here.
 Du stont hem herde sieue.

1050 Eer

zoker, daar gesproken wordt van den Bisschop, dieze trouwde, voegt het niet.

†. 1038 *Sonnevendach*) den 23 Mei 1305.

†. 1045 *boer te hande (Te Holland waert)* in de plaats van *voer*, hadt iemand al vroeg, by verzinninge, geschreeven *boet*; want zo staat in *M.* Doch dat is hier niets. Een ander, die 't wilde verbeteren, veranderde het in *ontboet*, gelijk in *B* en *M*: of *omboet*, gelijk by *Alk.* Dit zou betekenen, dat hy in *Holland liet weeten*, enz. Maar hy *voer* zelf, met zyne jonge Huisvrouw, *te Holland waert*, dat is *naar Holland*. En dierhalve heb ik geen oogenblik in twijfel gestaan om het bedorven *boet* te veranderen in *voer*. Zo lazenwe ook *V.* 1319.

De Coninc VOER wech TE HANDE.

†. 1053 *dozwaden met ghenende*) *Seb.* verklaarde dit zeer wel, *kloekmoediglich uitgestaan*. *Alk.* vondt het ook te goed om 't niet uit te schryven: maar laat 'er eerst zyne eigen droomen voorafgaan, *doergewadet sonder einde*. blyvende dus zonder einde hangen in die ongerijmde verbeelding, dat *met genende* konde betekenen *met geen einde*. Hy verstondt de taal van *Melis*, toen hy eindigde, even als toen hy begon. Van *genende* spraken wy breedgenoeg by *IV.* 1092.
Doer-

1050 Eer hi der jaren neghentiens
 Hadde / hat hi leden al /
 Alse eist bescreven / goet en smal /
 En dozwaden met ghewende.
 Hier makic mijns dichtens ende.

WIL-
 LEM de
 Dende.

1055 HERE VAN HOLLANT, edele Gabe /
 I hebet ghemaect / teene gabe /
 Dit hoec en dit werck /
 MELIJS STOKK, u arme Clerc /
 Gode teren en ulwen libe!
 1060 Wacht / dat niet verloren blive

De

Doorwaden, is hier eigelijkt, *doorworsteld*. Willem heeft niet weinig *geworsteld*, eer hy al zyne Vyanden vernederd, of vernietigd, en zich zelve ten top van voorspoed verheven zag. Waarvan hy ook geen misbruik gemaakt heeft. Want het onthoofden van dien Baljuw van Zuidholland, op eigen gezag, en zulks voor zijn ziekbed, is een louter verdichtsel.

†. 1054 *Hier makic mijns dichtens ende*) in *B* staat *mede ic*, voor *make ic*. daar dan het laatste woord *ende* zoude betekenen, *eindige*. Doch dit vaars betekent, zo klaar als eenvoudig, *bier maak ik een einde van mijn dichten*.

†. 1055 *HERE VAN HOLLANT*) het Slot van dit Werk, eerst door Scriverius ontdekt, geeven wy nu hier uit ons *MS N*. Wy spreken 'er breeder van hier achter.

†. 1056 *I hebet*) in *N* lees ik, *De bevet*, dat hier niet bestaan kan. Ik volg hier Scriverius en Alkemade; die het zelfde Blad naargeschreeven hebben. Ik wenschte dat zy overal zo wel overeen kwamen.

†. 1058 *u arme Clerc*) zie hier achter.

†. 1059 *Gode teren en ulwen libe*) dat is, *ter eere van God en van uw leeven*; of korter, *en van u*. 't Geen Scriverius en

WIL-
LEM de
Derde.

De name / de ghi hebt nu.
 Eñ dozbijs nu / dat seg ic u
 Dat quader wozt dan te voren /
 Ente pine zÿ al verloren.
 1065 Altazÿ penset om de doghet /
 Eñ ghebet als ghi gheven moghet :
 Eñ wat ghi ghebet / eñ wien /
 Eñ den sinckerÿ suldi sien
 Inden mont / eñ merke wale /
 1070 Waeromme si segghen hare tale ;

Of

en Alk. in dat Blad geleezen hebben, is gansch bedorven. Zy
 geeven ons beide,

U te eeren ende uwen live.

en dat zou zijn ; volgens Alk. tot uw *Eere en uit Liefde-
 Praatjes!* Alk. heeft noit kunnen onderscheiden tusschen *live*,
lijf, en *lieve*, liefde : in welk verschil van spellinge de Ouden
 noit mistaften.

†. 1062 *Eñ dozbijs nu*) hiervoor vind ik by Scriv. *En
 doe dus niet.* by Alk. *En doe dy's niet.* Het eerste is zeker-
 lijk bedorven. Het tweede zou kunnen verklaard worden,
En doet gy des niet : te weeten, *zogy u niet wacht*, enz. maar
 de leezing van *A* sluit, dunkt my, beter op de twee voorgaan-
 de regels. *Dorvijs*, schoon maar twee lettergreepen, bestaat
 uit drie woorden, *dorft gy des*. Melis dacht : *Kwaamt gy
 des eerlyken naams, dien gy nu reeds verworven hebt,
 weder te derven, zo waar 't erger dan te voren. Derven,*
 't welk in verscheiden betekenissen by de Ouden voorkomt, is
 nochtans altijd het zelfde woord. In die van *ontbeeren*,
missen, *kwijt raaken*, vinden wy 't ook by onzen Dichter
 B. VI. †. 1035.

*Wi en willen, om uwen wille, niet sterven,
 Ons goeds ende der porten derven.*

Doch de gemeenste betekenis was van ouds, *beboeven, boeven*,
noodig hebben, enz. waarvan breeder gesproken is hier achter
 by †. 284.

†. 1063 *wozt*) Scriv. en Alk. *sal worden.*

†. 1068

Oft om ghewin is haer slateren.
 Weest ghelike anderen Heren.
 Hout u liede en u lant te rechte/
 Iegghens heren en knechte.

WIL-
 LEM de
 Derda.

1075 Elken man so doet bonnesse.
 Diez verdient / leert hem de lesse /
 Dat recht is en bonnesse dzaghet /
 So eist om niet / eist dat hi claghet.
 Goedijz niet / ghi mesdoet.

1080 Hi sal u werpen onder de voet /

Maach

†. 1068 den smekers suldi sien (Inden mont) zie de Aan-
 tek. IV. 275. 277.

†. 1071 haer slateren) Scriv. *si u smeren*. Alk. *si u fle-
 ren*. Dit laatste, *fleren*, is oogschynelijk bedorven uit *slate-
 ren*. En dit doet my denken, dat Scriverius het heeft willen
 verbeteren, en dat wy daaraan zijn *smeren* verschuldigd zijn.

†. 1074 Iegghens heren en knechte) lees, en iegghens
knechte. want zo staat niet alleen by Scriv. en Alk. maar ook
 boven III. 806.

†. 1076 leert hem de lesse) zie boven III. 844. en onze
 Aantek. X. 703.

†. 1078 so eist om niet / eist dat hi claghet) demee-
 ning is: *Straf, die't verdient, volgens Recht en wettig Von-
 nis; zo heeft by geen reden van klaagen*. Dit is zekerlijk ee-
 ne zeer getrouwe en verstandige Les. Maar dit vaars wordt
 by Scriv. en Alk. op deeze wyze gelezen:

Roekes niet wat men claghet.

het welk daar voorkomt als een Vermaaning op zich zelf; en
 ook zeer goed zoude zijn, indien 'er volgde, *maar hoor eerst
 den beklaagden of beschuldigten*. Maar hier niets, dat daar-
 naar zweemt. Laat ons zien wat de woorden kunnen bete-
 kenen. Zy zijn gansch niet dubbelzinnig. *Roekes niet*, is
acht niet, of *geef geen acht*. En dan zegt die regel, in goed
 Duitsch: *Sluit uwe ooren voor alle klagten*. Dit raakt noch
 Scriv. noch Alk. die geeven moesten dat zy gevonden had-

WIL-
LEM de
Dede.

- Wach hi / en segghen dan:
 De duvel soude desen man
 Waghen dienen ofte minnen.
 Croutwen / wuldi dat bekinnen /
 1085 Ghi hebuetz groten scade ontsaen /
 Dat te voren niet was ghedaen.
 Toent den ghenen / de u dient;
 So wylft hi u ghestade vrient.
 Kercht ober den riken / als ober den armen.
 1090 De laetse niet lopen carmen.
 Doedi dit / so doedi wale.

Werk

den. De eerste bemoeide zich niet met uitleggingen. Maar de laatste verklaart die woorden aldus; *Siet op de Saak en niet op de Klage*. Maar wat mensch, buiten Alk. kan zulks leezen uit de woorden,

Roekes niet watmen claghet?

Evenwel, hy past 'er op toe, en brengt daar woordelijk by, Deuteron. XVI. 19. Alles even ongelukkig. Want ook in die aanhaalinge zijn de WOORDEN der rechtveerdigen, verkeerd in de OOGEN der rechtveerdigen.

• 1082 De duvel) zie boven by • 698.

• 1085 Ghi hebuetz) Scriv. *Gbi bebbes*. Alk. *Gbi bebt* es. Doch dat gelijkt meer naar taal van Kakolijn, dan van Melis Stoke.

• 1089 Kercht ober) zie boven by • 733.

• 1093 En seer ghestade in ghelate) hiervoor lees ik by Sriv.

Ende gbestadich fere in gbelate, de zelfde woorden; doch kwaalijk verplaatst. Zie nu eens op wat wyze Alk. het gezuiverd heeft. By hem leestmen,

Ende gbestadich in ghetale.

De twee woorden, by Scriv. *fere* en *gbelate*, zijn echt; want wy vindenze ook in 't onze. Het eerste, *fere*, is by Alk. niet te vinden: het tweede, *gbelate*, is by Alk. verbasterd in *gbelate*. Zulk zuiveren, is bederven.

• 1097

Werst haestich in baden en in tal/
 En seet ghestade in ghelate.
 Van allen dinghen houdt mate.
 1095 En sult minnen de Heilige kerke/
 Eren papen ende clerke;
 Begheben lude so doet ere:
 So sal u stekken onse Here.
 De arme suldi niet versmaen.
 1100 Doet hem goet; datz wel ghebaen.
 God ghethe dat behouden blive
 U werelt ere in desen libe!

WIL-
 LEM de
 Derde.

En

†. 1097 Begheben lude) zie hier achter.

†. 1099. De arme) in *U staat*. *De arme lude*. Doch dat *lude* is hier alleszins overtollig. En omdat wy het noch by *Scriv.* noch by *Alk.* vinden, hebben wy het te eerder verworpen.

†. 1100 datz wel ghebaen) by *Scriv.* lees ik, *in uwē daden.* by *Alk.* *in uwē daden.* Doch die woorden zijn hier niets waardig. De oude Schryver van dat oude Blad, hadt, door onoplattendheid, op het einde van den vorigen regel, geschreeven *versmaden*, voor *versmaen*. En het was alleen om 't Rijm, dathy, *dats wel gbedaen*, veranderde in, *in uwē daden*; dat hier zelfs geen' gezonden-zin uitlevert.

†. 1102 U werelt ere in desen libe) als gy dit vaars in 't verband leest met het voorgaande en de twee volgenden, zo is het zeer klaar, dat de Christelyke wensch van onzen Dichter was, dat God den jongen Graaf, zo lang hy leefde, wilde bewaaren in die Eere, waarin hy toen bloeide, en hem, na dit leeven, der eeuwige Zaligheid deelachtig maaken, om de verdiensten van onzen Heiland, den Zoon van Maria. En dus besluit Melis zyne laatste Aanspraak aan Graaf Willem III. op de allerbeste wyze. Op 't oude Blad was dit vaars ganschelijk bedorven. Voor *U werelt ere*, heeftmen tot noch toe by *Alk.* gelezen, *U ware Heere.* by *Scriv.* *U warcs eere*. Het een dengt zo weinig als 't ander. Maar hoe is het

WIL-
LEM de
Derde.

Eñ na desen lïve comt daer hoven
Daer d'Inghelen Gode loben!
1105 Des omme u Marien kint!
Seghet/ Amen! de den Gabe mint.

Eñ WOUTER, DEN CLERC, de dit screef/
Eñ lettelt gheleÿ te hoven sleef/
Dien lid ic Gode/ dat hi versette
1110 Sine armoede/ eñ sine lette
De hem vanden Pape quam/
HEREN FLORENS, diene maecte gram/
Eñ diene sloech onverbient/
Nochtan dat Wouter was sijn bzient;
1115 Eñ doz den Pape lach hi in bande.
Nochtan moet hi in vzenben lande
Verre bedebaerden gaen:
Eñ tghelt/ dat hi hebet outfaen
Van desen boeke/ moet sijn verteert
1120 In dese verre bedebaert.
God doene met ghesonde heren!
Eñ behoude JANNE in beren
VAN PALANEN, eñ sine Nonczoutwe/
Sin kindzen/ eñ diene minnen met trouwe!
1125 Eñ alle dene hebben leet/
Eist dat hijt weet of niet en weet/
God/ onse Here/ sende hem an
Dat ic den Pape her Florens an!
Ame.N. Ame.N.

E N D E

mogelijk, dat twee personen, uit een zelve voorschrift, zo verscheidenlijk kunnen leezen?

v. 1105 omme u) by Scriv. en Alk. *jonne ons ende u.* dat ook niet kwaad is.

v. 1107 Eñ WOUTER den Clerc) zie, voor 't laaft, hier achter.

BREE-

B R E E D E R
 AANTEKENINGEN
 O P H E T
 T I E N D E B O E K.

†. 91 De quade wil niet ghelachtert sijn) Alk. ver-B. X. klaart hier *gelachtert* door het nu alleen bekende *gelasterd*, †. 91. dat is *belogen*. Maar dit vaars betekent integendeel, dat de *kwaade* niet wil, datmen hem *de waarheid zegge*, of datmen hem *berispe*. Jesus Syrach, Eccles. XI. 7. *BKRISPT niet eer gy onderzocht hebt*. Waarvoor in den Delffchen Bybel 1477 geleezen wordt: *Eer du vraghes so en LACHTER nyemant*. Doch de betekenis is niet altijd de zelfde. Vergelijk de twee volgende voorbeelden, waarin de zorgvuldigheid van Martha (Lucas X. 41) gezeid wordt doorden Heere, *niet gelachtterd, en gelachtterd* te sijn. De Vertaaler van J. Cassianus, Coll. I c. 8. *Aldus had Maria dat beste deel vercoren: NIET, dat Marthens deel van den Here GELACHTERT wort, mer dat bijt leger settede*. Die van Boëtius f. 9 b. *Die, seit Augustinus, sochvuldicheit GELACHTERT beift, en beift redelike provisie en voersienicheit niet verboden*. 't Geen hier *lachten* vertaald is, is, in 't Latijn van Cassianus, *vituperare*: en Kiliaan gebruikte geen ander woord dan alleen dit, tot vertaalinge van *lachten*; Maar *lasteren* is, by hem, *criminari, calumniari*, &c. zodat hy zeer oneigelijk zeide, *Lachten is lasteren*; beter waar geweest, *is laaken*, het welk hy zelf ook verklaart door *lachten*: zie onze Proeve p. 66. Spiegel der Moniken c. 22. *Het is alte seer te laken in enen gheesteliken menschen, dat bi yet spreekt van yemant diere niet bi en is, dat bi niet spreken en solde dueren (durven) waer bier (hy 'er) by*. dat is; het is grootelijks te mispryzen, enz. In de betekenis van *laster* of *calumnia*, weet ik niet, *laster* gevonden te hebben dan in deeze plaats van Walewein f. 32 c.

Ic sou't hem sciere doen becant,

Den lachter dien ghi hem tyet ane.

dit is klaar. Iemand eenen *lachter aantyen*, is *lasteren*. En zo kanmen ook verstaan, iemand *lachter spreken* B. V. †.

B. X. 927. hoewel die zelfde woorden, tweemaal in één Sermoen voorkömende, X. 49 en III; daar niet meer zeggen dan
 †. 91. *laaken*. Noch leezenwe IX. 698, *in lachtre leggen*, 't welk daar niet eigelyker kan verklaard worden dan door ons, *te laste leggen*. Zie hier de woorden:

*De Vlaminghe mochten niet seggen,
 Noch in ghenen lachtre leggen,
 Datse ber Willem iet besloep, enz.*

't Komt 'er hier niet op aan; maar van deeze vier plaatsen is 'er niet een van Melis. Nu *lastert* men anderen met woorden; maar van ouds *lachterde* men zich zelve door zyne werken. IX. 1252.

Dat si ontfloen, dat was baer LACHTER.

dat is, *baare schande*. Zo leezenwe IV. 531. *te baren LACHTER*. Waarvoor wy nu zouden zeggen; *tot bun eigen schande*. Hierom worden die twee woorden meermaalen te saamen gevoegd. Zo sprak Koning Lodewijk van Koning Willem, III. 1354.

*Het waer LACHTER en SCANDE
 Soude ic sijn Lant berecbten.*

Zo sprak de yverige Heer Witte, toen hy Holland zo naa verhooren zag, VIII. 1090.

— — — *dat waer LACHTER,
 Sprac bi, soudemen in deser noet,
 Sonder slach en sonder stoet,
 Tlant upgheven: dat waer SCANDE
 Bede den luden ermen lande.*

Men kan my hier tegenwerpen, dat ik, B. III. †. 1114, niet goed keurde, dat Alk. in de woorden,

— — — *Het dochten lachter,
 Souder enig hem ontgaen;*

lachter verklaarde door *schande*: en dat ik het daar zelf nam voor *logen*. 't Welk strydig is tegen het bovenstaande. Doch het komt aan op den persoon van wien Melis zo sprak. Wy roonden daar, dat het niet kon verstaan worden van *Koning Willem*; en verstonden het van den *Graaf van Giesen*, gelijk ik vertrouwd dat yder, op eene bloote leezing, met my doen zal. en dan kan ik die plaats niet anders begrypen, dan ik voorlang gedaan heb. Volgens den saamenhang der redeneeringe, voor en na, zou het noodzaakelyk die Graaf moeten geweest zijn. Maar wy weten, en hebben 't ook somtijds aange-

getekend, datmen dikwils aandacht noodig heeft, om te bepaalen, wien Melis bedoelde onder het Voornaamwoord *Hy of Hem*. De korthed maakte hem duister. Dit heeft my sedert doen denken, dat Melis het oog gehad hebbe op

sConinx broeder, Florens den ionghen,
 genoemd *†. 1094*, en van wien daar verder, tot *†. 1108*, gesproken wordt. Dit zo zijnde (en wie kon hier zo spreken of denken, dan Florens, die daar eenen beslissenden zege bevocht, waaraan hy, op dat oogenblik, de laatste hand leide?) keur ik de verklaring van *Alk. lachter is schande*, voor goed. En dan komt ook de gemelde plaats *III. 1114*, ten vollen overeen met die twee anderen, die wy laatst uit Melis bygebragt hebben. Ondertusschen is zeker, dat de gewoone betekenis van het oude *lachter* minder scherp, minder hoonende, was, dan die van ons *laster*: waartoe ook vooral dient het volgende. *Boëtius* zeide *L. I. Prosa 3. quorum nec pervetusta nec INCELEBRIS memoria est.* 't Welk de Vertaaler aldus overbragt: *welker memorie niet al te oud noch LACHTERLIC es.* Als hy geschreeven hadt, *noch verachtelic es*, zou hy noch meer noch minder gezeid hebben dan hy nu zegt. In 't Hoogduitsch schreefmen van ouds, *niet lachter*, maar *laster*; maar ook in andere betekenis, dan nu by ons. Voor *droefheid* vind ik 't by *Gravenberg f. 100 c.*

Umme irre Nistelen LASTER.

want de Man van die *Nicht* was vermoord. Ook by *Strickerus XII. 4.* daar *Koning Palligan*, wiens Zoon in den strijd *ge-sneuveld* was, zegt tot *Koning Karel*:

*Ich wil durch dein frumicheit
 Mein LASTER und mein HERTZENLEIT
 Baide verchiesen und verclagen;
 Du bast mir mein Sun erslagen.*

Scherzius, evenwel, verklaart daar *laster* door *injuria*, en beroept zich op zeker geschrift van het jaar 1441, daar hy gevonden hadt, *inen weder LASTER noch LEID tun*. Het voorbeeld sluit net op de woorden van *Strickerus*, *laster en bar-tenleed*: maar het is te onbepaald. Want *laster tun*, betekent daar mogelijk niet anders dan ons *overlast doen*. Maar by *Strickerus*, daar een *Vader* klaagt over zijn' *laster*, veroorzaakt door het omkomen van zijn' Zoon in openbaaren Oorlog, kan het niets natuurlyker betekenen dan *droefheid*. Zo mede by *Gravenberg*. En hiertoe behoort ook de plaats van onzen *Dichter V. 1194.*

Dit

B. X.

*Dit VERNoy en menich LACHTER
Mofte menich man verdraghen.*

†. 284. †. 284 **Dat qualic waer haet bederue**) wy hebben dit woord, *bederve*, I. 22, verklaard door *nooddrust*. III. 1278 lazenwe, *om sine bederve*; dat is, *t'zynen beste*; of gelijk Alk. daar zegt, *tot sijn beboef*. *Van bederf*, voor *van noode*, zijn, of hebben, zeide men noch in 't laaft van de Zestiende Eeuwe: Bor, Nederl. Hist. T. I. p. 411. in eenen Brief van den Hr. van Zwieten: *en also ik u luiden niet van bederf*, dat is, *van node en bebbe*, daar hebtge'r de verklaring by. Noch eens, zonder de zelve: *om te be-sien of zijnder Genaden u van bederf badde*. Want **BE-DERVEN** is eigenlijk **BEHOEVEN**. Welk een taal, zo wy die uit ons hedendaagfch Duitsch willen verklaren, is deez, Limborg f. 3 c.

God moet ons gbeven dat ons bedarf!

doch dat is, het geene ons noodig is; dat wy *beboeven*. In dit Boek †. 499. staat in **2**, *beboeft*, in de *Andd. bedarf*. *Bedied*, der *Miffle* f. 4 a.

*Want bi om onfer sielen bederf
Bitterlike aen dat cruce sterf.*

J. van Maerlant berijmde het Tiende Gebod, by hem het *Negende*, aldus II. 25. f. 25 d.

*Dune sult ooc niemens goet
Begheren in dinen moet,
No sijn buus, no sijn aerve;
Om die vrome van diere bedaerve.*

en in de *Gelykenis* van het uitdeelen der *Ponden*, **Luc. XIX.** zegt hy f. 138 d.

*En als bi weder quam ter steden,
Die twee diere bederve deden
Prijsdi, ende loonde bem zaen.
En die geen profijt badden gedaen,
Die scalt bi om bare traecbede.*

daar wordt *bederve* verklaard door *profijt*; even gelijk **Seb.** deedt I. 22. *Fl. en Bl.* f. 16 a.

*Nu es Floris comen daer bi wesen soude:
Hem bedarf wel, dat bi bem boude
Met sinne, en pense weder en wort.*

dat is, nu zal hy verstand, voorzigtigheid, noodig hebben. *Walewein* f. 14 d.

Ic

*Ic wilde wel, waert uwe bedarve,
Ent u bequame ware ooc, bere,
Dat gbi ons blevet emmermere.*

B. X.
†. 284.

zo 't u nut en aangenaam was. 't Is opmerkelijk, dat, gelijk wy zeggen *be-boeven*, van 't geene noodig is, en, van 't geene onnut is, doorgaands, 't *boeft niet*, zonder het Voorvoegfel *Be*, ook de Ouden, op gelyke wyze, zeiden en schreeven, *be-derven* en *derf niet*, ook in 't Hoogd. Gravenberg f. 4 c.

Ich bedarf wol uwers rates.

Strickerus X. 19.

*Baide der wille und diu craft,
Des man bedarf zu Ritterfchaft.*

Anders, Fragm. de Bello K. M. †. 173.

*Man erkante in vile verre,
Nieman ne thorfte vragen,
Wer tber Kaiser were.*

Volgens het oude Nederd. zou dat moeten zijn, *thorste*. Samenfr. f. 61 c. d. *Maria* — *endorfte niet biechten noch oec dat doepe ontfaen, noch des gbelijcs, als wi behoven*. *Maria boefde* niet te biechten. Onze Dichter beneden †. 501.

Sone dorsten si hem niet ontzien.

Gemeener was, *darf, derf* of *dorf*: zo verscheidelijk schreefmen dit woord. Boven III. 1381.

Hine darf-er toe bopen nemmermere.

dat zo veel is, of wy nu zeiden: *Hy boeft 'er noit meer om te denken*. Cl. Willemsz. I. 6.

So en dorf di daer aen twyfelden niet.

der Ystor. Bloeme f. 5 b.

Dandre riepen mettien:

Wi sijn vrient, gbine derft niet vlien.

Doctrinale f. 13 d.

Die wel doet, ne derf nergen

Vlien, no hem oec bergen.

sierlyker vind ik dat uitgedrukt in *Walewein* f. 13 c.

Die niet misdoet, bins dar niet boeten.

doch lees *darf*. want *bi dar*, is *by durft*: het welk daar niets is. Het oude *derven* is nu noch *derven*, *ontbeeren*; en dat is ook *beboeven*: zie by X. 1062. Maar ons *durven* (waarvoorwe p. 425 *dueren* lazen) is by *Melis dorren* III. 1178. IV. 628. enz. by J. v. Heelu *derren* p. 141.

Dat

B. X.
 †. 284.

*Dat selen wi so helpen weren,
 Dat ghi u niet en dorvet ontsien,
 Dat wi yet van u vlien;
 Dies derrick mi wel vermeten.*

daar hebtge 't beide: *ghi dorvet is gy hoeft: derrick is durf ik*: Maar het Imperf. van beiden was *dorst*. In de betekenis van *beoefde*, zagen wy 't boven. Eene plaats hebben wy voorlang, in onze Proeve, p. 341, bygebragt uit Notkerus; ten bewyze dat de Ouden zeiden, *dorst, gedorst, niet durfde, gedurft*. Voeg 'er by, uit Tatianus, Harmon. c. 237. § 4. *inti nioman ni gidorsta tbero sizzentero fragan inan*, dat is letterlijk: *ende niemand der zittenden dorst bem vragen*. daar Palthenius p. 398. zeer verkeerdelyk, *gidorsta* wilde veranderen in *gidorsta*, wyzende ons naar twee plaatsen, daar, *gitbarf*, geleezen wordt, in dien zin, alsge, *moest*, kunt vinden Luc. XXIV. 26 en 46. *Gitorstin*, dorsten, *audebant*, is te vinden in het oude Rym, de S. Annone †. 357. daar Opitz 't verklaarde, *durfften*, gelijk nu ook onder ons gemeen is, *durfdan*: maar hy voegt 'er zelf by, dat de Sileziërs zeggen: *ich torste nicht*. en dat is, gelijk wy noch zeggen, en ook behooren te schryven, *ik dorst niet*.

†. 529. †. 529 van der Lede mijn her Jan) in de Vaderl. Hist. B. X. p. 180. wordt gezeld: *Jan en Pelgrim van der Leede waaren Zoonen van Heere Gijsbrecht van Amstel*. doch zonder getuigen te noemen. Misschien op 't gezag van Alkemade; want die tekende hier aan: *Jan van der Leede, Soom van den Ouden Heer van Amstel*. Maar twee gewigtige redenen hadden Alk. hiervan moeten te rug houden. De eerste is, dat *Heer Jan vander Lede* hier, door Melis, allerduidelijkt onderscheiden wordt van

Sberen Sone van Aemstelle, dien hy reeds genoemd hadt †. 525. De tweede, doch die alleen voldoende moet zijn, is de Zoebrief tusschen de drie Broeders, Willem, Gijsbrecht en Arnoud van Aemstel, ter eene, en den Bisschop van Utrecht en Graaf Florens, ter andere zyde, van 27 October 1285, waarby *Heer Herbaren vander Lede* en *HEER JAN HEER VANDER LEDE*, onder andere Borgen, zich verbinden, en met gezworenen *Eede* belooven, den Graave tegen de gemelde Broeders; of *der zelver NAKOMELINGEN*, in gevalle die deezen Zoed verbraken, te zullen dienen, de eerste met twintig, de tweede

de met vijftien man. Welken Brief Alk. zelf achter dit Werk heeft doen drukken; doch, als blijkt, zonder den zelven ge-
 leezen, of immers, verstaan te hebben. In een' tweeden Brief van den zelfden dag wordt *Heer Jan*, als recht is, ge-
 noemd voor *Heer Herbaren*. Welke Heer Herbaren moge-
 lijk geweest is de zelfde persoon, die zich in 't hoofd van
 eenen Brief, 5 Juny 1293 (Charterb. p. 553) noemde *Heer
 Herbaren, Heer van Haafrecht*; om redenen straks te mel-
 den. Maar die Brief komt hier ongemeen wel ter sneede,
 omdat onder de Getuigen, daar gemeld, genoemd wordt,
Arnaud van Benscoep, HAREN ARNOUDS SONE VAN
 AMSTELLE. En hierop schijnt Melis gedoeld te heb-
 ben, toen hy schreef:

Soren Sone van Aemstelle,

En Aernt van Benscop sijn gheselle.

Die twee Gezellen waaren dan volle Neeven.

Terwijl my in den zin speelde, geleezen te hebben, dat
 de Heeren *vander Lede* gesproooten waaren uit het Geslachte
 van *Arkel* (zie het Vijfde Deel van van Loons Aloude Re-
 geeringwyze van Holland p. 105) nam ik mijn toevlucht tot
 de eerste Uitgaave van de *Analecta van Matthæus*, die ik
 nu onlangs gelukkiglijk (daar ik de tweede, zo dikwils by
 my aangehaald, nu niet by de hand hebbe) ben magtig ge-
 worden; alwaarmen T. VIII. kan vinden een kort Verhaal
 van 't Leeven der Heeren van *Arkel*, in 't Latijn beschree-
 ven door eenen onbekenden, in 't laatste der Vijftiende
 Eeuw. Ik zwijg van de Heeren van *Arkel* zelfs. Maar ik
 vind daar, p. 302-309, eene onafgebroken historie van *FOL-
 PERD* en *PELGRIM*, Vader en Zoon, den een' na den
 anderen, *Heer vander Lede en Haafrecht*; beginnende ten tyde
 van Jan VIII, die in 1272 overleedt, en eindigende in 't
 begin van de volgende Eeuw. Daar komen beide, Vader
 en Zoon, voor, als een Verdrag gemaakt hebbende met
 den Duivel, om lang naar hun genoegen te leeven. Dit is
 't eerste kenmerk. Het tweede is, dat wy boven, uit echte
 Brieven, gezien hebben, dat in 't jaar 1285 de Heer van-
 der Lede geheten was, noch *Folperd*, noch *Pelgrim*, maar
Jan; en de Heer van Haafrecht, in 1293, *Herbaren*. Ik
 heb elders aangemerkt, dat ook uit de plompste verdichtse-
 len somtijds goede bewyzen kunnen ontleend worden, om-
 dat zy niet zelden op eenige historische waarheid gebouwd
 zijn.

B. X. 529. zijn. en 't zal hier vervolgens zonneklaar blyken. Mid-
 lerwylen onderstel ik, dat ook hier naar waarheid gezeid
 wordt dat de Heerlijkheid van *Haastrecht* behoord heeft
 aan de Heeren *vander Lede* En dit is de grond myner be-
 denkinge, dat *Heer Herbaren Heer van Haastrecht*, gemeld in
 1293, de zelfde geweest is, die in 1285 simpelijk genoemd
 werdt *Heer Herbaren vander Lede*. Doch laat ons de His-
 torie zelve, volgens den onbekenden Schryver (schoon
 het misschien niet anders is, dan een valsche invoegsel is van eene
 andere hand) kortelyk beschouwen. Van *Heer Folperd*
 zeg ik alleen, dat hy, schoon door zijn' Grootvader ge-
 sprooten uit den Hui/e van Arkel, echter een doodvyand
 des Heeren van Arkel was, dien hy door alle middelen
 zocht van kant te helpen: het overige kanmen daar leezen.
 Eindelijk werdt hy, in zyne Heerlijkheid *Haastrecht*, met
 zyne gezellen vrolijk zijnde, uit het midden der zelve
 weggenomen, zodat 'er van hem niets overbleef dan drie
 druppelen bloeds, ter plaatse daar hy laaft gestaan hadt.
 Hierna spookte het zo schrikkelijk, niet te *Haastrecht*, maar
 op 't Slot *ter Lede*, dat *Heer Pelgrim* het zelve liet afbree-
 ken, en weder deedt opbouwen aan de Westzyde van *Leder-*
dam. Dees evenwel, niet afgeschrikt door 't voorbeeld zijns
 Vaders, was met den Duivel overeengekomen, dat hy in al-
 les voorspoedig zoude zijn, *zolang by niet, met een paard,*
over eenige rivier voer. Hy, waanende den Duivel te bedrie-
 gen, beval den zynen noit eenig paard te dulden in een vaar-
 tuig, daar hy zelf in was. Dit duurde lang. Maar wanneer
 hy eindelijk, met veel volks, eenen stroop deedt in het Land
 van **UTRECHT**, en met zijne gevangenen en een' goeden buit
 meende te rug te keeren, zag hy zich vervolgd, zodat hy
 met haast sloop op de **LEK**, om naar **BEUSICHEM**
 over te vaaren. Maar eer hy daar was, verscheen 'er een
 eisselijk zwart paard, vreesfelijk briesfchende, 't welk in 't
 schip sprong, en 't zelve, door zyne zwaarte, deedt zinken
 als een' baksteen: zodatze allen **VERDRONKEN**. En
 verlangte te weeten, wanneer dit geschied zy? Hy noemt laar
 en Dag; naamelyk, *anno M ccc iv. altera die post festum*
Assumptionis beatæ Mariæ Virginis; ten allerovertuigendsten
 bewyze, dat onder dit snoode verdichtfel schuilt de waare
 gebeurtenis van het verdrinken van *Heer JAN vander Lede*,
 juist op dien zelfden Dag, 16 Aug. 1504, voorgevallen:
 zie

zie by **†. 610.** Nu eiffchen de verdere omftandigheden noch **B. X.**
eene korte overweeging. **†. 529.**

De Vertelling, waarin alles bewimpeld is (en daarom mogt *Reneffe* daar niet genoemd worden) heeft tot grondslag beide de Kronyken, zo van onzen Dichter als van den ongenoemden Klerk. Het *Verdrinken*, en de juiste bepaaling van den *Dag*, komt overeen met *Melis*. Maar het *Zwarie Paard*, dat het Schip, toen het reeds, in de *Lek*, by *Beufichem*, dicht aan den oever genaderd was, deedt te grond gaan, verbeeldt *Heer Jan van Beufinchem Heer van Kulenburg*, die de vluchtelingen, toen zy de *Lek* haast overwaaren, zoude aangetaft en verflagen hebben, gelijk de Klerk vertelt, en, na hem, de *Vaderl. Hift.* Van de *Verdrinkenen* noemt de *Spookmaaker* niemand dan deeze twee, **PELGRIM Heer vander Lede**, en **Arnoud van BUREN, Kanonik te Utrecht.** Het welk, op eene zigtbare en fchandelyke wyze, vervalſcht is uit *Melis*, die (buiten *Reneffe*) alleen genoemd heeft, **JAN Heer vander Lede**, en **Arnoud van BENS COP.** Want die vier Naamen waaren maar twee perſoonen. Nochtans worden 'er, tot zeven toe, opgeteld in de *Vaderl. Hift.* zich beroepende op *Zweder van Kulenburg*; by wien ik 'er nochtans maar drie vinde, naamelyk, **PELGRIM Heer vander Lede**, **Hubrecht van Everdingen**, en den **KANONIK Aernt van BUREN.** Van deezen zijn de eerſte en laaſte, als reeds getoond is, verdichte Naamen. En dit blijkt hier op nieuw, daaruit, dat *Zweder* de rechte perſoonen, **JAN Heer vander Lede** en **A. van BENS COP**, in 't geheel niet noemt. Zodat *Zweder*, die doch gewoon was, by gebrek van goede riemen, te roeien met alle hout dat hy vondt (want waar hadt hy zynen *Pelgrim* en dien *Kanonik* gevonden, dan by den *Spookmaaker*?) hier van valsheid overtuigd zijnde, ook ten opzigte van **Hubrecht van Everdingen**, geen geloof verdient. Maar de *Vaderl. Hift.* noemt, boven deezen, noch **Henrik** en **Bertolt van Schalkwijk**; van welken *Zweder* geen gewag maakt. 't Is waar, daar ſtaat op den kant (zonder meer) **Henrick ende Bertolt van Scalwije gebroeders An. 1287. feria 3 poſt Quafimodo geniti.** Maar hoe komt dat te pas by 't *verdrinken* in 1304? Ik mag hier zekerlyk 't zelfde zeggen, dat *Matthæus*, wegens eene diergelyke kanttekening op het zelfde Werk, zeide p. 317. *Nec ſatis ſcio, an id tanti quod in margine.* En het is aanmerkelyk, dat ook nevens

III. DEEL.

E e

den

B. X. den naam van *Aernt van Buren* gevonden wordt deeze kant-
 †.529. tekening: *Nota, staet in margine, Heer Aernt van ARCKEL*
finen Oem: waarvan in de Vaderl. Hist. geen melding gemaakt
 wordt. Dit blijkt 'er uit, dat de naam van *A. van Buren* al
 vroeger verdacht is geweest. Ik acht het een zo goed als het
 ander. Melis is ons genoeg.

†.885. †. 885 *De lude vander ieghenode*) dit verklaart zich ee-
 nigszins uit het voorgaande, †. 880.

De PORTERS alle iongbe en oude,

Entie LANTLIEDE alghemene.

Daar sprak Melis van *Dordrecht*: hier, van *Schiedam*. En
 die daar eenvoudig heeten *Landlieden*, in tegenstelling van
Poorters, noemt hy hier, met eene sierlyke verandering,

De Lude vander IEGHENODE.

dat is, van 't omgelegen Land, of van dat geweest. Zo la-
 zenwe boven VI. 607.

Men woude doe, dat Joncbeer Witte

Ghingbe ligghen op 't Huus van Pitte

Te wachtene die ieghenode.

Ferguut f. 9 d.

Te finen Waert nam bi orlof,

En seide, bi wilde rumen tbof;

En daer na ane die Joncfrouwe,

Die stont bevaen met groten rouwe:

Doe ruemdi die iegenode.

Tors liep wech, en deet niet node.

wederom f. 20 c.

Uten torre keerde bi doe

Tote finen orffe met ghemake,

Het was gebonden ane j stake,

Riden togle bijt gegreep,

En sette voet in stegereep,

En ruemde die iegen ode.

Tors ginc lopen, en deet niet node.

Maar wat is dan de letterlyke betekenis van *Jegen-ode*?
 De plaatsen, uit Ferguut bygebragt, bepaalen ons hier eige-
 lijk niet: maar uit die van Melis schijnt de grondbetekenis ge-
 weest te zijn, *Tegen-land*; en dus de *Jegenode van Schiedam*,
 het Land, tegen, tegen over, *Schiedam* gelegen. Zo ook de
Jegenode van 't Huis te Putte, enz. Ons woord heb ik vruch-
 teloos gezocht by Kiliaan; ook by geene Hoogduitsche Uit-
 leg-

leggers van woorden kunnen vinden. Ik noem die hier niet, B X. omdat ik de zelven thans niet tot mijn' wil hebbe; herhaal †.885. ook niet, wat ik voor verscheiden jaaren, uit hun, aange- tekend had; omdat die Aantekening, die geschikt was voor B. VI. †. 607. verlooren geraakt is; door wiens schuld, acht ik nu niet waardig te onderzoeken. Daar is weinig aan ver- beurd. Onze Nederduitsche Kiliaan zal hier, al luidt het wat vreemd, de plaats van eenen Hoogduitschen kunnen vervullen. Men leeft by hem, eerstelijk, p. 105. EEN- OODE; Germ. Sax. *Solitudo, eremus, secessus*. Ten ande- ren, p. 149. GHEGHENE, Sax. Sicam. *Regio, locus*. Ten derden, p. 370. OODE, Germ. Sax. *Tesqua, loca inculta*. OODE, OEDE: *Incultus, desertus. &c.* Maar hoe hangt dat te saamen? Eenode is by Kiliaan, eene *Eenzaame plaats*. Zo ligt dan de betekenis van *plaats* alleen in *ode*. En dat acht ik als zeker. Maar *Ode*, op zich zelf, is by hem ook een *Woeste plaats*. Want het betekent beide, *Woest* en *Plaats*. Dit kan geen proef houden. Want dan kanmen van veele woorden, die meer dan eene betekenis hebben, byna al maa- ken, watmen wil. Behalve dat die betekenis van *woest* my noch niet aanneemelijk voorkomt. Gy denkt misschien, waar- toe ik hier ook het woord *Ghegbene*, uit Kiliaan, bygebragt hebbe? Hiertoe. Voeg het te saamen met het laatste *Ode*, zo hebben wy (de onnutte letters achterlaatende) *Gegenode*; dat is, letterlijk, ons *Jegenode*. Want *jegen* is *tegen*; en *te- gen* is in 't Hoogd. *gegen*, volgens Kiliaan zelf p. 552. En dit bevestigt myne verklaring, van *Jegenode* door *Tegenland*, niet weinig. Dat *Gegen* in 't Hoogd. ook betekent een *plaats*, een *gewest*, staa ik volkomen toe. Maar of het zo oud zy als ons *Jegenode*, weet ik niet. Alleen weet ik, dat het by de Hoogduitschen noch in gebruik is, ook in 't Hoogd. Woor- denboek van Kramer gevonden wordt; doch niet behoort tot het geene ik hier onderzocht heb. Waarom ik, tot noch toe, niet zien kan, dat 'er reden zou zijn, om in myne boven- staande Verklaring van *Jegenode*, eenige verandering te maaken.

†. 915 (Dat segghen uten) men zou den Vrede maaken †.915. tusschen Vrankrijk en Vlaandren. Maar waarom noemt Melis dat een *Zeggen uten*, dat is, eene *Uitspraak doen*? Misschien omdat Koning Philips, die Graaf Guy met drie Zoons in hech- tenis hadt, hun zulke wetten kon voorschryven als hem goed

B. X. dacht. Die waaren ook allerschandelijkst, gelijkmen by de
 7.915. Vlaamsche Schryvers, op 't jaar 1305, kan naazien: en
 Graaf Robert (den Vader middelerwyle overleeden zijnde) kon zyne vryheid geenszins erlangen voor dat hyze getekend en bezegeld hadt. Maar waarom moest Willem, te dier gelegenheid, in den winter naar Henegouwen reizen? of moest hy daar, of verder, zijn, om mede in den Zoen begreepen te worden? Ik denk, ja. Nochtans zegt Meyerus duidelyk het tegendeel. Het laatste Artysel des Vredes geeft hy ons aldus op: *Ut omnes foederati utrarumque partium comprehendantur hac pace, EXCEPTO COMITE HOLLANDIÆ, quantum attinet ad HOLLANDIAM & ZEELANDIAM.* Doch dat is een Vlaamsch Verdichtsel, om het volgende Verdichtsel wat schijns by te zetten. Want op 't jaar 1306 verhaalt hy, dat de Oorlog tusschen Vlaandren en Holland weder begon te ontfteeken, omdat Graaf Willem geen Manschap wilde doen aan Graaf Robert, wegens Zeeland; die hy echter in 1311 zoude gedaan hebben: 't welk wy kortelyk aanroerden in onze Breeder Aantek. IV. 15. p. 309. Tot bevestiging van die gansche Aantekening dient my nu krachtelyk de Jezuit Jo. Buzelinus, dien ik toen noch niet kende, en die in zyne Annal. Gallo-Flandr. toont dat hy Meyerus door en door geleezen heeft; en nochtans nergens de minste melding van dat *Zeeusche Leen* maakt. Zelfs niet op het jaar 1252, daar hy, den oorlog tusschen Koning Willem en Margriet moentende verhaalen, des zelfs aanvang voorstelt in deeze woorden: *At enim buic illustrissima mulieri non parum laboris & molestitudinis peperit Cæsar Guilelmus, qui Sororem Joanni Avesnio copulaverat matrimonio. Scriptum ab eo PRIMUM diploma, quo Namurcensi territorio, totaque Imperiali Flandria eam exuebat: &c.* Dat bestendig zwygen van het Recht der Vlamingen op Zeeland is my een bewijs, dat hy van des zelfs ongegrondheid ten vollen overtuigd is geweest. Maar dat hy 'er ook, op 't jaar 1252, geen gewag van maakte, daarin deedt hy der waarheid te kort, om de gedachtenis van Margriet te spaaren. Meer behaagt my, dat by hem mede geen woord te vinden is van den Oorlog tusschen Vlaandren en Holland in 1167, dien wy voor verdicht houden; en gevolgelyk ook niet van dat bespottelyk Verdrag, waarby Florens III zich allereerst tot een' Leenman van Vlaandren gesteld zou hebben: waarvan wy in 't breede gehandeld hebben by II.

602. Al het welk ingevoegd hadt kunnen worden in de Br. B. X. Aantek. IV. 15. p. 302. Ik bewijs het hier slechts nader uit den Vlaamschen Buzelinus. Voor 't overige heeft die Vrede tusschen Vrankrijk en Vlaandren eerst zijn beslag gekreegen in Juny 1305, nadat het Huwelijk van Graaf Willem met 'sKonnings Nicht reeds in Mei voltrokken was. Hoe zou dan de Koning deezen nieuwen Neef, en dien alleen, buiten den Vrede uitgeslooten hebben? Het spijme, dat onze Vaderl. Schryver het Werk van Buzelinus niet gekend heeft. Dan zou hy zich zekerlijk zo onbepaald niet beroepen hebben op *bet verbaal der Vlaamjsche Schryveren* B. X. p. 190. Enz.

†. 984 **Grote Vastelavond**) dit onderstelt eenen *Minderen* †.984 *Vastelavond*. Laat ons zien wat 'er van zy. In het Charterboek I. p. 583. komen twee Brieven voor, behoorende tot het jaar 1297. de eene getekend, *des Vrydaghes naer Groote Vasten aevent*; de andere, *des Saterdaegs na Groote Vastelavond* (zo werdt de *Afchdag*, van ouds, ook onverschillig genoemd, *Afscben-* of *Afscbel-Woensdach*) op welken laatsten de Heer Mieris aantekende; *Ik meene, dat de Zaturdag nae Groote Vasten Avond in 't jaar 1297 viel op den Negenden van Maart*. In dat jaar is Paasch geweest 14 April: gevolgelijk, de Zesde Zondag te vooren, 3 Maart; en de Zaterdag daarna, 9 Maart. Dees Zondag, die de *Eerste Zondag* is in de Vasten, en bekend onder de naamen van *Quadragesima*, en van **INVOCAVIT**, was dan, volgens dien kundigen Heer, de *Groote Vastenavond*. Van alle de *Vastelavonden*, en met naame van die Vier, waarvan Ch. G. Haltaus omstandig spreekt in zijn *Calendarium Medii Aevi* p. 48-62, was die Zondag de laatste; schoon reeds de Vyfde dag in de Vasten. Dat nu die, somtijds, de *Groote Vastenavond* geheeten is, blijkt daar, p. 61, uit deeze woorden: *Sontag INVOCAVIT genant die GROSS VAST-NACHT*. en wat verder, schoon niet zo klaar, uit den Brief van eenen Straatsburger Gemagtigten te Parijs, die verhaalt, dat de Koning naar Parijs reedt *uf der Pfaffen Vassnacht* (Zondag **ESTO MIHI**); dat hy zelf te Parijs kwam *uf die Rechten Vassnacht* [Dingsdag]; voor zyne Genade verscheen *uf den Scuurtag* (Afschdag); en des *Donderdags* den ganschen dag by hem geweest is: *Geben zu Paris uf Freitag zu Abent van der GROSSEN VASTNACHT*. Beide deeze voorbeelden zijn ontleend uit Jac. Wenckerus; doch uit byzondere Werken. En dit

B. X. stemt volkomen overeen met de meening van Mieris. Maar
 †.984. 't is jammer, dat Haltaus ganſch niet overeenſtemt met zich
 zelve.

De eerste onder de vier Vaſtelavonden was de Zondag te
 vooren, dien men noemt, ESTO MIHI, en *Quinquageſima*;
 maar die ook geheeten is, de *Groote Vaſtelavond*: waartoe
 Haltaus, p. 51, bybrengt, uit Joh. Chr. Lunig, in Corp.
 Juris Feud. T. I. p. 1989. deeze duidelyke woorden: *Op*
den Sondag zo GROISS VASTAVENDT, den man nent ESTO
MIHI. Haltaus verdient onzen dank, dat hy de verſchil-
 lende verklarings van eenen zelfden naam, niet verzwee-
 gen heeft. Maar onbegrypelyk is het, dat hy, dien naam na-
 derhand, in 't byzonder, toeeigenende aan den Zondag IN-
 VOCAVIT, ganſch vergeeten was het geen hy, des aangaan-
 de, zo kort te vooren, gezeid hadt van den Zondag ESTO
 MIHI. Te meer, omdat hy, hier, verſcheiden andere be-
 wyzen opgezaameld heeft, ter bevestiging dat ESTO MIHI
 geweest is de GROOTE VASTELAVOND. Want, vooreerst,
 redeneerende als ik boven deed, dacht hy ook, dat de naam
 van *Grooten* onderſtelde eenen *Minderen Vaſtelavond*. Zie
 hier zyne eigene woorden p. 51. *Et quia etiam dies sequens*
Luna vocatur Vaſtel-Avend, ut ex Botbone probabo, Domini-
ca hæc ad ejus differentiam, a ſolenni Principum & Clerico-
rum lætitia, dici coepit, der GROSSE VASTEL-AVENT
apud Lunig, &c. 't geen daar uit Lunig volgt, hebben wy
 reeds gemeld. En dit zelfde bewijs dringt hy nader aan p. 53.
 daar hy, ſprekende van den volgenden Maandag, zegt: *Dies*
Luna poſt Dominicam ESTO MIHI vocatur der Vaſtel-A-
bend, ſcilicet, MINOR, ad differentiam MAJORIS, Domi-
nica PRÆCEDENTIS. Hoe kan iemand ſterker bewee-
 ren, dat de *Groote Vaſtelavond* geweest is ESTO MIHI; en dus
 niet, INVOCAVIT? Ten anderen; hy hadt by Vredius,
 Geneal. Com. Flandr. P. II. p. 12 en 25, geleezen den naam
 van *Groot Vaſtelavonde*, doch zonder bepaalinge van den
 dag: en hy paſt het toe, niet op INVOCAVIT, maar op
 ESTO MIHI. Ten derden; hy zegt in Not. p. 53. *Hoc*
nomen, der Wenige Rinn-Abend, ſimul tacite indicat, Domi-
nicam ESTO MIHI fuiſſe dictam der Merere ſive der GROS-
SE RINN-TAG; dat is Rendag. Want Rennen, Speerſtee-
 ken, Torneeren, was een voornaam tijdverdrif der *Grooten*
 in de Vaſtelavonds dagen. Men kan 'er voorbeelden van vin-
 den

den by hem; daar ik dit byvoege uit Werlich (van wien straks nader) op 't jaar 1427. *Wurden zun FASSNACHTEN (welchs wol der Narrenfeest genent werden mochten) THURNIER gebalten.* Hoe kon dan Haltaus, na met al zijn vermogen bewezen te hebben, dat de Zondag ESTO MIHI geweest is de GROOTE VASTELAVOND, zo kort daar na, p. 61, zonder hiervan gewag te maaken, eenvoudig, en als zeker, stellen, dat die naam te houden zy voor een' eigen naam van den Zondag INVOCAVIT?

B. X.
7.984

Wat zullen wy nu kiezen? Doch eer wy onze keur bepalen, is 't noodig, dat wy den oorsprong en de omstandigheden van die twee *Vastelavonds Zondagen* wat nader beschouwen. Datze beide zo genoemd zijn, is waar; doch waarschijnlijk naar de verscheidenheid der plaarsen. Van den laatsten, INVOCAVIT, zegt Haltaus alleenlijk, zonder eenig bewijs, dat alle dienstbaare luiden, als winkeliers, handwerksluiden, dienstboden enz. geduurende de drie eerste Vastelavonden, de handen vol werks gehad hadden, met den Heeren, en hunnen Meesteren, ten dienste te staan; en, gevolgelijk, zelfs geen deel in de Vermaakelijkheden van die dagen gehad hebbende, vermoeid en afgesloofd, niet in staat waren om de strengheid der Veertigdaagche Vasten te kunnen doorstaan: en dat de Roomsche Kerk, die goede Moeder, deezen luiden, daarom, noch eenen byzonderen Vastelavond vergund heeft, om ook hun hart eens op te haalen, en zich in staat te stellen om te kunnen Vasten. Wat hiervan zy, laat ik aan zyne plaats. Maar de Zondag ESTO MIHI hiet ook der PAAPEN, en der HEEREN, *Vastelavond*. De eerste deezer twee naamen blijkt ten vollen uit het Chron. Belg. by A. Matth. Analect. T. I., Anno CIO. CCCC. ende XL., „mens. Februar. die VII. dat was PAPEN VASTELAVONT.” In 't *Schrikkeljaar* 1440 is Paasch geweest 27 Maart. Tel zeven Zondagen te rug, en gy zult uitkomen op 7 Febr. Doch tusschen die twee naamen hebben sommigen geen onderscheid gemaakt; want alle *Paapen* zijn *Heeren*. En dat Haltaus zo gevoelde, besluit ik daaruit, dat hy, in 't Werk zelf, p. 49, de volgende woorden aanhaalt uit Hospinianus de Fests. Christ. fol. 38. *In ipsa Dominica Quinquagesimæ peccatur etiam a Clericis crapula, ebrietate, lusibus & luxuria, ad jejunium, quod sequenti die inchoant, sese egregie preparantes: Unde & hæc Dominica a Germanis vulgo der*

Ee 4

HER-

B. X. **HERRN FASTNACHT**, *hoc est*, **CLERICORUM sive**
 †.984. **DOMINORUM BACCHANALIA** appellatur. Maar anderen
 maakten onderscheid tusschen die naamen, verstaande, door
PAAPEN, *Geeftelyke*, door **HEEREN**, *werrelalyke Heeren*;
 gelijk Haltaus ons bericht in eene ondergevoegde Aantek. p.
 50. uit deeze Hoogduitsche woorden van Tolnerus in Bibl.
 Spruchbuch p. 697. *Dieser Sonntag wird daher HERREN*
FASTNACHT *gebeissen, weil die GROSSEN HERREN und*
ADLICHEN PERSONEN - - *ibre Fastnacht in grossen vor-*
nemen Orten erst angefangen, und ibre Turnieren mit allerley
Rennen, Stechen und Ritter-spiel gehalten. Dewijl dan **ES-**
TO MIHI geweest is de Vastelavond der *Groote Heeren*, en
INVOCAVIT die der *Minderen*; zo zoumen mogen denken
 dat de naam van **GROOTEN VASTELAVOND** beter toe-
 kwame aan den eersten, dan aan den laaften. En meer zeg
 ik 'er niet van.

De Tweede Vastelavond (want wy mogen nu ook de o-
 verigen niet stilzwygende voorbygaan) was dan de *Maandag*
na Esto mihi; als wy boven reeds aangeroord hebben. Dee-
 zen beschrijft Haltaus, p. 54, als den *Vastelavond der Lee-*
ken. Maar onder de Leeken behoorde zekerlijk niet de
Aartsbisschop van Maagdenburg, die op deezen Dag, in 't
 jaar 1382, zo onzacht op zijn hoofd nederkwam, dat hy
 het op den volgenden bestorf: p. 53. De Deenen, zegt hy,
 noemen deezen Dag noch *Fastelauns Mandag*. Verder wordt
 de zelve by de Hoogduitschen genoemd, *Blaue Montag*,
Frafs-Montag, *Narren Kirchweyb*, en vooral *Gaile Montag*,
 in 't Latijn, *Salax Luna dies*. Waaruit te oordeelen is van
 het overige. Omtrent Haltaus is aan te merken, dat hy ons
 getrouwelijk geeft wat hy vondt: maar dus gaf hy ook wel
 voor goed het geen verbetering noodig hadt, omdat hy zich
 niet in staat gesteld hadt, om het zelf te onderzoeken. Hy
 is gansch achteloos in het noemen der Jaaren, en dacht
 nooit om de Paaschdagen, waaraan nochtans zo veel andere
 Feesten, ook de Vastelavonden, eeniglijk afhangen. Ik be-
 paal my hier tot den naam van *Geilen Maandag*. Ter be-
 vestiging van dien, beroept hy zich op Crusius, *Annal. Suev.*
P. III. L. VII. p. 376. en Werlichius, *Chron. August. P.*
II. p. 180. En voegt 'er by, dat Gassarus, by Mencken *T.*
I. p. 1596 D. dit aldus uitdrukte: *XII Febr. mensis luce, quam*
vulgus SALACEM LUNÆ DIEM appellat. Was dan in het
 Jaar,

Jaar, waarvan die Historiefchryvers fpreeken, de *Geile Maandag* en 12 Febr. de zelfde Dag? Op deeze aanwyzinge zijn wy niet in ftaat zulks te kunnen onderzoeken, omdat hy noch *Jaar* noch *Paafchdag* noemt, alsof die niet eens in aanmerkinge kwamen. Van de drie aangehaalde Schryvers heb ik thans alleen by de hand de Augspurgifche Chronica van Engelbertus Werlichius, verdeeld in twee Deelen, beide vertaald uit het Latijn; het eerste, van Marx Welfer of Marcus Velferus; het tweede van *Gaffarus*: gelijk *Werlichius* zelf, op het laafte blad van 't eerste Deel, vergeleeken met het Tytelblad, aangetekend heeft. Het Werk opflaande, volgens de aanwyzinge van Haltaus, vind ik, P. II. p. 180, dat daar drie zaaken verhaald worden, op drie byzondere dagen van de Maand February voorgevallen: de eerste, den 15 tag *Hornungs* (d. i. Februarii); de tweede, den 22 tag *Februarii*; de derde, *auff den letzten tag selbigen Monats, als nemlich am GAYLEN MONTAG*. Is het nu wel verfchoonlijk, dat Haltaus dit verzwijgt, en ondertuffchen vertelt, dat de *Geile Maandag* toen geweest is 12 February? Of fprak *Gaffarus* daar van een' anderen tijd, van eene andere zaak, dan *Werlichius*? Zo is 't altijd eene verwarde taal. Te meer, omdat, van deeze twee Schryvers de een den anderen vertaald heeft. Maar ook hier blijkt weder de onachtsaamheid van Haltaus, die *Gaffarus* hieldt voor den Vertaaler van *Werlichius*. Want p. 48 in Not. zegt hy, dat de *Zaterdag voor Esto mihi*, by *Werlichius* P. II. p. 228 (daar ik 't ook vinde) genoemd wordt *der Schmaltzige Samstag*: en dat *Gaffarus* het VERTAALDE, p. 1682 A, *Butirofum Sabbatum*. Doch het was *Werlichius*, die 't Lat. *Butirofum S.* van *Gaffarus* VERTAALDE, *Schmaltzige S.* *Werlich* fprak met naame van het jaar 1446. Slaa nu mijn Paafchtafel op (want in zulke gevallen is die altijd befliffende) en gy zult 'er vinden, dat de Paafchdag, in dat jaar, geweest is 17 April; waaruit volgt dat de *Geile Maandag* moet geweest zijn 28 Febr. gelijk *Werlich* zeer wel fchreef. De Maandag na *Esto mihi* kan noit zijn 12 Febr. of het moet Paafch zijn 1 April in Gemeene, of 31 Maart in Schrikkeljaaren. Dat de gemelde *Zondag* en *Maandag*, ook hier te lande *Vastelavonden* geweest zijn, blijkt uit de *Annal. Holl. & Ultr. by Matth. Anal. T. II* (eerfte Uitg.) cap. 67 en 68.

B. X. De Derde Vastelavond was de *Dingsdag*, die nu, zo in
 *984. Duitschland als by ons, alleen onder den naam van VAS-
 TELAVOND bekend is. Volgens Hataus, p. 55 en 56,
 hiet hy ook de LAATSTE, de RECHTE, de JONGE
Vastelavond. Onder zyne voorbeelden vind ik deelen laatste
 naam meest. Zie 'er hier één van, uit Hottingerus, Helvet.
 Kirch. Gesch. P. II. p. 194 *Als anno 1384 die Junge Fastnacht*
auf S. Mattbias des Apostels Abend gefallen, enz. Wy heb-
 ben hier 't uitgedrukte jaar 1384, en daaruit blijkt, dat in
 die woorden zelfs een mislag is. Paasch was toen 10 April:
 en dewijl het een *Schrikkeljaar* geweest is, zo volgt, dat de
Vastelavonds Dingsdag moet geweest zijn 23 Febr. Nu is
 wel waar, dat, in Gemeene Jaaren, *Mattbias AVOND* al-
 tijd is 23 Febr. maar in Schrikkeljaaren is 't altijd 24 Febr.
 Want de DAG van *S. Mattbias* heeft dit byzonders, dat hy
 wel bepaald is tot éénen zekeren dag; en nochtans, dan op
 24, dan op 25 Febr. gevierd wordt. Doch dat spruit uit
 het verschillig tellen der Dagen by de Latynen, die van ach-
 teren, en by ons, die van vooren beginnen. Want die Dag,
 het zy 24 of 25 Febr. is altijd de *Vijfde Dag voor Maart*,
 of *VI Kal. Martii*. Enz. En dus is het, ten dien op-
 zigte, altijd de zelfde Dag. De mislag, in de woorden
 van Hottingerus, bestaat dan alleen daarin, dat, of hy zelf,
 of wie hy geweest zy dien hy volgde, en die eerst den *Vas-*
telavonds Dingsdag, in 1384, bepaalde tot den *Avond*
van S. Mattbias, niet gedacht heeft om het *Schrikkeljaar*.
 En dat is 'er meer gebeurd: zie boven B. I. pag. 297.
 Wy hebben het ongeluk van dien Aartsbisschop van Maag-
 denborg, die op deezen dag overleedt aan de wonden
 door eenen val veroorzaakt, kortelijk gemeld. In het Chron.
 Berg. by Meiboom, T. III. p. 305, daar dit verhaald wordt,
 heet dees dag, TERTIA BACCHANALIA; dat is, de der-
 de dag der BACCHUSFEESTEN. En dit is de rechte naam
 van alle de *Vastelavonden*, die de Grootte Heeren ook al
 veel begonnen zonder de vier bovengemelde af te wachten.
 En dees naam, het zy in 't Latijn *Bacchanalia*, het zy in 't
 Fransch, *Bacchanales*, is ook de allergemeenste, zo wel by
 Roomsche als Onroomsche Schryvers. Hierom zeide Pol.
 Verglius, de Rerum Invent. L. V. c. 2. gesproken hebbende
 van de buitenspoorigheden op die dagen gepleegd, zeer wel,
 ten

ren besluite van dat Hoofdstuk: *Et hæc omnia ex ROMANORUM BACCHANALIBUS ad nos fluxisse dixerim.* 't Is zo: P. X. doch dit niet alleen. †. 984.

Den *Afcbdag* kortelijk gemeld hebbende, gaat Haltaus over, p. 58, tot zekere vier *Dagen*, diemen voorheenen, als met hunnen eigen naam, in Duitschland, DIE VIER TAGE plag te noemen. En waarom zouden wy nu de *Vastelavondsweek* ook niet geheel doorloopen? De bepaling die Haltaus 'er aan geeft, *qui currunt a Die Cinerum ad Dominicam Invo-cavit*, is ganfch niet klaar; want de zelve begrijpt, mijns oor-deels, in goed Latijn, niet *Vier*, maar *Vijf* dagen. Zijn meening was, dat de eerste geweest is *Donderdag*. en de laat-*ste, Zondag*. Den Naam bewijft hy uit drie Hoogd. Schry-*vers*; die echter niets melden wegens des zelfs oorsprong. Ook vind ik 'er alleen blijk van den *Donderdag* (daar *Pfins-**tag* geheeten: zie Haltaus p. 10. en Kiliaan by PINCKSTER) en van *Vrydag in den Vier Tagen*. Van den *Vrydag* spreekt hy aldus: *Crusius Annal. Suev. P. III. p. 510. anno 1498 Au-**gustæ turrim Lug ins Land fulmine exustam refert noctu, die**VENERIS IN DEN VIER TAGEN, nulla explicatione ad-**dita; quod Werlich. P. II. p. 258 factum scribit den EYLFF-**TEN MARTIL*. Buiten twijffel wordt dees *Elfde dag van**Maart* daar bygebragt tot verklaringe van den *Vrydag in de**Vier Dagen* by Crusius. En zo dwarrelt Haltaus met alle winden. Crusius en Werlichius verschillen in dat verhaal, zo veel den tijd aangaat, *negen dagen*. Want die *Vrydag* is in 1498 (Paasch 15 April) geweest, de *Tweede dag van**Maart*. En 11 Maart was toen niet *Vrydag*, maar *Zondag*. Maar Haltaus heeft zich ook noit bemoeid met de *Zondagslet-**ter*. Omtrent den naam van *de Vier Dagen* was hy niet minder spoorbijster. Hy giff, dat die daaruit gesprooten zy, dat-*men den Zondag INVOCAVIT*, den vijfden dag in de Vas-*ten*, wederom gemaakt hadt tot eenen *Vastelavond*; gelijk wy boven, van dien *Zondag* spreekende, reeds uit hem ge-*meld hebben*. En dit scheen hem zo zeker, dat hy, ten be-*sluite*, zeide: *Hæc (nisi omnia me fallunt) causa fuit, quam-**obrem Germani veteres hoc intervallum dixerint DIE VIER**TAGE*. Ik zal 'er alleen op aanmerken, dat ik niet begry-*pe*, wat gemeenschap 'er geweest zy tusschen dien *Zondag* en de drie voorgaande *Dagen*, omze gezaamelijk onder den ge-*meenen naam van de Vier Dagen* te begrypen. De *Zondag*
be-

B. X. behoort niet tot die *Vier*, welker eerste geweest is de *Eerste* dag der Vasten, *Caput Jejunii*, anders *Dies Cinerum*, by ons *Afcbdag*, geheeten, die altijd *Woensdag* is. Ik lees by de *Benedictynen*, in hun *Art de Vérifier* p. 87. *Avant le neuvième siècle, dans l'Eglise Latine; on ne commençoit l'Abstinence que le premier Dimanche de Carême, & l'on ne Jeûnoit point les QUATRE derniers JOURS de la semaine de Quinquagésime, comme nous les Jeûnons aujourd'hui.* Men begon dan, in die vroege tyden, de Vasten vier dagen laater dan sedert geschied is. En het komt my niet onwaarschijnlijk voor, dat, naderhand, die vier dagen, alleen daarvan, deezen naam konnen gekreegen hebben. En eens aangenomen naamen blyven somtijds noch lang in gebruik, als de zaak reeds vergeeten is. Ja het is zeker, dat die *Vier Dagen* geen anderen hebben konnen zijn dan de *Vier Eerste dagen der Vasten*. En dit blijkt, meen ik, ten vollen uit het geene *Haltaus* zelf, p. 58, bybrengt uit *Recessu Foederis Suev.* apud *Datt. L. II. c. 28. n. 20. p. 461.* naamelyk, **DEN VIER TAGEN, ZU ANGEENDER VASTEN:** dat is, in goed Neerduitsch, *de Vier eerste dagen der Vasten*. Maar dan blijft nog de vraag, waarom, juist, die dagen den naam van *de Vier Dagen* gekreegen hebben? En hier komt te pas de *Zondag INVOCAVIT*. Want die van een' *Vastendag* in een' *Vastenavond* veranderd, maakte zekerlyk eene inbreuk in de Vasten, en eene scheiding tusschen de *Vier eerste Dagen* en de volgende. Nu kieze de Leezer wat hem best aanstaa.

Ondertusschen is dit zeker, zo uit *Vredius* en ons *Charterboek*, als uit onzen *Dichter*, dat de naam van *Grooten Vastelavond*, ook in de *Nederlanden*, aangenomen geweest is; en even zeker is, datmen dien Naam niet gegeven heeft aan twee, maar aan éenen bepaalden *Zondag*. Of wy nu moeten denken om *INVOCAVIT*, of om *ESTO MIHI*, zal ik niet beslissen, voor en aleeer ik een *Nederduitsch* voorbeeld, dat eenen dier twee *Zondagen* bepaalt, zal gevonden hebben.

†. 1055 *Here van Hollant*) de *Dichter*, zijn Werk als 1055. *Historieschryver* geëindigd, en *Graaf Willem III*, pas negentien jaaren oud, door eene onstuimige zee, in de haven van alle zyne begeerten begeleid hebbende, besluit mer eene voortreffelyke *Aanspraak* aan den zelve, waarin by hem

zeer

zeer verstandige, en tevens vrymoedige, lessen en vermaaningen geeft; die met grond doen denken, dat hy toen reeds eenen achtbaaren ouderdom bereikt hadt. In de eerste plaats brengt hy hem te binnen, dat het beter is, geen en uitsteekenden Naam gehad te hebben, dan dien weder te verliezen: dat hy daarom verpligt was, 't geen hy toen in vollen luister bezat, wel te bewaaren, door het oeffenen van Milddaadigheid met bescheidenheid, van Rechtvaardigheid, Minzaamheid, Godsdienstigheid, enz. Waarin men als voor zyne oogen ziet 'eenen jongen Vorst, die zyne Regeering nu eerst, in vrede, stondt te aanvaarden: enz. Hierom meen ik, dat Melis dit alles noch geschreeven heeft in het jaar 1305, aanstonds na dat de Graaf, met zyne jonge Huisvrouw, uit Vrankrijk weder in Holland was gekomen. Ondertusschen wil ik niet ontveinzen, dat my voorheen een wel eens in de gedachten gekomen is, of Melis niet slechts een Uitschryver van dit Werk geweest zy. Want dat de Uitschryvers ook hunnen naam wel eens meldden achter eens anders Werk, blijkt hier zelfs uit het voorbeeld van *Wouter den Klerk*, die deeze Kronijk als met een tweede Slot verrijkt heeft. Doch de voornaamste reden was, dat die gansche Aanspraak, met den naam van *Melis Stoke*, in de twee andere MSS, B en C, niet gevonden wordt; en het zeer bedenkelijk moet voorkomen, dat iemand, die met zijn Eigen naam niet wilde pronken, de laatste regels van een Werk, waarin alleen de naam des Schryvers gevonden werdt, zoude achtergelaaten hebben. Maar, dat ik dit aanroere, geschiedt alleen om het te verydelen, en te verhinderen dat ook anderen zo denken. Ik heb Melis, van den beginne af, gehouden, en houd hem noch, voor den Maaiker van dit Werk, voor zo verre het niet vervalscht is. Laatenwe hem en Wouter slechts tegen elkanderen hooren. Wouter zegt eenvoudig, dat hy **DIT SCREEF**; dat is, dat hy slechts **UITSCHRYVER** was. Maar Melis, dat hy *dit BOEC en dit WERC GHEMAECT heeft*. Gevolgelijk was hy de **MAAKER** van dit Werk. Hadt hy 't slechts *uitgeschreeven*, zo zou hy zyne Aanspraak, die wy boven voortreffelijk en verstandig noemden, begonnen hebben met eene onwaarheid. Het welk, vooral by eene gelegenheid als deeze, van niemand, wie hy zy, vermoed mag worden, die elders geene reden gegeven heeft, om zyne Trouwe

B. X.
 y.
 1055.

te verdenken. Wat nu belangt het ontbreken van deeze
 B. X. Aanspraak in andere MSS, daaromtrent is niets te zeggen
 * dan by giffinge. Zeer waarschijnlijk komt my voor, dat
 1055. zulks het bedrijf is geweest van den ouden Broddelaar en
 Moralist, die veele vaarzen uit deeze 52 laatste regels, op
 verscheiden plaatsen van dit Werk ingelascht hebbende, ge-
 meend zal hebben dat hy, door 't verwerpen van al het
 overige, zyne dievery des te beter konde bedekken: of, om
 wat zachter te spreken, dat alle die regels in zijn Hand-
 schrift onnut zouden zijn. Scriverius schijnt hieromtrent in
 een verkeerd begrip geweest te zijn. Want in zijn Toets-
 steen, p. 251, zegt hy: *welck Slot in den Druck niet be-
 kent is, ALSOO daer voor staet d'Opdracht aen Graef Floris
 de vyfde*, enz. Waaruit, vooral uit het woord *alsoo*, ge-
 noegzaam blijkt, dat hy van gedachten was, dat de Op-
 dragt aan Florens V niet te vinden zal geweest zijn in dat
 Oude MS, waarvan hy het laatste Blad zo gelukkiglijk ontdekt
 heeft, omdat 'er achter volgde een tweede Opdragt aan
 Graaf Willem III. Maar beide die zogenoemde Opdragten
 zullen in dat MS zo wel te vinden geweest zijn, als ik ze
 vinde in A.

*. * 1058 u arine (Clerk) dat is, volgens Alk. *geringe Siel-
 1058. boeder*. En dus zou schynen, dat Melis geweest waare *Biecht-
 vader van Graaf Willem*. Maar in zijn Voorbericht tracht
 hy, uit dit zelfde woord *Klerk*, te bewyzen, dat Melis ge-
 weest zoude zijn *Priester des Bisdoms van Utrecht*, en van
 een *Geestelijk en Kerkelijk beroep*: latende onzeker, van
 wat Orde by een *Monik*, van welk *Klooster by een Lid*, of
 welke *Gemeente zyne Harderlyke zorge en opzigt aanbevolen*
 zy geweest. Voor dit alles had ik liever gezeid, dat Melis
 ergens *Kanonik* geweest was. Doch al deeze goede luiden
 hadden te dier tijd geen reden om te klaagen van *armoede*.
 Maar dewijl anderen noch bepaalder spreken, en onzen
 Dichter voluit noemen *Egmonder Monik*, zal ik hier voor-
 af zeggen, dat Melis geen *MONIK* geweest is, om reden,
 dat hy zich *KLERK* noemt. In den Regel van S. Benedic-
 dictus cap. 60. wordt gesproken van *Klerken*, die *Monik*
 zouden willen worden. In de Capitula Karoli M. Lib. I.
 cap. 76. van *Klerken*, die zich valschelijk uitgaven voor
Moniken. In Miscel. Baluzii T. III. p. 135. heb ik deeze
 woorden van eene oude Kerkvergadering gevonden: *figu-
 dem*

dem Clerici sunt, Canonum correptionibus subjaceant; si vero Laici aut Monachi fuerint, communione priventur. Der Sachfen Spiegel L. I. Art. 25. *Clericus dividet cum fratribus, ad quam divisionem Monachus non admittitur.* De Kloosterlingen, die al veel door Tekenen spraken, hadden zeer verschillende tekenen om een' Monik, en om een' Klerk aan te duiden. *Pro signo Monachi cum manu capillum tene: Pro signo Clerici, digitum circumfer auri:* zie du Cange v. SIGNUM. De Monik Abbo L. II. p. 517.

B. X.
v.
1058.

Plorabant Monachi, lachrymatur Clericus omnis.

Ja onze Dichter zelf onderscheidt, wat verder, Klerken van Paapen, dat zijn Priesters; en van Begeeven luiden, dat zijn Kloosterlingen, gelijkwe terstond nader by v. 1097 zullen aantoonen. Melis was dan niets van al wat Alk. redelijk verward opnoemt; maar simpelijk geschikt tot den Geestelyken staat. Hy was Klerk; dat is te zeggen, hy was geschooren. Want het Kruinscheeren is alles wat noodig was om Klerk te worden. Daarom wordt het in de Nouvelles Ecclesiast. die nieuw waaren toen ik dit eerst schreef, genoemd, *le premier pas dans la CLERICATURE*: daar ook een jongeling, aan wien deeze plegtigheid verricht was, aanstonds genoemd wordt, *le jeune CLERC*. Jan de Weert in zijn' Spiegel f. 2 d.

*Want als Beneficien worden gbestelt in Kerken,
Men gbeestse dan gbeenen ARMEN CLERCKEN;
Maer om eere, om bede, oft om gbelt
So zijn die Beneficien nu alle gbestelt.
Al dus danigbe sonden noemtmen Simonien.
Wi sien oec mede in Canonisien,
In Abdien meerder en minder,
Dat sijn alle rike lieder kinder,
Die dit gbeestelijc goet besitten:
Want die en mogben diken noch spitten;
Want sy sijn teeder, sy en mogben niet werken:
Men doetse CRUNEN, dan sijn al CLERCKEN.*

Hieruit kanmen omtrent afneemen, waarom Melis zich noemde Klerk; te weeten, omdat hy gekruind was: en armen Klerk; omdat hy noch geen vet Beneficie in eenige Kerke bezat: waarvan misschien de oorzaak geweest is, dat hy niet behoorde tot der rike lieder kinder. En dit is mede te verstaan van Wouter den Klerk; die uitdrukkelyker klaagt over zyne armoede: maar zekerlijk geen Monik geweest is.

Want

B. X. ^{7.} 1058. Want de straffe van eene *lange Bedevaart* te moeten doen, en dus wat achter de wereld te loopen, zou menigen *Monik* zo hard vallen, dat hy gelegenheid zoeken zoude omze andermaal te ondergaan. Behalve dat Moniken geen eigen geld hadden, daar Wouter zijn eigen geld, dat hy voor 't uitschryven van Melis Stoke ontvangen hadt, op die reize moest verteeren. *Clerici* zijn *Ecclesiastici*, Kerkeleyken. Zelfs vertaalt Mabillon de *Clerici* by S. Benedictus, boven gemeld, *des Ecclesiastiques Inferieurs*; dat is, volgens zyne eigen verklaring, die noch geen *Priesters* waren. En dit doet my denken, dat *Clericus* niet komt van *κλῆρος*, *fors*, *bedeeling*; maar van *Ecclesia*, of, na afwerping van de eerste greep, als gemeen is, van *Clesia* (waarvan ook het Italiaansche *Clesia*) met verandering van S in R, gelijk in *Furius* van *Fusus*, en meermaalen in 't Latijn: ook in 't Fransch, *Marjeille* van *Maffilia*: ENZ.

Wegens die verminking van woorden, door het achterlaaten van de eerste letteren, hebben wy, by gelegenheid, een en andermaal iets gezegd. Zo ontmoettenwe, IX. 533. p. 299. *fermerie* voor *infirmierie*; *spetaal* voor *hospitaal*. En II. 932. *Conium* voor *Iconium*. waarby wel voegen zal de plaats van Plautus, Truc. III. 2. 19.

ST. *Tene hoc tibi:*

Rabonem habeto, mecum ut banc noctem fies.

A S. *Perii! rabonem? quam esse dicam banc beluam?*

Quin tu arrabonem dicitis? ST. *Ar facio lucri,*

Ut Praenestinis CONIA est ciconia.

Waarop Frid. Taubmannus aantekende, dat de Ouden niet alleen zeiden *Syria* voor *Assyria*; *Spania* voor *Hispania*, *striculus* voor *bistriculus* (daarmen ons *strie* voor *bistrie* kan byvoegen); maar ook, dat reeds by den Profeet Jeremias Cap. XXII. *Jeconia* genoemd is *CONIA*: by de Onzen, v. 24 en 28, *Cbonia*. Terwijl ik hier noch meê bezig was, viel my gevallig in handen la I Face du Janus François van den onverstaanbaaren Waarzegger Mich. Nostradamus, en mijn oog op de woorden, *Sang Matbien*; het welk daar door zijn Uitlegger, Jean Aimes de Chavigny, vertaald is, *Aematbius Sanguis*. In eigen Naamen is by ons niets gemeener dan dit. *Dries* is *Andries*; *Sander* is *Alexander*, ook in andere taalen. Van *Elizabeth* hebben wy *Lysbet*, van *Lysbet* wederom *Bet* gemaakt: enz. En ik

ik meen dat uit de Historien zou kunnen beweezen wor. B. X. den, dat de *Begynen*, in 't begin zo wel Mans als Vrouwen, zo genoemd zijn naar de *Albigenzen*. Enz.

†. 1097 *Begheben lude*) deezen zijn by Alk. *begaafde*, †. geleerde. Zie de zelfde benaaming by onzen Dichter IV. 1097. 1136. VIII. 852. IX. 571. Op de twee laatste plaatsen verklaarde het Seb. die 't ook niet verstondt, door *geschikt*. Waaruit Alk. zyne verklaring van *begaafd* schijnt ontleend te hebben. *Begeeven luiden* zijn *Kloosterlingen*, 't zy Moniken of Nonnen, die de drie Beloften van Gehoorzaamheid, Reinigheid en Armoede, plegtelijk gedaan hebben; en behooren tot de *Inclusi* of *opgesloten*. Profectus B. I. f. 37 b. *als in der eerster beiligber kerke die gbelovigbe menschen onâer die Apostele waren, en als noch BEGHEVEN menschen in veel gbeordinierden CLOESTEREN sin.* En II. 32. f. 76 a *nigben, knielen, en ander teykene, die BEGHEVEN lude in CLOESTEREN gebruiken in den dienste Godes.* In 't Latijn van S. Bonaventura L. II c. 22. *Inclinationes, geniculationes, & in Horis pausiones, & omnes gestus, quibus CLAUSTRALES utuntur in divino officio.* Daar de woorden, in *Horis pausiones*, betekene, datmen zijn Getyden onderscheidelijk en langzaam las of moest leezen, door den Vertaaler vergeeren of nagelaaten zijn. Aanmerkelyk zijn de woorden uit der Sielen Troest f. 94 c. *Du selste dat weten, dat die Papen, en die halve Papen, en die BEGHEVEN luden, beyde Vrouwen en Mannen, als si beginnen quaet te werden, dan werden si eel quader dan een leecke mensche.* En niet minder de volgende plaats, Mat. der Sonden f. 3 a. *Nadien dattu a're vuylheit en onreynigheit ghesadet biste, soe coemstu ons nu hier voert cuyf: en BEGHEVEN.* Ik lees daer f. 42 c. *BEGHEVEN nenychen in OERDEN.* Waarvoor Jan de Weert zeide f. 12 a. *BEGHEVEN in RELIGIOENE.* Want *Orden* en *Religie* waaren 't zelfde. Vert. van Boëtius f. 5 d *desen staet houden alle gbeapprobeerde Religioene, updat zy baar Regelen en Professen gevolglich zijn.* In der Sielen Troest vind ik meermaalen zich *begeeven*, voor, Monik of Nonne worden: als f. 10 b *dese BEGAF hem ende wert een Broeder, dat is, Monik.* f. 17 d *Doe wofde [beloofde] bi God, dat bi hem beteren soude en BEGHEVEN sich.* En f. 101 a. *dat si Gode ende onjer Vrouwen geloeft*

B. X. badde, dat si hoet BEGEVEN woude; aldus BEGAF si hoer
 †. in een CLOESTER. Cl. Willemsz redeneerde niet kwaalijk,
 1097. toen hy, in de Voorrede van zijn Vierde Boek, zeide:

*Ik weet wel, dattet niet en betaemde
 Dat wi alle BEGHEVEN waren;
 Want so soude die werlt vervaeren,
 Of souden alle zijn bastaerden.*

merk hier vervaeren voor te niet gaan. Uitspraaken van Schepenen van Maagdenburg, Eerste Deel, cap. 10. achter den Sachsen Spiegel 1569. *Monich, die geborsam gethan baden oder nicht, in welchem Orden sie sein, als Feldtmonich, der Bettler Orden, Prediger, Barfusser, Augustiner, oder des gleichen Orden, die BEGEBEN sind.* In dien Spiegel zelven B. I. Art. 25: *Hette er sich aber binein BEGEBEN obn seines ebeliches weibes wille* — Aldus in 't Latijn: *Si autem RELIGIONI vir sine consensu speciali suae uxoris fuerit emancipatus* — . In zeker oud MS heeten zy f. 17 b. RELIGIOSE en BEGHEVEN menschen, in den CLOESTEREN woenende. De betekenis van begeeven luiden is dan, die zich in een Klooster begeeven hebben. Maar aan den anderen kant schijns het oock genomen te konnen worden voor die alles begeeven hebben, en der werrelt gestorven zijn. Waartoe oock het voorbeeld van *kuisch en begeeven* p. 449, gebragt kan worden. Tot deeze gedachten hebben my inzonderheid aanleiding gegeven deeze, niet onaardige, woorden van den ongenoemden Vertaaler van Boëtius f. 2 d.

*Gbenouch te derven,
 Es leren sterven:
 En Nature begeeven,
 Eens maertelaers leven.*

Doch daartoe behoefmen geen Monik te worden volgens Cl. Willemsz B. I. c. 5.

*Soe wael dient Gode Hein en Han,
 Als doet een begeeven man.*

Maar, by slot van rekening, vind ik nergens zaakelyker verklaring van *begeeven luiden*, dan in der Sachsen Sp. als boven: *Alle BEGEBNE MONCHEN sind inder Welt fur TOD geachtet.* Inzonderheid, als 'er Erfgoed te deelen valt, volgens de Gloss. op den zelfden Artysel. Uitzonderd die binnen jaar en dag weder keeren, en geene Beloften gedaan hebben, volgens Uitspraak van Schepenen, boven gemeld.

†. 1107 (En *Wouter den Clett*) ik wenschte dat wy B. X. wat meer vaarzen van deezen *Wouter* hadden; want uit de-
 ze 22 regels, die ongedwongen voortrollen, schijnt hem het
 vaarzenmaaken, volgens den gemeenen trant van die *Keu-
 we*, natuurlijk geweest te zijn. Zekerlijk zijn zy te goedom
 verworpen te worden. Zelfs heb ik my niet bevoegd geoor-
 deeld omze te scheiden van het voorgaande, waaraanze, in
 't *MS*, onmiddellijk vastgehecht zijn. Ook behelzenze eenige
 omstandigheden, die niet onwaardig zijn, dat wy 'er ona-
 noch een weinig mede ophouden. Indien de twee Aanspra-
 ken van *Melis*, aan *Florens V* in 't begin, en aan *Willem
 III* in 't slot, Opdragten mogen genoemd worden, zo mag
 ook dit Aanbangfel van *Wouter* heeten eene Opdragt aan *Jan
 van Polanen*; niet van het Werk in 't gemeen, maar van dit
 zijn Handschrift in 't byzonder.

Wouter beklagt zich zeer van eenen *Paap*, *Heer Florens*
 genoemd, die hem onverdiend gestraft, en zelfs in banden
 geleid hadt, hoewel *Wouter* zijn Vriend was. Vervolgens
 kreeg hy zyne vryheid weder, mids hy deeze Rijkmronijk
 uitschreeve, en het geld, dat hy voor 't afschrijs ontvangen
 zoude, in eere verre Bedevaard ging verteeren. Immers,
 het komt my voor, dat het uitschryven zelf een gedeelte der
 boete geweest zy. En dit zo zijnde, dank ik dien *Heer Flo-
 rens* noch, al waar hy al een weinig onrechtvaardig tegen
Wouter geweest; omdat dit *MS* M , verre het beste dat wy
 nu van dit Werk hebben, anders misschien noit in de wereld
 zoude gekomen zija. Voorts blijkt uit de woorden van *Wou-
 ter*, dat hy, toen hy dit schreef, zyne Bedevaard noch te
 verrichten, maar het geld voor dit Boek reeds ontvangen
 hadt. Waaruit ik gisse, dat *Jan van Polanen* het zelve ge-
 kocht heeft, en dat *Wouter*, van dien *Heer* gunstig ontvangen,
 en rykelyk betaald zijnde, deeze 22 regels daar toen achter ge-
 schreeven heeft, tot een gedenkteken van zyne dankbaarheid.

Wie dees *Heer Florens* geweest zy, daaromrent zal ik
 geene gissingen maaken. Voorheen was iemand van ge-
 dachten, dat het te verstaan was van *Florens van Wevelik-
 boven*, *Bisschop van Utrechts* van 't jaar 1379 tot 1393, op
 grond, dat, te dier tijd, *Jan van Polanen* geleefd zoude heb-
 ben. Maar wie kan gelooven, dat een arme Klerk eenen
Bisschop van *Utrecht*, tot drie reizen toe, simpelijk, en niet an-
 ders dan *Paap*, en *Heer Florens*, genoemd, en hem open-
 lijk

B. X. ^{v.} 1107. lijk toegewenscht zoude hebben al het kwaad, dat hy gunde aan de vyanden van zynen begunstiger en weldoener? Hier zal ons dan alleen te bezien staan, wie die *Jan van Polanen* geweest zy, omdat daarvan afhangt de Ouderdom van ons MS. 31. En in welk onderzoek eenige verduisterde omstandigheden zullen opgehelderd worden.

't Is bekend, dat POLANEN was een jonger Staak van, DUVENVOORDE; gelijk dees van WASSENAAR. *Philips van Wassenaar* verkreeg, in 1226, van zynen Broeder *Diederik* en deszelfs Vrouw *Bertbel van Teilingen*, de Goederen van *Duvenvoorde en Polanen*; die dan van deeze Vrouwe schynen gekomen te zijn. Zie den Brief in het Charterb. I. p. 202. Deeze Broeders waaren Zoonen van *Philips van Wassenaar*, wiens leeftijd gesteld wordt op 1200, 1203 of 1204. Dit is recht; want hy was een der voornaamste partyen van Jonkvrouwe *Ada*, of liever van *Lodewijk van Loon*: zie onzen Dichter. B. III. v. 12 en 84. Maar kwaalijk noemt hem de Heer van Goor, Besch. van Breda B. I. c. 6. *Burggraaf van Leiden*; want *Melis* noemt, III. 17 (na *Meerhout*) nevens *Philips van Wassenaar*, ook

Heer JACOB Burchgrave van Leiden.

De Nakomelingen van *Philips van Duvenvoorde en Polanen* worden, hoofdzakelijk, gemeld by eenen Schryver, wiens woorden *Bockenberg*, in zijn *Waffen*. Heroes p. 136, aldus aangehaald heeft. „ Dese Heer *Philips* voorfchreven wan „ twee Sonen: de eerste hiet *Heer Arent van Duvenvoorde* „ de; de ander hiet *Heer Jan van Duvenvoorde*. Dese „ *Heer Arent* — —. *Heer Jan van Duvenvoorde* wan „ *Heer Philips* zynen Soon. Heer *Philips* wan *Heer Jan* „ *van Pollanen*. Heer *Jan* wan den *Heere vander Lecke*. „ Die Heer wan zynen Soon, *Heer Jan*, die NU *Heer* „ *vander Lecke* is.” Dit is dan gefchreeven omtrent het jaar 1390. en het komt overeen met de waarheid. Men vindt 'er zes Graaden in rechte lijn:

1. Philips van DUVENVOORDE.

I

2. Jan, Broeder van Arend.

I

3. Philips [van DUVENVOORDE.]

I

4. Jan van POLLANEN.

5. de

I
 5. de Heer VANDER LECKE [Jan].

B. X.
 7.
 1107.

I
 6. Jan Heer vander Lecke.

De twee laatsten waaren ook *Heeren van Breda*. En daarom begon de Heer van Goor zyne Geslachtlijst der Heeren van Breda met die twee. Maar B. I. c. 6. in 't begin, maakt hy die 6 Graaden tot 4, en (2) *Jan Broeder van Arend*, tot Vader van (5) *Jan Heer vander Lecke*. In het Supplement van Butkens, T. II. p. 82, staat eene breede Geslachtlijst van *Polanen*, beginnende met *Pbilippe Sire de Wassenaar*, Vader van *Diederik* en (1) *Pbilips*. Aan *Diederik* geeft hy twee Zoons, *Pbilippe SIRE de Wassenaar*, en *Tbiery SIRE de Wassenaar*, die leefde in 1268. Aan des zelfs Broeder *Pbilips*, drie Zoons, *Arend*, *Jan*, en ook eenen *Tbiery*, almede *SIRE de Wassenaar*, die ook in 1268 aan zijn' Neef (*Cousin*) *Arnoud van Duvenvoorde*, zekere goederen te leen gaf. Doch 't is zeker, dat 'er, in 't zelfde jaar 1268, geen twee *Heeren van Wassenaar*, beide *Tbiery* geheeten, geweest zijn. En ik geloof niet dat dit door Butkens zelf op die wyze geschikt is. Te meer, omdat *Arnoud* daar staat, niet als *Neef*, maar als *Broeder* van deezen *Tbiery*. Nochtans is zeker, dat hy de drie Jannen (4, 5, 6) altijd kwaalijk genoemd heeft, *Jan SIRE de Polanen*. Want noch in die Eeuwe, noch in de volgende; met een woord, by geen, die oud konnen heeten, heb ik *Polanen* anders gevonden dan als een' Geslachtsnaam; noit, *HEER van Polanen*. Zo maakte Butkens p. 222, van *Dominus Arnoldus de Ranst*, ook eenen *Arnou Berthout SIRE de Ranst*; waarover hy tweeszins bestraft wordt door J. de Roy, *Notitia March. Antverp. L. III. c. 4.* zeggende: *Porro ille Arnoldus de Ranst in diplomatis suis, neque in aliorum tabulis quas ipse subscripsit, vocatur Berthout aut DOMINUS de Ranst, uti constat, &c.* En hiermede gaan wy over, vooreerst, tot (4) *Jan van POLANEN*.

Dees werdt, in zijn tijd, noit anders genoemd dan *Heer Jan van Polanen*, dat het zelfde betekent als *Jan van Polanen Ridder*. Hy was getrouwd met *Katryne van Brederode*. Maar veelen, onkundig hoe de Heerlijkheid vander Lekke in dit Huis gekomen zy, hebben 'er naar geraaden, en zeggen; eenigen, dat *Katryne van Brederode* getrouwd is met *Jan*

B. X. Heer van Polanen en DE LER; anderen, dat de Heerlijk-
 * heid vander Lekke van haar zoude gekomen zijn. Beiden
 1107. kwaalijk, als straks zal blyken. In 't Bredasche Kronijkje by
 J. de Roy, Notit. Marchion. Antv. L. IX. p. 447 b. lees
 ik: Hy (Graaf Willem III) hadde veeltyds by hem Heer
 Jan van Polanen met sijn Broeder Heer Willem van Duven-
 voorde: Ende insonderbeyt in den Vlaemschen Strijdt 1321,
 daer sy Graef Willem, in nood zijnde, dapperlijk beschermden.
 Daarnevens, op 't zelfde jaar 1321, leestmen: Heer Wil-
 lem van Duvenvoorde, Heer van Geertruydenberg, dat by
 dit jaer met een Borgb, ende daer na oock met Wallen ver-
 sterckte, was nu Kamerlingh ende Thesaurier Generael
 van Graef Willem de III; seer vermogend en rijk, tot
 LXX= guld. jaerlijcx. — ende was, 1350, in Holland
 een van de voornaemste Hoofden der Hoekse partye. ob. 1353.
 In eenen Brief van Gye van Vlaandren, Heer van Rijc-
 kenborg, en des zelfs Vrouw Beatrice, Vrouwe van Put-
 te en van Stryen, 16 April 1324; wordt hy ook genoemd,
 Kamerlinck ons liefs Heeren, 's Graaven van Henegouwe en
 van Holland. Charterb. II. p. 339. Dat hy, in 1350, een
 voornaam Hoofd der Hoekscben geweest is, is bekend; en
 blijkt nader uit den Brief van Hertog Willem V, 23 Mei
 1350. ibid. p. 778. waarin niet alleen hy, maar ook Jan
 van Polanen en zyne Gebroeders, als zodaanig beschree-
 ven zijn. Ook wordt het Sterfjaar van Heer Willem,
 1353, bevestigd door zijn Grafschrift, met den dag van
 12 Aug. in het Suppl. van Butkens T. II. p. 77. Zodat
 het een verzinning is by van Goor, daer p. 23, in de
 plaats van 1353, geleezen wordt 1358. enz. Maar met dat
 alles was Heer Willem een Basterd. Butkens, die zich,
 in zijn tijd, daaraan meer stiet dan men toen deedt, heeft dit
 uitgekreepen als een' vuilen laster, waarvan hy zo braaven
 Ridder meende te moeten zuiveren: zie hem L. IV. p. 307.
 Doch hy hadt niet gezien den Brief, waarby Keizer Lodewijk,
 den 11 Aug. 1329, Heer Willem van Duvenvoorde, omdat
 hy niet was de *legittimo matrimonio procreatus*, gewettigd
 heeft. Zie den Brief by van Goor p. 451. en Chart. II.
 p. 486. daar de Hr. Mieris, om die geheel sterke ontke-
 tenis van Butkens, meint dat dees Brief van eenen zynen
 Zoonen, die by verscheidene buiten echt geteeld hadt, zal ge-
 geeven zyn. En die meening herhaalt hy p. 615, op een'
 Brief

Brief van Willem IV, 18 Jan. 1339, waarby die aan Willem B. X. van Duvenvoorde, Hr. v. Oosterhout, zynen Kamerling, gaf, dat, zo hy storve zonder wettigen Zoon na te laaten, eenige Leengoederen komen zouden op Heer Willem, zynen Zoon, DEN BASTAARD. Maar zo die Zoon, in 1329, door den Keizer gewettigd was, zou Graaf Willem hem, in 1339, niet meer genoemd hebben den Bastard. Uit de naamen deezer Broederen, W. v. Duvenvoorde en J. v. Polanen, blijkt, dat decs laatste, de eerste geweest is, die den naam van Duvenvoorde achtergelaaten, en die van Polanen aangenomen heeft. Want huu Vader was Philips, zonder eenigen toenaam voorkomende by den Ongenoemden, boven uit Bockenbergh aangehaald. Maar die Philips was bekend onder den naam van Philips van Duvenvoorde, als blijkt uit den reeds gemelden Brief van 16 April 1324; in welken ik leeze (by van Goor p. 447) „ Ende waer ook saecke, dat Willem voorgen. geen kinderen en liete, foo soude dat voorz. goet blyven in sulcken pachte als voorz. es, „ op Jan van Polanen synen Brueder, of op sijn Oudste Wettachtige Kindt, waert Sone, waert Dochtere; „ ende opten Oudsten ende opten Naesten, die van Heeren Philips van Duvenvoorden komen waren.” Doch genoeg van Heer Willem. Ten opzichte van zynen Broeder, Jan van Polanen, en des zelfs Huisvrouwe Katryne van Brederode, heb ik noch kortelyk te zeggen; dat Heer Jan niet overleeden is in 1317, maar op 26 Sept. 1342; volgens het Doodboek van Egmond, aan welk Klooster hy 10 Schellingen besproken hadt; en daar hy genoemd wordt, Jan van Polanen de Oude, Ridder, en Lekebroeder. Vrouw Katryne is ook niet gestorven in 1362. Want in 1370 beschreef zy haaren Uitersten Wil, waarvan een Uittreksel te zien is in de Kerkl. Oudheden van Delfland p. 344. Uit dit Huwelijk zijn veel Kinderen gesprooten. De Oudste Zoon was

HEER JAN VAN POLANEN, een zeer rijk en vermogend Heer. Den 27 April 1342 (dat was vijf maanden voor de dood zijns Vaders) kocht hy, van Graaf Willem IV, de HEERLIJKEID VANDER LECKE voor 12400 ponden Zwarter Tornoys. Deeze Heerlijkheid, die sedert zeer gesmaldeeld is, wordt in den Opdragtbrief (Charterb. II. p. Ff 4 655)

B. X. 655) beschreeven, als bevattende „ 't Gerecht van Rie-
 v. „ derkerke, van Leckerkerke, van Crimpen op d'Yffel,
 1107. „ van Crimpen op die Merwede, van Ouderkerke, van
 „ Zubbroec, van Strevelant, van Brantwijk, van G'ben-
 „ lant, en van Eleskensgrave, of hoe genoemd.” En hier
 heet de Kooper noch simpelijk, *Heer Jan van Polanen,*
Heeren Janssen van Polanen. Den 1 April 1350, kocht
 hy van den Hertog van Brabant, de *Heerlijkheid* en het
Land van Breda geheelijk en al, voor 43000 Guldens
 Hal ingen. Dees Heer vander Lekke en Breda, heeft drie
 Vrouwen gehad, 1 *Cede van Hoorne*, 2 *Machteld van Rot-*
selaar, 3 *Margriete vander Lippe.* De eerste heeft hem
 verrijkt met verscheiden Kinderen, meest Zoons: de twee-
 de storf kinderloos in 't jaar 1352. Vet. Chron. Belg. by
 Matthæus Anal. T. I. *Anno 1352. doen sterf Vrouw Mech-*
velt, Vrouw vander Leck ende van Breda. By de derde heeft
 hy eenen Zoon verwekt, *Otto van der Lecke*, gelijk hy
 genoemd staat als Getuigen onder eenen Brief van Hertog
 Aelbrecht van 18 Maart 1404. Charterb III. p. 788. En
 dat die *Otte* de Zoon was van *Vrouw Margriete* en den
Heer vander Lecke, blijkt uit een' vroegeren Brief van Ael-
 brecht, 24 Jan. 1376. p. 318. Zie ook *Notitia March.*
Antv. p. 460. Dees Heer Jan is overleeden . . . wanneer?
Butkens, in zijn Geslachtlijst, zegt 1377: van Goor, in de
 zyne, 1384. Ik weet niets, waarmede het zeggen van *But-*
kens te verdedigen zou zijn, dan het geen ik vinde in 't
 Charterb. III. p. 355. onder Dagtekening van 8 July 1379,
 toen Hertog Aelbrecht *Heer Jan van Polanen, Heer vander*
Lecke en Breda, verlijdde met al zulk Goed, als hem anbe-
 storven was van zynen Vader, *Heer Jan van Polanen,*
Heer van Breda en vander Lecke. Doch niet te schielijk.
 Dit stuk is van laater tijd; en slechts eene Aantekening
 van iemand, die niet wel onderricht was, noch van de
Namen, noch van de *Tytels* dezer Heeren. Men zal in geen
 oude Brieven, 't zy van hun zelfs of van anderen, vinden,
 dat *Breda* den rang hadt voor *Vander Lecke*: Ook niet, dat
Heer Jan (die straks volgt) genoemd is *van Polanen.* Heer
 Jan is overleeden 3 Nov. 1384. In 't *Kronijkje* by de Roy
 leestmen, dat de volgende Heer Jan, in 1384, Heer van
 Breda geworden is. En in 't *Kronijkje* by Matthæus, uit-
 drukkelyk: *Anno 1384 sterf die oude Heer vander Leck, die*
 drie

drie Vrouwen hadde te wyve, op S. Hubrechts dag. Dat is, B. X.
alswe zeiden, 3 Nov. Volgt zijn Zoon

HEER JAN, HEER VANDER LECKE EN BREDa. Hy trouwde 1107.
zijn eerste Vrouw *Maria*, bastaarddochter van Jan III, Hertog
van *Brabant*, in 't jaar 1354. zonder Kindren. Juist dertig
jaaren laater trouwde hy andermaal met *Odilia van Solms*,
waarvan het laatstgemelde Kronijkje, onmiddelijk voor het aan-
gehaalde, aldus spreekt: *Anno 1384 op S. Jacobs Avont*
(24 July) *doen quam de Vrouwe, 's Graven Dochter van Sal-*
men, in 't Land van Breda, ende wert Vrouwe Heer Jans
vander Leck ende van Breda. Dit was ruim drie maanden
voor de dood van zijn' Vader. By deeze Vrouw heeft hy
gewonnen éene Erfdochter *Jobanna*; geboren, volgens 't
zelfde Kron. 10 Jan. 1392: en getrouwd met Graaf *Engel-*
brecht van Nassau, in 1403 (NB). Maar Heer *Jan* hadt,
volgens de zede dier Eeuwen, eenige Bastaarden. Van *Goor*,
p. 27, spreekt van eene Dochter, *Oede* genoemd, en van
twee Knechtkens. Onder deezen begrijp ik mede dien *Philips*
vander Lecke, die reeds in 1405 Baljuw van Zuidholland
was. Dees is bekend geweest onder den naam van *Philips*
vander Lecke Bastart, gelijk die van Dordrecht; of *Philips*
die Bastaert vander Leck, gelijk Hertog Willem hem noem-
de, volgens Balen, Beschryving van Dordrecht p. 756 en
761. of *Lipken Bastaard vander Lecke*, als te zien is Charterb.
III. p. 618. 12 Nov. 1394. Maar op de Lijst der Baljuwen
van Zuidholland, op 't jaar 1348, by Balen p. 7. vindtmen
ook *Philips van Polanen*. Doch dees is geweest een Zoon
van den Ouden *Jan van Polanen* en van *Katryne van Brederode*;
en wordt dierhalve in de Geslachtlijst van *Wassenaar*, achter
't Groot Woordenboek van Hoogstraten, kwaalijk genoemd,
Philips van Polanen of vander Lecke; gelijk daar die naamen
meermaalen verwardelijk geplaatst zijn. In de Familie zelve
zijn die altijd onderscheiden geworden, waartoe ik geen ge-
loofwaardiger Getuigen kan vinden, dan Vrouw *Katryne van*
Brederode zelve, die best wist, hoe haare Kinderen en Kinds-
kinderen genoemd werden. In haaren Uitersten Wil, 1370,
sprak zy van haar' Zoon, *Philips van Polanen*, zo even ge-
meld: en van *Catbarina*, Nonne ter Lee, Dochter van eenen
anderen Zoon, *Geraard van Polanen*. Maar haare beste
bonte deken maakte zy *Oeden VANDER LECKE, barser*
Nichte; dat is, *Kleindochter*. Want die *Oede* was eené
Ff 5 Doch-

R. X. Dochter van *Katrynes Oudsten Zoon, Heer vander Lecke*, en van *Oede van Heerne*: en wordt daarom, in de groote 1807. Geslachtlijst, wederom kwaalijk genoemd *Ode van Polanen*. Voeg hierby, dat die Oudste Zoon van *Katryne*, die, een goed gedeelte van zijn leeven, alleen bekend-geweest is by den naam van *Jan van Polanen*, dien Geslachtsnaam zijns Vaders ook niet versmaad heeft, sedert hy *Heer vander Leck en Breda* geworden was. Zie de Bylaagen by van Goor N. 47 en 48, beide van 1355. daar zegt hy: *Wy Jan van Polanen, Heer vander Lecke en van Breda*. Noch moet ik eene kleine verzinning, omtrent den Sterfdag van deezen laatste *Heer Jan*, te recht brengen. In 't Kron. by *Matthæus* leeft-men: *Anno 1394, op S. Laurensdach, doen storf Heer Jan van der Leck voorsz.* Buiten twijffel hadt de Heer van Goor dit voor ooggen, toen hy schreef, p. 26 onderaan, *by stierf op den Tienden van Oogstmaandt.* Hy storf den *Elfden*, of *x i daghe in Oeghstmaent*: als blijkt uit twee byzondere aftekeningen van zijn Graf en Graffchrift; de eene by de Roy *L. IX.* de andere by van Goor p. 82. daar het jaar kwaalijk uitgedrukt staat, *M. CCC. KCIII*, voor *M. CCC. KCIV*. Ik twijffel niet, of de Heer van Goor hadt ook geschreeven, niet *III*, maar *IV*. Wy hebben elders gezien, dat 'er meer gebrabbeld is in de Telletters *II* en *V*. Als de *V*, in schrift, onder niet wel geslooten is, kanze lichtelijk aangezien worden voor *II*.

Wie was nudie *JAN VAN POLANEN* met *ZYNE JONCFROUWE* en *KINDEREN*, aan wien *Wouter de Klerk* zijn Handschrift van *Melis Stoke* toeëigende? De laatste Heer vander Lecke is het zekerlijk niet geweest. Dees heeft zich noit genoemd *van Polanen*. Ja ik zou zeggen, dat hy noit zo genoemd is, indien ik by van Goor-N. 50, niet vond, in een' Brief van de Hertogin *Johanna*, 8 Maart 1387, *Heer Jan van Pollanen Heer van de Lecke en van Breda*. Doch dat hebben wy zekerlijk dank te weeten aan eenen jonger uitschryver. Vooreerst heet hy, noch in den zelfden Brief, *Jan Heer vander Lecke*. Ten anderen noemde hy zich zelf, 6 Mei 1388, N. 51, *Joannes Dominus de Lecka & Breda*. En beide, Hertog en Hertogin, spreken van hem, 9 Nov. 1374, toen zijn Vader noch leefde, N. 49, onder den naam van *Heer Jan vander Leck, Oudste Zoon des Heeren vander Leck en Breda*. In het Hooff-

leen.

leenboek, berustende in den Souvereinen Leenhove van B. X. Brabant, heet de Vader *Her Jan Polanen*; maar de Zoon *†* eenvoudig, *Her Jan*: zie de Roy p. 441. En immers 1107. hebben wy boven gezien, dat Katryne van Brederode de Dochter van haaren Oudsten Zoon, *Oede*, niet noemde van *Polanen*, maar *vander Lekke*. Maar deeze *Oede* was de Zuster van deezen *Jan*, laatste *Heer vander Lekke*; wiens Bastaarden zelfs geen' anderen naam gedraagen hebben dan *Vander Lekke*; alswe al mede gezien hebben in *Pbilips*, of *Lipken*, *Bastaard vander Lekke*. Zodatmen niet meer kan twijfelen, of de gemelde Brief van 1387 is bedorven door dat invoegsel, *van Polanen*.

Men heeft ook grond om te denken, dat onze *Klerk*, *Wouter*, wel bekend geweest is in het Huis van zynen *Jan van Polanen*; en dat hy, zo hy gesproken hadt tot eenen *Heer vander Lekke*, niet *van Polanen*, maar *vande Lekke*, zou geschreeven hebben; 't welk, in den trant zyner vaarzen en rijm, niet de minste verandering zoude gemaakt hebben. Zijn woorden zijn voegelykft zo te verstaan, dat hy sprak tot een' Vader, die eene Vrouw en *kleine Kinderen* hadt. Nochtans kan ik, met dat alles, niets bepalen. Want zo hadt hy tot beiden kunnen spreeken: tot den Zoon, naderhand *Heer vander Lekke*, omtrent het Jaar 1340; tot den Ouden *Jan van Polanen*, twintig of vijftwintig Jaaren vroeger, toen het Werk van *Melis Stoke* noch vry nieuw was. Daarom acht ik best, de keur aan den Leezer te laaten.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

PHYSICS DEPARTMENT

PHYSICS 551

LECTURE 1

LECTURE 2

LECTURE 3

LECTURE 4

LECTURE 5

LECTURE 6

LECTURE 7

LECTURE 8

LECTURE 9

LECTURE 10

LECTURE 11

LECTURE 12

LECTURE 13

LECTURE 14

LECTURE 15

LECTURE 16

LECTURE 17

LECTURE 18

LECTURE 19

LECTURE 20

LECTURE 21

LECTURE 22

LECTURE 23

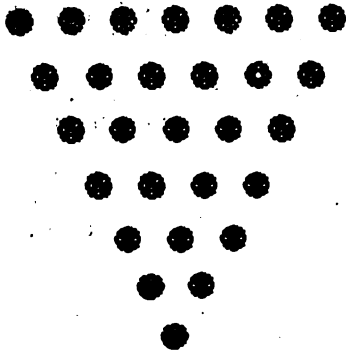
LECTURE 24

LECTURE 25

LECTURE 26

LECTURE 27

LECTURE 28

BYVOEGSELS

E N

VERBETERINGEN.

Derde Deel.

De Regels te tellen van de Aantekeningen.

bl. 2. r. 10. *een loflijk getuigenis*) zie wat wy wegens die loflike getuigenis, nader gezeid hebben, B. X. v. 238.

bl. 6. r. 5 v. o. *donre scuere*) Vert. van Boët. f. 10 a. *donder est blexfem ne zijn anders niet dant scheuren van eenigber dicker wolken*, enz. En f. 16 a. *dit scheuren boit met ons de donderslach, est tontsteken blixfeme oft wederlichts*.

bl. 9. r. 1. *den, waarvan*) lees; *den, omdat ook Seb. by VI. 868, niet si viere stonden, uitleide, niemandt stont ledich. 't Schijnt dat Seb. viere, een getal, aangezien hebbe voor vierte, waarvan* —. Die gansche uitlating heb ik dank te weeten aan de Letterzetter. Alles staat letterlijk in de Copye, daar dit naar gedrukt is.

bl. 13. r. 3 v. o. *in T*) die *T* moest eene Duitche *T* zijn.

bl. 20. r. 4 v. o. *konnen niet*) lees, *konnen naauwlijks*.

bl. 21. r. 7. *by zeer*) voeg tusschen die twee woorden in, *als openbart g en onzydig*.

— r. 9 v. o. *van Keizer Frederik*) dit zegt Buchellius enkel op 't gezag van Beka, dien ook Heda volgde. Zie zyne Aantek. op den eersten p. 104 (o) op den laaften p. 186 (g) en gy zult over zyne onzydigheid lichtelijk kunnen oordeelen: en 'er uit zien, dat hy, op de Leenroerigheid van Holland, niet zo sterk dringt ter eere der Keizeren, als ter gunste van zyne Bisschoppen. Beïde zyne Getuigen verhaalen het aanstonds na 't verdryven van den Graaf van Loon, toen *Frederik II*, die geboren is in 1195 (zie B. II. v. 1202. p. 463) omtrent elf Jaaren oud was: en voor 't overlyden van Bisschop Diederik van Are, in 1212. De Procurator schijnt van *Frederik* noit gehoord te hebben, en daarom schreef hy het toe aan Keizer *Otto IV*, wiens Brief van 13 January 1213, noch voor handen, en in het Charterb.

p. 156

p. 156, te leezen is. Maar die Brief doet hier niets ter zaa-
ke, omdat 'er, noch van *Holland*, noch van *Zeeland*, noch
van *Graafschop*, gemeld wordt; maar alleen van zulke Le-
sen, die door den *VADER* en *BRONDER* van *Willem*, en
niet door de vroeger *Graaven*, zijn bezeten geweest. Waar
't anders, *Otto* zou, na 's woord *Voorzaaten*, buiten twijfel
geschreeven hebben, *Graaven van Holland*. En dit,
meen ik, wordt nu volken bevestigd door *Keizer Philips*
(om wien echter hier niemand gedacht heeft) in zijn Ver-
drag met Hertog *Henrik I*, in 't Jaar 1204 aangegaan, daar
hy belooft, aan *Graaf Willem* te zullen geyvee de *Leen-
sen*, die des zelfs *VADER* en *BRONDER* van het Rijk gehou-
den hadden. zie de *Proeven van Butkens* p. 36.

bl. 22. r. 4. in 808) lees, in 803.

bl. 93. r. 2. der *groots reys*) der *Vrouwen Stede* f. 143 a.
der *groots Pompejus wijf*.

— r. 8 v. o. *hadten*) *Limborg B. XII. f. 118 d.*

— *Riedrit oec alle, ic riedt hare.*

— r. 2 v. o. *de Poorters*) van *Schoonhoven*.

Bl. 35. r. 4. 't *Slat* (z. *Berendorp*) misschien is dit de rechte
naam. *Fr. Vinchant*, *Annal. d'Haynau* p. 311, verhaalt;
hoe Renesse de handen van Jan zonder genade ontvloodt,
de crainte d'endurer le mesme esbec que ceux du chateau de
Berendorp.

bl. 37. r. 2 v. o. *nyand*) duvel. Vertaaler van *Boëtius* f.
10 a. *Ambrosius*: een yghelic sal weten, dat de viant sonder
opbeidingen Gods niets niet vermacht. Zo meermaalen, niets
niet. Ook iets ter voor eenigszins. f. 28 a. sonder metter twee-
ster [naet de tweede] yets yet *ghomingsbels* tzyne.

bl. 39. r. 7. *A ghedaen*) de zelfde Vertaaler f. 51. b. nis-
mond, hoe ghedaen by *morgben* werdt, *baden* wel *ghewaten*
can.

bl. 40. r. 6. *verladen*) noch by des zelfden f. 65 c. *almen*
dan eenich dyns sonder begheerte of minne heft, men esser corts
medt verladen.

bl. 49. r. 1. *Heerscap*) *Heeren*. Vert. van *Boët.* f. 46 c.

Omoghonda Heerscap werp you nader.

Boëtius zeide II. 1.

— *transendo seua proterit Reges.*

En f. 48 a. *Fortune* rouwde haer macht behbende up *ganse*
Heerscap der *weerd*, up *Coningben*, *Princen*, *Rudder*, enz.
bl.

bl. 50. r. 3. by III. 5.) lees, by III. 548.

bl. 58. r. 12. *moete, verkeerd in moeite*) en ziet! in dat Werk zelf is die zelfde verzinning ingesloopen B. IV. c. 2 (Amst. 1638) *bet vervolcb was dee noch al te groot: fy en baden de moeyte noch de stude niet.* Zy hadden 'er noch geen gelegenheid toe.

bl. 59. r. 8 v. o. *Bisschop van Beauvais*) lees Bisschop handelde dan omtrent zo gemoedelijk als Antigonus deedt, toen hy, Eumenes gevangen hebbende, hem van honger wilde doen sterven, om geen geweld te gebruiken tegen hem, die voorheen zijn Vriend was geweest: *quotidianum victum amoveri jussis; nam negabat se ei vinu allaturum, qui aliquando fuisse amicus.* Nepos in Eum. c. 13.

bl. 64. r. 9. *zijn Zoon*) moet weezen *zijn Zoon.* En wat verder, voor *Scriverius*, lees *Scriverius.*

bl. 65. r. 3. *hem meer aanlokte*) dit is weder een verdichtsel van den Procurator; het zy dan enkel om zijn verstand te toonen; of, dat ik liever geloove, omdat hy, ten laste van Graaf Willem, niet anders kon vinden dan deeze bezwering; die zelve valsch zal bevonden worden, als men slechts, in het Charterboek, naarziet de Brieven van deezen Graaf, in de drie voorgaande Jaaren 1320, 1321 en 1322, en de plaatsen daar zy gegeven zijn. Ik had hier voordeezzen geen arg in, omdat ik zijn wrevelig gemoed tegen onze Graaven noch zo leevendig niet ontdekt had, als onlangs in die fraaie vertelling van het voorgevallene te Biersvliets waar omtrent zie onze Byvoegfels op het voorgaande Deel by bl. 234. r. 4 v. o. Voeg 'er nu by onze vroeger Aanteek B. VI. v. 28.

bl. 71. r. 3. *vaas*) lees *vaars.*

bl. 73. r. 6 v. o. *voegt*) l. volgt.

bl. 74. r. 1. *moet*) niet onaardig zegt de Vert. van Boët. f. 52 d. *Rijcbheit en Armoeds liggen in den moed, in de kiste niet.*

bl. 77. r. 4. *valschebelyk.* 811) in de laatste Proeve van dat blad, stondt zeer wel, *valschebelyk* v. 811.

bl. 82. r. 6 v. o. *zefde*) l. *zefde.*

bl. 89. r. 23. *Doch 't is jammer*) zulks belet echter niet dat hier, v. 1153. *dre* kan geleezen worden. 't Zelve komt hier dikwils voor. Zie I. 272. 977. II. 479. 1245. III. 1392. 1564. enz. Doch 't is niet waardig om 'er meer waters

waters om vuil te maaken. Ik heb 'er reeds te veel van
gezeid.

bl. 97. r. 2 v. o. *volgde*) l. *volgden*.

bl. 101. r. 12. *Gawie*) l. *Carwi*.

bl. 103. r. 1 v. o. *lee in*) moet zijn. *lee ik in*.

bl. 110. r. 4 v. o. *met groter druust*) Sp. Hist. III. 24. v. 58.

Doen quam daer een fel

Met groter druust —

bl. 113. r. 2. *moederbaren*) Sp. Hist. IV. 15. v. 44.

Daer wa menich moederbaren,

Bloter bande en onversen.

bl. 118. r. 2 v. o. *Guy badt zich Graaf van Zeeland mogen*
noemen) gelijk hy naderhand zou gedaan hebben; zo alles
waar is, wat Vredius geschreeven heeft: want van deezem
Guy zegt hy, in zijn Segelen p. 68. *wiens Brief ick gbesien*
hebbe, van 't Jaar 1209, met dit voorschrift: Nous Guys de
Flandre, CUENS DE ZELANDE. Vergelijk den Brief van den
Ouden Guy, 1287, dien ook niemand dan Vredius gezien
hadt, in ons tweede Deel p. 309.

bl. 121. r. 5. *Ninive*) in de korte Leevensbeschryvinge
der Heeren van Arkel, by Matthæus, Anal. T. VIII. p.
299, leestmen, dat Heer Jan VI getrouwd is geweest met
Margriete, *filia Baldewini, Domini de NINIVE, fratris Co-*
mittis Flandriae. en Matthæus verklaart het NIVELLIS. Ook
in de tweede Uitg. T. V. p. 208, behalve dat daar het woor-
den *de* ontbreekt.

bl. 126. r. 2 v. o. *Ik* (l. *ic*) *ben gbewacht*) in 't zelf-
de Werk f. 111 c. en by gelyke gelegenheid, zegt een
ander:

Dits ene berde scone bede

Ende ene subtile en ene sware,

ic benne met gejaget te care.

bl. 128 en 129. Daar is geen gemeener verzinning, zo
onder de ouder Uitschryvers van Boeken, als onder de jonger
Letterzetteren, dan, wanneer een zelfde woord herhaald
wordt, het oog te schielijk te laten vallen op het tweede,
en alle de tusschen beiden staande woorden of regels achter
te laten. Hier is 't recht anders gebeurd, en byna drie re-
gels van bl. 128, herhaald op bl. 129, daarmen r. 1. aldus
moet leezen: *de, is eenwoudig, met zijn eigen volk*; en 't geen
daar tusschen staat, doorhaalen.

bl.

bl. 142. r. 8 v. o. *word*) l. *wordt*.

bl. 144. r. 7. *monchet man aber ein kind*) dat is Hoogduitsch van Christoph Zobel. In de vroeger en oudste Uitgaaven, leestmen in Oud Nederfatsich, of Nederduitsch, *moneket mens ein kind*.

bl. 150. r. 10. *DE gelove*) Regel des Spetaels S. Marien des Duitschen Huus van Jherusalem MS f. 42 a. *Want DIE ghelove doet is sonder werke, also zijn oec die werke sonder gbelove*. f. 33 a. *vanden Oversten die DE ghewout bevet*: en f. 49 b. *in DER ghewout des Oversten*.

bl. 153. r. 2. *Poortzyde is niets*) lees, *Poortzyde, by onzen Dichter, is niets*.

bl. 154. r. 8 v. o. *Wat moesten zy ruimen?*) zie wat wy federt, wegens deeze plaats, en *ruimen*, en *bet ruimen*, aangemerkt hebben B. X. v. 543.

bl. 158. r. 1. *Sonder stoet en sonder slach*) Vert. van Boët. f. 46 a. *en slachten den ghenen, die inder bataille, sonder stoot oft slach, een letteltants of poeders vluchtich maect*.

bl. 163. r. 1 v. o. *du gbiere*) lees, als een woord, *dus-gbiere*. Vergelijk hiermede *duscbedane*, voor *dus gbedane*; 't welk in den Regel van 't Spetaal, zo even gemeld, f. 27 b. en elders, voorkomt.

bl. 166. r. 4. *Utrecht*) meermaalen, als by uitstek, genoemd *de Stad*.

bl. 168. r. 10. *ducht*) vreeze. Vert. van Boët. f. 54 b. *dwantrouwen Gods, en ducht van gbreke, maken meest alle de weereld vrec*.

bl. 171. r. 6. 7. 8 v. o. *Doctrinale*) dit voorbeeld sluic niet op de anderen.

bl. 175. r. 12 v. o. *TCovent woent aldaer*) waartoe noch krachtiger dient het geen ik leeze in den Regel &c. MS f. 14 a. *in allen Hufen, daer COVENT is van Broederen, dat zijn XII Broedere en een Commantuer, na dienghe:ale der Jongere ons Heren*.

bl. 180. r. 11. *met andere*) l. *met anderen*.

bl. 182. r. 13. *als Vyand*) Meyerus zegt duidelyk, dat hy 'er door de Vlamingen op gezet is.

— r. 22. *zouden geworden zijn*) l. *zoude g. z.*

bl. 202. r. 7. *piken*) 't schijnt datmen van ouds cok ziede, *piken*, dat is, *pijken*. Ferguut f. 19 b.

En staken op vem met piken:

Dat begsn Fergute qualic liken.

bl. 205. r. 13. *Men scoot met pylen en quarelen*) dit heeft Melis niet gezegd. Maar het volgende,

Men scoot met armborsten en met bogen,
kanmen by hem vinden IV. 494. Dat hy niet gewoon was zyne denkbeelden zo te verwarren, gelijke zeiden, kanmen zien IX. 87, daar hy, in één vaars, te saamen voegt *blyden en pylen*, welker betekenissen, door een enkel Werkwoord, niet konnen vereenigd worden. Maar hy onderscheiddeze zeer wel, zeggende:

Men WARP met bliden, en SCOET met pilen.
En uit dit vaars zoude ik nu het onze verbeteren:

Men SCOET met bogben, en WARP met spieten.
bl. 208. r. 2. *klaagen*) beklagen. Vert. van Boët. f. 10 d. *ic mochte mynen disciple wel vele meer claghen, dan ic doe.*

bl. 209. r. 7. *weder en vort*) Wirnt von Gravenberg in Gwigois f. 78 b.

Sus entweich ber wider uñ vur
Mis listen vor die vrowen.

bl. 211. r. 2 v. o. *vro*) vrolijk. Vert. van Boët f. 27 c. *dat de nyder, die van eens anders rampe waens wesen vro, van meerdren mesvalle selve werdt gbeplaeght.*

bl. 212. r. 1. *teeds gemeld*) by vs. 406 hier achter. Zie het p. 295.

— r. 4. *Koning van Frankrijk*) Lodewijk VI.

— r. 4. v. o. *stiet de Koning — bet boofd*) zie, bid ik, hoe de Benedictynen, in hun Art de vérifier, p. 499, op 't Jaar 1115, aan dit geval een gansch ander aanschijn geeven. *Louis*, zeggende, *assiege le Fort de Puifet, desuit le Comte de Blois, venu au secours de la place, la prend, & la raine jusqu'aux fondemens.* Dat is zuiver Fransch. Die Graaf van Blois, dien zy te vooren genoemd hadden, *Tiebaud Comte de Champagne & de Blois*, wordt hier geslagen door den Koning, dijn hy, volgens de Hist. van Suger, was te hulpe gekomen.

bl. 215. r. 6 v. o. *gevangen was*) l. *gevangen zat.*

bl. 218. r. 5 v. o. *vererren*) uit Ferguut hebben wy III. 1418. reeds aangehaald:

Die knape vererret en wert gram.

bl. 220. r. 9. *dat is, Hy quame se*) zie ook by III. 1393.

bl. 228. r. 1. *use, is onze*) zo spraken ook de Vriezen van

van ouds. In den Eed, op den Landdag te Sneek, aan den R. Koning Maximiliaan gedaan, komt het eenige reizen voor. *vvseñ aller ghenadichsten Hern. — as vvse rjouch-ta en natuurlike Hera.* enz. En tot besluit: *Also help vus God en sijn Halghen.* Zie Schotanus, Beschrt. der Heerlijkheid van Friesland.

bl. 232. r. 2 v. o. (*Imagere rosside*) in tegendeel vindtmen *scboone paarden*, in den Sp. Hist. I. 7. v. 52.

*Sälaphus biet die sewende Sone,
En dese en bout no lant; no stede;
Maer sine Broeders geven bem mede
Alle iare twee scone part
Elk van bem, en wel bewaerd,
Met breidele en met sadele diere.*

te Long droomde van part en deel; en daarom zijn die paarden by hem aandeelen.

bl. 239. r. 5 v. o. (*smete*) in oude Handvesten en keuren kanmen ook vinden; *kinnebak-smet*; en *— slag*.

bl. 246. r. 7. (*buter*) buiten der. Zo schreef ook de Vert. van Boët. f. 59 c. *buter gbewoonte der Romeynen.*

bl. 259 r. 3. (*sonder een*) zie C. A. V. W. in de nieuwe Bydr. II. p. 389. En dewijl die Schryver, wat verder p. 394-398, gezocht heeft naar den oorsprong van 't woord *Pillegift*, wil ik hem niet onthouden, dat Joachim Oudaan (volgens zijn eigen handschrift, my voor veel Jaaren ver-toond) PIL verklaarde door DOOP HEVELING.

bl. 270. r. 5 v. o. (*tfail be bogber*) zo lees ik hier nu, schoon 'er in 't Proefblad reeds stondt, *tfail bet bogber.* en zo moet het weezen.

bl. 273. r. 9. (*ontzet van Zieriksee*) en daar aan lag den Koning, terwijl hy in Vlaandren oorlogde, zeer veel gelegen. Waaren de Vlamingen meester van Zeeland geworden, hy hadt eenen dapperen vyand meer op den hals gekreegen.

bl. 275. r. 1. v. o. (*Meyerus*) l. *met Meyerus.*

bl. 276. r. 8. (*Heer van Ricbebourg*) of in 't Neerduitsch, *Rykenberg.* Dces *Guy van Vlaanderen*, was een natuurlyke Zoon van *Lodewijk van Nevers*, die voor zynen Vader overleeden is: en dus Broeder van Graaf *Lodewijk van Cressy*, Opvolger van zijn' Grootvader Robert van Bethune. *Meyerus ad an. 1336. pugnabant ibi [in Insula Cadfant] longe for-*

tissime pro Patria ac Comite suo, Flandri contra Anglos, duce Guidone Rijckenburgenſi, fratre Comitſis NOTHO: ſed victi tamen ſunt et Guido captus. De Vlaamſche Kronijk, I. p. 517, heeft hier ook zeer wel: *Lodewijk met ſijnen Broeder Guido van Rykenbourg.* Maar te vooren, p. 375, wordt Guy, Zoon van den ouden Guy, kwaalijk genoemd *Heer van Rickenbourg.* Dees Guy, door gratie van Vredius Graaf van Zeeland genoemd, was de Oudoom van Guy *Heer van Rykenborg*; en overleeden in 1310, toen ik meene dat de Neef Guy noch in geene Historien of oude Brieven genoemd is geworden. Zodatze lichtelijk te onderscheiden zijn.

„ *Wy Gye van Vlaendren, Heere van Rijckenborg, van Putte*
 „ *ende van Stryen, en wy Beatrice, Vrouwe van Putte en*
 „ *van Stryen, maken kondt, enz. des Maandags in de*
 „ *Paaschweeke (16 April) 1324*”. Men vindt deezen Brief by J. de Roy, Not. Marchion. Antv. L. IX. c. 2; onder de Proeven van Butkens; by van Goor Beſchr. van Breda p. 446; en nu ook in het Charterboek II. p. 339. *Beatrix* was de Oudſte Dochter van Heer Niklaas van Putte, en Erfgenaame zynr Heerlijkheden. Haar eerſte Man was *Hugo van Sottegem, Burggraef van Gend*: zie Charterb. 3 Aug. 1312: p. 126. 16 Jan. 1316: p. 165. 166. 168. en laaſt 30 Nov. 1319: p. 229. Vervolgens is zy getrouwd met *Guy van Vlaendren, Heer van Rykenborg*: zie aldaar, (buiten den reeds gemelden Brief) 30 Nov. 1323: p. 334, in welks hoofd *Beatrix* vergeeten ſchijnt, want in 't ſlot wordtze genoemd. 27 July 1326: p. 395. 18 Mei 1328: p. 458. en 7 Sept. 1349: p. 765. toenze beide noch leefden. Graaf Willem IV noemt hem daar, *zynen lieven Neef.* Wat moeten wy nu denken van den Brief van Willem III, 12 Aug. 1305. Bat. Illuſtr. p. 743. by Boxhorn in Theatro p. 60. en Charterb. II. p. 48. daar de Graaf, onder zyne lieve en getrouwe Mannen, ook noemt, *Heer Guy van Vlaendren, HEER VAN PUTTE EN STRYEN?*

bl. 289. r. 8 v. o. *naamen*) l. *namen.*

bl. 283. r. 7. *de Romeinſche Sambuca*) welke wy uitvoerig beſchreeven hebben B. IX. v. 1047.

bl. 285. r. 13. *Arteville*) l. *Arteveld.*

bl. 288. r. 14. *oder ſbrancken*) dit is een Glos, die in myre vroege Uitgaven niet gevonden word.

— r. 11 v. o. *perk met krijt afgetekend*) de Vert. van Boët.

Boët. in Prol. zegt, dat Manlius eenen grooten Roofse (Reus) vyand des Rijcks van Rome, in eenen Critic verwan. Dat is daar, in een Tweegevecht. Le Long hadt het hoofd zo vol van dat krijt, dat hy 'er van droomde. Sp. Hist. II. 6. wordt gesproken van een *Jostierspel*; en gezeid, v. 23, Dit spel was gecreyeert. dat is gecrieerd, uitgeroepen. maar by hem is 't al mede, 't Perk tot dit spel was met krijt afgetekend.

bl. 290. r. 3. al bestraat waaren) en, indien al bestraat, zo werden de steenen voor dien tijd weggenomen, en zand in de plaats gebragt; gelijk te Doornik, in 't Jaar 1331, gedaan is, op de groote markt, toen daar een prachtig steekspel stontd gehouden te worden, volgens 't verhaal van Buzelinus, Annal. L. VII. p. 333. *ubi lanceis aduersis in Reges aduena decurrerent, ingens fori area delecta est, eaque extractis pavimenti silicibus, arenâ conspersa, & lignis circumseptâ.*

bl. 292. r. 13 v. o. Laat ons) l. Doch laat ons.

bl. 294. r. 1 v. o. Daar leit de Buuc) dat is, de Romp. Onze ontydige bestraffing der spreekwyze, iemân betboofd van den buik slaan, of bouwen, gelijk Vondel schreef, hebben wy daar, in onze Byvoegfels p. 638, wel herroepen, en dus verbeterd: maar hier lust het ons, die betekenis van Buik nader te bevestigen uit die twee oude MSS van Walewein en Ferguut, die ik toen noch niet magtig was. Zo lees ik in Wal. f. 12 d.

*Hi gberochtene so, dat bi bem rovede
Boven den oren van den bovede;
Beneden den oren bleef upten buuc.*

en f. 36 c.

*Oec moesten fiere laden dieren pant,
Sulc enen voet, sulc ene bant,
Sulc sinen arm, sulc sijn die,
Sulc sijn been beneden den knie,
Eñ sulc dat boeft van sinen buke.*

en noch eens 36 d.

*Sulc hadde verloren nese eñ oegben,
Sulke voete, sulke banden,
Sulc sine kinnebacke toten tanden,
Sulc die arme toten buke.*

waarvoor lichame, f. 48 b.

Dedi bem daer, sonder lie:den,

G g 3

Sijn

- Sijn boest ij screden verre of vliegben;
Die lichame viel ter aerde doot.*
- Ferguut f. 21 b.
*Sloech bem thoest af metten swerde;
Die buuc viel neder op die erde.*
- vroeger f. 13 a.
*Ik wilde, staphans een Ridder quame,
En bi mi dat leven name,
En trake mi uten buke dat berte,
So waric quite van deser smerte.*
- en f. 20 b.
*Metten swerde bi haer af droech
Van den buke die rechtter hant.*
- Laat ik 'er noch byvoegen uit Zeghelijn p. 55.
*En sloech den Coninc, sonder wanck,
Dat bem thoest vanden buycke spranc.*
- bl. 295. r. 13. omtrent bet Jaar 1110) wy hebben boven,
by bl. 212. r. 4 v. o. gezien, dat de Benedictynen dat geval
selden op 't Jaar 1115.
- bl. 298. r. 13. Gbetrouwe berte) onder 't naleezen van
deeze twee vaarzen, valt my in 't geen ik wel meer gedacht
heb: naamelijk, dat het noch een overblijffel is van de Ge-
trouwheid en Oprechtheid onzer oude Hollanderen, dat der
zelder Nakomelingen zo noode gelooven, dat 'er, onder de
Oude Brieven, oneindig veel Valsch en Verdicht zijn.
- bl. 299. r. 13. Scoen zalen) dat is, *schoenen zullen*. op-
datmen niet denke om *schoenzoolen*.
- bl. 300. r. 22. God bi moet der zielen plegen) Sp. Hist. IV.
21. v. 69.
*En een Vlaming bleuer verslegen:
God moete siere sielen plegen.*
- Ook der Vasten plien (of pleegen) voor vasten: I. 32. v. 7.
Broeder Ysewijn wilde,
*Datmen na onser Vrouwe dach,
Dat men kersten te dragen plach,
Altoes des Sondages na dien
Der Vasten dach na soude plien,
Dit haddi gerne vortbracht;
Maer de Clergie hier iegen vacht.*
- bl. 301. r. 9 v. o. Maasmunde) in 't Charterb. op gemelde
plaatsen, staat niet *Maasmunde*, maar *Maasmude* en *Maas-*
mu-

muden. doch 't komt op een uit. *Armenmuden* is de *Mond* van de Arne. En wat betekent de naam der Stad *Muiden* anders dan den *Mond* van de Vecht?

bl. 305. r. 21. *van Velsen*) lees alleen, *Velsen*.

bl. 309. r. 13. *an*) gunt. ook in den Sp. Hist. II. 23. v. 12. als mede *jan* IV. 50. 25.

Si kinnen wel, boe bi bem jan.

bl. 314. r. 3. *Springaalen, Quareelen*) de eersten zijn, by le Long, Sp. Hist. IV. 44. 18. *Armborsten of Oorlogsboogen*: de tweeden, II 35. 9, *Armborsten, boogen en pylen*.

bl. 317. r. 2. *Termentum*) lees *Tormentum*.

bl. 320. r. 17 v. o. [*begaven*]) neem die *Glos* weg. De Dichter is hier zekerlijk bedorven; en allerzekerst in 't voorgaande *Rijmwoord Graven*, 't welk hier kan doen denken aan *Heer Rase van Gaveren*, die daar ook tegenwoordig geweest is, en van wien wy, B. X. v. 997, gesproken hebben. Maar *Butkens*, die den *Slag van Woeringen* zo omstandig beschrijft uit deezen zelfden Dichter, noemt den *Bannierdraager des Hertogs, Rasse Sire de Gres*. Zie hier hoe hy dit verhaalt p. 315. *La Banniere de Brabant fut aussi presque abbattue, car le cheval de Rasse Sire de Gres, qui la portoit, fut blessé & jetté par terre, de sorte qu'il sembloit que les ennemis gaignoient le dessus: toutes-fois Nicolas Sire d'Ouden releva viftement la Banniere, & la porta avec Wauthier de la Chapelle jusques à la fin de la bataille.*

bl. 327. r. 18 v. o. *de Kaarlingen*) dat is hier, *de Krijgsknechten*, het gansche Leger, van *Koning Karel*.

— r. 12 v. o. *Palligan, Koning der Heidenen*) de *Fransche Dichter Jehans Bodiaus*, noemt hem *Agoulans*, in dat Werk, aan welks einde ik leeze: *Ci fine la bataille da-goullant & de forte encontre charlemaina.*

— r. 5 v. o. *dat gekry*) Sp. Hist. IV. 27. v. 51.

Mijn bere Jan van Renesse

Las den finen oec een lesse —

Ende sijt nu niet verward:

Bodelt al, man en pard.

Vlaendren en Leu es onse gecri.

en zo elders. Maar wat is hier *Bodelt*? le Long zegt: *Bryzelt: twymelt, sneuvelt*. Het is, *staat dood*. *Kiliaan* vertaalde *bodel* door *carnifex*, dat is *beul*: en hiervan *bodelen*, nu *beulen*. In 't gemelde Dichtwerk leestmen III. 10. v. 37. *bodelin*.

lingen; die † 29 genoemd waaren darm:n. Kiliaen weder. *Bolingb* is *beuling*: *intestinum*. Zodat ook ons *Beuling* van ouds geweest is *bodeling*.

bl. 330. r. 4 v. o. *blyven bangen*) Curtius IV. 4. *Prima e. Macedonum navibus quinquere mis, velocitate inter ceteras eminens, occurrit: quam ut conspexere Tyrii, duæ è diverso in latera ejus invecitæ sunt; in quarum alteram quinquere mis eadem concitata, & ipsa ROSTRO icta est, & illam invicem tenuit. te weeten, rostro; en niet, uncis, seu manibus ferreis, seu ipsi remis, gelijk Raderus giste.*

bl. 332. r. 14 v. o. *Yzeren banden*) Zweder van Kulenburg noemtze *Armen van Yser*; sprekende van 't Beleg van 't Slot van Voorst door Bisschop Jan van Arkel in 1362: *deden nochtans die binneste die meeste weer.* — Sy maeckten Armen van Yser, dair sy des Bisscops werck mede in baelden, mitte meeste behendicheyt daer ye af geboort was.

bl. 338. r. 4. in 't *Meerv. Getal*) te weeten *Vier*, op de *Acht Schepen*.

bl. 339. r. 6 v. o. *crenelez*) *pinnatus, dentatus, quasi carnallé vel quarnellé; quod quadris tum vacuis, tum plenis subinde distinguitur, ut sint pinnae murorum: zie du Cange v. QUARNELLUS, Pinna muri, qua fenestra quadrata effigiem praefert, per quam milites jaculantur. &c.*

bl. 340. r. 12. omdat bet tinnen baet) Spec. Sax. III. 66. *sed in his (muris) propugnacula minime construuntur.* Vertaald 1516: *Thynnen unde borstweren ne schal dar nicht an sin.* 1569: *Zinnen und Brustwehren sollen auch nich daran sein.*

bl. 342. r. 9 v. o. *Kokodril*) Triffino, *L'Italia Liberata, L. II. p. 57.*

Vien poi Demetrio, Duca di Thebaida,

Il qual porta per arme un coccodrillo.

Maar dit is, in die taale, eigen. Immers in 't *Vocabulario delle Crusca* vind ik niet anders.

bl. 349. r. 5 v. o. *met een groote letter*) lees, met eene groote *Roode of Blaauwe letter*.

bl. 358. r. 7 v. o. *genomen. Want*) na 't woord *genomen*, voeg in: *te weeten, dat by 't woord Heer altijd plaest voor de eigen naamen der Ridderen.* En voor het volgende *Want*, lecs *Maar*.

bl. 364. r. 5 v. o. *daar by ten onrechte*) I. daar hy, naar onze *gedachten*, ten onrechte. bl,

bl. 367. r. 1 v. o. voeg 'er by: *en Charterb. I. p. 575.*
 bl. 370. r. 11 v. o. *ochte voor ofte*) 't welk vooral by
 Jan van Heelu zeer gemeen is.

— r. 1 v. o. *gezien waaren*) van de geenen, die de
 zelfven niet konnende tellen, het getal, by giffinge, be-
 grootten op *wel zesduizend.*

bl. 383. r. 12. *vertrekken*) eigenlijk zulk een *vertrekken*, dat
 naby komt aan *vluchten*. Vert. van Boët. f. 25 c. *inden gmeinen*
oorbor [ten dienste van het gemeen] *wt sijnde, niet gbevloen*
noch gheruimt, bem ic ghebannen en verwijft ter dood.

bl. 384. r. 11. *nu baast*) l. *nu byna.*

bl. 385. r. 3 v. o. *over een*) anders weder Sp. Hist. IV.
 51. v. 15.

*Dat volc, dat al yseren sceen,
 Dies was daer so vele, over een,
 Dat ics niet wel genoemen can.*

geen wonder: want, vervolgt hy:

Het was wel XII hondert dusent man.
 te weeten, het Vlaamsche leger tegen de Franschen. *over een*
 is, volgens de Long, *op malkander gepropt.*

bl. 386. r. 1. *De volgende 30 regels, 575-604, bad ik lie-*
ver in 2 niet gevonden) het is een verzuim, dat ik *deez*
 woorden niet by tijds weder weggenomen hebbe. Ik hadze
 lang veroordeeld.

bl. 389. r. 6. *den 16 Aug.*) zie de Br. Aantek. v. 529.

bl. 397. r. 3. *Die Vos*) weet, dat dees Vos, die zo dap-
 per voor Walewein streedt, eerst een Mensch geweest was;
 en, by gevolge, wel wist wat hy deede. Voor *boreest*,
 waarvanwe daar spreekten, leezenwe in den Sp. Hist. IV. 43
 v. 42. *oreest*:

*Dit oreest en dit rabad
 Liep al dorentore int lant.*

daar le Long het verklaart *Onweer*. Maar de Dichter *sprak*
 van een *gemor, geroep*. En IV. 8. v. 11. van de Franschen:

Te Brucge drevense grote feest,
En van bebagelbeiden groet oreeste.

bebagelbeid zal daar zo veel zijn als *genoegen, vrolijkheid,*
en z.

bl. 420. r. 12 v. o. *des eerlyken nazims, dien gy reeds ver-*
worven hebt) Voltaire, *Henriade* Ch. III. v. 41 Ed. 1732.

C'est un poids bien pesant qu'un nom trop-tôt fameux.

in het Heldendicht van Cartouche staat my voor, dat zelfde jaars gelezen te hebben.

bl. 423. r. 3 v. o. u werelt ere) welke leezing bevestigd wordt uit Walewein f. 44 c.

321
325
326

Gbi sijt verraden jammerlike,
En gbi sult derven cortelike
Juwere werelt ere en iuwer crone.

bl. 426. r. 13. baer lachter. dat is, baare schande) Ferguut f. 10 c.

Doe scaemdi bem, en trac acbter.
Het dochtens berde groet lachter,
Dat bi den man, die niet en lef,
So menegen slach gegeven best;
Hine wilde om gene dinc
Dat bet wiste die Coninc.

waar lachter niet anders betekenen kan, dan schande. Ferguut hadt dapperlijk gevochten tegen een metaalen beeld.

bl. 428. r. 11. daar bebig'er de verklaring by) maar die verklaring, dat is van node, schijnt my eene loutere glos te zijn van den Uitgever. De Schryver des Briefs zou de spreekwyze, van bederf, niet gebruikt hebben, zo hy gedacht hadt datze eene verklaring noodig hadde.

bl. 429. r. 23. darf, derf of dorf) Vondel schreef darf, in de zelfde betekenis; Jephtha p. 19.

Geen vyant darf van buiten my bespringen:
Hy zidme in 't bart. ———

dat is, boeft.

bl. 432. r. 9. invoegsel is) dit is, is daar kwaalijk herhaald.

— r. 14. kanmen daar leezen) of in A. Kemps Besch. van Gorinchem p. 41. Zie ook Heda p. 206, die het telt onder *fabulis similia*. waarop echter Buchelius aantekende: *similia aliis accidisse Historia narrat*. En mischien vindt het, in deeze dagen, noch wel geloof. Ter zelve plaatse noemt Heda dien Folpert, *Dominus de Lede & Traiecto Hafi, nunc Haestrecht*.

bl. 433. r. 11. baast) lees, byna.

bl. 435. is kwaalijk getekend, 345. Te weeten, in Quarto, niet in Octavo.

bl. 437. r. 6. Hoe zou dan de Koning) Willem deedt die reis alleen, om zyne Bruid te bezoeken, en zijn Huwelijk

te voltrekken ; gelijk 'er ook aanstonds op gevolgd is. 't Is dierhalve wat plomp, dat Meyerus dorst voorgeeven, dat de Koning, die den Vlamingen voorschreef wat hy wilde, juist in de zelfde omstandigheid, Willem als Graaf van Holland en Zeeland, buiten den Vrede zou geslooten hebben.

bl. 438. r. 7. uit *Job. Chr. Lunig*) 't voorbeeld, uit Lunig bygebragt, behoort tot het Jaar 1569.

bl. 440. r. 22. *Aartsbisschop van Maagdenburg*) *Georg. Torquatus* in *Serie Archiep. Magdeb. An. 1377. Ludovicus* — *in oppido. Calvis de gradu theatri cum puella quadam delapsus, subito moritur.* by Mencken T. III. p. 401.

— r. 8 v. o. *waaraan*) lees, *waaraan*.

— de *Custos* heeft aar, voor *jaar*; in 4. niet in 8.

bl. 441. r. 1. *de Geile Maandag en 12 Febr.*) het was, ja, de zelfde dag, want Gassarus spreekt daar van het Jaar 1442, Paasch 1 April. Maar wie heeft altijd gelegenheid, om alle de aangehaalde Schryvers zelfs naar te zien?

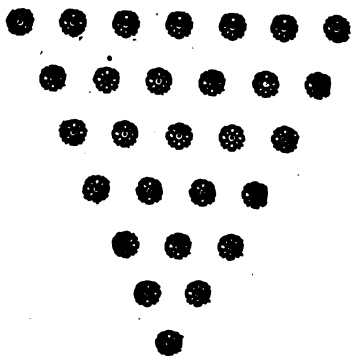
— r. 17. *Is het nu wel verscheeplijk*) ten minsten is 't zijn schuld, dat ik hem niet verstaan kon. Als de *Geile Maandag* valt op den 28 Febr. moet, in gemeene Jaaren, Paasch zijn 17 April, als, onder anderen, in 't Jaar 1446. op welk Jaar Gassarus zeide: *ultima ejusdem mensis* [Februarii] *Salaci videlicet Luna die.* 't welk Werlichius letterlijk vertaalde, met het zelfde Jaar 1446.

— r. 16 v. o. *Zaterdag voor Esto mihi*) maar Gassarus p. 1682 A, dien hy zelf aanhaalt, noemt het Jaar, 1474; en den Dag, 26 Februarii, in *ipso Butiroso Sabbato*. Toen was Paasch 10 April: en 26 Febr. was de Zaterdag, niet VOOR maar NA *Esto mihi*. Doch eerst beriep hy zich op Jo. Frid. Schannat, Client. Fuld. p. 360, daar hy vindt, *der weitze Sonnabend VOR Varnacht*: den Vetten Zaterdag voor Vastelavond. Welke uitdrukking, toegepast op het Jaar 1474, ons wijst tot 19 Febr. Dus verschillen zyne twee Getuigen; en hy laat ons, omtrent deezen dag, in de zelfde onzekerheid als hy, omtrent den Grooten Vastelavond, gedaan hadt.

bl. 444. r. 18. *Datt. L. II*) lees *Datt L. II*.

bl. 445. r. 8 v. o. *Dat by slechts Uitschryver was*) ja, wat verder zegt hy, dat hy 'er geld voor ontvangen heeft.

L.A.M.

LAMBACHERIANA,
OF
GEZIGT
VAN DE
VERHANDELING
VAN
PH. J. LAMBACHER
wegens den TOGT van Keizer
AELBRECHT I
NAAR
HOLLAND
in den Jaare 1300.

WANNEER de Heer PHILIPPUS JACOBUS LAMBACHER, Secretaris der Stad Weenen, voor den dag was gekomen met een Hoogduitsch Geschrift, ter verdediginge van het Recht, dat Keizer Rudolf I zoude gehad hebben, om de Oostenrijksche Landen, die Ottokarus, Koning van Bohemen, bezat, aan het Rijk te trekken; en daarin beweerde, dat, volgens het OUDE DUITSCHE LEENRECHT, geene Leengoederen erfdien dan van *Vader op Zoon*, met uitsluitinge van alle *Zijdraagen*, zelfs van *Broeders*; ontmoette hy aanstonds, onder de Geleerden in Duitschland, veel tegenspraak, zo in 't openbaar, als mondeling van goede Vrienden, die hem, onder anderen, ook tegenworpen „ dat „ *Keizer Aelbrecht*, in 't jaar 1300; wel gepoogd had; „ het

„ het GRAAFSCHAP VAN HOLLAND, als een verstorven
 „ Leen, in bezit te neemen; maar dat JAN VAN AVENNES,
 „ als *proximus cognatus*, zich in het zelve, uit hoofde van
 „ zijn ERFRECHT, gehandhaafd heeft.” Op welke tegen-
 werping de Heer LAMBACHER zynen Vrienden beloofde; eene
 Verhandeling te zullen vervaardigen, waaruit blyken zou-
 de, dat, ook in dit geval, het *Erstrecht* geen plaats heeft
 gehad. Om zich van deeze belofte te kwyten, gaf hy,
 in 't Jaar 1758, in 't licht zyne DISSERTATIO HISTORICO-
 JURIDICA de Imp. Alberti I Expeditione in Hollandiam, sus-
 cepta anno MCCC, ad tuenda jura Imperii adversus Joannem
 de Avennis, Comitem Homoniae. En deeze Verhandeling
 is het, die ons hier noch wat van naby staat te bezien:
 Merk ondertusschen vooraf, en het is niet gering, dat
 JAN VAN AVENNES, in Oostenryk, en zelfs te Wee-
 nen, Voorstanders van zijn goed Recht, en MELIS STO-
 KE dus ook van zyne goede Trouw, gevonden heeft.

De geheele Verhandeling bestaat, buiten de tusschenge-
 voegde Aantekeningen, in vijf en vijftig korte Afdeelingen,
 waarvan de veertien eersten slechts eene herhaaling zijn van
 de voorbeelden, te vooren door hem bygebragt. De Got-
 tingsche Geleerden hadden zich verklaard, niet te geloo-
 ven, dat die Leenwetten en Gebruiken plaats hadden om-
 trent *Vorstendommen*, maar simpeljk de *mindere Leengoede-
 ren* betroffen. Het tegendeel poogt LAMBACHER te bewy-
 zen uit het gebeurde in de Hertogdommen van *Saxen* § III,
 van *Beieren* § IV, van *Zwaben* § V, in het Landgraafschap
 van *Thuringen* § VI en VII, in de Markgraafschappen van
Oostenryk § VIII--XII, en van *Brandenburg* § XIII. Wy
 meenden dat alles, volgens de vryheid die hy ons zelf toe-
 staat, over te stappen, als ons niet raakende: maar daarom
 zelfs zullen wy 'er, onpartydiger, uit konnen oordeelen
 over zyne manier van denken. Doch ik zal my bepalen tot
 THURINGEN en OOSTENRIJK. Zie ondertusschen vooraf on-
 ze Byvoegfels T. I. p. 594.

Ten bewyze, dat al die *Vorstendommen* aatt zyne Leen-
 wetten onderworpen waaren, beroept hy zich aanstonds
 § I, op drie oude Rechtsboeken, waarin alleen de *Zoon*
 erkend wordt voor Erfgenaam des *Vaders*, en geen mel-
 ding gemaakt wordt van 't onderscheid tusschen Grooten
 en Minder Leenen. Maar waartoe dient zulks? daar hy
 zelf

zelf erkent, dat die Boeken geen Wetboeken zijn; en 'er is weinig gezags aan toeschrijft, dat hy in 't vervolg geen zwartigheid maakt, om te beweeran, dat zelfs een Zoon zynen Vader niet opvolgde uit hoofde van *Erfrecht*, maar alleen uit *Keizerlyke Genade*.

Zo is, zegt hy § VI, *Ludovicus Ferrus* zynen Vader *Ludovicus Barbatus*, eersten Landgraaf van THURINGEN, in 1140, niet opgevolgd *jure Hereditario*: en hy bewijst het uit het Chron. San-Petrin. Erford. daarmen leeft, dat die Jongeling, op den Rijksdag te Worms, het Landgraaffchap van Thuringen verkreeg *clementia Regis ac Principum*. 't Is waar, Koenraad de III begunstigde Lodewijk zeer, en daarom gaf hy hem vervolgens ook zyne Dochter ten huwelyk. Maar te vooren hadt hy hem *beleend* met Thuringen, dat hem als *Erfgenaam* toekwam. Trouwens, dat is, in de taale der Moniken, eene loutere milddaadigheid en Keizerlyke genade. Ondertusschen vinden wy hier, en zullen 't meer vinden, dat de Heer LAMBACHER somtijds weinig dacht om het geen hy schreef, en den eenen persoon voor den anderen noemde. *Ludovicus Barbatus*, die by hem heet VADER van *Ludovicus Ferrus*, was des zelfs OVERGROOTVADER, en reeds overleeden in 1055.

Zyne geleerde Partyen worpen hem tegen, dat de *Erfvolging* in OOSTENRIJK, gedurende het Babenbergfche Huis, alleen in staat was om zijn gansch gebouw te doen instorten: Hy, daarentegen, beweert, dat niets het zelve meer bevestigt, dan juist de Geschiedenissen van dat Huis. Ten dien einde zegt hy, § VIII, dat hy te vooren reeds beweezen hadt: dat de Zoons van *Leopoldus Pius*, die gestorven is den 15 November 1136, geen Recht op des zelfs Markgraaffchap gehad hebben. Hy vergenoegt zich met twee bewyzen; het eene ontleend uit een' Stichtingsbrief des Vaders, het andere uit het gedrag der Zoons na de dood des Vaders.

De woorden des Briefs, zo als hy die opgeeft, zijn deez: *Oratorium in meo jure fundavi, eo pacto, ut ego, quoad viverem, loci ipsius, & omnium quae ad eum pertinent, Advocatus existerem, sine omni rerum exactione & personarum gravamine; post me vero, SI QUIS de Filiis aut Nepotibus meis in posterum PRINCIPATUM obtineret. Zijn bewijs ligt eeniglyk in de laatste woorden, Si quis &c. En Leopold, wil hy,*

hy, sprak zo twijfelachtig, omdat hy wel wist, dat zyne Zoons geen Recht hadden om hem in het *Markgraaffschap* op te volgen. Dus poogt hy ons het woord *Principatus*, in de betekenis van *Vorstendom*, in de hand te stoppen. Hy bericht ons, dat de geheele Brief te vinden is by Pez, Cod. Diplom. col. 320. Die dat boek bezit, wordt verzocht te onderzoeken, of, tusschen de twee laatste woorden, *Principatum obtineret*, niet wat uitgelaaten zy, dat den zin ganschelijk verminkt. Ondertusschen heb ik 't geluk gehad van die zelfde woorden aan te treffen in Chron. Claustroneoburg. by Hier. Pez, T. I. col. 445 A, daar de laatste aldus luiden: *Si quis de Filiis & Nepotibus meis in posterum Principatum TERRAE ISTIUS obtineret*. Waaruit zonneklaar blijkt, dat de Vader geenszins sprak van het *Markgraaffschap van Oostenrijk*, ja zelfs niet van eenig *Leengoed*; maar van zekere plaats, *loci ipsius*, zeide hy eerst, gelegen *in meo jure*, op zijn *Eigen Vryen grond*, dien hy eigelijk aanduidt onder de laatste woorden, *terrae istius*. Ik versta het van een *Vrye Heerlijkheid*, die, even als zyne andere *Allodiale Goederen*, onder zyne Erfgenaamen in deeling kon komen, en zo wel den Jongsten als den Oudsten te beurt vallen: enz.

Laat ons zien of hy beter slaagen zal in zijn tweede bewijs:
 „ De Zoons, zegt hy, die naar de Opvolging staan konden,
 „ *qui ad Successionem aspirare poterant*, schreeven, nevens
 „ hunne Moeder, na 's Vaders dood, aan den Paus, met
 „ verzoek, *ut se Imperatori commendaret*.” Maar wat betekenen deze laatste woorden? Alteserra, Orig. Feud. cap 2, haalt in een ander, doch gelijk, geval, juist de zelfde woorden aan, met deze bygevoegde verklaring: *ut se ei commendaret*, id est, *Fidem & Hominium exhiberet*. Zo zal LAMBACHER het ook genomen hebben: en ik heb 'er niets tegen. Want de vraag is hier niet, of Oostenrijk een Keizerlijk Leen was: maar, of de Keizer met Oostenrijk beleenen konde wien hy wilde. En dit ontken ik. Doch laat ons 't gedrag van de Moeder en Zoons eens wat nader inzien. Zy deden, gezaamenlijk, het zelfde verzoek, en waaren, by gevolge, eens gezind. LAMBACHER, in tegendeel, strooit aanstonds als een zaad van oncenigheid tusschen deze Broeders, als hyze omschrijft, *qui ad successionem aspirare poterant*; even alsof elk voor zich zelve

ven de Erffnisse; of Beleening geeischt hadde. Schoon hy het wat tracht te bewimpelen, alsof Moeder en Zoons in 't gemeen verzocht hadden; dat de Keizer slechts eenen der Broederen; onbepaald wih, tot Markgraaf wilde verkiezen: Dah dit, onbewijsbaar zijnde; is, zo licht te ontkennen als te zeggen. Natuurlyker is te gelooven, dat de Moeder sprak voor haaren Oudsten Zoon; de jonger Zoons (de Geestelyken zo wel als de anderen) voor hunnen Oudsten Broeder. Evenwel; LAMBACHER beroept zich op de gevolgen; want onder de drie Oudste Broeders, *Aelbrecht*, *Henrik* en *Leopold*; is noch de eerste; noch de tweede, maar de derde, zegt hy, door den Keizer verkooren. Dat *Leopoldus Iargus* den Vader opgevolgd is; wordt genoegzaam by allen erkend. Maar vooreerst valt de Oudste, *Aelbrecht*, hicruit; want die storf slechts weinig dagen na den Vader; en was overleeden, toen de aanstelling door den Keizer zoude geschied zijn. Zodat dan nu vooreerst te onderzoeken staat, wie ouder geweest zy; *Henrik* of *Leopold*. En, ten anderen, of de Keizer deeze aanstelling gedaan hebbe. 't Gemeene gevoelen is, dat de Jongste gesteld is boven 't hoofd van den Oudsten. Onder de Oostenrijksche Schryvers by Pez, Tom. I, vind' ik 'er vijf, die zulks getuigen: zie col. 299 D. 441 B. 575 A. 1015 A. en 1194 B. Maar die allen voegen 'er by, dat de Vader zelf, by uitersten Wil, zulks bevolen hadt; uit oorzaake, dat hy *Leopold* (misschien was de oude man wat naamziek) zeer lief hadt; en *Henrik* hem minder aangenaam was. Zo spreekt ook *Cuspinianus* in *Austria* p. 18: *Henricus ex PATRIS TESTAMENTO Leopoldo postpositus*. Maar daar is 'er ook, die, of duidelyk zeggen; of onderstellen; dat *Henrik* jonger was dan *Leopold*. Een enkele *Ricardus de Neupurga*, zegt LAMBACHER, veranderde den Geboorterang der Broederen, noemende *Leopold*, den Tweeden; *Henrik*, den Vijfden. Deeze bepaling van den *Vijfden* onder zes Broeders (een der zelveu was de Historieschryver *Otto Frisingensis*) schijnt eenige reden van weetenschap te behelzen. Of hy 'er meer van gezeid hebbe; is my onbekend. *Thomas Ebendorffer*, by Pez T. II. col. 707, was zeer verlegen met dit geval. Volgens het OUDE LANDSGBRUIK; *antiqua observantia Patriae*, zegt hy, moest de Oudste den voorrang hebben. Hierom maakt hy eerst een onderscheid tusschen *dicitur* en *creditur*:

III. DEEL.

H h

33 Men

„ Men zegt, dat *Leopold* zynen Vader is opgevolgd; maar „ men gelooft, dat *Henrik*, die de Oudste was, zynen Broeder „ der tot deelgenoot der Regeeringe heeft aangenomen”. Maar tot besluit zegt hy, dat uit de Historien zeker is, dat *Leopold* geweest is de derde Zoon zijns Vaders; latende ons dus, ten opzichte van *Henrik* in 't onzekere. Voor my, ik zou meest overhellen naar 't gevoelen, dat *Henrik* jonger geweest is dan *Leopold*, ten deele om het reeds bygebragte, maar voornaamlijk omdat de Abt Koenraad, schryvende aan den Zoon van dien *Henrik*, eenvoudig verhaalt „ dat Leopoldus Pius tot Opvolger gehad heeft *Leopold*, UWEN „ OOM — *sed brevi, betu! duravit* — die wederom op „ gevolgd is door ZYNEN BROEDER, UWEN VADER. Zie T. „ l. col. 292 D. En even eenvoudig schreef de oude hand, die het Chron. Mellicense, in het Jaar 1123, begon te schryven, naamelijk, dat de Vader opgevolgd is door zijn' Zoon *Leopold*, en dees door zijn' Broeder *Henrik*. Deze twee konden het best weten; maar spreken geen woord van Ouder of Jonger, van meer of minder aangenaam, van Testament, enz. Ja by geen' der Tien, die wy nu genoemd of aangewezen hebben, wordt een woord gerept van den Keizer, veel min gezeid, dat die zich met de aanstelling van *Leopold* zoude gemoeid hebben. Aanmerkelijk is, dat *Henrik*, na zijns Broeders zesjarige Regeering en kinderloos afsterven, noch vijf en dertig Jaaren geregeerd heeft; te weten, veertien als Markgraaf, en een en twintig als eerste Hertog van Oostenrijk.

Doch wat reden hadt LAMBACHER, om, tegen de klare getuigenis van die drie oude Rechtsboeken, op welken hy zich in den beginne beroepen hadt, den Zoonen de Erfniffe der Vaderlyke Leengoederen, te betwisten? My dunkt, dat ik het begin te zien. Hy wilde de Broeders volftrekkelijk uitgeslooten hebben. Maar dit, met betrekkinge tot Hoogvorstelyke Leenen, onbewijsbaar zijnde, en het evenwel willende staande houden, hadt hy iets noodig, waaruit hy, ten minsten *per consequentiam*, kon redeneeren. Want zo redeneert hy: kon dan een Zoon zynen Vader niet opvolgen, veel minder een Broeder zynen Broeder. En op dien voet voortgaande, en al verder gevolg uit gevolg trekkende, stelt hy vast, dat, zo dikwils de eene Broeder den anderen opgevolgd is, zulks niet anders kan geschied

schied zijn, dan door *Keizerlyke Genade*, De voorbeelden, die hy daartoe bybrengt, verdienen weder onze overweeging.

Lodewijk IV, Landgraaf van THURINGEN, overleedt in 1172 of 1173, nalaatende drie Zoons, als *Lodewijk V*, die, als de Oudste aanstonds de Regeering aanvaardde; maar in 1193, zonder kinderen gestorven zijnde, opgevolgd werd door zynen Broeder *Herman I*, terwijl de Jongste Zoon, *Frederik*, begiftigd werd met het Graafschap *Ziegenbain*; gelegen in 't Land van *Hessen*, en dus een stuk van 't Landgraafschap *Thuringen*, waaronder *Hessen* te dier tijd begreepen was onder den naam van *West-Thuringen*: zie *Fabricius*, *Orig. Sax.* L. VI in 't begin, en *Butkens* L. VI. p. 592. Dat *Frederik* die gifte verworven heeft, niet uit Keizerlyke, maar uit Vaderlyke of Broederlyke gunste, acht ik zeker te zijn: gelijk mede, dat *Herman* zynen Broeder in de Regeering gevolgd is, alleen als Erfgenaam. LAMBACHER ontkent het wel; doch wederom by gevolgtrekking uit een laater geval, waarvan hy voorzigtiger gezweegen zou hebben. „ Vooral, zegt hy, dat *Lodewijk VI*, noch „ in 't jaar 1227, niet is opgevolgd door zijn' Zoon, den „ jongen *Herman*, maar door zyn' BROEDER *Henrik Ras-* „ *po.*” Op gelyken grond zou iemand, uit die zelfde woorden, kunnen bewyzen, dat, in 1227, *Broeders voor Zoons* gingen. Maar hy moet een armhartig denkbeeld van 't Recht hebben, die alles, daar hy een voorbeeld van vindt, als 't hem te pas komt, goedkeurt, en de onrechtvaardigste handelingen bybrengt, als voorschriften van het geene behoorde te geschieden. Evenwel, hy bewijst zijn zeggen ook uit de *Hist. Landgr. Thur. Cap. III apud Pistorium*, in de plaats van *Cap. XLI*, want daar zijn de woorden, die hy aanhaalt, by *Pistorius* te vinden. Daar heet de Zoon *HERES*, *Erfgenaam van zijn' Vader*; maar noch een *Kind van zes jaren* zijnde, is de Regeering des Lands gekomen aan des zelfs Oom *Henrik*, omdat die was de *Oudste onder de Leevende Landgraaven*. Zie zo bewijst hy, dat *Henrik* daartoe bevorderd is door den *Keizer*. Hadt dan het Land, hadt de kleine *Erfgenaam*, geenen VOOGD noodig? en was daartoe iemand nader te vinden, dan des Kinds Oudste Oom? Geen *Keizer* heeft zich daarmede gemoeid. Die Oom was, uit eigen hoofde, gerechtigd tot de Voogdy. Maar gelijk

hy hierin, dus verre, onberispelijk was; zo is 'er, in het volgende gedrag van deezen persoon, niets te vinden, dat niet verfoeilijk is. Toen zijn Broeder, *Lodewijk VI*, naar 't H. Land vertrok, liet die t'huis eene jonge Vrouw, naamelijk, die veruchte *S. Elizabeth* (van welke misschien minder zou gesproken zijn, zo zy minder van *Henrik* geleeden hadt) met twee kleine Kinderen, *Herman* en *Sophia*, geboren in 1223 en 1224; zodat de Zoon, toen zijn Vader storf, geen zes, maar slechts vier jaaren, oud was. Naauwlijks was de Man vertrokken, of *Henrik* behandelde de Vrouw met veel hardheid. Maar zo ras hy de tyding van deszelfs dood ontvangen hadt, verdreef hy de ongelukkige Weduwe, met haare Kinderen, van 't Slot Wartberg; zodat zy, armoedig en ellendig, van plaats tot plaats zwoef; tot dat, in 't volgende jaar, de Reysgenooten haars Mans, met het Lijk, wederkeerende, en die snoode mishandeling verneemende, hem zeer scherp en ernstig bestrafden, en haar in veiligheid geleidden naar 't Klooster Reinhartzborn, daar ook de doode begraven werdt. Omstandiger kan men dit leezen in 't zelfde Werk Cap. XL. Zy overleedt te Marburg in 1231, oud 24 jaaren. Verlangte ook te weeten, waar de jonge *Erfgenaam*, die ook in de *Annales Breviff.* achter gemelde *Historia* geplaatst, te recht genoemd wordt SUCCESSOR PATRIS, gebleeven zy? Hy borst aan Vergif, in 't jaar 1241, toen hy achttien jaar oud was. Pistorius zegt het, in zijn *Gesachtlijst*, zonder omstandigheden. *Fabricius* in *Sax. L. VI. p. 593*, dat hem 't Vergif gegeven is door *Berchta Sebergia*. *Siffridus Presbyter L. II. p. 695*, noemt haar *Berchta de Seberg*, *quaedam malefica*, Huisvrouw van een' Edelman van gemelden Pries; met deeze zonderlinge omstandigheid, dat hy vergeeven is, *ducens uxorem, post celebratas nuptias*; dat is, meen ik, op het einde van zyne *Bruijloft*. By *Sain. Reyherus*, *Monum Landgrav.* *Thur.* by *Macken T. II. col. 829*, heet zy *Bertha a Seebach*; en daar volgt, *quam, ut venenum Principi propinaret, a PETRO HENRICO, vel a MARGGRAVIO MISNIAE, subornatam esse, scribunt Historici*. Waarvan ik niets zegge, dan dat ik geen reden ter wereld zie, om den *Markgraaf* te verdenken. Die won 'er niets by; immers niet, zo lang als *Henrik* leefde. Maar *Henrik* hadt toen het Rijk alleen in. *Chron. Terrae Misnensis, ibid. col. 324. Henricus Landgravius, qui*

qui quondam expulit S. Elisabetham, solus relictus in Dominio, duxit uxorem Filiam Ducis Austriae. neen: Brabantiae. Zie onze Byvoegf. II. p. 567. Dees Landgraaf Henrik is de zelfde, die in 1246 R. Koning geworden, en in 1247 kinderloos gefneuveld is, toen onze Graaf Willem in zyne plaats kwam. Na de dood van Koning Henrik, was Sophia, Zuster van den vermoorden Landgraaf Herman II, Dochter van Lodewijk VI, nu Hertogin van Brabant, de eenige en wettige Erfgenaam van het geheele Landgraaffschap. Ook maakte zy zich aanstonds meester van Hessen. Maar haar Neef Henrik, Markgraaf van Meissen, die een Zoon was van Jutte, halve Zuster van Lodewijk en Henrik, stelde zich in 't bezit van Thuringen. Na negen jaaren oorloogens, vereenigden zy zich door een' vasten band van Vriendschap, blyvende Hy Landgraaf van Thuringen, zy van Hessen; in dier voegen, dat zy, door een Broederlijk Erfverdrag, malkanderen, by gebrek van den eenen, over en weder, de Erffenis van 't geheel verzeckerden: en dus eenen Dijk opworpen tegen dat alles overstromende Oude Duitfche Leenrecht. Ik zou te verre uitweiden, indien ik my met het geene LAMBACHER, §. VII, tegen het Erfrecht van Sophia inbrengt, en verder omhaalt, langer wilde ophouden. Ik heb van OOSTENRIJK, van welks Rechten LAMBACHER vooral kundig moest geweest zijn, noch iet zaakelykers te zeggen.

Wy spraken, hier voor, van den Markgraaf Leopold III, die in 1136 opgevolgd is door zijn' Zoon Leopold, en dees door zijn' Broeder Henrik; en zagen, hoe LAMBACHER een' Brief verminkte, om te bewyzen, dat, in 1136, de Zoon noch geen Erfgenaam was van zyns Vaders Leenen. „ Dit „ zo zijnde, zegt hy § X, zo zal niemand zich laten wijs- „ maaken, dat in 1141 (hy meende, geloof ik, 1142) noch „ geen volle zes jaaren daarna, Henrik zynen Broeder op- „ gevolgd is, anders, dan *ex gratia Imperatoris*.” Van dit gevolg uit eenz valsche stelling hebben wy reeds de ongerijmdheid gezien, en ik breng dit alleen by, om het volgende; want zo gaat hy voort: „ Noch minder, dat reeds „ in 1018 Albertus Victoriosus, uit hoofde van Erfrecht, na „ zynen Broeder Henrik, aan de Regeering gekomen zou „ zijn.” Dit loopt geheel buiten 't spoor. Dees Henrik, Zoon van Leopold I, was de tweede Markgraaf van Oosten-

nijk; en *Albert*, die hem in 1018 opvolgde, was niet zijn BROEDER, maar zijn ZOON, zijn OUDSTE ZOON. Tab. Claustro-Neob. col. 1008 A. *Abrecht, genant der sigbafft, Marggraf Heinrichs des Wederspenigen ELTER SUN.* Chron. Mellic. ad an. 1018: *Heinricus Marchio Austr.æ obiit — oui FILIUS ejus Adalbertus succedit.* Koenraad Abt van Molck, Br. Chron. col. 292, schryvende aan *Leopold V* (niet *VI*, gelijk 'er in de Uitgaave staat, omdat daar al vroeger in de optellinge der Leopolden gebroddeld is) noemt *Henrik Tritavum, Albert Atavum vestrum.* Zie ook *Cuspinianus*; maar vooral *Hier. Pez T. I. Differt V. § II*, daar hy zulks, uit meer anderen, beweezen heeft. Of moeten alle andere Schryvers zwygen, daar LAMBACHER spreekt? Maar misschien dacht hy om wat anders, gelijk zekerlijk toen hy, aanstonds daarop, aldus voortging § XI, *Leopoldo VIRTUOSO, ejusque FILIIS Friderico Catholico et Leopoldo GLORIOSO, constat quidem, Jus Hereditarium in Austria jam obtinuisse vi Privilegii Fridericant, quod Henricus Jasomirgott, Leopoldi GLORIOSI PATER, primus Dux Austria, obtinuit anno 1156.* Zie daar *Henrik Vader* van *Leopoldus Gloriosus*, die de Zoon was van *Leopoldus Virtuofus*. Wie was de Vader van de Kinderen van *Zebedeus*? Den eenen naam voor den anderen te schryven, is niet ongemeen: maar die zijn schrift naarleest, verbetert het. Daar ik ondertusschen zulke verzinningen meermaalen ontmoet, denk ik met *Horatius*,

— *venia caret, ut Citbaroedus*

Ridetur, chorda qui semper oberrat eadem.

§ XI wendt hy veel moeite aan, om het Privilegie, waarby Keizer *Frederik I Oostenrijk* in het jaar 1156, tot een Hertogdom verhief, ganschelijk den bodem in te slaan, buigende, draaiende, wringende alles naar zyne vooroordeelen. Onder de Artykelen is ook dit: *Dux Austria donandi et deputandi Terras suas cuicumque voluerit, habere debet potestatem liberam, si, quod absit, sine HEREDIBUS LIBERIS decederet, nec in hoc per Imperium debet aliquo modo impediri.* Uit deeze woorden meent LAMBACHER ontwijffelaar te bewyzen, dat alle *Collatèraalen* volstrektelijk uitgeflooten waaren; willende, dat yder Hertog, die overleedt *sine LIBERIS*, dat is, zonder *Lyserven*, of Kinderen van zynen lyve geboren, al hadt hy Broeders en Zusters, het

Her-

Hertogdom, mogt vervreemden, en maaken aan wien hy wilde. Maar Keizer Frederik sprak van HEREDES LIBERI, en Keizer Karel V vertaalde het, omtrent 370 jaaren daarna, *so er obn ERBKINDER abgieng*; dat is zonder Kinderen, die gerechtigd waaren tot die Erffenis, te weeten Kinderen, Kindskinderen en alle de Descendenten van den Eersten Hertog: als nader zal blyken. Doch hy wilde, of kon, niet zien. Op § XV, daar hy begint te spreekken van *Holland*, maakte hy, ganich ontydig, weder eene Aantekening wegens *Oostenrijk*, die ruim zeven bladzyden beslaat, om vijf byzondere Tegenweringingen, door zyne goede Vrienden geopperd, triomfantelijk te verydelen. De vierde was van die natuur, datze hem stom zou gemaakt hebben, zo hy voor gezonde redenen vatbaar geweest was. Men zeide hem zaaikelijk; *dat het Privilegie dikwils vernieuwd en bevestigd is, maar noit eenige uitbreiding ontvangen heeft: dat, gevolgelijk, in gevalle het, van den beginne af, geen Recht hadt gegeeven aan Broeders of Zusters, of der zelve Kinderen, het ook nu dat Recht niet zou konnen geeven: 't welk lijnrecht stryden zou, de tegen de Pragmatique Sanctie.* Waarop hy dit sneedig antwoord past „Maar de zulken” [*hos tales*, zegt hy, met een foort van verachtinge] „de zulken verzond ik naar het gee-
 „ne ik kort te vooren, wegens de verklaring van het Pri-
 „vilegie, gezeid heb, en tot § 40 en 49 myner Demon-
 „stratie, daar ik zonneklaar, *manifestissime*, getoond heb,
 „dat het Privilegie zich TOEN niet uitstreckte tot *Zusters*
 „en *Cognaten*, OMDAT zelfs de *Broeders* en *Agnaten*, te
 „dier tijd, noch geen Recht tot de Erffenis hadden. Waar-
 „uit noodzaakelijk volgt, dat, dewijl *Broeders* en andere
 „*Agnaten* NU Recht tot de Erffenis hebben, en zulks in
 „Oostenrijk al sedert DRIE EEUWEN goedgekeurd is,
 „het Privilegie zich NU ook uitstreckt tot *Zusters* en alle
 „*Cognaten*, Nakomelingen van den eersten Bezitter.” Ziet!
 zo overtuigende leert hy ons, dat, in een zelfde Privilegie,
 de zelfde woorden, die, sedert zes Eeuwen noch veranderd
 noch uitgebreid zijn, wat anders betekenden in de *Drie eer-
 ste Eeuwen* dan in de *Drie laatste*. Het overige acht ik niet
 waardig om 'er ons langer mede op te houden. Maar hy
 past dat Arttykel, in dien zin als hy 't verklaard heeft, ver-
 der toe op het gene gebeurd is in 1198, toen *Fridericus Ca-
 tholicus*, kinderloos overleeden zijnde, opgevolgd is door

zijn' Broeder *Leopoldus Gloriosus*. Nu is de Vraag, uit wat hoofde deeze Opvolging geschied zy. Dat is licht op te lossen, zegt hy § XII. en daarop redeneert hy aldus voort. „ Want behalve dat het *kan gebiedt zijn* „ alleen door Keizerlyke genade, zo magmen ook *gissen*, dat Fridericus Catholicus, gelijk hem uit krachte van het Privilegie vrystondt, geene Kinderen hebbende, Oostenrijk, by Uitersten Wille, aan zynen Broeder gemaakt heeft. Maar waartoe te *gissen*? daar Ortilo, een Schryver van dien tyd, dit *met uitgedrukte woorden* verzekert, op het Jaar 1208". Die Ortilo is my onbekend; maar moet zekerlijk een Tijdgenoot geweest zijn, indien waar is 't geen LAMBACHER 'er by voegt, dat hy de Uitvaart van Hertog Frederik zelf heeft bygewoond. Was nu LAMBACHER zo voorzigtig geweest van, 't geen hy uit dien Ouden Schryver vertelt, niet te willen bewyzen met des zelfs eigen woorden, ik had het misschien geloofd; alzo niet gewoon ben, iemand van onwaarheid te beschuldigen, zonder 't bewijs in handen te hebben. Nu durf ik verzekeren dat Ortilo duidelijk het tegendeel zegt van 't geen onze Advokaat van kwaade zaaken hem doet zeggen. Want verhaald hebbende, hoe de Hertog Frederik, terwijl de meesten, op de tyding van 't overlyden van Keizer Henrik VI, uit het H. Land naar huis keerden, aldaar bleef, en 'er den 15 April overleedt, begeerende dat zijn lighaam naar Oostenrijk gevoerd, en aldaar, in het Klooster van 't H. Kruis, by zynen Vader zoude bygezet worden; zo gaat hy woordelijk aldus voort: *Cui COENOBRO sibi cbarissimo vil- lam Vezelendorff* IN TESTAMENTO LEGAVIT. FRATRI AUSTRIAM RELIQUIT, *sine Conjuge & Liberis defunctus*. Dit heeft geene ander opheldering noodig. Nu is ook zeker, dat Keizer Henrik VI gestorven is den 28 September 1197. (zie onze Aantek. B. II. v. 1202) en ruim een half Jaar laater Hertog Frederik, den 15 April 1198. Is het niet vreemd, dat die Tijdgenoot het gebeurde in 1198, zoude geboekt hebben *ad ann.* 1208, gelijk LAMBACHER zegt. Misschien schreef hy ook hier, naar gewoonte, 't een voor het ander.

Maar het is weder eene openbaare vervalsching van het Privilegie, dat hy durft beweeren, dat de eene Broeder den anderen niet kon opvolgen, omdat het alleen spreekt van

ZOON

ZOON en DOCHTER, *tantum de Filio Filiaque.* 't Zal genoeg zijn, hier wederom de echte woorden van het Privilegie uit te schryven: *Inser Duces Austria, qui Senior fuerit Dominium habeat dictæ Terræ, ad cuius SENIOREM FILIUM Dominium jure Hereditario deducatur. — Et si, quod Deus avertat, Dux Austria sine herede FILIO decederet, idem Ducatus ad SENIOREM FILIAM quam reliquerit devolvatur.* Immers ziet elk, dat hier alleen gesproken wordt van den Rang der Opvolginge onder de Hertogen; eerst de Oudsten, daarna de Jongeren. Maar volgens LAMBACHER zou dan ook, *eerst de Oudste*, zo veel betekenen als, *de Jonger moet.*

Maar omtrent het midden der aangehaalde woorden, ter plaatse die wy getekend hebben met een —, volgt in het Privilegie: *Ita tamen, quod ab EJUSDEM SANGUINIS STIPITE NON RECEDAT: nec Ducatus Austria ullo unquam tempore Divisionis alicujus recipiat sectionem.* 't Welk Keizer Karel aldus uitdrukte. „Doch also, dafs er von den STAMME DESS BLUTS nit kham: und dafs diss Hertzogthumb „nimmermehr gethailt soll werden.“ Ik verzeker my, dat myne Leezers dit, zonder uitlegginge, verstaan zullen: en wat LAMBACHER daarop zoude, of zal, antwoorden, is my onverschillig. Licht denkt iemand, dat hy deeze beslissende woorden niet aangehaald heeft. Maar hier vindenwe een nieuw staaltje van zyne gaauwheid. Die woorden zijn tweeledig. Het tweede, dat alle *Verdeeling* verbiedt, kon hem niet hinderen: dit verzweg hy. Het eerste, dat gansch overtuigende, en hem lijnrecht tegen is, schrijft hy zelf uit, en geeft het ons te leezen. En zo verraadt hy zich zelf. Doch 't is waar, hy was ook zo voorzigtig van 'er niets van te zeggen. Ten ware hem hier weder wat menschelijks overgekomen zy, en hy, by abuis, gezwegen hebbe 't geen hy zeggen, gezeid hebbe 't geen hy zwygen wilde. Anders hadt hy ons dienen te onderrichten, hoe het mogelijk zy, dat een Vorstendom, tot welks Erfvolging *Broeders, Zusters en verdere Zijdmaagen* NOIT toegelaaten worden, ALTIJD in *het zelve Geslacht* kan blyven. Maar wat zou hy ons onderrichten? Hy, zeg ik, die eene *Dissertatio Historico-Juridica* dorst in 't licht geeven, en daarin twisten over het Erfrecht der laate Nakomelingen in een *Feudum* of *Fideicommissum Familiae*, zonder vooraf te overweegen, of een woord te spreken van de Persoonen, die door den eersten Insteller tot het

zelve verklaard zijn gerechtigd te weezen? Zo sprak Keizer Frederik I: *Marchionatum Austria et dictam Marchiam supra Anasum, commutavimus in Ducatum; eundemque Ducatum, cum subscriptis Juribus, Privilegiis & Gratiis omnibus, liberalitate Casarea, CONTULIMUS HENRICO predicto, Patru nostro charissimo, prænobili suo UXORI THEODORAE, & LIBERIS EORUNDEM.* Dat is: „ Het Markgraafschap „ van Oostenrijk, benevens de Mark boven de Ens, heb- „ ben wy veranderd in een Hertogdom; en dat zelve Her- „ togdom, met alle de ondergeschreeven Rechten, Voor- „ rechten en Vergunningen, hebben wy, uit Keizerlyke „ milddaadigheid, gegeven aan den voornoemden HEN- „ RIK, onzen geliefden Oom, aan zyne zeer Edele Echt- „ genoote THEODORA, en aan DER ZELVER KINDE- „ REN.” Heeft LAMBAOCHER dit gelezen, of niet gelezen? Zegt hy, Neen: dat waar dwaas. Zegt hy Ja: noch erger. Hieruit moet het gansche Privilegie verklaard worden. En dan is onwederispreekelijk, dat alle de Kinderen, Kindskinderen en verdere Nakomelingen van *Henrik en Theodora*, tot in het oneindige, als by naamen geroepen waaren tot het Recht van Opvolginge in het Hertogdom; zijnde allen, hoofd voor hoofd, of door den Keizer zelven AANGESTELDE, of GEBOREN Hertogen en Hertoginnen van Oostenrijk: dat, bygevolge, die persoon, die, volgens den rang van Geboorte, tot de daadelyke Opvolginge gerechtigd was, uit dien hoofde geenszins afhong van den wille of onwille van zynen Voorzaat, of van de genade des Keizers; maar de Regeering aanvaardde als *Descendent* van den Eersten Bezitter: Waarom men gansch spoorbijster moet zijn, om hier te praaten van *Collateraalen*, van *Agnaaten*, van *Cognaaten*, of van eenige *Uitsluitinge*: En eindelijk, dat het Arttykel van Vryheid, om het Hertogdom te mogen geeven of maaken aan wien men wilde, nooit plaats kon hebben, zolang 'er een tweede *Descendent* van den voornoemden *Henrik en Theodora* in leeven was. Dewijl dan noch meer dan één van die *Descendenten* leefde, toen Keizer Rudolf Oostenrijk aan het Rijk, en vervolgens aan zijn Geslacht, trok, is licht te oordeelen met wat Recht zulks geschied zy. Doch dat is myne zaak niet; en het is onvernunftig gehandeld, door het ontkennen van bekende, schoon nu by veelen vergeetene, waarheden, anderen gelegenheid

te

te geeven, omze wederom in de Gedachtenis der Nakomelingschap te vernieuwen. Zeker,

— — — *non defensoribus istis*

Tempus eget. — — —

't Verminken van oude Brieven, en het verdraaien van Privilegien, zijn dingen, aan welken ik, 't zy ik het zegge of zwyge, noit zonder verfoejinge kan denken. Wy hebben gezien, dat LAMBACHER zich, aan het een en aan het ander, heeft schuldig gemaakt. Als wy van HOLLAND spreeken, zullenwe 'er nader bewijs van zien. Hier moeten wy 'er noch een staaltje van bybrengen, dat wel, in zich zelf, van weinig belang is, maar zal kunnen dienen, om myne Leezers van zyne behendigheid, in het uitleggen van zulke Schriften, te overtuigen: na vooraf eene kortemelding gemaakt te hebben van de noch leevende Erfgenamen van Oostenrijk in het Jaar 1246, toen Hertog Frederik II, laatste Manlijk Oir van het Babenberg'sche Huis, overleedt.

Hy hadt twee Zusters, *Margriet* en *Constansia*, waarvan de Oudste hem hadt moeten opvolgen. Maar daar leefde ook noch een Dochter van *Henrik van Medling*, Ouder Broeder van gemelden *Frederik*, doch die in 1227, drie jaaren voor den Vader, gestorven was. Welke Dochter, *Geertruid*, ook dikwils met nadruk *de Hertogin Geertruid* genoemd, na haaren Grootvader, *Leopoldus VI*, in 1230, een onbetwistbaar Recht tot de daadelyke Opvolginge gehad hadt. Maar zy was een Kind. Zodat haar Oom *Frederik* de Regeering wel hadt kunnen aanvaarden als Voogd, maar niet als Hertog. Gemerkt nu de Vader van *Geertruid* overleeden is in 1227, zo moet zy in 1246, toen haar Oom *Frederik* overleedt, ten minsten 19 of 20 Jaaren oud geweest zijn; oudgenoeg om in 't bezit te treden, zo hy het hadt willen afstaan. Hy storf mede zonder Testament. Waarom trent LAMBACHER weder deeze geestige aanmerking maakt, dat *Frederik*, buiten twijffel, uit krachte van het Privilegie, de Erffenis zoude geregeld hebben ten voordeele van zyne Zusters of Broeders Dochter, indien hy, in een' Veldslag tegen de Hongaaren, door eene schielelike dood niet weggerukt was geworden: *repentina morte occubuisse*. Een schielelike dood! nadat hy, voor lang, twee Vrouwen, omdatso hem gecne Kindren gaven, de eene na de andere verstootten,

ten, zestien Jaaren gegeroerd hadt; en daarenboven, een onrustig en oorlogzuchtig man zijnde, altijd in gevaar was van schielijk weggerukt te worden. Hy sneuvelde wel in dien Slag, doch door de handen der zynen. *Geertruid* zat, na de dood van haar' Oom, ook niet stil. Zy was getrouwd met *Vladislaus*, oudsten Zoon van Wenzeslaus Koning van Bohemen, die ook by sommigen te boek staat als *Hertog van Oostenrijk* na *Frederik*; doch storf aanstonds. Haar tweede Man was *Herman Markgraaf van Baden*, by wien zy dien ongelukkigen *Frederik* won, die, in 1268, met Konradijn, zijn hoofd op het Napelsche Hofschavot moest laten; en eene Dochter *Agnes*. Maar ook *Herman* leefde niet lang. Waarna zy ten derden maale trouwde met des Konings Zoon van Reussen, hoopende door hulpe van Bela, Koning van Hongaryen, in 't bezit van Oostenrijk hersteld te worden, gelijk *Cuspinianus* zegt p. 43. Maar de Dichter *Ottacker* van *Horneck* verhaalt in zijn Rijkronijk Cap. 24, dat zy eerst al haar Recht op Oostenrijk hadt overgedraagen aan Koning Wela (dat is Bela) en door den zelve tot dat Huwelijk gedwongen is.

*Sterkchleichen begund er [Wela] werben,
Daz die Hertzogin Gerdrawt
Nam zu Es und zu Trawt
Von Reussen des Kunigs Sun.
Daz mueft sy darumb tun,
Wann sy bet in geladen
Auf Kunig Ottakchers scbaden.
Kunig Welam mueft sy volgen —
Wann sy bet ym baimleich
Mit Poten und mit Priesen slecht
Geben alles ir Recht*

An OESTERREICH und an STEYRLANT.

't Was, buiten twiiffel, de haat tegen haare oudste Moer, die haar tot zulk een besluit deedt komen. Want, haaren Oom voor den laatsten Hertog gehouden zijnde, zo was des zelfs Oudste Zuster *Margriet* de naaste Erfgenaam. *Cuspinianus* in *Cæs.* p. 344. *nam ad eam quasi UNICAM HEREDEM Austria omnis erat devoluta.* En in *Austria* p. 42. *Margareta, marito & filiis orbata, in Austriam rediit UNICA HERES.* Maar deeze was wel de rampzaligste van allen. Haar eerste Man was de jonge Roomsche Koning *Henrik*,
Zoon

zoon van Keizer Frederik II, die in zijns Vaders gevangenis omgekomen is; en haare twee Zoons zijn met vergif van kant geholpen door hunnen Bastard Oom Manfredus, die zich, gedurende de minderjaargheid van Konradijn, meester van de beide Sicilien poogde te maaken, en ook, door dat zelfde middel, zynen Broeder, Koning Koenraad, Konradijns Vader, vermoord hadt.

Wy moeten hier onze gedachten een weinig bepalen tot het *Recht van Opvolginge* in 't gemeen, het welk, in die verwarde tyden, veeltijds den magtigsten ten deele viel, gelijk uit de gemelde voorbeelden reeds genoeg kenbaar is; doch waardoor tevens verscheiden van de bloeiendste Geslachten, hunnen eigen val bewerkt hebben: vooral wanneer dat Recht kwam op Onmondigen of op Vrouwen.

De Oostenrykers begerden eenen Hertog, geen Hertogin; doch niet eens konnende worden, zenden zy, in 1248 volgens het Chron. Salisb. by H. Pez T. I, of, dat my waarschijnlyker voorkomt, in 1246 volgens den Contin. van Martinus Polonus, eenige Gemagtigden aan Keizer Frederik, om van hem eenen nieuwen Hertog te verzoeken. Frederik, wiens zaaken toen, als bekend is, in eenen kommerlyken staat waaren, verheugde zich over die boodschap, en zondt Meinard Graaf van Tyrol naar Oostenrijk, om het voor hem zelve in bezit te neemen; terwijl die Gemagtigden den ganschen zomer gewacht hebbende, zich getroosten moesten naar huis te keeren, zonder den Keizer te zien. Dus te loor gesteld zijnde, werdenze bedacht, zich zelfs te voorzien, en zonden een plechtig gezantschap naar *Meissen*, aan den Markgraaf *Henrik*, met verzoek, dat die eenen zyner twee Zoonen, geteeld by *Constantia*, tot Hertog verkoore, en hun dien toezonde. Maar die fraaie Gezanten (*Stulti Oratores* noemtze Cuspinianus) hunnen weg neemende door Bohemen, en te Praag door den Koning treffelijk onthaald zijnde, laaten zich 't geheim hunner boodschap ontvallen. Wenzeslaus, zulks verneemende, tracht hen te beweegen, datze zynen Zoon, *Ottokarus*, wilden verkiesen, eerst met vriendelykheid, vervolgens onder bedreigingen, eindelijk door ontzegginge van alle verder Vrygelei: dus moesten zy, onverrichter zaake, keeren van waar zy gekomen waaren. Maar Wenzeslaus liet het daarby niet; en *Ottokarus* kreeg wel haast aanhang
in

in Oostenrijk, welke krachtig aanwies toen hy zich daar vertoonde, en vervolgens, in 1253, *Margriet* tot zynê Vrouw nam, die hy in 1261 verftiet, én in 1267 almede door vergif ter dood bragt; blyvende ondertuffchen Hertog van Oostenrijk. Buiten de verfoeilijkheid van dit stuk op zich zelf, was het eene allerfnoodfte ondankbaarheid. Waat naauwlijks hadt die ongelukkige hem getrouwd, of (laat ik het weder zeggen met de woorden van Horneck Cap. 22)

*Sy gab ym aigenleich,
Vor den wegisten und den pesten,
Mit GULDEIN HANTVESTEN,
DIE SY HET VON DEM REICH,
Über STEYR und OSTERREICH,
Ob ir Prueder verdurb,
Und ob er Erben nicht erwurb,
Sy solt der Lannde Erib wesen.
Da man die Hantvest bet gelesen,
Sy nam sy selb in die bannt,
Und gab HANTVEST UND LANNT,
VON OSTERREICH den Herczogen.*

Volgens dit verhaal hadt *Margriet* eene Handveste, waatby zy verklaard was voor Erfgenaam van Oostenrijk, in dien haar Broeder zonder Kinderen kwam te overlyden. Dit heeft LAMBACHER nôt geleezen: anders hadt hy, volgens zijn eigen Systema, *Margriet* moeten erkennen voor eenige en wettige Erfgenaame, ten minsten uit Keizerlyke genade. Doch die genade was niet anders dan eene erkentenis van het Recht, dat haar van Geboorte toekwam. Frederik II hadt zelf het Privilegie van Frederik I vernieuwd.

Wy hebben gezien, dat niemand het Hertogdom van Oostenrijk mogt geeven of maaken aan wien hy wilde, zolang 'er noch één ander Nakomeling van den eersten Hertog overig was: en nu laatst, dat *Geertruid*, AFSTAND deedt van haar Recht op het Hertogdom ten behoeve van den Koning van Hongaryen; gelijk ook *Margriet*, ten voordeele van haaren Man. Ik merk 'er alleen op aan, dat LAMBACHER, van dien dubbelen *Affstand* nergens gewaagt. Maar in die lange Aantek. § XV, spreekt hy, in de laatste plaats, van eenen anderen gedroomden AFSTAND, dien hy echter, als eene tegenwerping, legt in den mond van eenen zynê Vrien-

Vrienden; doch die ik geloove door hem zelve uitgedacht te zijn, om ons te overtuigen, dat 'er aan hem geen vatten was. Die Vriend meende, dat, al waar het, dat de Zusters en Nicht van den overleeden Hertog recht gehad hadden tot het Hertogdom, de gedachtenis van Rudolf evenwel, op eene andere wyze, tegen alle navraag, lichtelijk te verdedigen was. „ Eindelijk (zegt LAMBACHER) was 'er een, „ die zyne toevlucht nam tot een onlangs uitgevonden Sy- „ stema, waardoor hy geestig meende te bewyzen, dat het „ Recht van Keizer Rudolf op Oostenrijk wel gegrond was, „ omdat de *Erfgenaamen, of der zelve Kinderen, hun Recht „ badden afgestaan aan Ottokarus, en dees weder aan Rudolf.*” Deze stelling is valsch ten opzichte van Geertruid; want die droeg haar Recht over aan Koning Bela in 't Jaar 1263, toen haar Zoon Frederik en Dochter Agnes noch leefden; lijnrecht srydig tegen de klare woorden van het Privilegie. Wat was 'er nu gereeder geweest, dan zich te beroepen op den *Afstand*, zo plechtig gedaan door Margriet ten behoeve van haaren Gemaal Ottokarus? Maar daarvan geen woord; denkelyk, omdat zy 't niet wisten. Want dat de een wist, wist ook de ander; dat de een niet, de ander ook niet: gelijk ik moet oordeelen uit het volgende voorbeeld, 't welk LAMBACHER zynen Vriend in den mond legt, doende hem zeggen, dat *Agnes, Dochter van Geertruid*, in 1279, *AFSTAND VAN Oostenrijk gedaan heeft aan Rudolf*, beroepende zich, p. 44, op haaren Brief, dien hy noemt een *INSTRUMENTUM CESSIONIS*. En LAMBACHER geeft hem, p. 45, ten antwoord, *CESSIONEM Agnetis bona tantum propria seu allodialia respexisse*: dat Agnes alleen *AFSTAND* gedaan heeft van haare *Vryeigene Goederen*; niet van het *Hertogdom* zelf. Zie daar twee geletterde Vrienden, oneens wegens den inhoud van eenen Brief, omtrent welken zy echter overeen stemmen, dat de zelve zoude geweest zijn een *Instrumentum Cessionis*. Indien de Vriend waarlijk zo geredeneerd heeft, zou LAMBACHER het beter gezweegen hebben. Nu maakt hy hem, dien hy eerst schaamrood gemaakt hadt (*at erubuit Amicus*, zegt hy) ook in 't openbaar bespottelyk: doch zich zelve meeft. Want de Brief behelst juist het tegendeel van een' *Afstand*, of *Cessio*; naamlyk eene openbaare Betuiging, of *publica Protestatio*, voor al de wereld, waarby *Agnes* en haar tweede Man te kennen geeven, dat zy,

zy, yder afzonderlijk, Keizer Rudolf eerbiediglijk verzocht en gebeden hadden, om hersteld te worden in het bezit van zekere hunne aangeeerde Goederen, die Rudolf, met het Hertogdom, naar zich genomen hadt. Die Brief is een klaar bewijs, dat zy niets verworven. Zie hier den zelve, naauwkeurig vertaald.

„ ALLEN die deezzen zullen zien. Wy ULRICH Graaf, en AGNES Gravin van Heunburg, VERKLAAREN by deezzen tegenwoordigen; dat; nadat onze Heer Rudolf, Koning der Romeinen, altijd Vermeerder des Rijks, de Landen van Oostenrijk; Steyr, Karnten, Krain en de Mark, die wylen Heer Ottokarus, Koning van Bohemen, in bezit genomen hadt, aan zich onderworpen en den Ryke toegevoegd heeft; IK AGNES voornoemd den voornoemden Heere, met schuldtige eerbiedigheid gebeden hebbe, dat hy de RECHTEN, MY TOEKOMENDE in de voornoemde Landen UIT DE ERFFENISSE MYNER OUDEREN, EN, inzonderheid, van Frederik Hertog van Oostenrijk, MYNEN OUDDOOM, wiens Goederen en Eigendommen wy zeiden tot MY te behooren, genadiglijk wilde ERKENNEN. Ook heb IK GEEISCHT al zulke Goederen, die de Prijs Ulrich Hertog van Krain; wylen mijn Man en Heer, MY ten Huwelijk aangebragt, en tot eene Morgenguaave toegewezen heeft. En IK Graaf ULRICH voornoemd, heb van mynen voornoemden Heere, Koning der Romeinen, GEEISCHT, dat hy My het Graafschap van Bernekke en de Stad Drienzendorf, en eenige andere Goederen, hier en daar, op MY by Erffenisfe gekomen, wilde doen TOEWYZEN“.

duſ verre 't Latijn, aangehaald door LAMBACHER, ten bewyze dat Agnes Afstand gedaan heeft, het zy van haare eigene Goederen, gelijk hy, of van het Hertogdom, gelijk zijn Vriend wilde. Om den Leezer in ſtaat te ſtellen, om 'er nader over te konnen oordeelen, moet ik hier dat gedeelte des Latijnschen Briefs, daar 't eenighjk op aankomt, kortelyk byvoegen. Zo ſprak zy — *ſupplicavi, ut JURAMENI — COMPENTIA — RECOGNOSCERET*
GRA-

GRATIOSE. Indien dan *Recognoscere gratiose jura alicujus*, niet berekenen kan, eens anders Rechten (of Goederen) zich genastiglijk toeëigenen; zo magmen twijffelen, of LAMBACHER en zijn *Vriend*, dien hy, geloof ik, alleen in den Spiegel gezien hadt, toen zy daar eenen *Afstand* meenden te vinden, niet dubbel gezien hebben. De laatste woorden, van Graaf Ulrich, *my wilde doen toewyzen*, zijn in 't Latijn, *ubi faceret ASSIGNARI*.

Margriet eerst van haare Kinderen, en vervolgens, in 1268, van 't leeven beroofd zijnde, zo was haar Recht, uit hoofde van het Privilegie, overgegaan op haare jonger Zuster *Constantia*, of, dewijl deeze reeds den 7 July 1262 overleeden was, op haaren Oudsten Zoon. Wat dan, zo die Moeder of Zoon, by geval, geen *Afstand* gedaan hadden? De *Vriend* begreep dit: doch wist dien almede te vinden; gedaan, naamlijk, niet door *Constantia* of haare Kinderen, maar door *Henrik Markgraaf van Meissen*, haaren Man en haarer Kinderen Vader. Zonder veel vooraffpraak, zal ik den Brief, waaruit hy zulks poogt te bewyzen, vooral omdat de zelve kort is, hier ook vertaald byvoegen, als waaruit de Leezers getrouwer kunnen onderricht worden, dan uit het geene anderen daarvan vertellen. Hy is ontleend uit de Reliquiæ MSS van J. P. de Ludewig T. V. p. 439, en luidt als volgt.

„ WY AELBRECHT &c. Naardien wylen de Dobr-
 „ luchtige Vorst *Ottokarus*, Koning van Bohemen, met
 „ Onze toestemminge, de *Stad Sadovia* en 't *Kasteel Bir-*
 „ *chenstein*, gelegen in 't Land van *Meissen*, in vergel-
 „ dinge voor ZEKERE GOEDEREN des Lands van Oos-
 „ tentrijk [*in recompensam QUORUNDAM BONORUM TER-*
 „ *RÆ AUSTRIÆ*] op welken de *Markgraaf van Meissen*
 „ te dier tijd Bisfch maakte, met alle der zelve Rech-
 „ ten en aankleeven, van zijn Koningrijk vervreemd
 „ heeft; en tegenwoordig de Doorluchtige Vorst *Wen-*
 „ *zlaus*, Koning van Bohemen, onze geliefde Broe-
 „ der, als wettige Erfgenaam van *Ottokarus*, de voor-
 „ noemde Stad en Kasteel weder vrygekocht, gekwijt
 „ en geloft heeft; Zo is 't, dat Wy de zelve vrykoo-
 „ ping, kwyting en lossing voor aangenaam en van
 „ waarde houdende, de zelve, door 't gezag van dee-
 III. DEEL. li „ zcn

„zen tegenwoordigen, bevestigen. Gegeeven te Ments,
 „den 29 Juny 1300, Ind. XIII, in het tweede Jaar
 „onzes Rijks.

Op deezen Brief waaren gewigtige aanmerkingen te maaken, indien mijn bestek zulks toeliet. Na genoeg ik my met het antwoord van LAMBACHER, dat ook in den zelven slechts gesproken wordt van *eenige Goederen in Oostenrijk*, en geenszins van het *Hertogdom van Oostenrijk*. En dus toonde hy, in dit geval, wat gaaouer te zijn dan zijn Vriend. Maar hy zwijgt van de aantekening, door Ludewig op dien Brief gemaakt, met welke vertaalinge ik het eerste deel deezzer Verhandeling zal besluiten. „Hieruit
 „konnen die van MEISSEN zien en verstaan, dat Duitsch-
 „land van ouds hun, noch ongegrond noch willekeurig,
 „het Recht op Oostenrijk toegekend heeft. *Voorheen*
 „was het zeker. Hoewel de Twist naderhand door Ver-
 „dragen en de stemme des ganfchen Rijks, beslist en be-
 „vredigd is geworden. Maar wie zal eenen Historiefchry-
 „ver kwaalijk neemen, dat hy der *Oude Waarheid* ge-
 „dachtig zy? of gelooven, dat zulks hier niet te passe
 „kome?” Al die woorden neem ik over: zy komen hier
 veel beter te pas, dan onder dien Brief. Doch laat ons
 overgaan tot HOLLAND.

LAMBACHER begint, § XVII, zijn pleit tegen HOLLAND met Keizer RUDOLF, Vader van AELBRECHT, als die zich reeds den Eigendom der *Graaffcbappen van Holland en Zeeland, en der Heerlijkheid van Vriesland*, zoude aangemaatigd hebben, geevende de zelven, by twee gelijklojdende Brieven, op eenen zelfden dag 13 January, in een zelfde Jaar 1276, voor de zelfde Getuigen, aan twee byzondere perfoonen; naamelijk, *Jan van Avennes* en *Herman van Hennenberg*, Echtgenooten der Zusteren van Koning Willem; in gevalle Florens V, die, zegt hy, toen omtrent twintig Jaaren oud was, en noch geene kinderen hadt, zon-
 der WETTIGEN ERFGENAAM overleedt. Zie Charterb. I. p. 381.

Die Brieven noemen noch *Zeeland* noch *Vriesland*; maar alleen *Hollandiae Comitatum*; met die gewoone byvoeging, *et alia quaeque bona, quae a Nobis et Imperio tenet in feudo.*

feudo. Dat Rudolf naderhand voorgegeven heeft, dat, niet Zeeland, maar Walcheren in Zeeland, een Rijksleen was, en wat Florens V daartegen met nadruk gedaan heeft, kunnen leezen in ons II Deel p. 579 en 580. En dat LAMBACHER vooral geen gewag moest gemaakt hebben van *Vriesland*, hadt hy van die twee genoemde Keizers, Rudolf en Aelbrecht, kunnen leeren. Zo sprak Rudolf in zynen Brief van 29 July 1290: *dicto Comiti Gelriae totam Phrysiam, quae vulgariter dicitur Oost-Frieslandt, & omnem aliam Phrysiam, ad Nos & Imperium SPECTANTEM; exceptu duntaxat illa parte, ad nobilem Virum, Comitem Hollandiae, PERTINENTE, de nostrorum Procerum consilio, duximus committendam*. En dien ganschen Brief heeft Aelbrecht, in den zynen van 25 April 1299, van woord tot woord herhaald en bevestigd. Zie Chart. p. 507 en 604. welk groot Werk ook by hem gebruikt is. Voeg 'er by, dat noit Keizer zich gemoeid heeft met die geduurige oorlogen tusschen Holland en Vriesland.

Maar hoe wist hy, dat Florens, in January 1276, noch geen Kinderen hadt, en omtrent twintig Jaaren oud was? Florens is geboren in den Zomer, of liever in 't Voorjaar van 1254, terwijl zijn Vader voor Valensijn lag. Zie Melis Stoke B. III. v. 1480. Zodat hy, den 13 January 1276, niet omtrent twintig, maar een en twintig Jaaren, en omtrent acht maanden, kon tellen; en lichtelijk een Kind of twee gewonnen hebben. Want hy heeft 'er veel gehad; en is jong getrouwd; zie B. IV. v. 144. 't Kluchtigste is, dat hy zelf vertelt, § XXVII. p. 73, dat Florens getrouwd is omtrent 1270.

Belangende de twee Brieven zelfs, die LAMBACHER yder afzonderlijk, noemt *Expectativam seu eventualem Investituram pro Comitatu Hollandiae*, die moeten elk aanstonds bedenkelijk voorkomen; gelijk hy ook zelf aanmerkt § XVIII. De *Een*, zegt hy, geeft zich veel moeite om dit te verklaren: De *Ander* zoekt den Keizer verdacht te maaken, van liever met twee handen, dan met ééne, geld ontvangen te hebben: En wijst ons naar van Loons Gew. Leenroerigheid I. p. 66 en 67, en de Vaderlandsche Historie B. IX. § 8. Hy zelf wringt zich, § XIX b, in verscheiden bogten, om dit vreemde gedrag des Keizers aanneemelijk te maaken; denkende, dat Rudolf, op die wyze, wilde toonen, tusschen die twee gansch onzijdig te zijn, en den

eenen geen meerder recht dan den anderen te geeven : want in eenen enkelen Brief hadt hy noodzaakelyk den eenen *voor*, en den anderen *na*, moeten noemen. Maar hy wilde, dat zy Holland in *Gemeenschap* zoude bezitten, en noemt die Brieven daarom eene *Simultanea Investitura*. Doch dan is 'er in de zelve een zeer groot gebrek ; omdat, in dien van Graaf *Jan*, van Graaf *Herman*, in dien van *Herman*, van *Jan*, behoord hadt duidelyke melding gemaakt te worden : en dan hadt Rudolf, zonder een hairebreed van die nauwgezette onzydigheid af te wyken, elk in den zynen eerst kunnen noemen. Nu hadt elk het, zo 't geval gebeurd was, voor zich geheel kunnen eiffchen : en dan, vrees ik, zoude de Hennenberger te kort zijn geschooten. Graaf Jan was in 1276 oud genoeg, om te weeten 't geen hy wist in 1300. En de Graaf van Hennenberg (gy kunt hem vinden in de voorige Geslachtlijst van Thuringen) heeft noit zulk een uitzigt op Holland gehad, gelijkmen kan afneemen, zo, omdat hy zich noit in Holland opgehouden heeft (ten waare, misschien, te Loosduinen, toen zijn Vrouw daar van 365 Kinderen in de Kraam kwam) als, omdat hy, na haar overlyden ; zich, ten behoeve van Jan van Avenes, ontdaan heeft van alles, wat zynen Kinderen, hier te Lande, toekwam ; volgens zijn' eigen Brief, gegeeven te *Neurenberg*, in de maand Augustus 1281, dien ik aldus vertaald heb.

„ Kennelijk zy, dat Wy, *Herman Graaf van Hainen-*
 „ *berg*, voor *Ons*, voor *Boppo* onzen Zoon, voor den
 „ edelen Man, *Otto Markgraaf van Brandenburg*, en
 „ *Jutte* onze Dochter, des zelfs Huisvrouwe, en voor
 „ onze en hunne Erfgenaamen, verkocht hebben en be-
 „ looven te leveren, aan den doorluchrigen Man, Hee-
 „ re *Jan van Avenes*, *Graave van Henegouwen*, en
 „ des zelfs Erfgenaamen, alle Erfrecht, dat Vrouw
 „ *Margriet*, wylen onze Echtgenoot, en Moeder der
 „ voornoemde *Boppo* en *Jutte*, onzer Kinderen, uit
 „ haare *Vaderlyke en Moederlyke Erffnisse*, in het *Graaf-*
 „ *schap van Holland* bezeten heeft, of bezeten moest
 „ hebben, het welk, door 't overlyden van de zelve
 „ *Margriete*, gekomen is op haare Kinderen. Enz.”

IK

Ik houd het dan daarvoor, dat beide die Brieven van 1276, allerzekerst verducht zijn, en wel ter gelegenheid van den mislukten Tugt van Aelbrecht naar Holland, om, kwanfuis, te dienen tot een bewijs, dat ook Rudolf het Graafschap van Holland gehouden hadt voor een Leen van het Duitfche Rijk. Even gelijk de Vlamingen veele Brieven verducht en vervalscht hebben, om, na de rampzalige ondernemingen van Margriet en Guy tegen Zeeland, insgelijks te bewyzen, dat Zeeland, reeds ten tyde van de Gravin Johanna, een Leen van Vlaanderen zou geweest zijn: gelijkwe voorlang, aangetoond hebben in onze Aantek. IV. 15.

Maar § XXIII, staat LAMBACHER eenen weg in, die hem gansch geen eere, noch zynen Keizer Aelbrecht eenigen den minsten dienst, kan doen. Hy zegt, dat Graaf Jan I het leeven verlooren heeft, *non sine suspitione Veneni, ipsi ab HANNONIO propinati*. En om zulks waarschiynlijk te maaken, voegt hy 'er by, *QUIPPE qui nondum adulti Comitiss diu quaesitam Tutelam paulo ante obtinuisse*.

Dan, niet vergenoegd, zulk een vermoeden aangeroord te hebben, onderneemt hy ook, in eene Aantekening, de waarheid daarvan te bewyzen uit verscheiden Schryveren, die wy hier dan wat nader moeten beschouwen. Zyn eerste Getuigen is Meyerus, die niet geschroomd heeft, de achtbaarheid der Historie te bezoedelen met deeze dubbele lastertaal. *Hannonius, fretus foedere Gallorum, submittit occulte percussores, et WULFARDUM OCCIDENDUM curat; profectusque mox in Hollandiam, Tutelam JOANNIS arripit; illoque tandem, ut frequens fama est, PER VENENUM sublato, Principatum invadit tanquam proximus Haeres*. Kanmen wel iet verfoeilikers uitdenken, dan iemand, zonder het minste bewijs, dus, in eenen adem, twee Moorden op te tygen? Ja het eerste dorst hy vertellen op eenen verzekeren toon; en nochtans is het zekerlijk valsch. Zie wat wy deswegen by VI. 898, en breeder by VII. 105, aangetekend hebben. Omtrent het tweede houdt hy zich wat achterlyker, tekenen geevende, dat het een gemeen gerucht was. Dus blijkt echter genoeg, dat wy ook elders Meyerus, ten opzigte van Avennes, niet ten onrechte, verklaard hebben voor eenen Lasteraar. Onze Dichter verhaalt, VII. 574 599, dat de Oudste Zoon van Avennes genoemd is *Jan zonder Gera-*

de, omdat hy, die hartelyker was dan zijn Vader, de *Landverraaders*, die, gewapend, in zyne handen vielen, doodfloeg; waardoor zy zulk een' schrik voor hem kreegen, datze allen het Land ruimden. Meyerus, f. 106 b, maakt 'er van, *absque Pietate*, en schaamde zich niet te zeggen f. 93 b, dat Jan dien naam kreeg, omdat hy *te Barsdorp alles doodfloeg, wat leeven ontvangen badt*. Dit van den Zoon; hoor nu wat hy van den Vader vertelt, f. 88 b. zo schreef hy: *Hannoniae Comes Joannes, magnus ille hostis Flandriae, cui OB CRUDELITATEM, SINE MISERICORDIA cognomen haesit*. Nu wist hy geen onderscheid tusschen Vader en Zoon: maar is, daarenboven, belachelijk, dat hy van *Wreedheid* beschuldigt eenen Man, wiens grootste gebrek was zyne *Barmhartigheid*, die hem wederhieldt, zelfs van schuldig bloed te vergieten. Maar hy hadt den haat, dien zijn Gravin Margriet haaren Voorzoonen toedroeg, zo diep ingezoogen, dat niemand van dat Huis de pylen zyner lasterpenne konde ontgaan. Willem, haar oudste Zoon van het tweede bed, verloor, in 't jaar 1251, ongelukkiglijk, het leeven in een steekspel. Volgens Meyerus weder, f. 76 a, was dit te weeg gebragt door *Verraad* der Broederen, Jan en Boudewijn van Avennes. Maar Jo Buzelinus, dien wy meermaalen gepreezen hebben om zyne onzydigheid, zegt, *Annal. Gallo-Fl. L. VI p 285*, dat Willem, *van zijn paard vallende, door des zelfs voeten vertreedden, en dus jammerlijk omgekomen is* Maar let wel op 't geen hy 'er byvoegt: *In Fratres ejus invidiam necis apud multos fama SINISTRE contorsit*; met den naam van *Meyerus* op den kant.

Vervolgens toont LAMBACHER, dat hy ook Melis Stoke, met de Aantekeningen van Alkemade, gelezen heeft, en haalt zelfs die negen regels aan, die by ons zijn de laatsten van het Zesde Boek, waarin de Dichter zo krachtig pleit voor de onschuld van Avennes, en zo ernstig betuigt, zich beroepende op de *Alwheetendheid van God*, dat de zaaken gebeurd zijn, gelijk hyze verhaalt. Doch waartoe die aanhaaling? Alleen, zo 't schijnt, om Melis te overtuigen van valsheid; en zulks, uit die lange Aantek. van Alkemade p. 176, daar hy, onder anderen, zegt: „ Verscheiden Tijd „ schryvers willen, dat de Jonge Graaf met vergift door synen Neef, *Jan van Avennes* soude van kant geholpen sijn. „ Mattheus van Westmonster en de Schryver van de Vlaamsche

„sche Kronijk seggen *opentlijk*, dat hy *door des zelfs bedrog* „ is om hals geraakt.” Van de Vlamingen is 't waar, voor zo verre die blinde Naarvolgers van Meyerus geweest zijn. Maar ten opzigte van dien Mattheus is het *openlijk* valsch. Dees zegt, by Scriverius in zijn Oud Bat. p. 291, daar Alkemade het zekerlijk gevonden hadt: *Hoc anno 1299 Johannes Comes Hollandiae. gener Regis Angliae, hausto Veneno, per suos FAMILIARES, pro nefas! & AFFINES sibi dato, occubuit; cuius relicta, negata sibi dote sua, ad balannum remeavit paternum.* Zo hadt hy zich ook kunnen beroepen op de Jaarboeken van Colmar, mede by Scriverius te vinden, *An. 1309 Comes de Hollandia, vir Juvenis & FORTIS, habens in matrimonio sibi conjunctam Juvenulam & FOECUNDAM, ad mensam pariter sederunt bilares & jocundi. Hi toxico PERIERUNT PARITER innocentes.* Daar worden beide, Graaf en Gravin, terwijl zy een genoeglyke maaltijd hielden, vergeeven, maar niemand beschuldigd: hy, die **zwak** was van geest en van lighaam, **sterk**; zy, **eerze** moeder was, **vruchtbaar** geheeten. Ondertusschen zien wy hieruit, waar zulke Schryvers doorgaands belanden, die uit losse geruchten hunne Historien saamenflanffen, en **stoffieren** met omstandigheden, wat beter of wat maller, naar de maate van elks begrip.

Alkemade vervolgt: „ Onse Rijmschryver pleit met alle „ magt voor de onschuld deses Graafs. Maar nademaal hy „ heeft geleefd en geschreeven ten tyde van den Henegou- „ wer en synen Soon, so kan hy **MET RECHT** niet onschuldig „ worden gehouden van Vleicry, enz.” Weg dan met alle Tijdgenooten, daarmen zo veel werks van plag te maaken; die verdienen nu geen geloof meer. Licht denkt iemand, zijn dan alle Tijdgenooten schuldig aan Vleicry? Maar de vraag is hier niet, ofze schuldig zijn; maar ofze **met recht onschuldig** kunnen gehouden worden. Alkemade zegt, neen; en LAMBACHER bevestigt dat Vonnis. Maar het Recht houdt alle menschen onschuldig, zo lang zy niet van schuld overtuigd zijn.

Noch beroept Alkemade zich op het Vijfde der Jaarboeken van Matth. Vossius, die hierover aldus redeneert: „ Om „ de waarheid te zeggen, een brandende *Heerscbzucht* heeft „ dikwils aan menigen oorzaak tot veele Schelmstukken ge- „ geeven, **ZODAT** het Vermoeden niet heel ongegrond is,

„dat Avennes naar zijn leeven gestaan heeft.” Maar dit klemmt niet sterker dan het voorgaande zeggen van Alkemade. Gemeene waarheden blyven altijd waarheden; zo lang men in het gemeen spreekt. Maar daarop een vermoeden te bouwen ten nadeele van een' byzonderen persoon strijdt tegen recht en reden. Veele Historieschryvers zijn Logenachtig: Vossius was een Historieschryver: Ergo... Wie ziet niet de valsheid van het gevolg? Nochtans bewijst dit, tegen Vossius, juist evenveel, als de *Heerschezucht* van anderen, tegen Avennes. Niet alleen eene openbaare beschuldiging, maar zelfs het geringste vermoeden van zulk een schelmstuk, behoorde in 't hart gesmoord te worden, zomen niet in staat is om het te bewyzen, of uit onbetwiftbare omstandigheden af te leiden.

Trouwens, Vossius grondt zijn vermoeden ook op eene bekende omstandigheid, naamelyk op de reis van Avennes naar Vrankrijk, zeggende, dat hy „misschien de Fransche reis hadt aangenomen, om alzo, indien 'er eenige *blyken van vergif* zich kwamen te openbaaren, hy, buiten 's lands zijnde, daardoor van de schuld zoude worden vrygehouden”. Maar dat luidt wat beuzelachtig. Of zou Avennes bang geweest zijn om in handen van 't Gerecht te vallen? Maar de verhaaste wederkomst van Avennes, moest Vossius vooral wederhouden hebben van zulk een aanmerking op 't papier te stellen. Zie onzen Dichter B. VI. * 1312-1317.

Eindelijk wijst LAMBACHER zynen Leezer naar de *Vaderl. Historie* B. IX. § 35. waarvan zie onze Aantek. VI 1302.

Na dus alle die ydele bedenkingen, een voor een, beantwoord te hebben, zal ikze, ten besluite, allen te gelijk bedelven onder ééne Aanmerking van den Koninglyken Schryver der *Memoires de Brandebourg* p. 193 en 194. *On ose soupçonner l'Electrice d'avoir tenté de se desfaire par le poison, de son Beaufrils; mais comme on n'en apporte aucune preuve certaine, & que ce fait est avancé assez legerement, il ne doit point trouver place dans l'Histoire: il ne faut pas souiller la memoire des Grands par de telles imputations, sans avoir en main la conviction de ces crimes.*

Wy komen, met LAMBACHER, thans wat nader ter zaake. § XXIV zegt hy, dat de LEENHEEREN der Landen, die de
Jon.

Jonge Graaf met de dood ontruimd hadt, het Erfrecht, dat de Henegouwer op de zelve voorwendde, ganschelijk verworpen. Deze *Leenbeeren* waaren, de GRAAF VAN VLAANDREN en de KEIZER; want in die orden noemt hyze. Guy verklaarde Zeeland bewester Schelde, *Aelbrecht* Holland en het overige Zeeland, voor verstorven Leenen, en op dien voet eischte elk het zyne. Niet, zegt hy, om dat deeze Gewesten noit Erfden op *Vrouwen* of der zelve Nakomelingen, gelijk veel nieuwe Schryvers willen; maar, omdatze, volgens het *Oude Duitfche Recht*, alleen verstorven op *Kinderen*, met uitsluitinge van alle *Zijdmaagen*. Zoumen niet zeggen, dat *Aelbrecht* en *Guy* malkanderen gesproken hadden over dat *Oude Duitfche Leenrecht*, het welk van ouds was, en noch in de handen van LAMBACHER is, een wassen neus? Ik wenschte wel dat hy van *Vlaandren* en van *Zeeland* gezweegen hadt; want hiermede is hy ten eenen maale verbijsterd geraakt, niet wetende wat hy las, noch wat hy schreef.

Dat Zeeland een Leen van Vlaandren geweest is, bewijst hy, § XXV, uit *Meycrus* f. 98, wiens eigen woorden hy aanhaalt, doch zo, als ik de zelve hier opgeve. *Quia HOLLANDIA beneficium erat Comitum Flandriae, juxta leges & consuetudines EJUS PROVINCIÆ, quoties absque sobole moriebatur Beneficiarius, devolvebatur ditio AD SUPERIOREM.* Hoe meer ik deeze woorden las en herlas, hoe minder ik de zelve verstond. My heugde noch by *Justinianus*, *Instit. de Grad. Cogn. geleezen* te hebben: *SUPERIOR cognatio est Parentum, INFERIOR Liberorum.* En in de l. 51 de *Verb. Signif. Appellatione Parentis non tantum Pater, sed etiam Avus & Proavus, & deinceps omnes SUPERIORES continentur.* In deezen zin zouden de woorden, *devolvi ad Superiorem*, het Erfrecht van *Avennes* op *Holland* en *Zeeland* schynen te bevettigen. Want, om den rechten Erfgenaam van Graaf *Jan I* te vinden, moeten wy eerst, langs *Florens V* en *Willem II*, opklimmen tot *Florens IV*; en van deezen weder afdaalen, langs zyne oudste Dochter *Adelheid*; op haaren Zoon *Jan van Avennes*, die, noch in leevenden lyve zijnde, de naaste Erfgenaam was: niet als *Neef* van den laatstoverleeden Graaf, maar als *Kleinzoon* van *Florens IV*, die, als *Overgrootvader* van den eenen, en *Grootvader* van den anderen, hier de *Superior* was, in wien beider bloed zich

allereerst vereenigde. Ik besloot dan, dat Meyerus zo niet kon geschreeven hebben; en, hem opslaande, bevond ik, dat 'er by hem staat, *ad superiorem eujus erat Beneficium*; dat is, met één woord, *tot den Leenbeer*. Meyerus sprak daar van Zeeland, en noemde het ZELANDIA. LAMBACHER, integendeel, noemt het HOLLANDIA. Daarenboven zag hy de *leges & consuetudines ejus Provinciae*, gelijk Meyerus schreef, meenende van ZEELAND, aan, voor een *particularis consuetudo* van VLAANDREN. En dus verandert Zeeland by hem, in eenen oogenblik tijds, eens in Holland, en eens in Vlaandren. Behalve dat hy, in die zelfde weinig woorden, noch tweemaal zyne diepe onkunde ontdekt, zo in de Historie, als in het Recht. In de *Historie*; omdat hy wil, dat zijn *Quid Duitfch Leenrecht* ook in Vlaandren zou plaats gehad hebben. Doch de Leenhceren van Vlaandren waaren geen Duitfche Keizers, maar Fransche Koningen. zie Bodinus de Rep. L. I. c. 10. p. 181, en honderd anderen. Het zogenoemde *Keizerlijk Vlaandren* was wel leenroerig van het Rijk, maar was eigenlijk Vlaandren niet. Koning Willem ontnam Margriet al wat zy van 't Keizerrijk te Leen hadt; nochtans was en bleef zy *Gravin van Vlaandren*. In het *Recht*; omdat hy, onderstellende dat Zeeland een Leen was van Vlaandren, de Opvolging in Zeeland poogt te bewyzen mit het geene hy gedroomd hadt, gebruikelijk te zijn in Vlaandren. Waar omtrent de zelfde Bodinus zich elders aldus uitdrukte: *Cum de Feudorum Legibus queritur*, Servientis, non Dominantis, *predii Mores & Leges intueri oportet*. Dus niet wettende of hy in Holland, in Zeeland, of in Vlaandren was, noemt hy den Vlaamschen Meyerus eenen Hollander, *Batavum*; en beschuldigt hem, zynen eenigen getuigen in deezen, van onkunde; omdat Meyerus niet wift, dat die gewoonte plaats hadt, niet *alleen in Vlaandren*, maar door geheel Duitfchland. Evenwel verschoont hy hem weder, als die geschreeven heeft in het midden der Zestiende Eeuwe; eenen tijd, toen dat Recht, in het midden van Duitfchland NOCH onder de vergeetelheid begraven lag. Om my zelve in geen kwaad vermoeden te brengen, zal ik hier zijn eigen woorden laten volgen, en het oordeel beveelen aan den Leezer: *Videtur quidem Meyerus Jus illud devolutionis ad Superiorem, pro peculiari Flandriae consuetudine habuisse. At vero jam jatis superque constat, eam in*
par-

partibus Germaniæ universalem fuisse. Nec mirum est Meyerum fatuum eatenus lapsum esse, cum scriberet eo tempore (circa medium sæculi XVI) ubi jus hoc IN MEDIA ADHUC GERMANIA OBLIVIONE SEPULTUM jacebat.

Meyerus was gewoon, zyne woorden te overweegen. Dit kanmen afneemen uit dien listigen draai, dien hy poogt te geeven aan het onverschoonlijk gedrag van Graaf Guy. Maar dewijl het hier op 't Latijn niet aankomt, zal ik het eenvoudig vertaalen: „Guy, Graaf van Vlaanderen, eer hy van „de Franschen gevangen wierdt, ZEIDE [*dicebat*] dat het „Graaffchap van Zeeland, volgens recht en Ouder ge- „woonte, aan hem was vervallen: en schonk het aan zy- „nen Zoon Guy, eenen voortreflyken Jongeling; mids „dat hy 't met de wapenen wonne”. Ik geloof dit. Maar dat zeggen van Guy bewijst zijn Recht niet beter, dan het *Briefken* van 25 Mei 1287, waarin hy dat zelfde reeds *geschreeven* hadt, zonder melding echter van zyn' Zoon Guy. Zie het B. IV. p. 309. daar wy 'er byvoegden, dat het niet van Guy zelf geschreeven was: maar in onze Byvoegfels aldaar p. 578 kanmen zien, wat ons sedert bewoogen heeft om te gelooven, dat het wel zaakelijk van Guy zelf is, maar de gedaante van een' Brief van eenen anderen ontvangen heeft. Wat hiervan zy, Meyerus bepaalt den tijd wanneer Guy zulks gezeid zou hebben, *voor* des zelfs *gevangenis in Vrankrijk*. Nu is waar, dat Guy in 't Jaar 1300, en dus na de dood van Graaf Jan, aldaar gevangen gehouden is, en Vlaanderen sedert niet weder gezien heeft. En in dit begrip zocht Meyerus ons te brengen; naamelijk, dat Guy, voor het Jaar 1300, niets tegen Zeeland ondernomen zou hebben: verzwygende listiglijk, dat Guy, in 1295, noch eens in Vrankrijk gevangen geweest is. Voor welke gevangenis hy, zo al niet *gezeid*, met de daad getoond heeft, dat hy 't op Zeeland gemunt hadt, toen hy, niet alleen by 't leeven van Jan, maar zelfs by dat van Florens, zynen Schoonzoon, en van Beatrix, zyne eigen Dochter, dien opzettelyken inval in Zeeland deedt, dien onze Dichter zo omstandig geboekt heeft B. IV. v. 900-1023. Toen waaren de Vlamingen, door de wederspannige Zeelanders, niet ingeroepen, gelijk reeds geschied was in 1290. *Jan van Renesse*, in 't byzonder, gaf daar proeven van trouwe en dapperheid; en *de Borjelens* in 't gemeen, nevens Dodijs van

van Everingen , waaren de voornaamste oorzaak van die Vlaamsche nederlaag in Barland , daar meer dan duizend Vlamingen verdronken, twee honderd op het veld liggen bleeven, en veelen gevangen werden. En by al deeze en andere omstandigheden, noemt Melis den Dag en het Jaar deezer gebeurtenisse, naamelijk S. Simon en Judas Avond, of 27 October, 1295. En nochtans heeft Meyerus, die braave Historieschryver, dien geheelen inval, met des zelfs gevolgen, verzwegen, als of 'er niets aan was geweest. Het is dan uit onzen Tijdgenoot zeker, dat de Zeeufche Oorlog niet eerst ontfteeken is na de dood van den jongen Graaf, gelijk Meyerus, in de aanstonds volgende woorden, nader te verstaan wil geeven, zeggende: *HAEC, præter veteres simultates regnandique avaritiam, NOVA CAUSA ERAT BELLI ZELANDICI.* Daar hy echter zelf de waare oorzaken van dien onrechtvaardigen Oorlog niet verbergt, naamlijk, *den ouden Wrok van den Ouden, en de Heerscbzucht van den Jongen Guy.*

Ik verwonderde my, dat LAMBACHER niet scheen gevoeld te hebben die verbijstering, in welke hy was § XXV, daar hy, van woord tot woord, niet eenen stap doet zonder te struikelen. Wat toch, vraagde ik hem by my zelve, hadt gy te doen met Zeeland, met Vlaanderen, met Graaf Guy? Waarom bleeft gy niet by den Tytel van uw geschrift, naamelijk het Recht van Keizer Aelbrecht op Holland? Daar aan alleen hadt gy overvloedig werk konnen vinden. Maar § XXVII zie ik, dat hy eenigszins verlegen begon te worden; niet over zijn eigen haspelingen, maar over 't gezag van Meyerus, of dat wel voldeedt, om het Recht van Guy op Zeeland, dat hy eene *allergedenkwaardigste* zaak noemt, genoeg te verzekeren, daar de zelve by geene *Hollandsche* Schryvers gemeld wordt. Hierom achtte hy dienstig, den *Grondslag* van dat Recht van Guy naar te spooren en op te helderen. *Non abs re fore arbitrator, zegt hy, si ejus FUNDAMENTUM indagavero.* Ten dien einde brengt hy veele woorden by uit het Verdrag van 21 October (niet December, gelijk hy zegt) des Jaars 1256. Wegens de vastheid van dat *Fundament* op zich zelf, hebben wy breedvoerig gehandeld in de gemelde Aantek. IV. 15, daar de Leezer vinden kan 't geen my hier de moete van verder antwoord uitwint. Maar hoeveel *Fundamenten* heeft LAMBACHER noodig om een ge-

gebouw van zijn maakfel te doen vast staan? Eerst grondde hy het Recht van Guy, even als dat van den Keizer, op het *Oude Duitfche Leenrecht*. Maar merkende, dat die grond begon te zakken, verkiest hy een' anderen; naamelijk, een *byzonder Verdrag* van het Jaar 1256, door Guy, gelijk weinig dagen te vooren door des zelfs Moeder, in eigen persoon, aangegaan, bezegeld, bezwooren; ja, in 't welke hy voor altoos afstand van zijn voorgewend Recht op Zeeland gedaan heeft. Ik herhaal dan noch eens, dat LAMBACHER, zo hy zyner Stoffe kundig geweest was, van dat Recht van Guy gezweegen zou hebben. Want al hadt hy 't ontwijffelbaar beweezen, het kon immers niets toebrengen tot het Recht van Aelbrecht op Holland. Ook vrees ik, dat Guy, zo Aelbrecht zijn oogmerk bereikt hadt, al zyn Recht op Zeeland wel voor eenen Braspenning hadt mogen verkoopen. Dit is lichtelijk af te neemen uit de Brieven der Voorzaaten en Opvolgers van Keizer Aelbrecht, die LAMBACHER in 't Eerste deel van het Charterboek hadt kunnen leezen. 't Minste is, dat RICHARD, den 4 July 1262, zeide, dat hy Aleid, Weduwe van Avennes, beleend hadt met de *Voogdye* van Holland en Zeeland, zonder eenige bepalinge; hoewel het voornaamste gedeelte van Zeeland, *Bewefter Schelde*, sedert het Jaar 1258, toen de Voogd Florens overleedt, wederom in vollen eigendom, hadt moeten komen aan Guy, die zelf echter zich noit *Graaf van Zeeland*, genoemd heeft. Zie ons Tweede Deel p. 577. Die Brief heeft niets uitgewerkt; en ik spreek 'er alleen van, om te toonen, hoemen te dier tijd omtrent Zeeland dacht. Het welk nader blijkt uit twee Brieven van Florens, beide van 24 October 1268, in welker hoofd hy zich zelve noemde, *Graaf van Holland en ZEELAND*, en Guy, dien hy gebeden hadt om de zelve nevens hem te bezegelen, alleen *Graaf van Vlaandren en Markgraaf van Namen*. Welke Brieven Guy niet zou bevestigd hebben met zijn Zegel, indien het Verdrag van 1256 echt was geweest. Toen waaren zy noch goede Vrienden; en het was eerst na 't overlyden van de Gravin Margriet, dat Guy de krullen in 't hoofd kreeg van te denken, dat Zeeland hem wel zoude gelyken, om eenen zyner ongegoede Zoonen met een Graaffchap te voorzien. Waartegen Florens zich voorzag van dien Brief van Keizer RUDOLF,

van

van 24 Maart 1287, van welken zie als boven p. 576-578, jaarwe gezien hebben, dat de zelve alleen kon dienen tegen Guy, wiens oogmerk toen noch zo werreldekundig niet was. Maar toen hy, met openbaar geweld, in *Walcheren*, viel, sprak RUDOLF duidelyker in dien van 8 Mei 1290, noemende Florens den *Wettigen*, Guy een' *Opgeraaptten Heer* der wederspannige Zeeuwen. En let wel, dat Rudolf daar bepaaldelyk spreekt van *Walcheren*, daar het Guy voornaamlyk om te doen was. Wat dunkt u, zou Aelbrecht, die het den *Wettigen* Erfgenaam zocht te beneemen, het aan dien *Opgeraaptten Heer* toegeestaan hebben? Maar Keizer LODEWYK velde eens vooral het Vonnis, in zynen Brief van 3 Maart 1324, verklaarende, dat de Graaf van Vlaanderen niet gerechtigd was tot Zeeland, en die van Holland ongehouden om hem Manschap te doen. Van deeze twee laatste Brieven, 8 Mei 1290 en 3 Maart 1324, hebben wy, by eene andere gelegenheid, ook gesproken in ons reeds gemeld Byvoegfel II. p. 579 en 580. Doch ter zaake.

HET gansche verhaal van MELIS STÖKE, wegens den Togt van Keizer Aelbrecht naar Holland, met des zelfs uitslag, is begreepen in 131 van zyne vaarzen, B. VII. v. 238-368. zo zaakelyk, zo natuurlyk, en, niet tegenstaande de kortheid, zo omstandig, dat 'er de kracht der Waarheid, van 't begin tot het einde, in doorstraalt. Ja het zou geene ongerijmde giffing zijn, al dacht iemand, dat Melis zelf, op dien togt, tegenwoordig geweest was, en gezien hadt het geen hy beschrijft. Aanleiding tot deeze bedenking geeft my, vooreerst, die weergalooze saamenloop der Hollanderen (ik zwijg van Vrienden en Bondgenooten, onder weiken de Herrog van Brabant de minste niet was) om hunnen Graaf naar Nymegen te geleiden, en den Keizer te verwelkomen; waarby zich, buiten twijffel, ook veele Paapen en Klerken zullen gevoegd hebben. Ten anderen, dat Melis, spreekende van de ontmoeting van Aelbrecht en de Zeeuwen, toen Graaf Jan reeds weder in Holland was, alleen daar zegt, dat hy 't hadt *booren zeggen*: v. 359. Wat hiervan zy, ik 'vertrouw mynen Leezer geen' ondiensf te zullen doen, met het berijmde verhaal onzes Dichters hier, in onrijm', voóraf te laten gaan; en 'er den inhoud van dat des Oostenrykers kortelyk op te laten volgen. Zo luidt het onze, „ De

„ De Zeeufche Ballingen, hebbende toegang weeten
 „ te krygen by Aelbrecht, Koning van Duitfchland,
 „ beduiden hem, dat het Graaffchap van Holland,
 „ volgens de Leenwetten, aan het Rijk vervallen was;
 „ en zy reeds bewerkt hadden, dat hem 't ganfche Land
 „ hulde zou zweeren, zo hy flechts afkwam tot Ny-
 „ megen toe, en Graaf Jan aldaar voor zich dagvaardde.
 „ Dees zou het hart niet hebben om onder zyne oogcn
 „ te komen. Zy zelfs zouden tydig t'zyner hulpe, by
 „ der hand zijn; en de Graaf wel haaft het Land moe-
 „ ten ruimen. Door zulke oorblaazingen bragten zy
 „ den Koning zo verre, dat hy aannam te zullen kom-
 „ men op het Geleide dat zy hem toezeiden. Hierin
 „ was de Koning kwaalijk beraaden, dat hy geloof gaf
 „ aan de zulken, die onder Eerlyke luiden niet konden
 „ geteld worden: te weeten, die met raad en daad ge-
 „ holpen hadden, om Graaf Florens te vangen en te
 „ vermoorden; en nu toeleiden, om, met 's Konings
 „ magt, het Graaflyke Geflacht te verdryven, en ee-
 „ nen vreemden Heer in te haalen. Maar de Goddely-
 „ ke genade heeft 'er in voorzien, en den raadflag,
 „ hoe zeer 'er de Koning 't oor aan leende, te niet doen
 „ loopen.

„ Straks zondt de Koning, gelijk hem geleerd was,
 „ heimelyke Boden door ganfch Holland en Zeeland,
 „ met Brieven en Groeteniffe. Maar de boodfchap viel
 „ averechts uit. Want die de Brieven ontvangen had-
 „ den, bragtenze allen terftond aan den Graaf; die
 „ ook kennis kreeg, dat de Koning, zonder merkely-
 „ ke verhindering, te Kolen zoude komen, en vandaar,
 „ binnen weinig dagen, op zijn Huis te Nymegen.
 „ Ondertuffchen befcheidde de Koning den Graave
 „ eenen dag, en zondt hem Brieven van Vrygeleide,
 „ waarop hy veilig derwaarts reizen mogte.

„ Graaf Jan dacht beft, zijn eigen Geleide mede te
 „ brengen, en ontboodt Vrienden en Mannen, datze
 „ hem nu wilden dienen; arm of rijk, hy zou 't hun
 „ altoos dank weeten. Straks vlocide alles naar hem
 „ toe; de Hollandsche Edelen met veel volks, de
 „ Poorters der Steden, de Opgezetenen van het ganfche
 „ Land. Noit hadtmen zo talrijk een leger uit den
 „ lande

„ lande zien trekken. Den 9 Augustus kwam hy te
 „ Gorinchem. Hier ontdeedt hy zich van de Vriezen,
 „ die hy naar Woudrichem zondt. Des anderen daags
 „ vroeg ging hy, wel gemoed, t'zeil, en landde met
 „ het ganfche leger te Bonswaard by Nymegen.

„ Toen de Koning den Graaf zo fterk verzeid zag,
 „ hadt hy om geen duizend Mark binnen Nymegen ge-
 „ bleeven; en wift nu den Zeeuwen, die hem dit in
 „ het hoofd gebragt hadden, kleenen dank. Hy fprong
 „ te paarde, en haafte zich naar het Slot Kranenborg,
 „ daar de Graaf van Kleef geoordeeld hadt dat hy wel
 „ zeker zou zijn.

„ De Graaf van Holland wift dit reeds, eer hy noch
 „ was, daar hy zich wilde neerflaan. Des avonds
 „ pleegdemen raad [op Kranenborg] wat nu best te
 „ doen ftonde. De Biffchop van Kolen boodt zich
 „ aan, om zelf den Graaf te gaan fpreeken, en te be-
 „ zoeken, of hy dit wargaren konde ontwarren, en
 „ de zaaken te rechte brengen. En hy kweet zich
 „ hierin zo yverig, dat ter zelve plaatfe, op den 15
 „ Augustus des Jaars 1300, een Vrede of Beftand tus-
 „ fchen den Koning en den Graaf getroffen wierdt. Op
 „ toezegging, dat de Koning te rug zou trekken, kee-
 „ de ook de Graaf naar Holland, en vernam onder-
 „ wege, dat de Zeeuwen, met eene vloot van hon-
 „ derd Schepen, de Lek kwamen opvaaren.

„ Drie dagen daarna, *als ik federt geboord heb*, von-
 „ den zy den Koning, die hun te gemoete voerde: *De*
 „ *peis is gemaakt; gylieden kunt gaan waar 't u lust.*
 „ Daarmede gaf hy zijn paard de fpooren, want hy
 „ verlangde naar huis. Naar ik bemerkten kan, geloof
 „ ik niet, dat hy weder op een Zeeufch geleide gewacht
 „ heeft”.

Vergelijk nu met dit eenvoudig verhaal van onzen op-
 rechten Hollander, de Poëtifche verdichtfelen, of liever
 de dwaaze vertelling, waarin de Oostenrijfche Dichter
 deeze zelfde Gefchiedenis zo wel bezwageld heeft, datze
 'er niet kenbaar is. Ik volg hierin het voorbeeld van LAM-
 BACHER, die, om de verdrietige langwyligheid des Schry-
 vers te myden, p. 79 ook flechts den inhoud van Cap.

DCCXXXIII

DCCXXXIII (niet, gelijk hy zegt, DCCLXXXIII) den Leezer heeft medegedeeld. Ik zal 'er dien van de twee voorgaande Hoofdstukken byvoegen, zo als ik 't een en 't ander uit het nieuwer Hoogduitsch van den Uitgever, Hieron. Pez, overgezet heb.

Cap. DCCXXXI. „ Dood des Graafs van Holland en „ Zeeland. De Graaf van Henegouwen begeert van K. „ Aelbrecht beleend te worden met die twee Landen. De „ Keizer schikt enige manschap in beide de Graaffchap- „ pen. Die worden door den Graaf van Henegouwen met „ geweld daaruit gedreeven. K. Aelbrecht bereidt zich hierom „ tegen den zelve ten oorlog.

Cap. DCCXXXII. „ De Graaf van Henegouwen zoekt „ hulp en raad by den Koning van Vrankrijk tegen K. Ael- „ brecht. De Koning raadt hem, den Keizer, onder voor- „ wendfel van Vredehandeling, listiger wyze, te ver- „ moorden.

Cap. DCCXXXIII. „ K. Aelbrecht begeeft zich, op „ nederig aanzoek des Graafs van Henegouwen naar Ny- „ megen, om met den zelve aldaar een Vergelyk aan te „ gaan. De Graaf van Gelre noodigt den Keizer op een „ zijn Slot, onder schijn van hem ter maaltijd te onthaa- „ len; inderdaad, volgens vooraf gemaakten aanslag met „ den Graaf van Henegouwen, om den Keizer, ter tafel „ zittende, het leven te beneemen. De Dochter des Graafs „ van Gelre ontdekt deezen aanslag aan den Keizer, en ver- „ loft hem gelukkiglijk uit dit levensgevaar. 's Keizers „ erkentenis jegens haar”.

Dit laatste Hoofdstuk alleen bevat omtrent 550 regels, en de volgende zaaken; waarvan ik den verderen inhoud op de volgende wyze heb opgemaakt, omdat in den vorigen de Hoofdzaak geheel vergeeten schijnt.

„ Te Nymegen zoumen het Huwelyk, tusschen Frederik, „ Aelbrechts Zoon en de Dochter des Graafs van Gelre, „ voltrekken; en zolang peis zijn tusschen den Keizer en „ den Henegouwer: doch 't Huwelyk hadt toen geen voort- „ gang. De Keizer, zijn gevolg te Nymegen latende, „ begeeft zich met weinigen naar eene Burg des Graafs „ van Gelre, die daar, te vooren, heimelyk honderd man „ verborgen hadt. Onder de maaltijd komt een Bode, en „ luistert den Keizer in 't oor, dat zijns Waards Dochter

III. DEEL.

Kk

„ hant

„ hem moest spreken, en voor de Deur wachtte: NB. Hy
 „ gaat alleen by haar; en zy zegt hem:

„ — *Wie ir babt getan*

„ *Unerleich an mir,*

„ *So wil ich doch, daz ir*

„ *Trew von mir emphabet:*

„ en ontdekt hem 't Verraad. Het teken des aanvals zou
 „ zijn, als Graaf Jan den Rijn kwam opvaaren. De Keizer
 „ vlucht, met twee Dienaars, naar *eene* Veste van *eenen*
 „ Graaf, dien hy naar de Burg zendt, om zijn overig ge-
 „ volg by hem te ontbieden. Dees ontzegt den Gelders-
 „ man en den Henegouwer allen Vrede en Zoen, die daarop
 „ te saamen den Rijn afzakken, en zich wegmaaken.
 „ Grootte Heeren raaden den Keizer, den Booswicht te be-
 „ zetten. Hy antwoordt, dat hy de schuldigen wil straffen,
 „ maar ontzien de Burg en 't Land, daar *de Heer* woonde,
 „ *die hem veiligheid bezorgd badt.* Aelbrecht komt te Worms,
 „ en verneemt verder den ganschen aanslag, en dat de Ko-
 „ ning van Bohemen zich verstondt met dien van Vrankrijk.
 „ En daarop besluit hy, Cap. 734, den Oorlog tegen
 „ Bohemen, en klaagt aan den Paus over den Koning van
 „ Vrankrijk;” maar dacht niet meer om Holland of Zee-
 land.

Noit is my snapachtiger Schryver voorgekomen, dan
 dees Rymelaar. Zijn Werk begint met de dood van Kei-
 zer Frederik II in 1250, en eindigt in 1309, en bevat,
 naar giffing, ruim honderdduizend regels. 't Is het Derde
 Deel van de *Scriptores Rerum Austriacarum* van Hier. Pez,
 die de twee eerste Deelen heeft uitgegeeven te Leipzig in
 1721 en 1725, doch dit Derde te Regensburg in 1745, na
 daaraan eenen ongelooftyken arbeid besteed te hebben.
 Dees, die dikwils breed in des zelfs lof uitweidt, is echter
 openhartig genoeg geweest, om ook te zeggen, wat hy in
 hem berispelijks vindt. Zie het hier, uit zijn Latijn ver-
 taald, *Observat. Praev. § IX.* „ Dit evenwel is in hem
 „ billijk te bestraffen, dat hy zyne Verhaalen wonderlijk
 „ uitrekt en opschikt, en de Raadplegingen, Gesprekken,
 „ Handelingen, ja de Gedachten zelfs van anderen, met
 „ zulk een vertrouwen vertelt, alsof hy 'er tegenwoordig
 „ geweest waare, en toegang tot de binnenste Kabinetten
 „ der Vorsten gehad hadde; 't welk echter niemand zo
 „ dwaas

„ dwaas zal zijn , van te gelooven. In fabelachtige uit-
 „ weidingen . op de wyze der Dichteren , is hy fomtijds
 „ zo langwylig , dat de Leezer zijn geduld verliest. En
 „ gelijk hy zich ganschelijk toegewijd hadt aan onze [Oos-
 „ tenrijksche] Vorsten , en in der zelve lof zich den rui-
 „ men toom viert , zo schendt en scheurt hy de Vreem-
 „ den , inzonderheid *Philips den Schoonen* , Koning van Vrank-
 „ rijk , in zulke uitdrukkingen , die een' gemeenen perfoon,
 „ ten opzigte van Koningen , niet geoorioofd zijn. Tegen
 „ deezen Koning stapelt hy zo vuile beschuldigingen , zo
 „ snoode lasteringen op een , dat ik beter geoordeeld hebbe,
 „ de zelve geheel te verduisteren , dan in 't licht te gee-
 „ ven ; dewijl menze , buiten nadeel der Historien , kan
 „ missen , en een deugdszaam Leezer de zelve naauwlijks
 „ zonder ergernisse kan leezen. Niet zelden tast hy ook
 „ mis in de naamen der R. Pauzen en andere Vorsten ,
 „ als hy spreekt van zaaken die in andere Landen zijn
 „ voorgevallen ;” Enz.

Uit deeze , zekerlijk niet verdachte , getuigenis , kan de
 Leezer een veilig oordeel vellen over 't Karakter van dien
 Schryver , aan wiens geloof LAMBACHER niet geschroomd
 heeft het zyne te waagen. Ondertusschen is aanmerkelijk,
 dat LAMBACHER de Graaven van Holland en Gelderland
 wel openlijk beschuldigt met dien verfoeilijken aanslag op
 't leeven des Keizers , maar 'er den Koning van Vrankrijk
 geheel uit laat , die 'er nochtans den eersten raad toe zou
 gegeven hebben , en dus de eerste oorzaak van geweest
 zijn. Maar zie , hoe kinderlijk ! Graaf Jan , hoorende dat
 de Keizer hem wilde opkomen , vliedt naar Vrankrijk , en
 zoekt by Koning Philips Raad en Hulp. Dees antwoordt
 hem ; *Weetge geen raad' ? Slaa hem dood.* En met die Hulp
 gesterkt trekt hy den Keizer te gemoet !

Meermalen heb ik by my zelve overdacht , hoe het
 mogelijk zy , dat Historieschryvers zulke lasteringen durven
 op 't papier stellen , en als waarheden den Nakomelingen
 overleveren. Men kan wel denken , dat de geenen , die
 Aelbrecht op deezen Togt verzeld hadden , den ongeluk-
 kigen uitslag , in hunne verhaalen , als 't gaat , wat bewim-
 peld , en met gunstiger omstandigheden bekleed zullen heb-
 ben. Maar daartoe was zeker zulk een snood verdichtfel
 niet noodig. Hadtmen hem willen vermoorden , wat re-
 den

den zouden alle andere Oostenrijfsche Schryvers gehad hebben om het te verzwigen? Maar Horneck leefde in dien tijd; en hy getuigt het. 't Is zo: maar Melis leefde in dien zelfden tijd, en zijn getuigenis overtuigt den anderen van laster en logentaal. Melis is ondersteund door onze volgende Kronijkschryvers; Horneckius door niemand. Melis was 'er, zo niet tegenwoordig, zekerlijk niet verre af; De ander waarschijnlijk in Steyrmarch, zijn Vaderland. enz. En als ik mijn gedachten verder laat gaan over de vinding; dat, naamelijk, de Graaf van Gelre den Keizer te gast noodde, om hem, onder de maal-tijd, te vermoorden; doch dat dees, gevaarscbouwd, door de vlucht ontkwam: kan ik my kwaalijk onthouden van het vermoeden, dat Horneck de zelve geschoeid heeft op de leest van eene waarachtige geschiedenis, vijf jaaren laater gebeurd, en door hem, kort daarna, ten voorbeeld genomen. Zie hier 't geval, volgens 't verhaal van Paulus Langius, Chron. Citiz. ad an. 1305. „ Frederik, Markgraaf van Meissen, vraagt van „ Koning AELBRECHT eenige Steden, die Koning Adolf hem „ geweldig ontnomen hadt: AELBRECHT belooft zulks, en „ noodt Frederik TE GAST: Een sterke knaap, door Ael- „ brecht ten dien einde opgemaakt, komt, OVER DE MAAL- „ TIJD, in de kamer om Frederik te VERMOORDEN: maar de „ Vrienden van Frederik zulks merkende, verslaan den Moor- „ der, en Frederik ontvlucht het gevaar.” Omstandiger kanmen 't by den Schryver zelf leezen. Zie hier de eigen woorden van Fabricius, Orig. Saxon. L. VI. p. 614. Adolfus [lees Albertus: is dit een verzinning, of wat anders, dat hy dit stukje van Aelbrecht van Oostenrijk zet op rekening van Adolf van Nassau?] Rex Fridericum evocat Aldenburgum, tuti itus reditusque literas dat, & ei aulicos digniores obviam mittit: Cum post multos sermones Rex Principem, SIMULATA GRATIA, etiam MENSÆ adbibuisset, SICARIUS quidam ad id subornatus, telum in eum tacitus stringit ——— tumultu orto Fridericus suorum virtute eripitur, & veste mutata EVADIT. Calvicius ad an. 1306. Albertus Imperator Aldenburgum venit, quo evocat Fridericum Marchionem, sed a Sicario ibi INTERFECTUS fuisse, nisi ministri obstitissent, & veste mutata EVASISSET. Welk Latijn Izaak Verburg, in zijn vervolg der Algemeene Historie van G. Snykers II. VI. cap. 31. p. 432 a. by ongeluk niet verstaan

-staan heeft, zeggende: „ In het tegendeel hadtmen een
 „ Moordenaar omgekocht, om DEN KEIZER HET LEVEN TE
 „ BENEMEN, het welk hem aangebragt zijnde, is hy in
 „ vremde klederen ontvlucht”. En daarnevens noemde
 hy, *Calvisius*, als zijn' Getuigen. Ik vergeef hem, dat
 hy 't Latijn niet verstondt; maar niet zyne onkunde in de
 Historie.

Doch 't wordt tijd, dat wy beziën, wat gebruik LAMBACHER van zynen Horneckius gemaakt heeft. § XXIV (a) haalt hy uit den zelven aan, hoe Graaf Jan Koning Aelbrecht verzocht, dat die hem wilde beleenen met Holland en Zee-land: en daarop volgt:

Nu hort was der Chunig tue.

Dem von Hennegow do

Antwurt er also:

Wer nab Lebens Orden

Dem Reich ledig worden,

So must er mit der that

Varn nach der Fursten Rat,

Dann des Reichs Recht wer chunt.

Na eene korte ontkenenis, dat Jan van Renesse dit den Koning zou wijsgemaakt hebben, poogt hy in het byzonder het Recht van Aelbrecht, uit die woorden te bewyzen. Hier moetge hem zelf hooren: *At vero Imperator, juxta prælaudatum Scriptorem, non provocavit ad jus quoddam, quod sibi videri posset suggestum; sed ad NOTORIETATEM IMPERII, quæ utique nulla suggestionem opus habebat. Quæ autem fuerit hæc Notorietas, videbimus infra § XXVIII (a).* Ik wist niet, hoe ik rasgenoeg vier bladen zoude omslaan, om te zien, wat monster deeze *Notorietas Imperii* mogt weezen. Maar ik vond in die Aantekening XXXVIII (a), niet anders, dan: *Vid. quæ § XXIV (a) allegavimus ex Ottocaro ab Horneck.* En daarmede moest ik, even wijs als ik was, weder keeren vanwaar ik kwam. Ik las en herlas dan de aangehaalde vaarzen, om 'er die *Notorieteit* te zoeken. Zy kwamen my klaar voor, behalve het laatste, daar ik aan myne onervaarenheid in die taale toeschreef, dat ik niet wist, wat *Dann* daar betekenen moest: waarom ik begon te vreezen, dat LAMBACHER, die zo dikwils het eene voor het andere schreef, ook hier *Dann*, of voor *Dem* (*cui*, t. w. *Raad*) of voor *Den* (*quibus*, t. w. *Vorsten*)

geschreeven mogt hebben. Want dan zouden deeze drie
vaarzen allereenvoudigst betekend hebben,

Zo moest by met der daad

Gaan naar der Vorsten Raad,

DIEN des Rijks Recht was BEKEND.

Dit vooreerst onbeslist latende, en ondertusschen voortleezende tot ik weder kwam aan § XXVIII, vond ik daar (doch niet in de Aantek.) *Albertus — remisit illum ad Principes Imperii, QUIPPE cujus fura NOTORIA essent*: Het welk ik nu zie voor eene vertaaling of verklaring van die zelfde drie vaarzen scheep te komen. En dus zou *dann*, by Horneck, betekenen, *quippe*. Maar sedert het Werk zelf uit Duitschland ontvangen hebbende, onderzocht ik, hoe daar staat, en las 'er, en lees 'er noch, met duidelyke letteren,

DEN des Reiches Recht wer chunt.

Die verandering van *Den* in *Dann* is dierhalve, mids den verdraaiden zin dien hy 'er aan geeft, eene *notoire*, dat is allerzekerste, vervalsching: en de verklaring van *chunt*, kond, bekend, door *notoir*, is volstrekt ongerijmd.

En gelijk een Vogel, die in den strik verward raakt, zich, om 'er uit te komen, meer en meer verward, zo is 't hier ook LAMBACHER gegaan. Want om ons die lang gezochte *Notorieteit* klaar te doen zien, gaat hy aldus voort: *Notoria videlicet, &c.* Dat is: „ De Rechten des „ Rijks zijn *notoir*: *Eerstelijk*, Omdat het Graaffschap van „ Holland, door 't kinderloos afsterven van Jan I, volgens het Oude Duitsche Gebruik, aan het Rijk vervallen was: *Ten anderen*, dat, zo de Henegouwer gemeend hadt, dat het, als zodaanig, aan hem toekwam, „ hy zich niet alleen aan den Keizer, maar ook aan de „ voornaamste Vorsten des Rijks, om der zelve toestemming te erlangen verwoegd moest hebben.” Maar wat praat is dat? Het *Eerste* is afgeleid uit de gewoone redenkaveling van deesen Rechtsgelcerden; *Volgens het Duitsche Gebruik was Holland vervallen aan 't Rijk*: dat is *Notoir*. En waarom? Omdat Holland aan 't Rijk vervallen was. In het *Tweede* maakt hy twee Onderstellingen, die lijnrecht stryden tegen de Historische Waarheid, en nergens steunsel vinden, dan in de Fabelen van Horneckius. De eerste is, dat de Henegouwer zou gemeend hebben, dat Hol-

Holland, als zodaanig, dat is, gelijk voorgaat, als verval-
 len *an bet Rijk*, aan hem toegekomen hadt: maar noit
 heeft Graaf Jan zulks gemeend. De andere is, dat de Graaf
 het Leen by den Keizer zoude verzocht hebben: maar
 noit heeft hy zulks verzocht. Dierhalve hadt LAMBACHER
 de volgende Aantek. (b) *wegens die vereifchte toestemming
 der Keurvorsten*, wel mogen t'huis houden: „ Want het
 „ was (zegt hy) noch geen twintig jaaren geleden, dat
 „ op den Rijksdag, in 't jaar 1281 te Neurenberg gehou-
 „ den, beslooten werdt, dat alle vergunningen en giften
 „ van Goederen, aan het Rijk behoorende, die door Ko-
 „ ning Richard en des zelfs Voorzaaten, tot Frederik II
 „ toe, gedaan waaren, voor nietig en van geener waarde
 „ moesten gehouden worden, ten zyze door het grootste
 „ deel der Keurvorsten goedgekeurd waaren. Welk besluit
 „ te vinden is by Martene en Durand, Thesaur. Anecdote.
 „ p. 1169. In overeenkomst van het welke ook Rudolf I,
 „ toen hy de Oostenrijfsche Landen aan het Rijk trok, de
 „ zelve niet eerder aan zyne Zoonen vergunde, dan nadat
 „ de Keurvorsten hunne toestemming daartoe gegeven had-
 „ den.” Van dat alles doet hier niets ter zaake. 't Is waar,
 Rudolf I heeft zyne Zoons, Aelbrecht en Rudolf, aange-
 steld tot Hertogen van Oostenrijk in 1283; en daartoe hadt
 hy zekerlijk de toestemming der Vorsten noodig. Hy deed
 zulks in 1283, omdat hy vroeger de magt niet hadt, noch
 het doordryven kon; schoon hy daarover in 1280 reeds gehan-
 deld hadt met Meynard Graaf van Tyrol, onder toezegginge
 van een Huwelyk tusschen des zelfs Dochter Eliza-
 beth, en zijn' Zoon Aelbrecht; dat ook gevolgd is: en
 hoewel Albert, Hertog van Saxon, hem, den 11 Sept.
 1280, reeds zyne schriftelyke toestemming gegeven hadt.
 Zie B. G. Struve, Corp. Hist. Germ. in Rudolpho I. §
 20 en 21. Zo maakte ook zijn Zoon Aelbrecht zich zel-
 ven Keizer in 1298, omdat hy in 1292, na de dood zijns
 Vaders, niet kon. Te weeten, door omkoopinge der Stem-
 men: als blijkt uit zijn' eigen Brief, te vinden by Ludewig,
 Reliq. Mss. T. V. p. 440; met de Aanmerkingen daaronder.
 Maar wat raakte zulks Avenes? Heeft die Holland verkree-
 gen van Koning Richard, Alfonsus, Willem, of Henrik,
 welker giften Rudolf zoude vernietigd hebben? Wat *toestem-
 ming der Keurvorsten* hadt hy noodig, die zelfs die des Kei-
 zers,

zers, aangemerkt als eene vergunning, niet begeerde? Onbegrypelijk komt my voor, ten welken einde LAMBACHER melding maakte van dat Besluit in 't jaar 1281 op den Rijksdag te Neurenberg genomen. Vondt hy 'er iets in, ten nadeele van Avennes? Dat moest hy aangewezen hebben. Zulks niet doende, strooide hy al die fraaie bloemen in den wind. Maar hadt hy ook niets, ten voordeele van Avennes, gevonden in die drie andere Brieven van Rudolf, alle drie gegeven den 5 Aug. 1281, op dien zelfden Rijksdag te Neurenberg, by Martene en Durand col. 1163, ter zelve plaats voorkomende, daar LAMBACHER den zynen gevonden hadt, en nu ook te vinden in het Charterb. p. 415 en 416? Nochtans zijn die eeniglijk en alleen geschikt ten voordeele van Avennes, die by den Keizer ten hoogsten gezien was. De eerste is 'er een allerdoorlaandst bewijs van; behelzende eene letterlyke vernieuwing, en uitvoerige bevestiging van het Vonnis van Koning Willem, den 11 July 1252, ten laste van Margriet, en ten behoeve van den Vader van Avennes geweest; gelijk de Leezer aldaar breeder kan zien. Is het dan niet de onbeschaamdheid zelve, voor te geeven dat Rudolf alle de giften der voorige Keizeren, *van Richard af tot Frederik II toe*, en dus ook die van Koning Willem ten behoeve van Avennes, den 5 Aug. 1281 vernietigd zou hebben, daar Rudolf zelf, op dien zelfden dag, 5 Aug. 1281, de gifte door Willem aan Avennes gedaan, woordelijk herhaald en gevestigd heeft? en zulks op eenen plegtigen Rijksdag?

LAMBACHER § XXIX. „ De Keizer wachtte niet langer om de Rechten des Rijks te verdedigen, en eene Heirvaart tegen den Henegouwer te gebiedten: waartoe ook de Zeeuwen met een talryke vloot zouden komen. Nochtans was Aelbrecht niet vreemd van een minnelijk Verdrag, mids bestaanlijk met de Rechten des Rijks.” Hier begint hy, zo 't schijnt, wat water in zijn' wijn te doen: maar 't was noch te vroeg. 't Geen Aelbrecht sedert gedwee maakte, was niet zyne zachtmoedigheid, maar de vrees. Waartoe diende dan die lange aanhaaling uit Horneckius, op die woorden zelfs, welke ons Aelbrecht geheel anders vertoont? Want hy ontboodt al de Vorsten,

*Zu einer Hervart;
Schieb das wart*

Gi.

*Gebundet zu dem mal
Den Fursten uber al.*

en die allen waaren aanstonds gered:

*All die er bat geladen
Dy warn in der Vart bereit.*

en 't besluit is:

*Nu ward auch widerseit
Dem von Hennegeu um die schuld
Des Reichs Gunst und Huld.*

Deeze ontzegging zweemt minder naar zulk eene zachtmoedigheid, dan naar den stijl des Briefs, in welken Aelbrecht, volgens Trithemius in Chron. Hirsaug. dreigde, Holland te zullen bemagtigen, 't zy door het Recht, het zy met den Degen.

Ik spreek hier van dien Brief, of Brieven gelijk Melis zegt, omdat LAMBACHER, in die zelfde Aantekening voortgaande, zijn werk maakt, om te bewyzen dat zy verdicht zijn. Doch daartoe wendt hy een middel aan, dat niet prijslijk is. Aldus geeft hy dat Briefken op: *Noverint univērsi, quod Albertus Rex Romanorum semper invictus vacantem Hollandiae Principatum Romano potenter incorporabit Imperio, quem CAROLUS IMPERATOR OLIM MAGNUS Theodrico Comiti donavit in feudum*: in allen schijn, als of hy het uit Trithemius hadt uitgeschreeven; want dien alleen noemt hy. En dan mogtmen denken, waarom hier een' Vreemdeling in het spel gebragt, daar die Brief by meer dan eenen inlandschen Schryver gevonden wordt? Doch 't is valsch. Alles is ontleend uit Beka p. 102, behalve alleen die zotte woorden, *Carolus Imperator olim Magnus*, waarvoor by Beka eenvoudig, *Carolus Rex*. En dan vind ik geen reden ter wereld om dat Briefken verdacht te houden. En misschien dat LAMBACHER, zeggende van het zelve, *hoc commentum esse facile colligitur*, die woorden by zich zelve anders verstondt, dan hyze van ons wilde verstaan hebben. Want zo als hy ons den Brief opgeeft, is de zelve een louter *commentum*, of *logenachtig*. Maar by Beka draagt de Brief geen overtuigend bewijs van *Valfcheid* of *Logen*. Of verwondert men zich, dat die Brieven zelfs bewaard zijn? maar daar zo veel afschriften in handen van Avennes gekomen zijn, 'zou het ten uitersten vreemd zijn, indien 'er geen één van bewaard, en tot ons gekomen was. Dat Aelbrecht *Brieven* in

Holland gezonden heeft, getuigt ook Melis, die den inhoud wel niet opgeeft, maar 'er by voegt, dat de Koning hierin deedt, *als zijn Raad hem geleerd hadt*. Te weten, Renesse hadt Aelbrecht verteld, dat *Koning Karel* Holland aan Graaf Diederik te Leen hadt gegeven. Want dat dit, ten tyde van Aelbrecht, voor waarheid gehouden werdt, blijkt uit onzen Dichter, die den Brief van 863 zelf berijmd heeft; doch niet wist van *te Leen*. Het was dan alleen, om dat Briefken belachlijk te maaken, dat LAMBACHER het goede voorchrift van Beka vervalſchte door dat inmengſel eener dwaasheid van Trithemius, die ons het laatste gedeelte, na het woord *Principatum*, aldus opdifcht: *quem Carolus IMPERATOR OLIM MAGNUS Theodorico Comiti conceſſit in beneficium feudale, tam JURE quam GLADIO ad ſacrum Romanum intendit revocare Imperium*. En hierin maakte hy zich zelve beſpottelijk, omdat hy, uit zo veele woorden van Trithemius, alleen die drie, die beſpottelijk zijn, overneemt.

Na dat Briefken, hadt de orden des verhaals geeifcht, dat hy geſproken hadt van de reis van Graaf Jan naar Vrankrijk, om daar hulp te zoeken; en van den Raad, dien hem Koning Philips zou gegeven hebben, waarvan Horneck Cap. 732. Maar geen woord van Vrankrijk, behalve dat hy, § XXX, tegen de waarheid zegt, dat Graaf Jan, toen hy den Keizer te gemoet trok, was *ſuffultus auxilio Gallorum*, onderſteund door de hulp der Franſchen. Want gelijk hy zich niet bindt aan de waarheid, die hy by Melis Stoke gelezen hadt, zo bindt hy zich ook niet altijd aan de fabelen van zynen Voorganger. Volgens Melis, is klaar, dat Graaf Jan den Keizer niet heeft geſproken, en ook, denkelyk, niet te Nymegen geweest is. Volgens Horneck en LAMBACHER, hebben zy daar een mondgeſprek gehouden. Maar de eerste wil, dat de Graaf van Gelre de maaltijd, geſchikt tot de moord des Keizers, bereidde op zyne *Burg* (zonder naam), en dat Aelbrecht zich, in klein gezelfchap, derwaarts begeevende, zijn gevolg in *de Stad* liet. Zo lag dan die *Burg* buiten Nymegen. LAMBACHER, integendeel, dat Aelbrecht, met zeer weinigen, binnen Nymegen gekomen, aldaar, ten zelve einde, te gaſt wierdt genoodigd, enz. En dit bekleedt hy met deeze reden; dat, naamelyk, *de Stad Nymegen in de magt des Geldersmans was*; wyzende ons naar den Brief van Koning Willem van 15 Juny 1248,

1248, Charterb. p. 249, waarby Willem de Stad Nymegen aan Otto Graaf van Gelre, verpand hadt. Maar ook na die verpanding bleef de Stad eene Keizerlyke Stad; en het Slot, des Keizers Huis. Zie Joh. Smetii Oppidum Batavor. Cap. VI. Hierom noemde ook onze Dichter het, *des Keizers Huis*:

Tote finen Huse te Nymagen.

De weezenlykheid van het Verraad, poogt hy, § XXXI, te bewyzen uit Horneckius, en daarenboven uit de Kronijk van Colmar by Urstifius P. II. p. 60. daar hy echter zelf bekent dat de zaak zeer kwaalijk, *valde mendose*, verhaald wordt. Mijm Leezer kan 'er de vertaaling van vinden in de Graaven van Scriverius p. 275 en 276. die 'er achter byvoegde: *Dese dingen schynen my anders niet dan versiersels der Moniken*. Ondertusschen erkent LAMBACHER zelf, dat daarvan by de Hollandse Schryvers niet de minste melding gemaakt wordt. Maar die zwaarigheid blaast hy weg met deezen wind. De Tijdgenooten van Graaf Jan en zijn Zoon Willem III dorsten het niet *schryven*, en daarom konden het de volgenden niet *weten*: treflijk gevolg! en hy voegt 'er by, datze 't gat met een Fabel gestopt hebben. Tot bewijs van die Fabel beroept hy zich op de woorden van Beka p. 102, *Igitur Albertus, &c.* om welken te leezen hy ons verzendt naar zijn § XXXIIa, in plaats van XXXIII b. daar ook *Bonswaerd* veranderd is in *Baewaerd*, en *Wale* verbasterd in *Nate*. Wilde hy een Fabel in Beka zoeken, die hadt hy wat verder konnen vinden, daar die zegt; dat de Bisschop van Kolen, *tandem sub hac forma Compositionis ARBITRIUM SUUM edidit: Quatenus ipse Comes domino Regi FIDELITATIS praestaret HOMAGIUM*. Want dat is een louter Verdichtsel van Beka, waarvan niets by Melis, ja zelfs niets by den Procurator, te vinden is. Maar, zegt hy, Buchelius heeft hier evenwel wat meer gezien, schryvende by *Not. g* (voor *q*) dat de *Historieschryvers van die eeuw* deeze geschiedenis vry mager en verachtelijk, *jejune & contemptum*, behandeld hebben. Maar ook dit is een streek, van welke hy zich verstandiger op zijn eigen naam zou bediend hebben: *dolus an virtus, quis in bosse requirat?* Maar Buchelius daartoe tot getuigen te roepen, is de waarheid tegen zich zelven bewyzen. Van de NEDERLANDSCHE HISTORIESCHRYVERS zegt Buchelius p. 103 (c) *Vide totum hoc bellum PLENE ET ACCURATE descriptum*.

a STOKIO, *Emnio, &c.* Van de OOSTENRIJKSCHEN, recht het tegendeel, p. 104 (q) *Cuspinianus & alii Rer. Aug. Scriptores vix meminerunt, vel OMNINO NON tangunt.* Ik voeg 'er by, dat onder alle de Oostenrijksche Kronijkschryvers, die Pez in zyne twee eerste Deelen heeft uitgegeeven, niet één enkele voorkomt, die van deeze onderneeming van Aelbrecht tegen Holland spreekt, of heeft durven spreken.

LAMBACHER, die de gedachten der Vorsten, zo wel als zijn Dichter Horneckius, tot het binnenste wist te doorgronden, bericht ons, § XXXII, dat Graaf Jan den Keizer wilde vermoorden, om, terwijl het Rijk zonder Hoofd was, zijn gewaand Erfrecht zo veel te lichter te kunnen vestigen: maar, vervolgt hy, dien schelmschen aanslag verijdeld ziende, slaat hy een' anderen weg in, naamelijk dien van Goedemanschap; onderwerpende zich aan het Zeggen van W. (dat is niet *Willibaldus*, gelijk LAMBACHER die letter verklaart; maar *Wichboldus*, gelijk hy van Mieris hadt kunnen leeren, en de persoon, by Butkens, Pr. p. 136, zich zelf genoemd heeft, in eenen Brief, ter zelve tijd te Nymegen gegeeven. In de Keulfsche Kronijk heet hy *Wigbold van Holte*) Aartsbisschop van Kolen, en Petrus Bisschop van Bazel, daar hy, van zynen kant, byvoegde Jan II, Hertog van Brabant en des zelfs Oom Heer Godevaard.

Moetmen niet buiten zijn' zin zijn, om zulke dwaasheden aan 't papier te vertrouwen, ik laat staan, omze door den druk gemeen te maaken? Boven zagenwe, dat, aanstonds na het ontdekte Verraad, Aelbrecht de vlugt nam, en de Moorders, te weeten, de Graaven van Holland en Gelre, zich wegpakten: en ter zelve tijd benoemen zy, van weerzyden, Goedemannen om den peis te maaken. Ovidius toonde zijn bekwaamheid door het kunstig aaneen hechten van veele Fabelen door verscheiden Eeuwen. LAMBACHER toont ons de zyne in het verhaalen van ééne Fabel van twee dagen, zonder eenig verband tusschen der zelve begin en einde.

De twee Brabanters Hertog Jan en Heer Godevaard, ontziet hy zich niet, op eene snoode en lasterlyke wyze, openlijk te beschuldigen, dat zy, ten voordeele van Graaf Jan, hem eene VALSCHE VERKLAARING zouden ter hand gesteld hebben. Om den Hertog aanstonds verdacht te maaken, voegt

voegt hy, achter des zelfs naam, kortelyk in, *cum quo paulo ante pepigerat*. Als of de Hertog en Graaf vooraf een Complot gemaakt hadden. 't Is veel, dat hy de Brabantsche Vorsten niet mede beschuldigt, deel gehad te hebben in den aanslag op het leven des Keizers. En hier vinden wy weder een nieuw blyk van zyne bekwaamheid en trouwe in het verklaaren van Oude Brieven. In het Charterb. II. p. 12 en 13, ontmoeten wy drie Brieven des Hertogs, alle drie van 12 July 1300. Uit de twee eersten is kennelyk, dat de Hertog en Graaf, op dien dag, de vyandschap, die tusschen hen gebleeven was sedert de Moord van Florens V, ten vollen vernietigd, en zich onderling verzoend hebben: waartoe de gedreigde komst van Aelbrecht in Holland, Graaf Jan, die toen zekerlyk meer Vrienden dan Vyanden noodig hadt, te genakkelyker kan gemaakt hebben. Door dit middel voorzag hy zich van eenen sterken arm te meer tegen zo geduchte partye: want in den derden Brief beloofde de Hertog, met gestaafden Eede, *Leeven en LANDEN van zynen Neef Jan, naar zyn vermogen, te zullen beschermen*. Gelyk hy hem ook, op den Togt naar Nymegen verzeld heeft. Want daar heeft hy den volgenden Brief, waarop LAMBACHER lang geknabbeld heeft, doch dien hy noit heeft konnen verduwen, gegeven op den 13 Augustus 1300.

ALLEN die deezen Brief zullen zien en hooren. Wy JAN, *by de genade Gods, Hertog van Lottrijk, van Brabant en van Limborg*, en Wy GODEVAARD *van Brabant, Heer van Aarschot en van Virson*, doen kond; Hoe de hooge en edele Man, Jan, Graaf van Henegouwen, van Holland en van Zeeland, en Heer van Vriesland, zich onderworpen heeft aan 't Zeggen van de eerwaardige Vaders in onzen Heere, mijn Heer *W. by Gods genade Aartsbisschop van Kolen, en P. Bisschop van Bazel*, en van *Ons*, wegens de oneenigheden, die daar ontstaan waaren tusschen den uitmuntenden Vorst, Aelbrecht, door Gods genade verkooren Koning der Romeinen *. Overzulks VERKLAAREN Wy, niets en zyn weetende te zeggen, dan van een HUWELIJK tusschen Jan, zynen Oudsten Zoon en de Dochter van onzen Heer Koning voornoemd: Item, van eenig uitgelegd

gelegd GELEIDEGELD, zo by den eenen als by den anderen uitgeleid en verschooten, gelijk nader daarvan kan blyken by 't COMPROMIS, hierop gedaan. In Oirkonde heeft yder van Ons dit met zijn Zegel bevestigd. Gegeeven des Zaterdaghs voor Half Ougft in 't Jaar der Genade MCCC.

LAMBACHER, die doorgaands zag 't geen 'er niet is, niet zag 't geen 'er staat, hadt in deczen Brief aanstonds twee Kunstgreepen (*artes*) ontdekt: naamelyk dat deeze Goedemannen zulk een Verklaaring aan Graaf Jan gegeven hebben, EER de Aartsbiffchop zijn Zeggen geuit hadt; ten anderen, AFZONDERLIJK. Wat het eerste belangt, zo hadt hy ons dienen te leeren, waartoe die Verklaaring den Graave, zo zy hem gegeven was, NA de Uitspraak, nut zou geweest zijn. Immers kon hy toen niet droomen, datmen lang daarna vertellen zou, dat hy Holland van den Keizer te Leen ontvangen hadt. En evenwel was hy voorzigtig genoeg, om zich daartegen by tijds te voorzien; maar vooral om zynen Goedemannen de handen te binden, dat zy hunnen last niet te buiten gingen. Hy stelde zijn geheel Welvaaren in hunne handen by dien Brief, die in den bovenstaanden voorkomt onder den naam van *Compromis*; was 't een kunstgreep, dat hy van hun een *Renverjaal* nam uit het welke hy altijd kon toonen, waartoe, en hoe verre, hy hen gemagtigd hadt? Hy kende dien Hertog Jan II, wift wat rol hy, vier Jaaren te vooren, ten bederve van Florens, gespeeld hadt, en hunne vernieuwde vriendschap was noch maar eene maand oud. Maar die Verklaaring is aan Graaf Jan gegeven *afzonderlijk*. Moesten de Brabantsche Goedemannen die, ter zelve tijd, en eer de Uitspraak geschied was, ook aan de Keizerfchen ter hand gesteld hebben? Dacht LAMBACHER zo; dan dacht hy vry kinderlyk. Maar ik zie, dat hy ook het woord *Compromis*, in de Verklaaring gemeld, niet verstondt. Hy nam het voor zulk een' Brief, by welchen *Partyen gezaamenlyk* die vier perfoonen, tot *Arbiters* of Scheidsmannen zouden verkooren, en hunne geschillen aan der zelve Uitspraak verbleeven hebben. Doch zulks is hier niet geschied. De twee Biffchoppen, bezorgd voor de Eere des Keizers, begeeven zich naar het Hollandsche Leger. Graaf Jan, hunne
aan-

aankomst vernomen hebbende, verzoekt den Hertog en Heer Godevaard, om met de zelve te spreken; en magtigte vervolgens om met hun eenige overeenkomst te treffen; te weten op zulke voorwaarden als hy hun schriftelijk overleverde. En dat is het *Compromis*, waarvan zy in hunne Verklaaringe spreken. Dus hadden zy bepaalden *Last*; die der twee Bisschoppen was schoon papier. Beuzelachtig is ook de bedenking, die hy daar tusschen voegt. *Weinig dagen*, zegt hy, *eer de Aartsbisschop van Kolen zijn Zeggen uitte, of, dat WAARSCHIJNLYKER is, door ANDERE MIDDELEN, een Verdrag gemaakt hadt, laat by zich afzonderlijk*, enz. Alle de eer van dat Verdrag geeft hy (na Beka) aan den eenen Aartsbisschop; eerst, alsof die alleen, door zyne Uitspraak, het gansche geschil beslist hadt, niettegenstaande hy de vier perfoonen, die den peis gemaakt hebben, duidelijk genoemd vondt. Maar hy bedenkt zich weer, en het komt hem *waarschijnlijklyker* voor, dat die Bisschop zulks door *andere middelen* uitgewerkt zal hebben. Voor my, ik ben al zo onbekwaam om de redenen van die *meerder waarschijnlijkheid* te vinden, als hy zelf was, om ons eenig van die *andere middelen* aan de hand te geeven. De eenvoudige Waarheid staat hier in 't licht; en noch zoekt hyze in de duisternisse. De korthed des tijds moetmen hier ook, over alles, in 't oog houden. Den 10 Aug. kwam Graaf Jan in 't gezigt van Nymegen. Den 13, gaf hy zijn *Compromis*, en ontving daartegen de gemelde Verklaaring, en den 15, volgens Melis, was alles bevredigd.

De eenige reden, waarom LAMBACHER eene zo klare gebeurtenis in zyne zwarte dampen poogde te verduisteren, en als onkenbaar te maaken, is, dat hy, in die Brabantfche Verklaaring, geen gewag gemaakt vondt van het *Leen van Holland*; maar alleen van een *Huwelijk*, en van *uitgeschooten Geld*. Wat 'er over deeze twee punten gehandeld en geslooten zy, is ons onbekend. Aan het laatste ligt ons ook niets gelegen. Het *Huwelijk* tusschen 's Graaven Oudsten Zoon en Erfgenaam met eene Dochter des Keizers, was van meer belang; en zekerlijk niet onvoordeelig voor Aelbrecht, die 'er vijf hadt. Uit de Verklaaring zienwe alleen, dat Graaf Jan 'er zyne toestemming toe gaf; of 't misschien zelf voorloeg, maar of 'er van gesproken zy, weten wy niet: en ik

ik meen 'er niet naar te giften. 's Graaven Zoon is nooit getrouwd geweest. Hy sneuvelde in 1302, in den Slag van Kortrijk, te gelijk met den gemelden Heer Godevaard van Brabant. Maar is het wel mogelijk, dat LAMBACHER niet gezien zou hebben, dat Hertog Jan en Heer Godevaard, Jan niet alleen noemden GRAAF van *Henegouwen*, maar ook, VAN HOLLAND EN ZEELAND EN HEER VAN VRIESLAND? En, zo hy 't gezien heeft, dat hy daaruit niet heeft kunnen begrypen, dat het een allerovertuigendste bewijs is, dat 'er, den 13 Aug. geen verschil meer was over het *Graaffschap van Holland*. Dat was den 10 reeds afgedaan, in het zelfde oogenblik, dat Aelbrecht, op het eerste gezicht van den Graaf, de vlugt nam. Men moet wel blind zijn, of zich wel blind houden, om te gelooven, dat die twee Goedemannen domgenoege zouden geweest zijn, om hem te noemen *Graaf van Holland*, enz. indien zy zelfs, nevens anderen, noch hadden moeten onderzoeken, en besliffen, of hy het was, of niet was. Maar, zou LAMBACHER kunnen zeggen, het zy zo: daar was geen verschil meer over het *Graaffschap*; maar daaruit volgt niet, datmen het toen ook reeds eens was omtrent het *Leenmanschap*. Doch dat zal niemand zeggen, die de Verklaaring, zonder vooroordeel, naarleest, en overweegt den Rang en het Aanzien der Personen, die zo duidelijk, onder hun Zegel, getuigden, dat zy, door Graaf Jan, alleen gemagtigd geweest zijn, om te handelen over een *Huwelijk* en zeker *Geld*. Welke Verklaaring dan een onwederfprekelijk bewijs uitlevert, dat alle die Kronijkmakers, al waaren 'er honderd, ja duizend, die gefchreeven hebben, dat Graaf Jan de Leenroerigheid zyner Graaffschappen en Heerlijkheid, zoude erkend, of eenigen Eed van Getrouwheid en Manschap aan den Keizer gedaan hebben, tegen de Waarheid gefproken hebben: fchoonmen het in de laateren kan te goede houden, als die zich, door den zwaaren froom hunner voorgangeren, hebben laaten medefleepen. Is 't niet genoeg, Leezer? Zie hier dan noch een ander Bewijs, wel niet uitgedrukt in zo klare woorden, maar, aan de andere zyde, van ongelijk meer nadruk dan de bovengemelde Verklaaring. Lees en overweeg het met aandacht. De ftoffe is het wel waardig.

EL-

ELDERS heb ik reeds aangemerkt de onachtzaamheid, met welke de oude Diplomata, meestendeels, gelezen zijn, zonder acht te geeven op den juistten tijd en omstandigheden, wanneer en waarom zy in de wereld gekomen zijn. Hierdoor zijn zaaken van het uiterste gewigt, eerst algemeen bekend, in laater eeuwen der geheugenisse ganschelijk ont-rukt. Een doorluchtig bewijs, eeniglijk tot ons onderwerp dienende, vinden wy in den Brief van Keizer Lodewijk van Beieren, in welken hy HOLLAND, ZEELAND en VRIESLAND Vry verklaard heeft van alle verpligtinge aan het Rijk, uitgenomen alleen de *Manschap*. De zelve gaat hier vooraf in 't Latijn, gelijk hy voorkomt in het Charterb. II. p. 145, onder een *Vidimus* van het Jaar 1416, aan welks echtheid niet getwijfeld kan worden.

„ LUDOVICUS, Dei gratia Romanorum Rex &
 „ semper Augustus, universis & singulis presentes lite-
 „ ras inspecturis gratiam suam & omne bonum. Ad
 „ universorum noticiam cupimus pervenire, quod Nos,
 „ propter grata & obsequiosa servicia, que spectabilis
 „ GUILLELMUS, Comes Hollandie, & sui predecessores,
 „ Nostri Antecessoribus, Regibus & Imperatoribus Ro-
 „ manorum, & Imperio exhibuerunt, & adhuc Nobis &
 „ Imperio exhiberi speramus in futurum, OMNE JUS,
 „ quod iidem Nostri Predecessores in Comitatus Hol-
 „ landie, Zelandie & Dominatu Friezicis reclamaverunt,
 „ seu reclamare potuerunt, aut Nos reclamare possemus,
 „ libere & absolute, de consensu & assensu Nostrorum
 „ Principum, quittamus, ac eidem, ejusque Heredi-
 „ bus & Successoribus, presentibus duximus remitten-
 „ dum, salvo tamen Nobis & Imperio Homagio de-
 „ bito pro eisdem: Si autem Processus aliqui per Nos-
 „ tros PREDECESSORES facti extiterint contra eundem
 „ Comitatem, aut suos Predecessores pro Jure predicto,
 „ ex certa scientia presentibus IRRITAMUS. In cujus
 „ rei testimonium sigillum nostrum presentibus duxi-
 „ mus apponendum. Datum Aquis, 25 Nov. 1314.
 „ Regni nostri anno primo.

Maar in dat zelfde Charterb. p. 497, 498, vindt men den zelfden Brief noch eens, met dit hoofd: *Ludovicus Quartus*,
 III. DEEL. L I Dei

Dei gratia Romanorum Imperator semper Augustus. En dit onderschrift: *In cuius rei testimonium presentes conscribi, & nostra BULLA AUREA signoque consueto iustinus communiri. Datum Spiræ 14 Junii 1330 Regni nostri anno XVI. Imperii vero III.* En zo is hy vroeger aangehaald door Ant. Matthæus op de Vertaaling van Beka p. 592 (of Ed. sec. p. 237); ja zelfs by Mieris, in zyne Aanmerkingen op van Loon p. 78-en by meer anderen. Ik weet wel, dat die van *Henegouwen*, volgens 't verhaal van Dinterus, in den Jaare 1418, toen Keizer Sigismundus Jan van Beieren dacht te beleenen met het Erfgoed van Jakob, zich, ten bewyze van de onafhankelijkheid van *Holland en Zeeland*, beriepen op beide die Brieven, noemende den eersten een' *Brief van Koning Lodewijk*; den tweeden, eene *gouden Bulle van Keizer Lodewijk*. Beider inhoud is volkomen de zelfde; zodatmen lichtelijk kan gewaar worden, dat die Gouden Bulle van Lodewijk geen echte Brief is, maar slechts een Copy van dien van 1314, daarmen alleen hoofd en staart in veranderd heeft, waarschijnlijk met oogmerk om den eersten te doen vergeeten. Hiervan is 't ook, dat de Keizer zich eerst zeer wel alleen noemde *Ludovicus*, in den anderen *Ludovicus QUARTUS*. Doch dit doet niet ter zaake. Zegtmen, Lodewijk gaf den tweeden als een Bevestiging van den voorigen? 't Kan niet bestaan. Niemand kan gezeid worden, eenen Brief te bevestigen, van welken hy zo weinig gewag maakt, alsof de zelve noit in de werreld geweest was. En daarom herhaal ik, dat dat opstel zeer waarschijnlijk, gemaakt is met toelieg, om den Oorsprongelyken Brief, en vooral de gelegenheid, by welke die gegeven was, te verduisteren. Twee redenen overtuigen my, dat Lodewijk die Bulle niet heeft kunnen doen schryven in 1330. Vooreerst, omdat hy toen reeds meer dan zes Jaaren, dat is sedert 26 February 1324, getrouwd was geweest met Margriet, Dochter van Willem, dien hy echter niet noemt *zynen Schoonvader*; gelijk hy anders, na dat Huwelyk, gewoon was. Ten anderen, en voornaamelyk, omdat hy alleen spreekt van *diensten*, door Willem aan *vroeger Keizeren* beweezen; maar van geenen, die *by zelf* van Willem zoude ontvangen hebben. Uit dit dubbel gebrek blijkt zonneklaar, dat die Gouden Bulle uit den Brief van 1314 blindelings naar geschreeven is: want daar wordt noch 't een noch 't ander gevonden; ja kon 'er ook

ook geen plaats hebben. Het eerste spreekt van zelf; want Margriet, Willems oudste Dochter; was in 1314 noch een kind; en Lodewijks eerste Vrouw leefde noch. Het tweede zal zich, hier kort onder, ook van zelf openbaaren. Dat voorts de Brief zekerlijk behoort tot het Jaar 1314, blijkt onwederspreekelijk uit de Brieven van twee Keurvorsten, beide gegeven den 21 October des zelve Jaars, naamelijk van *Jan Koning van Bobemen* en *Jan Hertog van Saxon*: welke Brieven ik ook hier zal invoegen, met achterlaatinge alleen van die veranderingen; die de verschillende Waardigheden van *Koning* en *Hertog* noodzaakelijk maakten: anders luiden zy letterlijk eveneens, behalve dat, in dien des Hertogs, het woord *Reges*, door onachtsaamheid vergeeten is. Zó luiden zy; Charterb. II. p. 144.

„ Nos Johannes . . . . . ad universonum noticiam
 „ volumus pervenire, quod nos *Quitacionem*, factam
 „ spectabili Viro GUILLIELMO, *Comiti Hollandie*, Con-
 „ sanguineo nostro dilecto, ejusque Heredibus & Suc-
 „ cessoribus, per serenissimum Principem Dominum
 „ LUDOVICUM, Dei gratia in Regem Romanorum Elec-
 „ tum; de *omni Jure*, quod *sui Predecessores*, Reges
 „ Romanorum & Imperatores, *reclamarunt*, feu *recla-*
 „ *mare potuerunt*, ac idem *reclamare possent*, in *Comita-*
 „ *tibus Hollandie, Zelandie ac Dominatu Friezie*, ratum
 „ & gratum habentes, eam tamquam Princeps & Elec-
 „ tor Sacri Romani Imperii, *ex certa scientia* approba-
 „ mus & confirmamus, ac nostrum consensum & as-
 „ sensum eisdem *Quitacioni & Renunciacioni* duximus
 „ adhibendum . . . . . Datum in Castris ante Fran-
 „ kenvort, vicefima prima die mensis Octobris, anno
 „ Domini Millesimo trecentesimo quartodecimo.

Al het zaakelyke, dat in deeze Brieven vervat is, stemt geheel, ook ten deele woordelyk, over een met dien van Lodewijk, die tweeledig is. Van het tweede lid vinden wy hier niets; gelijk mede niet dat aanmerkelijk ahangfel van het eerste, naamelijk, *salvo tamen Nobis & Imperio Homagio debito pro eisdem*. Hoe is nu dat een en ander daarin gekomen? Doch de boeken der Heeren zijn duister te leezen, en de beweegende oorzaken hunner daaden

moelijk te ontdekken. Eene giffing echter zal ik hier waagen, met te meer vrymoedigheid, omdat ikze geheel en al overgevee, en laate aan 't beter oordcel des kundigen Leezers. Lodewijk is tot R. Koning verkooren den 20 October, en den volgenden dag waaren die Keurvorstelyke Brieven reeds beschreeven en bezegeld. Hy is gekroond den 25 November, en op dien dag heeft hy zynen Brief eerst gegeven, na een tusschentijd van juist vijf weeken. Ik meen, datmen uit die omstandigheden veilig dit besluit mag, ja moet, opmaaken, dat de *Afstand van alle Recht op Holland, Zeeland en Vriesland*, geweest is eene der Voorwaarden, waartoe Lodewijk zich moest verbinden, om de Kroon te verwerven; doch die hem, op zich zelve beschouwd, naauwelijks aangenaam kon zijn. Het eerste lid van zijn' Brief behelst niet anders dan het geen hem, vijf weeken vroeger, was voorgechreeven. Dat was dan een Rijksbesluit; en zo ras dat in de wereld was, stondt hem het te rug treden niet vry. Maar het schijnt dat hy, in die tusschentijd, middelen gezocht heeft, om de kracht van dat besluit, zo al niet weezenlijk, ten minsten in schijn, eenigszins te ontzenuwen; dat, vervolgends die woorden, *Salvo—Homagio debito pro eisdem*, 't zy na lang of kort overleg, daar zijn ingevoegd op zijn voorstel en verzoek; en dat, daartegen, de Rijksvorsten goedvonden, ook hun eerste Besluit te vermeerderen met dit nadruklijk aanhangsel, dat nu het tweede lid van des Keizers Brief uitmaakt.

Men heeft zich tot hier toe verbeeld, dat deeze woorden, *Salvo Homagio debito*, volstrektelijk betekenden eene *verschuldigde Manscbap*. Maar ik vraage, of oit iemand in staat geweest is, of zal zijn, om te bewyzen, dat Graaf Willem III immermeer *Manscbap* aan den Keizer of het Rijk gedaan heeft. Dees Brief kan daartoe niet dienen. Want vooreerst, zo het geschied ware, moest het geweest zijn op den 25 November, ter zelve tijd dat hy dien Brief uit de hand des Keizers ontvong; maar dan zou het ook, naar gewoonte, in den Brief uitgedrukt moeten zijn. Ten anderen zijn ook de woorden geenszins zo eenvoudig en klaar als zy schynen. Men meent de klaarheid te vinden in het woord *debito*; en dat is juist het geenze duister en dubbeltinnig maakt. Indien 'er alleen stondt, *Salvo Homagio pro eisdem*; zou niemand kunnen twijffelen, of de Keizer sprak van

eene

eene wezenlyke en erkende *Manscbap*. Maar nu staat 'er, *Homagio DEBITO pro eisdem*; en dat kon wel het zelfde betekenen, indien de omstandigheden zulks toelieten. Nu noodzaaken my alle omstandigheden, om te gelooven, dat de eigelyke meening enkel bedoelde eene *Manscbap*, die kwanfuis noch onzeker was; en dat die woorden niet anders betekenen, dan eene *Manscbap*, die *Willem* zoude MOGENSCHULDIG ZIJN: of breeder, diemen naderhand zou mogen bevinden, dat de Graaven van Holland aan den Keizer en het Rijk deugdelijk schuldig waaren.

Maar ten derden, en voornamelijk; Keizer Lodewijk deedt VRYWILLIG, VOLSTREKTELIJK EN VOOR ALTIJD *Affstand van ALLE RECHT*, *bet welk eenigen zyner Voorzaaten op Holland enz. hadden voorgewend, of konnen voorwenden, of HYZELF zou konnen voorwenden.* Zeg my nu, bid ik, welk was al dat *Recht*, waarvan hy afstand deedt? Het was, met één woord, niet anders dan het RECHT VAN MANSCHAP met al de gevolgen van dien. Wilmen dan myne gemelde opvatting en verklaring van *Homagio debito* verwerpen, die zie toe, dat hy den Keizer en de Rijksvorsten niet belachlyk maake, door hun toe te schryven eenen Brief, in welken zy zich zouden hebben voorbehouden een *Recht*, waarvan zy, in den zelfden Brief afstand doen, en 't welk zy, als voorheen kwaalijk voorgewend, voor altoos vernietigen en veroordeelen.

Maar met dat alles is noch niet opgehelderd, wat de Verkiezers van Lodewijk moge beweegd hebben, om Holland, Zeeland en Vriesland, op eene zo plegtige wyze Vry te verklaaren van alle banden, waarmede sommige Keizers voorgewend hadden, dat het aan 't Rijk verknocht was geweest. Dit mag nu, na verloop van vier Eeuwen en eene halve, duister zijn. Maar het was, in het Jaar 1314, noch maar veertien Jaaren geleeden, dat Keizer AELBRECHT, gewapender hand, afkwam, om zich, uit hoofde van een *voorgewend Leenrecht*, meester te maaken van Holland; en dus noch verfeh in aller geheugen. Toen begreep aanstonds elk, dat het tweede Lid van Lodewijks Brief, waarin ge-

„ zcid wordt; Indien door IEMAND ONZER VOORZAA-

„ TEN, uit hoofde van het gemelde Recht, iet *daadelijks*

„ tegen den GRAAF VAN HOLLAND of des zelfs VOOR-

„ ZAATEN, mogte ondernomen zijn, dat verklaaren Wy,

„ uit rechte weetenschap, by deczen tegenwoordigen,

L 1 3

„ voor

„voor nietig en van onwaarde”; of *Aelbrecht* bedoelde, of niemand. Want niemand van Lodewijks Voorzaaten hadt oit iet diergelijks, *met de daad*, tegen Holland ondernomen. En omdat die geweldige stap gedaan was tegen HOLLAND, daarom is ook de Brief van Lodewijk alleen en afzonderlijk geschikt aan den *Graaf van Holland*, wiens Vader dien storm zo moedig hadt afgeweerd. Anderszins was het eene gemeene zaak. Want alle Vorsten en Graaven hadden 'er belang by, datmen deezen nieuwen Keizer, en die hem verder zouden opvolgen, deedt begrypen, dat zy, geleerd door het voorbeeld van Holland, voortaan niet meer zouden gedoogen, dat een Keizer, onder voorwendfel van een willekeurig Leenrecht, de hand sloege aan zulke Vorstendommen, en Graaffschappen, welker laatste Bezitter *kinderloos* overleeden was. Waarby komt, dat, tot het neemen en werkstellig maaken van een zo hartelijk besluit, en tot het vereenigen van zo veele stemmen als daartoe noodig waaren, zich noit gunstiger gelegenheid hadt konnen opdoen. Want de Mededinger van Lodewijk was *Frederik van Oostenrijk, Zoon van Aelbrecht*; welke Aelbrecht, op 't voorbeeld van zynen Vader Rudolf, zich wat al te yverig getoond hadt in het handhaaven van den Keizerlyken Tytel, *Altijd Meerer des Rijks*: waardoor dat Huis zich toen reeds ontzaglijk en gevreesd gemaakt hadt. Trithemius in Chron. Hirsaug. T. II. p. 136, verhaalt, dat, toen de Keurvorsten, in 1314, tot de Verkiezing eens Keizers te Frankfort by een kwamen, de drie Broeders, Hertogen van Oostenrijk, zich wel gewapend ook derwaarts begaven: 't welk het grootste getal, *Ducum Austria ambitionem habentes exosam*, deedt besluiten, om Lodewijk te verkiezen. En de Anonymus Leobienfis, een der Oostenrijksche Schryvers by H. Pez, heeft aangetekend, T. I. col. 911, dat die zelfde Vorsten, *suspectam Friderici potentiam habentes*, Lodewijk overreed hebben, om zich als Mededinger op te doen. En willen sommigen, dat Lodewijk zelf, eer hy dacht om Keizer te worden, Frederik zoude begunstigd hebben. Niet vreemd; gemerkt zy volle Neeven waaren, zijnde Lodewijks Moeder geweest eene Zuster van Frederiks Vader. Maar ook het rampzalig einde van Aelbrecht was zyner gedachtenisse niet voordeelig. Want Voogd geweest zijnde van zijns Broeders onmondigen Zoon, en daardoor ge-

gesteld in 't bezit (want hy genoegde zich niet met de bestiering) van des zelfs Landen, werdt hy door dien Neef, zyne Jaaren bereikt hebbende, menigmaal verzocht, die aan hem te willen overgeeven; maar altijd vruchteloos: Waardoor die, nadat, by de weigering, ook bespotting gekomen was, met eenige anderen zijns gelyken, eenen aanslag smeedde tegen 't leeven van zynen Oom, dien zy ook, op den 1 Mei 1308, volvoerd hebben. Uit al welke omstandigheden men reden heeft om te denken, dat *Lodewijk van Beieren* alleen Keizer geworden is, omdatmen toen geen *Hertog van Oostenrijk* begeerde: En, dat de magtigste party, den Zoon afwyzende, te minder reden hadt, om de gedachtenisse des Vaders te ontzien.

Dit heb ik waardig geacht wat breeder te melden wegens het oogmerk van dien Brief van 25 November 1314, van welken LAMBACHER niet goedgevondt eenige melding te maaken. Dit maakte my begeerig, om te zien wat VAN LOON 'er, in zyne Gew. Leenr. van gezeid hebbe. Tweemaal spreekt hy 'er van; eens p. 95-98, op 't Jaar 1314. andermaal p. 105 en 106, op 't Jaar 1330. Want hy wil, dat Keizer Lodewijk dien zelfden *Brief van Kwytting* tweemaal aan Graaf Willem gegeven zou hebben. Terwijl de Leezer daar de overige fraaiheden kan vinden, zal ik hem hier deeze eene slechts mededeelen; naamelyk, hy beweert, dat die kwytting, of Vryverklaring, geen betrekking hadt tot de *Graaffschappen van Holland en Zeeland, en Heerlijkheid van Vriesland*, of schoon de Brieven zo luiden, maar tot de *omgelegen kleine Graaffschappen van Vlaardinge, Maasland, Bodelograve, Texel, en verscheidene uitgestrekte Landen des Utrechtschen Bisdoms*; welken de voorige Hollandsche Graaven, tegen den wil en het gedaan verbod der vroegere Keizeren, veroverd hadden. En deeze zo netelige en onafgedaane zaak besliste Lodewijk nu ten voordeele van Willem, om de zelve Landen te Leen van het Rijk te houden, en voor de zelve voortaan Hulde en Manschap aan het Rijk te doen. Waaruit licht te bewyzen zou zijn, (zo wy 't anders niet wisten) dat de Graaven van Holland, voor het Jaar 1314, noit Leenmannen des Rijks geweest waaren. Doch wy willen liever wederkeeren tot LAMBACHER.

§ XXXVII beweert hy, dat Keizer Aelbrecht zijn voornaamste oogmerk, met dien Tocht naar Holland, bereikt heeft.

Want, zo redeneert hy, schoon de Keizer het den Henegouwer vergunde, daaruit volgt niet, dat hy toestondt, dat Holland niet vervallen was aan het Rijk; noch dat Graaf Jan zijn Erfrecht beweezen hadt: want, behalve dat Stoke zulks niet gezweegen, noch Beka ontveinsd zou hebben; zo blijkt genoeg uit de onderhandelingen zelfs, *ipsæ transactiones per se tales esse dignoscuntur*, dat Partyen, als 't gaat, elk wat van zijn Recht afstonden, in deezer voegen: „ Volgende „ uitspraak der Keurvorsten kon Aelbrecht het Graaffchap „ geeven aan wien hy wilde, en hy gaf 't aan Graaf Jan; die, „ daartegen, afstondt van zijn voorgewend Erfrecht, en het „ van den Keizer te Leen ontvong”. Armhartige praat! Zo doende zou Aelbrecht van niets, Jan van alles, afgestaan hebben. En hadt hy Stoke willen of konnen verstaan, hy zou, uit des zelfs verhaal gezien hebben, dat Graaf Jan den Keizer zijn wettig Erfrecht beweezen heeft met zulk eene menigte van klemmende bewyzen, dat het gezigt alleen hem verschrikte en stom maakte. In de volgende § zal hy evenwel bewyzen, dat zyne droomen waar zijn. Want, schrijft hy, schoon zulks by de oudste Schryvers niet te vinden is, en het *Oorspronkelijk Verdrag* en de daarop gevolgde *Leenbrief*, waaruit de zaak volledig kon blyken, vermist worden; het ontbreekt echter niet aan eene andere soort van bewijs, *argumento videlicet a consequenti*, te weeten, uit het gebeurde tusschen Lodewijk en Margriet. 't Is my genoeg, dat hy zelf bekent dat zijn voorgeeven, noch door de oudste Schryvers, noch door eenige oude Brieven, bevestigd wordt.

Uit zyne Aantekening op § XXXVIII, daar ons dees blinde Tiresias reden geeft, waarom het *Oorspronkelijk Verdrag* tusschen Aelbrecht en den Henegouwer, in 1300 gesloten, benevens den *Leenbrief* zelven, vermist wordt in de Archiven van Henegouwen, ontdekt zich de geest, die hem bezielde, zeer klaar. „ Die reden, zegt hy, kanmen lichtelijk opmaken uit het geene wy beneden, op § XLVI, zullen zeggen; „ als waaruit blyken zal, dat 'er Margriet en haaren Nakomelingen, die na Willem IV geregeerd hebben, aan gelegen „ lag, dat die bewyzen VERDUISTERD wierden”. — *facile quis colliget ex iis, quæ infra ad § XLVI dicemus; siquidem patebit, Margaretæ ejusque posterorum, qui post Wilhelmum IV Principatum obtinuere, interfuisse, ut documenta ista superimrentur*. Onbeschaamd genoeg! Dus maakt hy van de
Kei-

Keizerin Margriet eene Bedriegster, die de Archiven van Henegouwen (en dan misschien ook van Holland, ja van het Keizerrijk zelf) beroofd en geplonderd heeft, tot verduistering der Waarheid. In 't vervolg zullen we zien, dat hy ook den Keizer Lodewijk beschuldigt, ten minsten verdacht maakt, eenen Brief vervalscht te hebben. Is het wonder? Margriet was de Kleindochter van Jan II, die Aelbrecht van Oostenrijk, onverrichter zaake, weer naar huis zondt: en Lodewijk was de Man, die Frederik van Oostenrijk belet heeft, Keizer te worden. En zou de Oostenrijksche LAMBACHER zulks ongewroken laten? Dat leedt zijn Patriotische yver niet. Doch het zijn onachtbaare Schryvers, die de liefde voor hun Land, daar ook dikwils eigen belang onder schuilt, tot eenen maatregel gebruiken in het verhaalen en plooiën van aloude Geschiedenissen: waarvan hy ons noch een lafhartig voorbeeld aan de hand heeft gegeven. Wy hebben boven gezien, dat hy zich niet schaamde, de Graaven van Holland en van Gelre te beschuldigen van eenen aanslag tegen 't leeven van Keizer Aelbrecht, zonder een woord te reppen van den Koning van Vrankrijk, die nochtans, volgens den Logendichter Horneckius, die moord allereerst aan Graaf Jan zou geraaden hebben. De reden, waarom hy daar van den Franschen Koning zweeg, hadt boven, p. 522, kunnen plaats vinden, maar zal ook hier, by het voorgaande, niet kwaalijk voegen. Toen LAMBACHER dat schreef, stondt Vrankrijk in een allernaauwst verbond met het Huis van Oostenrijk. En de staatkunde leert immers, datmen niet alleen zijn Vaderland lief hebben, maar ook des zelfs magtigste Bondgenooten ontzien moet. Hadt LAMBACHER deeze Verhandeling geschreeven in den tijd, toen Vrankrijk dat zelfde Huis zocht klein te maaken, waarvan hem 't geheugen niet kon ontvallen zijn, Koning Philips zou daar, buiten twijffel, zijn deel in dat lasterlijk verhaal gevonden hebben. Doch hoe dit zy, een weinig natuurlijk verstands hadt hem kunnen onderrichten, dat hy zynen Voorganger Horneckius, den uitvinder van dat verdichtsel, of geheel niet, of geheel en al hadt moeten volgen.

Van §. XLXIX tot XLVIII, heeft hy zich, voor 't laatst, veel moeite gegeven, om den Brief, waarby Lodewijk zyne Echtgenootte bevestigde in het bezit van haare Erflanden,

te overtuigen niet alleen van verscheiden gebreken, maar van opzettelyke vervalsching. 't Gebrekkelyke is niet te weerspreken. In 't Charterb. II. p. 702 en 703, vinden wy twee, merkelyk verschillende doch in 't zaakelyke overeenstemmende, Affchriften van den zelve, en LAMBACHER heeftze beide, van 't begin tot het einde, in zijn Werk herhaald. De Tijdmerken zijn, 15 January 1346, *Regni anno XXXII. Imperii XIX.* want het is eene zichtbaare Schryfffout, dat onder het tweede, voor XXXII, geleezen wordt XXVII; eene V voor een X. En daarom zal hy het mischien ook niet waardig geacht hebben te melden. Noch tans was een verschil van vijf Jaaren aanmerkenswaardiger, dan een van twee dagen, dat even lichtelyk door een schryfffout veroorzaakt kan zijn. Hy heeft § XLVI (b) zeer wel uitgerekend, dat het *annus Imperii XIX*, den 15 January 1346, noch niet begonnen was, alzo Lodewijk, te Romen, tot Keizer gekroond is op den 17 January 1328. In het be- wyzen van deeze Waarheid, waartoe hy meer omhaalt dan noodig was, was hy allerongelukkigst; gelijk meer gebeurt, als men onderneemt het geene men ongewoon is te doen. Zo spreekt hy p. 104. *Imp. Ludovicus IV coronatus est Roma, juxta antiquissimos probatissimosque Scriptores (ut sunt Jo. Beka p. 114. Wilb. Procurator p. 294. Albertus Argentinensis p. 124. aliique) die 17 Januarii, DOMINICA, qua cantatur OMNIS TERRA, anno 1328.* Deeze drie Schryvers leefden te dier tijd; gevolgelijk noemt hyze zeer wel *antiquissimi*. Maar hoe hem in 't hoofd kwam, de twee eersten, Beka en den Procurator, te heeten *Probatissimi*, en zulks in een verschil over den dag waarop iets te Romen geschied is, begrijp ik niet. Ook begreep ik niet aanstonds, om wat oorzaak hy de eigen woorden dier Schryveren, waaromtrent hy anders vry mild is, in de penne hieldt. Doch wy zullen hier dat gebrek vervullen; en dan zal elk, nevens my, het zeer gemakkelijk kunnen begrypen.

De PROCURATOR, met wien ik beginnen zal, zegt op het einde des Jaars MCCCXXVII [1327 zeg ik] *Eodem anno Ludovicus — Urbem ingreditur, atque corona — tegitur: ZON- der Maand of Dag te noemen. Beka p. 114, aldus: Anno MCCCXXIX [1329 zeg ik] Ludovicus Rex in Urbe Roma- na Casareo diademate coronatus Civitatem potenter introivit: almede zonder bepaalinge van Maand of Dag. En uit zulke*
pro-

probatissimi Scriptores bewijst hy, dat Lodewijk te Romen gekroond is den 17 January 1328. Maar is Beka, in die zelfde woorden, niet veel eer *riju dignissimus*? zijn Vertaaler heeft hem trouwelijk gevolgd, zeggende, in mijn MS in 4, f. 158 b. „ Die Coninck Lodewijck *wordt gecroont* bin-
 „ nen der *Stadt* van Roomen — en *quam* mit grooter macht
 „ in die *Stadt*”. De Uitschryver, wiens handschrift Mat-
 thäus gevolgd heeft, schijnt dit te hebben willen verbeteren,
 en maakte 't noch ruim zo belachelijk. Immers zo leeft men
 daar T. V. p. 219. „ Die Coninc Lodewijc *wert gecroont*
 „ inder *Stat* van Romen — ende *wert gecroont* — bin-
 „ nen der *Stat*”. 't Is waar, dit staat, in de Uitgaave, op 't
 Jaar 1328; maar in 't MS, even als in 't Latijn, op 1329.
 't Is insgelijks waar, dat de Dag, 17 January, gevonden
 wordt in het Briefken der Keizerin, by Beka te leezen. Hadt
 hy daar 't oog op, waarom beriep hy zich niet op dat Brief-
 ken? Niet liever op Margriet zelve, dan op Beka? Maar
 ook dan zou hy niets beweezen hebben, omdat Beka, ten
 besten genomen, sprak van 17 January 1329. Dus beriep
 hy zich op twee Getuigen, als volkomen geloofwaardig,
 die, zo zy die lofspraak verdienden, ja ook zonder die te
 verdienen, hem overtuigen, dat hy somtijds niet wist wat
 hy las, of wat hy schreef. Anders misleidde hy zyne Lee-
 zers (vooral zyne Landgenooten, die zo gemeenzaam niet
 zijn met Beka en den Procurator, als wy hier) kennende
 uit zyne woorden niet anders opmaaken, dan dat ook die
 den Dag genoemd hadden, niet alleen 17 January 1328,
 maar ook Zondag, *alsmen zingt* OMNIS TERRA. Doch zulks
 is alleen te vinden by zijn' derden getuigen, Albertus; en
 't ongeluk wilde noch, dat LAMBACHER niet in staat was,
 om van dat allerzekerst bewijs gebruik te maaken. De
 Zondag, *Omnis terra*, is altijd de tweede Zondag na *Epi-*
phania of 6 January. En in 't Schrikkeljaar 1328, was, in
 January, de Zondagsletter C, en gevolgelyk, 17 Jan. Zon-
 dag. Daar Albertus noch byvoegt, dat Lodewijk toen
 was in zijn *veersiende jaar* als Koning. Alles onberispelyk.
 Dees eene waar voldoende geweest tot zijn oogmerk, en
 om te bewyzen het geen reeds, zonder hem, voor waar-
 heid gehouden werdt; als te zien is by Struvius Corp. Hist.
 Germ. p. 595. n. 100. Voeg 'er by, Buchelius over Beka
 p. 116 (i), die echter verbetering noodig heeft in de woorden
 van

van Onuphrius, by wien ik, niet XV, maar XVI. Kal. Febr. vinde. Doch genoeg hier van.

Maar vooral heeft hy het tegen den inhoud des Briefs, Volgens zijn *argumentum a consequenti*, wil hy, dat Jan II, even als Margriet, en Margriet even als Jan II, het Graaffchap verkreegen hebben, niet uit hoofde van Erfrecht, maar uit Keizerlyke milddaadigheid. En daarom zijn de oude Brieven, die hem tegenspreken, noodzaakelyk valsch: maar al wat Beka zegt, zuivere waarheid. De woorden van Beka, onder den naam van *Bekæ Formaliu* aangehaald § XXXIX (c) luiden als volgt. *Ludovicus Imp. audita jam nece Wilbelmi Comitis, pro tribunali sedens in ornamentis Imperialibus, exquisivit aquirectam Justitiam a plerisque Romani Regni Principibus, quorum dicente sententia decretum est, quod Hollandiæ Principatus Romano vacet Imperio, pro eo, quod Wilbelmus Comes absque Liberis discessit a sæculo.* De Keurvorsten verklaarden dan, dat Holland vervallen was aan het Rijk. En schoon daarvan, in de afschriften des Briefs niets te vinden is, 't moet evenwel waar zijn, want Beka heeft het gezeid. Vervolgens spreekt hy van een byzonder gevoelen van eenige nieuwe Schryvers, daar ik my niet mede ophoude, en alleen melding van maake, omdat hy daarop, § XLII, onder anderen, ook deeze geestige vraag doet: *Zou BEKA als 'er iet diergelyks gebeurd was, het verzwegen hebben?* Enz. Even of Beka mede in den Raad gezeten hadt. Maar vooral kon hy niet verduwen, dat Lodewijk Margriet, in den Brief meer dan eens noemde, *Verior, Proximior & Antiquior Heres*. Want dat zulks niet zijn kon, bewijst hy, § XLV, weder uit BEKA, die, zegt hy, na het bovengemelde aldus, voortgaat: *QUARE ex tunc Principatum idem Cæsar donavit Imperatrici, &c.* En daarop merkt hy aan, *Particula Illativa QUARE utique manifestum facit, Comitatum Margarethe juxta Bekam, non aliter ab Imp. concessum, quam qualis esse per sententiam Principum declaratus erat.* Zie Beka p. 119. r. 7. en gy zult 'er, niet *quare*, maar *QUEM* vinden. Ja § XLVI verklaart hy ronduit, dat die Brief zo veel niet waardig is, dat daarom de goede trouw van BEKA twijffelachtig zou gemaakt worden. Waartoe hy vier bewyzen bybrengt. Van de twee eersten, ontleend uit de gebrekkelykheden des Briefs, hebben wy reeds gesproken. Het vierde betreft een ander gebrek, naamelyk, dat 'er geen Getuigen in genoemd worden.

den. Maar het derde is van eene andere natuur, en komt hierop uit, dat Lodewijk, *in bet openbaar*, de uitpraak der Vorsten wel kon toegestemd, en aan zijn Huisvrouwte nochtans, *onder de band*, eenen anderen, of daartegen stryden, Brief overgegeeven hebben. Waartoe ook dient dat hy § XLVII, daar hy ten eenen maale in de lucht schermt, gansch niet ongeloofbaar vindt, dat *Lodewijk de Recbten des Keizerrijks openlijk opgeofferd beeft aan de belangen van zijn eigen Huis*. Zulks hebben 'er meer gedaan: maar, in dit geval, verklaar ik 'er Lodewijk vry van. Dus maakt hy den Keizer zelve tot een' Verdichter van valsche Brieven. Te weeten, gelijk hy ons zeer staatkundig bericht, § XLVI (c) om zynen nakomelingen uit Margriet, indien een der zelve, Graaf van Holland zijnde, wederom kinderloos kwam te overlyden, het bezit te verzekeren; tegen de Leenwetten en 't Besluit, pas te vooren door de Rijksvorsten genomen, en door hem zelve goedgekeurd. Ten dien einde, vervolgt hy, bedacht Lodewijk noch een ander en noch sterker middel. Want hy bezorgde, dat Lodewijk, zijn oudste Zoon uit Margriet, plechtig afstand deedt van alle Erfrecht op de Bezittingen zyner Moeder, ten behoeve van haar' tweeden Zoon Willem; en nam die gelegenheid waar, om in zijn' Brief, waarby hy dien afstand bevestigde, haaren derden Zoon Aelbrecht te benoemen tot Opvolger van Willem, zo die ook geen kinderen naliet, enz. Dit is de plaats, tot welke hy ons vroeger verzondt, om te begrypen, dat Margriet reden hadt om den Leenbrief, dien Keizer Aelbrecht in 1300 aan Jan II zou gegeeven hebben, en 't Verdrag toen tusschen hen geslooten, die noit in de werreld geweest zijn, uit de werreld te helpen. Zie wat wy gezeld hebben op zijn § XXXVIII. Ik beken, de gevallen sluiten wel op malkander. Want hier toont hy, even bondig, dat ook Lodewijk reden hadt om een Besluit der Rijksvorsten, dat noit geweest is, niet alleen weg te moffelen, maar ook eenen valschen Brief in des zelfs plaats te leggen. Alswe dan die onzinnige lasteringen, enkel met spot en verachtin-ge beantwoord hadden, zouden wy hem niet buiten verdiensten gehandeld hebben. Maar hoe zy buitenspooriger zijn, hoe ik noodiger geacht heb, de zelve in eenen helderen dag te stellen. Doch zie hier wat anders.

In de Byvoegfels op ons Tweede Deel, die reeds afgedrukt

drukt zijn, erkenden wy de echtheid van dien Brief, by welken Lodewijk zyne Bedgenoot met haars Broeders Graafschappen beleend zoude hebben; zo nochtans, dat die Beleening zelve geen ernst zou geweest zijn, maar loutere staatkunde, om haar te verzekeren in het bezit tegen de onderneemingen des Konings van Engeland. Ik laat dat zo; en elk zyne vryheid. Maar nu, alle omstandigheden nader overwoogen hebbende, geloof ik vastelijk, dat de gansche Brief verduicht is. Tot hier toe ben ik nooit bezitter geweest van de Verzaameling van Schryveren, door Urstifus uitgegeeven, onder welken ook is *Albertus Argentinensis*, boven reeds gemeld. Ik zocht dan het boek onlangs by eenen Vriend, die my des zelfs gebruik, naar zyn gewoonte, gereedelijk toestondt. By dien Schryver vond ik wel haast dit volgende verhaal, zo als ik het verduischt heb, p. 135.

„ Graaf Willem, in 't voorige Jaar [1345] door de Vrie-
 „ zen verslagen, geene kinderen nalaatende, en de Keizerin
 „ [Margriet] zyne *Oudste Zuster* zijnde (want de Koningin
 „ van Engeland en de Gravin van Gulik waaren jonger) zo
 „ beslooten de Onderzaaten van den overleeden Willem, de
 „ Keizerin en eenen van haare Zoonen aan te neemen voor
 „ Heeren. De Keizerin was, in den winter, met een
 „ Zoon van negen Jaaren, door Lotteringen en Vrankrijk
 „ overgekomen, en eerst in Henegouwen, daar zy ontvan-
 „ gen werdt. — De Koning van Vrankrijk holf de
 „ Keizerin, zyne Nicht; misschien niet uit liefde voor den
 „ Keizer, maar om dat hy beducht was, dat de Engelschen
 „ die Landen mogten bezetten. De Keizer, die toen in
 „ Beieren was, verdrietig over het lang afzijn zyner Huis-
 „ vrouwe, ontboodt haar. Maar, de Onderzaaten der
 „ *Oudsten Zoon* der Keizerinne tot hunnen Heer begeeren-
 „ de, zo zondt de Keizer zynen Zoon Willem derwaarts
 „ met den Graaf van Katzenelnbogen, achter wien Wil-
 „ lem, als een Dienaar, op een slecht paard reedt. Want
 „ men vreesde, dat hy, om den gemelden twist, onder
 „ wegen mogte opgeligt worden”. En verder p. 139.
 „ De Keizerin, in de maand November des voorzeiden
 „ Jaars [1346] uit Holland wedergekeerd, haaren Zoon
 „ Willem daar gelaaten hebbende, werdt van den Keizer
 „ te Frankfort met blijdschap ontvangen, en reisden te
 faa-

„saamen naar Munchen. Met haar was te Frankfort ge-
 „komen een plechtig Gezantschap van Engelschen, om
 „een Verdrag tusschen den Keizer en hunnen Koning te be-
 „werken”.

Zie daar een historisch verhaal, zo omstandig als eenvoud-
 dig en natuurlijk, en 't welk by dat van Melis Stoke, we-
 gens den Togt van Aelbrecht naar Holland, vergeleeken
 mag worden. Wegens zyne kundigheid in de zaaken van
 Keizer Lodewijk, kanmen oordeelen uit het geene hy p. 119.
 aangetekend heeft; naamelyk, dat hy het Rijksbesluit, den
 8 Augustus 1338 te Frankfort genomen tegen Paus Jan
 XXII, in eigen persoon aan dien Paus overhandigd heeft.

De omstandigheden, in zijn verhaal voorkomende, zijn
 zeer opmerkelijk, en bewyzen genoeg, dat de Brief van
 15 January 1346 verduidelikt is. Margriet, die hy met nadruk
 noemt de Oudste Zuster van den overleeden Graaf, nam de
 reis herwaarts aan *in den winter*; het welk natuurlyker te
 verstaan is van November of December, dan van het laatste
 gedeelte van January of van February. Daarenboven drong
 alles haar, om haare overkomst zo veel mogelijk te verhaas-
 ten. Op de tyding van Willems dood, den 26 September
 voorgevallen, was hier te lande alles verschrikt en verlegen.
 Men kan het zien uit den Brief der Stad Dordrecht van 14
 October 1345. Haar tegenwoordigheid was dan ten uitersten
 noodzaakelyk. Haar verblijf in Frankrijk is zeer kort ge-
 weest: want Koning Philips, haar Oom, was zelf beducht,
 dat de Engelschen, met welken hy in fellen oorlog was,
 zich haarer Landen zouden meester maaken, en verleende
 haar, daartegen, zynen bystand. 't Is dan ten uitersten
 waarschynlyk, dat zy reeds voor het einde des Jaars 1345,
 in Henegouwen gekomen is; daar zy aanstonds, zonder
 Brieven van den Keizer te vertoonen of te wachten, als Gra-
 vin aangenomen werdt. En zy is, zegt Albertus, uit Hol-
 land wedergekeerd in November. Gedurende haar verblijf
 in Holland, gaf zy veele Brieven, uit welken, zo als zy,
 in 't Charterb. voorkomen, blijkt dat zy niet lang stil ge-
 weest is. In April 14 en 18 was zy in *Zeeland*. 30, te *Dor-
 drecht*. In Mei 10, 23 tot 30, in den *Haag*. In Juny 4 te
Leiden; 5 te *Haarlem*; 9 in den *Haag*; den 15 te *Aelbrechts-
 berg*. In July 23 in den *Haag*; 31 te *Geertruidenberg*, daar
 zy ook geweest is 2 en 28 Augustus en 4 September; ge-
 lijk

lijk tuffchen beiden, 10 en 24 Aug. in den Haag. Eindelijk den 24 September was zy te *Bergen in Henegouwen*. Dat zy vandaar, in October, noch een reisje gedaan heeft naar *Holland*, stel ik vast, omdat Albertus, die zo duidelijk gezeid hadt, dat zy, door Lotteringen en Vrankrijk, in den winter, *eerst gekomen was in Henegouwen*, even duidelijk zegt, dat zy *uit Holland is wedergekeerd*, en wel in de maand *November*. Welke bepaaling van tijd ten vollen bevestigd wordt uit den Eersten Brief van haaren Zoon Willem, na haar vertrek gegeven den 13 *November* 1346.

Ondertuffchen spreekt die Tijdgenoot niet zeer voordeelig van de Keizerin Margriet; en zy schijnt, inderdaad, door het afstaan (zo dat vrywillig geweest is) en wederciffchen van de regeeringe des Lands, niet zeer standvastig geweest te zijn. Toen zy die wederciffchte, zegt hy p. 157, zouze *een ongelijk buswelijk in den zin gebad hebben*. En hy voegt 'er by, dat zy, voor het aangaan van den Zeeslag, aan haar' Zoon geschreeven zou hebben; *Zo zy bem kreeg, zy zou bem in vier stukken deelen*. Waarop Willem zou geantwoord hebben; *Zo by baar kreeg, by zou baar, als zyne Moeder vriendelijk bandelen*. Waarover ik geen oordeel zal vellen.

Maar ik meen genoegsaame reden te hebben, om te gelooven, dat Keizer Lodewijk zelf, grootendeels, oorzaak geweest is van den eersten haat tuffchen Moeder en Zoon. Hy bemocide zich weinig of noit met de regeeringe van Holland. Maar den 7 September 1346, op den Rijksdag te Frankfort, deedt hy 't maar al te veel, om niet te zeggen al te geweldig. De verscheiden Brieven van dien eenen Dag kan de Leezer in 't Charterb. vinden, en 'er over oordeelen naar zijn welgevallen. De wettige Erfgenaam van Margriet was zekerlijk haar oudste Zoon Lodewijk de Romein; maar de Vader verklaart haaren tweeden Zoon Willem tot Erfgenaam der Moeder. In eenen anderen bevestigt hy den afstand, dien hy zegt dat de Romein *vrywillig* van de Moederlyke Erffenisje gedaan hadt: maar men vindt 'er geen' schijn van reden, waarom hy zulks gedaan zoude hebben. Ook is hier bedenkelijk, dat hy, volgens Albertus p. 157, in Holland gekomen is, om zyne Moeder, tegen zynen Broeder, te helpen. Weder in een' anderen, zegt hy, dat Margriet beloofd hadt, *se nihil ATTEMPTARE vel expedire in Comitatus suis Hannoniae, Hollandiae, Zelardie*

Et Dominio Friziae, quoadiu, quotiens Et quando fuerit vel permanferit extra Comitatus Et Dominium fuus: &c. Dat zy dit ook vrywillig zoude beloofd hebben, zullen veelen miffchien bezwaarlijk gelooven. Wat bedoelde de Keizer daar dan mede? Dit leert ons alweder de zelfle Schryver in zijn voorig verhaal. Want het moet kort daarna geweest zijn, dat de Keizer haar, uit haare Erflanden naar Duitfchland onthooldt. Albertus zegt wel, dat hy zulks deedt, om dat by verdrietig was over 't lang afzijn zijner Huisvrouw. Liever geloof ik, dat het gefchied is om Willem te ftellen in het volkomen bezit. Immers dit was 't gevolg; die Jongeling van 16 of 17 Jaaren (zie Vaderl. Hift. B. XI. p. 268) werdt dus volftrekt Heer en Meester in deeze Geweften; en zulks by het leeven van de Gravinne zyne Moeder, en van zynen ouderen Broeder den natuurlyken Erfgenaam.

En dit gedrag des Keizers is noch te onverfchoonlyker voor de zulken, die, tegen dit alles, blyven gelooven, dat Margriet, door den Keizer en het Rijk, met die Landen beleend is geweest; en wel, als de *Rechte, Naafte en Oudfte Erfgenaam* van haaren Broeder. De Leenwetten, zeker, brogten niet mede, dat een Landsheer, om wettige reden naar elders vertrokken, geduurende zijn afzijn, geene bevelen derwaarts mogt zenden, noch zich met de Regeeringe eenigszins bemoeien. Maar, noch eens, dat die Beleening een fabel is, blijkt zonneklaar uit het gansche verhaal van Albertus; niet slechts uit het geene hy zwijgt, maar vooral uit het geene hy zegt. De Henegouwers, minder ingenomen tegen de Vrouwelyke regeering, namen Margriet aan zo ras zy haar zagen. Elders (miffchien in Zeeland) beflootmen ook ten voordeele van Margriet, mids verzeld zijnde van eenen haarer Zoonen. Eindelijk waaren 'er ook, die, zonder van haar te fpreken, haaren *Oudften Zoon* begeerden. En dit verftaa ik vooral van de Hollanders; gelijk ook die van Dordrecht, aanftonds na de dood van Willem IV, eenige ouden ftellende op de regeeringe der Stad, in hunnen Brief van 14 October 1345, uitdrukkelijk zeggen, dat zulks gefchiedde, om *nutfchap, oorbaar, ruste en profijt ons liefs gerechts LANDSHEERE, GRAVE van Holland*. Hoe dit zy, de Keizer zondt haaren tweeden Zoon Willem, die daardoor gelegenheid kreeg om zich vrienden te maaken.

III. DEEL.

M m

Dat

Dat Willem naar Holland reisde als een knecht van den Graaf van Katzenelbogen, uit vreeze van opgeligt te worden, doet my gelooven, datmen zulks meer vreesde van den kant van Margriet, of haare begunstigers, dan van dien des Konings van Engeland. 't Gezantschap, dat Eduard, ter zelve tijd, aan Lodewijk zondt, om hunne verschillen in der minne te bevredigen; en het welk, in 't gezelschap van Margriet zelve, te Frankfort by den Keizer kwam; laat niet toe te denken, dat hy eenige daadelijkheid tegen Holland in den zin zou gehad hebben; of zich, terwijl hy met Vrankrijk, waarvan hy zich, uit hoofde zyner Moeder, Koning noemde, in geweldigen Oorlog was, nieuwe en magtige vyanden op den hals zou hebben willen haalen.

Schoon nu 't verhaal van Albertus Argentinensis alle geloof verdient, lust het my echter, tot nader bevestiging van het zelve, en volkomen vernietiging van de fabelen van Be-ka, hierby te voegen de getuigenissen van de navolgende Schryvers, die by niemand verdacht konnen gehouden worden. Cuspinianus in Cæs. p. 379. *Margarita, veluti senior inter duas alias Sorores, quarum una Regina Angliæ, altera Comitissa Juliacensis, HÆREDITATEM cum filio suo Wilbelmo, quem Comes de Katzenelbogen jussu Imperatoris attulerat, ADIIT.* En p. 380. *Margarita, Soror Wilbelmi IV . . . HÆRES fuit & DOMINA terrarum, &c.* Aventinus Lib. VII. p. 759. *Ludovicus Margaretam Batavam, neptem Wilbelmi Cæsaris, filiam Wilbelmi III, sororem Wilbelmi IV, sororem Regine Angliorum, uxorem duxit — Auctus itaque viribus & affinitate Angliorum, opibusque LOCUPLETISSIMÆ Uxoris, quæ Selandiæ, Pbrysia, Hammonia & Hollandiæ, HÆRES erat.* En p. 784. *Wilbelmus, frater Augustæ, absque liberis fato fungitur an 1345. Batavia, Hollandia, &c.* LEGE ad Augustam redeunt: *quæ eo profecta cum duobus filiis Alberto & Wilbelmo HÆREDITATEM ADIT, principatu earum gentium potitur.* Wolphgangus Hungerus, die zeer historiekundige Aantekeningen over de Keizers van Cuspinianus geschreeven heeft, col. 670, uit het Fransch van Froissart: — *donec eam in regionem [Hannoniam] accederet Domina Margarita, mater Comitis Alberti, ADIENS HÆREDITATEM relictam, possessionemque capiens, Baronibus & Vasallis sacramentum fidelitatis præstantibus, &c.*

Ik stel vast, dat die gansche Brief van 15 January 1346, ge-

geboren of opgemaakt is uit het verdichtfel van Beka. Ik voorzie wel, dat dit by de meesten, vooral in den eersten opslag, zal aangezien worden voor eene uitvinding van my. Ik heb 'er niet tegen; want onder de uitvindingen behooren ook alle nieuwe ontdekkingen. Dat de vertellingen van Beka meermaalen stof geleverd hebben aan liefhebbers van 't vermenigvuldigen van oude Brieven, is zekerlijk geen verdichtfel van my. Zie 'er hier een ander voorbeeld van, 't welk ganschelijk tot onze stoffe behoort, en niet de minste tegenpraak onderhevig is. Gy kunt het geheel vinden in het Charterb. I. p. 243; 244. en 't is waardig geleezen te worden. Naamelijk de Brief, voerende tot opschrift, *Regula Militaris Ordinis, praescripta Wilhelmo (Com. Holl.) cum Rex Romanorum eligeretur.* Een Brief zonder hoofd of slot, zonder melding van plaats, jaar of dag. De zelve is daar ontleend uit van Leeuwens Batav. Illustr. p. 732. uit het Chron. Magn. Belg. p. 244. maar Verbeterd uit Goldastus Constit. Imperial. T. III. p. 400. zonder datmen om Beka gedacht heeft, die nochtans de oudste van allen was. Aldus luidt het begin: *Quoniam Wilhelmus, designatus Romanorum Rex, adolescens est Armiger, VISUM NOBIS est, ut cum festinatione praeparentur omnia, quaecunque sunt necessaria, ut secundum ritum Christianorum Imperatorum Miles fieret, antequam Aquisgrani diadema Regni susciperet, & ut secundum Christianam institutionem Miles effectus, & Regulam Militaris Ordinis professus, &c.* En wat verder: *Itaque EXCONSUSU NOSTRO praeparatis in Ecclesia Colonicensi omnibus, &c.* Die de vertelling tot een' Brief wilde hervormen, hadt noodig, in dit begin, wat meer verandering in de woorden te maaken; en daaruit zie ik, dat hy tot zijn voorschrift gebruikt heeft, niet Beka, maar den Verzaamelaar van het Chron. Magn. Belg. die zeer veel, en ook dit stukje, uit Beka overgenomen heeft, even of hy 'er zelf de eerste opsteller van geweest waare. *VISUM NOBIS* sult, schreef hy, spreekende van zich zelve, *in praesenti Chronographia paulo fufius annotare, quem in modum hic Wilhelmus, secundum Christianam institutionem Miles effectus & Regulam Militaris Ordinis cum summa festivitate professus sit.* Welke twee woorden, *visum nobis*, by Beka niet gevonden worden: gelijk ook niet de naamen der geenen, die onder den Brief voorkomen als Spreekers, diemen in 't Neerduitsch

vinden kan in de Aantek. van Mieris op den Klerk p. 116, uit het Latijn by S. van Leeuwen, en in 't Latijn, onder den zogenoemden Brief in 't Charterboek, uit het Chron. Magn. Belg. zo volkomen letterlijk met elkanderen overeenkomende, dat het onbegrypelijk is, dat Mieris niet gezien heeft, dat het eene een bloote copyc is van het andere; en dat het geen hy ons geeft als een' Brief, in die Kronijk niet anders is dan een vertelling, ganschelijk overgenomen uit Beka p. 77. Dees begint daar zijn verhaal aldus. *Sed quoniam idem Adolescentulus Electionis suæ tempore erat Armiger, ideoque cum repentina festinatione preparata sunt omnia, quæcumque sibi fuerint necessaria, ut secundum ritum Christianorum Imperatorum Miles fieret, antequam Aquisgrani diadema Regni susciperet: & quoniam plerique Milites moderno tempore parcimonis intendentes, ommissis sumptuosis solemnitatibus, solum per Colaphum Militarem dignitatem accipiunt; ideoque multi, Regulam ejusdem Ordinis ignorantes, debite militare nesciunt. Quamobrem materiam aliquantisper prorogare decrevimus, & presenti Chronographia dignum annotare duximus, qualiter hic Wilhelmus secundum Christianam institutionem Miles est effectus, atque Regulam Militaris Ordinis cum summa festivitate professus est, ut ex eo discant moderni Milites, quale jugum in Ordine suo susceperint, ac certe quale votum in professione suæ Regulæ promiserint. Itaque preparatis in Ecclesia Coloniensi omnibus, &c.* Die dit alles in het Duitseh wenscht te leezen, kan te recht komen by den Vertaaler, door Matthæus uitgegeeven, of anders by den Ongenoemden Klerk, die almede deeze gansche Fabel, niet uit Beka naargevolgd, maar uit den Vertaaler van Beka, naargeschreeven heeft; niet waardig dat wy 'er ons in 't byzonder mede ophouden. Dat de eer der uitvindinge alleen toe komt aan Beka, is kennelijk uit zyne woorden, *cum stridentibus buccinis, perstrepenibus tympanis & tinnientibus cymbalis.* Niets gemeener by hem. Zo zegt hy p. 35. *cum tubis perstrepenibus, vexillis coruscantibus* — p. 37. *Adelboldus Ep. cum vexillis fulgurantibus & tubis stridentibus; e contra Th. Comes cum vexillis fulgidis & cornibus borrisonis.* En zo weder p. 42. *G. dux in signis variis & tubis stridentibus* — *R. comes in vexillis fulgidis & cornibus borrisonis.* p. 43. *C. Ep. in vexillis fulgurantibus & tubis perstrepenibus: Holl. in signis coruscantibus & buccinis frementibus.*
Zic

Zie verder, zo 't u lust, p. 48, 57, 61, 62, 70, 85, 86, en elders meer. Ten anderen uit het eene woord *almifluus*. Want zo doet hy hier den Koning van Bohemen spreken tot den Kardinaal Legaat: *Vestra reverentia, Pater almifluc, praesentamus hunc electum Armigerum*. En zo schreef hy p. 84, *per intercessionem beati Martini Confessoris almifluc*. Vreemd schijnt ook, dat onze Utrechtsche Kanonik zich niet vergenoegde zynen Leezeren een simpel verhaal van het kwanfuis gebeurde mede te deelen, maar ook het Karakter van Wapenkoning aannam, om de nicuwe Ridders van zynen tijd, die den Regel niet verstonden, en de Ridderfchap niet behoorlijk wisten te hanteeren, te onderrichten in het geene zy beloofd hadden en schuldig waaren te doen. Dierhalve staat ons ook te bezien, hoe verre hy zelf hierin bedreeven was. Vooreerst is de verklaring van elke letter van het woord M. I. L. E. S alte monikachtig om 'er meer van te zeggen. Onder anderen beloofde Koning Willem, in een tweegevecht te zullen treden ter bescherminge van al zulken die onrecht leeden: *pro liberatione cujuslibet innocentis duellum inire*. Ik vertrouw dat Beka, eer hy dit schreef, wat sterk in het een of het ander boek der doolende Ridders gestudeerd hadt. Voeg hierby, dat Willem, schoon nu zelf verkooren tot Keizer, zich insgelijks verbondt, den Roomschen Keizer, of des zelfs Patricius, in het tydelyke eerbiediglijk te zullen gehoorzaamen: *Imperatori Romano seu ejus Patricio, reverenter in temporalibus obedire*. Eindelijk, om niet alles op te haalen, vermaande de Koning van Bohemen hem ook, *den Dood des Heilands te zullen wrecken*. Waarop Buchelius, p. 82 (o) vraagt, *Jocome haec an serio?* is dit jok of ernst? Ik twijffel niet, of Buchelius heeft hier meer gezien, dan hy goed vondt te zeggen. Het zelfde denk ik van Franciscus Mennenius, die, in zijn Equestr. Ordinum Symbola & Origines (by Gualterius, Chron. Chronicor. T. II. p. 51) ook deeze vertelling van Beka niet vergeeten heeft, doch verminkt; hebbende niet goedgevonden, de twee bovengemelde dwaasheden uit te schryven.

In den Eed, dien Willem, te dier gelegenheid zou gedaan hebben, noemt hy zich, *Wilhelmus Hollandiensis Militiae Princeps, sacrique Imperii Vasallus liber*. 't Welk by den Vertaaler van Beka aldus luidt: „ Ik Willem van Holland, een Prince der Ridderfchap, ende een Vry Man des

M m 3

„ hey-

„ heyligen Keyferriex”. Mogt hy daar niet hoeten *Electus in Regno Romanorum*? Of dachtmen, dat zulks niet paste by *Vasallu*? Maar 't ontbreekt niet aan Geleerden, die den Keizer zelf gehouden hebben voor den *Eerften Leenman des Rijks*. Kon, daarentegen, Willem, eer hy *Ridder* was, genoemd worden, *Militiae Princeps*? Doch dit overgellagen; wat is *Vasallus Liber*? A. Matthæus, de Nobilit. L. I. c. 34, poogt uit deeze zelfde woorden te bewyzen, dat 'er *Vrye Leenmannen* zijn, tegen eenen *Vir Amplissimus*, die zulks ontkende, en 'er integendeel uit meende te bewyzen, dat de Kardinaal, dien hy hielt voor den opsteller van dien Eed, niet moet geweeten hebben, wat *Leen*, wat *Vasallus*, wat *Vasallus Liber* was. Dat de opsteller zulks niet wift, geloof ik; doch die was niet de Kardinaal Peter, maar de Kanonik Beka. Volgens Matthæus was Willem een *Vasallus*, maar niet als anderen, *non ut ceteri*: een *Vasallus*, maar van een byzondere soort, *proprii generis*: een *Vasallus*, maar alleen in zekere opzigt, *certo respectu*: Eindeljk, een *Vasallus LIBER*, *non LIGIUS*. Doch *Ligius*, dat is, *Ledigman*, zie onze Aantek. B. III. v. 570. p. 163 en 164, werdt niet gezeid in tegenstelling van *Vry Leenman*, maar alleen van *Leenman*. En een *Leenman* is noit volstrekt *Vry*. Die ontleent is des Leeners knecht, zeide de wijste der Koningen, Spreuk. XXII: 7. Mieris, in zyne Verhandeling over de Leenroerigheid p. 7, maakt die zelfde tegenstelling tusschen *Homo Ligius* en *Vasallus Liber*. Het eerste vermaalt hy *Verbonden Leenman*, naamelijk, als beide, *Perfoon* en *Goed*; het tweede, *Vry Leenman*, als alleen het *Goed* dienstplichtig was. Ik beken, dat ik my van zulke onderscheidingen zo weinig begrip kan maaken, als van eenen *Vryen Leenman* zelve. Matthæus raakte geheel spoorbijsster, toen hy de bestaanlijkheid van *Vry Leenman* meende te bewyzen daaruit, dat 'er zekerlijk *Vrye Leengoederen* zijn. Ik zal my niet inlaaten in een onderzoek, hoe verre de Voorbeelden, die hy daartoe bybrengt, ter zaake dienen, of niet; berustende in de leere van Grotius, de J. B. & P. Lib. I. c. 3. n. 23, zeggende juist het tegendeel, te weeten, dat *Fœda Libera*, of *Franca*, of *Vrye Leengoederen*, dan plaats hebben, als *alleen het Goed*, en NIET DE PERSOON *VRY* is.

't Is dan zeker genoeg, dat Beka geweest is de uitvinder van die gansche historie, die de Schryver van het Chron. Belg. cen-

eenvoudig, als een vertelling, overgenomen heeft: en dan is lichtelijk te gissen, wie de zelve tot eenen Brief gemaakt hebbe. Goldastus heeft zich voorlang, in andere gevallen, verdacht gemaakt. En dewijl hy, de oudste is, by wien men deezen Brief gevonden heeft, zo kan ik niet ontveinzen, dat ik hem ook houde voor des zelfs opsteller. En zo denk ik nu ook van die wonderlyke lijst van Getuigen, waarvan wy, B II v. 105. p. 496, gesproken hebben, en die wy ook alleen aan Goldastus schuldig zijn: al mede ten bewyze dat Florens III een Leenman des Rijks zou geweest zijn. Die verder met aandacht leest het geen Beka verhaalt van de plegtigheden der Krooninge van Willem, zal 'er ook stoffe tot aanmerkingen vinden. Indien Beka zo groot een Voorvechter van het Keizerlyke Leenrecht niet geweest was, men zou, in Duitschland, minder werk van hem gemaakt hebben. Maar allerméest verwondert my, dat Mannen, alom vermaard door hunne geleerdheid en oordeel, gelijk onder anderen, Herm. Conringius, niet geschroomd hebben, ook de fabelen van Beka te doen dienen, om hunne vooroordeelen te bevestigen: niet zonder eenig misbruik van het gezag, dat zy zich, by andere gelegenheden, verworven hadden. Dit verplicht my, ook zyne by een gezochte voorbeelden, de Finibus Imperii Cap. XXVIII, kortelyk te doorloopen. BEKA, zegt hy, *diserte testatur*, dat Willem II, toen hy Ridder wierd, zich genoemd heeft, *Imperii Vassallus Liber*. En dat is 't al. Geloofde hy dit, zo moet hy ook geloofd hebben, dat Willem, juist terwijl hy bezig was om Keizer Frederik II van den troon te bonzen en 'er zich zelve op te zetten, gezworen heeft, dat hy den *Roomschen Keizer zoude geboorzaam zijn*. De zelfde BEKA, vervolgt hy, *expresse scribit*, dat Willem I Holland te Leen ontfangen heeft van Keizer Frederik I. doch zie onze Byvoegfels op dit Derde Deel p. 461. Dan volgt de gansche vertelling van BEKA wgens Jan II, waarvan wy hier niets behoeven te herhaalen. Ten opzigte van Willem IV, en des zelfs Zuster Margriet, beroept hy, zich, gelijk hy zelf zegt, wederom op den eenen BEKA. En deeze getuigenissen noemde hy vooraf *indubitata monumenta*. Dit stellende, moest hy noodzaakelyk vallen in het verkeerde begrip, dat Dochters, in Holland, niet gerechtigd waaren tot de Opvolginge in de Regeeringe. Een gevoelen, dat LAMBACHER zelf tegenspreekt, en waar

mede Buchelius scheen te spotten, toen hy, p. 120 (h) spreekende van Margriet, schreef: *Jan tertio pervenit Comitatus ad Fœminas [Ada en Margriet] vel stirpem Fœmininum [Jan II] & Feudum tamen Imperii creditur.* Maar te vooren, p. 104 (o) hadt hy gezeid, spreekende van Jan II; *Hic si jure disceptandum foret, Imperatoris [Alberti] causa prævale-ret.* Uit vergelykinge van die twee Aanteekeningen is licht te zien, dat Conringius weinig reden hadt, om, uit de laatstgemelde, zo zeer voldaan te zijn over de onzydigheid van Buchelius, als wy boven, B VII. v. 278, kortelyk aangeroerd hebben. Te meer, omdat Buchelius zelf, in 't slot dier zelfde Aantek. p. 104, noch in twyffel stondt over dit geschil, beloovende, by leeven en gezondheid, het zelve breedvoeriger te zullen verhandelen: waarvan niets gekomen is. Maar in de volgende Aantek. p. 120, verklaart hy zich nader, en verbetert zyne eerste dwaaling, die hy alleen aan *Beka* schuldig was. Neemtge deeze gunstige uitlegging niet aan, zo moet Buchelius zich, in die twee plaatsen, lijnrecht tegengesproken hebben. Voorts zegt Conringius p. 745. *Comitum porro causas a Senatu Imperii ac Cesare non fuisse dijudicatas, itidem falso asseri a GROTIUS, & IPSO BEKA jam intelleximus.* Maar dat *BEKA* een Fabeldichter was, blijkt uit *MELIS STROKE ZELF*. En dus verre van dien Utrechtschen Kanonik, die, ten minsten, in Duitschland een Vreemdeling was.

Conringius vergeet ook niet, dat Jan van Beieren de Erflanden van Vrouw Jakoba, in 't jaar 1418, te Leen kreeg van Keizer Sigismundus, waarvan alle omstandigheden zeer nauwkeurig te boek gesteld zijn door Dinterus Lib. VI. waaruit hy echter niets aanhaalt, dan een gedeelte der woorden van de Henegouwers, straks te melden. Die historie behelst in 't kort, volgens het omstandig verhaal van Dinterus, 't welk Conringius zekerlijk geleezen heeft, als volgt. Die verloopen Bisschop van Luik zocht zich, na de dood zijns Broeders meester te maaken van de gansche erffenis, tot welke niemand gerechtigd was dan Jakoba; waartoe hy allerlei wegen insloeg. Eerst door *meineedigheid*, zweerende haar eene trouwe, die hy noit dacht te houden: doch men kende hem alte wel. Toen verklaarde hy zich voor *Heer*, en *Erfgenaam* zijns Broeders, met uitsluitinge van haar, die hy kort te vooren zelf erkend en gezworen hadt: doch die

van

van Dordrecht alleen konden hem niet in 't bezit stellen. Daarna als *Voogd*: doch zy verklaarde hem ronddelijk, dat zy geenen Voogd begeerde. Vervolgens zocht hy zich in de Regeering in te dringen als haar *Stadbouder*; 't welk zy beleefdelijk affloeg. Al die wegen opgedolven vindende, nam hy eindlijk zyne toevlugt tot *Geweld van Wapenen*, en maakte zich meester van Gorkum, daar zy zelve hem, den 31 December 1417, weder uitdreef. Wat dunkt u? Hadt Jan-Oom, langs een' van die wegen, Graaf konnen worden, zou hy den Keizer wel voor zynen Leenheer hebben willen erkennen? En zou de Keizer zelf wel *tien maanden*, na't omkomen van Graaf Willem, gewacht, en al dit woelen van Jan van Beieren stilzwygende aangezien hebben, indien hy aantonds geweeten of gedacht hadt, dat de drie Graaffchappen aan 't Rijk vervallen waaren? Want Willem VI. sneuveide den 31 Mei 1417; en de Brief, waarby Sigismundus die Landen te Leen gaf aan Jan van Beieren, is eerst gegeven den 30 Maart 1418. En den 13 February 1419 werdt de zelve te Woudrichem door hem zelve overgegeeven om eens vooral gecasseerd en vernietigd te worden. Maar wie hadt het Rec.t om zulks te doen? Het waaren de Staaten van *Henegouwen*, van *Holland* en van *Zeeland*, benevens die van *Brabant*, en onder bemiddeling van Jan Hertog van *Bourgondien*, en des zelfs Zoon Philips (welke Philipsook naderhand wel wift, dat hy geen Keizerlyke Brieven noodig hadt, om de ongelukkige Jakoba uit haar Goed te zetten). En wat deedt Sigismundus? Hy liet den stroom, dien hy niet kon stuiten, stilzwygende zynen gang gaan. Dat haar Oom dit den Keizer eerst in het hoofd gebragt hadt, verwijt hem Jakoba zelve, in dien sjaaien Brief, dien haar de Heer van Noordwijk, sedert, deedt schryven; en die door de penne van Grotius, op den naam van Jan, even sierlijk beantwoord is.

Dit alles, en veel meer, verhaalt ons Dinterus, die de *Artykelen* van dat Verdrag met eigen hand geschreeven, met eigen monde in die groote Vergadering voorgelezen, en als Secretaris ondertekend heeft. Van dien merkwaardigen uitslag spreekt Conringius niet: maar dat die van Henegouwen zeiden, dat de Keizers noch in Henegouwen (schoon zy toestonden dat het lag binnen de paalen des Rijks) noch in Holland noch in Zeeland, iets te gebieden hadden; dat noemt hy eene *magna Imperii injuria*. Maar hier kwam geen

Injuria te pas, om veele redenen. Want, vooreerst, zy beriepen zich op de Brieven van Keizer Lodewijk IV, waarvan boven. Ten anderen, 't geen Conringius van vroeger tijd zegt, vest hy alleen op de fabelen van Beka, alswe gezien hebben. Ten derden, Sigismundus heeft zich die *Injuria* nooit aangetrokken; by gevolge geen *Injuria*. Noch minder werdt toen het Rijk zelf verongelijkt; want dat heeft geen deel gehad in de aanstelling van Jan van Beieren: Zelfs noemt Sigismundus niet eenen Getuigen, en zegt integendeel, dat Hy zulks gedaan heeft *ex certa scientia & auctoritate Romana Regia &c.* Boven dit alles heeft Conringius nooit durven voorgeeven, dat de eerste Graaf van Holland aangesteld is door eenen Keizer, hoe genoemd. Wat dan? In 't begin van 't gemelde Cap. XXVIII, leide hy tot zijn grondslag, dat de Zeven Vereenigde Gewesten van ouds behoord hebben onder het Koningrijk van Lotteringen, waarvan hy omstandiger spreekt Cap. III. zeggende, p. 20, dat het zeker is, dat Lotteringen zich uitstreckte tot het Vlie toe; om reden, dat in 870, toen Lodewijk en Karel Lotteringen onder zich verdeelden, de eerste twee deelen, de ander een deel van Vriesland verkreeg. 't Welk anders, zegt hy, onbegrypelijk is. Dit staa ik hem toe; want ik houde de drie deelen van Vriesland voor 1 Vriesland, 2 Groningen, 3 Oostvriesland; omdat ik vinde dat dit laatste weleer het Derde deel van Vriesland genoemd is: zie onze Aantek. L. p. 186 en 187. Maar 't gevolg, dat hy 'er uit trekt, gaat mank. Die uitgestrektheid van dat oude Lotteringen, in de lengte, bewijst geenszins, dat het zich insgelijks, in de breedte, uitgestrekt hebbe tot de Noordzee toe. Zo roert hy wat verder ook ter loops aan, dat de *Betuwe* en 't *Graafschap Teisterbant* begreepen waaren onder Lotteringen. Dit ont kent niemand. Maar, zegt hy, die maaken *thans* een groot gedzélte van Holland uit. Maar de *Gelderfche Betuwe* wederspreekt hem zelve. En belangende *Teisterbant*, dat al voor veele Eeuwen niet meer genoemd werdt, doch eindelijk als weder gevonden is, wordt door de kundigste onderzoekers bepaald tusschen de Maas en de Lck. Zie de Verhandeling van Dithmarus, ingevoegd in zyne Aantekeningen op Tescchenmacher p. 139. Slichtenhorst, Geld. Geschied. B. I. c. 87. Alting, Notit. Germ. Inf. II. p. 159. Vaderl. Hist. B. VI. p. 138. enz. Maar dat behoorde noch in het Jaar

1300 niet tot Holland. Toen Graaf Jan de Zeeufche vloot, van Nynegen komende, afwachtte, hieldt hy zich, volgens onzen Dichter, B. VII. v. 436, zo lang ftill, tot hy tyding kreeg,

*Dat dat beer leden ware
Werkendamme, en waren comen*

IN SINEN LANDE. —

de Zeeuwen kwamen de Waal af, midden door dat Land, dat voorlang *Teijsterbant* genoemd was, tot dat zy *Werkendam* geleeden waren; en toen eerst kwamen zy in 's *Graaven Land*, dat is in Holland.

Conringius bestraft daar ook vry hartig allen, en met naame Grotius, die dorsten ontkennen, of in twijffel trekken, dat Batavie, en inzonderheid het thans genoemde Holland, zoude geftaan hebben onder 't Gebied van de Koningen van *Vrankrijk*. Een dwaaling, zegt hy, die niet te verzwigen ftaat. Laat ons wederom zien, hoe hy die dwaaling bewijft. „ 't Is, zegt hy, ten eenen maale onwaarfchijnlijk, dat al- „ leen de Batavieren, *een klein en arm volk*, hunne Onaf- „ hanglijkheid zouden bewaard hebben, waarvan geene de „ minfte voetftappen in de gedenkschriften dier Ecuwe ge- „ vonden worden; daarmen echter eenige geheugenis van ee- „ ne, toen *zo ongewoone en groote zaak*, hadt moeten vinden”. Dit is niet zeer gelukkig geredeneerd. Die oude Gedenkschriften verzwigen niet de overheerfchingen van Lombardyen, van Saxen, van Aquitanien, van Beieren, enz. door Karel den Grooten, en hoe hy Keizer geworden is; noch ook, hoe zijn Zoon Lodewijk zich meester maakte van Lombardyen, ten koste der oogten en het Leeven van zijns Broeders zoon, die daar wettig Koning was. Wat konden zy melden van dat gedeelte van Batavie dat nu Holland heet, om het welke Karel, ja alle de Kaarlingen, nooit fchynen gedacht te hebben? Was het een *grote zaak*, dat een *klein en arm*, dat een *vergeeten volk*, een hoekje lands aan de uiterfte zee gelegen, de aandacht van zo magtige Vorften, die reeds meer hadden dan zy beheeren konden, ontglipte, en als verlaaten bleef liggen? „ Integendeel, zegt hy, is 't „ zeker, dat het geen nu Holland en Zeeland genoemd „ wordt, tot *Vriesland* behoord heeft, en dat *geheel Vries- „ land*, door de overwinningen op Radboud behaald, on- „ der de Heerschappy der Franken gekomen is”. Van die uitgebreidheid des naams van Vriesland heb ik genoeg ge-
zeid,

zeid, om het hier over te stappen. Maar 't gevolg dat hy 'er uit trekt, loopt ganschelijk bezyden de waarheid zelve. Wy hebben, I. p. 203, gezien, dat 'er een bloedige Oorlog gevoerd istusschen Radboud en Karel Martel, te Dorstade aan de Elve, daar, volgens Contractus op 't Jaar 715; Radboud de overwinning behaalde, die niet gering moet geweest zijn, dewijl Othlonus verhaalt, dat Radboud doordrong tot Utrecht, of, gelijk Ado zegt, tot Kolen toe: die 'er byvoegt, dat Radboud overleeden is in 717. 't Geen Beka van dien Vriesschen Koning geboekt heeft, is genoegzaam alles onder de fabelen te tellen, schoon hy daarvan de uitvinder niet geweest is. Zelfs neem ik volkomen aan, dat hy zegt, dat Radboud zijn verblijf hieldt op het Eiland Fosetenland, het welk alle geleerden plaatsen naby den mond der Elve: en dus naby Dorstade: enz. Zie Beka p. 9. met de Aantekeningen van Buchelius p. 12 (i), Cluverius, Introd. III. 2. enz. Al hadt dan Pippijn, of zijn Zoon Karel, Radboud ganschelijk te onder gebragt, en zich meester gemaakt van dat uiterste gedeelte van Vriesland; kan daaruit eenigszins goedgeemaakt worden, dat de Gewesten, die thans door Hollanders en Zeelanders bewoond worden, zich aan hem hebben moeten onderwerpen? Dat sluit niet. Ook zijn, vervolgt hy, die *Frisica* of *Frisico littori adjacentes, insulae*, niet anders, dan die Eilanden, die nu, met éenen naam, *Zeeland* genoemd worden. Maar dewijl hy ook daaruit, een bewijs ontcent, acht ik my verplicht, mynen Lezer zonneklaar te doen zien, dat wy ons op zijn zeggen niet blindelings moeten verlaaten. Hy zegt, „ dat de Deenen, in 't Jaar 810 en laater, die Eilanden verwoestende, de, de Fransche Koningen zich zulks aantrokken”; ten bewyze dat Zeeland onder Vrankrijk behoorde. En dewijl hy het Jaar 810 noemt, moeten wy zien vanwaar hy dit heeft. 't Geen in 810 voorgevallen is, vindenwe omstandig by Adelmus, die verhaalt, dat Karel de Groote, te Aken zijnde, tyding kreeg, dat de Deenen, met eene vloot van tweehonderd schepen, alle de Eilanden, *FRISIACO LITTORI ADJACENTES*, verwoest hebbende, op 't vaste land gekomen waaren, de Vriezen geslagen, en van de zelve eene schatting van honderd ponden zilvers gecischt en reeds ontvangen hadden. Karel, hierover gebelgd, ontbiedt van alle kanten zijn krijgsvolk, en trekt zelf, van AKEN, over

óver den RIJN, en komt tot LIPPENHEIM. Daar zyne overige benden ingewacht hebbende, snelt hy voort tot de rivier de AAR, of AA, en slaat zich neer ter plaatse daar die zich vereenigt met de WEZER. Hier bleef hy stillekens liggen om te zien, wat de Deensche Koning Godevaard, die gedreigd hadt, met den Keizer zelven een kans te willen waagen, tegen hem onderneemen zoude. Na eenigen tijd werdt hem bericht, dat de Deenen weder vertrokken waaren, en Godevaard door eenen zyner dienaaren vermoord was. Een ander oud Schryver, heeft aangeteekend, dat Karel, dit omkomen van Godevaard hoorende, als uitgelaaten van vreugde opsprong. Was dit nu niet een gelegen weg, *van Aken naar den Wezer*, om de Deenen uit Zeeland te dryven? De Leezer oordeele, en zie nader 't geen ik, I. p. 195, tegen Spencrus gezeid heb. Eindelijk beroept Conringius zich op „ het algemeene gevoelen der „ *Batavieren*, dat de eerste Graaven van Holland aangesteld „ zijn door de Koningen van Vrankrijk, en onder der zelve „ gehoorzaamheid, gelijk vervolgens onder die van de Duit- „ sche Keizeren gestaan hebben”. Doch hierin handelt hy niet edelmoedig. Want, behalve dat Grotius, Oudheid der Batav. Republ. cap. 5, waartegen hy met opzet schrijft, dat voorgeeven verwerp, als *gesprooten uit veel laater geruchten, en gegrond op eenige Brieven, die zich zelfs genoeg wederleggen*; zo verklaarde hy zelf naderhand, in dat zelfde Werk, p. 737, daar hy het ook wederom tegen Grotius heeft, dit voorgeeven genoegsaam voor fabelachtig, zeggende: *Non tangam nunc Fabulas illas de Diderico, ejusque proximis Successoribus*. Daar hy ook niet verzwijgt, dat Philips van Leiden, die geleefd heeft ten tyde van Hertog Willem V, zeide, *dat de Graaf van Holland Keizer was in zijn Land*. Evenwel besluit hy, p. 23 „ dat de Onafhankelijkheid van Holland „ een nieuw verdichtfel is, waarvan mischien, voor het „ Jaar 1580, noit gesproken was”. En dit schreef hy drie Eeuwen na Philips van Leiden, en noch veel langer nadat Melis Stoke, getuigd hadt, B. IV. v. 190, dat Florens V

— *woude wreken sinen Vader,*
Of aventuren tene gader

Dat bi van GODÉ bilt te lene.

dat is, *Holland en Zeeland*. Doch dit hadt Conringius niet geleezen. Maar hadt hy Philips van Leiden geleezen? neen.

neen. Want dan zou hy dat zeggen niet genoemd hebben, eene uitvinding van 't Jaar 1580, zonder zich zelven tegen te spreken. Maar hy hadt het gevonden by Grotius, die, c. 5. p. 29, verklaart, dat die oude Schryver het, in zijn Boek van de Regeeringe, niet eens, maar dikmaal gezeid heeft. Wat wilde hy dan met die bepaling van 1580? Niet anders, dan dat Grotius het uit zijn' duim hadt gezoogen. Dit ligt klaar genoeg in zyne woorden p. 737. *DIXERIT ETIAM Philippus Leidius, Comitem Hollandiæ Imperatorem esse in sua ditione, &c.* dat is: Laat Philips van Leiden ook, te weeten, gelijk Grotius, gezeid hebben: of, dat op een uitkomt, *Al badt Philips van Leiden zelf gezeid, dat, enz.* Een onpartydig onderzoeker der Waarheid, zou liever geschreeven hebben: *DIXIT QUIDEM, teste Grotio, Philippus* — En daarom moeten niet kwaalijk neemen, dat ik zyne bepaling, *niet voor het Jaar 1580* (of, gelijk hy in 1654 schreef p. 23, *ante annum superioris seculi octuagesimum*) in geen' anderen zin verstaat, dan of hy voluit gezeid hadt, *voor de geboorte van Grotius*, die den 10 April 1583 ter wereld kwam.

Verder onderstelt Conringius Cap. VI, zonder eenig nader bewijs, dat geheel Holland en Zeeland Beooster Schelde, voor de regeering van Keizer Otto I, ontwijffelbaar behoord hebben tot het Duitsche Rijk; maar dat de Eilanden, *Walcheren en Zuidbeveland*, dat is Zeeland Beweester Schelde, die te vooren in verschil stonden, door dien zelfden Keizer aan het Rijk getrokken zijn, toen hy de *Fossa Otboniana* deedt graaven tot een' grenspaal des Rijks: En dit laatste bewijst hy uit twee Vlaamsche Schryvers, Meierus en Marchantius, welker woorden hy uitschrijft, en daarop aldus voortgaat: *Est autem Hunta vel fossa Otboniana ea quam bodie Scaldem Occidentalem nuncupamus: quo apparet, insulam Valacras & Sydbevelandiam, controversi antea Juris, per fossam hunc Germaniæ accessisse.* Veel hiervan te zeggen acht ik onnoodig. Alleen vraag ik, wanneer is dit geschied? Meierus boekte het op 't Jaar 949; anderen zeggen, 980. Lees nu alles wat de oudste Schryvers, in grooten getale, van Otto I en Otto II geschreeven hebben, en zie of gy 'er iets van kunt vinden. Maar van de nieuwen zijn 'er eenigen aangewezen in de Schatkamer van L. Smids. Doch vergeet niet Douza, *Annal. Lib. VI. p. 273 en 274.* noch den Tegenwoordigen Staat van Zeeland I. p. 5 en 6. en vooral het geen daar gezeid wordt van

van zeker beuzelachtig Landkaartje, waardoor Boxhorn zich hadt laten misleiden, hebbende tot opschrift: *Landkaart en Gelegenheid van Vlaandren en Zeeland, ten tyde van GRAAF GUY VAN DAMPIER*, enz. En daaruit zietmen, dat dit alleen uitgevonden is, om kwansuis te bewyzen, dat Graaf Guy Recht op Zeeland zou gehad hebben. Zie ons Byvoegsel I. p. 586—589. Voor 't overige wil ik niet ontveinzen, dat Conringius, daar ter plaatse zelfs, en elders, van Grotius met betaamelyke achting spreekt. Ondertuffchen zegt hy, datmen dien grooten Man, *Viro illi summo*, lichtelyk kan toegeeven, dat hy zich, in zyne Jeugd, door eene groote liefde voor zijn Vaderland heeft laten vervocren. Wat de Jeugd van Grotius betreft, die was, gelijk elk weet, al vroeg tot rijpheid gekomen. En belangende de liefde voor 't Vaderland, die erkent Conringius ook in zich zelve, schryvende in zyne Voorrede: *Occulto Reipublicæ amore abreptum me interdum baud negaverim*. Uit dien hoofde willen wy hem dan ook wel iets toegeeven. Daar dan noch bykomt het geene wy hier, met zyne eigene woorden laten volgen: *Quicquid calamo excidit non patior describi, sed mox, licet minus pulchro caractere formatum in schedis, trado typothetis, illis saepe ringentibus: ne relegere quidem senel scripta sustineo, nisi ex typographeis reddita, qua emendentur*. Ik geloof 't. Zie nu hier, hoe bezadigd en ingetogen Grotius die uitgetrompette overheersching door de Franken, van ons afweert. Zo redeneert hy c. 4. „ Dat „ de Vrancken wel hebben ghestaan naar de eer van hun „ Rijk dus verre uitgestrekt te hebben (volgens Proco- „ pius vroeger aangehaald) doch in de daad geen gebied over „ dit Eiland hebben gehad, of ten minsten niet beneden „ Utrecht, 't welk eenigen houden geweest te zijn 't affcheid „ van het Rijk der Vranken, *Austrasien* genoemd, dient „ zeer tot de Vryheid van de Zee-Bataviërs. Zijnde over- „ zulks wel te GELOOVEN, enz”. Men zie ook zyne Nederl. Hist. B. XVI, daar hy spreekt van den Brief, door Keizer Rudolf II, in 't Jaar 1607, gezonden aan de Staaten van Holland en der zelve Bondgenooten, hen waarschouwende, dat zy *badden toe te zien* (met Spanje tot eenig Verdrag komende) *van zonder zynen wille iets te beginnen, strydig tegen de Leenwetten*. Doch dit, het Leen aangaande, lieten de Staaten in hun antwoord onaangeroerd. En zo
dee

deeden ook Koning Philips en Aartshertog Albertus, aan welken Rudolf daarover insgelijks hadt geschreeven: waaruit inzonderheid blijkt, datmen een onderdaan des Rijks moet zijn, om, tegen Grotius, te beweeran, dat dat zwygen der Staaten een bewijs was, dat zy het toestonden. *Tacite eo ipso agnovisse feudalem nexum baud injuria dixeris, utut aliud causetur Grotius*: zegt de vermaarde Jo. Guil. Itterus de Feudis Imperii Cap. VI. § 7. Maar hoe kundiger die Schryver was, hoe minder ik in hem dulden kan, dat hy, ten besluite zegt, dat hy WEL HAAST zou gelooven, *parum abest quin credam*, dat de Vereenigde Nederlanden tegenwoordig (hy gaf dat Werk uit in 1635) volstrektelijk van alle Leenroerigheid ontslagen zijn.

Hoe zeer ik verlange naar het einde, moet ik echter, eer ik mijn besluit opmaake, uit den voorraad dien ik verzaameld had, noch twee staaltjes aanroeren, die, almede ten bewyze van dat Leenrecht, zo geestig uitgedacht zijn, datze den ernstigsten Leezer misschien noch eens zullen doen lagchen. Mieris verhaalt, Nederl. Vorsten I. p. 17, „ dat Keizer Sigismundus, in Engeland zijnde, Graaf Willem VI by „ zich ontboodt: dat de Graaf zich derwaarts begaf met „ vierentwintig schepen; dat hy daar zyne Leenen van den „ Keizer ontvong; doch zulks voor zyne Dochter Jakoba „ niet konnende verwerven, zich dermaate verstoorde, dat „ hy heimelijk met zyne vloot naar huis keerde, schoon hy „ den Keizer beloofd hadt, hem over zee te zullen voo- „ ren. — Dat de Keizer, gansch verlegen over dit ver- „ trek, — uit Engeland over Zeeland en Holland, naar „ Aken gereisd is”. en watmen daar meer kan vinden. Alles op het gezag van de Hoogduitsche Historie van Sigismundus, beschreeven door eenen Burger van Ments, Eberhart Windecke genoemd. Dees vertelt ons, Cap. 42, „ Dat hy zelf, met den Keizer, in Vrankrijk gekomen is, „ en op des zelfs last, in Vlaandren enige zaaken ver- „ richt hebbende, hem wedervondt te S. Denis by Parijs, „ des Maandags na Paasschen (12 April) 1417. Op S. „ Walburgs Avond (30 April) voer Sigismundus, met „ 1400 paarden, van Kales naar Engeland, in den tijd van „ vijf uren. Hy volgde den naaften Zondag (2 Mei) met „ zijn gezelschap en 38 paarden; en, meenende het ook „ zo kort te klaaren, nam hy *noch eeten noch arinken* „ de,

„de; zodat hy, na twee etmaal op zee gezworven te hebben, hongerig en dorstig te lande kwam”. Uit die eene omstandigheid is kenbaar genoeg, dat die Schryver moet geweest zijn een man van een ongemeen verstand. Doch 't voornaamste is, 't geen hy verhaalt van die Reize des Keizers naar Vrankrijk en Engeland; gedurende de Kerkvergadering te Constants. De waarheid is als volgt. Van Constants vertrok Sigismundus den 21 July 1415, en kwam in 't begin van 1416, in Vrankrijk: in Maart 1416 (niet 30 April 1417) in Engeland; den 7 Mei te Londen, daar hy Willem vondt; en vertrok weder uit Engeland in Augustus 1416, niet over Zeeland en Holland, gelijk Windecke droomde, maar over Kales, en kwam weder te Constants den 27 January 1417. Zie H. von der Hardt, Act. Concilii Constant. T. IV. p. 1090, en Proleg. p. 37. Rapin Thoyras, Hist. d'Angl. T. III. p. 455. Art de verifier les Dates p. 459. Enz. Zodat 'er wat Charletanerye van den geleerden Mencken onderliep, toen hy, Rer. Germ. T. I. Praef. n. XV, van dien Beuzelaar zeide: *de fide bujus Scriptoris minime dubitaveris, cum res descripserit quibus ipse interfuit*. Gelooft nu, zo 't u behaagt, dat niet alleen Willem als Graaf van Holland, maar ook Philips, Hertog van Bourgondie, in Engeland, den Keizer, als hunnen Leenheer, Manschap gedaan hebben.

Niet minder vermaakelijk is de Brief van Keizer Karel IV, waarby die Hertog Aelbrecht, op des zelfs nederig verzoek of *request*, in dien Brief geheel ingevoegd, van Ruwaard van Henegouwen, Holland, enz. aangesteld zou hebben tot Graaf van die Landen, en hem, als zodaanig, met de zelve verlijdde. Zie Charterb. III. p. 282. In dat Verzoekschrift zegt Aelbrecht, dat de Ziekte van zijn' Broeder Willem omtrent Dertien jaaren geduurd hadt, en door de geneesmeesters verklaard was ongeneeslijk te zijn. En wordt dit daarom gesteld omtrent het jaar 1371. Overweeg nu vooreerst, dat Aelbrecht zelf zich noit Graaf genoemd heeft, zolang Willem V leefde; maar allereerst in zijn' Brief van 10 April 1389, daar hy, zynen Broeder genoemd hebbende, zegt dat die *gestorven is te Canoyt*; denkelyk, kort te vooren. want anders weet ik niet wat die woorden daar te doen hadden. Zie Charterb. p. 520. zie ook Vaderl. Hist. B. XI. p. 304 en 321. 't Verzoekschrift, ten gemelden einde, door Aelbrecht overgeleverd, begint aldus: *Imperato-*

riae Majestati supplicat & exponit suus devotissimus Filius, Dux Alb — en verder geeft hy te kennen, dat hy, als Ruwaard, *propter ipsorum hominum feudaliū & subditorum insolentiam & regem*, niet meer in staat was zyne Landen te regeeren en in orden te houden; verzoekende daarom door den Keizer aangesteld en verklaard te worden tot onmiddelyken Graaf en daadelyken Erfgenaam van zyn' Broeder. Van welk Verzoekschrift de Keizer, die hem alles toestondt, onder anderen zegt, *ubi LAMENTABILITER nobis dilectio tua conqueritur*. Dees Brief strijdt te zeer tegen bekende waarheden, om 'er ons verder, mede bezig te houden. Maar 't fraaiste is, dat Keizer Karel IV Hertog Aelbrecht daar tweemaal noemt zynen **SCHOONVADER**; en Aelbrecht zich zelve, *den geboorzaamsten ZOON* van den Keizer, als of hy tot den Paus hadt gesproken: daarenboven, *Zoon van zyn' Schoonzoon*. Voeg hierby de twee anderen van 4 April en 25 Mei 1372, p. 267 en 271. in welchen Keizer Karel Aelbrecht weder noemt zynen *Schoonvader*. Maar vergeet vooral niet dien van 21 September 1367, p. 216, daar hy van twee volle Broeders, den eenen, Aelbrecht, noemt zynen *Schoonvader*, den anderen, Otto, zynen *Schoonzoon*. 't Is waar, daar staat *Sororius*, en niet *Socer*. Maar dewijl de Uitgever zelf ons schijnt te vermaanen, datmen ook daar moet lezen *Socer*, zal ik 't, vooral op 't voorbeeld der nu gemelde Brieven, ook zo verstaan.

Verder ontmoeten ons, p. 395, 409, 417 en 418, vier Brieven van Wenzeslaus, toen Keizer en Koning van Bohemen: waaromtrent ik vooraf moet aanmerken, dat, door den Uitgever tweemaal gebroddeld is. Zy behooren allen, volgens de Tijdmerken, in de Brieven zelfs uitgedrukt, tot het Jaar 1384. De *eerste* is van 25 January; doch staat kwaalijk op 't Jaar 1383; de *tweede* van 26 Jan. de *derde*, niet van 12, gelijk 'er boven gesteld is, maar, even als de *vierde*, van 24 September. De twee eersten gegeven te *Grec.* . . , de twee laatsten in *Ivodio*. In die allen heet Aelbrecht niet alleen *Graaf*, maar ook, met de zelfde woorden, als in de voorigen, **PRINCEPS & SOCER noster**. De naam van *Schoonvader* is hier wel geplaatst; want Wenzeslaus heeft tot zyne eerste Vrouw gehad *Jobanna*, tweede Dochter van Aelbrecht, in het jaar 1376; die ook, in 't zelfde jaar, den 6 July, met hem gekroond is, volgens Cuspinianus. Zie ook

bok Teschenmacher p. 400, en Struvius, Corp. Hist. Germ. p. 659 (12); die zegt, dat *Johanna* overleden is in 1387; de Benedictynen zeggen in 1383. Zy heeft geen Kinderen nagelaaten. Maar het geschiedde zekerlijk met een bedriegelijk oogmerk, dat de Opsteller beide, Vader en Zoon, Aelbrecht deedt noemen, *Princeps noster*. Want het blijkt klaar uit alle die acht Keizerlyke Brieven; dat zy alleen verdracht zijn, om de lichtgeloovigen wijs te maaken, dat Holland toen noch geweest zou zijn een *Leen*, en de Graaf een *Vorst* of *Lid des Rijks*. Laaten wy nu de vier laatste ook, een voor een, kortelyk beschouwen.

De *Eerste* behelst een verbod aan den Bisschop van Luik, van geen Onderzaaten van Aelbrecht te doen of te laten dagvaarden onder zijn Rechtsgebied, en die dus gedagvaard waaren, aanstonds te ontslaan, als srydig, *praesertim contra Libertatem, qua privilegiatus a nobis esse dignoscitur*. Maar toen hadt Aelbrecht zulk een Keizerlyk Privilegie noch niet, want dat gaf Wenzeslaus hem eerst in den *Tweeden* van 26 January, en dus eenen dag later: *banc fecimus*, zegt hy, *& facimus gratiam PER PRÆSENTEM*. Wegens den naan van *Graaf*, merk ik noch eens in 't gemeen, aan; dat, zó al deeze Brieven echt waaren, de Zoon geen *Ruwaard* kon noemen, dien de Vader tot *Graaf* aangesteld hadt, en zulks reeds omtrent het jaar 1371. Maar geef te gelijk acht, dat Eduard, Koning van Engeland, in twee Brieven, 11 en 15 Juny 1372 (p. 272) Willem *Graaf*, en Aelbrecht alleen *Voogd* van Willem noemt: Dat ook Wenzel van Bohemen; eigen Broeder van Karel IV, en Oom van Keizer Wenzeslaus, benevens zyne Gemaalín Johanna; Hertogin van Brabant, en bevoorens; uit hoofde van haaren eersten Man, Willem IV, ook Gravin van Holland, zulks niet geweeten hebben; noemende hem, den 19 Augustus 1374 (p. 295) eenvoudig *Ruwaard*. De *Derde* toont het oogmerk alleduidelykst aan, behelzende de verheffinge der Leenen door Aelbrecht voor den Keizerlyken troon, niet alleen wegens zyne drie Graaffschappen; maar ook wegens zijn Hertogdom Beieren, met al wát tot dezelve behoorde; *qua singulari & quantum & insignia membra Romani existunt Imperii*. Wie kan 'er, na deeze verzekering, aan twiffelen? Ook hadt Aelbrecht, in eigen persoon; daarop gedaan den schuldigen en gewoonen Eed van Getrouwheid, Onderdaanigheid en

Gehoorzaamheid: enz. Ten minsten hadt de beuzelaar hier van het *Hertogdom* moeten zwygen. Waarby Wenzeslaus, uit zonderlinge gunste, noch voegde eene algemeene Bevestiging van alle Privilegien en Handvesten; gelijk ook, in den *Vierden*, eene byzondere van dat Privilegie, waarvan wy gesproken hebben. Deeze twee hebben wel uitdrukkelijk de zelfde dagtekening; nochtans kunnen zy niet gegeven zijn op den zelfden dag. 't Welk misschien de oorzaak is, dat de eene, in het Charterboek, twaalf dagen vervroegd is: dat niet behoord hadt te geschieden zonder waarschouwinge, en byvoeginge van reden. Doch wat zou 't baaten? Die *Vierde* Brief is een gedrogt, en niet gericht aan Aelbrecht zelven, maar aldus, volgens 't Latijn, *Illustri Duci Gelrensi, Principi Spectabili, Comiti de Marca, suis & Imp. S. fidelibus, &c.* welker eigen naamen de Opsteller, gelijk noodig geweest was, zekerlijk zou uitgedrukt hebben, zo hyze geweeten hadt. De inleiding des Briefs behelst, als vooren, klagten van Aelbrecht, niet toen, maar vroeger, en wel *pridem*, voor den Keizer gebragt, te weeten, datmen, ongeacht zyne Privilegien, voortvoer, zyne Onderzaaten, buiten zijn Land, voor vreemde Rechtbanken te betrekken; met Verzoek, dat de Keizer daarin geliefde te voorzien „de- „ wyl ook, ter dier oorzaake, telkens naar den Keizer te „ reizen, hem zelven en den zynen, gemerkt de moeilijk- „ heid der wegen en grooten afstand der plaatsen, lastig „ zou vallen”. Wenzeslaus, dit rypelijk overwoogen hebbende, stelt, met eene gansch onbepaalde magt, die naamloozen, Hertog van Gelre en Graaf van der Mark, niet alleen te saamen, maar ook elk in 't byzonder, aan, tot *Conservatores, Judices, Protectores & Gardiatores praedicti Socii nostri charissimi, hominum & subditorum, terrarum, privilegiorum, libertatum & gratiarum praemissarum, a praedicto Genitore [neque praedicto neque dicto] a nobis in praemissis datorum & concessorum eidem: &c.* 't Zou volmaakt geweest zijn, indien hy hun tevens last hadt gegeven om zynen lieven Schoonvader, by des zelfs Broeder Willem op te sluiten en wel te doen bewaaren.

De gemelde Brief van 4 April 1372 heeft, buiten zyne kenlyke valsheid, noch daarenboven gediend tot een middel, om ook de Brabantsche Jaarboeken van Dinterus te valschen: 't welk ik niet mag verzwigen. De zelve is in
het

het Charterb. ontleend uit *Edm. Dinteri Chron. Duc. Brab. MS. Lib. VI. Cap. 33.* In mijn Fransch MS van dat Werk, behelzende het Vijfde en Zesde Boek, wordt wel de Brief zelf niet gevonden, dan alleen de korte inhoud L. VI. Chap 24, zaakelijk overeenkomende. De Vertaaler noemt zich, Chap. 60, *Jehan Wauquelin, Clercq.* In het jaar 1371 was de Hertog van Brabant, Broeder van Keizer Karel, met een groote magt gevallen in 't Land van Gulik, daar, den 22 Augustus, een hoofdtreffen voorviel naby het vlek Baasweiler, in 't welke de Brabanter te kort schoot, en zelf gevangen bleef. De Keizer maakte aanstonds zijn werk om dien Broeder zyne vryheid weder te bezorgen: waartoe dan ook dees Brief zou gediend hebben, als een volmagt op zekeren Kardinaal Johannes. Dees zou, volgens den Brief, aan Karel voorgeslagen hebben, dat hy Willem Hertog van Gulik, tot bereikinge van 't gemelde oogmerk, zoude aanbieden een Huwelijk tusschen den jongen Willem en de Dochter van Hertog Aelbrecht, zynen geliefden Schoonvader (mijn Dinterus heeft, *son Beaupere, cest affavoir de luy le dit Empereur*, opdat men niet denke, dat Aelbrecht geweest was de Schoonvader van den Kardinaal) benevens het Hertogdom van Gelre, het welk, door 't omkomen van Eduard in den slag van Baasweiler, waarop kort volgde de dood van Reinoud des zelfs Broeder, by gebrek van manlijk Oir, aan het Rijk zou vervallen geweest zijn; schoon zy twee Zusters (van Vader, niet van Moeder) nalieten, die het eischten als Erfgoed. De oudste was Machteld, die, om zich te sterken, voor de derde reis trouwde met Jan van Chastillon, die zich ook eenige jaaren geschreeven heeft, Hertog van Gelre en Graaf van Zutphen. De jongste, Maria geheeten, was de Moeder van onzen Jongeling, die meer baat vondt by de Wapenen, dan by de Beleening des Keizers: die, gelijk men kinderlijk verdicht heeft, aan den Kardinaal gegeven zou hebben eene zeer uitgestrekte magt, zo om dat huwelijk aanstonds te doen voltrekken, als om den Bruidegom, toen 8 of 9 jaar oud, in 's Keizers naam, te beleenen met Gelderland, en in het daadelijk bezit te stellen, met bevel aan allen, Graaven, Baronnen, Ridderen, enz. hunnen nieuwen Heer, van stonde aan, *amodo*, te erkennen, te hulden, te zweeren, en hunne Leenen van hem te ontvangen: en, ten opzigte van de onwilligen de

zelveu, poenis multandi, privilegiis, libertatibus, juribus, honoribus, feudis, & quibuscumque aliis possessionibus vel quasi, privandi, spoliandi & exuendi, & si contumacia aut contemptus eorum illud exegerit, proscribendi & forbannendi, personis & rebus inclusive, ut que ad MATERIALIS GLADII ULTI-
ONFM, &c. Dat werreldlyke zwaard paste immers zeer wel in de handen van eenen Kardinaal. Diergelyke volmagt gaf Keizer Wenzeslaus aan de Voogden van zynen Schoonvader Aelbrecht — *etiam adhibita ad hoc EXECUTIONE MATERIALIS GLADII VIGOROSA, ac poenis Banni Regalis, nec non eosdem compellendi, puniendi, multandi & corrigendi usque ad satisfacti onem, &c.* Maar de ongerijmdheden zijn zo menigvuldig, dat ikze liever wil overstappen, om alleen te spreken van 't geen openbaar valsch en logen is. De uitslag van dat middel wordt in den Dinterus van den Klerk Wauque-
lin, aldus beschreeven: *Lequel Cardinal, à tout la puissance devant dit, vint devers le dit Duc de Julers, au quel il labour tellement, qu'il, le dit Duc de Julers, se soubmist du different que estoit entre luy & le dit Duc Wincelaux, en la personne de l'Empereur mesme, en bailla ses Lettres Patentes de soubzmission, & aussy parellement le dit Duc Wincelaux: si fut la Sentence devollée par le dit Empereur à l'honneur de l'une & de l'autre partie.* Zo bragt dan de Kardinaal zynen last gelukkig ten einde. Maar Butkens, p. 491, gezeid hebbende, dat Keizer Karel, onder de band last gaf aan dien zelfden Kardinaal, om, *al uit eigen beveeringe*, aan den Hertog van Gulik voor te slaan, dat hy, Kardinaal, zich sterk maakte, den Keizer te zullen be-
weegen, dat die den Jongen Willem van Gulik zoude beleenen met Gelderland en Zutphen, en doen trouwen met Catharina; dochter van Hertog Aelbrecht; zo gaat hy, p. 492, aldus voort: *Mais le Duc de Juliers trainoit tout à longueur, & pensoit bien tirer des grands avantages par la delivrance de nostre Duc [Wencelin]: tellement que le dit Cardinal munda à l'Empereur le peu de resolution qu'il trouvoit, & le peu d'apparence qu'il y avoit de mener cest affaire à bonne fin.* Zo keerde dan de Kardinaal onverrichter zaake te rug. 't Geen hier beslissende is, is, dat Butkens dat gansche verhaal ont-
leend heeft uit zijn MS van den zelfden Dinterus, en wel *alleen uit Dinterus*, ten overtuigenden bewyze, dat, niet alleen de waarheid der Historie, maar ook de Kronijk van Dinterus, opeene schandelyke wyze vervalst is geworden.
But-

Butkens verhaalt verder, dat de Keizer, op die eerste wegering van Willem, al zyne magt verzaamelde, en in Juny 1372 in persoon te Aken kwam, om zich zelve, te vuur en te zwaard, wraak te verschaffen; maar dat Willem van Gulik, op ernstige vermaning van Hertog *Aelbrecht* en des zelfs Broeder *Otto*, het hoofd in den schoot leide, zelf zijn' gevangen aan den Keizer overleverde, en dus zynen vrede maakte. Hierop volgde de Beleening, niet aan den jongen Willem, die een kind was, maar aan den Vader, ten behoeve des Zoons, aan wien Karel ook de Voogdye over *Gelderland*, gedurende de minderjaargheid van den jongen Hertog, opdroeg: wiens Huwelijk met *Catbarina* toen, en dus in tegenwoordigheid van haar' Vader, zou geslooten zijn. Zie ook *Teschennacher*, p. 399 en 400. en *Slichtenhofst*, B. VIII. c. 1 en 13. die beide getuigen, dat de Bruidgom, toen hy, in 1377, zijn Huwelijk voltrok, veertien jaaren oud was. Maar in 't *Charterb.* p. 350, vindt men den Brief waarby *Aelbrecht*, ten overstaan en met goedkeuringe van veele *Hollandsche* en *Zecusche* Edelen, en alle de Steden, het Huwelijksgoed van die Dochter geregeld heeft den 7 April 1377; en beloofde te zullen uitwerken, dat zyne Dochter haare trouw gave, *fidem det*, aan Willem, hem tot wettigen Echtgenoot aanname, en met hem in huwelijk trade; alles voor den eersten Mei naastkomende: zonder een woord te reppen van den Keizer, of van eenige vroegere Verlooving. Uit den Brief van haar' eersten Bruidgom, Hertog *Eduard*, 1 November 1368, ook ten overstaan van veele Edelen en Steden, blijkt dat zy toen met hem ondertrouwd is geweest: zie *Charterb.* p. 235, en de twee, daar volgende, Briefkens van Hertog *Aelbrecht*.

Eduard spreekt daar van 't geval, indien hy kwam te overlyden, eer zy den ouderdom van *twaaft* jaaren bereikt hadt; waarom ik denke, dat zy toen ruim tien jaaren zal oud geweest zijn. In 1371 kwam hy in den Haag, om zijn huwelijk te voltrekken; maar de tyding krygende van den inval des *Brabanters* in *Gulik*, liet hy Bruid en bruiloft, om Hertog Willem, den Zoon zyner Zuster, te helpen, vanwaar hy nooit wederkeerde. zie *Teschennacher* p. 517, en de *Keulsche Kronijk* f. 272 a. die 'er byvoegt, dat *Eduard* toen ging in zijn zes en dertigste jaar. Hy was geboren in 1337; de Jonge Willem in 1363. Zodat *Catbarina* meer dan

dan twintig jaaren jonger moet geweest zijn dan haar eerste Bruidgom, en vijf of zes jaaren ouder dan de tweede, die haar eenige Man geweest is. Zy overleeden kinderloos; zy, den 11 November 1400; hy, den 16 February 1402. Wy hebben ons met deeze twee oudste Dochters van Hertog Aelbrecht wat langer opgehouden, omdatmen 'er in onze Historien, waarvan zy niet vreemd zijn, niets of weinig van vindt, en 't geenmen 'er vindt, zeer verward en onzeker, ook ten deele verkeerd is. Gelijk ook de geschiedenissen van Aelbrecht zelve, noch wel wat aanmerkingen onderhevig zijn. Laat ons eerst zien, of hy, buiten die twee, noch eene of twee Dochters gehad hebbe.

In de Vaderl. Hist. B. XI. p. 353, worden 'er vier genoemd: *Katharina, Margriet en twee Joannaas*, van welken de eene, ook *Ida* genaamd, Aelbrecht Hertog van Oostenrijk, de andere den Koning van Boheme, tot eenen Man hadt: en zulks op 't gezag van het Chron. Magnum Belg. p. 322. daarmen Heda, p. 246, kan byvoegen. Ik zwijg van eenige Oostenrijksche Schryvers, by H. Pez; van Cuspinianus zelve, in Cæs. p. 401, en in Austria p. 50; Van Aventinus Annal. Boior. L. VII. p. 801. Van de vermaardste Geslachtrekenaars, Chifflet, Blondel, Butkens Hubner, enz. by welken men vindt, dat de Gemalin van Aelbrecht IV, Hertog van Oostenrijk, en Moeder van Aelbrecht V, onder de Keizers den Tweeden van dien naam, Koning van Hongaryen en Bohemen, geweest zoude zijn *Jobanna, Dochter van Aelbrecht van Beieren, Graaf van Holland*. En nochtans is 't mis. De geloofwaardigste getuigen zijn hier de Vader en Moeder van die Kinderen zelve. Hunnen uitersten wil vinden wy nu ook in het Charterboek, III. p. 332, opgesteld in het Fransch, den 10 Juny 1377; waarin zy zich niet noemt *van Brigen*, gelijk men anders overal vindt, maar *de Liegnieche*; en haaren Broeder Henrik, *Duc de Liegnieche*: zie ook aldaar p. 606. Een gewigtig stuk, dat wy alleen verplicht zijn aan Mieris, die het ons uit zijn' eigen schat medegeedeeld heeft. Men kan 'er omstandig uit zien, welk het Erfdeel van elk hunner Kinderen geweest zy; dat ik hier voorbygaa. De zelve waaren zes in getale, drie Zoons en drie Dochters, die zy aldus, en in deezen rang, noemen. WIL-

LEM

LEM, ondertrouwd met Maria, dochter van Karel V, Koning van Frankrijk, doch die te vroeg overleedt. AELBRECHT; wiens Erfdeel in Duitschland lag. JAN. VOORTS, CATHARINA, onze oudste Dochter, Hertogin van Gelre. JOHANNA, onze Dochter, tegenwoordig Koningin der Romeinen en van Bobemen. MARGRIET, onze jongste Dochter; die, in 't jaar 1385, getrouwd is met Jan van Bourgondien, op den zelfden dag als haar Broeder Willem met Margriet, Zuster van Jan. 't Is waar, dit belet niet, dat Aelbrecht, na het jaar 1377, noch meer kinderen heeft kunnen verwekken, en daaronder eene Dochter, die, in 1394 volgens Cuspinianus, of in 1396 volgens Arenpeckius, of in 1399 volgens de Benedictynen, Moeder zou geworden zijn van Keizer Aelbrecht II. Maar het geen zulks voltrekt wederspreekt, is die Brief, is dat Testament zelf, zo als wy het thans hebben. Want dat is een laater afschrift, gemaakt op uitdrukkelijk bevel van Hertog Aelbrecht, en door hem zelve gezien, gehoord en bezegeld in zynen Raad, in den Haage, den 16 Maart 1393 [1394] gelijkmen, omstandig kan leezen in het aanhangsel daarachter. En in de Inleiding getuigt hy, dat dat afschrift geschikt was alleen voor zynen Zoon Jan, verkooren Bisschop van Luik, en [uit dien hoofde] Graaf van Loon; die, ten tyde zyner verkiezinge in 1390, volgens Fullon, en mijn MS Chron. de Liege, maar zeventien jaaren oud was. Staat nu alleen aan te merken, dat het afschrift van 16 Maart 1394, zo wel een oorspronkelijk stuk is als dat van 10 Juny 1377; dat in het jongste niet de minste verandering gemaakt is, gelijk allerezerst geschied zou zijn, indien Aelbrecht, na 1377, noch eene Dochter geteeld hadt, welke Dochter noodzakelijk hadt moeten leeven in 1394; met een woord, dat die Johanna, die getrouwd is geweest met eenen Hertog van Oostenrijk, en eenen Zoon nagelaaten heeft, onmogelijk kan geweest zijn een Dochter van Aelbrecht, Graaf van Holland. Dit had ik te bewyzen.

Ten opzigte van Aelbrecht zelve, heb ik in de eerste plaatse aan te merken, dat hy zich niet veel schijnt bekommerd te hebben met de Privilegien der Steden en Landen, die door zijn eigen Moeder aan de zelve verleend waren. Aan zijn jongsten Zoon hadt hy, onder verscheiden Landen, Steden en Heerlijkheden, in 't jaar 1377, ook, en

wel in de eerste plaats, besproken, *de Stad en het Land van WOERDEN, de Stad OUDEWATER en het Huis te RIVIER*. Nadat Jan het gemelde afschrift van het Testament ontvangen en onderzocht hadt, vertoonde hy zynen Vader, dat die van *Oudewater* Handvesten van *vroegere Graaven* (zegt hy) hadden, waarby hun beloofd was, datzenoit van de Graaflijkheid van Holland zouden gescheiden worden: en dat het *Huis te Rivier* reeds vervreemd was, en bezeten wierdt door Wouter van Mathenesse: enz. Aelbrecht, die het erfdeel van dien Zoon wilde verbeteren, gaf hem, in de plaats, het gansche *Land van Oost en Westvoorne*, met de Stede van den *Briel*, en al wat 'er toe behoord hadt by 't leeven van Vrouw Machteld van Voorne. Zie dit breeder in den Brief van Aelbrecht, 24 Maart 1394, dat is acht dagen nadat hy 't gemelde Afschrift bezegeld hadt, III. p. 606. En, wegens 't Huis te Rivier, dien van de Keizerin zelve, 4 September 1346, II. p. 726, waarby zy het, *allereerst*, te Leen gaf aan Daniel van Mathenesse. Jan deedt wel, dat hy zynen Vader *bescheidenlyken onderwees mit witaachtigen betoone*, wat Privilegien de Stede *Oudewater* hadt; doch 't was zyne begeerlijkheid, die hem zulks deedt doen. Hy verloor 'er zekerlyk niet by, dat hy *Oudewater* afstondt voor 't *Land van Voorne* met des zelfs aankleeven. Hadt hy oprecht gehandeld, hy zou zynen Vader vertoond hebben den Brief van de Keizerin Margriet van 5 Juny 1346, II. p. 717, waarby zy het Privilegie van noit te mogen vervreemd worden, gegeven hadt, niet alleen aan die van *Oudewater*, maar tevens aan de *Stad en 't Land van WOERDEN*. De Bisschop, dit laatste liever willende behouden, zweeg daar van: en Aelbrecht wist het niet, of wilde 't niet weeten.

Het tweede is van meer belang, en verdient noch wel een nauwkeurig onderzoek; naamelyk wat bewijs wy hebben van de zogenoemde Dolheid van Hertog Willem. De redenen, die my in twijffeling gebragt hebben, zijn menigvuldig. Vooreerst, op wiens last is hy vast gezet? en wanneer is zulks geschied? Daar de Brieven, omtrent dientijd gegeven, zeer menigvuldig zijn, en van dat gewigtig geval nergens eene enkele letter te vinden is, hecftmen ons een ruim veld tot veelerhande bedenkingen open gelaaten. Ten anderen is my al voorlang zeer aanmerkelyk voorgekomen,

men, dat die twee goede Vrienden, Aelbrecht in Holland en Eduard in Gelderland, beide geregeerd hebben in de plaats van hunne ouder Broeders, die zy opgeflooren hielden. Het streedt dan niet tegen 't gebruik van die geweldige en rampzalige tyden. Ten derden, en wel voornamelijk, wy hebben, in 't Chart. III. p. 22., twee Brieven van de Gravinne Machteld van Lancaster, Willems Echtgenoot, waaruit Aelbrecht kan overtuigd worden van vryandlijk tegen zynen Broeder gehandeld te hebben, lang eeren dacht om hem dol te maaken. Die Brieven zijn van 5 en 6 Juny 1357. In den eersten spreekt zy, onder anderen, aldus tot de *Steden van Holland en Vriesland*: —

„ want gy weet, hoe, by raade van onzen drien Landen
 „ voorsz, overcengedraagen was, te Halle entlijk van alien
 „ zaaken antwoord te geeven: des wy immer hoopen, dat
 „ wy jegens onzen Lande van *Holland* niet verdiend en
 „ hebben, dat zy ons niet gedaan en hebben, dat onze
 „ goede luiden van *Henegouwen* en van *Zeeland* wel eendragtelyk gedaan hebben. — Ende omdat HERTOG AELBRECHT niet doen noch werken en wilde by den raade van onsen drien Landen voorsz, zo vermaanen wy, enz. — Gebieden en verbieden, dat iemand eenige hand slaa aan onze goeden of renten, in wat manieren dat zy genoemd zijn, en waar dat zy gelegen zijn; noch iemand eenig recht hanteere in onzen Graafschap van *Holland*, en in onzer Heerlykheid van *Vriesland*, dan van ons liefs Heeren des Graaven, en van onzen wege, enz.”

In den tweeden, geschikt aan de *Edelen en Steden van Holland*, geeft zy hun te kennen „ hoe HERTOG AELBRECHT, eerst door eenen voorafgezonden Bode, vervolgens in eigen persoon, des Graaven Huis te *S. Geerdenberge* hadt opgeeficht van den Kastelein, *Heer Simon van Teilingen*, die, zulks geweigerd hebbende, van Hertoge Aelbrechts wegen, was gevangen genomen, met groot gevaar van zijn leeven; dat AELBRECHT gewild hadt, dat die van de Stad hem zouden helpen, om het Huis te winnen, enz.” Deze Brieven waaren gegeeven te Aath. Zie ook den volgenden van Willem zelf, te Bergen den 7 Juny, aan die van Leiden. Dus handelde Aelbrecht toen reeds als een openbaar vyand van zynen lieven Broeder. En kunt gy noch twiffelen, of hy al voorlang eenen aanslag gesineed

smced hadt, om dien Broeder den voet te ligten? 't Is klaar, dat hy zich toen reeds van eenen magtigen aanhang in *Holland* en *Vriesland* voorzien hadt.

De naastvolgende Brieven in 't Charterb. III. p. 23 en 24, behelzen, de eerste eene volmagt van den Hertog en Hertogin van Brabant, op Willem, om den Vrede te maaken tusschen hen en den Graaf van Vlaandren, gedagtekend, *Vrydag na Pingster*, en daarboven gesteld, 12 Juny: de tweede, dien Vrede zelf, met den dag *Trinitatis*, daar genoemd 13 Juny, 1357. Rondom kwaalijk. Die stukken zijn daar ontleend uit Dinterus L. VI. c. 10 en 11. Ik vindze in myn Fransch MS c. 8 en 9; het eerste zonder dag; en onder het tweede 14, niet 13 Juny. Van 't eerste wordt getuigt, dat het geschreeven was in 't Neerduitsch; en zo kunnen 't vinden in de Proeven van Butkens, p. 191; en daaronder den dag, niet *Vrydag*, maar *Donderdag*, na Pingster. Ik moet hier eens vooral aanmerken, dat de Uitgever van het Charterboek, omtrent het bepaalen der dagen, in dit Derde Deel, minder oplettende geweest is dan in 't Eerste. In 1357 was Paasch 9 April, gevolgelijk Pingster 28 Mei, de naaste *Donderdag* 1, en *Zondag* daaraan 4 Juny. zodat die Brieven gegeven zijn, niet 12 en 13, maar 1 en 4 Juny. Want de dag *Trinitatis* is altijd de eerste *Zondag na Pingster*. Nu lees ik verder in mijn' vervalschten Dinterus, dat Willem aanstonds na 't maaken van dien Vrede, genoegzaam heel dol geworden, en te Quenoi opgeslooten, zou zijn. Maar Butkens schijnt zulks in zijn' Dinterus niet gelezen te hebben. Dat het valsch is, blijkt uit veele Brieven van Willem, waarvan de laatste, volgens het Charterboek, is van 14 December des gemelden jaars. Hierdoor vervalt ook, dat hem die ziekte zouaangekomen zijn, straks na zyne wederkomst uit Engeland, en zich eerst ontdekt hebben in 't vermoorden van Gerard van der Wateringe; van welk geval geene omstandigheden bekend zijn. Want uit het Charterboek blijkt, dat hy den 12 Augustus op zijn vertrek stondt uit Engeland, den 28, te Dordrecht, de Privilegien van Hcusden vermeerderde; en reeds den 20 September, in den Haag, eene Kapellerye gesticht en rykelyk gegoed heeft, voor de ziele van dien Gerard vander Wateringe; waarvan hy de begeevening, in 't vervolg, 20 November, voor altijd opdroeg aan Heer Willem vander Waterin-

teringe en des zelfs Erfgenaamen: zodat hy, volgens de zede van dien tijd, genoegsaame voldoening gegeven, en zich met des dooden Maagen verzoend heeft. In de Vaderl. Hist. p. 291, wordt verzekerd, dat hy, van zyne Tijdgenooten, voor *krankzinnig* gehouden is: doch daaronder verstaat ik den eenen Philips a Leidis. Maar het zy zo. Willem was een driftig en woest mensch; zou 't raar zijn, dat hy, zich in eenen oogenblik van allen verlaaten, en buiten hoop van uitkomst, opgeslooten ziende, volslagen dol was geworden? Ja dit kan waarschijnlijk gemaakt worden uit Jo. a Leydis, Ann. Egm. c. 58, zeggende, dat hem die dolheid aangekomen is op S. Jorisdag, 23 April 1358. D'Outreman, Hist. de Valenciennes L. II. Ch. 9, verhaalt het op 't jaar 1359. En zo ook Vinchant, Annal. d'Haynau L. IV. Ch. 41. In de Vaderl. Hist. wordt ook gemeld van de zulken, die giften, dat men hem, in Engeland, vergif ingegeven hadt. Maar door wien? en waarom juist in Engeland? Van 't vergif spreken veelen.

Philips van Leiden was eerst Meester Klerk van Willem, die hem, den 26 December 1356, naar Avignon zondt, om, by den Paus, zyne zaaken waar te neemen. Daar voor zou hy genieten *honderd schilden* jaarlijks; en *Kleederen*, gelijk andere Meester Klerken: doch alleen tot dat de Graaf hem zou voorzien hebben met eene *Kanoniks provende*, die jaarlijks honderd schilden vry opbragt. Den 4 October te vooren noemde hy hem *Deken van S. Pieters in Middelburg*; maar om dat Philips niet was in 't rustelijk gebruik van die Dekeny, gaf hy hem *vijftig schilden* jaarlijks, tot dat hy voorzien zoude zijn. Vervolgens stelde hy hem aan, 3 Mei 1357, tot *Kanonik in de Marienkerk te Condé*. Na 't ongeluk van Willem, diende hy Aelbrecht als Klerk; want den 13 January 1359, beval dees den Rentmeester van Noordholland, aan Philips, voor 't voorleeden jaar, 1358, te geeven zyne *Bonte Kleederen* met al der zelve toebehooren, en jaarlijks *honderd schilden en Kleederen*, volgens inhoud van Willems Brief. Maar den 9, en dus vier dagen te vooren, hadt hy hem afzonderlijk benoemd tot *Kanonik in S. Pieterskerk te Middelburg*: met bevel aan 't Kapittel, dat zy hem zouden laten genieten de eerste *Prabende*, die open vallen en ter beëevinge van den Graaf staan zoude, *cum Canonicum diu sine*
Pra

Præbenda stare non deceat: en te niet doende alles wat, uit het Canonyke Recht, daartegen zou konnen ingebragt worden. Mo:elijk zoumen hier eene dubbele gelykenis konnen maaken: de eene tusschen Willem en Karel den Stouten, twee dollle Hertogen: de andere tusschen Philips van Leiden en Philips van Comines, twee schrandere Mannen en staatkundige Schryvers. Enz. Wiltge eene derde gelykenis maaken tusschen de twee Broeders, Willem en Aelbrecht, zo lees, behalve de getuigenis van Alb. Argent. hier boven p. 544, den Brief van 27 November 1356, waarin Willem verscheiden geweldige stukken van Heer Diederik van Waffenaar, Burggraaf van Leiden, opgenoemd hebbende, aldus voortgaat „ Ende want wy God „ ten voorsten aangezien hebben, en den dienst van zyne „ Ouderen, en dien hy ons noch zelve doen mag, en al- „ toos meenen onzen Ridderen en Knaapen BY REDENEN GE- „ NADE TE DOEN; zo willen wy op deezen tijd metten „ minsten met hem lyden ” Voorts ontzette hy hem van alle hooge en laage Heerlijkheid binnen de stad Leiden; maar hy *verstak* hem geenszins van het Burggraafschap zelf; gelijkmen verkeerdelyk boven dien Brief leest. De volgende van 29 November 1356, staat noch eens op 29 November 1357. en daar behoort hy, als blijkt uit dien van 24, die daar voorgaat: uit welke Brieven, zo kort voor zyne gevangenis, noch blijkt zyne zucht, om zijn Land in vrede te houden. En vergelijk daarmede het gedrag van Aelbrecht, in 1366, toen hy Sohier, Heer van Enghien, die hem, tegen de Stad Delf, veertien dagen gediend hadt met 468 Paarden, met geweld uit des zelfs Kasteel ligtte, naar Quenoi voerde, en daar, buiten forme van proces, het hoofd voor de voeten deedt leggen; zonder dat iemand weet, waarom. Zie Charterb. p. 191, daar 't verhaald wordt uit Vinchant.

Qui species alias, veri scelerisque tumultu

Permittas, capiet, CONMOTUS babebitur, atque

STULTITIA ne erret, nihilum distabit, an IRA.

Of zie den Brief van 6 December 1361, daar gy vinden kunt hoe goedertieren hy zich, door gemagtigden uit de vijf Steden, Dordrecht, Delf, Leiden, Haarlem en Amsterdam, liet verzoenen met Heer Simon van Teilingen en de Stad Geerdenberge. „ In den eersten so sullen wtco-
men

„ men *Haer Symon van Teylingben, Haer Jan van den*
 „ *Poele*, ende 't *Leel Gerechte* van den Berghe voerfz tot
 „ *tween bondert mannen* toe, bloetshoefts, barvoet ende
 „ onghegort, otmoedeliken hoer hande te gader, vallen-
 „ de op horen knien, ende bidden onsen lieven ende ghe-
 „ duchten Here, Hertoghen Aelbrecht, om Goeds willen
 „ — dat hi hun vergheve alfulke misdaet, als si jehghens
 „ hem ende sinen vrienden misdaen hebben in eenighen
 „ manieren. Voert soe fullen comen *twee Burgbemeesters*
 „ van der Stede voerfz, barvoet, bloetshoefts ende onghe-
 „ ghort, elc met enen bloten zwaerde, 't scharp in de
 „ hant, ende die hilde opwaerts, ende him te voete val-
 „ len, ende setten lijf ende goed in sijne ghenaden —
 „ Voert so fullen comen *bondert Vrouwen*, bloetshoefts,
 „ hangens haers ” enz. als in den eersten. Deeze Bete-
 „ ring zouden zy doen, ten einde van den steenweg te S. Geer-
 „ denberge, op zulk een tijd als de Ruwaard hun zou laa-
 „ ten weeten: maar zo hy goed vondt, dat zy zulks deden
 „ in den Haag, te Delf of te Rotterdam, zo zouden zy daar
 „ komen met *bondert mannen* en *vijfentwintig Vrouwen*. „ En-
 „ de hier mede fullen si *ghefoent* sijn, ende tot mijns He-
 „ ren vriendschap wesen.” Is dat een *Zoen*, of veel eer
 „ een onbarmhertig Vonnis? En wat is een Vonnis, zonder
 „ eenige bepaalende melding der Misdaad? In 't hoofd wordt
 „ enkel gesproken van een *geschil*; in de uitspraak alleen
 „ van *alzulken misdaad, als zy tegen Aelbrecht en zyne Vrien-*
 „ *den misdaan hadden*. Nu vraag ik, Wanneer, Waar, en Wat
 „ hadden zy misdaan? Terwijl ik hierop bescheid van ande-
 „ ren wachte, zal ik, by voorraad, antwoorden: 1 Voor
 „ vier en een half jaar: 2 Te Geerdenberge: 3 Dat zy die
 „ Stad, en het Huis aldaar, tegen de zo geweldige als on-
 „ wettige onderneeming van Aelbrecht hadden verdedigd,
 „ daar de Kastelein, *Heer Simon van Teilingen*, gevangen
 „ werd: gelijk wy hierboven gezien hebben. Zodat het een
 „ oude wrok van Aelbrecht was, waarvan hy, zo 't schijnt,
 „ de wraak zo lang uitgesteld heeft, tot dat hy volstrekt
 „ meester was, en de Steden moesten doen alles wat hem
 „ goeddacht.

Dat Aelbrecht dat Vonnis heeft doen stellen, als eene
 uitspraak van de voornaamste Steden van Holland, houd ik
 voor loutere arglistigheid: want zo koelde hy ook zynen
 moed

moed tegen de Stad Delf, op den naam van de Gravinne Machteld. In zijn' Brief van 20 Mei 1359, zegt hy alleen, dat hy die Stede tot zynen *zoen* neemt op deeze voorwaarden." In den eersten dat wt der Stede van Delf' comen zullen *dusent mannen*, barvoets ende blootshoofts, en bidden „ onze lievé Suster — ende ons, dat wy him hoer lijf „ gheven willen omme Gode — op sulc *segghen*, als onse „ lieve Suster — ende wy daartoe *segghen* zullen, enz. „ Voort sullen uter stede comen *vijfhondert Vrouwen*, blootshoofts, hangents *haers*, ende mit horen beften cleederen, „ ende bidden, dat wy haren Mannen en Vrienden hoer lijf „ gheven willen, op zulc *segghen*, enz. Voord soe zullen „ zijs ghemeenlic an ons bliven, behouden hoers lijfs ende hore ghesonde [dat is, *gezondheid*, en niet *gezinde*] „ wtghefet die waren op Kasterkemmerfand; dair en wil „ onse I. Zuster noch wy gheenrehande woorden of hooren." Hierop volgt de nader Uitspraak (zonder dagtekening; doch waarschijnlijk 11 of 12 Juny, moete de gebannen vertrekken den 14, zijnde Vrydag na Pingstere) op den naam der Gravinne, des Ruwards, zijns gemeenen Raads en der Steden die zy daartoe gekrygen konden. Vooreerst worden verscheiden poorters, by naamen, uit alle 's Graven Landen voor eeuwig gebannen, met Wyven en Kinderen, die an boren *sijn ende onbegeeven* [dat is *ongekloosterd*, als ik zo spreken mag, en niet *ongebylikt*]: Anderen, op hoopē van wederkomst, alsze een reis naar Jeruzalem zouden gedaan hebben: enz. „ Voort so is onse „ segghen, datmen die Veste van Delf slechten zal, beyde „ poorthusen, toorne, muren en wallen, ende die graften „ vollen — ende die Stede van Delf en sal nimmermeer „ vesten; ende onghevest bliven tot ewighen daghen." En belangende de Poorters, die de Stad tegen hem gehouden hadden, en daar binnen bleeven, die zouden tot beteringe geeven *tsfestich dusent Bruchfcher schilden*. Enz. Merk nu wel, dat buiten deeze straffen, eerst door die Duizend mannen en vijfhondert vrouwen, aan den voorgaanden zogenoemden *Zoen of Capitulatie* moet voldaan geweest zijn.

't Is te verwonderen, dat de jongste Beschryvers van Delf geen kennis van deeze Brieven gehad hebben, daar de Uitgever van 't Charterboek veele afschriften van de zelyen gezien heeft. Dat dit Vonnis, wel strengelyk, *wiege-*

gevoerd is, blijkt uit die oude Rymen, door Matthæus, Anal. T. I. p. 65, en III. 251, uitgegeeven, die ik my niet onthouden kan ook hier uit te schryven.

*Als men cix ccc scbreeff
 Ende lviii (lviii) so bedreeff
 Dat Hertoch Aelbrecht wert gecoren
 Ruwaert, als gbi moocht boren,
 Als van Hertoch Willams wegben.
 Die van Delff die zeider tegben;
 Dit was, als gbi moocht booren,
 So wie tot SCEPEN wert gecoren,
 Hi MOESTET BLIVEN dair al dure.
 Hierom sciede hem scoffelture,
 Also dat 's Hertogen evel moet
 Verbief op Delf, die Stadt goet.
 Hi SWOER, bi soude in corten tiden
 Al droge over boir Vesten riden,
 Alsoe bi oic dair na dede.
 Die Poorten waren te brokene mede,
 Dat den menigben dochte scade.
 Hadden si binnen sijn van enen rade
 Ende getrouwc geweest van binnen,
 Men badse so niet mogben winnen.
 ALDUS BLEEFF HI RUWAERT voirt meet.
 God beboed hem in sijn eer,
 En moeder voort van scade lien.
 Noch mach bi sijnre daet wel tien.*

Merk wel, aldus bleef by Ruwaard. Al zyne Brieven, van 27 April tot 11 Juny 1359, zijn gegeeven in zyne ten-
te voor Delf (alleen was hy, 29 Mei, ter Goude) en in dien van 1 Juny noemde hy Gerard van Heemstede *zynen Maarschalk voor Delf*. Na deezen triomf dorst niemand meer tegen hem kikken. Vergeet hier niet, dat hy, volgens zyne eigene Brieven zich, te vooren, reeds tweemaal verzoend hadt met die van Delf. Eerst, aanstonds na hunne zogenoemde misdaad, gelijkwe een weinig verder, uit dien van 6 Maart 1358, nader zullen zien. Andermaal, den 11 December des zelfden Jaars, toen hy getuigde, dat hy „ van alzulken toorn, *evelen moed en geschille*, als hy gehad „ hadt op zyne goede luiden van Delf om allerhande arty- „ kelen en punten, die hy op hen te zeggen hadt; zon-
 III. DEEL. O o „ der-

„ derlinge, omdat sommige luiden, die aan den velde waaren
 „ tot *Kastrikemmer zand*, daar Reinoud van Brederode,
 „ zijn Baljuw, gejaagd, en een deel zijns gezelschaps verfla-
 „ gen werdt, zich tegen zynen wille binnen Delf onthou-
 „ den hadden, zyne goede luiden van Delf te *zoene* geno-
 „ men hadt.” De voorwaarden, diemen daar, p. 72 en 73,
 kan leezen, waaren rechtmatig en redelijk. Wat, nu, had-
 den die *goede luiden*, federt deze verzoening, tegen hem
 misdaan, waardoor zy zich zulk een ongenadig Vonnis, ja
 een gansch verderf, waardig gemaakt hebben? Daar vindt
 men zelfs geen’ schijn van, noch in Kronyken, noch in
 Brieven, noch in de Capitulatie van 20 Mei 1359, ja zelfs
 niet in het daarop gevolgde Vonnis; daar het wel gevoegd
 zou hebben. Dus blijkt uit alle omstandigheden, vergelee-
 ken met die oude Rymen, dat die woede tegen Delf, toen
 hy zag dat hy ’t spel meester was, in der daad en alleen
 geweest is de uitwerking van een’ opgekropten Spijt, en
 loutere Wraakzucht, omdat die van Delf hem allereerst
 dorsten tegenstaan, toen hy, tot bereiking van zijn oog-
 merk, ook daar *de Regeering* poogde te *verzetten*. En dat
 dit geen enkel vermoeden is, kanmen afneemen uit het
 Vonnis zelf, daar ook dit Arttykel gevonden wordt:” Voort
 „ zullen wy dat *Gerechte van Delf veranderen en verzetten*
 „ mogen, allen of deel, tot allen tyden als ’t ons oorbaar-
 „ lijk dunken zal, of onzen Baljuw van Delfland. ” ALDUS
 BLEEF HY RUWAARD. Laat ons zien hoe hy ’t eerst gewor-
 den is.

De laatste Brief van Hertog Willem, in ’t Charterboek
 voorkomende, is van 14 December 1357. De eerste van
 Hertog Aelbrecht is van 23 February 1358, en gegeven te,
 of liever, *aan Dordrecht*. Dees was een Formulier, waar
 van hy vooraf veele afschriften hadt laten maaken, om ’er
 in elke Stad, daar hy zich vertoonen zoude, een van te laa-
 ten, met geen ander verschil, dan van plaats en dag; als
 te *Rotterdam* 26 February; te *Leiden* 7 Maart, enz. zodat
 men daar driemaal het zelfde leeft. Maar dat omreizen van
 Stad tot Stad heeft alleen gediend om, in eigen persoon,
 te komen zeggen, *ziet hier wien Ruwaard*. Want die ge-
 lijkkluidende Brieven waaren niet anders, dan eene algemeene
 Bekendmaking aan ALLEN LUIDEN, behelzende,
 „ Dat hy, om de *ziekte* mijns Broeders, en *ten verzoeke* van
 „ dien

„ dien Broeder, en van zyne Zuster de Gravinne, in Hol-
 „ land gekomen was; en zich aangenomen hadt en aannam,
 „ Ruwaard, Toeziener en Beschermer te zijn: enz.” zon-
 der bepaaling van tijd. Dus schijnt hy toen reeds gewee-
 ten te hebben, dat zijns Broeders ziekte ongeneeslijk was.
 Trouwen, hy was Dol. Maar wie beriep zich oit op het
 doen of zeggen van dollen menschen? Dat hy zich overal
 vertoonde met een goed gevolg van Vreemdelingen, kan
 men afneemen uit de Vijf, die met hem reisden, en in al die
 Brieven de zelfden zijn. Zie hier hunne naamen, die ik ont-
 leen uit den *Haarlemschen* van 9 Maart, omdat die, met veel
 oplettendheid, gevolgd is naar den Oorspronglyken en be-
 zegelden Brief, in de Handvesten dier Stad, p. 39, letter-
 lijk als volgt:” Dit was ghedaen bynnen der Stede van
 „ . . . . . in jeghenwoirdicheden ons liefs Neven Enghel-
 „ brechts Graue van der Marcke, en onser liever ende
 „ ghetrouwen, Haren Godeuaart Here van Brunegghen,
 „ Heren Eueraert Steynke Here van Cerenpach, Here
 „ Coenraet der Cratselaer van Billesteyne, ende Pieter der
 „ Camerouwer van Meheytsteyne.” In de anderen heeten
 de drie middelsten *Ridders*, de laatste *Knaap*. Deezen met
 hun gevolg, waaren dan zyne voornaamste *Introducteurs* inde
 Steden; ’t welk hy hun ook naderhand wel beloond heeft;
 waarvan, ten opzigte van den eersten en laatsten, genoegsaam
 blyken in ’t Charterboek te vinden zijn. Den *Knaap* Pic-
 ter stelde hy aan tot zynen *Zegelaar*, geelyk hy hem, 13 Mei
 1359, zelf noemde; welchen post die bekleed heeft van 31
 Augustus 1358 tot 21 November 1361. Den 29 Mei en 4
 July 1359, p. 94, 100, en 101, vind ik hem, nevens ver-
 scheiden Ridderen, als mede Zegsman ter verzoeninge van
 Jan van Arkel met Aelbrecht. Laater telde de Hertog hem
 onder de *Ridderen*, en onder zyne *Mannen*: zie 13 Mei en
 3 Juny 1363. In den reeds gemelden van 13 Mei 1359,
 noemt hy hem ook, even als in zyne eersten, *van Mebayt-
 steyn*; dat vreemd is, omdat, onder zo groot een getal
 van Brieven die hy bezegeld heeft, dat *Me* nergens gevor-
 den wordt, maar altijd *van*, of liever, *de Haytsteyn*. In den
 zelfden Brief erkent Aelbrecht, van hem ontvangen te heb-
 ben Zesduizend goede oude gouden Schilden, tot welken
 prijs hy hem *verkocht* hadt al het goed, dat Heinrich van der
 Woord, in gansch Holland, bezeten, doch verbeurd, hadt.

Daarom zegelde Aelbrecht dien Brief zelf: *S. Dominus Met.* 't welk verklaard wordt uit een' anderen van 16 Maart 1360, onder welken voluit staat: *S. ipfemet Dominus Dux*: zie ons Eerfte Deel p. 503. Maar den 25 April 1362 beloofde hy den Kinderen van H. vander Woord wederom te zullen verlyen met al dat zelfde goed: *welk goed*, zegt hy, *wy Peter onfen Camermeester GEGEEVEN hebben, en by nu den voorfz Kinderen verkoft heeft.* Daar *Camerouwer* verbafterd is in *onfen Camermeester.* Maar die *Graaf van der Mark*, die aan 't hoofd van de vijf Getuigen staat, was *Engelbrecht III.* Deezen verklaarde Aelbrecht, den 10 Augustus 1358 (de zelfde maand, waarin hy dien anderen tot zijn' *Zegelaar* aanftelde) voor zynen *Man*, nam hem, als zodaanig, in zyne befcherming, en schonk hem eene *jaarlijkfche Rente van Duizend Schilden*; en zulks uit hoofde van *dienften die by noch van hem wachtte*; en, opdat ik 't Latijn niet kwaalijk verduitsche, *quæ nobis jam in AGGRESSU terrarum earundem SPECIALITER præstitit.* Zoude ik Aelbrecht wel verongelyken, als ik dit noemde een klaar bewijs, dat hy niet door de deur, maar door eene venfter, op de fchouderen van Vremden, in het Ruwaardfchap ingeklommen is? Aanmerkelyk is, dat dees zelfde Graaf Engelbrecht, weinig jaaren laater, door den jonger Broeder, Eduard van Gelre, juift om gelyken dienst, beifchonk werd met eene kleinigheid van *Vijfduizend acbtbonderd Schilden*: zie Tefchenm. p. 277. Doch laat ons den draad van de Historie zyner Intrede ver volgen.

De derde Stad, daar Aelbrecht die bekendmaking *aan alle luiden* deedt, was, volgens de aantekening van Mieris, *Schiedam*, daags na dat hy te *Rotterdam* geweest was, den 27 February. Vandaar trok hy naar *Delf*. Hier ftiet hy het hoofd, als we gezien hebben. Den dag kan ik niet bepaalen; maar zekerlyk was het voor 6 Maart. Want op deezen dag gaf de Gravin Machteld eenen Brief, ook gericht *aan alle luiden*, in welke zy niet anders zegt, dan dat zy met Aelbrecht overdraagen was, dat hy Ruwaard zoude zijn, op zulke voorwaarden, als hy haar, in den zynen, waarfchijnlijk op dien zelfden dag, overleverd hadt; welken zy geheel opgeeft. De eerste helft van deezen Brief bevat wederom, letterlyk, den geheelen inhoud der voorigen: en verder eenige beloften ten haaren voordeele. Maar daar ik het oog vooral op hebbe,

is dat hy, spreekende van het gebeurde te *Delf*, zegt:
 „ Voort zullen de Gevangenen vry en kwijt weezen aan beiden
 „ zyden, Poorteren en anderen — En hiermede zullen
 „ alle zaaken verzoend zijn, die tegen ons of tegen iemand
 „ misdaan mogen weezen van die zaaken die tot *DELFT*
 „ geschieden.” daar ook zekere *Dirk Aderop* was doodge-
 bleeven. Was die goede Stad niet wel verzekerd met zulk
 eene toezegging? Maar *Aelbrecht* wist wel, dat het toen
 noch geen tijd was, om openlijk te toonen wat hy inwen-
 dig dacht. Want hy ontmoette meer tegenkantig; als blijkt
 uit haar' tweeden Brief van 18 Maart, toen zy noch te *Rot-*
terdam was, waarvan het hoofd, zaakelijk, weinig verschilt
 van dat haars eersten, behalve dat het niet algemeen houdt
 aan *allen luden*, maar aan de *goede luden der Steden en Lan-*
den van *Henegou*, van *Holland*, van *Zeeland* en van *Vries-*
land; die zy verzoekt, dat ze baaren lieven Broeder vriende-
 lijk inlaaten, en gunstelijk ontvangen voor bunnen *Ruwaard*:
 enz. met dit aanmerkelijk slot: want zulks onze *Wil en mei-*
ninge is. Even of zy, in die droevige omstandigheden,
 zonder *Man*, zonder *Vrienden*, en die, om naar haaren
 staat te kunnen leeven, 't welk *Aelbrecht* haar ook in den
 voorgaanden beloofd hadt, alleen van hem afhang, noch
 eenen *wil* gehad hadde. Maar door zulken Brief, op den
 naam der *Gravinne*, konden ten minsten veeler oogen ver-
 blind worden.

Maar laat ons nu deze omwenteling pens van eenen an-
 deren kant beschouwen. Het zy dan zo; Hertog *Willelm*
 was, zo al niet volstrekt *Dol*, evenwel gansch buiten staat
 om zich verder met de Regeering te bemoeien, ja hadt noodig
 in verzekering genomen te worden. Zo hadt dan het Land
 eenen Voogd of *Ruwaard* noodig. Maar wat Recht hadt
Aelbrecht om zich daartoe op te werpen, en dus te ver-
 klaaren voordien Opvolger zijns Broeders? en zulks by 't lee-
 ven van hunnen Oudsten Broeder? *Matthæus* op *Beka*, p.
 251, trok dit zo weinig in twijffel, dat hy hem zelfs een
 driedubbel Recht toeschreef. *Triplici Jure*, zegt hy, *nixa*
Alberti Successio; naamelijk, 1 *Procerum Voluntate*; 2 *Fra-*
trum mutuis de ea Pactis; 3 *Patris Ludovici Imp. Decreto*.
 Het eerste vervalt aanstonds uit de Brieven van *Aelbrecht*
 zelf, waarin hy voorgaf in *Holland* gekomen te zijn op verzoek
 van zijn' Broeder (dien hy toen reeds opgeslooten hieldt) en

van des zelfs Echtgenoot; zonder van *Proceres* of van *Ede-len en Steden* te spreken. Ook verzwakt Matthæus zelf zyne stelling, als hy 'er, naar waarheid, byvoegt, dat die *voluntas Procerum* alleen te verstaan is van de meesten. De twee andere gronden van dat Recht stelt Matthæus ver-keerd voor. De derde hadt moeten gaan voor den tweeden. Daarom zal ik noch eens kortelijk bezien, wat Keizer Lo-dewijk in zyne Brieven, die hy den 7 September 1346, op eenen Rijksdag te Frankfort, zyner Huisvrouw en Zoonen zoude voorgefchreeven hebben: en zulks terwijl zy zelve in Holland, en dus afweezende was. Zy zijn vijf in getale, en betreffen allen, niet zyne, maar *haare* Landen en Heer-lijkheden; waarop hy zelf, in den aanvang zyner Regeer-inge, verklaard hadt, geen Recht te hebben. En daar zul-kenwe gelegenheid hebben, om te zien, wat 'er van die *Broederlyke Verdragen* zy.

De EERSTE dier Vijf Brieven, is eene algemeene Bevesti-ging van alle Handvesten, door haar gegeven. Stondt die alleen, ik zou 'er niet van gesproken hebben: nu schat ik hem, naar't gezelschap, waarin ik hem vinde. In den TWEE-DEN wenscht Lodewijk, dat zijn Bedgenoot noit mogt sterven; want zo staat 'er: *si prædicta Contboralis nostra decederet, quod Deus avertat*. Indien zy evenwel storf, dan zou haar eenige Erfgenaam zijn *Willielmus, Dux BAVARUM illustris, secundoge-nitus noster*. En deezen kinderloos overlydende, moest op- volgen *inclitus Albertus, Dux BAVARUM, tertio genitus nos-ter* — *et sic de gradu in gradum subsequenter*. In den DER-DEN schijnt men den voorgaanden alleenlijk te hebben wil-len verbeteren. Want in de plaatse van die zotte woorden, *si prædicta &c.* leeftmen hier zeer wel, *post obitum prædic-tæ Contboralis nostræ*; gelijk ook tweemaal *Dux Bavaria* in de plaatse van *Dux Bavarum*. Maar gelijk het in den Twee-den ook een gebrek was, dat in den zelveen geen gewag ter wereld gemaakt is van Margrieten Oudsten Zoon, Lo-dewijk den Romein, zo heeftmen ook dit hier vervuld: als mede het gebrek van Getuigen. Hier voor, p. 544, gaf ons LAMBACHER gelegenheid, den inhoud van deezen Brief kor-telijk te melden; wy zullen hem in 't vervolg geheel op-geeven. In den VIERDEN bevestigt de Keizer ALLE de Brieven en Privilegien, door zyne Huisvrouw gegeven aan hunnen zoon Willem, *super Vicariatu et Gubernatione*
Co-

Comitatum &c. 't Is waar dat zy zulk een' Brief aan dien Zoon gegeven heeft, toen zy noch in Holland was, by welken zy hem overgaf en beval *de Gouvernancie en het Berecht van baare Landen*, zich altijd en volstrektelijk voorbehoudende *baare Héerlijkheid en Erflijkheid*, en onder zeer noodzaakelyke voorwaarden. Dees Brief is niet meer voor handen: maar wy weten dit uit haaren laateren van 27 Mei 1350, toen zy in Henegouwen was, waarin zy den zelve herriep, omdat Willem, als een jonge Losbol, zeer kwaalijk met het haare gehandeld hadt; en tevens duidelyk zegt, dat zy hem dien gegeven hadt, *doe wy lest uit onze Landen voorsz te Beieren voeren*. Maar wy hebben vroeger, uit den welonderrichten Tijdgenoot Albertus Argent. gezien, dat zy uit Holland vertrokken is in *November 1346*. 't Is dan niet mogelijk, dat de Keizer dien Brief den 7 September, en dus twee maanden vroeger, zoude bevestigd hebben. 't Was juist vier maanden na die herroeping, dat Willem, den 27 September 1350, p. 786, zich aan dezelve onderwerp, schuld bekende, en de Regeering wederom afstondt aan zyne Moeder, gelijk men daar breeder kan leezen. En dit verpligt my om ook te herroepen 't geen ik, p. 544, te voorbaarig oordeelde over het afstaan en wedereiffchen der Regeeringe, als of dat een bewijs van haare ongestadigheid zou geweest zijn. Haar Man overleedt den 11 October 1347; en zy aanvaardde de Regeering eerst weder den 27 Mei 1350, toen zy, hier te rug gekomen, zag dat alles in 't wild liep; 't welk ik niet zegge op gezag van haaren Brief, maar op Willems bekentnisse zelve. Doch zyne baatzuchtige Raadsluiden lieten hem niet lang in die goede gedachten. Weinig maanden laater noemde hy zich niet meer *Verbeider*, maar *Graaf*, van Holland en Zoeland, niet van Henegouwen, daar men zynere Moeder bleef aankleven. En toen borst de twist uit tot openbaaren Oorlog. Uit het bovengemelde, wegens de tijdrekening, is ook veilig te besluiten, dat de inhoud van Lodewijks VIJFDEN Brief, ook reeds gemeld, openbaar valsch is. En dat de Keizer zelf die Brieven te Frankfort nooit gegeven heeft, blijkt genoeg, alleen daaruit, dat hy zich, als Keizer, nooit bemoeid heeft met de Regeeringe deezer Landen, noch voor noch na zijn Huwelyk met de Hollandsche Margriet. Hoe kan men dan denken, dat hy uitzinnig genoeg zou geweest zijn, om op

éenen enkelen dag, vijf byzondere Brieven te geeven, die hem overtuigd zouden hebben, dat hy zyne Keizerlyke beloften, den 25 November 1314, op de plegtigste wyze gedaan, verbroken hadt? Maar het geen hy niet mozt doen, noch gedaan heeft, als *Keizer*; dat deedt hy, als *Vader*: niet by Brieven voor het toekomende, maar metterdaad; houdende den Oudsten Zoon van Margriet in Duitschland, en zenden- de Willem naar Holland; vanwaar hy, als *Man*, zyne *Vrouw* te rug ontboodt, en dien Jongeling dus, door list, in het volle bezit stelde: als reeds gemeld is p. 544. Wat doch kan daarvan de oorzaak geweest zijn, dan eene blinde liefde voor Willem? Welke ongelukkige drift alleen gediend heeft, om den Zoon tegen de Moeder, Broeder tegen Broeder, Stad tegen Stad, te doen opstaan: en, om alles met een woord te zeggen, dus vergaderde Lodewijk zelf de koolen, waaruit eerlang dat vuur van tweedragt ontstondt, het welk in vervolg van tijd, onder den naam van *Hoeksch* en *Kabeljaauwsch*, Steden en Slooten verwoest, en duizenden van Menschen het leeven gekost heeft.

Wat moeten wy dan besluiten wegens die Vijf Brieven? Vooreerst, datze allen verdicht zijn. Ten wiens behoefte? van Hertog *Aelbrecht*. De tweede en derde spreken klaar. Maar, de twee laatsten schynen alleen ingericht te zijn ten voordeele van *Willem*. Doch die bewyzen hadt *Aelbrecht* ook noodig. Want dat was de schakel, daar zijn eigen Recht voornaamlyk van afhong. Willem zelf, die door zijn Vader, en by des zelfs leeven, in het daadelyke bezit gesteld was, hadt toen zulke Brieven niet noodig. Hy bediende zich van krachtiger middelen. Maar toen *Aelbrecht*, in *adgressu Hollandia* (zie boven p. 580) hier en daar tegenstand vondt, bediende zijn aanhang zich van al wat zy vinden konden. Hiertoe vondtmen, onder anderen, een *Vidimus* van den Derden, onmiddelyk daarachter gedrukt, in het welke Lodewijk Graaf van Vlaandren, den 22 Juny 1358 (juist toen *Aelbrecht* zulke bewyzen noodig hadt) zoude getuigd hebben, dat hy dien Brief gezien en onderzocht hadt. Maar die Graaf moet niet geweeten hebben, dat Keizer Lodewijk twee Zoons gehad heeft, Lodewijk genoemd, beide zyne *Oudste* Zoons, met betrekkinge tot der zelve onderscheidene Moeders. Want zo spreekt hy ten kortsten:

Inspeimus litteras Ludovici Imperatoris et Ludovici sui primogeniti. Dit kan niet verstaan worden dan van den eersten Lodewijk, en nochtans sprakmen van den tweeden, die, ter onderscheidinge, zich noemde en genoemd werdt, *de Romein*; of gelijk in den Brief zelf, *primogenitus ex Margareta.* Enz. Voeg hierby den Brief van Engelbrecht, Bisschop van Luik, in welken hy, den 29 November 1360, al mede getuigde, dat *Aelbrecht* hem wel en deugdelijk aangetoond hadt, dat *Loderwijk de Romein* aan hem afgestaan zou hebben de Voogdye, zo van Graaf Willem als van het Graaffchap van Henegouwen. Maar waartoe zulke kreupele bewyzen van buiten, uit Vlaandren, uit Luik, gehaald, indienmen de oorspronglyken in handen heeft? Doch laat ons eens in orden bezien, wat 'er zy van die Broederlyke overeenkomsten, op welken Matthæus ook het Recht van *Aelbrecht* grondvestte.

't Geen, dien aangaande, tusschen *den Romein* en *Aelbrecht*, verhandeld zou zijn, is te zien uit die drie Brieven, die men vinden kan in het Chart. III. p. 46-50. In den eersten, in 't Fransch opgesteld, spreken zy beiden, verblyvende hunne verschillen, over de VOOGDYE en ERFFENISSE, aan de Raaden (*Consauls*) der drie Landen, toen te Mechelen vergaderd, benevens drie voornaame Edelen uit de zelve Landen, met belofte, enz. Dees was getekend, Mechelen den 20 Juny 1358. Zie daar een gewenscht begin. Maar wat was 't gevolg? Niets. Want de tweede Brief, maar vier dagen laater, 24 Juny 1358, te Botershem by Mechelen gegeven, heeft geen betrekking ter wereld tot de voorigen, ja strydt 'er genoegsaam tegen. In deezen verklaart *de Romein* alleen, dat hy, *sponte et cum bona deliberatione, nec non Amicorum et Consulum nostrorum maturo consilio mediante*, met zijn' Broeder *Aelbrecht* was overeen gekomen, als volgt. Voor eerst: Als *Willem* storf, en geen kind naliet, zoude *Aelbrecht*, alleen ERFGENAAM zijn van de Graaffschappen en Heerlijkheden met al wat 'er toe behoorde: uitgezonderd het Land van Voorne en Kasteleinschap van Zeeland, gelijk dat aan hem en aan hunnen Broeder *Otto*, na overlyden van Vrouw Machteld van Voorne, door Hertog *Willem*, was toegezeid. Ten anderen: *De Romein* behieldt ook voor zich de *Pierduizend Schilden*, hem insgelijks by Brieven van *Willem* beloofd, Jaarlijks te betaalen uit den Tol te Dordrecht. Ten derden: zo 't gebeurde, dat ook *Aelbrecht* zon-

der Erfgenaam overleedt, *tunc praedicti Comitatus-iterum permanere et stare debebunt secundum Ordinationem per D. Ludovicum, Rom. Imp. progenitorem nostrum, factam et conscriptam, suoque & NOSTRO sigillo autentice corroboratam.* Dees Brief is, met één woord, valsch. Wy zullen straks zien, dat de Romein, in de allerkrachtigste uitdrukkingen ontkend heeft, het geen hy hier vrywillig zoude erkend hebben, wegens dien brief zijns Vaders: Ten anderen blijkt de valsheid volkomen en alleen daar uit, dat 'er geen woord in gevonden wordt van de Voogdy, gedurende het leeven van *Willem*, dat eerst en vooral gemeld hadt moeten worden. Ook worden 'er geen Getuigen genoemd: geen klein gebrek. Zie nu verder, of gy met een' van die twee kunt overeen brengen den derden van 7 July daar aan volgende, in welken *Aelbrecht* verklaart, „ dat *Willem*, aan *Lodewijk den Romer*, schuldich was, met „ Voorwaarden en goede opene Brieven, *Twintig duizend* „ *Schilden*, daar de Dag *LANG* af geleeden was, om welk geld „ *Lodewijk* alle *AANTAAL*, die hy hadde, of hebben mogte, „ tot de *Graaffschappen* — hadt kwijt gescholden: dat „ dit geld en die voorwaarden niet voldaan zijnde, *Lodewijk* „ in *Henegouwen* gekomen was, en zyne *Aantaale* vernieuwd „ hadt. ” En dewijl *Aelbrecht* te dier tijd *nergens geld lienen noch krygen kon*, zo verpandde hy, met toetsemminge zijns Raads en der Steden van *Holland*, het Land van *Wieringerland* aan Heer *Jan*, Heer van *Egmond*, om dat geld, *dat immer betaald moest worden*, met gereede penningen te voldoen, de eene helft op den eersten *Augustus*, de andere op den eersten *October*, naastkomende: en dus binnen de drie maanden. Dat mogt wel eene promte betaaling genoemd worden. Doch dat was zo breed niet. De dagtekening des Briefs luidt als volgt: *Gegeven tot Rotterdam, des Zaturdags na S. Martijns dag Translatie 1358.* Maar *Mieris* kende dien *S. Martijn* niet, en daarom ook zynen Dag niet. 7 July, gelijk hy giste, was, in 1358, de *Zaterdag na S. Martijn in den Zomer*, 4 July, gelijkwe zeiden *B. VII. v. 945.* Doch dees was *S. Maarten Bisschop van Tours*, wiens voornaame Feest is 11 November. 't Is een ongeluk, dat *Mieris* niet deezen dag verkoor: want dan zou hy, al kende hy den Heilig niet, echter den Dag wel getroffen hebben. Want de *Translatie van S. Martijn*, die in 't jaar 649 *Paus* werdt, is 12 November, en was, in 1358, *Maandag*. Zodat, welken *Martijn* men hier by het hoofd vat, de

de eerste Zaterdag daarna toen altijd was 17 November. En op deezen dag moest die Brief geplaatst zijn. De Benedictynen in hun Art de vérifier les Dates, spreken p. 180, eerst van S. Martin EVEQUE, daarna van S. Martin PAPE; en van deezen: *Sa Fête le 12 Novembre, jour de sa TRANSLATION de CP. à Rome.* Doch dit doet niets tot den inhoud der twee Brieven; in welker eersten *Lodewijk*, voor zijn' Afstand, behieldt 4000 Schilden jaarlijks; vervolgens den tweeden ontvong hy, voor dien zelfden Afstand, 20000 Schilden eens. Voeg hier nu by de eenvoudige Quitantie van 22000 Schilden, waarby *Lodewijk*, te Dordrecht den 15 Augustus, in dat zelfde jaar 1358, alleenlijk zegt, dat *Willem* hem die penningen *schuldig was*, zonder melding, uit wat hoofde, en bekent, dat *Aelbrecht* hem die ten vollen betaald hadt, te weeten 13000 Schilden in Henegouwen, en 9000 in Holland. Deeze penningen zijn dan door *Aelbrecht* voldaan. Maar of die andere 20000 Schilden, ten gezetten tylen, ook betaald zijn, daaraan twijffel ik. Die den Brief, daarvan spreekende, met aandacht doorleest, zal 'er grond vinden om te vermoeden, dat *Aelbrecht*, die zekerlijk ongaarne de wederkomt van zijn' Broeder *den Romein* in Henegouwen, vernomen hadt, op des zelfs bedreiging van zyne *Aanspraak op de drie Graaffschappen* te zullen vernieuwen, zo bang is geworden als een schuldenaar, die met *Executie* gedreigd wordt, en noch wat uitstels verzoekt. Want zijn' Brief, niet den 7 July, maar den 17 November 1358, gegeven zijnde, zo volgt dat de betaling eerst geschieden moest op den eersten dag der Maanden Augustus en October 1359. Mogelijk ook, dat *de Romein*, die toen wel zag, dat 'er, voor hem, in Holland niet meer te doen viel, en *Aelbrecht* kende voor een hard man op een weeke kaas, deeze laatste pooging gedaan heeft, om, op zijn vertrek naar Duitschland, noch een zoet beursje Hollandsch geld mede te neemen. Want (en hierop steunt deeze bedenking) die twee Broeders waaren het, in 1361, noch gansch niet eens; als blijkt uit den Hoogduitschen Brief van hunnen vollen Neef Ruprecht, Keurvorst van de Palts, en van hunnen oudsten halven Broeder Lodewijk, Keurvorst van Brandenburg, beide Hertogen in Beieren, gegeven te Neurenberg den 17, niet 18, April 1361. p. 127. waarby zy verklaaren, dat zy alle verschillen en oneenigheid tusschen die

die Gebroeders ganschelijk aan zich genomen hadden, en geeven tot uitspraak niet anders, „ dan dat zy alle Brieven, die zy malkanderen gegeeven en ten Heiligen be- „ zwooren hadden, onverbreekelijk zouden naarkomen; en „ voorts in vriendschap, als Broederen betaamt, leeven. ”

Doch het wordt tijd, datwe wat meer van naby bezien, wat 'er gehandeld zy tusschen *den Romein* en *Willem* in eigen persoon. Wy vinden, dien aangaande, wederom drie Brieven, Chart. III. p. 15 — 18. De twee eersten, van *Willem*, zijn gesteld op 25, de derde, van *Lodewijk den Romein*, op 27 January 1357. Maar de Dagtekening is, in alle drie, de zelfde, *in crastino Conversionis B. Pauli*; en dat is, noch 25 noch 27, maar 26 January. Van meer gewigt is het jaar 1357, het welk, volgens de gewoonte van dien tijd, zou moeten genomen worden voor 1358. Wy zeiden vroeger, p. 578, dat de laatste Brief van *Willem* was van 14 December 1357. Maar volgens deeze drie, zou hy zyne vryheid, noch volle zes weeken laater, genooten hebben. Wy hebben ook elders bevonden, dat in 't Charterboek, omtrent deeze tijd, uit gelyke oorzaake, verscheiden Brieven een jaar te vroeg geplaatst zijn. En hier vind ik, in mynen weg, noch een voorbeeld. De zogenoemde vrede tusschen *Margriet* en haaren Zoon *Willem* is geslooten, den 7 December 1354. zie Chart. II. p. 824 en 825. waarby zy, alleen Henegouwen voor zich behoudende, Holland, Zeeland en Vriesland aan hem ten besten gaf. Van dien geslooten Vrede sprak *Willem* zelf den 14 December 1354, en den 2 January 1355. welke laatste nochtans geplaatst is op het jaar 1354. Geduurende dien Oorlog hadt vooral het geschil tusschen *den Romein* en *Willem* plaats. Verloor *de Romein*, door die bevrediging, zyn Recht niet, en hielt hy het sedert noch staande; zo wachtte hy vry lang, van 7 December 1354 tot 26 January 1358, eer hy zelf zich ook met dien Broeder verzoende. En al houdt gy u aan 1357, 't zal op een uitkomen. Want de Brieven zelfs niet deugende, is het ydel getwist over der zelve Dagtekening. Ten dien einde zal ikze kortelyk doorloopen. Zy hangen aan malkanderen als heet zand.

De twee eersten hebben woordelyk de zelfde inleiding; omstandig genoeg, en zeer wel ter zaake dienende; waar in *Willem* te kennen geeft, dat hy met *den Romein* een Verdrag en

en Schikking gemaakt hadt, *in causa, quæ jam diu inter nos & ipsum vertebatur super juribus ipsius*, RATIONE PRIMOGENITURÆ ad ipsum pertinentibus, &c. In den eersten, wiens hoofd alleen spreekt van *den Romein*, en des zelfs Recht als *Eerstgeboren*, wordt *Otto*, die de Jongste der Broederen was, in allen deele met hem gelijk gesteld. En alles, wat *Willem* hun te saamen vergunde, bestondt in een ver uitzigt op het Land van Voorne, als *Vrouw Machteld van Voorne* (die tot 1372 geleefd heeft) zoude overleeden zijn. Niets zekerer, dan dat zulk een lighaam niet kan geboren zijn met zulk een hoofd, of dat het onder de wanschepsels moet geteld worden. Men vergelyke deezen Brief met dien van *Margriet*, gegeven na haars Mans dood, te Munchen in Beieren, den 5 January 1348, II. p. 747. Daar zalmen zien, dat zy het Land van Voorne, even als boven, gegeven heeft aan haaren Zoon *Otto alleen*; en, op gelyke wyze, het Land van Baudour in Henegouwen, na doode van Gerard van Jauche; benevens een jaarlijksche rente van Twee duizend Schilden. Ik vind geen reden om deezen te verdenken, nadat ik dien van *den Romein*, van 24 Juny 1358, voor valsch verklaard heb. Maar het geen eene aanmerking vereischt, is dat *Margriet* al dat zelfde, aan den zelfden *Otto*, genoegzaam met de zelfde woorden, reeds gegeven hadt den 18 April 1346, p. 706. behalve dat in deezen de Twee duizend Schilden vermeerderd zijn met noch andere Twee duizend; en, daar 't hier op aankomt, dat *Margriet* zoude gewild hebben, dat, zo *Otto* kinderloos kwam te overlyden, dat alles zoude moeten komen op *Aelbrecht*, of (zegtze) op den Jongsten van onzen Zoonen, die wy nu hebben, die dan leevende waare. Hoe veel Zoonen, jonger dan *Aelbrecht* en *Otto*, hadt zy dan? Doch uit alle omstandigheden schijnt het my toe, dat die kwanfuis ouder Brief van 1346, vervalscht is uit dien van 1348. niet alleen ten voordeele van *Aelbrecht*, maar wel uitdrukkelyk ten nadeele van *den Romein*. Doch die lap is daar zottelyk ingevoegd, tot verklaringe, zo 't schijnt, van de woorden, en zo *vervolgens van graad tot graad*, die gy straks zult leezen in den Brief des Keizers. Hoe dit zy, die weinig woorden, 't zy men der zelve orden, of beteknisse, naargaa, zijn ongerijmd; en steeken op het overige des Briefs af, als de hand van een' kladschilder in een meesterlyk tafereel.

De

De tweede Brief van 26 January, p. 16; doet zich; met den eersten opslag, zeer wel voor, en sluit wel op de gemelde inleiding. By deezzen belooft *Willem*, aan den *Romein* jaarlijks te zullen betaalen *Vierduizend Schilden*. Nochtans is hy geheel verwerpelijk, ter oorzaake van ééne ver-zinning; maar eene zó plompe ver-zinning, dat de zelve onmogelijk, in een' echten Brief, kan begaan zijn. De betaaling zou geschieden in twee termynen: *in festo Natiuitatis Christi proximo infra annum proximum, & in festo Beati Johannis Baptista sequenti*. Misschien meende de broddelaar — *proximo, & infra annum proximum in festo* — doch daar zie ik nu niet op. Maar hierop zie ik, dat daar vervolgens gezeid wordt: *Et si, quod absit, in PRIMO TERMINO Beati Johannis Baptista, ut præmittitur — et si ITERUM in festo Natiuitatis Christi — non persoluerimus, &c.* Hier heet de eerste termijn S. Jansdag; de tweede, Kerstdag. Pas te vooren was de eerste Kerstdag, de tweede S. Jansdag. Hierop valt geen bedenking. Ik zwijg van die wonderlyke uitdrukking in 't slot des Briefs, *promittentes ex certa scientia, in de plaatse van bona fide*, gelijk in den volgenden; enz.

In den derden spreekt *Lodewijk de Romein*. Zyne inleiding is meerendeels weder de zelfue. Hy zegt daar in, dat hy met *Willem* een Verdrag en Schikking gemaakt heeft; *in causa, &c.* als vooren. Te weten, *SECUNDUM DONATIONEM earundem [terrarum] ipsi factam per illustrissimum Patrem nostrum et Matrem; felicitis recordationis; prout in Litteris earum [eorum] plenius apparet; adprobamus; confirmamus et ratificamus, et Donationes dictarum terrarum et Litteras, per felicissimos Patrem et Matrem præfatos, dicto Fratri nostro Wilbelmo et suis heridibus concessas de prædictis. Promittentes bona fide; &c.* En in deeze ongeschikte woorden hebtge den ganschen inhoud des Briefs. Is dat niet een wonderlijk Verdrag; waarin hy blootelijk afziet van alles; zonder iets voor zich zelve, of voor zijne Erfgenaamen, te bedingen? Hy spreekt hier van Giften en Brieven van zijn Moeder zo wel als van zijn' Vader; waarvan elders, in deeze geschillen geen gewag gemaakt wordt. Meende hy die Brieven, waarby de overweldigse *Margriet*, in December 1354, dien gedwongen aftand van Holland, Zeeland en Vriesland, aan *Willem* deedt; hoe komt het dan, dat hy, maar

maar vijf maanden laater, 24 Juny 1358, toen hy zich met *Aelbrecht* zou verstaan hebben, niet dacht aan zijn Moeder; zeggende alleen, SECUNDUM ORDINATIONEM per D. Ludovicum Progenitorem nostrum factam? Dus zienwe, dat die Brieven van Verdrag en Schikkinge tusschen de Broeders zijn, voor een groot gedeelte, belachlijk; ten deele ook de een naar den anderen gevolgd; ten deele onderling srydig; en dat, uit die allen te saamen, niets ter wereld met eenige zekerheid kan opgemaakt worden, op welke Voorwaarde de Romein zich, eerst met *Willem*, en vervolgens, daar't vooral op aankomt, met *Aelbrecht*, zoude verzoend hebben. Zo dat'er nu noch alleen overschiet, dat wy ons van onze belofte kwyten, en den meergemelden derden Brief van hunnen Vader, Keizer Lodewijk, waarin hy, den 7 September 1346; te Frankfort met zyne Vorsten te Recht zittende, alle Rechten, zo van zyne Vrouw, als van haaren Oudsten Zoon, ja van alle haare Landen, zou verbroken en ten eenen maale vernietigd hebben, hier in 't geheel laten volgen; zo als ik hem uit het Latijn vertaald heb.

„ WY LODEWIJK, enz. willen dat elk bekend zy, dat, terwijl wy MET ONZE VORSTEN, in onze Stad Frankfort, te Rechte zaten, voor ons verscheenen is LODEWIJK, Hertog in Beieren, onze Oudste Zoon uit Margriet onze Bedgenoot, vrywillig en uit zich zelve Afstand doende van alle Rechten en Gewoonten, die hy mogt hebben, of in 't vervolg zou mogen hebben, op de Graaffschappen van Henegouwen, van Holland, van Zeeland, en op de Heerlijkheid van Vriesland, ten behoeve van WILLEM, zynen Broeder, onzen Tweeden Zoon; zulks dat deeze, na 't overlyden onzer Bedgenoot, zyners Moeder, haar, zonder eenige tegenspraake of vreeze [*scrupulo*] zal moeten opvolgen. En in gevalle WILLEM kwam te overlyden, en geen' Erfgenaam naliet, zo zal hem opvolgen AELBRECHT, onze Derde Zoon, en zo vervolgens van graad tot graad, alle twijffelingen, verschillen en twisten ter zyde gesteld. Dit bovenstaande, in 't geheel en van stuk tot stuk, bevestigen wy, keuren wy goed, en ratificeeren wy by deezen. Hier van zijn Getuigen. . . . In kennisse der waarheid hebben

„ ben

„ ben wy den tegenwoordigen Brief doen beschryven,
 „ en met ons Zegel gesterkt. Gegeeven te Frankfort,
 „ den 7 September 1346.
 „ En wy **LODEWIJK**, Hertog in Beieren voornoemd,
 „ hebben, tot meerder verzekering, beloofd en belooven
 „ by deezen, al het bovenstaande onschendbaar te
 „ onderhouden, en deezen Brief, benevens den Keizer
 „ onzen Vader, met ons Zegel bekrachtigd, *loco, die et*
 „ *annis prænотatis.*

Of dit alles waar of valsch zy, zal men best kunnen oordeelen uit den volgenden Brief van *den Romein* zelf, dien hy, den 28 April 1351, toen hy in *Zeeland* was, en zyner Moeder te hulpe kwam, naar Henegouwen gezonden heeft; welke, uit het Fransch overgezet, aldus luidt.

„ **LODEWIJK DE ROMEIN**, door Gods genade,
 „ Markgraaf van Brandenburg en van Luzaatsen, Aarts-
 „ kameraar des H. Rijks, Paltsgraaf op den Rijn, Hertog
 „ in Beieren, **OULDSTE ZOON EN STEDEHOUDER** van
 „ onze zeer lieve en geduchte Vrouwe en Moeder, Margriete,
 „ Gravinne. . . Aan alle Edelen, Geestelyken, Steden en
 „ Onedelen van het Graaffschap *Henegouwen*, onze groete.
 „ Lieve Vrienden! Wy bidden allen en elk in 't byzonder,
 „ dat gylieden wilt helpen en sterken onze lieve Moeder . . .
 „ en Ons, tegen al zulken, die haar en ons poogen te onterven en
 „ uit den Lande te verdryven, en op haare vermaaning tot ons
 „ wilt komen, om het ongelijk en de moeilijkheid, die men
 „ haar aandoet, af te weeren: want deeze zaak moet allen
 „ braaven luiden ter harte gaan, en elk zyne hulpe bieden om
 „ zulks voor te komen. En dewijl het *Gerucht* zich misschien zal
 „ verspreid hebben, dat wy **AFSTAND** zouden gedaan hebben van
 „ het Recht, dat ons, na de dood onzer Moeder, op de zelve Landen
 „ volgen moet; zo zy allen bekend, dat wy zulks **NOIT**
 „ **GEDAAN** hebben, daartoe **NOIT AANGEZOCHT** zijn geworden,
 „ **NOCH** het oit **DENKEN TE DOEN**: Dat wy, zolang onze Moeder leeft,
 „ niets daar van zullen eischen noch begeeren, dan 't geen haar
 „ lieven zal, ons vrywillig te beveelen of te vergunnen.
 „ Maar

„ Maar dat ONZE MEENING IS, na der zelve overlyden;
 „ zo God wil, te zijn GERECHT HEER en OUD-
 „ STE ERFGENAAM, voor ons en Onze Nakomelin-
 „ gen, eeuwiglijk. Gegeeven te *Zieriksee*, des Donder-
 „ dags voor Meidag [28 April] 1351.
 „ Onder stondt: *Dou Command. Monfr. present le Comte*
 „ *de Zwartzenburg, Mesf. Raffe de Cruynnigen, et plu-*
 „ *sieurs autres dou Conseil, &c.*

Het is dan zeker, dat die Brieven van 7 September 1346, zynen Vader valschelijk toegedicht, den 28 April 1351, noch niet in weezen geweest zijn; en dat 'er, terwijl hy in Duitschland was, van zynen *Afstand* slechts een *Gerucht* in Holland uitgestrooid is; 't welk hy hier, op de nadrukkelykste wyze; ontkent, zonder dat deeze ontkenntenis oit, het zy door *Willem*, het zy door *Aelbrecht*, of door iemand van hunnen ahang, tegengesproken is. En dus is zy gebleeven in volle kracht. Ten anderen noemt hy zich hier niet alleen *Oudsten Zoon* van zyne Moeder, ten bewyze van zijn Geboorterecht, maar ook haaren *Stedebouder*, ten blyke dat hy, in deezen, niets ondernam dan met haare kennis en toestemminge: waar van de waarheid onloochenbaar is uit de getuigenis van den Tijdgenoot *Albertus*, boven, p. 544, reeds gemeld. Zes weeken te vooren, 17 Maart 1351 (niet 1350, gelijk die wederom; in het Charterboek, een jaar te vroeg geplaatst is) revesstigde hy, te *Dordrecht*, een' Brief zynen Moeder, die hem daar noemde *onzen lieven OUDSTEN ERFZOON*. Den 1 April daaraan volgende, beloofden veele personen aldaar, elk voor zich, der Keizerinne, en *baaren GERECHTEN ERFZOONE*, getrouw te zullen zijn. Dat hy, den 25 Juny des zelve jaars, noch by zyne Moeder was, kanmen zien II. p. 798. Zodat 'er geen twijffel valt; of hy zal den stryd in Walcheren en het scheepsgevecht op de Maaze, tusschen zijn Moeder en Broeder, bygewoond hebben. 't Laatste viel voor in 1351, op den Dag van *S. Martijns Translatie*, volgens den Vertaaler van Beka, zo in de *Uitg.* als in *MSS.* ook by *Suffridus Petri*, *Append. ad Bekam* p. 144. dat is, alswe p. 510 gezien hebben, 12 *November*. Maar ook Heda hadt geen kennis aan dien Dag: want zo schreef hy, p. 244, *mensis Julii, die Translationis beati Martini*. In 't *Calendarium medii Aevi* van Haltaus wordt die Dag in 't

geheel niet genoemd. De zelve was ten uitersten ongelukkig voor de Keizerin, die de vlucht nam naar Engeland; waarfchijnlijk verzelde van haaren Zoon *den Romein*, die ook mogelijk kort daarna de reis naar Duitschland zal aangenomen hebben. Dus verdreef Willem zyne Moeder en der zelve gerechten Erfgenaam, door geweld van wapenen, uit haaren wettigen eigendom, en verworf zich, daardoor, het geen men sedert genoemd heeft zijn RECHT OP HOLLAND.

Nochtans leezenwe, in zekerem Brief van 25 April 1364, dat zijn MOEDER het hem gegeven hadt *by den ende den Lande*; 't welk, in Notis, wordt aangevuld, *by den KEIZER enz.* Doch 't zal evenveel doen. 't Een en 't ander hebben wy reeds beantwoord. Dien Brief zal ik, om verscheiden redenen, hier ook geheel invoegen, willende liever datmen hem in 't verband leeze, dan den inhoud by stukken en brokken, en misfchien minder naauwkeurig, voor te stellen. Zo luidt hy.

„ COND zy allen luden, dat wy, BAANROETS, *Ridderen,*
 „ *Knaapen en Steden*, die, by ontbieden ons liefs Heeren, Hertogen AELBRECHTS van Beieren, Ruwaard
 „ &c. gekomen zijn op dat Dagvaard tot S. Geerdenberge, op S. Marcusdag in 't jaar ons Heeren 1364;
 „ en andere *Ridders en Knaapen, Steden en Gemeenten,*
 „ der welker Zegelen aan deezen Cedelen gedrukt zijn.
 „ Overmids dat onze lieve Heere voorz. aan ons begerd heeft, dat wy hem wegen wyzen en informceeren wouden naar onze verftandenisse en vroedschap, en naar dat wy van onze Ouderen en van onze Voorvaders verneemen konden, wat RECHTEN of GOEDEN toebehooren mogten onzer liever Vrouwe der KONINGINNE VAN INGELAND, by doode ons liefs Heeren WILLEMS, die te Valenchyne rust [*baars Vaders*] des Graaven WILLEMS, zijns Zoons, en der KEIZERINNE, of andere befterfte daaruit roerende: Zo hebben wy ons beraaden en besproken met den Oudsten en met den Vroedsten, die wy gereiken konden, een ygelijk in den hoeke, aldaar hy gezeten is.
 „ En vinden, dat Graaf JAN, des Graaven FLORENS
 „ ZOOR

„ Zoon, bezat en behieldt de *Graaffschappen van Hol-*
 „ *land, van Zeeland, en die Heerlijkheid van Vriesland,*
 „ en storf zonder kind; en kwamen doe alinge aan
 „ Graave JAN VAN HENEGOUWEN, die des Graaven
 „ *Florens Moeien Zoon* was, overmids dat hy de *Oudste*
 „ was van de Erfgenaamen; nochtans waaren 'er die
 „ van Hennenberg alzo namaage van eene *jonger Zus-*
 „ *ter*, die 'er geen Recht aan en hadden noch en eifch-
 „ *ten*: En deeze zelve Graaf JAN VAN HENEGOUWEN
 „ hadt drie *Broeders*, die noch Recht en hadden noch
 „ en eifchten, mids dat zy *jonger* waaren. Item, na de
 „ dood des Graaven JANS kwamen deeze Graaffschap-
 „ pen, met het *Graaffschap van Henegouwen*, aan zy-
 „ nen *Oudsten Zoon*, die hiet Graaf WILLEM, die te
 „ Valenchyne rust, en zijn *Broeder* en zijn *Zuster* had-
 „ den noch en eifchten 'er geen Recht aan. Van dee-
 „ zen bestarf 't voort op Graave WILLEM, die ten
 „ Vriezen bleef, die 't rustelijk bezat zonder aantaa-
 „ le van zyne *Zusters*; en na zyne dood, want hy geen
 „ Kind en liet, kwam 't op die KEIZERINNE, zyne
 „ *Oudste Zuster*, die 't bezat ter tijd toe, dat zy 't ha-
 „ ren Zoon Hertog WILLEM overgaf, en maakte by
 „ den ende den Lande.

„ Alzo dat wy vinden by oude tyden, datmen die
 „ Graaffschappen niet *deelen* en mogte, noch schuldig
 „ was te *deelen*; en konnen niet gevonden noch gemer-
 „ ken, naar onze verstandnisse en vijf zinnen, dat ie-
 „ mand Recht heeft, klein of groot, aan de *Graaffschap-*
 „ *pen van Holland, van Zeeland en van Vriesland*, dan
 „ Hertog WILLEM, onze gerechte Heere, en Her-
 „ tog AELBRECHT als Ruwaard, alzo lange als hy
 „ in de ziekte blijft en leeft; en na Hertoge WIL-
 „ LEMS dood, alzo Hertog AELBRECHT'S Brieven
 „ begrypen. In oirkonde van deezen zo hebben wy
 „ onze Zegelen hier aan gedrukt, in den jaare en op
 „ den dag voorfz. [25 April 1364.]

Hierop staat, voor 't laatst, te overweggen, I. de Inhoud
 van den Brief zelf. II. Of Lodewijk de Romein toen noch
 leefde. III. Wat de Koningin van Engeland eifchte uit de
 Nalaatenfchap van haaren Vader, Broeder en Zuster.

Wat het Eerste belangt; ik volg de Uitgaave, waarin zich de zelve onderscheidt in drie deelen, die wy elk met een woord moeten aanroeren. De *Inleiding* is hierin gebrekkelijk, dat 'er niet gemeld wordt, of Aelbrecht die Vergadering beleid hadde uit alle drie de Graaffchappen, of alleen uit Holland: gelijk mede niet, by wat gelegenheid zulks geschied zy. En was zo groote Vergadering niet in staat, om Aelbrecht te onderrichten, zonder het eerst, elk by zijn naaste buuren, te gaan vraagen? In het tweede deel bepaalen zy dat Recht zeer wel, in dier voegen, dat het alleen toekwam aan den OUDSTEN ZOON, wiens jonger Broeders en Zusters daarop zelfs nooit eisch gemaakt hadden. Wat dunkt u, Leezer? Hadt Aelbrecht wel reden, om met zulk een antwoord zeer in zijn' schik te zijn? En konden zy hem wel leevendiger voor oogen houden, dat noch Willem noch hy oit Recht tot de Graaffchappen gehad hadden, zo lang hun OUDSTE BROEDER in 't leeven was? Want het derde deel, daarmen de *Toepassing* van het voorgaande moest wachten, smijt het ganschelijk onder de voet. Waarom zeiden zy niet liever, kort en klaar, dat *Vader* en *Moeder* de *Jongste Zoons* gesteld hadden voor den *Oudsten*? Nu draaien en wringen zy zich zo, datze 'er zelfs in verwarren, en maaken 't besluit op, regelrecht strydig tegen hun eigen gronden van Recht. Daarom zwijgen zy hier van den *Oudsten Zoon*, als of die nooit geweest waare; en schynen zich nu eeniglijk te bepaalen tot het jaar 1364. Was *Lodewijk de Romein* toen niet meer in weezen, zo was *Willem*, te dier tijd, volgens zijn Geboorterecht, wettig Graaf; en, na des zelfs dood, *Aelbrecht*. Waartoe dient dan dat valsche voorwendfel, dat de *Keizerin* het aan *Willem* gegeven hadt? En waartoe konden *Aelbrecht*, na *Willems* dood, zyne *Brieven* dienen; wanneer hy zelf de *Oudste* geworden zou zijn? Wanneer, nu, is *Lodewijk de Romein* overleeden? De onzen hebben zich daarmede niet gemoeid; en in Duitschland heeftmen 'er blindelings naar geraaden. *Monf. Blanc, Hist. de Bav. T. III. p. 238*, zegt, dat hy gestorven is kort na zijn' Broeder *Willem*. *Cuspinianus, in Cæs. p. 380*, wist 'er niet veel meer van. Hierin komen die twee, en meer anderen, overeen, dat zy vast stellen, dat de *Romein Jonger* geweest zou zijn, dan *Willem* en *Aelbrecht*. Dit verdient opmerking. Vooreerst blijkt 'er uit, dat die verdichte *Brieven* des Keizers in Duitschland, daarze

op

op eenen Rijksdag zouden gegeven zijn, niet bekend zijn geweest. Ten anderen, dat die verschikking in den Geboortengang der Broederen, alleen gesprooten is daaruit, dat men wist, dat *Willem en Aelbrecht* Holland bezeten en gerageerd hadden; en ondersteunde (gelijk waar is) dat zulks den *Oudsten* toekwam. Want de voorrang van eenen Jongeren Broeder ontmoet altijd tegenstand in 't begrip van allen, die geen byzondere reden hebben om party te kiezen. Zo zagenwe boven, p. 481, dat veel Oostenrijksche Schryvers giffen, dat de Markgraaf Leopoldus Pius, met voorbygang van den Oudsten, eenen Jongeren Zoon, by uittersten Wille, tot zijn' Opvolger benoemd hadt: terwijl anderen wederom andere redenen daarvan gezocht hebben. Waar van genoeg gezegd is. Spenerus in Syll. Geneal. p. 263, zegt, dat de Romein overleeden is, in 1366 of 1369. Aventinus, p. 797, in 1359. Dit laatste is zekerlijk mis, alzo wy, p. 587, gezien hebben, dat hy, den 17 April 1361, noch geleefd heeft. Nader aan de waarheid schijnt Adlzreitter te komen, die, P. II. L. V. § 7, ook den dag bepaalt, naamelijk 1 October des gemelden jaars 1361. Dus zou de tijd, dien hy behoord hadt Graaf van Holland te zijn, ruim vijf jaaren en drie maanden geduurd hebben: want zijn Moeder is overleeden den 23 Juny 1356, volgens haar Graffschrift by d'Outreman, Hist. de Valent. p. 448. Waarop zich ook Mieris beriep in 't slot van het Tweede Deel des Charterboeks. Zodat daar verscheiden Brieven, gedagtekend van 1 January tot Paaschen 1356, hadden moeten gesteld worden op 't jaar 1357, en dus aan 't hoofd van het Derde Deel; als blijkt uit dien van 10 Maart, in welken Willem, na de dood zynrer Moeder, zich weder noemde *Graaf van Henegouwen*. 't Welk diene tot ophelderinge van 't geen wy, sprekende van de Paaschjaaren, B. I. p. 323 en 324, ten opzigte van Willem V. en van Aelbrecht, voorlang aangekend hebben.

Het derde en laatste raakt de Eisschen van Philippa Koningin van Engeland. Haar Broeder, Graaf Willem IV, was nauwlijks, in 't laatste van September 1345, in Vriesland gesneuveld, of haar Gemaal, Eduard III, kwam voor den dag met zynen Brief van 20 October, waarby hy Jan van Henegouwen, Oom der Koninginne, en anderen magtigde en afzondt, om zijn Recht werkelijk te maaken, zonder ee-

nige bepaalinge wat hy eifchte of begeerde. Maar Jan van Henegouwen, was toen niet in Engeland; en in deszelfs plaatse benoemde Eduard anderen, in eenen tweeden Brief van 27 December, van gelyken inhoud, behalve in den Eifch zelf. In den eerften zegt hy: *Cum per mortem Wilielmi, Comitis Hannomiæ, Hereditas præclara Pbilippæ . . fit jam devoluta.* Dus zou hy de gansche nalaatenfchap geëifcht hebben. Doch ik wil wel toegeeven, dat dit bedorven is, en verbeterd moet worden uit den tweeden, daarmen leeft: *Cum — Hereditas præclara ejusdem Comitis, seu Pars ejusdem Hereditatis legitima, Pbilippæ jam fit notorie devoluta.* En dus zou hy zich met een gedeelte vergenoegd hebben. Ook noemde hy *Pbilippa*, den 20 April 1346, *eene der Erfgenaamen.* Daarenboven eifchte hy, in den eerften, zulke Landen en Rentten, als haar Vader haar gegeven hadt in *Zeeland*: in den tweeden, Landen en Rentten in *Henegouwen, Zeeland, Holland en Vriesland.* Den 25 Juny 1346, verklaarde Eduard, dat hy, over die Erfenis geen verfchil zocht, en benoemde den eenen *Diederik, Heer van Montjoie en Valkenburg*, als Scheidsman, om eene overeenkomst te treffen, uiterlijk voor 25 December. Men heeft, uit Froiffard, I. ch. 117, ook aangemerkt, dat Jan van Henegouwen, Oom zo wel van de Keizerin, als van de Koningin, de Regeering van *Henegouwen* aanvaard heeft: het welk zeer wel zoude overcenkomen met den eerften Brief, waarin hy vooral gemagtigd werdt, om het recht van de Koningin te bewaaren. Maar ik verftaa Froiffard geheel anders. Zie hier zijn eigen woorden: *Et ainsi va qua la Comté de Haynaut un temps; et la gouverna Messire Jehan de Haynaut, JUSQUES A TANT que Madame MARGUERITE de Haynaut, Mere au Comite Aubert, se tira celle part, et en print le jaisine et l'HERITAGE, et lui firent les Seigneurs et les Barons feauté et hommage. Ceste Dame Marguerite, COMTESSE DE HAYNAUT, avoit à mari, &c.* Uit dit, en het geen daar voorgaat, maak ik dit verhaal op. *Jan van Henegouwen* heeft den Slag in *Vriesland*, daar zijn Neef *Willeim sneuvelde*, bygewoond; vandaar begaf hy zich naar *Geertruidenberg*, daar hem de *Gravin Johanna*, nu *Weduwe*, wachtte; zekerlijk om hem te raadpleegen over de Regeeringe des Lands (vooral van *Henegouwen*) 't welk toen vacceerde, omdat de *Erfgravin, Margriet*, afwezig was. En 't befluit was, dat hy, *Jan van He-*

Henegouwen, gedurende dat afzijn, de Regeering by voorraad zoude waarneemen; te weeten, voor *Margriet*, en niet voor haar Zuster *Philippa*; die, om alles in een woord te besluiten, noit eisch gemaakt heeft, noch op Henegouwen, noch op eenig deel van de Graaflijkheid. De getuigenis van Froiffard, is klaar, en alleen geloofwaardiger dan vijftwintig Brieven, die in de Acta van Rymer gevonden, en vandaar in het Charterboek overgebracht zijn. Hy verhaalt in zijn Voorrede, dat hy met zijn Werk (verftaa een gedeelte van zijn Eerste Volumen, 't welk nudriehonderd en dertig Hoofdstukken bevat) naar Engeland gereisd is, en het aangeboden heeft aan de Koningin *Philippa* zelve, die het vriendelijk ontvong, en hem wel beloonde; *et m'en fit grand profit*. Van eenige Engelsche Brieven, ten tyde van Graaf Florens V, hebbenwe vroeger voorbeelden gezien. Die van 21 October 1350, is weinig minder ongerijmd. Eduard zondt Gemagtigden naar Holland, om met *Margriet* te handelen wegens de overgifte der *Regeeringe van Zeeland, Holland en Vriesland, waarvan zy zich ERFGENAAM NOEMDE*. En maar vijf dagen laater, 26 October, stelde hy Willem van Stury aan, om die Landen, in zynen naam te bestieren, waarvan *Margriet* dwaasgenoeg zou geweest zijn, hem, by haare opene Brieven, de bewaaring toe te vertrouwen. Den 16 December zondt hy weder aan *Margriet*, om zijn Salaris voor de gemelde bewaaringe te regelen. Van 't een is zo veel gekomen als van 't ander. Ook hebben 'er de Engelsche Historien van Larrey en Rapin Thoyras geen woord van: zelfs vindtmen, in onze Charterboeken, noch voetstap noch schaduwe, dat een eenige van al die Brieven, beroerende dit verschil, in Holland ontvangen, gezien, of, met woord of daad, eenigszins beantwoord zou zijn. De laatste was van 25 Juny 1346. Van dien tijd af was 'er een diep stilzwygen van, tot dat Aelbrecht zelf, na verloop van omtrent *achtien* Jaaren, het verschil wederom schijnt leevendig gemaakt te hebben in den opgegeven Brief van 25 April 1364. ten waare ook dees in Engeland uitgebroeid is. In dit zelfde jaar, den 20 October, verleende Eduard Vry geleide aan de Gezanten van Aelbrecht, om, met *Vijftig* paarden in Engeland te komen. Maar toen moet de Koning misnoegd geweest zijn; want buiten dat Geleide sloot hy den persoon van Aelbrecht zelf, benevens den Seneschal van Henegouwen, en noch drie anderen. In een

tweede Vry geleide, 6 December 1365, werdt het getal van *Vijftig* paarden vermeerderd tot *Honderd en twintig*. Toen kreeg ook Aelbrecht verlof om in Engeland te komen, *mids* voorzien zijnde van *Brieven van Volmagt*, wegens de Gemeenten en Steden van Henegouwen, van Holland, van Zeeland en van Vriesland, *om een einde van dat verskil te maaken*. Is dat niet wel uitgedacht? De Graaf zelf moest naar Engeland reizen, om daar afstand te doen van een gedeelte zyner Landen: enz. Zie, bid ik, onze aantekening B. IV. §. 780. Een derde Vry geleide, van gelyken inhoud, behalve dat 'er van geen *Volmagten* gesproken wordt, is van 15 Mei 1366. Een vierde, van 6 July 1367, is zeer bekort; en hier wordt de Manschap van Aelbrecht begroot op *Driehonderd* met *Honderd* paarden. In alle vier was de tijd bepaald. In den laatsten van 6 July 1367 tot Paasch; dat was dan tot 9 April 1368. Dus zou Philippa, die den 14 Augustus 1369 overleeden is, en, in 't algemeen als eene verstandige en edelmoedige Vorstin beschreeven wordt, wel hardnekkig op haare Eischen gestaan hebben. Want opdat men niet denke, dat zy iets verkreegen hebbe; omtrent drie jaaren na haar dood, den 15 Juny 1372, zondt Eduard zelf een plegtig Gezantschap aan Aelbrecht, om eens voor al, van alles, wat zyner Bedgenooten, in deeze Landen, zou toegekomen hebben, Afstand te doen. De laatste melding van Philippa, die ik daar vinde, is van 26 Mei 1369, zijnde mede een Vrygeleide voor eenen Engelschen Goudsmid, zullende, uit haaren naam, aan de *Hertogin van Holland*, overbrengen eenige *Juwelen*: dat vreemd kan schynen, als men onderstelt, dat haar, in Holland, eene zo gewigtige Erffenisie onthouden wierdt. By zo veel Engelsche Brieven moet ik 'er noch twee voegen, den eenen van 4 Mei 1368, wederom een Geleidebrief voor drie Urwerkmaakers van *Delf*, om te komen in *Engeland*, en aldaar hunne konst te oefnenen. Den anderen, van 11 Juny 1372, om het Verbond te vernieuwen, voorheen geslooten tusschen Koning Eduard en Hertog Willem, *au temps qu'il estoit en plein jaunté & memoire*. Welke woorden ik nu aangemerkt hebbende, niet wil onthouden aan myne Leezers, aan wier oordeel ikze beveele. De drie laatstgemelden verdienen, by my, geloof.

Dit onderzoek onzer Historie, ten tyde van Vrouwe Margriet

griet en haare Zoons Willem en Aelbrecht, heeft my langer opgehouden dan ik gedacht had. Ik vlei my, eenig nieuw licht over de zelve verspreid te hebben; doch geenszins, dat alles zo zal toegestemd worden. Ik heb, gelijk elders zo ook hier, veel gezeid om anderen gelegenheid te geeven tot nader overweeinging. Ondertusfchen is myne meening niet geweest, om zo van den Heer LAMBACHER af te scheiden, zonder hem Vaarwel te zeggen. Maar, omdat alles een einde moet hebben, zal ik noch maar eene aanmerking maaken, die hem betreft: doch niet hem alleen.

Wy hebben in den beginne, p. 478 en 479, gezien, dat LAMBACHER, uit drie oude Rechtsboeken poogde te bewyzen, dat de Vorstelyke Rijksleenen niet anders erfden dan van Vader op Zoon. Wy hielden ons met die boeken niet op, omdat hy 'er zelf niet veel werks van scheen te maaken. Het eerste noemt hy *Vetus Auctor de Beneficiis*, dat geschreeven zou zijn in de Elfde of Twaalfde Eeuwe. Het tweede en derde, *Speculum Saxonicum* en *Speculum Suevicum*. Deezen zijn te Straatsburg, in den jaare 1696, door Schilterus uitgegeeven, onder de gepaster benaamingen van *Jus Feudale Saxonicum* en *Jus Feudale Alamanicum*; het laatste met eene zeer uitgebreide Verklaaring, waarin het doorgaands met het andere vergeleeken wordt. Die beide behooren, volgens LAMBACHER, tot de Derticnde Eeuwe; het eerste tot het begin der zelve, het ander tot het jaar 1282. Het zeggen van deezen bevestigt hy echter, p. 8 (b) uit twee anderen, waarvan ik den eenen, Albericus de Rosate, die omtrent het midden der Veertiende Eeuwe geleefd heeft, voorbyga, omdat ik hem niet kan naazien. Den anderen noemt hy *Cardinalis Hostiensis, alias Joannes de Segusio dictus*, die in 1271 gestorven is. Ik heb dien *Joannes de Segusio*, onder de Kardinaalen, by Onuphrius gemeld, gezocht, maar 'er geenen van dien naam, of *alias*, konnen vinden. Daarenboven was deszelfs eigen naam niet *Joannes*, maar *Henricus*. Onuphrius getuigt, dat hy een van de eersten geweest is, die, in 't jaar 1261, door Paus Urbanus IV, tot het purper verheven is; en noemt hem, *Henricus, Gallus, O. J. Doctor, ex Archiepiscopo Ebredunensi Episcopus Cardinalis Ostiensis & Veliternus*. Maar 't voor naamste is, dat hy zich beroept op eenen Getuigen, die deezen eersten grondslag zyner Verhandeling ganschelijk vernie-

nietigt, en uit wien zelfs de drie aangehaalde Rechtsboeken moeten verklaard worden; gemerkt dat hy ouder was dan de laatste der drie. Zo spreekt hy: *DE CONSUETUDINE IMPERII non succedit, nisi FILIUS DESCENDENS; imo revertitur feudum ad Imperatorem, & ipse confert cui vult. Sic VIDI hoc, quando fui in Alemannia, per Proceres JUDICARI.* Dat de Opsteller van het Jus Feud. Suev. het niet anders begreep, blijkt uit zijn cap. 43, daar hy schreef: *Es erbet niemand Lebn, wenne der Vatter uf den Sün* (dus verre by LAMBACHER, met achterlaatinge van 't volgende) *das beist ERBLEHN.* Met meer verwondering zie ik, dat ook Jo. Schilterus, over die plaats p. 266. § 2, aan het woord *Erflehen* eene ongewoone betekenis tracht op te dringen, omdat hy den Kardinaal mede kwaalijk begreep, of des zelfs woorden liever wilde verklaren volgens zyne eigene vooroordeelen. Want zo spreekt hy: *De hac RESTRICTA Successione Filiorum, adhuc in SEculo DECIMO TERTIO in Germania observata, locuples & aulicus testis est Henricus Cardinalis Hostiensis, qui circa annum 1255 in interregno floruit.* Daar hy ook de zelfde woorden, *DE CONSUETUDINE, &c.* aanhaalt, Zo moet hy dan ook dat nadrukkelyke woord, *descendens*, gansch over 't hoofd gezien hebben. Heeftmen ooit gehoord van een' *Filius ascendens*, of van een' *Filius collateralis*? Maar, wat is dan *Filius descendens*? Het is, met een woord, niet anders dan het Eenvoudige van het Meervoudige, *Heredes Liberi*, gelijk Keizer Frederik I, in 't jaar 1156, toen hy Oostenrijk tot een Hertogdom verhief, *alle de Descendenten van den eersten Hertog* noemde; en 't welk Karel V naderhand vertaalde *Erfkinderen*. Zie wat wy daarvan gezeld hebben p. 486 en 487. Of is dit niet klaargenoege? Overweeg dan de volgende woorden van Jo. Guil. Itterus de Feudis Imperii, Cap. XV. § 2, die ik noodig geacht heb te vertaalen. „ Met de *Collateraalen* is „ het zo gelegen, dat, by gebrek van *Descendenten*, de „ *Successie* in RIJKSLEENEN komt op de geenene, die in een „ *Dwarstijn* gesteld zijn. 't Welk echter niet zo te verstaan is, dat alle Bloedverwanten, zonder onderscheid, „ gelijk in *allodiaale* Goederen, maar alleen die van den „ *Eerften* Bezitter afstammen, tot de *Successie* gerechtigd „ zijn; alle anderen, van dien Stamvader niet afgedaald, „ daarbuiten gesloten worden. Vid. II. Feud. 31 fin. & „ tit.

„ tit. II. Welke ONTWIJFFELBAARE REGEL DES LEEN-
 „ RECHTS, in de Keizerlyke Rijkskamer, door ontelbaare
 „ Uitspraaken bevestigd is; volgens Rosenthal de Feudis
 „ Cap. VII. Concl. 58. n. 2. Zodat, als wy de zaak recht
 „ beschouwen, de zulken niet als *Collateraal*, maar als *De-*
 „ *scendenten van den Eersten Bezitter*, tot de *Succefsie* geroe-
 „ pen worden. En, om wat nader te komen; dat zelfs de
 „ RIJKSLEENEN *onafscheidelijk zijn van het Bloed* van dien
 „ Eersten, beweert nadrukkelijk Fred. a Sande ad Consuet.
 „ Feud. Geldr. tr. I. c. 2. § 7. n. 3. jung. c. I. § 6. n.
 „ 2 en 4. En voortreffelijk dient hier toe de getuigenis van
 „ *Henricus Hostiensis Cardinalis*, L. III. summ. rubr. 20.
 „ de Feudis § 7. DE CONSUETUDINE, &c. ” Al weder de
 „ zelfde woorden. LAMBACHER sprak vroeger van eene *Noto-*
 „ *rietas Imperii*: is die ergens, zo is zy hier.

Wy zullen eindigen met Keizer Henrik IV, van wien de Bisschoppen, vooral die van Utrecht, naar 't schijnt, zo veel Graaffchappen en Landen konden verkrygen, als zy zelfs begeerden; indien al de oude Brieven, die by Heda, en anderen, te vinden zijn, geloofd moeten worden. Van zijn' Brief van 11 Mei 1071, waarby hy het Graaffchap van Henegouwen zou ver-eerd hebben aan den Bisschop van Luik, kanmen naar zien wat wy, I. p. 277 — 279, gezeid hebben. Van den volgenden, spreek ik te meer, omdat onlangs een geleerd Man, den zelven verdacht gehouden hebbende, zich dat vermoeden weder ontgaf. Wy zullen doen zien, dat hy allerzekerst valsch is; niettegenstaande Heda zegt, dat hy hem *ex originalibus* ontleend heeft. *Origineelen* zijn eigelijk de Bezegelden zelfs; maar de Valschen hebben mede hunne *origineelen*, die ook door laater uitschryvers wederom konnen vervalscht worden; waarvan zelfs, uit dit mijn Werk, voorbeelden zouden konnen bygebragt worden. En, om in 't byzonder over de *origineelen* van Heda te oordeelen, zie onze Aantekening B. II. p. 494 — 495. Doch ter zaake.

Heda verhaalt, p. 137, dat de S. Pieters Kerk te Utrecht, door onachtzaamheid van 's Keizers Hovelingen, afgebrand zijnde, Henrik, tot beteringe dier schade, aan de zelve geschonken heeft zeker voornaam *Landgoed*, met al wat 'er toe behoorde, en alle nutschap, diemen uitdenken, noemen of schryven kan. De Brief, dien hy daarop laat volgen,

gen, is gedagtekend 28 Mei 1077, en gegeven op raad en ten verzoeke van de Keizerin Bertha, en de Aartsbischoppen, *Sigefridus* van Ments, en *Hiltolfus* van Kolen. Die twee Kerkvoogden zullen de zaak voldingen Die van Ments was een der Bischoppen, die, in den Saxifchen Oorlog, van welken ik omftandig gefproken heb B. I. w. 1227. p. 283 en volgg. den Keizer zyne vriendschap voor altoos opgezeid heeft. Na verfcheiden poogingen, om Henrik te bonzen, en Rudolf in des zelfs plaats te stellen, bereikte hy zijn oogmerk, en kroonde hem tot Keizer, te Ments, den 26 Maart 1077. met dat gevolg, dat die van Ments hem en zynen nieuwen Keizer, onder veel fcheldwoorden, ter Stad uitdreeven. In 1080, toen Rudolf verflagen werd, ftreedt hy voor hem, en bleef zelf gevangen. Op S. Stevens dag 1082, dat is, 26 December 1081, kroonde hy eenen tweeden Tegenkeizer, naamelijk Herman van Luxemburg. Zie dit, en meer, by Nic. Serarius, *Rerum Mog. L. V.* in Sifrido I, § 36 feqq. met de Byvoegfels van Georg. Chrif. Johannis. Op de Lijften, zo van Brufchius als van Merffæus, vindtmen van hem, na de Krooning van Rudolf, niet anders, dan dat hy, in 1084, *Balling* gestorven is. Wegens *Hiltolfus* heb ik alleen te zeggen, dat hy, den 28 Mei 1077, noch lang geen Biffchop van Kolen was, alzo zijn Voorzaat, Anno, eerst overleeden is, den 4 December des zelfden jaars, volgens *Marianus Scotus*: en zo lees ik ook in l'Art de verifier les Dates p. 121. Dus hebben wy twee goede Getuigen, die ons verzekeren dat die Brief valsch is.

Doch om myne Leezers niet meer, met diergelyken op te houden, zal ik 'er noch maar twee noemen; niet, om der zelve onechtheid te bewyzen, want dat hebben *Scriverius* en *Boxhorn* voorlang gedaan; gelijk ook het tegenmorren van *Buchelius*, door H. van Rijn genoegzaam beantwoord is: zie *Bat. Sacra T. II.* in 't begin: maar, om wederom uit die grove verdichtfelen eene zeer gewigtige waarheid te bevestigen. Ik doele op die twee Brieven van Keizer Henrik IV, van 30 April en 2 Mei 1064, te vinden by *Heda* p. 128 en 129. In den eerften ontnam hy den Graave van Holland, en gaf aan Willem, Biffchop van Utrecht, het geheele Graaffchap *Westfinge* met de **ABDYE VAN EGMOND**, want die hadden, zegt hy in 't begin,

gin, zyne Voorouders, op hunne kosten, doen stichten. In den tweeden, veele plaatsen, Kerken en Kapellen, van omtrent Dordrecht af, tot Ouddorp en Pettem toe; benevens het GANSCHÉ GRAAFSCHAP VAN HOLLAND; en eindelijk, 't geen Diederik Bavo van Bisschop Adelbold te leen hadt gehouden, doch waaruit Graaf Diederik III hem verdreeven hadt. Want dat alles, 't een met het ander, hadden Diederik en zyne Zoons, Diederik IV en Florens I, den Utrechtschen Bisschoppen met geweld ontnomen.

Laat my hier in 't voorbygaan vragen; wie was de Graaf, die zo, op eens, uitgekleet werdt? Alting, II. p. 203, noemt hem *Diederik IV*. Maar, en *Diederik IV*, en zijn Opvolger *Florens I*, waaren, in 't jaar 1064, reeds overleeden. 't Was *Diederik V*, toen een klein kind; en in dien tijd, toen Bisschop Willem, volgens de Keulsche Kronijk, f. 163 b, *annyrckende, dat dat Lant van Hollant sonder Here was, der dat Lant beschernde, und dat een Kynt Here van Lande was, erwarff an Keyser Henrich die Graeffschaff van Hollant, ind understonde den Jungen tzo verdryven des Lands.* Dit heeft Heda, in 't Latijn, getrouwelyk naargevolgd: zie boven I. p. 284. Onder de Kerken, in den Brief genoemd, is ook *Kerkwerve*. „Deeze Kerk, zegt Alting, „heeft Henrik IV, *ex spoliis Hollandicis*, aan Willem, Bisschop van Utrecht, wedergegeeven.” Hy roert daar met een woord aan, dat de zelve ook gemeld wordt in de *Transactio Epternacensis* (Charterb. I. p. 64) waarby Bisschop Willem, den 28 December 1063, de helft van verscheiden Kerken, in Holland, zou afgestaan hebben aan den Abt van Epternach. Maar Alting moest dien Brief wat beter onderzocht hebben. Willem spreekt daar van Kerken, die de Hollandsche Graaven bemagtigd, en door geduurige Oorlogen aan de Bisschoplyke rechten ganschelyk onttrokken hadden; maar die, *Synodali auctoritate*, toen wederom onder de magt des Bisschops gebragt waaren. Dit wist de Keizer; want hy zelf heeft dien Brief bevestigd. En nochtans gaf hy, vier maanden laater, eenigen van die zelve, en meer andere Kerken, *ex spoliis Hollandicis*, aan den Bisschop weder. Dat nu die *Transactio* niet verdicht is, moeten wy gelooven, omdat de Bisschop en Abt gezaamelijk zeggen: *Ne quis autem banc paginam FALSAM putet, eam sigillo nostro utriusque signa-*

fenavimus. Klaarer konden zy niet fpreeken. Wegens den tijd der twee Keizerlyke Brieven, is noch aan te merken, dat Henrik IV toen niet ouder was, dan dertien jaaren en ruim vijf maanden, zijnde geboren den 11 November 1050 (boven, I. p. 586, staat kwaalijk, 10 Nov.) en juist in dien ongelukkigen staat, naamelijk, in de geweldige magt van S. Anno en diergelyken, waarin hy, in 't begin zyner levensbeschryvinge, vertoon wordt. Ten anderen, dat Willem, met verſcheiden Biſſchoppen, en een gevolg van omtrent zevenduizend menſchen, in 't jaar 1064, gereiſd is naar 't H. Land; gelijk de oudſte Schryvers eenpaarig getuigen. Zoumen niet denken dat zulk eene menigte, zulk een' togt zoude ondernomen hebben in het voorjaar, omtrent April of Mei? Juift de tijd dat die Brieven gegeven, of liever, gedagtekend zijn. Kanmen integendeel wel denken, dat hy, ter zelve tijd, dat de Keizer hem aanſtede tot *Graaf van Weſtſtinge en van Holland*, zyne nieuwe Heerſchappye zou hebben laaten dryven? . . . Doch ik houd my daarmede niet verder op, om, ten beſluite, uit die valſche Brieven de beſoefde waarheid te beveſtigen.

Staat dan kortelyk te beziën, door wat ſchuld of miſdaad, de bovengemelde Graaven, Diederik III en IV, en Florens I, zich deeze Keizerlyke ongenade op den hals gehaald hadden. In den eerſten is daarvan zelfs geen ſchaduw te vinden. In den tweeden ſpreekt hy van Goederen „ die der „ Utrechtſche Kerke, onrechtvaardiglyk, door de Graaven „ van Holland ontnomen waaren, al ſedert de tyden van „ Keizer Henrik II, en van Biſſchop Adelbold; om welken „ die zelfde Keizer, en zijn Grootvader Koenraad II, en „ zijn Vader Henrik III, veele oorlogen gevoerd hebben, „ en HY ZELF, met de zynen, reeds veel moeite aange- „ wend hadt.” Zo hebben dan drie onzer Graaven, tegen drie Keizers, geduuriglyk geoorloogd; en gevolgelijk, zo 't waar was, dat zy die Goederen veroverd hadden, bezaten zy die niet onrechtvaardiglyk, maar wettig, volgens het Recht des Oorlogs; inzonderheid, het Graafſchap van Holland. Onder wat voorwendfel, met wat ſchijn van Recht, kon hy hun dat ontnemen? Hy beſchuldigtze niet van weerſpannigheid, van muiterye, van meineedigheid, gelijk zelfs eenige Hollanders zich niet ontzien hebben te doen. Met één woord, waarom zegt hy niet, dat hy verbaurd verklaarde alles wat de Graa-

Graaven van Holland, van het Duitſche Rijk, te Leen hadden gehouden? De reden is klaar en eenvoudig: Omdat de Keizers zelfs, in de Elfde Eeuw, noch niet wisten, dat HOLLAND EEN LEEN DES RIJKS was.

Vordert gy hiervan een noch duidelyker bewijs? Zie het hier, met de eigen woorden van eenen Tijdgenoot, eenen Onderdaan des Keizers, reeds te vooren, B. I. p. 291, breeder gemeld:

— — — THILEN NIMAGUMQUE,
EXTREMOS REGNI FINES, *ubi bella moventur*
Semper, & hostili crudescit sanguine terra.

Daar zietge de Steden *Tbiel* en *Nymegen*, gelegen op de UITERSTE GRENZEN DES RIJKS; en tevens de geduurige Oorlogen, aan dien kant, tusschen het Rijk en des zelfs nabuuren, 't zy Hollanders of anderen, onwedersprekelijk bevestigd. *Verbum non amplius addam.*

EINDE VAN HET DERDE en laatste DEEL.

B L A D.

BLADWYZER

VAN

WOORDEN

Over de III Deelen.

A.

Aalsmeer en Alkmaar I. 351.
aan de vaart II. 382.
aan den avond III. 248.
aan der werf III. 225.
aan schyn II. 168. III. 380.
aanbeden, aangebeden I. 15.
aankomen iemand I. 89.
aanvragen II. 4.
aanverftorven II. 240.
aardbezie I. 83.
aarde I. 553.
aardmis aardäker I. 83.
aardnoot
artcu, artes, konsten II. 549.
Ablativus absolutus II. 38.
accotoen II. 137. 139.
achseloos III. 136.
achtende, achtste II. 170.
achter de wereld II. 20.
achter hore II. 20.
achter lande I. 362. II. 20. III. 399.
achter rugge III. 219. 400.
achterblyven III. 25. 26.
achterhoede III. 351.
achterraad III. 402.
achterwaaren II. 187.
achterwaartster, kraambewaartster II. 188.
A&um onder oude Brieven I. 211.
ad voor bad III. 33.
Ada en Aleid I. 473. II. 155.
Aelbrecht en Allaard II. 122.
— voor halsberg I. 348.
Aemsterdam II. 389.
aern, arm I. 550.
aermine I. 418.
af I. 416.
afgoddrie I. 413.
aflaat, kruistogt I. 465.
afslaan II. 474. 495.

afterallo II. 20.
afweeren en verweeren I. 374.
ai en ei I. 512.
al einken, allengs III. 230.
al in een, geduuriglijk I. 21.
al met alle II. 21.
al noch, als noch I. 348.
al nu, als nu I. 476.
al op van gronde I. 524.
al reene I. 38. III. 235.
al schoonkine III. 138.
albedalle II. 21. 22.
Alblaas II. 500.
Alblaazerdam III. 181.
Aleid voor Ada I. 472. II. 123. 156.
Alein voor Allijn II. 26. 41.
Allijn voor Aleid I. 451.
Alkmaar en Alkmaar I. 351.
— en Alkmaar I. 351.
— en Kenemaar I. 398.
Alkmare I. 373.
alle wege, allerwegen I. 442. II. 217.
almatike I. 74.
alrest, alrerst, allereerst II. 167.
alretiere II. 564.
als voor hals II. 142.
als en dan I. 50. 69. 169.
als en als II. 557.
alst, als zy I. 361.
alsmen, als men hem I. 433. 482.
alst God woude II. 548. 589.
alstie, als die III. 253.
altee voor Oefte I. 577.
altoo, altijd I. 452.
alzo en zo I. 170.
Aman voor Annu II. 92.
ambacht I. 104. III. 299. 323.
Ambachts Gerecht I. 351.
ammeliken II. 283. 179.
amom, te berge I. 70.
an, zonder, tegen II. 221. 222. 573.
an, gunt III. 309.

Q q

ande

onde II. 451-454.
anden, aandoen, smerten II. 451.
 — wrecken II. 452-454. 586.
 — veranderen II. 453.
ane zijns zoons II. 223.
anebeeten II. 573.
anereizen, aanvallen II. 198.
anewaas, aanvatten II. 4. 561.
aneweeft, aanvat III. 179.
ang, benaauwd III. 187.
anno eodem L. 304.
 — inchoante I. 307. 308.
 — non revoluto L. 304.
annus currens I. 313.
appel, van 't geveft III. 284.
Arem voor Maerhem L. 577.
arg hebben III. 101.
argheid III. 401.
arm der zee L. 550. 551.
arm van S. Joris I. 549.
armborft I. 528. II. 9. III. 291. 315.
armborftieren II. 8. 9.
arme Klerk III. 447.
armen eener haven I. 551.
Arnaldus en Rainaldus I. 432.
Arnemuiden III. 471.
Arnotie, aardnoot I. 83.
Arnoud, vrouwennaam II. 148.
arzater, arts II. 187.
arzedie, artfency II. 187. 188.
afchdag L. 301. III. 444.
afcheiwoensdag III. 437.
Affau, Nassau II. 205.
aval, te dale L. 70.
ave voor Ade I. 416.
aves, averechts II. 458. 586.
Avond, einde I. 273.
Avond, Vigilie II. 282.
Autfore, Auxerre L. 172.
avunculus L. 571. 575.

B.

baag, hovaardy L. 570.
baagen, behaagen I. 569.
baane en vaane III. 3.
Baanrots III. 323.
baar groot, niet groot III. 378.
baare, baartenfel II. 584.
baaren, vertoonen II. 361. 362.
baashuidig I. 353.
Bacheliers III. 322.
baken, vuurboet III. 109. 110.
baken fpek II. 404. 405.
baljuwen voor ballingen III. 93. 412,

balling zijns worden I. 481.
ballingen III. 119.
ballingen voor baljuwen III. 93. 363.
balsmeden, balsmeden II. 354.
balte voor bulo L. 352.
Banic voor Kanus I. 133.
Banderheeren III. 323.
banfereest I. 219.
bang III. 187.
baner III. 319-325.
bankarmborft III. 316. 317.
bantarmborft III. 317.
baraat, bedrog II. 210. 211. 573.
bayenteerd, verfhrik II. 84.
Barlebaan II. 16.
Baronnie, Heerschap III. 49.
baslaar I. 527.
bastarden III. 455. 457. 459.
Batavier II. 77.
BE, Voorvoegfel L. 568. II. 166.
beatae memoriae I. 485. 495.
bedarf, behoeft III. 380.
Bede, beide I. 65.
bede, bedi I. 228.
bedelofte L. 26.
bederst, nooddruft L. 7. III. 428.
bederven, behoeven III. 428-430.
bedi, by dien I. 227. 230. 602.
bedi voor Philips I. 230. II. 22.
bedranc, drang II. 31.
bedrijf, rechtsged III. 397.
bedryven, recht oeffenen III. 397.
bedryver, bewindsman III. 398.
bedroeg en verdroeg I. 26.
beduiden, verklaaren L. 401.
bedullen II. 62.
bedwanc, dwang II. 31.
beeten, afklommen II. 488. 489. 557.
begaaden I. 356. 357. 606.
begaafd met dolheid I. 350.
begaan, vieren I. 606. II. 263. 264.
 III. 141.
begangenis, memorie II. 263.
 — uivwaard II. 575.
begeeven luiden, Kloosterlingen III. 142.
 143. 447. 449-451.
Begynen III. 449.
beginnen tellen I. 97. II. 487.
begonde, begon III. 218. 219.
begonste, begon I. 41. 97. II. 487.
behuzel I. 570.
behuzelheid III. 473.
beheet, belofte I. 370. III. 175.
beheveid, beeeveid I. 568. II. 166.

beliet, beloofde I. 26.
Beisoder des Rijks I. 360.
behoefst en bedarf III. 380.
behoefte, behoefde III. 103.
behoud, behoudenis I. 450.
behoud, gevangenis I. 454.
behoude voor houde I. 449.
behouden lijf en leden III. 365. 366.
behouden lijf en goed II. 468. III. 365.
behooren, boven I. 57.
beurdieren III. 287.
beide, drie I. 65.
beiden en biden II. 487. 488.
bekinnen, bekend maaken II. 191.
bekkenneel, staalen hoed II. 140. 141.
 III. 82.
bekomen, behaagen II. 401.
bekryten, bekringen III. 209.
bekwaam, aangenaam II. 400. 401.
bekwam, behaagde III. 382. 413.
belanc, vermaagschapt I. 52. II. 567.
belopen I. 23.
bem, ben I. 98. 99.
bendig, behendig I. 570.
Benthem voor *Benthem* I. 575. 576.
Benthem voor *Gelre* I. 571.
beraaden vrouwe II. 377. 407. 452.
berg en dal I. 70.
bergen, ryzén I. 70.
berien, berouwde II. 461. 462.
berijden de ballingen II. 426. 427.
beringen omringen I. 454.
bernen I. 371.
beroeren II. 493.
berteerd, barenteerd II. 84.
bescheden, bescheiden I. 127.
besluiten, biaten II. 431. 585. 586.
bestaan, aantasten I. 424. III. 97.
 — toebehooren III. 274.
bestaden, besteeden III. 374.
bestanden III. 266.
besteden voor besceien I. 137.
besteeden ter monde II. 418.
bestraat III. 290.
bet op hore, verder weg III. 297.
betaame, betaamde II. 375.
bezaame zijn III. 413.
bezaaren II. 352.
bezels, beeveld, ziek I. 568. II. 166.
bewesten I. 39.
bewissen III. 227.
bezachte I. 463.
bezeerd II. 423.
bezegen, bezegen II. 109.

bezider, bezijden der III. 151.
bezorget, bezorgde II. 112.
bezuaer, bezuiden der III. 151.
bezwyken iemand III. 145.
by, door I. 54. II. 542.
by en zo (jurantis) II. 470.
by dagen voor begraaven I. 54.
by der genade Gods I. 47.
by dreên by twee III. 102.
by Gode III. 362. 363.
by hem II. 248.
by liever lade III. 138.
by mynre weet III. 400.
by myn wet III. 401.
by nide III. 352.
by ooster Maazen I. 39.
by raade II. 19.
bi thiu, *by dien* II. 332.
by twee III. 102.
by ziere scouden III. 60.
by zeeuwe, ter zee II. 220.
bidden op genade II. 514.
bideen, daarom I. 227. 228. 400.
bideen, want I. 219.
biden en beiden II. 487. 488. 587.
bin, binnen I. 88. II. 245.
binden baniere III. 323.
binden, binnen den II. 250.
binder, binnen der I. 89.
binnen, be-innen I. 571.
binnen den zelven jaare I. 304. 518.
binnen dien II. 109. 110.
binnen lands III. 375.
Bisdom en Bisschopdom II. 11.
Bis'op I. 20.
Bisschopdom, 't Sticht I. 554.
Bisschoplyke Abs I. 226.
Bisschopryk II. 11. 561.
Bisschopstoel I. 42.
blaaden, waaien III. 7. 320.
blaaten, waaien III. 7.
blaaien, zwaaien III. 7. 8.
blankarmhorst III. 317.
blyde, ballista III. 194. 195. 281-283.
 290.
blyde, balans I. 433. III. 282.
blyven, achterblyven III. 25. 26.
blyven gedaan III. 26.
blyven houdende III. 156.
blyven in zynen zin I. 2.
blyven zittende III. 244.
bloote knechten III. 324.
blouwen, slaan I. 172.
bochel I. 352.

E L A D W Y Z E R.

bodel, beul III. 471.
boeleling, beuling III. 472.
boden en braven III. 69.
bodenbrood II. 556.
boef, behoef I. 570.
Boenen, Bologne I. 124. 173.
boer, teken in de hoogte III. 225. 226.
boerde, boerte III. 369.
boeren, buuren I. 408.
boeven, behoeven I. 570.
bombazijn II. 139.
bonz memorix I. 484.
boog, baag, roem I. 570.
boornis, geboornis I. 14.
boort, behoort I. 570.
boorte, geboorte I. 570.
boosten, beoosten II. 39. 569.
booten, aan de maaken III. 342.
boofse, bult I. 352.
bord II. 523. 524.
bore groot, niet groot I. 405-408.
bore wat, niets I. 407. 408.
Borgzaam II. 74.
Bornisse III. 300-306.
borte III. 369. 370.
bosci, *bosfchen* I. 219.
bottaen II. 96.
boven, behoven I. 571.
bout, sprinkhaan III. 316.
braak, breuke I. 317.
braaken, waaken en braaken I. 440.
Brabant en Barland II. 248.
brakke spyze I. 440.
brand, zwaard II. 347. 348. 582.
branden iemand I. 371.
brander III. 245. 246.
brandpiji III. 216.
brecken, radebraaken II. 378.
brieden, vrouwen III. 236.
Briedorp III. 236.
bristieren II. 139.
broed, broedfel III. 177.
broeder, des broeder I. 161. 162.
broeders II. 506. 507.
Broeklede, Breukelen II. 15. 16.
brood ten hore eten II. 523.
brogt, gebrogt I. 350.
brugge, brugge I. 4. 5.
bruggen aan torens III. 335.
— onder Katten III. 211.
bruien iemand I. 373.
buik, romp III. 284. 294. 469.
buit I. 352. 606.
buiten, be-uiten I. 571.

buiten keere II. 428.
buiten rekenen, niet achten I. 404.
buiten wege III. 45.
buiten zynen zin I. 2.
bultrigede, gebult I. 352.
bult I. 352.
bunderlands II. 591. 596.
burg, stad I. 172. 183.
Burgermeesters II. 551. 552.
buter, buiten der III. 246. 385.
Buuren, Landluiden I. 408.

C.

C en T (c en t) I. 398. II. 501. III. 48. 317.
Camie voor Canut I. 133.
carfreitag II. 147.
carimara II. 144.
carinare II. 144.
Carnacion II. 162.
— en Incarnacion I. 14.
carrina. zie *karrine*.
carwoche II. 147.
cedal. zie *findale*.
CG voor G en GG I. 4. 352.
CG voor C of K I. 4.
CH en F I. 350. II. 539. III. 370.
CH en K I. 551. 552.
Charles III. 10.
charivari II. 144. 145.
chens, cijns I. 118. II. 241. 242.
Chinchim I. 184.
Chinneloes I. 80. 258.
Christenheid II. 60.
Clergie, Latijn II. 550.
Clerici, *Ecclesiastici* III. 448.
Clervas, Clervaux I. 388.
Co. Koning I. 41. 42. III. 39.
coific II. 140. 141.
coignie III. 85. 86.
Collateraalen III. 490.
Comitatus voor Kenemare I. 372.
Complecttijd II. 497. III. 140.
Compromis III. 526.
Confieren, schoffecten III. 100.
Conia, Jeconia III. 448.
conia, *ciconia* III. 448.
Conium, Iconium I. 441. III. 448.
convent III. 175. 176. 465.
carcoiskolwe I. 527.
erfsoen, de loop II. 548.
coros III. 332.
covent. Zie *convent*.

B L A D W Y Z E R.

cranaquin III. 318.
Cex. Konings III. 39.

D.

D voor 'T, het, III. 150. 217.
daanig II. 261.
daar en het II. 8.
daat, datum III. 122.
daat, tijd III. 123.
daats, dade des III. 186.
Dag, Feestdag:
— S. Augusten, 5 Febr. I. 316. II. 218.
— S. Agnieten, 21 Jan. I. 209. II. 170.
— S. Barnabas, 11 Juny I. 448.
— S. Bartholomeus, 24 Aug. I. 84.
319. III. 2.
— S. Benedictus, 21 Maart I. 316.
— ——— 11 July III. 68.
— S. Donas, 14 Octob. II. 15.
— S. Effrems, 11 July III. 68.
— S. Gregoors, 12 Maart I. 297.
— S. Hippolytus, 13 Aug. I. 408.
— S. Huberts, 3 Nov. III. 457.
— S. Jan Bapt. 24 Juny I. 204.
— S. Jan Evang. 27 Dec. I. 307.
— S. Joris, 23 April III. 93. 573.
— S. Laurens Avond, 9 Aug. III. 23. 235.
— ——— Dag, 10 Aug. I. 451. III.
308. 348.
— S. Maartens, 11 Nov. I. 451.
III. 586.
— ——— in den Zomer, 4 July III.
38. 586.
— S. Maartens, Paus, Translatie, 12
Nov. III. 586. 593.
— ——— Maria Boodschap, 25 Maart I. 299.
— ——— Geboorte, 8 Sept. I. 301.
— ——— Hemelvaart, 15 Aug. III.
25. 348. 389.
— S. Matthias, 24 of 25 Febr. III. 442.
— S. Michiels, 29 Sept. I. 453.
— S. Paulus Bekeering, 25 Jan. II.
165. 588.
— S. Philiberts, 20 Aug. II. 198.
— S. Pieter en Paulus Avond, 28 Juny
II. 439.
— S. Simon en Judas Avond, 27 Octob.
II. 251. III. 508.
— S. Stevens, 26 Dec. I. 307. 308.
— S. Vincens, 22 Jan. I. 315. 318.
— S. Walburgs Avond, 30 April III.
560.
— S. Willebrords, 7 Nov. II. 198.

dag beden I. 62.
dag van blijdschap I. 273.
dagelijck Gerecht I. 351.
dages, by dag I. 357. III. 351.
daggrake, dageraad II. 496.
dak, 't dak I. 32. III. 208. 344.
dak, riet III. 208.
dakeren III. 221.
dal, beneden I. 70.
dal, grond II. 427.
dale, te dale III. 344.
Dalmatike I. 74.
dan, boich II. 71-73. 568.
dan, vanwaar III. 246.
dan en als I. 169.
dan voor als I. 50. 66.
dan, dat en II. 276. 352. 373. III. 44.
dan hi, dan dat hy I. 50. 51.
danke, dankte I. 117. II. 110.
danket, dankte II. 110.
dans, dat en is II. 120. 210.
dar, durst III. 429.
daren, daar hem III. 266.
darf, derf, dwrf, hoeft III. 429.
dars, daar des III. 377.
das, des I. 53. 73. 95.
dat, dat 't E. 46. 69. 411. II. 587.
515. 517. III. 160.
dat, naar dat I. 229.
dat voor dar, daar II. 271. 542. III.
8. 94. 160. 164. 191. 239.
dat voor dan I. 50.
dat, voor das, des I. 95.
dat voor doe III. 165.
dat na dan, verzweegen I. 52. II. 354.
dat overtollig I. 24.
dat verstaat II. 556.
dat zy, het zy zo II. 469.
dats, dat des I. 450. II. 434. III. 220.
dats mijn moed, dat is myne meening
III. 74.
dattem, dat hem III. 25.
datten, dat hem I. 374.
datten, dat den I. 374.
datum III. 123. I. 211.
de, Lidwoord I. 3.
de, Voornaamwoord I. 3. 4.
de en te I. 6.
disscopdoem, 't bisschopdom III. 150.
de een weder, een van beiden I. 25.
de geloove, enz. III. 149. 150.
de Gods zoon, enz. I. 397.
deder, die daar II. 207.
deder, deed 'er en deeden 'er I. 49.
dede

B L A D W Y Z E R.

deed, deed hy I. 17.
deedse, deeden hen III. 169.
deedse, deeden zy III. 71. 169.
deedse, deeden zy hen III. 169.
deeg te niete I. 135.
deel en deel II. 207. 225.
deelen, voorstellen III. 13.
deeling van Holland III. 254. 155.
deem, die hem III. 13.
deer, de heer II. 150.
deerne, maagd I. 88.
deert, die het III. 198.
degen, held II. 315.
dekken zich met den schilde II. 142.
Delft voor Delf II. 550.
delsijt, delicia I. 21.
den, dien I. 37.
dene, die hem II. 288.
Denemarke, Demmerik I. 185.
Deo propitiante I. 46.
der, de heer II. 150.
dere, die 'er II. 519.
derre, der zelve III. 299.
derren, durven III. 429. 430.
derven, behoeven III. 429.
derven, missen III. 420.
Dertiendag I. 307. 319. 605.
Dertientijd I. 605.
Dertigdag II. 127-131.
des, tot dat III. 176. 177.
des anderen daags III. 169. 170.
des broeder I. 158-162. 368.
des Diederiks I. 58.
des Hollands Graave II. 430.
des groots refen III. 33.
des nood III. 186.
des vader I. 158-162.
des zeeves, der zee II. 218. 219.
der zijt gewis II. 493.
desafforeftare I. 219.
desconfire III. 100.
dese Holland I. 99.
desherediter I. 435.
desi, dien zy III. 189.
Deus I. 259.
dichten, verdichten I. 500.
Dideric voor Dideric I. 63.
die en tie I. 6.
died, volk I. 64. II. 313-315.
died, held II. 315.
dieden, dyden I. 450. II. 314.
Diedewijs, Theoduinus I. 277. 287.
 605.
diene, dien hem I. 6.

diene, dien hy III. 130. 131.
diene, dien men III. 186.
diens des Heeren I. 132.
diepe, diepte I. 108.
dier, die 'er I. 445.
dierbede I. 69.
dies, cujus I. 118.
dies, die des I. 102. 450.
dies, dien des III. 221.
ding I. 27.
ding, geding I. 40. 398. III. 227.
ding, beding III. 158.
dingen, dicere I. 40. 398.
Dirk I. 63. II. 389. 390.
difchlagen III. 179.
dit gefchien, deeze gefchiedenis III.
 192. 193.
diam, 't lam III. 217.
dland, 't land III. 150.
dochte, verdochte III. 379.
dochte, deugde II. 364. 365. III. 98.
dochte, dughte I. 361. III. 168.
dochter Aden I. 417.
doe, toen III. 135.
doe was I. 394.
doemen, doe men hem I. 380.
doech, deugt II. 349. III. 39.
doen bekend II. 327.
doen de achterboede III. 351.
doen in fchijn II. 168. III. 108.
doen kwaaden fijn I. 57.
doen nood I. 380.
doen pongijt, vechten II. 504. 505.
doen Ruad II. 327.
doen Ridder III. 130.
doen ziende II. 327.
doen zijn einde I. 57.
doet, gedood III. 63.
dorri, doen wy III. 164.
dofijn III. 313.
Dom, moniksnaam I. 239-241.
donderbuffe III. 195.
Donderagnacht II. 165.
donderfcheure III. 6. 461.
dood nemen (den) I. 608.
donken, dunkt II. 455.
doodbuffe I. 60.
doode, lijk I. 54.
doogen, deugen II. 364. III. 39.
doopen I. 24.
doopheveling, doopkind III. 467.
door, om I. 384. II. 543. III. 140.
door hem, om hem III. 120. 376.
door zyne goede III. 206. 230.

door

B L A D W Y Z E R.

door zynen wille III. 139.
doorwaaden III. 429.
doorwoeden III. 128.
dooren II. 428-430.
Dordrecht voor Holland III. 154-155.
Dordrechts, te Dordrecht II. 243. III.
 344.
dorentore, door en door II. 182.
dorper, landman I. 534.
dorperheid I. 532-535. III. 353.
dorplieden III. 82. 83.
dorren, durven III. 429.
dors, door des II. 543.
dorst, audebat III. 429. 430.
draagen, wegdraagen I. 443.
draagen de taale II. 423.
dre, drie III. 89. 238. 463.
dreen, drien III. 102.
drenken, verdrinken III. 115.
dryven der voeren III. 67.
drinken, verdrinken III. 115.
droegene, droeg hem I. 443.
drubbelen III. 370. 371.
drufftig, geweldig III. 111.
drufft, geweld II. 429. III. 110. 111.
 464.
DU en DW I. 458.
du en tu I. 7.
ducht, vrees III. 168. 465.
duinen I. 151.
duivel III. 37.
dulde, dulle III. 151.
dullen, zot zijn I. 367.
dullen, zot worden I. 84.
Dwendal, zwaard van Roeland II.
 583.
dus, hierom II. 7.
duschedaan, dus gedaan III. 465.
dusgbiere, dus schiere III. 163.
dustaan, zodaanig II. 379.
Duitsche, 't Duitfche I. 32.
dwaal III. 179.
dwaan, wasschen I. 443. III. 178-179.
dweder, 't weder III. 150.
dweet, wascht III. 178. 179.
dweil III. 180.
dwars den diepe III. 243.
dwynen, verdwynen I. 512.
dwoeg, wiefch III. 178.

E.

E, uitgang van Mansnaamen &c. I.
 89. 156. 368. 369. II. 35.

E voor EI, om 't Rijm I. 30.
Ecmond I. 4.
echt, daarna I. 76. 80. II. 239. III.
 43. 400.
echter is echt. III. 353. II. 575.
edaan voor gedaan I. 20.
EE voor EI III. 89. 102. 155. 238.
 365.
ee, wet III. 159.
ee, ei, eiland II. 233.
eemer, vaartuig II. 515.
een bostoen, kaf, slee, enz. II. 96.
een deel, eenigszins II. 18. III. 128.
 129.
een yder I. 22.
een kwaad, booswicht I. 424. 609.
een swint niet I. 165.
eenigerflachte III. 229.
eenoude III. 435.
eenvoudig II. 283.
eerlijk en heerlijk I. 109. 354.
eernste, ernst III. 228.
eezetter, weggeever III. 159.
egge, scherps, sneede III. 284. 285.
eglenier I. 553.
Eigen Naamen uitgedrukt door de
 eerste letter I. 289.
einwig I. 18.
ekke is egge.
eklipp voor eklips III. 142.
elcene, els I. 527.
Elizabeth en Izabelle II. 122. 569. 570.
elkander III. 62. 63.
elkermanlijk III. 62.
elkerlijk II. 189.
elkman I. 21.
ellum, en illum II. 587.
elpendieren I. 407.
elpsbeen I. 354. 355.
els geen II. 25.
emmer Augusta I. 78.
EN, uitgang van Vrouwennaamen I.
 72. 417.
en, het en I. 71.
en, ik en I. 56.
en hadde gedaan, ten waare II. 503.
encombrer, bekommeren III. 291. 292.
ende, en die I. 136.
ends, eindde hy II. 574.
ene, hem I. 471. 481. 482.
engde, engte I. 550.
ens, het en is I. 71.
entsaar, ende daar I. 350.
ensje, ende die I. 6.

tegen, gewest III. 435.
 gebrass, haartig, nydig III. 238.
 geheet, geëbd II. 166.
 geheerde, herdde II. 456.
 geheerfte, geërdste II. 165-168.
 geheet, bevel I. 370.
 gehende, naby II. 57.
 geherden, gedooogen II. 458.
 geheven III. 126.
 gehint II. 572.
 gehoden II. 497.
 gehoe, gcschreew I. 383. 607.
 gehoord zeggen III. 156.
 gehu, gehuuc. is gehoe.
 gejaagd te hare III. 464.
 Geile Maandag III. 440. 441. 475.
 geind, geëind II. 166.
 geklas III. 254.
 gekry III. 327. 471.
 gelaagslands I. 59.
 gelaaten gaan I. 348.
 gelagen I. 58.
 gelden, betaalen II. 463.
 gelden, betaald zetten III. 251.
 Geleerde Heeren, Geëctlyken I. 103.
 gelegenen II. 71.
 gelijk, zie haargelyk, jcgelyk.
 gelof, belofte II. 236.
 gelooken II. 469.
 geloove (de) III. 149. 150. 465.
 gelooven, belooven II. 236.
 gelowes, geloofde 't II. 234.
 gemaaken, maaken II. 288.
 gemeene, gemeente I. 108.
 Gemeente II. 554.
 gemceret III. 261.
 gemet, manfus II. 587.
 gemikke, van pas III. 307.
 gemms, geef my I. 57. II. 470.
 gemaede II. 41. 42. 565.
 genaaken, trouwen II. 94.
 genade en ootmoed II. 512.
 genade, vry geleide II. 528.
 geneloos I. 82.
 genende, stoutheid II. 330.
 genendelyk vechten II. 334.
 genenden, verflouten II. 328-336.
 Genitivus Absolutus II. 352.
 Genoot, par, Pair I. 532. II. 63. 160.
 554-555.
 gens, ginder II. 80.
 gent, geëind II. 572.
 geploen, geplogen III. 298.
 geprant, nam II. 347.

geprikkelde kluppels III. 82.
 geraadig III. 402.
 geraadzaam III. 402.
 geraaken III. 166.
 geraakt, fraai II. 472.
 Geraat en Geeraart II. 381.
 gerande, geenerhande I. 120. 124.
 gere L. 103.
 gere, geener I. 120. 532.
 gere en here I. 98.
 gereimerd, beroofd I. 126.
 gereimerden I. 71. zie reimeren.
 gerlande II. 139.
 geroen, rusten II. 499. 526. 527.
 gers, gras I. 101. 586.
 geschal III. 396.
 gescheede wapen L. 527.
 geschepe, maakfel II. 459.
 geschic, geschiedde I. 115. 399.
 geschos, pylen I. 410. 426.
 geschouden, I. 16.
 geschrichte, geschrift III. 370.
 getandterd III. 259.
 geteemen, gedooogen II. 432.
 getelde, tenen II. 26. III. 131. 132.
 getreht op hore III. 296.
 getrehts zwaard II. 352.
 gevaaren, wedervaaren III. 105.
 gevaart, gedoen II. 515.
 geval, geluk II. 237. 575. III. 207.
 geve, vyandig III. 238.
 gevilde, veld III. 343.
 gevlaan, gevelegen, gevild II. 583.
 gevooge II. 18. 35.
 gevreed, bevreidigd III. 26.
 gevreischen, verneemen I. 265. 604.
 ge-uten, uitdooven III. 168.
 gewacht III. 126. 464.
 gewade, ingewand I. 445.
 geweegen II. 11.
 geweest en gezyn I. 449.
 geweide, ingewand I. 445.
 geweld (de) III. 150.
 gewerre III. 91. 92.
 gewied, gewyd I. 20.
 gewild geveen I. 349. II. 431.
 gewond (de) III. 150. 465.
 gezekerd, verloofd III. 416.
 gezelnede, buxor II. 186.
 gezien, aangenaam I. 105.
 gezijn, geweest I. 449. III. 392.
 G H, zachter dan G of C G I. 4.
 Gi, Gie, Gye I. 608. 609. III. 118.
 gichte, gifte II. 539. III. 370.

B L A D W Y Z E R.

Giefen, Guines II. 82.
gile, bedrog II. 208-210. 573.
gint volk III. 30.
Gyoet, Guy I. 609. II. 394. 394. 443.
glavie, speer III. 286. 322.
Godefrid voor *Godevaard* I. 131.
Godevaard en *Goverd* I. 269.
Godevaard en *Goxelo* I. 270.
Gods *Serians* I. 18.
Godfat, Gods haar II. 350.
Godwonds II. 548.
goed, heilig III. 73. 360.
goed gedaan, wel gesteld II. 510.
goed geval II. 237.
goed klerk II. 549.
goed te maate III. 129.
goed ter kuere III. 129. 186.
goed van zyne hand I. 387.
goed wiff II. 90.
goede, goedheid III. 206. 230.
goede tijd, de Vatten III. 73.
goedendag, knods I. 528. III. 83-88.
goeder, die goed is II. 278.
goonre, gore, geener III. 33.
Graaden en *Staanen* II. 322. 323.
Graaf, Voogd II. 43. 131. III. 359.
Graaf en *Markgraaf* I. 258.
Graaf *Bijlken* I. 136.
Graafnede, *Gravinne* II. 184-186.
Graafnedinne voor *Graafnede* II. 185.
graaken, kriecken II. 497.
gracht en *grast* III. 370.
graf bezoeken II. 3. 129.
grake II. 406.
gram, droevig II. 466. III. 264.
grams, gram I. 108.
gramschap Gods, vallende ziekte I. 569.
gras en *gars* II. 9.
gras en *gers* I. 101.
Gries I. 137.
Gringolette, paard van *Walewein* III. 221. 232.
groeten, groeotte hem I. 166.
groot en *smal* II. 474.
groot klerk II. 549.
groot Zegel II. 543.
groote, groothcid I. 108.
groote, somme I. 102.
groote Heeren II. 421.
groote Vastenaarvond III. 437-440.
grootheer, grootvader II. 586.
gronwen II. 483.
guizen, *Rudfen* II. 140.
Guiden *Gital* I. 329. 330.

Gulke, *Gunlke*, *Gulik* III. 156.
gulfscheid, *gulgigheid* I. 547. 548.

H.

H, bygevoegd I. 362. 435. 527. II. 142. 166. III. 411.
H, afgeworpen II. 142. 166. 391. III. 33.
H en *K*. II. 363. I. 54.
haaffscherhande II. 586.
haar en gens, hier en ginder II. 80.
haargelijck, elk hunner II. 189. 281.
Haarlem en *Holland* I. 399.
Haarlem voor *Maarhem* I. 577.
haarlijk II. 188. 189. III. 139.
haarre, haarer I. 161. 369. III. 215.
had laten maaken I. 349.
hadden, had hem III. 33.
hadden, had 'er en hadden 'er I. 49.
haddijs, had hy des II. 451.
hade, had het I. 400. 511. III. 10. 32.
haden, had het hem III. 33.
hakkebord III. 337.
hal, verzwecg II. 420. 585.
halvafsten I. 389. III. 123.
halsberg II. 133. 136-138.
halve mansus II. 596.
halve Paapen III. 449.
hand: goed van zyne hand I. 387.
 — *Ridderschap metter hand* I. 387.
 — *tot eener hand hoofden* I. 401.
handboog III. 316. 318.
handdwaal III. 179.
handen bieden II. 87.
handgemeen II. 516. 545.
handhaaven III. 397.
hangeman II. 530.
Hannin, *Hans*, *Jan* III. 109.
harde, zeer II. 415.
harde klein, zeer weinig I. 66.
harentare, hier en daar I. 38. II. 182.
harm, arm II. 142.
harnasch II. 12-15. 132.
harnasch, bagagic II. 14. 15.
harp III. 377.
hartzeer II. 1.
heare NB. I. 9. 581.
hebben, hebben hem I. 373.
hebben de raake II. 510.
hebben in hand III. 10.
hebben mikke III. 307.
hebben 't hof II. 524.
hebber, heb 'er en hebben 'er I. 49.

hebf.

heeft, hebben zy II. 24.
hebbi, hebben wy I. 164. 169.
heden mijn, morgen dijn II. 256.
heeft hooren zeggen I. 349.
heeft ftaapen gelaaten, voor *ftaapende* I. 348.
heel, heil I. 124. III. 8.
heel, held III. 4. 5.
heel water III. 7.
heele Stede, heilige Stad I. 124.
heepen, heupen III. 357.
Heer, Ridder III. 358.
Heer Dorper II. 530.
heerachtigheid, magnificentia I. 354.
Heere Her II. 149.
Heeren, Edelen II. 103.
 —, Moniken I. 229.
Heeren Vastenaavnd III. 439. 440.
heerien, verwoesten I. 363.
heerkogge III. 98.
heerlijk en eerlijk I. 109. 354.
Heerfchap, Heeren II. 228. III. 36. 48. 462.
heet en hiet I. 150.
heet zijn III. 286.
heeten, geheeten I. 350.
heeten liegen II. 492.
heide, bofch I. 219.
Heiligdom, Reliquien I. 61. 62.
heilige oorlog I. 433.
heilige Sabbat, Zaterdag voor Paasfchen II. 282.
heilige Stad, Jeruzalem I. 434.
heilige Vader II. 388. 460.
heimelijkheid I. 137.
heir I. 363.
helm II. 140. 141.
helpe, hulpe I. 369.
heltine, elcene I. 527.
hem, hy I. 502.
hem, het I. 219.
hem en een I. 128.
hem en hen I. 98.
hem, verfmelt dikwils I. 373. 433.
hem verandert in en I. 374.
hem verandert in ene I. 471.
hem verandert in n I. 120. 379.
hem verandert in ne I. 120. 379. 443.
hem beneven III. 244.
hem te neven II. 409.
hem tienden I. 501.
hem vieren, vier II. 484. III. 8.
hem zeften II. 530.
heme, hem II. 351.

ben en hem I. 98. 503.
ken, het en I. 71. II. 276. III. 159.
bende, naby II. 6.
Henewieren II. 76.
Henrik voor Heeren III. 11.
hens, het en is I. 71.
Her Heere II. 149.
herachtigheid I. 354.
here, heir II. 267. III. 79.
here, vloot III. 81. 135.
here, hier I. 38. II. 435.
heregen, bergen, verwoesten I. 362. 363.
heredes liberi III. 486. 487.
herecracht II. 94.
heres filius III. 489.
herevaard gebieden II. 397.
hergode, hergde, verwoefte I. 363.
heijunga, hergde, verwoefing I. 363.
Hertogrijk II. 561. 562.
herwaart I. 38. II. 275. 276.
het verfmelt in een voorgaande I. 381.
het gaat vloed III. 137.
het en daar II. 8.
heve, heffing II. 395.
herentijd II. 395. 396.
hi en hie voor hier I. 8. 9. III. 13.
hy, zy, fomtijds verweegen I. 79. 102. III. 220.
hy Lodewijk, enz. I. 226. II. 451. 467. III. 163.
hier binnen, ondertuffchen I. 372. II. 109. III. 80.
hierentop voor hier ent op I. 85.
hiet voor riedt III. 198. 199.
hiet en heet I. 150.
hiet Walgeer I. 53.
hiet, hiet 'er en hieten 'er I. 49.
hienen, kaptien III. 260. 261.
hijn, hy hem I. 120.
hijn, hy en II. 25. 563.
hilde van 't geveft III. 284.
hine, hy hem I. 120. 379.
hine, hy en II. 25.
ho, hoog III. 142.
Hochbuis, Hamburg I. 197.
hoede voor nood I. 380.
hoeden II. 12. 132.
hoef, hoeve lands II. 598. 600. 603. 605.
hoefcedulle II. 604.
hoefslag II. 603. 605.
horgedaan II. 261. III. 39. 462.
hoftal III. 313.
hoeve II. 591. 600.
hoeve hoevegelijk II. 604.

baer, *oever* III. 411.
bofflad, *boffede* II. 600-602.
Holland en Haarlem I. 399.
Holland en Kenmerland I. 516. 517.
Hommagium Ligium I. 163.
hand lands II. 599.
hoofd, *hoofd* III. 294.
hoofd des lands I. 550.
hoofden aan iemand I. 401.
hoofdman I. 401.
hoofdweer III. 357.
hooge, *hoogte* III. 112.
hooge, zie in *hooge*.
Hooge Avond II. 282.
hoon, *bedroz* II. 351.
hooren vertellende III. 18.
hoort, *hoorde* I. 112.
hor gaan III. 296. 297.
hora ruit I. 553.
horde I. 412.
horeest III. 306. 397.
horn, *hoek* I. 550.
Hornung, *February* III. 441.
horre voere III. 31.
horrie, *hor*, *hore* III. 296. 297.
hort, *sprong* I. 452.
houd, *gunstig* I. 367.
houde, *hulde* I. 367. 376. 449. III. 19.
houden, *wederhouden* III. 266.
houden en hoeden II. 12. 232.
houwen II. 590. 592. 599.
houweheid II. 514.
houwen, *hakken* III. 266.
Hugo van Voorne, *voor Oest van Borne*
 I. 577-580.
huid, *vel* II. 459.
huis voor ste, *uit* III. 96.
huis, *geslacht* I. 242.
hulde, *gunst*, *vriendſchap* I. 366. III.
 407. 408.
hulk III. 99.
hunk, *gefchreeuw* I. 382. 383.
buwe I. 607.

I.

I voor CH II. 76.
ja wj III. 116.
jaaget, *jaagden* I. 410. II. III.
jaans, *gunne* het III. 309.
jaaren der Incarnatie I. 311.
jaargetyde II. 127. 128. 130.
Jaars avond I. 319.
Jaarsdag I. 319. III. 52.
jaarſtelling III. 88.

jaas, *ja zy* II. 520.
Jacob, *Jacoba* II. 22.
jay, *ja hy* II. 520.
jamer, *jammer* I. 13. 387.
Jampinoiſe, *Champinois* II. 76.
January I. 319.
jan, *gunne* III. 309. 471.
Jane, *Johanna* II. 22.
jane, *ja en* II. 358.
Jaffeloen, *Chaffellon* II. 76.
icte, *ik de* II. 436.
Ida voor Aleid II. 156.
idola, *idolion* II. 164.
I E en E O I. 64.
ie, *oit* II. 215.
jeefte, *hiftoire* I. 113.
jegelijk II. 189.
jegen II. 234. 255.
jegen en tegen III. 435.
jegenode III. 434. 435.
jegenwoorde, *tegenwoordt* II. 518. 519.
iet, *eemigrans* III. 379.
iets iet, — III. 462.
Yeve, *Eva* II. 148.
ig, *ei*, *eiland* II. 233.
II en V (twee en vijf) I. 293. III. 458.
Imperfectum I. 115-117. II. 110-113.
in, *ik en* I. 56. 57. III. 367.
in voor en I. 63.
in alle wege II. 217.
in arren moede II. 370.
in bedwange I. 454.
in conſe beſchryven I. 435.
in de hand hebben III. 10.
in de tolne gaan I. 457. 610.
in de Faften II. 414.
in deezen ſtaane II. 533. III. 192.
in den Lande II. 225. 252.
in den zelven jaare II. 413.
in der onder ee III. 159.
in der wit, *in den echt* III. 159.
in dier gebaare II. 33. 34.
in gemeenen raade I. 423.
in hand hebben I. 361. III. 10.
in hooge, *verheugd* III. 263. 264.
in inne II. 253.
in mynen moed II. 455.
in ſchijs II. 168-170. III. 108.
in ſtaden ſtaan II. 80.
in ſtilre waare II. 3.
m ſtilre wjze III. 186.
in 't dat, *op den grond* I. 427.
in 't vat gieten II. 431.
in thiu, *indien* II. 332.

in vaare I. 115.
 in witschigen huwelyke III. 158.
 in zyne eere blyven II. 371.
 in zijne baane III. 3.
 incarnacioen en carnacioen I. 14. II. 262.
 Incarnatie I. 311. 312.
 inds, eindigde hy I. 574.
 Indictie I. 300. 321. 492. II. 173. 174

etc.

ingaaenden Meie III. 78.
 inham der zee I. 550.
 inhebben III. 9.
 inne, ik ne I. 57. II. 245.
 inne worden II. 253. 254.
 innen, binnen II. 110.
 insteeken den dijk II. 225.
 insteeker, oorblaazer II. 312.
 joefte, jofsteeren III. 285-287.
 joye II. 508. 587.
 Jomsokinge I. 183.
 Jonge Vassenaend III. 442.
 Jonger, Jonkheer II. 382.
 Jonkfer, Jonkvrouw II. 148.
 Jonkheer III. 358.
 jonnen III. 110.
 jonste, gunde III. 310.
 jonstigheid I. 35.
 jostement III. 287.
 snellement, snellijk III. 297.
 Iithmus I. 550.
 jukerum II. 596. 597.
 Juny en July I. 287.
 voor I. 354-355.
 juuk voor huuk I. 382.
 Izabel en Elizabeth II. 122.
 Izengrin, Wolf III. 99.
 zieren handen III. 332. 333. 472.
 zieren handschoenen II. 133.

K.

K en B III. 109.
 K en CH I. 552.
 K en H I. 54. II. 363.
 K en L II. 16.
 kaap I. 550.
 Kaarlingen III. 471.
 Kaats, Kats III. 48.
 kaf II. 96.
 kakene voor bakene III. 109.
 kallen II. 490. 491.
 kamp vechten II. 492. 550. 551.
 kansleeren III. 285. 286.
 Kapsmaalar I. 75.

karavane II. 145. 146.
 karga II. 145.
 karine, rommelzode II. 143.
 karrine, klagte II. 146. 147.
 karrine draagen, carrinam ferre II. 147.
 kasken met heilighedom I. 62.
 kasse van S. Aelbrecht, enz. I. 60-62.
 kasteelen aan de masten der schepen III.

329-339-342.

kasteelen op wagens III. 324. 340.
 kastyer, kastijde II. 112.
 kasuffe I. 74.
 kat, felis III. 291.
 Katiks ende I. 231.
 Kasse III. 194. 211. 290. 293. 295.
 kattenmeet III. 194.
 kattijf, zie keinsf.
 keer doen III. 110.
 keerdem, keerde hem II. 238.
 keuzijf, keuzoig I. 511-513. 613.
 Keizerkroon I. 42.
 Kenemaar en Alkmaar I. 398.
 Kenemare, Kenmerland I. 186. 372. 373.
 Kenemaren, Kenmers I. 373. II. 32.
 Kenmerland en Holland I. 517.
 Kenmervolgers I. 517.
 kenned, kenden II. 111.
 kerel, boer III. 83.
 Kerkelyke landmaat II. 595-597.
 Kernink III. 48.
 Kersavond II. 165.
 Kersdag I. 307. 308.
 Kersnacht II. 165.
 kersten doen, doopen I. 24.
 kersten doopen I. 24.
 kerstenen I. 24.
 Kiezers, Keurvorsten II. 61.
 kyven III. 167.
 kund II. 436.
 kind, natus I. 243.
 kind en kinne I. 243.
 kinderennacht II. 65.
 Kinnerland I. 184.
 kinne, jonge dochter I. 243.
 kinnebak smeer III. 467.
 kinnin I. 184.
 kirmirien II. 144. 571.
 kritein, kapitein I. 401. 607.
 klaage, klagte III. 4.
 klaage, klaagde I. 117.
 klaagen, beklaagen I. 410. III. 208.
 466.
 klaare huid, blank vel II. 459.
 klaare Pippijn I. 31. 583.

R r 3

kleem

B L A D W Y Z E R.

kleen en geen I. 66. 117. III. 262.
 kleen klenodekijn I. 357.
 kleene, kleinte I. 108.
 kleene wichten III. 370.
 klein, weinig I. 66. 108. 584.
 klemodien, rariteiten I. 66.
 Klerk, Clericus III. 446-449.
 Klerk, gelchooren III. 447.
 Klerk en Monik II. 549. 550.
 klink III. 281-285.
 klinkende trompen II. 487.
 klooster III. 175.
 kloosterlingen III. 449.
 kluppels III. 81-83.
 knaap III. 358.
 knaap, diender II. 530.
 knijf I. 524. 526. 529.
 Kn. zie C6.
 knode, knods III. 82.
 kogge III. 98. 99. 235.
 koketten III. 240-242.
 kokodril III. 342. 472.
 kokrodil III. 342.
 kolf III. 83.
 kolskerels III. 83.
 komber, kommer III. 292.
 komen iemand aan I. 89.
 komen tot iemands graf II. 3. 129.
 komen tot iemands rouwe II. 386.
 komen zeilende III. 94.
 kond zijn III. 149.
 Koning der Paapen II. 67.
 Koning mare I. 87.
 Koning van Holland II. 108.
 Konink kroone I. 41.
 Koninklijk I. 124. 236. 237.
 Koninkrijk I. 5.
 Koninkstavel II. 241.
 konne, gellacht I. 241-243.
 konst, kennis II. 549.
 konstenarige I. 72.
 Koppelwoorden II. 496.
 korren II. 147.
 kraakaard, kraake III. 318.
 kraaneke III. 318.
 kraanekiers III. 318.
 kraanvogel III. 319.
 kraft en kracht III. 370.
 kreeke III. 237.
 kriecken van den dag II. 497.
 kry III. 327.
 krijch, gekrijch II. 268.
 krijt, kring III. 288-290. 468. 469.
 krokodil III. 342

kromme, kromte III. 112.
 kruinen, kruinscheeren III. 447.
 kruissen zich I. 436-438.
 kudsse, kluppel III. 83.
 kuize, — III. 82.
 kumme, naaulijks II. 186.
 kunne, gellacht I. 241-243.
 kurie, kurikijn, kuris II. 137. 138.
 kwaad, booswicht I. 425. 609.
 kwaade Griet I. 137.
 kwaade wichten III. 6.
 kwaadersse I. 425.
 kwaadye I. 425.
 kwamer, kwamen 'er I. 49.
 kwareel, pijl II. 225. III. 313-315.
 kweelen II. 147.
 kwekkenoot, medebest II. 555.
 kweetsuur en kweetsing III. 205.
 kwijs en wry II. 301.
 kwijs laten III. 40.
 kwik, vee II. 555. 556. 589.
 kwik, leevendig, vlug II. 556

L.

L verandert van plaats II. 16. III. 38.
 L en K II. 16.
 L en N III. 181.
 laten weezen III. 257.
 lauwine, lauten wy hem III. 32.
 lachter II. 82. 83. 101. III. 425-427.
 474.
 lachteren, berispes III. 425.
 lachterlijk, incelebris III. 427.
 lag gelage I. 58.
 land. zie te Lande.
 land en onland II. 23.
 lande en zande III. 243.
 landmaat. zie manfus.
 landhoeve II. 599. 600. 603.
 Landpoorters II. 499.
 Landschap, Graatschap I. 110.
 Landvrede II. 176. 177. 179.
 Landzyde III. 243.
 lange, langte I. 108.
 lange messen I. 526.
 langan, verlangen I. 347.
 langensse, begeerte I. 347.
 lankewel, morbus iliurum I. 569.
 lankmoedig I. 5.
 laster III. 425-427.
 laster, droefheid III. 427.
 laster, overlaster III. 427.
 Lavece, Lauwers I. 28.

leegen,

leggen, leggen I. 4.
ledet, leidden II. 111.
Ledighuis II. 164.
Ledigman II. 160. 163. 164.
leed hebben III. 41.
leede dwel II. 435.
leede gaffen II. 434.
Leeken II. 550.
Leeken Vastenaevond III. 440.
leelijk, leedelijk III. 41.
leelijk bezaaden I. 356.
legen, gelegen I. 350. II. 23.
leggen zijn hoofd af te staan II. 495.
leie, tegel III. 208. 209.
leye en joye II. 508.
lemne, lemmel III. 284.
leffe II. 521.
lefsen, strikken II. 141.
letteren, brief I. 50. II. 274.
leve, leefde I. 35. 115.
leveren II. 468.
lichte, miilciuen II. 510. 511.
lichtvoerig, lichtvaardig III. 67.
liebaard, leeuw III. 269. 270.
lief geven II. 526.
liefsgezel II. 166.
liefshebben III. 41.
lieve, liefde I. 384.
liet, liet het III. 33.
liesse, lietenze III. 32.
liever lade III. 138.
liggen blyven III. 92.
liggende blyven II. 208.
Liguis homo, *Ledigman* II. 160. 163. 164.
lijf, leeven I. 110.
't lijf inhebben III. 9.
lijfelyke broeder I. 110.
lijk Aulbrechts I. 53. zie I. 584.
Liklaas, Niklaas II. 485. III. 181.
limiere van den helm II. 141.
Lipken, Philips III. 457. 459.
lise, zachtkeus III. 233. 234.
loech, lachte II. 404.
Lombards mes I. 527.
loochenen, heeten liegen II. 492.
loochenen, verzaaken II. 493.
loos, privativum I. 82.
lor en vry II. 301.
Lothier en Lotteringen I. 122.
love, loofde I. 116.
loveeren III. 94.
Louwen, Laon I. 93. 173.
Luder, Lotharis I. 356

luiken, insluiten III. 266.
lustien III. 246.
lustig, listig II. 116.
lustige meerschen I. 44.
lux en lumen II. 550.

M.

M. De letteren, *m*, *en*, *ni*, *in*, als ook *n* en *u*, zijn in de oude Handchriften dikwils kwaalijk te onderscheiden; of door de onachtsaamheid der uitschryveren onderling verward, als in *Aman* voor *Anan* II. 93. *Bomaert* voor *Banaert* II. 121. *Camic* voor *Canne* I. 133. *Remont* voor *Reinont* I. 396. *Honden* voor *Scouden* III. 4. enz. maar vooral *Hamini* voor *Hannin* III. 109. *Comue* voor *Comnie* I. 441.
maagd voor *maag* I. 348.
maake, maakte I. 115.
maaken, fingere III. 109.
maaken den meester III. 109.
maaken keitoven I. 511.
maaken zich te vlien II. 7.
maaket, maakte I. 115.
maaket, maakte het II. 111. 569.
maakter, maakte daar I. 20.
maakter, maakten 'er I. 49. III. 169.
maalen II. 420.
Maan III. 256. 257.
Maandstond II. 127.
maanen III. 223.
maar dat L. 505-507. II. 19.
maave, zeer vermaard I. 87. 585.
Maasmude III. 301. 470.
maat, maat lands, manus II. 591. 595.
maaten, maatigen III. 40.
made, vlak veid I. 98. 586.
maggeschien, *magfchien*, *misschien* II. 380.
maglichte, *misschien* II. 380.
maasmiede, huisgezin I. 354. 355. 606.
malengien II. 435.
malie II. 136. 137. 571.
malik, *mallik*, *malikander*, enz. III. 62. 63.
Mametten, *Mametterie*, *Mammerie* I. 163-165.
man, mensch III. 63.
man, iemand II. 379. 380.
man, lecnmannen L. 378.

B L A D W Y Z E R .

- man en maag* I. 347.
manheid, *manlijkheid*; *dapperheid* I. 379.
mankind, *genus humanum* I. 242.
mankind, *homo* I. 243.
manlijk, *elk mensch* III. 63.
mannen, *bemannen* III. 223.
manschap III. 407. 408.
mansdied II. 314.
mansio II. 591-594.
mansus II. 590, enz.
mare, *water* II. 416.
mare. zie *maare*.
marge, *morgen lands* II. 597.
mark, *grens* I. 362. II. 598.
mark, *pond*, *talent* I. 529-532. II. 19.
Markgraaf en Graaf I. 258.
markt I. 371.
mars van een *schip* III. 325. 329.
marsdiep, *meersdiep* I. 235.
martel III. 87.
mata terra, *maat lands* II. 595.
mate, *slecht*, *gering* II. 230. 231. 574.
materie II. 58. 59.
mede, *made*, *vlak veld* I. 98.
mede zijn, *houd zijn* I. 368.
medegaave II. 192.
Medemelek, *Medemblik* I. 80. 81.
medewaarde, *midden* II. 35. 45.
mee, *meer* III. 108.
meel II. 420.
meenen, *betekenen* II. 242.
meermis II. 473.
meerre, *meerderde* I. 116.
meerfch, *beemd* I. 42-44.
meester van 't *geschut* II. 373. III. 196. 216. 256. 281. 282.
Meisavond II. 283.
meineedig II. 544.
meismede. zie *maissiede*.
mekken, *mikken* III. 306.
melm, *stof* II. 418-420.
men, *men hem* I. 482. III. 400.
Memorie II. 129. 263.
menye, *menigte* I. 99. 108.
menige, *menigte* I. 99. 108. 405.
menigen *eenen* III. 106.
meniger konne I. 242. II. 37.
menigerfachte II. 37. III. 229.
menigertieren II. 36. 37.
menixoen II. 547.
mer, *men 'er* II. 495.
mer cranswifc voor *Mercurius* I. 154.
Mercurinne I. 154. NB.
merren III. 261.
merfch. zie *meerfch*.
met, *gemet*, *mansus* II. 595.
met bakken gegooten III. 7.
met boden en met brieven III. 69.
met dolheid begaafd I. 350.
met genende II. 82. 330-331. 334-557.
 III. 418.
met goeder moete III. 58.
met goud begaaden I. 356.
met grooten prige I. 36.
met grooter druuff III. 110.
met grooter eeren I. 360.
met grooter weerden I. 109.
met haaren getelde III. 131.
met hem tinnen I. 501-504.
met iemand wechten I. 381. 390.
met iemand zweeren II. 255.
met leyen II. 508.
met liever lade III. 138.
met fcharphede III. 403.
met flijk begaaden I. 356.
met willc III. 404.
met zijns zelfs geleide III. 128. 129.
met zinnen I. 2.
metfeptimus, *zelfzevende* I. 503.
Metten, *matutina* II. 497.
metten fchoonften II. 395.
metten Zwens I. 142.
metter druuff III. 111.
mi voor mijn III. 150.
middel, *midden* II. 36.
Middelborg voor Dordrecht III. 160.
middelwaarde II. 35. 45. 564.
mids onder I. 398.
mie voor my III. 128.
mieden I. 379.
mijn voor my I. 85.
mikken III. 306. 307.
minder, *kleiner* II. 460.
Minder Vaftevavond III. 437. 438.
minne, *gedachtenis* II. 346.
Minne, *vriendelyke benaaming* II. 472-474. III. 101.
minnekijn II. 472.
mirande, *smaragdus* I. 66.
Miferere mei I. 569.
mifericordia, *knijf* I. 527-529.
misbaaren I. 403. 607. 608.
misfcomen, *mishaagen* II. 400.
misraakt, *gebrekkig* II. 472.
misschien II. 380.
mochts, *mogten zy* III. 169.
modi, *mogedi*, *moogt gy* II. 362.
 woord

B L A D W Y Z E R.

moed, meening III. 74. 463.
 moeder mare I. 86.
 moederbaren, menſchen III. 113. 114.
 464.
 moedermaakt III. 113.
 moenk, monik II. 373.
 moete, gelegenheid III. 58. 463.
 mogen iemand wel II. 400.
 mol, stormtuig III. 283.
 mol, talpa II. 419. 585.
 molen II. 420.
 malm van turf II. 419.
 mombaar II. 181.
 mond der Maaze III. 301. 302.
 monddoek, monddwaal III. 180.
 monegen, communicare III. 143.
 monken, monik maaken III. 144. 463.
 monik III. 446. 447.
 monnik voor monik II. 374.
 monſter, kerk I. 524. 525.
 ——— 't Heilige der Heiligen I. 526.
 monſtier nôtre Dame I. 526.
 monſtier, klooster III. 175.
 morderet, moordde II. 111.
 morgen lands II. 590. 597. 601.
 morgen morgen gelijk II. 603.
 morgenſtand, aanvang I. 273.
 morſer III. 313.
 moſie, muggie I. 121.
 moude, aarde, ſtof II. 418-420.
 Muiden III. 471.
 mulda, ſtof II. 419.
 musculus III. 283. 284. 292. 293.
 muſket, pijl III. 316. 317.

N.

N, by of afgedaan II. 205. III. 70.
 105. 110. 228. 389.
 na, byna III. 117.
 na en naaft I. 84.
 na den zede III. 1.
 na dien dag II. 442.
 na dien dat, nadat III. 132.
 na mijns zinnes wet III. 400.
 naa belanc I. 52. II. 567.
 naakt, berooid III. 113.
 naaldewaard II. 45.
 naamelyke dag II. 285. 576.
 naan, dwerg I. 353.
 naar, naby III. 94.
 naar den loop 's Horſes I. 324.
 naauwe ſpyze III. 233.
 naauwe ſtaan I. 381.

naauwſte Raad II. 327. 328.
 nacht, etmaal III. 356. 357.
 Nacht van een Freeſtdag II. 165.
 Nacht van S. Laurens III. 257.
 Nacht der Kinderen II. 65.
 nacht van droefheid I. 273.
 nachts, by nacht II. 357. 358.
 nachtbraaken II. 440.
 nagingel, nagaande I. 507.
 namaals I. 150.
 naraadig III. 401. 402.
 natſchoe, III. 240.
 navonds, 's avonds III. 389.
 ne, hem I. 471.
 ne maar I. 371.
 ne waar, maar I. 371. III. 27.
 neder te dale III. 342.
 nederen en hoogen II. 490.
 Nederland, Weſtſalen I. 12.
 Nedersaxen I. 9-11. 147. 581.
 neef, nepos I. 245. 252-254.
 neemen, landen III. 236.
 neemen den dood I. 608.
 neemen der aventure III. 247. 248.
 neemen ſchade I. 417. 608.
 neemen uwer zuſter, enz. I. 479.
 neets, neen zy II. 519.
 neernſte, ernſt III. 228.
 neigen II. 488.
 nenden, durven II. 333. 334.
 nendigi, ſtouthed II. 336.
 nennen, noemen II. 332.
 newsdoek III. 180.
 nezeband II. 141.
 nicht, kleindochter III. 458.
 nie, noit II. 215.
 nie en, noit III. 235.
 niemene, niemand en III. 230.
 niene, niet en II. 315. 372. 407.
 niet aen twint I. 165.
 niets niet, geenszins III. 462.
 Nieuwejaarsavond II. 283.
 nijlſpel, gevecht I. 37.
 nygen II. 488.
 nikken III. 197.
 Ninsce, Nyenhove III. 121. 464.
 no, noch I. 140.
 no dan II. 432.
 no weder, geen van beiden I. 254.
 noch, als noch I. 348.
 noch alzo magtig I. 169. 170.
 noch dan II. 432.
 noch doe I. 140.
 noch ne niet, triplex negatio I. 65.

B L A D W Y Z E R.

nochtan, daarenboven I. 78. 482. II. 40. 538. 539.
nochtien, *nochtan* III. 268.
nochtoe, I. 139. 140. 364.
node, ongaarne II. 290.
wood doen I. 380.
nooddorft, *nooddruft* I. 7.
nontfranc, onrwaakte niet I. 140. 229.
Noord en Oord III. 70. 105.
Noud, *Noudsee* II. 148. 571.
notorietas Impetii III. 517.
nouwe, *naauwe*, *haglijk* I. 381.
nozeloekken, *neusgaten* I. 353.
nu en echt III. 43.
nu toe horre voere III. 30. 31.
nuuten da-bedarve I. 7.

O.

O en E U. II. 7. 17.
ochte, *ofte* III. 370.
Ochtaaf I. 209. 451. 492. II. 170.
ode, *plaats* III. 435.
ode, *lichtelijk* II. 288. 289.
Odins paarden, *krijgsknechten* I. 155.
OE, in 't Fransch *OË* III. 311.
oeffenen de aarde I. 534. 535.
oeken, *vermeerdeten* I. 78. 360.
oeker, *auctor* I. 79.
Oeker des Rijks, *Augustus* I. 79.
oefstal, *flormtuig* III. 311. 313.
ohne das, *maat dat* I. 507.
oir II. 110. 124.
oirre, *weg* III. 297.
Oke, *vloed* III. 240.
Okerdorp, *Osdorp* I. 391.
Olandia voor *Flandria* I. 542.
Oloud en Aloud II. 486.
om voor ont I. 361.
om dat, *op dat* I. 46.
om dat, *daarom* III. 71.
om dit, *hierom* III. 71.
om haar goed, 't haaren beste III. 112.
om miade III. 352.
omhelzen II. 311.
omme dat dat III. 71. 72.
omwegang, *gewoonte* I. 53.
omoed II. 514.
omstrens, *rondom* I. 501. III. 57. 62.
on, *negativum* I. 82.
on voor *ont* II. 254.
onbekende voor *onbekerde* I. 29.
onbeschouden III. 249.
onbevaard en ondervaard I. 99.

ondaan voor *onderdaan* I. 404. III. 13. 8.
ondanks II. 222.
onde, *gunde* III. 310.
onder, *onderling*. Voegt zich voor veel-
 lerijs Werkwoorden, als *onder-*
mennen, *onderfpreken*, enz. II. 310-
 312.
onder, voegt zich ook voor veel an-
 dere Werkwoorden, in de bete-
 kenis van iemand, door lift of
 gaauwheid, iets benemen, als *on-*
dergaan iemand den weg, enz. I.
 92. 93. II. 503.
onder de lokke II. 490.
onder de rote III. 136.
onder den voet III. 136.
onderdoen, *verwinnen* I. 30.
onder een I. 582. 583.
onderhelzen, *omhelzen*, II. 311.
onderleggen I. 30.
ondermengen III. 24.
ondermoeten, *ontmoeten* II. 310.
ondrongen voor *onderdrongen* I. 404.
ongemak II. 99. 100.
ongegoed III. 274.
ongezien, *onaangenaam* I. 105.
onkuschts, *onkuifsch* III. 159.
onland I. 82. II. 23.
onlange I. 109.
onnen, *gunnen* III. 310.
ommoalbede II. 435.
onfchaamelijk I. 138.
onfchome, I. 89.
onfte, *gunde* III. 310.
ont, tot I. 157.
ontaan, voor *onderdaan* I. 404. 460.
ontbeeren, *nalaaten* II. 548.
ontbiden, *verbeiden* II. 487. 488.
ontbieden II. 244.
ontbooren II. 548.
ontbotene, *ontboodt hem* II. 245.
 ———, *afvallen* I. 361.
 ———, *ontrukken* II. 509.
 ———, *ontkomen* II. 509.
ontdoen, *openen* II. 469. 470.
ontdvaagen zijn lijf III. 392.
onterven, *verlootoen uit erf en goed* I.
 435. 610.
ontfaan III. 35.
ontgravenene, *ontgraaft hem* II. 73.
ontheenen II. 10.
ontherven, *onterven* I. 435.
onthier en, tot dat I. 19. 156. 157.
onthoudens, *onderfteuning* I. 507.

ontmaalgieren II. 136.
ontmoeten II. 310.
ontfchoot, *ontkwam* I. 128. 590.
ontspringen, *ontwaaken* I. 140.
ontvangen het krom I. 437.
ontvryen I. 480. 481.
ontwapenet, *ontwapenden* II. 111.
ontweeg III. 20.
Ontzegbrief II. 273.
ontzegging III. 14. 122.
ontzeiten iemand zyner eere I. 466.
ontzien II. 406. 503.
ontzienlijk I. 364.
ontwezig, *ongeloovig* II. 457.
onwille III. 208.
onwitte, *onrecht* III. 158.
onzienne, *leelijk* I. 104-106.
onzienlijk I. 364.
oogelaar, *oogendienaar* II. 313.
Oomzegger II. 394.
Oord en Noord III. 70. 105.
oorloogen iemand I. 390. II. 526.
oorruimer II. 313.
oorschalk II. 313.
oorstecker II. 201. 312.
Oorzaak van veel misfchryvens II. 292.
 293. Zie ook M.
op, *tegen* I. 397.
op dat, *indien* I. 55. 56. III. 108.
op de Lode III. 51.
op de ftonde, *terftond* III. 110.
op den dag, *op dien dag* I. 37. III. 347.
op den dag, *toen 't dag was* III. 169.
 347.
op den dag heden I. 62.
op den diepe II. 515.
op der ftad, *terftond* III. 32.
op dien dag II. 442.
op eene volle zee III. 240.
op eenen dag III. 347.
op eigenen koft III. 200.
op en dale III. 209.
op en neder I. 114. III. 343.
op en sale III. 343. 344.
op en te dale III. 343.
op hore, *verder weg* III. 296.
op hoveschede II. 514.
op genade II. 512-514.
op van gronde I. 524.
op zyn paard worden II. 37.
openbaare, *openbaarde* I. 403.
openbaaren 's Graaven Waarheid II. 477-
 479.
opheffen I. 261.

opneemen II. 370. 529. 583. 584.
opten, *op den* III. 169.
optie, *op die* III. 25.
opzitten II. 527.
O R en R O I. 553.
ord, *begin en einde* I. 357.
oreeft, *horeeft* III. 473.
Oriflamme III. 387. 388.
orfen en offen III. 324.
oft, *lefer* III. 312. 313.
onde daaden III. 374.
Ondervader, *Grootvader* II. 436.
over, *oever* III. 410. 411.
over, *voor* I. 359. II. 288.
over boord III. 385.
over een, *eensgezind* I. 402.
over een, *achter een* I. 21. 582-583.
 III. 385. 473.
over hal II. 114.
over meere I. 413.
over rugges III. 219.
over 't hoofd II. 464.
over 's land gaan III. 348.
over zee I. 413.
overdoen II. 87.
overgaan, *gebeuren* III. 117.
overlyden, *overftappen* I. 390.
overloop van 't fchip III. 331.
overmoed I. 477.
overombieden III. 10.
Overoudervader II. 436.
overfte bedrijf III. 398.
overfte Raad II. 327.
overftryden I. 455.
overwaaderen III. 126.

P.

Paap, *Priester* III. 447.
Papen Vastenavond III. 439. 440.
paard III. 232.
Paaschavond II. 282. 283.
Paaschbordeken I. 313. 314.
Paaschfeest der Jooden I. 312.
Paaschjaaren I. 297 enz.
Paaschkaars I. 313.
Paaschkring I. 329. 330.
Paaschtafel I. 331.
pak. zie *zak* op *pak*.
Palmsondag I. 298.
pand, *leed* I. 460. 461.
par, *pair*, *genoot* II. 160.
parlement II. 80. 387. III. 103. 395.

B L A D W Y Z E R.

party II. 192.
Passie I. 311. zie *Zondag*.
Panes, Pawes, Paus II. 458.
paullunen, paviljoenen III. 343.
pellen, pallia I. 101.
Pennevaar, paard van Heer Keye III. 289.
pennewaare II. 44.
penninkwaare II. 44.
penninkwaard II. 565.
pennon. Zie *ponjoen*.
perfoonen II. 306.
Pfinsdag, Donderdag III. 443.
pieken III. 84-87. 202.
pieten III. 202.
Pyken, pieken III. 465.
pylen I. 426.
pylik, pijulik II. 475. 476.
pil, doopkind III. 467.
pillegift III. 467.
Pingster, Pinster, Pinxter III. 360. 361.
Pitte, Putte III. 160.
P L A- voor P A L I. 104.
plaage III. 4.
plaatzen, lamina III. 82.
Plaesgrave voor Palesgrave II. 16.
plagen, plagten III. 297.
plat, plane III. 390.
plechten met iemand I. 382.
pleegen, plag, geplogen III. 298.
pleegen der Kroone II. 168.
pleegen des Stad, enz. III. 299. 300. 470.
pleegen zijns II. 202. 203. III. 298.
pleeger, opziener III. 299.
pleien (lagchen) III. 371.
pleis II. 387. III. 395.
plien, pleegen III. 298.
pligt III. 298. 299.
ploen, plagten III. 297.
pluimstryker II. 313.
pond, mark, talent I. 529-532. II. 19.
pondnyder II. 379.
pongys, pugna II. 504.
ponjaard I. 527. 528.
ponjoen III. 320-322.
poorters van den Lande II. 499.
poortzyde voor noordzyde III. 152.
porren II. 397-399. 585.
porse, drang II. 184.
prahendere II. 348.
prant, nam II. 347.
predicade I. 30.

predikti, predikte hy I. 17.
Pretiosa, 's zwaard van Ke. Palligan III. 327.
pride, buit II. 348.
prie, prige I. 36. 37.
priegelen I. 36.
prjg, nijd, wrok I. 36. 37.
prygen, tegenkanten I. 36. III. 4.
pryside, scharre III. 155.
pryzen iemand voor zyne oogen III. 352. 354. 356.
prikellen, prikkels III. 81-83.
Primetijd II. 496. 497.
Principatus III. 480.
prinden, rooven II. 348. 583.
prinsfe, prijs II. 348.
Privilegium ridiculum I. 492. 493.
prond, roof II. 348.
Provendenaaren I. 359.
P S en S P. III. 142.
Pseudo III. 142.
punieren, pugnare II. 505.
purperen dwaal III. 180.
psjoen, drankjes II. 548.

Q.

Quintane, gcwapende molik III. 287.

R.

R. I. 552. 553. III. 297.
R verplaatft II. 16. III. 170. 342.
R en S. III. 448.
Raad en Vroedschap II. 553. 554.
Raat doen, maaken II. 327.
Raaden (wijf) II. 552-554.
raake, geluk, geval II. 511. III. 244.
raar I. 66.
radebraaken II. 378. 379. III. 9. 77.
ragde III. 224.
Rainaldus en Arnaldus I. 432.
varsteiten, klenodien I. 66.
rafte, rufte III. 399.
Rationale Judicii I. 69.
recht op dien dag II. 442.
rechte doe III. 207.
Rechte Vastnagend III. 442.
rede, koorts II. 147. 571.
Regaal Abt. I. 236.
regen I. 426.
regenen III. 7.
reimren, berooven I. 126. 127.
rein uit I. 39.

Rei-

B L A D W Y Z E R.

Reinard, Vos III. 99.
 rekenen buiten I. 404.
 Religie, Ouden III. 449.
 Reliquien I. 61. III. 88.
 Remont voor Reinout I. 369.
 Rendag III. 438.
 rese, reus III. 33. 462.
 rese, onderneeming 572.
 ressort III. 318.
 ressort, bedrijf III. 397. 398.
 Ridder doen II. 327.
 Ridder maré I. 86.
 Ridderſchap metter hand I. 387.
 Ridderſgenoot II. 555.
 riego gaan III. 224.
 rieg, riegheid L. 166-168. 367. III. 135.
 rieglijk dullen I. 367.
 rieg II. 96. III. 208.
 rieg, rouwde III. 256.
 riegzen I. 84. 367.
 ryden ten anker III. 265.
 rydens plegen, ryden III. 300.
 Rijkdom en Vroedſchap. II. 553.
 Ryken, divites II. 103.
 R I J M I. 54.
     II. 194. 265. 406.
     III. 118. 170. 176. 261. 370. 378.
     382.
 riek, rijkheid I. 73. 475.
 RO en OR I. 552. 553.
 rocbe, rots I. 551.
 rochten, acht gaven I. 55.
 rocs in 't Schaakſpel I. 552. 553.
 roef I. 552.
 roeiers III. 330.
 rockeloos III. 136.
 rocken III. 421.
 roem I. 552.
 roepen I. 552.
 roke, steenroke I. 614.
 rommelzode II. 144.
 romſide III. 232.
 rook, fumus I. 552.
 rook hoois I. 552.
 room I. 552.
 Roomſche ſtijl I. 300. enz.
 rooten III. 252.
 roozen, beroozen II. 61.
 roſſide III. 231-233.
 rot, rote III. 136. 137.
 rots I. 551. 552.
 ruim zo groot I. 170.
 ruimen III. 383. 473.
 ruiten I. 515.

runner, oorblaazer II. 312. 313.
 ruwaaren, ruigte I. 29. 30.

S.

S en R III. 448.
 S voor de W, in 't Hoogd. is zo L. 44.
     45.
 Salicus I. 582.
 ſaals, zal het II. 221.
 ſaan, zaan, terſtond I. 375.
 Saga, waargeffter II. 120.
 ſalvo Homagio debito III. 532.
 Sambuca III. 283. 333-338.
 ſamijs, ſuweel III. 521.
 Sartvoifen III. 10.
 ſchaakbord II. 524.
 ſchaake, ſchaakbord II. 245.
 ſchaak ſpel, de ſtukken II. 524.
 ſchaame, ſchaamte III. 103. 112.
 ſchaamelijk L. 138.
 ſchaarmes III. 284.
 ſchaaven, vluchten I. 374-399.
 ſchacht, ſpeer III. 203.
 ſchade, ſchaduw I. 117.
 ſchade neemen I. 417. 608.
 ſchalkheid I. 478.
 ſchamelheid III. 102.
 ſchampelen II. 140.
 ſchande en lacheer III. 426.
 ſchap III. 52.
 ſchapp, ſtreng III. 403.
 ſchapp en vroed L. 119.
 ſchee, ſchoe III. 281.
 ſcheeriaar, ſcheerer III. 265.
 ſchelden I. 16.
 ſchenke, ſchenker I. 104.
 ſchepelkijn III. 269.
 Schepenen II. 551-553.
 Schepenen tafelen II. 479.
 ſcheppen, maaken II. 458.
 ſcheppenis, maakſel II. 458.
 ſchepper, ſchoenmaaker II. 586.
 ſchepſterigge, maakſter I. 72.
 ſcheuren der roken III. 462.
 ſchied, ſcheidde I. 23. II. 198.
 ſchied, voor geſchiedde II. 198.
 ſchiede, geſchiedde I. 402.
 ſchien, geſchien III. 185.
 ſchiere, ſchielijk III. 167.
 ſchieten met een II. 216.
 ſchieten te twee deelen II. 225.
 ſchijn II. 168-170.
 ſchijnen iemand II. 170. III. 120.

B L A D W Y Z E R.

fbild 142. 143.
fbinke, *fbenker* I. 104.
fbisp, op munten verbeeld I. 199.
fbhoe, *fbhoen*, *fbhoenen* III. 299.
fbhoe der Blyde III. 281. 282.
fbhoep, *fbhiep* II. 458.
fbhofferen II. 196. III. 100.
fbconet, *fbfoonheid* I. 73.
fbconfelture III. 101.
fbconfieren II. 196. III. 100.
fbfoon op I. 39.
fbfoone dingen, *fbabelen* I. 412. 608.
fbfoonkine III. 138.
fbhorrimorrie II. 144.
fbhoud, *fbchuld*, *fbligte* III. 265.
fbhoudemaaren II. 5.
fbhouden voor Duiveland III. 269.
fbhranken III. 288.
fbhrijn, *fbaffe* I. 60.
fbhrijn vol heilighdams I. 61.
fbhrikkeljaar I. 276. 297. III. 442.
fbhubachtig panfier II. 133.
fbhwere, *fbheur* III. 6.
fbhuiven gaan I. 374.
fbhuuten, *fbhutters* II. 9.
fber, 's *fbheeren* II. 149. 150.
fbelp my, zo *fbelp my* II. 470. 471.
fbem mijn lijf II. 470. 471.
fbemmi, zo *fbelp my* II. 470. 587.
fber, 's *fbheeren* II. 149. 150.
fbiera, *fbeer*, *fbiferia* II. 2.
fberven, 's *fbheeren* II. 150.
fberianten I. 18.
fberven I. 131. III. 40.
fbertogen, 's *fbertogen* II. 150.
fbident, *fbedert* I. 130.
fbertlijk *fbegaaden* I. 356.
fbierwaard, *fbigefridus* I. 131.
fbille, *fbrcmpel* I. 525. 613.
fbindaal, *fbafferat* III. 323.
fbindval I. 141. 145. 590.
fbint *fbeerden* *fbinne* II. 343-345.
fbint *fbans* *ewel* I. 569.
fbint *fbans* *fbinne* II. 345.
fbinte *fbruisdagen* III. 78.
fbint *fburenskerk te Alkmaar* I. 493.
fbinxen, *fbingiter* III. 360.
fbiffoen, *fbiffions* III. 417.
fbiaan de klink III. 284.
fblaapens *fbufften* III. 29. 246.
fblanck en *fbmoede* II. 375.
fblaui, *fblaan wy* III. 164.
fblee II. 96.
fbleg bi *fbore* II. 430.

fbmaaken de dood II. 333.
fbmecker II. 312.
fbmeek, *fbag* III. 239. 467.
fbmiffe II. 372.
fbniemen, *fbnel* II. 142. III. 310.
fboe, *fbzy*, *fbilla* I. 65.
fbolatium, *fbulp* II. 256. 575.
fbolidus I. 142.
fbomig, *fbommig* I. 13.
fbomigen en *fbomenigen* I. 13.
fbone, *fbone*, *fbzy* en I. 65.
fboracte en *fbarepte* I. 90.
fbP en *fbS* III. 142.
fbpaanen II. 465.
fbpania, *fbifpania* I. 441.
fbpeeliaar, *fbpeeler* II. 542. III. 265.
fbpeer III. 203.
fbpelet, *fbpeelde* II. 112.
fbpetaal, *fbpitaal*, *fbospitaal* I. 441. III. 299.
fbpien om iets III. 16. 17.
fbpiet III. 202-205.
fbpietfe III. 203.
fbpingarda III. 314. 315.
fbpraake I. 370.
fbpraake, *fbgefprek* III. 103.
fbpraake, *fbvolk* II.
fbpraakin, *fbprookje* II. 120.
fbpraken, *fbprak* *fbhem* II. 485.
fbpreng, *fbpring*, *fbval* III. 316.
fbpriet III. 202.
fbprinaal III. 313.
fbpringaal III. 313-316. 471.
fbprinkhaal III. 314-316.
fbprinkhaan III. 316.
fbstaaken en *fbgraaden* II. 322.
fbtaalen *fbhoed* II. 140.
fbtaan, *fbtoetand* II. 533. III. 192.
fbtaan *fbnauwe*, *fbhaglijk* I. 381.
fbtaande *fblyven* III. 18.
fbtaat, *fbtaat* I. 381.
fbtaaven, *fbknodfen* III. 81-88.
fbtade *fblyven* II. 533.
fbtal III. 189. 313.
fbtalcaars, *fbtallsche* III. 188. 189.
fbtamme *fbdes* *fbloeds* III. 489.
fbtaandeard III. 323. 324.
fbtanden, *fbtaan* I. 409. III. 18. 35. 260.
fbtanden, *fbtandhouden* III. 35.
fbtaphans II. 281.
fbtaphans *fbter* *fbad* III. 32.
fbtoecken, *fbtooten* I. 120. III. 158.
fbteenen *fbder* *fblyden* III. 194. 195.
fbteemroken I. 552. 614.

fbteem-

sieente, gefteente I. 65.

fiel III. 313.

fiide III. 19.

fiiep, fiapte II. 82.

fiijl. zie *Frantche, Roomsche.*

— *Engelfche* I. 322.

— *Gemeene* I. 318.

— *Zeeufche* I. 321. 322.

— *oude en nieuwe* I. 320.

— *der Graven van Holland* I. 320-324.

— *der Steden van H. I.* 318. 324.

— *der Kroonijkfchryvers* I. 315-317.

— *'s Hoofs van Holland* I. 317. 318.

— *van Utrecht* I. 317.

fiik. zie *fiuk.*

fiille en ooverluid II. 535.

fiille waarheid II. 476. 477.

fiirvelen I. 414. 524.

filoed, fiolden, fiold, fiolden II. 80.

fiool, Bisdom I. 28.

fiool te Aken II. 70.

fiooter, fioldt 'er III. 252.

fiofregen I. 426.

fiok, knods III. 82.

fiookken aan II. 76.

fioret, fioorde II. 415.

fiormen, zeer vechten II. 526.

fiormen, befiormen II. 61. 526. III. 108.

fiorms, 'sfiorms III. 112.

fiormfiigen. III. 283. 295. 316.

fiortende ziekte I. 383.

fistraat, zee-enge I. 550.

fiStraaten II. 29.

fiStreec en fiStreet I. 398. III. 270.

fiStreek II. 228.

fiTryden met } iemand I. 381.

fiTryden tegen }

fiTryken midt onder I. 398.

fiTryken gaan I. 399.

fiTryk II. 228.

fiTroof II. 95. 96. 391.

fiuiven II. 419.

fiuik, wyle tijds II. 205.

fiuicen, fiotten, vallen I. 383.

fiuven I. 268.

fiuffen I. 512.

fiuicte, ziekte (zucht) I. 569.

fiulle, fiille, diempel I. 613.

T.

T fmet in *T L* 36. enz.

T en C II. 501. III. 4. 48. 317.

TD wordt *D* of *T I.* 32. enz.

taalen naar iets I. 128.

taalen, fprekken I. 590.

taanden, tanden II. 374. 584.

Tabarien, Tiberias I. 419.

tachterft, ten laatften I. 80.

tafelbord, fchaakbord II. 524.

Tafelen, Procefsstukken II. 480.

tafellaken III. 179.

taffetas III. 321. 322.

taillen, taalien, fchatten I. 435.

tak, 't dak III. 344.

tale, te dale III. 343.

Talent, Mark, Pond I. 531. 532. II. 19.

tanden iemand II. 374. 375.

tandweer III. 357.

tarden, treden I. 525.

targie, fchild II. 515.

tas bois I. 552.

te, ante infinitivum III. 219.

te Baljuwe I. 96.

te barenteerd, verfehrikt II. 84-86.

te berge I. 70. III. 343.

te borde komen II. 523.

te dale I. 70. III. 342. 343.

te deexer ding III. 125.

te gaan, vergaan I. 171.

te gavelen ftaan II. 241.

te goede III. 408.

te haaren lachter III. 426.

te haarer hulpe I. 369.

te hand, thands II. 108.

te hands II. 281.

te hem II. 280.

te Holland waart III. 418.

te jou II. 281.

te kare III. 464.

te Keizere I. 96.

te kwifte gaan I. 512.

te Lande II. 408. 409. III. 360.

te Leiden, enz. II. 28. 414.

te Leiden toe III. 161.

te maate III. 129.

te monde ftaan I. 433.

te neven, beneven II. 409.

te Niemandsvriend, Spreekwoord II. 277.

te niete dygen I. 135.

te onder doen I. 30.

te ongemake II. 97. 98.

te ooggen brengen I. 433.

B L A D W Y Z E R.

- te pande* II. 41.
te prijze, om frijdz I. 36.
te raade III. 8. 115.
te rize II. 406.
te fiere baaten III. 60.
te Spanje binnen II. 243.
te fpele brengen II. 523. 524.
te ftade, beiteed III. 374.
te flooren, verflooren I. 19. 170—172.
te ftride I. 36. III. 189. 377.
te twee deelen II. 225.
te velde, op land III. 251.
te voet gaan III. 347. 348.
te Vollen tyde III. 140.
te vriendschap komen II. 39.
te waaren, in waarheid I. 358.
te zynen bedde I. 457.
teeman, gedoogen II. 432. 433.
tegel III. 208. 209.
tegen en jegen II. 255. III. 435.
Teken, Wapen III. 319.
telde, tenten II. 26. III. 131. 132.
telker tijd III. 388.
Templa, Afgoden I. 164.
ten voore zitten I. 355.
ten Koning III. 14.
ten langen leevens I. 394.
ten marberne zitten I. 355.
ten muure III. 211.
ten nieuwen graze II. 9.
ten fchoonften II. 395.
tenken, finikra I. 592.
ter aarden vellen III. 340.
ter herfen neemen I. 433.
ter keure III. 129.
ter Maazen II. 9.
ter monde brengen, begraaven II. 418.
ter ooren komen I. 433.
ter ftad, terftond III. 32.
ter ftede, terftond II. 388. III. 32.
terde, 't derde I. 32.
tere, tier, boom I. 553.
tere, te ceer III. 137.
terne, te errene III. 218.
tes, te des, tot dat III. 177. 178. 180.
tes konings, tot des konings III. 177. 178.
tefer, te deez er III. 177.
teftament I. 492.
tefolk, 't volk, enz. I. 29.
thaus II. 108. 281.
tharnaffche, te harnaffche II. 283. 284.
them, tam II. 14.
them, te hem II. 238. 280.
Theodericus I. 64.
thiarna, deerne I. 88.
thore II. 430.
tide, tydig III. 19.
tien, te dien I. 22. III. 177.
tier, boom I. 553.
tier, te dier III. 177.
tinnen III. 332. 340. 472.
tis hem, hy is 't I. 502.
toe horre voere III. 31. 297.
toetyden III. 390.
togen, te oogen I. 433.
Tollen, Tholen III. 50.
tolne gaan I. 457.
tonefe, toondeze I. 116.
toorn, verdriet II. 370. III. 218. 266.
toornig, droevig III. 118.
Toordrecht, te Dordrecht I. 22. II. 366.
     III. 177. 344.
torens in belegeringen III. 293. 295.
torens met bruggen III. 335.
torens op fchepen III. 329—335.
torne, toornen III. 218.
torney II. 51. 200.
torp, 't dorp I. 22. II. 402.
torqueren II. 78.
torffen, pakken II. 13.
torrijfe, tortijfe, toorts III. 188.
tote, en des en ter III. 176. 178. 187.
tote Haarlem toe III. 161.
totz noch I. 139.
totem, rot heim II. 238.
toten haaren, by de hunnen I. 404.
trajectus, trecht, oortogt I. 194.
trak en trechte III. 147.
Trankedus voor Tankredus III. 342.
Trebuchet III. 314.
treegen, droevig zijn I. 555.
treken II. 374.
trekken aan de Frankfche party, ver-
     ceemen met de kroon I. 388.
trekken de klink III. 281. 282.
trekken op bore III. 296.
trekken over een zyde, afwyken I. 399.
trekte. Zie trak.
Tricenarium II. 128.
trooft, hulp II. 256.
tros, tors, pak II. 130.
trouwen, fculicet II. 531.
truffe II. 119. III. 369.
Tsarels, Charles III. 10.
Tfartroifen, Chartreux III. 10.
tSchiedamme, te Schiedam III. 408.
tsinen, tot zynen II. 267.

B L A D W Y Z E R,

sfinen live, voor zijn leeven III
 417.
tu en du I. 7.
tu, te u II. 281.
tufie II. 141.
Tuimelaar III. 313.
tuufmolm II. 419.
twaren, zie te *waaren*.
twee deelen, twee derden II. 225.
twee peeren II. 95. 96. III. 17.
twins I. 165.

U.

U en N (u en n) zie *M*.
UE en O III. 7. 17.
un, *unt*, *unzi*, tot, tot dat I. 157.
 591.
uit den grond op I. 525.
uitgezonderd het Rijk I. 561.
uitmaaken II. 456.
uitspringen II. 525.
uifstecken, uitzonderen III. 151.
up dat, indien III. 108.
up dat, midsdien III. 381.
uife, onze III. 228. 466. 467.
uten keere II. 428. 430.
uten spele I. 37.
uter boord III. 385.

V.

V en F I. 29.
V en W III. 170. I. 158.
V en I I (vijsf en twee) I. 293. III.
 458.
vaage, vaagde I. 116.
vaan, vange II. 35.
vaar, vrees en gevaar II. 295. L. 115.
vaaren, gaan II. 399.
vaaren haare verde III. 81.
vaaren in rivieren II. 423. 424.

vaaren op bore III. 296.
vaaren op wagens III. 348.
vader, des vaders I. 158-160.
vader, spotnaam III. 268.
vallende ewel I. 569.
vallens pleegen, vallen II. 418.
valfche waarheid II. 477.
valfcher, valfche munter II. 379.
vas bederve, van nooden III. 428.
van den avond III. 248.
van den berge, van boven I. 70.
van ende t'orde I. 357.
van Gode te leen II. 195. 196.
van gronde opmaaken I. 524.
van Kenemare I. 373.
van over meere I. 413.
van vaare III. 271.
van wedere III. 198.
vanden, willen II. 551. 589.
vangen ten xwaarde II. 561.
vant verftaan II. 557.
varinc, fchiehijk I. 408.
Vastelavond III. 437-444.
vechtelijk geweer I. 527.
vechten met iemand I. 382. 607.
vechtens luffen III. 246.
vedel III. 377.
veeten, haaten II. 270.
veldgefchrei III. 326 328.
vellen ter aarde III. 340.
vell'etde, velde II. 112. 113.
venizoen, wildbraad II. 13. 562.
Ver, Vrouwe I. 72. II. 147-149.
Ver Arnoud II. 148.
Ver Koninginne II. 149.
Ver Nand II. 148. 571.
verbaard, vertoond II. 361.
verblyden II. 110.
verlouden III. 27.
verde, vaard III. 81.
verdenken III. 220-222.
verdocht III. 379.
verdraagen, overeenkomen III. 370.
verdraagen, vervatten III. 86.
verdullen, dul maaken I. 84.
vereeft voor grovesicht I. 264.
verefchen voor vrefchen I. 266.
veregen voor verhegen I. 362.
vereren III. 218.

B L A D W Y Z E R.

- vergaderen*, handgemeen worden II. 516.
 III. 252. 253.
vergelden III. 126.
verginnen, kwaalijk neemen III. 311.
verbergen, verwoesten I. 362.
verheven ~~en~~ gekanonizeerd I. 262.
verhoogen, verheugen II. 366. 367.
verhooven, zien II. 105. 207.
verboverden II. 188.
verkallen, affspreken II. 491.
verhooren Koning II. 173.
verlaaden III. 40. 462.
verlies, overschot II. 30.
vermaaken, hermaaken II. 556.
verminnen II. 104. 105.
vermolmd II. 420.
vermoelen, verdrieten II. 467.
vernoierd, verlochend I. 424.
Vernouds *es* II. 148. III. 50.
veronnen, kwaalijk neemen III. 310.
 311.
verraader II. 312. III. 148.
verriezen, zot maaken I. 84. 373.
verronfeld I. 353.
verruiken II. 105.
verslaan, beslaan II. 501.
verslagen II. 85. 86.
verspaanen II. 465.
verspreken, affspreken II. 491.
verspreken, lasteren II. 491.
verspuwen II. 231.
versten, uitstellen I. 470. 610.
verstryden, verwinnen I. 455.
vertoornen III. 218.
vertrekken, verhaalen III. 386.
vervaaren, te niet gaan III. 450.
vervangen, III. 14.
vervaaren, bewaaren II. 273.
verwaaten, balling III. 231.
verwag, bezwaarde I. 452.
verweegen, drukken I. 452.
verweeren, verdeedigen I. 374. II. 273.
verweeren, afweeren I. 374. III. 380.
verwerken I. 365. II. 533.
verwerpen, uitwerken III. 19.
verwrekken, verwekken II. 533.
verzaget, verhoedde't III. 21.
verzeewd, zeeziek II. 220.
verzien, zien II. 104.
verzieren, vizieren I. 500.
- verzoeken*, bezoeken II. 198.
verzweeren II. 544.
Vesperstijd III. 497.
Veste, Huis II. 15.
vyand, duivel III. 37. 38. 462.
vichtien, vijftien I. 350.
Vier dagen, Quatuor dies III. 443.
 444.
viere, *vierde*, ruste III. 55.
vieren, rusten III. 55. 56.
Villa, stad en dorp II. 417.
vimmen II. 608.
vingerdoek III. 180.
vingerlijn, ring, zegel I. 500. 501.
vingerlijn, boeie I. 501.
vizieren, uitvinden I. 499-501.
vlaabakker, vleier II. 313.
vlaan, villen II. 359.
vikinga, pirata I. 593.
Vlaenchine voor *Valembine* I. 104. II. 16.
vlaggen II. 325.
vleeschelyke broeder II. 507.
vulsten, bevluytgen III. 299.
vloeken II. 260.
Vloer, zandbank III. 70.
vloot III. 137.
vluchts III. 268.
voere, gedaan II. 514. III. 30. 31.
voere, zede, gewoonte III. 66. 67.
voere, voerde I. 116.
voeren, aanvoeren III. 95.
voetboog III. 316-318.
voeten voor enden I. 400.
volgelden III. 126.
volgen II. 314.
volk, volgas II. 314.
Volkert I. 64.
volkwijg, veldslag I. 18.
Volle tijd III. 140.
volle zee III. 240.
vonden, gevonden II. 23.
vonnis I. 499.
voor avonds III. 375.
voor en over I. 359.
voor zijn oogen III. 352.
voorbaar II. 115. 116.
voorboodschap III. 172.
Voormonster I. 526.

Voor:

B L A D W Y Z E R.

Voornaamwoord *verzwegen* I. 53.
 II. 79. 102. III. 220.
 ——— *dubbelzinnig* III. 427.
 ——— *overtollig* II. 95.
voortmeer II. 390.
Voorvaders, *Voorzaaten* II. 18.
Vorders, ——— II. 18.
voeren, voor hem II. 238. III. 266.
Vorst, de voorste I. 222.
vorst, gelu II. 114.
vorsten, uitstellen I. 470.
vonden, vrouwen II. 576. 283.
vrage, vraagde I. 116.
vrede, rust III. 28. 190.
vriend, vriend III. 365.
vrees II. 295.
vreeschden, vernamen 't II. 351.
Vreezen, *Vriezen* III. 155.
vreischen, *vreischte*, *gevreischt*, *verneemen* I. 264. 265.
vrienden voor *vrienden* III. 365.
vrieze, vorst II. 406.
vry en *los* II. 301.
vrijdgers, vry land I. 100. 101.
vrijdshof, bellooten hof I. 100. 101.
 508.
vryen I. 480.
vro, vrolijk II. 211. III. 466.
vroed, politijk I. 119. 137.
vroed maaken II. 60.
vroeder, die vroed is II. 278.
Vroedschap II. 553. 554.
vroomen, baaten II. 486.
Vroonland I. 101.
Vrouw, *Domina* I. 52. 356.
Vrouw *Ver* II. 149. 150.
Vrouwendag 15 Aug. III. 25. 348.
vruchten, vreezen II. 294.
vuurpijl III. 216. 217.

W.

W voor *V* I. 158. II. 170.
waaden, zwemmen III. 126.
waaden, vloeien III. 127.
waaken en *braken* I. 440.

waanen, willen II. 558.
waant *verstaan* II. 557.
waar, maar III. 27.
Waarde, *Keizerswaard* II. 74.
waarde, *garderobe* II. 14.
waarde, *pracht* I. 109.
waarheid, *getuigenis* II. 477.
waars, waaren zy I. 89. 262.
wach en *was* II. 21. III. 104.
wachten, *bewaaren* I. 16.
waggelen III. 285.
walop, *galop* III. 232.
Walraven, *Walleran* III. 327.
Walsch-Vlaamsch II. 435.
wambeis II. 139. III. 82.
wan, van waar I. 60.
wan, wat en II. 276.
wandelende *Toren* III. 295.
wanderen, *verkeeren* III. 119.
wankomen III. 311.
want, om dat II. 108. 558.
want, *wantheit* II. 282.
wanten II. 133.
wapen! II. 116. 117.
wapenen, om te slaan III. 88.
wapenplaten II. 132.
wapenrok II. 139.
ware, *cura* III. 91.
wareit, *waarheid* I. 73.
was en *wach* II. 21. III. 104.
was en *wart* en *wert* II. 211. 212.
was gaan *slaapen* I. 349.
was *laaten* en *gelaaten* gaan I. 348.
wasschen en *dwaan* I. 443.
wassien en *vallen* I. 56.
wat *legeter* an? III. 350.
wat *zels* mee? II. 221.
wat zo I. 44. 478.
Waterkoning II. 97. 568.
wass *geschie* I. 478.
weder, *utrum* I. 24. 25.
weder en *voort* III. 209. 210. 466.
wederstanden, *wederstaan* I. 409.
wederstoot II. 294. III. 136.
weeg, *muur* III. 170.
weegen, *drukken* II. 21.
weegen *zich*, *begeeven* *zich* II. 23.
weeke, acht dagen III. 388. 390.
weere, *sterkte* II. 407.
weete, *weetenschap* III. 400.

weeten dank II. 367.
 weeten wi, weeten wy III. 164. 169.
 weezen, zijn, sunt II. 285.
 weg en weeg III. 170.
 weg en onweg II. 23. 24.
 wegdraagen I. 443.
 weiffelaar III. 6.
 weiven, wuiven III. 6.
 wel gedaan II. 510.
 wel gemikke, net van pas III. 307.
 wel geraakt, fraai II. 471. 472.
 wel na, wel naar, byna II. 227.
 welgeboren III. 126. I. 242.
 well, dat zy III. 118.
 welkom heeten III. 84.
 welfenerf II. 602.
 werreld eere III. 474.
 wert, wart en was II. 211. 212.
 westeinde zine I. 141.
 weten, wy moeten II. 330.
 wichten III. 6. 370.
 wie voor wige, wijg I. 37.
 wie zo en zo wie I. 44.
 wie zore wike I. 458.
 Wiel, Widel III. 305.
 wier, alga I. 260.
 wijf, naam van verachting II. 90.
 wijf, uxor I. 52. 365.
 wijf vrouwe I. 356.
 wigs, strijd I. 348.
 wijghuis III. 294.
 Wijn, Guy I. 420. 608. 609.
 wyvensmyter III. 239.
 wyze Graaf III. 402.
 wyze vrouw, voor wijf vrouwe I. 356.
 wiket III. 110.
 wilden waanen voor waanden I. 402.
 wilds, wilde hy of gy I. 369.
 Wilderland voor Wielderland III. 306.
 wiltri, willen wy III. 164.
 windus III. 281. 282.
 winket III. 110.
 wit, weetenfchap III. 53.
 wit, huwelijk III. 159.
 witschig, wettig III. 158.
 Wudin Merkur I. 154. 155.
 woeden, zwemmen III. 126.
 Woensdag, Wodensdag I. 155.
 woesten, verwoesten II. 426.
 woerd III. 11.

Woorden, die de Ouden aan een
 voegden, niet te scheiden. I. 7.
 48. 49.
 worden ane, verliezen II. 223. 573.
 worden in inne II. 253.
 worden op zijn paard II. 37.
 worden schijn, blyken II. 168. 169.
 worden te raade III. 8.
 worden uit zynen zin I. 20.
 worden zander, verliezen II. 223.
 wordstu en du words, enz. I. 7.
 wortsfi, worden zy III. 169.
 wortten, wordt den III. 160.
 wouden, wouden hem III. 48.
 wurt, hofstad II. 602.
 wreeken, wrak, gewroken I. 370.
 wreeken zyne ande II. 452.

Z.

zaak, oorzaak II. 386.
 zaal, hof I. 467.
 zaals, zal her II. 221.
 zaan, terftond I. 375.
 zaft en zacht III. 370.
 zage, sprookje II. 119. 120.
 zak op pak III. 266.
 zal, zoude, moet III. 39.
 zande en laude III. 243.
 zanigronden III. 243.
 zeggen, zeggen I. 4. 5.
 zede, Lands gebruik III. 1.
 zede voor zeide I. 30.
 zee engte I. 556.
 zeel, touw III. 260. 261.
 zeer, zecrighheid II. I. 2.
 zeeuwe, zee II. 220.
 Zeenwen, Zeelanders. II. 220.
 zeze I. 349.
 zeggen, uitspraak doen III. 11. 435.
 zeil en zeel III. 260.
 zeilen buiten boord hangen III. 246.
 zeilen, niet gebruikt daar men vocht
 III. 331.
 zefering, ondertrouw III. 416.
 zelfderde I. 503.
 zeiden oit I. 426.
 zende, zondt I. 15.

B L A D W Y Z E R.

zefewa, dextera I. 159. 160. 591.
zetten toe H. 388.
Zevendag II. 127. 128.
zich begeeren III. 449.
zide, naby III. 19. 20.
ziecher, ziekte I. 608.
zien, hooren II. 105.
zien in den mond II. 202. III. 18.
ziende, beterde III. 113.
zicne, dat 'er wel uit ziet I. 104-106.
ziener, beteren I. 106.
Zieriks-ee II. 233.
ziens, zien wy III. 164.
zy, *hy*, verzweegen III. 220.
zy, maar II. 343.
zy, het *zy* II. 583.
zy viere, vier II. 484.
zijn, post substantivum I. 95. 141.
zijn, *zy* hem I. 379.
zijn voor *zijs* I. 161. 162.
zijs achter I. 504.
zijs *ane* II. 223. 573.
zijs vader I. 158. 162.
zijs vader kind en ziere moeder II. 506-508.
zijs, *zy* *het*, gebeurt het II. 352.
zin, verstand I. 1. 2.
zine, *zy* hem I. 379. III. 20.
zingen *ho* III. 142.
zinnig, *zinnigheid*, enz. I. 2.
zitten ten woore, enz. I. 355.
ziwi, *zijn* wy III. 164. 109.
zo, *hoe* I. 366.
zo gedaan II. 510.
zo help my God II. 470.
zo menigen en somigen I. 13.
zo wat, *zo wat zo* I. 44.
zocht, *zacht* II. 544.
zochten, *bedaren* III. 225.
zoc, *zy*, *illa* I. 65. 412.
zoending II. 261.
zolve, *zolder* III. 168. 169.
zomer, *lastpaard* II. 13. 562.
Zonard, *Zaterdag* II. 283.
Zondag E'to mini III. 437. &c.
 — Invocavit III. 437. &c.
 — Judica I. 298.

Zondag *Latere* III. 123.
 — *Omnis Terra*, *tweede Zondag* om 6 *January* III. 538. 939.
 — *Passiois* I. 297. 298.
 — *Quadragesima* I. 456.
 — *Reminiscere* I. 519.
 — *Septuagesima* I. 276. 297.
 — *Trinitatis*, *Zondag na Pingster* III. 572.
zonder, behalve II. 251. III. 171. 172. 378.
zonder, maar I. 586.
zonder dat I. 505.
zonder doote III. 369.
zonder een III. 259.
zonder gal II. 543.
zonder geklag III. 360.
zonder geklag III. 360.
zonder gile II. 203.
zonder goed III. 106. 107.
zonder haaren dank II. 221.
zonder heere I. 40.
zonder hy en zonder hem II. 341. 342.
zonder hoede I. 380.
zonder kost III. 200.
zonde, *land* III. 234.
zonder slag of sloot III. 157. 158. 465.
zonder steek III. 158.
zonder waar II. 295.
zonder viere III. 55.
zonder worste I. 403.
zonder weere III. 158.
zonder worden II. 223.
zonder zy, zekerlijk II. 342.
zore (*zoens*) *zy* en I. 65. 459.
zore, *zo* hem I. 365. 366. 459.
Zonnejaar I. 311.
Zoon Soffien I. 417.
zoos, *zoes*, *zo* des I. 459.
zore, *zo* 'er I. 459.
zonde, *behoorde* I. 402.
zonden, *zouden hem* III. 169.
zulke, *sommigen* II. 529. III. 243. 261.
zulle, *zoude* I. 46.
Zwaar, *Schoonvader* II. 147.
Zwager, *Schoonzoon* II. 233.
Zwazeling, *Schoonbroeder* II. 186.
Zwazenede, *Schoonzuiter* II. 186.
Zwier, *Schoonvader* II. 147. 233.

B L A D W Y Z E R.

zwoeren en verzwoeren II. 544.
zwoeren met iemand II. 255.
zwoeren, smerten III. 357.
Zwager, Schoonmoeder II. 247.

zwide, menigvaldig I. 397.
zwyke slaan, bezwyken II. 380.
Zwin II. 588.
zwindig volk, populus frequens I. 397.

Instituut De Vooy's
voor Nederlandse Taal-
en Letterkunde aan de
Koninklijke Academie te Utrecht

7

H 47432-L

Instituut De Vooy
voor Nederlandse Taal-
en Letterkunde aan de
Rijksuniversiteit te Utrecht

